PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

XIX a. literatūra

*

Redakcinė komisija
GALINA BAUŽYTĖ-ČEPINSKIENĖ, ALGIMANTAS BUČYS,
ELENA ČERVINSKIENĖ, ANTANAS GAILIUS,
ALEKSANDRAS KRASNOVAS, VYTAUTAS KUBILIUS,
ELENA KUOSAITĖ, JONAS LANKUTIS,
ALFONSAS MALDONIS, JUSTINAS MARCINKEVIČIUS,
EUGENIJUS MATUZEVIČIUS, EDUARDAS MIEŽELAITIS,
JUOZAS NEKROŠIUS, VYTAUTAS VISOCKAS,
HENRIKAS ZABULIS

*

Dailininkas
ARVYDAS KAŽDAILIS

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

Henrikas Senkevičius

QUO VADIS

Romanas

Iš lenkų kalbos vertė
VYTAUTAS VISOCKAS

VILNIUS
1991

UDK 884-31
Se84

Henryk Sienkiewicz
QUO VADIS
Warszawa, PIW, 1976

4703010100—055
S ——————— Neskelbta
M852(08)—91
ISBN 5-415-00876-4

© Vertimas į lietuvių kalbą, paaiškinimai, Vytautas Visockas, 1991
© Straipsnis, Algis Kalėda, 1991
© Dailininkas Arvydas Každailis, 1991

PERSKYRIMAS PIRMAS

Petronijus pabudo tik apie vidudienį ir kaip visada labai nuvargęs. Vakar buvo pas Neroną puotoje, kuri užtruko iki išnaktų. Jau kuris laikas jo sveikata ėmė eiti prastyn. Pats kalbėjo, kad rytais nubunda lyg sustiręs ir neįstengia susikaupti. Tačiau rytinė maudynė ir uolus kūno masažas, kurį atlikdavo gerai įgudę vergai, palengva spartindavo jo tingaus kraujo apytaką, jaudrindavo, grąžindavo žvalumą ir jėgas, tad iš eleotesijaus, tai yra iš paskutinio maudyklos skyriaus, išeidavo lyg naujai gimęs, sąmoju ir linksmybe spindinčiomis akimis, atjaunėjęs, pilnas gyvybės, rafinuotas, toks nepasiekiamas, kad net pats Otonas negalėtų jam prilygti — tikras arbiter elegantiarum*, kaip kad buvo vadinamas.

Viešąsias pirtis lankė retai — nebent pasirodydavo koks nuostabą keliantis oratorius, apie kurį sušnekdavo visas miestas, arba efebijose[1] vykdavo ypatingai įdomios varžybos. Insuloje[2] turėjo savo maudyklas, kurias garsus Severo bendrininkas Celeris[3] jam praplėtė, perstatė ir taip nepaprastai skoningai įrengė, jog pats Neronas pripažino, kad jos pranašesnės už cezario, nors šios buvo ir erdvesnės, ir nepalyginamai prabangesnės.

Taigi po tos puotos, kurioje, nusibodus Vatinijaus kvailiojimams, su Neronu, Lukanu ir Senecionu[4] įsileido į disputą, ar moteris turi sielą,— dabar vėlai atsikėlęs, kaip visada išsimaudė. Du stambūs balneatoriai[5] paguldė jį ant baltutėliu Egipto bisu[6] užtiesto kiparisinio stalo ir kvapiais aliejais išteptomis rankomis pradėjo trinti jo grakštų kūną, o jis užmerkęs akis laukė, kol lakoniko[7] šiluma ir jų rankų šiluma pereis į jį ir išvarys nuovargį.

Tačiau po kiek laiko prašneko ir atsimerkęs ėmė klausinėti apie

---

* Subtilaus skonio arbitras (*lot.*).

orą, o paskui — apie gemas[8], kurias juvelyras Idomenas buvo pažadėjęs šiandien jam atsiųsti pasižiūrėti... Pasirodo, oras gražus, dvelkia silpnas vėjelis nuo Albano kalnų, o gemos neatsiųstos. Petronijus vėl užsimerkė ir liepė jį pernešti į tepidariją[9], bet tuo metu praskleidė užuolaidas nomenklatorius[10] ir pranešė, kad jaunasis Markas Vinicijus, ką tik parvykęs iš Mažosios Azijos, atėjo jo aplankyti.

Petronijus liepė vesti svečią į tepidariją, kur ir pats persikėlė. Vinicijus buvo jo vyresniosios sesers sūnus, ta sesuo kadaise ištekėjo už Marko Vinicijaus, Tiberijaus laikų konsulo. Jaunuolis tarnavo Korbulono kariuomenėje, kovojusioje su partais, o karui pasibaigus sugrįžo į miestą. Petronijus jautė jam simpatiją, beveik prieraišumą, nes Markas buvo dailus, atletiškas jaunikaitis ir net nuopuolyje mokėjo išlaikyti tam tikrą estetinį saiką, o Petronijus tatai vertino visų labiausiai.

— Sveikas, Petronijau! — tarė jaunas vyras, stamantriu žingsniu įeidamas į tepidariją.— Te visi dievai teikia tau laimę, ypač Asklepijas ir Kipridė[11], nes kai jiedu globoja, negali nieko bloga atsitikti.

— Būk sveikas, sugrįžęs į Romą, ir tebūna tau malonus poilsis po karo,— atsakė Petronijus, tiesdamas ranką iš po klosčių minkšto karbaso audinio, į kurį buvo susuptas.— Kas girdėti Armėnijoje, gal būdamas Azijoje kartais aplankei Bitiniją[12]?

Petronijus kadaise buvo Bitinijoje vietininku ir valdė ją sumaniai ir teisingai. Tai buvo neįtikėtinas dalykas tokio būdo žmogui, kuris garsėjo kaip išlepėlis ir prabangos mėgėjas, užtat jis taip mielai prisiminė tuos laikus, nes jie akivaizdžiai liudijo, kuo jis būtų galėjęs ir gebėjęs tapti, jei tik būtų panorėjęs.

— Man teko būti Heraklėjoje[13],— atsakė Vinicijus.— Mane ten buvo pasiuntęs Korbulonas partraukti pastiprinimų.

— Ak, Heraklėja! Pažinojau ten vieną merginą iš Kolchidės, atiduočiau už ją visas čionykštes išsiskyrusias moteris, tarp jų ir Popėją. Bet tai sena istorija. Verčiau papasakok, kas girdėti prie partų sienos. Iš teisybės, man jau nusibodo tie Vologezai, Tiridatai, Tigranai[14] ir visi tie barbarai, kurie, kaip sako jaunasis Arulanas[15], namie dar vaikšto keturpėsti ir tik prieš mus dedasi žmonėmis. Bet dabar apie juos daug kalbama Romoje, turbūt dėl to, kad apie kitką kalbėti pavojinga.

— Tas karas mums nesiseka, ir jei ne Korbulonas, priešas galėjo mus sutriuškinti.

— Korbulonas! Prisiekiu Bakchu! Tai tikras karo dievaitis, tikras Marsas: didis vadas, bet ir karštagalvis, taurus ir kvailas. Patinka jis man, jau vien todėl, kad Neronas jo bijo.

— Korbulonas nekvailas vyras.

— Gal ir teisybę sakai, pagaliau — vis tiek kvailumas, kaip sako Pironas[16], niekuo ne blogesnis už išmintį ir niekuo nuo jos nesiskiria.

Vinicijus pradėjo pasakoti apie karą, bet kai Petronijus primerkė vokus, jaunuolis, matydamas jo išvargusį ir pablogusį veidą, pakeitė šneką ir kiek susirūpinęs ėmė jį klausinėti apie sveikatą.

Petronijus vėl atsimerkė.

Sveikata!.. Ne, jis nesijaučiąs sveikas. Tiesa, dar nepasidaręs toks kaip jaunasis Sizena, kuris tiek prarado nuovoką, kad rytą atneštas į maudyklą klausdavęs: „Ar aš čia sėdžiu?" Bet sveikas nesąs. Štai Vinicijus jį pavedė Asklepijo ir Kipridės globai. Tačiau jis, Petronijus, netikįs Asklepiju. Net nežinia, kieno sūnus buvo tas Asklepijas — ar Arsinojės, ar Koronidės[17], o jeigu motina nėra aiški, tai ką jau kalbėti apie tėvą. Kas dabar galįs būti garantuotas net dėl savo tikro tėvo!

Ir Petronijus ėmė juoktis, paskui vėl prašneko:

— Tiesa, prieš porą metų į Epidaurą[18] pasiunčiau tris tuzinus gyvų amalinių strazdų ir taurę aukso, ir žinai kodėl? Tariau sau: padės — nepadės, bet ir nepakenks. Jeigu pasaulyje žmonės dar neša dievams aukas, tai vis dėlto manau, kad visi mąsto kaip aš. Visi! Gal tik išskyrus mulų varovus, kuriuos nusisamdo keliauninkas prie Porta Capena*. Šalia Asklepijo turėjau reikalų ir su asklepiadais, kai pernai negalavau šlapimo pūsle. Tada jie man darė inkubaciją[19]. Žinojau, kad tai apgavikai, bet taip pat sakiau sau: kuo man jie pakenks! Pasaulis remiasi apgavyste, o gyvenimas — iliuzija. Siela taip pat iliuzija. Bet reikia turėti tiek proto, kad atskirtum malonias iliuzijas nuo nemalonių. Savo hipokaustą[20] aš liepiu kūrenti kedro malkomis, apibarstytomis ambra, nes mėgstu tvaikius kvapus. O dėl Kipridės, kurios globai taip pat mane skyrei, tai patyriau tokią jos globą, kad net dešinę koją ėmė diegti. Bet vis dėlto ji gera deivė! Manau, kad ir tu anksčiau ar vėliau nuneši baltų balandžių ant jos altoriaus.

— Žinoma,— atsakė Vinicijus.— Nepasiekė manęs partų ietys, bet užkliudė Amūro strėlė... netikėčiausiai, per kelis stadijus[21] nuo miesto vartų.

* Kapenos vartai (*lot.*).

— Prisiekiu baltais charičių[22] kėliais! Kai turėsi laiko, man papasakosi,— tarė Petronijus.

— Aš ir atėjau tavo patarimo,— atsakė Markas.

Tačiau tuo metu įėjo epilatoriai[23] ir ėmė darbuotis prie Petronijaus, o Markas, nusimetęs tuniką, įlipo į vonią su vasarošilčiu vandeniu, nes Petronijus pasiūlė jam išsimaudyti.

— Ak, nė neklausiu, ar ji tau neabejinga,— tarė Petronijus, žvelgdamas į jauną, lyg iš marmuro iškaltą Vinicijaus kūną.— Jei Lisipas[24] tave pamatytų, tai dabar papuoštum Palatino vartus kaip jaunojo Herkulio statula.

Jaunuolis patenkintas nusišypsojo ir niro į vonią, smarkiai aptėkšdamas drungnu vandeniu mozaiką, kuri vaizdavo Herą, prašančią Sapną užmigdyti Dzeusą. Petronijus žiūrėjo į jį patenkinta menininko akimi.

Bet kai jaunuolis išsimaudė ir taip pat atsidavė į epilatorių rankas, įėjo lektorius su kabančiu ant pilvo bronziniu dėklu ir papiruso ritinėliais jame.

— Ar nori pasiklausyti? — paklausė Petronijus.

— Jeigu čia tavo kūrinys — mielai! — atsakė Vinicijus.— Bet jeigu ne, verčiau pasikalbėkime. Poetai šiandien gaudo žmones gatvėse prie kiekvieno kampo.

— O kaipgi. Nepraeisi pro jokią baziliką, pro pirtis, pro biblioteką ar knygyną nepamatęs besiskėtriojančio kaip beždžionė poeto. Iš Rytų atkeliavęs Agripa[25] juos palaikė apsėstaisiais. Tačiau tokie dabar laikai. Cezaris rašinėja eiles, tai ir visi seka jo pėdomis. Tiktai negalima rašyti geresnių už cezario eilių, todėl truputį būgštauju dėl Lukano... Bet aš rašau proza, tiesa, nesigailėdamas nei savęs, nei kitų. O lektorius ketino paskaityti vargšo Fabricijaus Vejentono „Testamentą“[26].

— Kodėl vargšo?

— Nes jam įsakyta vaizduoti Odisėją ir negrįžti į savo pastogę iki naujo nurodymo. Ta odisėja jam bus lengvesnė negu Odisėjui, kadangi jo žmona ne Penelopė. Nėra ko tau nė sakyti, kad pasielgta kvailai! Bet čia niekas dėl tokių dalykų rimčiau nesusimąsto. Tai gana menka ir nuobodi knygelė, kurią visi griebė skaityti tik tada, kai autorius buvo ištremtas. Dabar iš visų pusių girdėti: „Skandalas! Skandalas!“ Galbūt Vejentonas kai ką išsigalvojo, bet aš pažįstu miestą, pažįstu mūsų tėvus senatorius ir mūsų moteris ir duodu žodį tau, kad viskas joje blankiau negu tikrovėje. Savo ruožtu kiekvienas dabar ieš-

ko ten: savęs su baime, o pažįstamų — su malonumu. Aviruno knygyne šimtas raštininkų ją perrašinėja diktuojami, ir pasisekimas užtikrintas.

— Tavo darbelių ten nėra?

— Yra, bet autorius prašovė pro šalį, nes aš esu kartu ir blogesnis, ir ne toks lėkštas, kaip jis pavaizdavo. Žinai, mes čia jau seniai nebejaučiame, kas yra dora ir kas nedora, ir man pačiam atrodo, kad iš tiesų tos skirtybės nė nėra, nors Seneka, Muzonijus ir Trazėja[27] dedasi ją matą. Man tai vis vien. Prisiekiu Herkuliu, sakau, ką galvoju! Bet aš pranokstu juos, nes žinau, kas yra bjauru ir kas gražu, o to, pavyzdžiui, mūsų variabarzdis [28] poetas, važnyčiotojas, dainininkas, šokėjas ir aktorius — nesupranta.

— Vis dėlto gaila man Fabricijaus! Jis geras draugas.

— Jį pražudė savimeilė. Visi jį tik įtarė, niekas tvirtai nežinojo, bet jis pats neiškentęs kiekvienam plepėjo kaip paslaptį. Ar tu girdėjai Rufino istoriją?

— Ne.

— Tai pereikime į frigidarijų[29], ten atvėsime, ir aš tau papasakosiu.

Jie perėjo į frigidarijų, kurio viduryje tryško skaisčiai rausvos spalvos fontanas, skleidžiantis našlaičių aromatą. Susėdę šilku išklotose nišose vėsinosi. Valandėlę tvyrojo tyla. Vinicijus susimąstęs žiūrėjo į bronzinį fauną, kuris, palenkęs sau virš peties nimfą, lūpomis godžiai ieškojo jos lūpų. Paskui tarė:

— Tas tai neklysta. Štai kas gyvenime brangiausia.

— Gal ir taip! Bet tu, beje, mėgsti ir karą, prie kurio nelinksta mano širdis, nes palapinėse trūkinėja nagai ir pasidaro neberausvi. Nors, iš teisybės, kiekvienas turi savo pomėgių. Variabarzdžiui patinka dainavimas, ypač savo paties, o seniui Skaurui — korintiškoji vaza, naktį stovinti prie jo guolio,— jis ją bučiuoja, jeigu neima miegas. Jau nubučiavo jos briaunas. Sakyk, o tu nerašai eilių?

— Ne. Niekada nesudėjau pilno hegzametro.

— Ir neskambini liutnia, nedainuoji?

— Ne.

— Ir nevažnyčioji?

— Kadaise lenktyniavau Antiochijoje, bet nesėkmingai.

— Tada dėl tavęs esu ramus. O kokiai partijai priklausai hipodrome?

— Žaliųjų.

— Tada aš visiškai ramus, ypač kad turi tikrai didelį turtą, bet nesi tiek pralobęs kaip Palantas arba Seneka. Matai, pas mus dabar gerai daro, kas rašo eiles, dainuoja su liutnios pritarimu, deklamuoja ir lenktyniauja cirke, bet dar geriau, o ypač saugiau — nerašyti eilių, negroti, nedainuoti ir nelenktyniauti cirke. Geriausia — mokėti žavėtis, kada tai daro Variabarzdis. Esi dailus vaikinas, taigi tau gali nebent kilti grėsmė, kad Popėja tave įsimylės. Tačiau ji tokiuose reikaluose per daug patyrusi. Meilės ji prisisotino su dviem pirmaisiais vyrais, o su trečiuoju jai rūpi kas kita. Ar žinai, kad tas kvailys Otonas ją tebemyli iki beprotybės... Vaikščioja ten po Ispanijos uolynus ir dūsauja, taip pamiršęs senus įpročius ir taip apsileidęs, kad sutvarkyti šukuosenai dabar jam užtenka trijų valandų kasdien. Kas to galėjo tikėtis, ypač iš Otono.

— Aš jį suprantu,— atsakė Vinicijus.— Tačiau, juo dėtas, daryčiau kitaip.

— O kaip?

— Suburčiau man ištikimų tenykščių kalniečių legionus. Narsūs kariai tie iberai.

— Vinicijau! Vinicijau! Taip ir knieti tau pasakyti, kad tu nesugebėtum to padaryti. Ir žinai kodėl? Aišku, tokie dalykai daromi, bet apie juos nekalbama net užuominomis. O jei taip man, tai, juo dėtas, šaipyčiausi iš Popėjos, šaipyčiausi iš Variabarzdžio ir telkčiau legionus, tik ne iš iberų, o iš iberių. Daugių daugiausia — rašyčiau epigramas, kurių, beje, niekam neskaityčiau kaip tas vargšas Rufinas.

— Žadėjai man papasakoti jo istoriją.

— Papasakosiu unktorijuje[30].

Bet unktorijuje Vinicijų patraukė kas kita, būtent — nuostabios vergės, laukiančios besimaudančiųjų. Dvi jų, negrės, tarsi puikios juodmedžio statulos, pradėjo trinti jų kūnus švelniais Arabijos kvepalais, kitos, įgudusios šukuotojos frigietės, laikė rankose, minkštose ir lanksčiose kaip žalčiai, šlifuoto plieno veidrodžius ir šukas, dar dvi merginos, tiesiog į deives panašios Koso graikės, laukė kaip vestiplikos[31], kada ateis metas sutaisyti dailias vyrų togų klostes.

— Prisiekiu Dzeusu Griausmavaldžiu! — sušuko Markas Vinicijus.— Kokį rinktinį gėlyną turi!

— Aš žiūriu ne gausybės, o vertybės,— atsakė Petronijus.— Visa mano familija* Romoje neprašoka keturių šimtų galvų, ir manau, kad

---

* Namų vergai buvo vadinami „familija". (*Aut. pastaba*)

aptarnavimui nebent tiktai pralobėliams reikia daugiau žmonių.

— Gražesnių kūnų net Variabarzdis neturi,— kalbėjo išpūtęs šnerves Vinicijus.

Petronijus jam atsakė bičiuliškai nerūpestingai:

— Tu mano giminaitis, o aš nei toks kietaširdis kaip Basas, nei toks pedantas kaip Aulas Plaucijus.

Išgirdęs pastarąjį vardą, Vinicijus valandėlę užmiršo Koso merginas, gyvai pakėlė galvą ir paklausė:

— Kodėl tu prisiminei Aulą Plaucijų? Ar žinai, kad aš, išsinarinęs prie miesto ranką, keliolika dienų praleidau jo namuose? Kai man atsitiko ta nelaimė, Plaucijus atsitiktinai važiavo pro šalį ir pamatęs, kad aš labai kenčiu, priglobė savo namuose, o ten jo vergas, gydytojas Merionas, grąžino man sveikatą. Kaip tik apie tai aš ir norėjau su tavimi pakalbėti.

— O kodėl? Ar kartais nebūsi įsimylėjęs Pomponijos? Jeigu taip, man gaila tavęs: ji nejauna ir dorovinga! Blogesnio derinio neįsivaizduoju. Brr!

— Ne Pomponiją, deja! — tarė Vinicijus.

— Tai ką?

— Kad aš pats žinočiau — ką? Aš juk net nežinau gerai, kuo ji vardu: Ligija ar Kalina? Namiškiai ją vadina Ligija, nes ji kilusi iš ligų tautos, bet ji turi ir savo barbarišką vardą — Kalina. Keisti tie Plaucijų namai. Žmonių knibždėte knibžda, o tylu kaip Subiako[32] giraitėse. Keliolika dienų nežinojau, kad ten gyvena dievaitė. Bet vieną dieną apyaušriu pamačiau ją besimaudančią sodo fontane. Ir prisiekiu tau putomis, iš kurių gimė Afroditė, kad aušros spinduliai kiaurai peršvietė jos kūną. Maniau, saulei patekėjus ji ištirps šviesoje, kaip ištirpsta Aušrinė. Nuo to laiko ją mačiau du kartus ir nuo to laiko taip pat neturiu ramybės, neturiu kitų troškimų, nenoriu žinoti, ką man gali duoti miestas, nenoriu moterų, nenoriu aukso, nenoriu Korinto vario nei gintaro, nei perlamutro, nei vyno, nei puotų — tiktai Ligijos. Sakau tau nuoširdžiai, Petronijau, kad ilgiuosi jos kaip tas Pasitėjos[33] gedaujantis Sapnas, pavaizduotas tavo tepidarijaus mozaikoje, ilgiuosi dienas ir naktis.

— Jeigu ji vergė, tai atpirk ją.

— Ji ne vergė.

— Tai kas ji? Plaucijaus atleistinė?

— Niekada nebuvusi verge, ji negali būti atleistinė.

— Tai kas gi?

— Nežinau: karaliaus duktė ar panašiai.

— Tu sužadinai man smalsumą, Vinicijau.

— Jeigu norėsi mane išklausyti, tuojau patenkinsiu tą tavo smalsumą. Istorija ne per ilgiausia. Tu gal pats pažinojai Vanijų, svebų karalių, kuris, išvytas iš savo krašto, ilgai gyveno Romoje, netgi garsėjo kaip laimingas lošėjas kauliukais ir geras važnyčiotojas. Cezaris Drūzas vėl jį pasodino į sostą. Vanijus, kuris iš tiesų buvo galvotas vyras, iš pradžių gerai valdė ir sėkmingai kariavo, nors paskui pradėjo lupti ne tik kaimynų, bet ir savo svebų kailį. Tada Vangionas ir Sidonas, du jo seserėnai, Vibilijaus, hermandurų[34] karaliaus, sūnūs, nusprendė jį priversti vėl išvykti į Romą... toliau mėginti laimę su kauliukais.

— Pamenu, tai buvo prie Klaudijaus, neseni laikai.

— Taip. Kilo karas. Vanijus pasikvietė į pagalbą jazigus[35], o jo mieli seserėnai — ligus, kurie, išgirdę apie Vanijaus turtus ir pasigviešę grobio, atvyko taip gausingai, kad pats cezaris Klaudijus ėmė nuogąstauti dėl sienų ramybės. Klaudijus nenorėjo kištis į barbarų karą, bet parašė Atelijui Histrui, padunojės legiono vadui, kad budriai sektų karo eigą ir neleistų drumsti mūsų rimties. Histras tada pareikalavo iš ligų, kad jie pasižadėtų neperžengti sienos, ir šie ne tik sutiko, bet dar davė įkaitų, tarp kurių buvo jų vado žmona ir duktė. Tu gi žinai, kad barbarai traukia į karą su žmonomis ir vaikais... Taigi mano Ligija yra to vado duktė.

— Iš kur visa tai žinai?

— Man sakė pats Aulas Plaucijus. Ligai tada iš tikrųjų nepažeidė sienos, bet barbarai užgriūva kaip audra ir nuūžia kaip audra. Taip dingo ir ligai su tais savo tauro ragais ant galvų. Sumušė jie Vanijaus svebus ir jazigus, bet krito ir pačių karalius, jie su grobiu išsidangino, o įkaitės liko Histro rankose. Motina netrukus mirė, dukrą Histras, neišmanydamas, ką daryti, nusiuntė visos Germanijos valdytojui Pomponijui. Pasibaigus karui su katais[36], šis grįžo į Romą, kur Klaudijus, kaip žinai, leido jam surengti triumfo iškilmes. Mergina tada sekė paskui nugalėtojo vežimą, bet po iškilmių jos nebuvo galima laikyti belaisve, ir šįkart jau Pomponijus nebežinojo, kur ją dėti, ir pagaliau atidavė savo seseriai Pomponijai Grecinai, Plaucijaus žmonai. Šiuose namuose, kur viskas, pradedant šeimininkais ir baigiant vištidės paukščiais, yra dorovinga, ji išaugo į merginą, deja, tokią pat dorovingą kaip pati Grecina, ir tokią gražią, kad net Popėja prieš ją atrodytų kaip rudeninė figa šalia Hesperidžių[37] obuolio.

— Tai kas iš to?

— Ir kartoju tau, kad nuo tos akimirkos, kai pamačiau, kaip spinduliai prie fontano kiaurai ėjo per jos kūną, įsimylėjau ją beprotiškai.

— Tai ji tokia perregima kaip medūza arba kaip jauna sardinė?

— Nejuokauk, Petronijau, ir jeigu tave klaidina tokia atvira mano kalba apie savo aistrą, tai žinok, kad puošnus rūbas dažnai gilias žaizdas dengia. Turiu taip pat tau pasakyti, kad grįždamas iš Azijos vieną naktį miegojau Mopso[38] šventykloje, tikėdamasis susapnuoti burtingą sapną. Tai tada sapne man pasirodė pats Mopsas ir paskelbė, kad mano gyvenime ateis didelė permaina per meilę.

— Girdėjau, kaip Plinijus kalbėjo, kad netikįs dievų, bet tikįs sapnais, ir galbūt jis teisus. Ir pokštai nekliudo man kartais galvoti, kad iš tikrųjų yra tik viena dievybė, amžina, visagalė, kurianti — Venera Gimdytoja. Ji sujungia sielas, sujungia kūnus ir daiktus. Erotas išvedė pasaulį iš chaoso. Ar gerai padarė — kitas dalykas, bet jeigu jau taip atsitiko, turime pripažinti jo galybę, nors ir nebūtinai dėl jos džiūgauti...

— Ak, Petronijau! Pasaulyje lengviau išgirsi filosofavimus negu gerą patarimą.

— Tai sakyk man, ko gi tu nori?

— Noriu turėti Ligiją. Noriu, kad šitos mano rankos, kurios dabar glėbesčiuoja tik orą, galėtų apglėbti ją ir priglausti prie krūtinės. Noriu kvėpuoti jos alsavimu. Jeigu ji būtų vergė, duočiau už ją Aului šimtą merginų kalkėmis nubaltintomis kojomis — tai yra su tokiu ženklu, kad jos išstatytos pardavimui pirmą kartą. Noriu ją turėti savo namuose tol, kol mano galva nebus balta kaip Sorakto viršūnė žiemą.

— Ji ne vergė, bet vis dėlto priklauso Plaucijaus šeimynykščiams, ir kadangi yra paliktas vaikas, tai gali būti laikoma augintine. Plaucijaus valia ją atleisti, jeigu jis norėtų.

— Tu turbūt nepažįsti Pomponijos Grecinos. Jie abudu, beje, prisirišę prie jos kaip prie savo pačių vaiko.

— Pažįstu Pomponiją. Tikras kiparisas. Jei nebūtų Aulo žmona, ją būtų galima samdytis raudotoja. Po Julijos mirties nenusisiautė tamsios stolos[39] ir išvis atrodo, tarsi dar gyva jau vaikščiotų asfodelių prižėlusioje lankoje[40]. Be to, ji vienavyrė, taigi tarp mūsiškių keturis ir penkis kartus išsiskyrusiųjų yra tikras Feniksas... Beje... ar girdėjai, kad Feniksas dabar, sako, tikrai išsiritęs iš kiaušinio Aukštutiniame Egipte, o tai atsitinka ne dažniau kaip vieną kartą per penkis šimtus metų?

— Petronijau, Petronijau! Apie Feniksą pasikalbėsime kada nors kitą kartą.

— Štai ką aš tau pasakysiu, mielas Markai. Pažįstu Aulą Plaucijų, kuris, nors ir smerkia mano gyvenimo būdą, vis dėlto jaučia man tam tikrą simpatiją, o gal ir gerbia labiau negu kitus, nes žino, kad niekada nebuvau skundikas kaip, pavyzdžiui, Domicijus Afras, Tigelinas ir visa gauja Ahenobarbo draugužių. Neapsimesdamas stoiku, aš vis dėlto ne kartą smerkiau tokius Nerono darbelius, į kuriuos Seneka ir Buras žiūrėjo pro pirštus. Jeigu manai, kad galiu tau iš Aulo ką nors išgauti, tai esu pasirengęs.

— Manau, kad gali. Tu turi jam įtakos, be to, tavo sumanumas neišsenkantis. Jeigu apgalvotum visą padėtį ir pasikalbėtum su Plaucijumi...

— Tu pervertini mano įtaką ir nuovokumą, bet jeigu reikalas tik toks, pasikalbėsiu tučtuojau su Plaucijumi, kai jie persikels į miestą.

— Jie sugrįžo prieš dvi dienas.

— Na tai eime į triklinijų[41], ten mūsų laukia pusryčiai, o paskui, pasistiprinę, liepsime nunešti mus pas Plaucijų.

— Visada buvai man brangus,— gyvai atsakė Vinicijus,— bet dabar turbūt liepsiu tarp mano larų[42] pastatyti tavo statulą — va tokią dailią kaip šita — ir atnašausiu jai aukas.

Taip kalbėdamas, jis atsisuko į statulas, kurios puošė visą vieną kvepiančio kambario sieną, ir parodė į Petronijaus statulą, vaizduojančią jį kaip Hermį su lazda rankoje.

Paskui pridūrė:

— Prisiekiu Helijo šviesa! Jei „dieviškasis" Aleksandras buvo panašus į tave, tai aš nesistebiu Elena.[43]

Tame šūksnyje buvo tikro nuoširdumo, bet ne mažiau ir pataikavimo, nors Petronijus, vyresnis ir ne toks atletiškas, vis dėlto atrodė net dailesnis už Vinicijų. Romos moterys gėrėjosi ne tik jo lankščiu protu ir skoniu, dėl kurių gavo elegancijos arbitro vardą, bet ir kūnu. Tą gėrėjimąsi galėjai matyti net Koso merginų veiduose: jos dabar dėstė jo togos klostes, ir viena jų, vardu Eunikė, slapčiomis jį mylėdama, žiūrėjo jam į akis nuolankiai ir susižavėjusi.

Bet jis to visai nepaisė, tik šypsodamasis Vinicijui kaip atsaką jam pradėjo cituoti Senekos posakį apie moteris:

— Animal impudens... etc.*

---

* Begėdiškas gyvulys... ir t. t. (*Lot.*)

O paskui, apkabinęs jį per pečius, nusivedė į triklinijų.

Unktorijuje dvi graikės, frigietės ir dvi negrės ėmė tvarkyti indus su kvepalais. Bet staiga pro praskleistą frigidarijaus užuolaidą kyštelėjo balneatorių galvos, tyliai sušnibždėjo „tsss", ir, išgirdusios tą šaukimą, viena graikė, frigietės ir dvi etiopės, gyvai pašokusios, akimirksniu dingo anapus užuolaidos. Termose prasidėjo valandėlė išdykavimo ir paleistuvystės, kurių inspektorius netrukdė, nes pats daug kartų dalyvavo tokiose linksmybėse. Nutuokė apie jas ir Petronijus, bet, kaip atlaidus ir nemėgstąs bausmių žmogus, žiūrėjo į visa tai pro pirštus.

Unktorijuje liko tik Eunikė. Valandėlę pasiklausiusi lakoniko link tolstančių balsų ir juoko, paskui pakėlė gintarais ir dramblio kaulu inkrustuotą kėdutę, ant kurios ką tik sėdėjo Petronijus, ir atsargiai pastatė prie jo statulos.

Unktorijus buvo sklidinas saulės šviesos ir spalvų, atšvintančių nuo vaivorykštinio marmuro, kuriuo buvo išklotos sienos.

Eunikė užlipo ant kėdutės ir, atsidūrusi statulos aukštyje, staiga apsivijo jos kaklą rankomis, paskui, atmetusi savo auksinius plaukus ir rausvu kūnu spausdamasi prie balto marmuro, aistringai pripuolė prie šaltų Petronijaus lūpų.

PERSKYRIMAS ANTRAS

Po vaišių, pavadintų pusryčiais, prie kurių du bičiuliai susėdo tada, kai paprasti mirtingieji jau seniai buvo po priešpiečių, Petronijus pasiūlė nusnūsti. Jo manymu, eiti į svečius dar anksti. Teisybė, yra žmonių, kurie pradeda lankyti pažįstamus dar saulei tekant, beje, laikydami tai senu romėnišku papročiu. Tačiau jis, Petronijus, jį laiko barbarišku. Tinkamiausios — popietės valandos, bet tik tada, kai saulė persiris į Kapitolijaus Jupiterio šventyklos pusę ir įkypai žvelgs į Forumą. Rudenį tuo metu dar karšta, ir žmonės pavalgę mėgsta numigti. Tada malonu klausytis fontano čiurlenimo atrijuje[44] ir po privalomo tūkstančio žingsnių užsnūsti pro purpurinę pusiau užtrauktą priedangą prasisunkusioje raudonoje šviesoje.

Vinicijus pritarė jo žodžiams, ir jie ėmė vaikščioti, nerūpestingai šnekučiuodami, kas girdėti Palatine bei mieste, ir po truputį filoso-

fuodami apie gyvenimą. Paskui Petronijus patraukė į kubikulą[45], bet miegojo neilgai. Po pusvalandžio išėjęs liepė atnešti verbenų, ėmė jas uostyti, trinti rankas ir smilkinius.

— Nepatikėsi,— tarė,— kaip jos atgaivina ir pažvalina. Dabar aš pasiruošęs.

Lektika[46] jau seniai laukė, tad jie įsėdo ir liepė nešti į Vicus Patricius*, į Aulo namus. Petronijaus insula buvo pietinėje Palatino atšlaitėje, prie vadinamųjų Karinų, taigi trumpiausias kelias ėjo žemiau Forumo, bet Petronijus tuo pačiu žygiu norėjo užsukti pas juvelyrą Idomeną, todėl įsakė nešti juos per Vicus Apollinis** ir per Forumą link Vicus Sceleratus***, kur prie kampo buvo pilna visokių tavernų.

Didžiuliai negrai pakėlė lektiką ir leidosi į kelią, lydimi vergų, vadinamųjų pedisekvų. Petronijus kurį laiką tylėdamas kilnojo verbenom kvepiančius delnus sau prie šnervių ir, atrodo, kažką svarstė, o po valandėlės prašneko:

— Man atėjo į galvą mintis: jeigu tavo girių dievaitė nėra vergė, tai galėtų palikti Plaucijaus namus ir persikelti į tavuosius. Apgaubtum ją meile ir apipiltum turtais kaip aš savo dievinamąją Chrisotemidę, kuri, tarp mūsų kalbant, man jau tiek nusibodo, kiek ir aš jai.

Markas papurtė galvą.

— Ne? — paklausė Petronijus.— Blogiausiu atveju sprendimą turėtų padaryti cezaris, ir gali būti tikras, kad bent jau mano veikiamas mūsų Variabarzdis stotų tavo pusėn.

— Tu nepažįsti Ligijos! — atšovė Vinicijus.

— Tai leisk paklausti, ar tu ją pažįsti daugiau, ne vien iš matymo? Ar kalbėjaisi su ja? Prisipažinai jį mylįs?

— Pirmiausia ją mačiau prie fontano, paskui buvau dar du kartus sutikęs. Atsimink, kad būdamas Aulo namuose gyvenau gretimoje, svečiams skirtoje viloje ir su išnarinta ranka negalėjau sėsti prie bendro stalo. Tik savo išvykimo išvakarėse susitikau su Ligija vakarienės metu — ir negalėjau jai nė žodelio tarti. Turėjau klausytis Aulo, jo pasakojimų apie Britanijoje pasiektas pergales, paskui apie mažų Italijos ūkių smukimą, kurį stengėsi sulaikyti dar Licinijus Stolonas[47]. Apskritai nežinau, ar Aulas sugeba apie ką nors kita kalbėti, ir nemanyk, kad nuo to galėsime išsisukti, nebent tu panorėtum pasiklau-

---

* Patricijų gatvė (*lot.*).

** Apolono gatvė (*lot.*).

*** Piktadarių gatvė (*lot.*).

syti apie šių laikų ištižimą. Paukštidėje jie augina fazanų, bet jų nevalgo, įsitikinę, kad su kiekvienu suvalgytu fazanu priartėja Romos galybės pabaiga. Kitą kartą sutikau ją prie sodo cisternos su ką tik išrauta nendre, kurios šluotelę vis merkė į vandenį ir šlakstė aplinkui augančius irisus. Pažvelk į mano kelius. Prisiekiu Heraklio skydu ir sakau tau, kad jie nedrebėjo, kai prieš mūsų manipulus[48] ėjo kaukdama aibė partų, bet jie drebėjo prie tos cisternos. Ir sumišęs kaip vaikiščias, dar nešiojantis ant kaklo bulę[49], tik akimis maldavau pasigailėti, ilgai neįstengdamas žodžio ištarti.

Petronijus žiūrėjo į jį lyg ir kiek pavydėdamas.

— Laimingas tu! — tarė.— Nors pasaulis ir gyvenimas būtų blogiausias, vienas dalykas lieka amžinai nuostabus — jaunystė!

O po valandėlės paklausė:

— Ir neprašnekai į ją?

— O kaipgi. Kiek atsipeikėjęs, pasakiau, kad grįžtu iš Azijos, kad išsinarinau ranką prie pat miesto ir baisiai kentėjau, bet dabar, kai man reikia palikti šiuos svetingus namus, matau, kad juose kančios daugiau vertos negu kitur malonumai — liga čia mielesnė negu kitur sveikata. Ji klausėsi mano žodžių taip pat sumišusi, nuleidusi galvą, nendre kažką braižinėdama šafraniniame smėlyje. Paskui pakėlė akis, dar kartą pažvelgė į išbraižytus ženklus, tada vėl į mane, lyg norėdama kažko paklausti — ir staiga pabėgo kaip hamadriadė[50] nuo paikšo fauno.

— Jos turbūt gražios akys.

— Kaip jūra — ir aš nuskendau jose kaip jūroje. Patikėk, net Archipelago jūra[51] nėra tokia mėlyna. Netrukus atlėkė mažasis Plaucijus ir ėmė kažko klausinėti. Bet aš nesupratau, ko jis nori.

— O Atėne! — sušuko Petronijus.— Nuimk šiam jaunikaičiui nuo akių Eroto užrištą tvarstį, nes kitaip jis persiskels galvą į Veneros šventyklos koloną.— Paskui kreipėsi į Viniciją: — O tu, pavasarini gyvenimo medžio pumpure, tu pirmoji žalia vynuogienojo šakele! Turėčiau dabar liepti tave nunešti ne pas Plaucijus, o į Gelocijaus namus, kur yra gyvenime nepatyrusių jaunuolių mokykla.

— Ko tu iš tiesų nori?

— O ką ji braižė smėlyje? Gal Amūro vardą, gal širdį, pervertą jo strėle, o gal ką nors panašaus, iš ko galėtum pažinti, ar satyrai jau kuždėjo tai nimfai į ausį visokias gyvenimo paslaptis? Kaip tu nepasižiūrėjai į tuos ženklus!

— Aš apsisiaučiau toga anksčiau, negu tu manai,— atsakė Vini-

cijus,— ir kol atbėgo mažasis Aulas, atidžiai žiūrėjau į tuos ženklus. Juk žinau, kad ir Graikijoje, ir Romoje merginos dažnai braižo smėlyje prisipažinimus, kurių nenori ištarti jų lūpos... Tačiau atspėk, ką ji nubraižė?

— Jeigu ką kita, negu aš minėjau, tai neatspėsiu.

— Žuvį.

— Ką sakai?

— Sakau: žuvį. Ar tai reiškia, kad jos gyslomis ligi šiol teka šaltas kraujas — nežinau! Tačiau tu, pavadinęs mane pavasariniu gyvenimo medžio pumpuru, tikriausiai sugebėsi geriau tą ženklą suprasti.

— Carissime!* Tokių dalykų klausk Plinijų. Jis išmano apie žuvis. Jeigu senasis Apicijus dar būtų gyvas, gal taip pat mokėtų apie tai papasakoti, nes per savo amžių suvalgė daugiau žuvų, negu jų gali vienu metu sutilpti Neapolio įlankoje.

Tačiau pašnekesys nutrūko, nes vergai juos įnešė į judrias gatves, ir žmonių klegesys trukdė jiems kalbėtis. Po Vicus Apollinis jie pasuko į Forum Romanum, kur giedromis dienomis prieš saulėlydį būriuojasi minios dykinėtojų: vaikštinėja tarp kolonų, pasakoja ir klausosi naujienų, žiopso į pranešamas įžymybių lektikas ir pagaliau lanko juvelyrų krautuves, knygynus, pinigų keitimo kontoras, manufaktūros, bronzos dirbinių ir visokias kitokias sankrovas — jų aibė namuose, supančiuose dalį rinkos priešais Kapitolijų. Pusė Forumo pačioje tvirtovės papėdėje jau skendėjo šešėliuose, o aukštai stūksančių šventyklų kolonos spindėjo auksu žydro dangaus fone. Ant marmuro plytų metė ištįsusius šešėlius žemiau stovinčios kolonos, kurių buvo tiek daug, kad akys klydinėjo tarp jų it miške. Atrodė, kad tiems statiniams ir kolonoms jau ankšta. Lipo viena ant kitos, bėgo į dešinę ir į kairę, ropštėsi į kalną, glaudėsi prie tvirtovės sienų arba viena prie kitos tarsi didesni ir mažesni, storesni ir laibesni, auksuoti ir balti kamienai, čia sužydę po architravais akanto žiedais[52], čia susiviję jonėniškais ragais, čia užsibaigiantys paprastu dorėnišku kvadratu. Viršum šito miško švytėjo spalvingi triglifai, nuo timpanų stiepėsi dievų skulptūros[53], nuo stogų, rodės, nuskris sparnuotos aukso kvadrigos į padangę, į tą mėlynę, kuri ramiai gobė šį susigrūdusį šventyklų miestą. Forumo viduriu ir pakraščiais plaukė žmonių upė: minios traukė po Julijaus Cezario bazilikos arkomis, minios sėdėjo ant Kastoro ir Polukso[54] laiptų, sukiojosi aplink Vestos šventyklėlę, šiame plačiame marmuro

* Brangiausiasis (*lot.*).

fone panašios į įvairiaspalvių drugių ar vabalų spiečius. Pakalnėn didžiuliais laiptais nuo Jovi Optimo Maximo* skirtos šventyklos ritosi naujos bangos, prie rostrinių tribūnų žmonės klausėsi kažkokių atsitiktinių kalbėtojų, vienur kitur šūkavo pardavėjai, siūlydami vaisius, vyną arba vandeniu atmieštas figų sultis, sukčiai piršo stebuklingus vaistus, apdavus, siūlėsi paslėptų lobių spėjikai, sapnų aiškintojai. Šen bei ten su klegesiu ir šūkavimais maišėsi sistro, Egipto sambukos ar graikų fleitų garsai. Šen bei ten paliegėliai, dievobaimingieji arba rūpesčių prislėgtieji nešė į šventyklas aukas. Tarp žmonių ant akmens plytų it kokios judrios, margos ir tamsios dėmės godžiai puldinėjo lesti aukojamus grūdus balandžių pulkeliai, čia garsiai pliaukšėdami sparnais ir nerdami aukštyn, čia vėl krisdami žemyn į minios paliktą tuščią vietą. Tarpais žmonių spūstis prasiskirdavo, praleisdama lektikas, kuriose buvo matyti išpuoselėti moterų veidai arba senatorių ir raitelių galvos tarsi sustingusiais, gyvenimo nuniokotais bruožais. Įvairiakalbės žmonių marios garsiai kartojo jų vardus, pridurdamos pravardes, pašaipas ar pagyras. Tarp pakrikų pulkelių retkarčiais spraudėsi kapotu žingsniu kareivių arba vigilų būriai — viešosios tvarkos saugotojai. Graikų kalba aplinkui skambėjo ne rečiau kaip lotynų.

Vinicijus, seniai nebuvęs mieste, smalsokai žiūrėjo į tą gyvą skruzdėlyną ir Forum Romanum, viešpataujantį virš žmonių tvano ir drauge to tvano užlietą, todėl Petronijus, įspėjęs draugo mintį, pavadino Forumą „kviritų[55] lizdu be kviritų“. Iš tiesų vietinis gaivalas beveik prapuolė toje visokių rasių ir tautų minioje. Čia matei etiopus, šviesiaplaukius milžinus iš tolimos šiaurės — britus, galus ir germanus, įkypaakius Seriko[56] gyventojus, žmones nuo Eufrato ir žmones nuo Indo su plytos spalva nudažytomis barzdomis, sirus nuo Oronto krantų juodomis, saldžiomis akimis; sudžiūvusius kaip kaulas Arabijos dykumų klajoklius; žydus įdubusiomis krūtinėmis, egiptiečius su nenykstančia abejinga šypsena veiduose ir numidus, ir afrus; Helados graikus, kurie viešpatavo mieste lygiomis su romėnais, bet viešpatavo mokslu, menu, protu ir apgavystėmis, graikus iš salų ir Mažosios Azijos, iš Egipto, iš Italijos, iš Narbonos Galijos. Minioje, tarp vergų su pradurtomis ausimis, nestigo ir laisvų dykūnų, kuriuos cezaris linksmino, maitino ir net rengė, nestigo laisvų atvykėlių, kuriuos į didžiulį miestą atviliojo lengvas gyvenimas ir siekimas pralobti; užteko taip pat supirkinėtojų ir Serapio žynių su palmės šakomis rankose,

* Geriausiajam didžiausiajam Jupiteriui (*lot.*).

ir žynių, tarnaujančių Izidei, ant kurios altoriaus sukrauta daugiau aukų negu Kapitolijaus Jupiterio šventykloje, ir Kibelės žynių, nešinų auksinėmis ryžių šluotelėmis, ir klajojančių žynių, ir Rytų šokėjų su ryškiomis mitromis, ir amuletų pardavėjų, ir gyvačių tramdytojų, ir Chaldėjos magų, pagaliau žmonių be jokio užsiėmimo, kurie kas savaitė skubėjo į grūdų sandėlius prie Tibro atsiimti savo dalį, pešėsi dėl loterijos bilietų cirke, naktis leido nuolatos griūvančiuose Užtibrės kvartalų namuose, o saulėtomis, šiltomis dienomis — dengtuose portikuose, nešvariose Suburos užeigose, ant Milvijaus tilto arba prie turtuolių insulų, kur jiems protarpiais kas išmesdavo liekanų nuo vergų stalo.

Petronijų minia gerai pažinojo. Vinicijui ausyse nuolat gaudė: „Hic est!“ — „Tai jis!“ Petronijų žmonės mylėjo už dosnumą, ypač nuo to laiko, kai sužinojo, kad jis papriešta ravo cezariui dėl mirties nuosprendžio visai prefekto Pedanijaus Sekundo familijai, tai yra visiems jo vergams be lyties ir amžiaus skirtumo, už tai, kad vienas jų nevilties valandą nužudė tą kankintoją. Teisybė, Petronijus garsiai kartojo, kad to įvykio jis neėmęs į širdį, kad cezariui kalbėjęs tik privačiai kaip arbiter elegantiarum, kurio estetinius jausmus žeidusios barbariškos skerdynės, derančios nebent skitams, o ne romėnams. O minia, pasipiktinusi tomis skerdynėmis, nuo tada mylėjo Petronijų.

Tačiau jis tam buvo abejingas. Prisiminė, kad toji minia mylėjo ir Britaniką, kurį nunuodijo Neronas, ir Agripiną, kurią šis įsakė nužudyti, ir Oktaviją, kuri buvo uždusinta Pandatarijoje, prieš tai perpjovus jai venas garinėje, ir Rubelijų Plautą, kuris buvo ištremtas, ir Trazėją, kuriam kiekvienas rytas galėjo atnešti mirties nuosprendį. Minios meilę veikiau galėjai laikyti bloga lemiančiu ženklu, o skeptikas Petronijus buvo dar ir prietaringas. Minią jis niekino dvigubai: ir kaip aristokratas, ir kaip estetas. Prasčiokai, prasmirdę užantyje nešiojamomis spragintomis pupomis, visuomet užkimę ir suprakaitavę nuo moros žaidimo prie gatvių kampų ir peristiliuose[57], jo akyse buvo neverti žmogaus vardo.

Visai neatsakinėdamas nei į ovacijas, nei į daug kieno siunčiamus bučinius, jis pasakojo Markui Pedanijaus bylą, tyčiodamasis iš gatvės padugnių permainingumo: po grėsmingo pasipiktinimo rytojaus dieną jos jau plojo į Jupiterio Statoro šventyklą važiuojančiam Neronui. Tačiau prie Aviruno knygyno Petronijus liepė sustoti, išlipęs nusipirko išdailintą rankraštį ir atidavė Vinicijui.

— Čia dovana tau,— tarė.

— Ačiū! — padėkojo Vinicijus. Paskui, žvilgtelėjęs į pavadinimą, paklausė: — *Satyrikonas*? Tai kažkas nauja. Kieno jis?

— Mano. Tačiau aš nenoriu sekti Rufino pėdomis[58] — jo istoriją tau ketinau papasakoti — nei Fabricijaus Vejentono pėdomis, todėl niekas to nežino, ir tu niekam neprasitark.

— O sakei, kad nerašai eilių,— tarė Vinicijus, žiūrėdamas tekstą,— čiagi matau prozą, gausiai išpintą jomis.

— Skaitydamas atkreipk dėmesį į Trimalchiono puotą. O dėl eilių, tai jos man pasidarė atkarios, kai Neronas ėmė rašyti epą. Matai, Vitelijus, norėdamas nulengvinti skrandį, griebiasi dramblio kaulo lazdelių, kiša jas sau į gerklę, kiti naudojasi alyvoje arba čiobrelių nuovirose mirkytomis flamingo plunksnomis, o aš skaitau Nerono poeziją, ir suveikia ji tučtuojau. Paskui galiu jas girti, jei ne švaria sąžine, tai bent su švariu skrandžiu.

Tai pasakęs, sustabdė lektiką prie juvelyro Idomeno ir, susitaręs dėl gemų, liepė nešti lektiką tiesiai į Aulo namus.

— Kelyje tau papasakosiu Rufino istoriją kaip pavyzdį, ką duoda autoriaus savimeilė,— pažadėjo.

Tačiau jam dar nespėjus pradėti pasakojimo, jie įsuko į Vicus Patricius ir netrukus atsidūrė prie Aulo būsto. Jaunas, tvirtas janitorius[59] atidarė jiems ostijaus duris, virš jų kabojo narvelis su uždaryta šarka, ši rėksmingai juos sveikino: „Salve!"

Einant iš antrojo prieangio, vadinamojo ostijaus, į patį atrijų, Vinicijus tarė:

— Ar pastebėjai, kad durininkas čia be grandinių?

— Keisti šie namai,— pusbalsiu pasakė Petronijus.— Tau tikriausiai žinoma, jog Pomponija Grecina buvo įtariama, kad išpažįstanti Rytų prietarus, paremtus kažkokio Kristaus garbinimu. Atrodo, kad čia pasidarbavo Krispinila, negalinti atleisti Pomponijai, kam ši visą gyvenimą pasitenkina vienu vyru... Univira!.. Šiandien Romoje lengviau rasti pusdubenį ruduokių iš Noriko[60]. Ją teisė namų teismas...

— Teisybę sakai, keisti šie namai. Vėliau tau papasakosiu, ką čia girdėjau ir mačiau.

Tuo metu jie pasiekė atrijų. Jo tvarkytojas vergas, vadinamasis atriensis, pasiuntė nomenklatorių pranešti, kad atėjo svečiai, o patarnautojai pastūmė jiems krėslus ir kėdutes po kojomis. Petronijus, įsivaizdavęs, kad šiuose griežtuose namuose viešpatauja amžinas liūdesys, niekada čia nebuvo lankęsis ir dabar dairėsi kiek nustebęs ir lyg nusivylęs, nes atrijus kėlė veikiau šviesų įspūdį. Iš viršaus per didelę

angą krito skaisčios šviesos pluoštas, ištykštąs fontane tūkstančiais žiežirbų. Kvadratinis baseinas su fontanu viduryje, vadinamas impluviumi ir skirtas surinkti lietaus vandeniui, patenkančiam per viršutinę angą, buvo apsuptas plukėmis ir lelijomis. Lelijos šiuose namuose, matyt, ypač mėgstamos, jų čia vešėjo tiesiog kupstai — ir baltų, ir raudonų, augo pagaliau safyro mėlynumo irisų, kurių gležni žiedlapiai buvo lyg pasidabruoti vandens purslais. Tarp drėgnų samanų, pridengusių vazonus su lelijomis, tarp lapų puokščių stovėjo bronzinės vaikų ir vandens paukščių statulėlės. Viename kampe elnė, taip pat nulieta iš bronzos, lenkė savo pažaliavusią nuo drėgmės galvą prie vandens, lyg norėdama atsigerti. Atrijaus grindys mozaikinės, dalis sienų išklota raudonu marmuru, dalis su nupieštais medžiais, žuvimis, paukščiais ir grifais traukė akį spalvų žaismu. Gretimų menių staktos buvo išpuoštos vėžlio šarvais arba net dramblio kaulu, pasieniais, tarp durų, stovėjo Aulo protėvių statulos. Visur matei ramų išteklių, tolimą prabangai, bet taurų ir tvirtą.

Petronijus gyveno nepalyginamai turtingiau ir prašmatniau, bet čia negalėjo rasti nė vieno daikto, žeidžiančio jo skonį, ir dabar šią pastabą išsakė Vinicijui, o tuo metu vergas velarijus atitraukė užuolaidą, skiriančią atrijų nuo tablino[61], ir namų gilumoje pasirodė atskubantis Aulas Plaucijus.

Tai buvo žmogus šerkšno pabalinta galva, jo gyvenimo dienos jau linko vakarop, bet pats dar žvalus, veidas energingas, žemokas, šiek tiek panašus į erelio. Dabar jis atrodė gerokai nustebęs, netgi sunerimęs dėl tokio netikėto Nerono bičiulio, bendrininko ir favorito apsilankymo.

Tačiau Petronijus buvo ganėtinai visko matęs ir ganėtinai sumatus žmogus, tad iškart tatai pastebėjo ir po pirmųjų pasisveikinimo žodžių kiek įmanydamas iškalbingiau ir laisviau išdėstė, kad atvykęs pasakyti ačiū už globą, kurią šiuose namuose patyręs jo seserėnas, ir tik dėkingumas paskatinęs jį šiam žygiui, nors, teisybę sakant, drąsos suteikusi ir sena pažintis su Aulu.

Aulas savo ruožtu patikino, kad jam miela priimti tokį svečią, o dėl dėkingumo, tai, girdi, jis pats turįs už ką dėkoti, nors Petronijus to ir nenumanąs.

Petronijus iš tikrųjų nenumanė. Pakėlęs riešutines akis aukštyn, jis veltui vargo, mėgindamas prisiminti Aului ar kam nors kitam padarytą bent menkiausią paslaugą. Neprisiminė jokios, nebent tą, kurią

ketino padaryti Vinicijui. Suprantama, kas nors panašaus galėjo pasitaikyti netyčia, bet tik netyčia.

— Myliu ir didžiai vertinu Vespasianą,— prabilo Aulas,— kuriam išgelbėjai gyvybę, kai jis, nelaimingasis, vieną kartą užmigo klausydamasis cezario eilių.

— Laimingas,— atsakė Petronijus,— kad jų negirdėjo, tačiau neginčiju, kad viskas galėjo baigtis nelaime. Variabarzdis būtinai norėjo pas jį nusiųsti centurioną su bičiulišku patarimu — persipjauti venas.

— O tu, Petronijau, jį išjuokei.

— Taip, nors iš tiesų priešingai,— pasakiau jam: jeigu Orfėjas mokėjo daina užmigdyti laukinį žvėrį, tai jo, cezario, triumfas ne mažesnis, kadangi sugebėjo užmigdyti Vespasianą. Variabarzdį galima pakritikuoti, bet mažoje kritikoje būtinai turi glūdėti didžiulis pataikavimas. Mūsų maloningoji Augusta, Popėja, tai puikiai supranta.

— Deja, tokie jau laikai,— atsakė Aulas.— Priekyje man trūksta dviejų dantų, kuriuos išmušė brito mestas akmuo, ir dėl to kalbu su švilpesiu, tačiau laimingiausias savo gyvenime valandas praleidau Britanijoje...

— Nes tai pergalių metai,— pridūrė Vinicijus.

Tačiau Petronijus, pabūgęs, kad senas vadas nepradėtų pasakoti apie savo praeities žygius, pakreipė kalbą kitur. Štai Prenestos apylinkėse kaimiečiai radę negyvą dvigalvį vilkiuką, o ne per seniausiai audros metu perkūnas nuvertęs Lunos šventyklos kampą — negirdėtas dalykas tokį vėlyvą rudenį. Kažkoks Kota, papasakojęs jam šį atsitikimą, kartu pridūrė, kad tos šventyklos žyniai todėl pranašauja miesto pražūtį arba mažų mažiausia didelio namo griuvimą, ir nelaimę galima tik nepaprastomis aukomis atitolinti.

Išklausęs pasakojimą, Aulas pareiškė, kad tokių ženklų, šiaip ar taip, negalima nepaisyti. Nieko nuostabaus, kad dievai galį būti užsirūstinę dėl besaikių piktadarybių, tad permaldaujamos aukos visai derančios.

Petronijus jam atsakė:

— Tavo namai, Plaucijau, nėra per daug dideli, nors juose gyvena didis žmogus, o manieji, tiesą sakant, per dideli tokiam prastam šeimininkui, bet taip pat maži. Na, jeigu kalbėsime apie griuvimą kokio nors didelio statinio, kaip, sakysime, domus transitoria*, tai ar verta mums dėti aukas, kad tą griuvimą sulaikytume?

* Pereinamasis namas (Nerono rūmai) (*lot.*).

Plaucijus neatsakė į šį klausimą, ir toks atsargumas netgi truputį užgavo Petronijų, nes jis, nors ir nejautė skirtumo tarp gėrio ir blogio, niekada nebuvo skundikas, su juo galėjai kalbėti visiškai saugiai. Po to jis vėl pakreipė kalbą kitur ir pradėjo girti Plaucijaus būstą bei skoningai sutvarkytus namus.

— Tai seni statiniai,— atsakė Plaucijus,— čia aš nieko nekeičiau nuo pat paveldėjimo dienos.

Atitraukęs uždangą, skiriančią atrijų nuo tablino, galėjai namus matyti kiaurai: per artimiausią peristilį ir už jo esančią menę, vadinamą ekum, žvilgsnis siekė net sodą, kuris iš tolo atrodė kaip šviesus paveikslas juoduose rėmuose. Linksmas vaikų juokas plaukė iš ten į atrijų.

— O karvedy,— tarė Petronijus,— leisk mums pasiklausyti iš arti nuoširdaus vaikų juoko, kurio šiandien taip pasigendame.

— Mielai,— atsakė kildamas Plaucijus.— Tai mano mažasis Aulas ir Ligija žaidžia sviediniais. O jei kalbėsime apie juoką, tai man rodosi, Petronijau, kad visą gyvenimą tu pasinėręs į jį.

— Gyvenimas vertas juoko, tai ir juokiuosi,— atsakė Petronijus,— bet čia juokas skamba kitaip.

— Be to,— pridūrė Vinicijus,— Petronijus nesijuokia kiauras dienas, tikriau sakant — juokiasi kiauras naktis.

Taip kalbėdamiesi, jie perėjo išilgai visus namus ir atsidūrė sode, kur Ligija ir mažasis Aulas žaidė sviediniais, o juos rinko nuo žemės ir davė žaidėjams į rankas tam tyčia šiai pramogai skirti vergai, vadinami sferistais. Petronijus trumpai, probėgšmais žvilgtelėjo į Ligiją, mažasis Aulas, pamatęs Vinicijų, pribėgo pasisveikinti, o šis praeidamas nulenkė galvą prieš dailią merginą, stovinčią su sviediniu rankose, truputį išsitaršiusiais plaukais, kiek uždususią ir įraudusią.

Tačiau sode, gebenių, vynuogienojų ir sausmedžių paunksmėje stovinčio triklinijaus viduje sėdėjo Pomponija Grecina, ir jie patraukė prie jos pasisveikinti; nors Petronijus nesilankė Plaucijų namuose, bet ją pažinojo, nes matydavo pas Antistiją, Rubelijaus Plauto dukterį, taip pat Senekų ir Poliono namuose. Jis negalėdavo užslopinti nusistebėjimo, kurį keldavo jam jos liūdnas, bet ramus veidas, laikysenos, judesių, kalbos taurumas. Pomponija taip griovė jo nuomonę apie moteris, kad šis sugedęs iki gyvo kaulo ir visoje Romoje labiausiai pasitikįs savimi žmogus ne tik jautė jai deramą pagarbą, bet net jo pasitikėjimas savimi kiek bliuško. Ir dabar, dėkodamas jai už Vinici-

jaus globą, lyg nejučiomis terpė kreipinį „domina"*, kuris niekada neateidavo jam į galvą kalbantis, pavyzdžiui, su Kalvija Krispinila, su Skribonija, su Valerija, Solina ir kitomis aukštuomenės moterimis. Pasveikinęs Pomponiją ir išsakęs padėką, jis ėmė jai tučtuojau priekaištauti, kad taip retai susitinką, kad jos nepamatysi nei cirke, nei amfiteatre, o ji, padėjusi plaštaką ant vyro rankos, ramiai atsakė:

— Senstame ir abu vis labiau mėgstame namų ramybę.

Petronijus norėjo prieštarauti, bet Plaucijus pridūrė savo švilpiančiu balsu:

— Ir vis svetimesni jaučiamės tarp žmonių, kurie net mūsų romėniškus dievus graikiškais vardais vadina.

— Jau kuris laikas dievai virtę grynai retorinėmis figūromis,— nerūpestingai atsakė Petronijus,— o kadangi retorikos mus mokė graikai, tai ir man pačiam lengviau, pavyzdžiui, pasakyti Hera negu Junona.

Taip taręs, pažvelgė į Pomponiją, lyg parodydamas, kad jos akivaizdoje jokia kita dievybė jam negalėjusi ateiti į galvą, o paskui ėmė ginčyti jos žodžius apie senatvę.

— Aišku, žmonės greitai sensta, tačiau tie, kurie gyvena visai kitokį gyvenimą, be to, yra veidų, kuriuos Saturnas tarsi užmiršęs.

Petronijus kalbėjo lyg ir nuoširdžiai, nes Pomponija Grecina, tegu ir krypo į antrąją gyvenimo dienos pusę, vis dar išlaikė nepaprastą skruostų skaistumą, iškėlusi nedidelę galvutę ir smulkų veiduką, tad nors ir apsirengusi tamsiu rūbu, likdama orios laikysenos ir liūdna, ji kartais darydavo visai jaunos moters įspūdį.

Tuo metu mažasis Aulas, didžiai susidraugavęs su Vinicijumi, kai šis buvo jų namuose, dabar priėjęs ėmė vadinti pažaisti sviediniu. Paskui berniuką į triklinijų įėjo ir Ligija. Gebenių pastogėje, su virpančiais skruostuose saulės zuikučiais ji dabar atrodė Petronijui gražesnė negu iš pirmo žvilgsnio ir tikrai panaši į kokią nimfą. Kadangi ligi šiol nebuvo jai nieko taręs, tad atsistojo, nulenkė prieš ją galvą ir, užuot pasveikinęs įprastiniais žodžiais, kreipėsi į ją eilėmis, kuriomis Odisėjas pasveikino Nausikają:

Jeigu esi iš dievų, kurie platųjį dangų šį valdo,
Tai Artemidei greičiausiai palyginčiau, Dzeuso galingo
Dukrai, dėl veido skaistumo, liemens ir stovylos gražumo.

* Ponia (*lot.*).

Jeigu esi giminės tų žmonių, kurie vargsta ant žemės,—
Triskart laimingi ir tėvas, ir motina tavo, ir triskart
*Broliai laimingi...**

Net Pomponijai patiko to patyrusio vyro rafinuotas galantiškumas. Na o Ligija klausėsi sumišusi ir nukaitusi, nedrįsdama pakelti akių. Tačiau palengva jos lūpų kampučiuose pradėjo virpėti išdykėliška šypsena, veide atšvito kova tarp mergaitiško drovumo ir noro atsakyti — ir, matyt, šis noras nugalėjo, nes staiga žvilgtelėjusi į Petronijų atsakė jam tos pačios Nausikajos žodžiais, ištardama juos vienu atsikvėpimu, lyg išmoktą pamoką:

*Tu, pakeleivi, matyti, nesi iš blogų ir nekvailas!***

Po to apsisukusi spruko kaip pabaidyta paukštė.

Dabar jau nustebo Petronijus: jis nesitikėjo išgirsti Homero eiles iš merginos, kurios barbarišką kilmę Vinicijus jam buvo anksčiau minėjęs. Klausiamą žvilgsnį jis įsmeigė į Pomponiją, bet toji negalėjo jam atsakyti, nes tuo metu šypsodamasi žiūrėjo į pasididžiavimu švytintį senojo Aulo veidą.

O šis nė nesistengė to pasididžiavimo slėpti. Pirmiausia — prie Ligijos jis buvo prisirišęs kaip prie savo vaiko, o antra — nors senoviški romėno įsitikinimai vertė jį svaidyti perkūnus į graikų kalbą ir jos plitimą, vis dėlto laikė ją gero tono viršūne aukštuomenėje. Pats niekada neįstengė jos dorai išmokti ir dėl to širdyje krimtosi, tad dabar buvo patenkintas, kad šiam prašmatniam vyrui ir dar rašytojui, kuris, ko gera, jo namus laikė barbariškais, čia buvo atsakyta Homero kalba ir eilėmis.

— Namuose yra pedagogas graikas,— pasakė kreipdamasis į Petronijų,— jis moko mūsų berniuką, o mergina klausosi tų pamokų. Ji dar kieliukė, bet miela kieliukė, prie jos mes abu prijunkome.

Petronijus dabar žiūrėjo pro gebenių ir sausmedžių raizginius į sodą ir žaidžiančią trijulę. Vinicijus, nusivilkęs togą, vien su tunika mėtė aukštyn sviedinį, kurį stengėsi pagauti priekyje stovinti iškėlusi rankas Ligija. Iš pirmo žvilgsnio mergina nepadarė Petronijui didelio įspūdžio. Ji pasirodė jam per daug liesa. Tačiau kai triklinijuje į ją pasižiūrėjo iš arčiau, tai pagalvojo, jog šitaip turbūt galėtų atrodyti Aušrinė, ir kaip žinovas suprato, kad joje glūdi kažkas ypatinga. Jis vis-

* Homeras *Odisėja.*— VI. eil. 149—155. *J. Ralio vertimas.*
** Homeras *Odisėja.*— VI. eil. 186. *J. Ralio vertimas.*

ką pamatė ir viską įvertino: ir rausvą, skaistų veidą, ir gaivias lūpas, lyg bučiniui sudėtas, ir dangiškas kaip jūros žydrynė akis, ir alebastrinį kaktos baltumą, ir vešlius tamsius plaukus, bangose atšviečiančius gintaru arba Korinto variu, ir liekną kaklą, ir „dievišką" pečių nuolydį, ir visą figūrą — lanksčią, grakščią, jauną kaip pavasaris, kaip ką tik pražydusi gėlė. Jame pabudo menininkas ir grožio gerbėjas, kuris pajuto, kad po šios merginos skulptūra būtų galima parašyti: „Pavasaris". Staiga jam atėjo į galvą Chrisotemidė, ir jį paėmė piktas juokas. Ji su savo auksine pudra plaukuose ir pajuodintais antakiais pasirodė jam neapsakomai suvytusi, maždaug kaip nugeltusi, žiedlapius metanti rožė. O juk tos Chrisotemidės jam pavydėjo visa Roma. Paskui jis prisiminė Popėją — ir toji išliaupsintoji Popėja taip pat dabar atrodė jam kaip bedvasė vaško kaukė. O šioje tanagriškų formų merginoje[62] glūdėjo ne tik pats pavasaris,— joje slypėjo ir spindulingoji Psichė, švytinti iš jos rausvo kūno kaip švieselė iš lempos.

„Teisybę sako Vinicijus,— pagalvojo,— o mano Chrisotemidė sena sena... kaip Troja!"

Paskui kreipėsi į Pomponiją Greciną ir, rodydamas į sodą, tarė:

— Dabar suprantu, domina, jog dėl tokio dvejeto jums mielesni namai negu Palatinas ir cirkas.

— Taip,— atsakė Pomponija, nukreipusi akis į mažąjį Aulą ir Ligiją.

O senasis karvedys pradėjo pasakoti merginos istoriją ir tai, ką kadaise buvo girdėjęs iš Atelijaus Histro apie šiaurės miglose gyvenančią ligų tautą.

Tuo metu jaunimas liovėsi žaidęs sviediniu ir valandėlę vaikštinėjo sodo smėliu, juodame mirtų ir kiparisų fone atšvisdami kaip trys baltos skulptūros. Ligija vedėsi mažąjį Aulą už rankos. Kiek pavaikščioję, susėdo ant suolelio prie baseino sodo viduryje. Tačiau netrukus Aulas pašoko ir ėmė baidyti žuvis skaidriame vandenyje. O Vinicijus toliau klostė vaikščiojant pradėtą šneką:

— Iš tikrųjų,— kalbėjo žemu virpančiu balsu.— Vos tik nusimečiau pretekstą[63], buvau išsiųstas į Azijos legionus. Miesto nepažinojau — nei jo gyvenimo, nei meilės. Atmintinai šį tą moku iš Anakreonto ir Horacijaus poezijos, bet nesugebėčiau kaip Petronijus deklamuoti eiles, kai protas stingsta iš nuostabos ir savo žodžių surasti neįstengia. Dar vaikas lankiau Muzonijaus mokyklą, kur mums vis kartojo, kad laimė — tai trokšti to, ko trokšta dievai, tad ji nuo mūsų valios priklausanti. Tačiau aš manau, kad yra ir kitokia, didesnė ir

brangesnė, nepriklausanti nuo mūsų valios, nes ją tik meilė gali duoti. Ieško tos laimės patys dievai, štai ir aš, o Ligija, iki šiol nepatyręs meilės, einu jų pėdomis ir taip pat ieškau tos, kuri panorėtų man laimę duoti...

Jis nutilo, ir valandėlę buvo girdėti tik vandens pliuškenimas, kai mažasis Aulas mėtė į jį akmenukus, baidydamas žuvis. Tačiau netrukus Vinicijus vėl prašneko dar švelniau ir tyliau:

— Tikriausiai tu pažįsti Vespasiano sūnų Titą? Sako, jog tik išaugęs iš vaiko metų jis taip pamilęs Berenikę, kad meilės ilgesys vos neiščiulpęs jam gyvybės... Ir aš taip sugebėčiau pamilti, o Ligija!.. Turtai, šlovė, galybė — tai tiktai dūmai, tuštybė! Turtuolis suras turtingesnį už save, šlovingąjį užtemdys kito didesnė šlovė, galingąjį įveiks galingesnis... Bet argi pats cezaris, netgi kuris nors dievas gali patirti didesnį malonumą arba būti laimingesnis už paprastą mirtingąjį, kai prie krūtinės alsuoja jam brangi krūtinė arba kai bučiuoja mylimas lūpas... Taigi meilė mus padaro dievams lygius, o Ligija!..

O ji klausėsi nerami, nustebusi ir drauge taip, lyg būtų girdėjusi skambant graikų fleitą ar citrą. Tarpais jai vaidenosi, kad Vinicijus dainuoja kažkokią dainą nuostabiausią, kuri smelkiasi jai į ausis, sujudina kraują ir kartu atneša širdies alpulį, baimę ir kažkokį nesuprantamą džiaugsmą. Vaidenosi jai taip pat, kad jis kalba apie tai, kas jau ir anksčiau joje buvo, tik ji suvokti neįstengė. Jautė, kad jis joje žadina kažką, kas ligi šiol snaudė, ir šią valandėlę miglotas sapnas darosi vis aiškesnis, patrauklesnis ir žavesnis.

Tuo metu saulė jau seniai buvo nuslinkusi už Tibro ir stovėjo žemai virš Janikulo kalvos. Ant nejudančių kiparisų krito raudona šviesa — ir visas oras buvo jos prisodrintas. Ligija pakėlė žydras, lyg iš sapno pabudusias akis į Vinicijų, ir staiga... pavakarės žarose, palinkęs ties ja, su virpančiu žvilgsnyje maldavimu jis pasirodė jai gražesnis už visus žmones, už visus graikų ir romėnų dievus, kurių skulptūras matė šventyklų frontonuose. O jis švelniai suėmė pirštais jos ranką aukščiau riešo ir klausė:

— Argi tu, Ligija, nenumanai, kodėl aš tau visa tai kalbu?..

— Ne,— sušnibždėjo ji taip tyliai, kad Vinicijus vos išgirdo.

Bet jis nepatikėjo ir vis stipriau traukė jos ranką, jau kone priglaudė Ligiją sau prie širdies, o ši plakė kaip kūjis, skatinama aistros, kurią sužadino nuostabi mergina... ir jau būtų kreipęsis į ją karštais žodžiais, jeigu mirtų aprėmintame takelyje nebūtų pasirodęs senasis Aulas ir eidamas artyn prašnekęs:

— Saulė jau leidžiasi, tai saugokitės vakaro vėsos ir nejuokaukite su Libitina[64]...

— Ne,— atsakė Vinicijus,— netgi be togos kol kas nejaučiu šalčio.

— Štai jau vos pusė jos disko kyšo iš už kalvos,— tarė senas karvedys.— Tai tik Sicilijoje, kur toks švelnus klimatas, vakarais žmonės susirenka turgavietėse choro giesmėmis palydėti nueinantį Febą[65].

Ir užmiršęs, kad ką tik pats kitus gąsdino Libitina, ėmė pasakoti apie Siciliją, kur turėjo dvarų ir didelį, taip mėgstamą ūkį. Dar prisiminė, kad ne kartą jam buvo kilusi mintis persikelti į Siciliją ir ten ramiai baigti dienas. Užtenka žiemos šerkšno tam, kuriam žiema jau nušarmojo galvą. Dar nekrinta lapai nuo medžių, ir virš miesto dangus meiliai šypsosi, bet kai pagels vynuogynai, kai Albano kalnuose iškris sniegas, o dievai smelkiančiais viesulais lankys Kampaniją, tada, ką gali žinoti, gal ir persikelsiąs su visais namais į tą savo jaukų kaimo prieglobstį.

— Tu norėtum palikti Romą, Plaucijau? — ūmai sunerimęs paklausė Vinicijus.

— Seniai noriu,— atsakė Aulas,— nes ten ramiau ir saugiau.

Ir vėl pradėjo girti savo sodus, kaimenes, žalumoje skendintį namą, kmynais ir čiobreliais apaugusias kalvas, kur dūzgia spiečiai bičių. Tačiau Vinicijaus nedomino tie bukoliški vaizdai, jis tegalvojo apie tai, kad gali netekti Ligijos, ir dairėsi į Petronijaus pusę, tarsi tik iš jo būtų laukęs pagalbos.

Tuo tarpu Petronijus sėdėjo šalia Pomponijos, grožėjosi saulėlydžio, sodo ir prie baseino stovinčių žmonių reginiu. Jų balti rūbai tamsiame mirtų fone švietė auksiniais vakaro atspindžiais. Padangėje žara ėmė dažytis purpuru, violetu ir raibuliuoti kaip opalas. Dangaus skliautas virto lelijų spalvos. Juodi kiparisų siluetai pasidarė dar raiškesni negu šviesią dieną, o žmonėse, medžiuose ir visame sode įsiviešpatavo vakaro ramybė.

Petronijų apstulbino toji ramybė, ypač žmonių. Pomponijos, senojo Aulo, jų berniuko ir Ligijos veiduose buvo kažkas, ko jis neregėjo kasdien, tiksliau sakant, kasnakt jį supančių žmonių veiduose: kažkokia šviesa, kažkokia ramybė ir giedra, išplaukianti tiesiog iš to gyvenimo, kurį čia visi gyveno. Ir kiek nustebęs pagalvojo, kad vis dėlto gali būti grožis ir malonumai, kurių jis, amžinai besivaikantis grožio ir malonumų, net nežinojo. Tų minčių jis nemokėjo slėpti viduje ir, kreipdamasis į Pomponiją, tarė:

— Svarstau širdyje, kaip skiriasi jūsų pasaulis nuo to, kurį valdo mūsų Neronas.

O ji pakėlė savo smulkų veidą į vakaro žarą ir kukliai atsakė:

— Pasaulį valdo ne Neronas, o Dievas.

Stojo valandėlė tylos. Netoli triklinijaus alėjoje pasigirdo senojo karvedžio, Vinicijaus, Ligijos ir mažojo Aulo žingsniai, bet kol jie priartėjo, Petronijus dar paklausė:

— Tai tu tiki dievus, Pomponija?

— Tikiu Dievą, kuris yra vienas, teisingas ir visagalis,— atsakė Aulo Plaucijaus žmona.

PERSKYRIMAS TREČIAS

— Ji tiki Dievą, kuris yra vienas, visagalis ir teisingas,— pakartojo Petronijus, vėl atsidūręs lektikoje tik su Vinicijumi.— Jeigu jos Dievas visagalis, tai lemia gyvenimą ir mirtį, o jeigu teisingas, tai teisingai pasiunčia mirtį. Tad kodėl Pomponija nešioja gedulą po Julijos mirties? Gedėdama Julijos, ji priekaištauja savo Dievui. Šituos samprotavimus reikėtų pakartoti mūsų variabarzdei beždžionei, nes manau, kad dialektikoje aš tolygus Sokratui. O dėl moterų — tai sutinku, kad kiekviena jų turi tris ar keturias sielas, bet nė viena neturi protingos. Tegu sau Pomponija svarsto su Seneka arba Kornutu, kas yra jų didysis Logosas. Tegu sau iššaukia iš karto Ksenofano, Parmenido, Zenono ir Platono šešėlius, kurie nuobodžiauja ten kimerų šalyje kaip dagiliai narvelyje. Aš norėjau pakalbėti su ja ir Plaucijumi apie ką kita. Prisiekiu šventomis Egipto Izidės įsčiomis! Jeigu jiems būčiau stačiai pasakęs, ko mes atėjome, tai manau, kad jų dorybingumas būtų suskambėjęs kaip varinis skydas nuo lazdos smūgio. Ir neišdrįsau! Patikėk manimi, Vinicijau — neišdrįsau! Povas — gražus paukštis, bet klykia klaikiai. Pabūgau klyksmo. Tačiau turiu pagirti tavo pasirinkimą. Tikra „Aušra rausvapirštė"... ir žinai, ką ji dar man priminė? Pavasarį! Ir ne mūsiškį, Italijos, kur vos šen bei ten išvysti žydinčią obelį, o alyvmedžiai pilkuoja kaip pilkavę, ne — priminė tą pavasarį, kurį kadaise regėjau Helvecijoje: jauną, gaivų, skaisčiai žalią... Prisiekiu blyškiąja Selene[66], aš nesistebiu tavimi, Markai, bet žinok, kad įsimylėjai Dianą, ir Aulas su Pomponija, jei įmanytų — sudraskytų tave, kaip kadaise šunys sudraskė Akteoną[67].

Nepakeldamas galvos, Vinicijus valandėlę tylėjo, paskui prašneko nuo aistros trūkčiojančiu balsu:

— Geidžiau jos ir anksčiau, o dabar geidžiu dar labiau. Kai paėmiau ją už rankos, mane ugnis nutvilkino... Turiu ją gauti. Jei būčiau Dzeusas, apgobčiau ją debesiu kaip jis Ijo arba užkrisčiau ant jos lietumi kaip jis ant Danajės. Trokštu bučiuoti jos lūpas iki skausmo! Trokštu girdėti jos klyksmą mano glėbyje. Trokštu užmušti Aulą ir Pomponiją, o Ligiją pagrobti ir ant rankų parsinešti namo. Nemiegosiu šiąnakt. Liepsiu plakti kurį nors vergą ir klausysiuos jo aimanų...

— Nusiramink,— tarė Petronijus.— Tavo užgaidos kaip Suburos dailidės.

— Man vis tiek. Turiu ją gauti. Atėjau pas tave patarimo, bet jeigu tu jo nerandi, susirasiu pats... Aulas laiko Ligiją dukterimi, tai kodėl gi man į ją žiūrėti kaip į vergę? Jeigu jau nėra kito kelio, tegu ji apipina mano namų duris, tegu ištepa jas vilko taukais ir tegu sėda kaip žmona prie mano židinio.

— Nusiramink, padūkęs konsulų palikuoni. Ne tam parsitempiame prisirišę prie savo vežimų barbarus, kad tuoktumės su jų dukterimis. Saugokis galutinio žingsnio. Išnaudok paprastus, padorius būdus ir palik sau ir man laiko apgalvoti. Man taip pat Chrisotemidė atrodė kaip Jupiterio duktė, bet vis dėlto nesusituokiau su ja, kaip ir Neronas nesusituokė su Akte, nors ją apskelbė karaliaus Atalos dukterimi[68]... Nusiramink... Pagalvok: jeigu ji panorės palikti dėl tavęs Aulų namus, jie neturi teisės jos sulaikyti, ir žinok, kad ne tik tu degi, bet Erotas ir joje įžiebė ugnį... Aš mačiau, o manimi gali tikėti. Turėk kantrybės. Visada žmogus randa priemonių, bet šiandien ir taip daug galvojau, jau pavargau. Užtat pasižadu rytoj dar pagalvoti apie tavo meilę, ir Petronijus nebebūtų Petronijumi, jeigu nesurastų kokios išeities.

Vėl abu nutilo, pagaliau po kiek laiko Vinicijus jau ramiai pasakė:

— Dėkoju, ir tegu Fortūna būna tau dosni.

— Būk kantrus.

— Kur liepsi mus nešti?

— Pas Chrisotemidę...

— Tu laimingas, kad turi tą, kurią myli.

— Aš? Žinai, kas mane dar juokina Chrisotemidėje? Ogi kad ji man neištikima su mano paties atleistiniu liutnistu Teoklu ir galvoja, jog aš nematau. Kadaise ją mylėjau, o dabar mane juokas ima dėl

jos melo ir kvailysčių. Eime pas ją. Jeigu ji pradės tau sukti galvą ir vyne padažytu pirštu braižyti raides ant stalo, tai žinok, kad aš nepavydulingas.

Ir liepė nešti tiesiai pas Chrisotemidę.

Tačiau priemenėje Petronijus uždėjo ranką Vinicijui ant peties ir tarė:

— Palauk, man atrodo, kad radau būdą.

— Tegu visi dievai tau atlygina...

— Iš tikrųjų! Manau, kad priemonė garantuota... Žinai ką, Markai?

— Klausau tavęs, mano Atėne...

— Štai kas: po kelių dienų dieviškoji Ligija tavo namuose valgys Demetros grūdus[69].

— Tu didesnis už cezarį! — džiaugsmingai sušuko Vinicijus.

PERSKYRIMAS KETVIRTAS

Petronijus iš tikrųjų ištesėjo pažadą. Nors po apsilankymo pas Chrisotemidę beveik visą rytojaus dieną miegojo, bet vakare liepė nunešti jį į Palatiną ir konfidencialiai kalbėjosi su Neronu, o po to pokalbio trečią dieną prie Plaucijaus namų pasirodė centurionas su keliolika kareivių pretorionų[70].

Laikai buvo neramūs ir baisūs. Šitokie pasiuntiniai jau dažniausiai būdavo mirties skelbėjai. Tad kai centurionas sudavė plaktuku į Aulo duris ir atrijaus tvarkytojas davė žinią, kad priemenėje yra kareiviai, visus namus apėmė siaubas. Šeimyna iškart apspito senąjį karvedį, nes niekas neabejojo, kad pavojus visų pirma iškilo jam. Pomponija, apkabinusi jo kaklą, stipriai stipriai prisispaudė, pamėlusios jos lūpos tankiai krutėjo, tyliai tardamos kažkokius žodžius, Ligija, išbalusi kaip drobė, bučiavo jo ranką, mažasis Aulas kibo į togą, o iš koridorių, iš tarnaičių kambarių antrame aukšte, iš šeimynykščių patalpų, iš maudyklų, iš skliautuotų žemutinių būstų — iš visų kampų pabiro pulkai vergų ir vergių. Skambėjo šūkavimai: „Heu, heu, me miserum!"*, moterys pratrūko raudomis, kai kurios jau pradėjo draskyti sau veidus arba dangstytis galvas skepetomis.

---

* Oi, oi, vargas man! (*Lot.*)

Vien senasis karvedys, per tiek metų įpratęs žvelgti mirčiai tiesiai į akis, liko ramus, tik jo mažas ereliškas veidas pasidarė lyg iš akmens iškaltas. Po valandėlės, nutildęs verksmus ir tarnams liepęs išsiskirstyti, tarė:

— Leisk mane, Pomponija. Jei atėjo man galas, dar turėsime laiko atsisveikinti.

Ir švelniai ją atstūmė, o ji tarė:

— Tavo likimas tebūnie ir mano likimas, o Aulai!

Paskui puolė ant kelių ir ėmė kalbėti karštą maldą, kurią gali pagimdyti tik baimė dėl brangaus žmogaus.

Aulas nuėjo į atrijų, kur jo laukė centurionas. Ten stovėjo senasis Kajus Hasta, buvęs jo valdinys ir Britanijos karų bendražygis.

— Sveikas, vade! — tarė.— Atnešiau tau cezario įsakymą ir pasveikinimą — štai lentelės ir ženklas, kad atėjau jo vardu.

— Dėkoju cezariui už sveikinimą, o įsakymą įvykdysiu,— atsakė Aulas.— Sveikas, Hasta, ir sakyk, su kokiu pavedimu ateini.

— Aulai Plaucijau,— pradėjo Hasta,— cezaris sužinojo, jog tavo namuose gyvena ligų karaliaus duktė, kurią jis, dar gyvam esant dieviškajam Klaudijui, atidavė į romėnų rankas kaip įkaitę, kad ligai imperijos sienų niekada nepažeis. Dieviškasis Neronas dėkoja tau, o karvedy, už tai, kad tiek metų svetingai jai prieglobstį teikei, bet, nenorėdamas ilgiau apsunkinti tavo namų, taip pat atmindamas, kad mergina kaip įkaitė privalo būti paties cezario ir senato globoje, įsako tau perduoti ją į mano rankas.

Aulas buvo senas karys ir tiek užsigrūdinęs vyras, kad negalėjo sau leisti rodyti ambicijų, tuščiažodžiauti ar skųstis. Tačiau pašokusio pykčio ir skausmo raukšlelė susimetė jo kaktoje. Prieš taip surauktus antakius kadaise drebėjo Britanijos legionai, tad netgi šią valandėlę Hastos veide pasirodė išgąstis. Tačiau dabar prieš įsakymą Aulas pasijuto beginklis. Kurį laiką jis žiūrėjo į lenteles, į ženklą, paskui pakėlė akis į senąjį centurioną ir jau ramiai tarė:

— Palauk, Hasta, atrijuje, kol įkaitė bus tau perduota.

Po šių žodžių nuėjo į kitą namų galą, į menę, vadinamą eku, kur sunerimę ir nusigandę jo laukė Pomponija Grecina, Ligija ir mažasis Aulas.

— Niekam negresia nei mirtis, nei ištrėmimas į tolimas salas,— pasakė jis,— tačiau cezario pasiuntinys vis dėlto atnešė nelaimę. Ji užklupo tave, Ligija.

— Ligiją? — apstulbusi sušuko Pomponija.

— Taip, ją,— atsakė Aulas.

Ir, atsigręžęs į merginą, ėmė kalbėti:

— Ligija, auginome tave mūsų namuose kaip savo vaiką ir abu su Pomponija mylime tave kaip dukterį. Bet tu žinai, kad nesi mūsų duktė. Esi tavo tautos duota Romai įkaitė, o ją globoti turi cezaris. Todėl cezaris pasiima tave iš mūsų namų.

Karvedys kalbėjo ramiai, bet kažkokiu keistu, neįprastu balsu. Ligija klausėsi jo žodžių mirkčiodama, lyg nesuprasdama, ką jis šneka; Pomponijos skruostai išblyško; koridoriaus tarpduryje vėl į menę ėmė kyščioti susijaudinę vergių veidai.

— Cezario valia turi būti įvykdyta,— tarė Aulas.

— Aulai! — sukliko Pomponija, apkabindama merginą, lyg norėdama ją apginti.— Jau verčiau jai numirti!

O Ligija spaudėsi prie jos krūtinės, kartojo: „Mama, mama!"— pro kūkčiojimą negalėdama nieko daugiau ištarti.

Aulo veidą vėl iškreipė pyktis ir skausmas.

— Jei būčiau vienų vienas pasaulyje,— niūriai pasakė,— jos gyvos neatiduočiau... ir mano giminės dar šiandien galėtų sudėti už mus aukas Jupiteriui Išvaduotojui... Tačiau neturiu teisės pražudyti tavęs ir mūsų vaiko, kuris gal sulauks laimingesnių laikų... Šiandien pat vyksiu pas cezarį ir maldausiu atšaukti įsakymą. Ar išklausys mane — nežinau. Tuo tarpu lik sveika, Ligija, ir žinok, kad ir aš, ir Pomponija visada buvome dėkingi dievams už tą dieną, kada tu prisėdai prie mūsų židinio.

Taip pasakęs, uždėjo ranką jai ant galvos, ir, nors stengėsi likti ramus, vis dėlto balse suvirpėjo didelis tėviškas gailestis, kai Ligija pakėlė į jį ašaromis paplūdusias akis, o paskui, sugriebusi ranką, ėmė ją bučiuoti.

— Sudie, mūsų džiaugsme, mūsų akių šviesybe! — teištarė.

Ir skubiai vėl nuėjo į atrijų, kad nepasiduotų romėnui nederančiam grauduliui.

Tuo metu Pomponija, nuvedusi Ligiją į kubikulą, ėmė ją raminti, guosti, drąsinti ir kalbėti žodžius, keistai skambančius šiuose namuose, nes čia pat, gretimoje seklyčioje, dar tebebuvo lararijus ir židinys, kur Aulas Plaucijus, ištikimas senam papročiui, dėjo aukas namų dievams. Ir štai atėjo išbandymo metas. Kadaise Virginijus perdūrė dukters krūtinę, kad išvaduotų iš Apijaus glėbio, o dar seniau Lukrecija sumokėjo gyvybe už gėdą[71]. Cezario namai — tai gėdos, blogio, piktadarybių urvas. „Bet mes, Ligija, žinome, kodėl neturime teisės

pakelti prieš save ranką!..“ Taip! Ta teisė, kuria abi vadovaujasi gyvenime — kitokia, didesnė, šventesnė, ji vis dėlto leidžia gintis nuo blogio ir gėdos, nors už tai ir tektų sumokėti gyvybe ir kančiomis. Kas švarus išeina iš ydų buveinės, tuo didesni jo nuopelnai. Tokia buveinė yra žemė, bet laimė, kad gyvenimas tėra viena akimirka, ir prisikeliama tik iš grabo, anapus jo valdo jau nebe Neronas, o Gailestingumas — ir vietoj skausmo viešpatauja džiaugsmas, vietoj ašarų — linksmybė.

Paskui ėmė pasakoti apie save. Taip. Ji rami, bet ir jos krūtinėje nestinga skaudžių žaizdų. Štai ir jos Aulas dar vis apjakęs, jo dar neapšvietė šviesos spindulys. Jai taip pat neleidžiama auginti sūnaus Tiesoje. O kai pagalvojanti, kad šitaip galima visą amžių nubaigti ir išmuš atsiskyrimo su jais valanda, atsiskyrimo, kuris šimtąkart skaudesnis ir baisesnis negu šis, laikinas, dėl kurio jos abi dabar kremtasi — tai protas neišneša, kaip ji įstengsianti būti be jų, net danguje, laiminga. Jau daug naktų ji praverkusi, daug jų praleidusi maldose, melsdama pasigailėjimo ir meilės. Tačiau savo skausmą aukojanti Dievui — ir laukianti, ir neprarandanti vilties... Dabar, kai ją ištikęs naujas smūgis, kai piktadario įsakymu iš jos atimamas brangus žmogus, tas, kurį Aulas pavadino akių šviesybe — ji vis tiek dar turinti vilties ir tikinti, kad yra galybė, didesnė už Nerono... ir Gailestingumas, už jo pagiežą stipresnis.

Ir dar tvirčiau prispaudė prie krūtinės merginos galvelę, o Ligija netrukus sukniubo prie jos kelių ir, paslėpusi akis jos peplumo[72] klostėse, ilgai klūpojo taip tylėdama, o kai pagaliau pakilo, veidas jau buvo ramėlesnis.

— Gaila man tavęs, motin, ir tėvo, ir brolio, bet žinau, kad pasipriešinimas nieko nepadėtų, tik pražudytų jus visus. Užtat prisiekiu tau, kad žodžių tavo niekada neužmiršiu cezario namuose.

Dar kartą apsivijo rankomis Pomponijos kaklą, o paskui, kai abi išėjo į eką, atsisveikino su mažuoju Aulu, su senuku graiku, savo buvusiu mokytoju, su savo nešiote, kuri kadaise ją augino, su visais vergais.

Vienas jų, aukštas petingas ligas, namuose visų vadinamas Ursu, kadaise kartu su Ligija, jos motina bei palyda atvykęs į romėnų stovyklą, dabar puolė jai po kojų, paskui prigludęs prie Pomponijos kelių maldavo:

— O domina! Leiski man eiti su savo ponia, kad jai tarnaučiau ir ją saugočiau cezario namuose.

— Tu ne mūsų, o Ligijos tarnas,— atsakė Pomponija Grecina.— Bet kažin ar tave įleis į cezario rūmus? Kokiu būdu tu saugosi ją?

— Nežinau, domina, tik žinau, kad geležis trupa mano rankose kaip medis...

Tuo metu priėjęs Aulas Plaucijus ir išgirdęs tą šneką ne tik nesipriešino Urso norui, bet dar pareiškė, kad jis net neturįs teisės jį sulaikyti. Siųsdami Ligiją kaip cezario pareikalautą įkaitę, jie juk privalą pasiųsti ir jos palydą, kuri taip pat patenkanti į cezario globą. Čia jis šnibžtelėjo Pomponijai, kad palydos priedangoje ji galinti duoti tiek vergių, kiek laikys reikalinga: juk centurionas neturįs teisės atsisakyti jas priimti.

Ligijai tai buvo šiokia tokia paguoda. Džiaugėsi ir Pomponija, kad gali savo nuožiūra parinkti jai tarnaites. Be Urso, dar paskyrė senąją nešiotę, dvi išmoningas šukuotojas kiprietes ir dvi maudyklos merginas germanes. Parinko vien naujo mokymo išpažinėjus, nes ir Ursas jį jau buvo priėmęs prieš kiek metų, taigi Pomponija galėjo pasikliauti šių tarnų ištikimybe ir kartu guostis mintimi, kad tiesos grūdai bus pasėti ir cezario rūmuose.

Ji taip pat parašė kelis žodžius, prašydama, kad Ligiją globotų Nerono atleistinė Aktė. Nors Pomponija jos nematė naujojo mokslo išpažinėjų susirinkimuose, tačiau iš jų girdėjo, kad Aktė niekada neatsisakanti pagelbėti ir godžiai skaitanti Pauliaus Tarsiečio laiškus. Ir dar žinojo, kad jaunoji atleistinė nuolat liūdna, kad ji skiriasi nuo visų Nerono šeimynykščių ir apskritai yra rūmų geroji dvasia.

Hasta sutiko pats įteikti laišką Aktei. Laikydamas natūraliu dalyku, kad karaliaus dukterį lydi jos tarnų būrelis, jis nedarė nė mažiausių kliūčių jiems patekti į rūmus, netgi stebėjosi, kad jų tiek mažai. Bet prašė paskubėti, nes bijojo, kad nebūtų pakaltintas dėl uolumo stokos vykdant įsakymus. Atėjo atsisveikinimo valanda. Pomponijos ir Ligijos akys vėl paplūdo ašaromis, Aulas dar kartą uždėjo ranką jai ant galvos, ir netrukus kareiviai išvedė merginą į cezario namus, lydimi mažojo Aulo klyksmo, kuris gindamas seserį grūmojo kumšteliais centurionui.

O senasis karvedys liepė paruošti jam lektiką ir, užsidaręs su Pomponija šalia eko esančioje pinakotekoje[73], ėmė kalbėti:

— Klausyk, Pomponija. Vykstu pas cezarį, nors manau, kad tuščiai, ir, nors Senekos žodis jam jau nieko nereiškia, aplankysiu taip pat Seneką. Šiandien daugiau reiškia Sofronijus, Tigelinas, Petronijus arba Vatinijus... Pats cezaris gal nė negirdėjo niekada

gyvenime apie ligų tautą ir jeigu pareikalavo atiduoti Ligiją kaip įkaitę, tai todėl, kad jį kažkas prišnekino, ir nesunku atspėti, kas galėjo šitaip padaryti.

Ji staiga pakėlė į jį akis.

— Petronijus?

— Taip.

Stojo tyla, o paskui karvedys kalbėjo toliau:

— Štai ką reiškia įsileisti per slenkstį kurį nors tų žmonių be garbės ir sąžinės. Tebūna prakeikta akimirka, kada Vinicijus įžengė į mūsų namus! Tai jis atvedė pas mus Petronijų. Vargas Ligijai, nes jiems ne įkaitės reikia, o sugulovės.

Iš pykčio, iš bejėgiško įniršio ir atimtos augintinės gailesčio jis kalbėjo švarpdamas dar labiau negu visada. Kurį laiką grūmėsi pats su savimi, ir tik sugniaužti kumščiai liudijo, kokia sunki ta vidinė kova.

— Gerbiau ligi šiol dievus,— tarė,— bet dabar manau, kad ne jie valdo pasaulį: yra tik vienas piktas, paklaikęs ir šlykštus padaras, vardu Neronas.

— Aulai! — sušuko Pomponija.— Neronas — tai tik saujelė sudūlėjusių pelenų prieš Dievą.

Aulas pradėjo dideliais žingsniais vaikščioti pinakotekos mozaika. Gyvenime jis turėjo didelių žygių, bet neturėjo skaudžių nelaimių, todėl nebuvo prie jų pripratęs. Senas karys, nė pats to nenumanydamas, buvo labai prisirišęs prie Ligijos ir dabar negalėjo susitaikyti su mintimi, kad jos neteko. Be to, jautėsi pažemintas. Jį prislėgė ranka, kurią pats niekino, bet kartu suvokė, kad prieš jos galybę jis bejėgis.

Pagaliau užgniaužęs protą drumstusį pyktį, tarė:

— Manau, kad Petronijus atėmė ją iš mūsų ne cezariui, nes nenorės užsitraukti Popėjos nemalonę. Tad arba sau, arba Vinicijui... Šiandien pat viską sužinosiu.

Netrukus lektika jį nešė į Palatino pusę, o Pomponija, likusi viena, nuėjo pas mažąjį Aulą, kuris vis dar verkė sesers ir grūmojo cezariui.

PERSKYRIMAS PENKTAS

Tačiau Aulas neklydo manydamas, kad nebus prileistas prie Nerono. Jam buvo atsakyta, jog cezaris užsiėmęs — dainuoja su liutnistu Terpnu ir apskritai nepriima tų, kurių pats nėra šaukęs. Kitaip tariant,

tai reiškė, kad Aulas ir ateityje nebandytų pasimatyti su juo. Na o Seneka, nors ir karščiuodamas, priėmė senąjį karvedį su derama pagarba, bet išklausęs, koks reikalas, gaižiai nusišypsojo ir prabilo:

— Tik vieną paslaugą galiu tau pasiūlyti, kilnusis Plaucijau, būtent: niekada neišsiduoti cezariui, kad mano širdis atjaučia tavo skausmą ir norėtų padėti, nes jeigu šiuo atžvilgiu jam šmėstelėtų bent menkiausias įtarimas, tai žinok — neatiduotų tau Ligijos, nors neturėtų jokių kitų sumetimų, o tik vieną — padaryti man bloga.

Taip pat nepatarė kreiptis nei į Tigeliną, nei į Vatinijų, nei į Viniciją. Pinigais gal ir galima būtų juos palenkti, gal jie ir norėtų pakenkti Petronijui, kurio įtaką stengiasi pakirsti, bet tikriausiai praneštų cezariui, kokia brangi Plaucijui Ligija, o tada cezaris tuo labiau jos neatiduotų. Paskui senas išminčius ėmė kalbėti su kandžia ironija, nukreipta prieš patį save.

— Tylėjai, Plaucijau, tylėjai metų metais, o cezaris nemėgsta tų, kurie tyli! Kaipgi tu nesižavėjai jo grožiu, dorybe, dainavimu, jo deklamacijomis, važnyčiojimu ir eilėmis! Kaipgi tu nešlovinai Britaniko mirties, neliaupsinai motinos žudiko ir nepažėrei sveikinimo žodžių pasmaugus Oktaviją! Tau stinga įžvalgumo, Aulai, kurio mes, laimingai gyvenantys prie rūmų, turime sočiai.

Taip kalbėdamas paėmė prie juostos pakabintą taurę, pasisėmė iš impluvijaus vandens, sudrėkino sukepusias lūpas ir dėstė toliau:

— Ak, Nerono širdis dėkinga. Jis myli tave, nes tarnavai Romai ir jos vardą išgarsinai pasaulio pakraščiuose, ir myli mane, nes buvau jo auklėtoju jaunystėje. Todėl žinau, kad šis vanduo neužnuodytas, ir, kaip matai, geriu jį ramus. Dėl vyno savo namuose nebūčiau toks tikras, bet jei esi ištroškęs, tai drąsiai išgerk šito vandens. Vandentiekiu jis atiteka iš Albano kalnų, ir norint jį užnuodyti, reikėtų užnuodyti visus Romos fontanus. Kaip matai, dar galima šiame pasaulyje būti saugiam ir turėti ramią senatvę. Teisybė, aš ligonis, bet serga veikiau mano dvasia, o ne kūnas.

Tai buvo tiesa. Senekai stigo tos dvasios stiprybės, kuria pasižymėjo, sakysime, Kornutas arba Trazėja, tad jo gyvenimas — visa virtinė nuolaidų nusikaltimams. Jis pats tai jautė, pats suprato, kad Zenono iš Kitijo principų išpažinėjas privalėjo eiti kitu keliu, ir ši mintis kankino jį labiau negu mirties baimė.

Tačiau karvedys dabar nutraukė jo karčius apmąstymus:

— Kilnusai Anėjau,— tarė,— aš žinau, kaip tau atsimokėjo cezaris už jaunystės metų globą. Tačiau mūsų vaiko pagrobimo kal-

tininkas yra Petronijus. Pasakyk, kokiais būdais, per ką jį paveikti, pagaliau ir pats panaudok visą savo gražbylystę, kokią tik begali tau įkvėpti mudviejų sena bičiulystė.

— Petronijus ir aš,— atsakė Seneka,— tai dviejų priešingų stovyklų žmonės. Kaip jį paveikti, nežinau, jokioms įtakoms jis nepasiduoda. Nors ir koks sugedęs, vis dėlto jis dar galbūt kiek vertesnis už tuos niekšus, kuriuos šiandien sutelkęs apie save Neronas. Tačiau įrodinėti jam, kad padarė blogą darbą — tuščias laiko gaišinimas, Petronijus jau seniai nebeskiria, kas yra bloga ir kas gera. Reikia jam įrodyti, kad jo žygis nedoras, tada jis susigės. Susitikęs pasakysiu jam: „Tavo darbas vertas atleistinio". Jei tai nepadės — niekas nepadės.

— Ačiū ir už tai,— atsakė karvedys.

Tada liepė nešti pas Vinicijų, kurį rado besitreniruojantį su lanista[74]. Pamatęs jaunuolį ramiai besimankštinantį tada, kai įvykdytas pasikėsinimas prieš Ligiją, Aulas baisiausiai įniršo ir, vos tik lanista dingo anapus uždangos, pratrūko karčių priekaištų ir užgaulių žodžių potvyniu. Tačiau vos išgirdęs, kad Ligija pagrobta, Vinicijus taip klaikiai išbalo, jog Aulas nė akimirką negalėjo jo įtarti dalyvavus pasikėsinime. Jaunuolio kaktą išpylė prakaito lašai, kraujas, valandėlę nutekėjęs į širdį, dabar vėl karšta banga plūstelėjo į veidą, akys pradėjo kibirkščiuoti, lūpos berti padrikus klausimus. Čia pavydas, čia įniršis blaškė jį kaip viesulas. Jam atrodė, kad cezario namų slenkstį peržengusi Ligija jau amžinai prarasta, o kai Aulas paminėjo Petronijaus vardą, įtarimas it žaibas švystelėjo jaunojo kario mintyse: Petronijus iš jo pasityčiojo ir, padovanodamas Ligiją, siekė iš cezario naujų malonių arba ją norėjo pasilaikyti sau. Jis buvo įsitikinęs: negali būti, kad kas nors, vos pamatęs Ligiją, iškart jos neįsigeistų.

Iš protėvių paveldėtas karštas būdas nešė jį dabar kaip nesutramdomas žirgas, atėmęs nuovoką.

— O karvedy,— sušuko trūkčiojančiu balsu,— grįžk namo ir lauk manęs... Žinok: jeigu Petronijus net būtų mano tėvas, vis tiek atkeršyčiau jam už Ligijos skriaudą. Grįžk namo ir lauk manęs. Nei Petronijus, nei cezaris jos neturės.

Paskui pakėlė sugniaužtus kumščius į vaškines kaukes atrijaus spintose ir prapliupo:

— Prisiekiu visomis pomirtinėmis kaukėmis! Pirma užmušiu ją ir save.

Taip pasakęs, dar kartą sviedė Aului žodžius: „Lauk manęs", lyg

beprotis išlėkė iš atrijaus ir išsileido pas Petronijų, stumdydamas kelyje pasipynusius praeivius.

O Aulas grįžo namo kiek palengvėjusia širdimi. Jeigu Petronijus prikalbėjo cezarį paglemžti Ligiją ir atiduoti ją Vinicijui, galvojo jis, Vinicijus vėl pristatys ją į jų namus. Gerokai dar guodė mintis, kad Ligija, jeigu nebus išgelbėta, tai kris kaip keršto auka, ir mirtis apsaugos ją nuo gėdos. Tikėjo, kad Vinicijus įvykdys visus savo įžadus. Matė jo įsiūtį ir žinojo visos tos giminės įgimtą karštą būdą. Nors pats mylėjo Ligiją kaip tikras tėvas, bet verčiau būtų ją nužudęs negu atidavęs cezariui, ir jeigu ne sūnus, paskutinis giminės palikuonis, nesvyruodamas būtų taip padaręs. Aulas buvo karys, apie stoikus vos ką ne ką girdėjęs, bet savo būdu nebuvo jiems tolimas, ir jo protui, jo savigarbai mirtis atrodė lengvesnė ir geresnė už gėdą.

Grįžęs namo suramino Pomponiją, įdiegė ir jai savo viltis, ir abu ėmė laukti žinios iš Vinicijaus. Kai tik atrijuje pasigirsdavo kurio nors vergo žingsniai, jie suklusdavo: gal čia Vinicijus atveda jų mylimą vaiką, ir širdies gilumoje jau būdavo pasiryžę palaiminti juos abu. Bet laikas bėgo, o jokios žinios kaip nėra, taip nėra. Tik vakare subilsnojo plaktukas prie vartų.

Netrukus įėjo vergas ir padavė Aului laišką. Senasis karvedys, nors mėgo parodyti savitvardą, paėmė lentelę kiek drebančia ranka ir pradėjo taip skubiai skaityti, lyg joje būtų nuspręstas visų jo namų likimas.

Staiga jo veidas apsiniaukė, lyg ant jo būtų kritęs prabėgančio debesio šešėlis.

— Skaityk,— tarė kreipdamasis į Pomponiją.

Pomponija paėmė laišką ir perskaitė tokius žodžius:

„Markas Vinicijus sveikina Aulą Plaucijų. Visa, kas įvyko — įvyko cezario valia, prieš kurią nulenkite galvas, kaip nulenkiame aš ir Petronijus".

Po to ilgai viešpatavo tyla.

PERSKYRIMAS ŠEŠTAS

Petronijus buvo namie. Durininkas nedrįso sulaikyti Vinicijaus, šis įsiveržė į atrijų kaip audra, o sužinojęs, kad šeimininko reikia ieškoti bibliotekoje, taip pat galvotrūkčiais įpuolė tenai ir, radęs rašantį Petronijų, išplėšė jam iš rankos stilių[75], sulaužęs nutrenkė žemėn, pir-

štais sugniaužė pečius ir, prikišęs veidą prie veido, ėmė kvosti dusliu balsu:

— Ką jai padarei? Kur ji yra?

Tačiau staiga atsitiko stulbinantis dalykas. Tas lieknas ir gležnas Petronijus nutvėrė įsikirtusią į petį jaunojo atleto vieną ranką, paskui — kitą ir, laikydamas jas abi savo vienoje saujoje it geležinėmis replėmis, tarė:

— Aš tik iš ryto esu ištižęs, o vakare atgaunu ankstesnį stangrumą. Pamėgink ištrūkti. Miklumo tu tikriausiai mokeisi iš audėjo, o įpročių — iš kalvio.— Jo veide nebuvo nė šešėlio pykčio, tik akyse šmėstelėjo kažkoks palšas narsos ir energijos atšvaitas. Netrukus paleido Vinicijaus ranką, šis stovėjo prieš jį sutramdytas, sugėdintas ir įsiutęs.

— Plieninė tavo ranka,— pasakė,— bet prisiekiu visais pragaro dievais: jeigu mane išdavei, suvarysiu tau peilį į gerklę nors ir cezario rūmuose.

— Pasikalbėkime ramiai,— atsakė Petronijus.— Plienas, kaip žinai, tvirtesnis už geležį, taigi nors iš tavo vienos rankos galima būtų dvi manąsias nukalti, aš neturiu ko tavęs bijoti. Tačiau tavo šiurkštumas man skaudus, ir jeigu žmonių nedėkingumas mane dar stebintų, stebėčiausi ir tavo nedėkingumu.

— Kur Ligija?

— Lupanarijuje[76], kitaip sakant, cezario rūmuose.

— Petronijau!

— Nusiramink ir sėsk. Paprašiau cezarį dviejų dalykų, ir jis man pažadėjo: pirma — ištraukti Ligiją iš Aulų namų, ir antra — atiduoti ją tau. Ar neturi peilio kur nors tarp togos klosčių? Gal smeigsi man? Bet aš patarčiau luktelėti kelias dienas, nes tave pasodintų į kalėjimą, o tuo metu Ligija nuobodžiautų tavo namuose.

Stojo tyla. Vinicijus valandėlę apstulbusiomis akimis žiūrėjo į Petronijų, paskui tarė:

— Atleisk man. Myliu ją, ir meilė drumsčia man protą.

— Gėrėkis manimi, Markai. Užvakar pasakiau cezariui: „Mano seserėnas Vinicijus taip įsimylėjo vieną išdžiūvėlę, pas Aulus augančią merginą, kad jo namai pavirto garine pirtimi nuo atodūsių. Nei tu (sakau), cezari, nei aš, kurie žinome, kas yra tikrasis grožis, neduotume už ją nė tūkstančio sesterciju, bet tas vaikėzas visada buvo paikas kaip trikojis, o dabar visai pakvaišo.

— Petronijau!

— Jei nesupranti, kad šitaip pasakiau norėdamas apsaugoti Li-

giją, tai man belieka patikėti, kad pasakiau teisybę. Įkalbėjau Variabarzdžiui, kad toks estetas kaip jis negali laikyti šitos merginos gražuole, ir Neronas, kuris ligi šiol į viską ryžtasi žiūrėti tik mano akimis, neatras joje grožio, o neradęs ir negeis jos. Juk reikėjo apsidrausti nuo beždžionės ir pasirišti ją virvute. Ligiją dabar įvertins ne jis, o Popėja, ir, žinoma, ši pasistengs ją kuo greičiau iš rūmų išstumti. O aš toliau lyg nenoromis kalbėjau Variabarzdžiui: „Paimk Ligiją ir atiduok Vinicijui! Turi teisę taip padaryti, nes ji yra įkaitė, o šituo žygiu nuskausi Aulą". Ir jis sutiko. Nebuvo menkiausios dingsties nesutikti, juoba kad pakišau jam progą įskaudinti dorus žmones. Tave paskirs įkaitės valstybiniu saugotoju, į tavo rankas atiduos tą ligų lobį, o tu kaip narsiųjų ligų sąjungininkas ir kartu ištikimas cezario tarnas lobio ne tik neiššvaistysi, bet dar pasistengsi jį padauginti. Cezaris dėl akių palaikys ją kelias dienas savo rūmuose, o paskui išsiųs į tavo insulą, laimingasai!

— Iš teisybės? Niekas ten jai negresia cezario namuose?

— Jeigu ji ten turėtų gyventi nuolatos, Popėja dėl jos susitartų su Lokusta[77], bet per šias kelias dienas niekas jai negresia. Cezario rūmuose dešimt tūkstančių žmonių. Neronas gal išvis jos nepastebės, juoba kad manimi jis tiek patikėjo, jog prieš valandėlę centurionas man atnešė žinią: merginą nugabeno į rūmus ir atidavė į rankas Aktei. Toji Aktė — geros širdies moteris, todėl ir liepiau jai atiduoti. Ir Pomponija Grecina, matyt, tokios pat nuomonės, nes jai parašė laišką. Rytoj Nerono rūmuose puota. Išprašiau tau vietą šalia Ligijos.

— Atleisk man, Kajau, kad pasikarščiavau,— atsakė Vinicijus.— Aš maniau, kad ją liepei parvesti sau arba cezariui.

— Aš galiu tau atleisti pasikarščiavimą, bet man sunkiau atleisti skėtriojimąsi, šiurkščius rėkavimus ir balsą tarsi moros žaidėjų. Nemėgstu šito, Markai, ir daugiau nedaryk taip. Žinok, kad cezario sąvadautojas yra Tigelinas, taip pat įsidėmėk: jeigu merginą būčiau norėjęs pasiimti sau, tai dabar, žiūrėdamas tau tiesiai į akis, pasakyčiau štai ką: „Vinicijau, atimu iš tavęs Ligiją ir laikysiu ją, kol man nusibos".

Šitaip kalbėdamas, žvelgė šaltai ir arogantiškai savo riešutiniais vyzdžiais tiesiai Vinicijui į akis, ir jaunuolis visai sumišo.

— Čia aš kaltas,— tarė.— Tu geras, kilnus, ir širdingiausiai tau dėkoju. Tik leisk man dar vieno dalyko paklausti. Kodėl neįsakei pasiųsti Ligijos tiesiai į mano namus?

— Užtat kad cezaris nori išlaikyti tariamą padorumą. Apie tai

Romoje žmonės plačiai sušneks, o kadangi Ligiją paimame kaip įkaitę, tai ji liks cezario rūmuose, kol tos žmonių kalbos nutils. Tada ją tyliai pasiųs tau, ir viskas bus baigta. Variabarzdis — bailus šuo. Žino, kad jo valdžia beribė, tačiau stengiasi, kad kiekvienas jo žygis atrodytų padoriai. Ar jau pakankamai atvėsai ir aš galiu truputį pafilosofuoti? Man pačiam ne kartą kilo mintis, kodėl piktadarybė, nors būtų galinga kaip cezaris ir įsitikinusi savo nebaudžiamumu kaip jis, vis dėlto nuolatos stengiasi prisidengti įstatymu, teisingumu ir dorove?.. Kam čia tas vargas? Aš laikau, kad nužudyti brolį, motiną ir žmoną galėtų koks Azijos karaliukas, o ne Romos cezaris, ir jeigu jau man taip pasitaikytų, nerašyčiau pasiteisinimų senatui... O Neronas rašinėja — Neronas rūpinasi prisidengti padorumu, nes Neronas bailys. Tačiau Tiberijus nebuvo bailys ir vis tiek teisinosi dėl kiekvieno savo nusikaltimo. Kodėl taip yra? Iš kur ta keista garbė, kurią blogis nesąmoningai teikia dorybei? Ir žinai, ką aš manau? Nagi šitaip dedasi todėl, kad nusikaltimas yra bjaurus, o dorybė graži. Taigi tikras estetas jau yra ir dorovingas žmogus. Vadinasi, aš dorovingas žmogus. Šiandien turiu nulieti truputį vyno Protagoro, Prodiko ir Gorgijo šešėliams[78]. Pasirodo, ir sofistai kai kada gali praversti. Klausyk, ką toliau pasakysiu. Atėmiau Ligiją iš Aulų, kad atiduočiau tau. Gerai. Tačiau Lisipas iš jūsų sukurtų nuostabią grupę. Abudu gražūs, vadinasi — ir mano žygis gražus, o būdamas gražus, negali būti blogas. Žiūrėk, Markai, štai prieš tave sėdi Petronijuje įsikūnijusi dorybė! Jei Aristidas dar gyventų, turėtų ateiti ir paaukoti man šimtą minų[79] už trumpą pamokymą apie dorybę.

Tačiau Vinicijus, kaip žmogus, kurį tikrovė daugiau jaudino negu paskaitos apie dorybę, tarė:

— Rytoj pamatysiu Ligiją, o paskui turėsiu ją savo namuose kasdien, visą laiką, iki mirties.

— Tu turėsi Ligiją, o aš ant savo galvos — Aulą. Jis šauks man visų požemio dievų keršto. Ir kad tas nevidonas prieš tai bent gerai pasimokytų... Bet jis plūsis taip, kaip mano klientus plūdo kadaise durininkas, kurį už tai, beje, išsiunčiau į kaimą, į ergastulą[80].

— Aulas buvo pas mane. Pažadėjau jam atsiųsti žinią apie Ligiją.

— Parašyk jam, kad „dieviškojo" cezario valia yra aukščiausias įstatymas ir kad tavo pirmagimis sūnus bus pavadintas Aulu. Reikia senį kuo nors paguosti. Aš pasiryžęs prašyti Variabarzdį, kad rytoj pakviestų Aulą į puotą. Tegu tave pamato triklinijuje šalia Ligijos.

— Nedaryk taip,— tarė Vinicijus.— Man jų vis dėlto gaila, ypač Pomponijos.

Ir sėdo rašyti tą laišką, kuris senajam karvedžiui atėmė paskutinę viltį.

PERSKYRIMAS SEPTINTAS

Prieš Aktę, buvusią Nerono meilužę, kadaise lenkėsi aukščiausios Romos galvos. Tačiau ji ir tada visai nenorėjo kištis į viešus reikalus ir jeigu kada panaudojo savo įtaką jaunajam valdovui, tai nebent išprašydama kam nors pasigailėjimą. Tyli ir nuolanki, ji pelnė daugelio dėkingumą ir nė vieno nepadarė savo priešu. Neįstengė jos neapkęsti net Oktavija. Pavyduoliams ji atrodė mažai pavojinga. Žmonės žinojo, kad tebemyli cezarį meile liūdna ir skausminga, kuri gyva jau ne viltimi, o tik prisiminimais tų valandėlių, kada Neronas buvo ne tik jaunesnis ir mylintis, bet ir geresnis. Žmonės žinojo, kad nuo tų prisiminimų ji negali atsiplėšti siela ir mintimis, bet jau nieko nebelaukia, o kadangi tikrai nebuvo ko nuogąstauti, kad cezaris prie jos sugrįš, visi laikė ją beginkle būtybe ir paliko ramybėje. Popėjai ji buvo tik tyli tarnaitė, tokia nepavojinga, kad net nesispyrė ją išstumti iš rūmų.

Kadangi cezaris kadaise Aktę mylėjo ir pametė be nuoskaudos, ramiai, beveik draugiškai, tai ir toliau žiūrėjo į ją su tam tikra pagarba. Atleidęs davė rūmuose kambarių, o juose — atskirą kubikulą su būreliu tarnų. Juk senais laikais Palantas ir Narcizas, Klaudijaus atleistiniai, ne tik sėdėjo su Klaudijumi puotose, bet kaip įtakingi ministrai užėmė garbingas vietas, tad ir Aktė dabar kartais buvo kviečiama prie cezario stalo. Šitaip daryta gal dėl to, kad jos daili figūra buvo tikra puotos puošmena. Be to, cezaris jau seniai telkėsi draugiją be jokios atrankos. Prie jo stalo sėdėjo margas įvairiausių luomų ir profesijų žmonių mišinys. Tarp jų buvo senatorių, bet daugiausia tokių, kurie prisiimdavo ir juokdarių vaidmenį. Buvo patricijų, senų ir jaunų, ištroškusių malonumų, prabangos ir pramogų. Buvo moterų su garsiais vardais, bet nesidrovinčių vakarais užsidėti gelsvus perukus ir ieškoti pasismaginimui nuotykių tamsiose gatvėse. Buvo ir aukštų pareigūnų, ir žynių, kurie prie sklidinų taurių patys mielai šaipėsi iš savo dievų, ir čia pat — margiausias tuntas: dainininkai, mimai,

muzikantai, šokėjai ir šokėjos, poetai, deklamuojantys eiles ir galvojantys apie sestercijus, kurie jiems gali nubirti už cezario eilių liaupsinimą, filosofai badmiriai, godžiomis akimis lydintys nešamus valgius, pagaliau garsingi važnyčiotojai, fokusininkai, stebukladariai, gražbyliai, pokštininkai ir dar įvairiausios madų ar žmonių kvailumo iškeltos vienadienės įžymybės — perėjūnai, tarp kurių nestigo ir tokių, kurie savo ilgais plaukais dangstė vergystės ženklus — pradurtas ausis.

Žymenybės sėdėjo tiesiai prie stalų, smulkesnieji linksmino puotaujančius ir tykojo, kada tarnai leis jiems pulti prie valgių ir gėrimų likučių. Šitokius svečius telkė Tigelinas, Vatinijus ir Vitelijus ir ne kartą buvo priversti jiems parūpinti cezario rūmams derančius drabužius, o cezaris, beje, mėgo tokią draugiją ir jautėsi joje laisviausiai. Rūmų prabanga viską auksino ir viskam teikė spindesį. Didūs ir maži, garsiųjų giminių palikuonys ir miesto gatvės plikšiai, artistai galiūnai ir apgailėtini betalenčiai grūdosi į rūmus pasotinti savo susižavėjusias akis beveik žmogaus protą prašokančiomis prašmatnybėmis ir prisiartinti prie visų malonių, turtų ir gėrybių dalintojo, kurio užgaida galėjo bet ką sutrempti arba išaukštinti be saiko.

Tą dieną ir Ligija turėjo dalyvauti tokioje puotoje. Baimė, drovumas ir pasipiktinimas, nestebinantis po staigios permainos, grūmėsi jos viduje su noru priešintis. Bijojo cezario, bijojo žmonių, bijojo rūmų, kur šurmulys jai gniaužė žadą, bijojo puotų, apie kurių begėdiškumą buvo girdėjusi iš Aulo, iš Pomponijos Grecinos ir jų bičiulių. Nors ir jauna, ji daug ką suprato, nes blogio supratimas anais laikais anksčiau pasiekdavo net vaikų ausis. Taigi žinojo, kad tuose rūmuose jai gresia pražūtis, dėl kurios ją, beje, perspėjo ir Pomponija išsiskyrimo valandą. Tačiau jos jauna, nesugadinta siela, su įmotės giliai įskiepytais pamokymais, buvo pasiryžusi priešintis tai pražūčiai: davė įžadą motinai, sau ir kartu tam Dieviškajam Mokytojui, kurį ne tik tikėjo, bet ir pamilo savo pusiau vaikiška širdimi už jo mokslo malonę, jo mirties kartybę ir prisikėlimo triumfą.

Ji buvo taip pat tikra, kad dabar jau nei Aulas, nei Pomponija Grecina nebeatsakys už jos poelgius, todėl svarstė, ar ne geriau būtų pasipriešinti ir neiti į puotą. Nors baimė ir nerimas stipriai gniaužė jai širdį, tačiau brendo ir noras parodyti drąsą, ištvermę, eiti į kančias ir mirtį. Juk Dieviškasis Mokytojas taip mokė. Juk pats parodė pavyzdį. Juk Pomponija jai pasakojo, kad karščiausi Jo mokslo išpažintojai visa širdimi trokšta tokio išmėginimo ir meldžia jo. Ir Ligija, dar gyven-

dama Aulų namuose, kartais užsidegdavo tokiu troškimu. Regėdavo save tokią kankinę, perdurtomis rankomis ir kojomis, baltą kaip sniegas, spindinčią nežemišku grožiu, nešamą tokių pat baltų angelų į žydrynę — tokiais reginiais gėrėdavosi savo vaizduotėje. Juose buvo daug vaikiškų svajonių, bet ir žavėjimosi savimi, kurį smerkė Pomponija. Dabar gi, kai pasipriešinimas cezario valiai galėjo užtraukti žiaurią bausmę ir svajonėse regėtos kančios galėjo tapti tikrove, prie svaigulingų vizijų, prie susižavėjimų dar prisidėjo ir kažkoks su baime sumišęs smalsumas — kaipgi ją nubaus ir kokias kančias sugalvos.

Šitaip svyravo į vieną ir į kitą pusę jos dar pusiau vaikiška siela. Tačiau Aktė, sužinojusi apie tuos svyravimus, pasižiūrėjo į ją taip nustebusi, lyg mergina būtų kalbėjusi karščiuodama. Pasipriešinti cezario valiai? Jau nuo pirmos valandos užsitraukti jo rūstybę? Taip galįs pasielgti tik vaikas, kuris nežino, ką daro. Juk iš pačios Ligijos žodžių aišku, kad ji iš tiesų ne įkaitė, bet savo tautos užmiršta mergina. Jos negina jokie tautų įstatymai, o jei gintų, cezaris turįs užtektinai galios rūstybės valandą ją sutrypti. Cezaris panorėjęs ją pasiimti, ir dabar jo valia. Dabar ji esanti jo valdžioje, o aukščiau jos nėra kitos pasaulyje.

— Taip, tiesa,— ji kalbėjo toliau,— ir aš skaičiau Pauliaus Tarsiečio laiškus, ir aš žinau, kad virš žemės yra Dievas ir yra Dievo Sūnus, kuris prisikėlė iš numirusių, bet žemėje yra tik cezaris. Atmink tai, Ligija. Žinau taip pat, kad tavo mokslas neleidžia būti tokiai, kokia aš buvau, ir kad jums kaip ir stoikams, apie kuriuos man pasakojo Epiktetas, prireikus rinktis gėdą arba mirtį, tik mirtį pasirinkti leista. Bet ar gali numatyti, kad tavęs laukia mirtis, o ne gėda? Argi negirdėjai apie Sejano dukterį, dar mažą mergytę, kuri Tiberijaus paliepimu, kad būtų išlaikytas įstatymas, draudžiąs bausti nekaltas mergeles mirtimi, turėjo prieš savo žūtį patirti gėdą? Ligija, Ligija, neerzink cezario! Kai ateis lemtinga akimirka, kai reikės rinktis arba gėdą, arba mirtį, tada pasielgsi taip, kaip liepia tavo Tiesa, bet neieškok pražūties savo noru ir neerzink dėl menko nieko žemiškojo ir, be to, žiauraus dievo.

Aktė kalbėjo su didžiu gailesčiu ir netgi karštai, o kadangi iš prigimties buvo kiek trumparegė, tai prikišo savo meilų veidą prie Ligijos veido, lyg norėdama pasitikrinti, kokį įspūdį jos žodžiai daro.

O Ligija, patikliai lyg vaikas apkabinusi rankomis jos kaklą, tarė:

— Kokia tu gera, Akte.

Sujaudinta pagyrimo ir pasitikėjimo, Aktė prispaudė ją prie širdies, o paskui, išsivadavusi iš merginos glėbio, atsakė:

— Mano laimė praėjo ir džiaugsmas praėjo, bet nesu pikta.

Po to ėmė vaikščioti sparčiais žingsniais po kambarį ir kalbėti lyg pati sau sielvartingai:

— Ne! Ir jis nebuvo blogas. Jis pats tada manė, kad yra geras, ir norėjo būti geras. Aš tai puikiausiai žinau. Viskas prasidėjo vėliau... kai paliovė mylėjęs... Tai kiti padarė jį tokį, koks dabar yra... kiti... ir Popėja!

Jos blakstienas suvilgė ašaros. Ligija kurį laiką ją sekiojo savo mėlynomis akimis ir pagaliau paklausė:

— Tu jo gaili, Akte?

— Gailiu! — dusliai atsakė graikė.

Ir vėl ėmė vaikščioti sielvartingu veidu, sugniaužusi lyg iš skausmo rankas.

O Ligija nedrąsiai toliau klausinėjo:

— Tu jį tebemyli, Akte?

— Myliu...— Ir luktelėjusi pridūrė: — Daugiau niekas jo nemyli, tik aš...

Abi nutilo, Aktė tuo metu stengėsi atgauti prisiminimų sudrumstą ramybę, o kai į veidą sugrįžo įprastinis tylus liūdesys, tarė:

— Pakalbėkim apie tave, Ligija. Nė negalvok prieštarauti cezariui. Tai būtų beprotybė. Nusiramink pagaliau. Gerai pažįstu šituos namus ir manau, kad iš cezario tau nieko negresia. Jeigu jis būtų įsakęs tave pagrobti jam, tai nebūtų atgabenę į Palatiną. Čia viešpatauja Popėja, o kai ji pagimdė Neronui dukrą, jis atsidūrė dar stipresnėse jos rankose... Ne. Teisybė, Neronas liepė, kad tu dalyvautum puotoje, bet jis ligi šiol dar tavęs nėra matęs, nieko nesiteiravo apie tave, taigi tu jam nerūpi. Galbūt atėmė tave iš Aulo ir Pomponijos iš pykčio... Petronijus man rašė, kad tave globočiau, o kadangi rašė, kaip sakiau, ir Pomponija, tai, ko gero, jie bus susitarę. Gal jis taip padarė jos prašomas. Jeigu taip, jeigu ir jis Pomponijos meldžiamas ims globoti tave, tada niekas tau negresia, ir visai galimas daiktas, kad Neronas, jo įkalbėtas, išsiųs tave vėl pas Aulus. Nežinau, ar Neronas labai jau Petronijų myli, tik žinau, kad retai kada jo nuomonei prieštarauja.

— Oi, Akte! — atsakė Ligija.— Petronijus lankėsi pas mus prieš mane išvedant, ir motina buvo įsitikinusi, kad Neronas pareikalavo atiduoti mane jo įkalbėtas.

— Tai jau būtų blogai,— tarė Aktė.

Tačiau kiek pagalvojusi kalbėjo toliau:

— O gal Petronijus tik prasitarė Neronui kokios vakarienės metu, kad matė Aulų namuose ligų įkaitę, ir Neronas, taip pavydulingai saugąs savo valdžią, pareikalavo tavęs todėl, kad įkaitai priklauso cezariui. Be to, jis nemėgsta Aulo ir Pomponijos... Ne! Nemanau, kad Petronijus būtų griebęsis tokio būdo, jeigu būtų norėjęs atimti tave iš Aulo. Nežinau, ar Petronijus geresnis už kitus, kurie sukasi apie cezarį, bet jis kitoks... O gal, be jo, tu atrasi dar ką, kas ryžtųsi tave užstoti. Ar pas Aulus nepažinai ko nors iš cezario artimųjų?

— Mačiau Vespasianą ir Titą.

— Cezaris jų nemėgsta.

— Ir Seneką.

— Jei tik Seneka ką nors patars, Neronas būtinai padarys kitaip.

Skaistus Ligijos veidas pradėjo rausti.

— Ir Vinicijų...

— Jo nepažįstu.

— Tai Petronijaus giminaitis, neseniai grįžęs iš Armėnijos.

— Kaip manai, ar Neronas nori jį matyti?

— Vinicijų visi myli.

— Ir jis norėtų tave užstoti?

— Taip.

Aktė švelniai nusišypsojo ir tarė:

— Puotoje tu jį tikriausiai pamatysi. Taigi turi joje dalyvauti, visų pirma todėl, kad privalai... Tik toks kūdikis kaip tu galėjo kitaip galvoti. O antra, jei nori pareiti į Aulų namus, atrasi, kaip paprašyti Petronijų ir Vinicijų, kad savo įtaka išgautų tau teisę sugrįžti. Jeigu jie būtų čia, abu pasakytų tau tą pat, ką ir aš: mėginimas priešintis — beprotybė ir pražūtis. Cezaris, tiesą sakant, galėtų ir nepastebėti, kad tavęs nėra, bet jei pastebėtų ir pagalvotų, kad išdrįsai pasipriešinti jo valiai, išsigelbėjimo tau nebeliktų. Eik, Ligija... Ar girdi, koks šurmulys rūmuose? Saulė jau slenka vakarop, netrukus pradės rinktis svečiai.

— Teisybė, Akte,— atsakė Ligija,— aš padarysiu, kaip tu patari.

Pati Ligija tikriausiai nesuvokė, kiek šį apsisprendimą lėmė noras išvysti Vinicijų ir Petronijų, kiek — moteriškas smalsumas bent kartą gyvenime pamatyti tokią puotą, o joje cezarį, rūmų žmones, garsiąją Popėją bei kitas gražuoles ir visą tą neregėtą prabangą, apie kurią tiesiog pasakas pasakojo Roma. Bet ir Aktė teisybę sakė, mergina tai

aiškiai jautė. Eiti reikėjo, o kai būtinybė ir blaivus protas parėmė slaptą pagundą, ji liovėsi abejojusi.

Aktė nusivedė ją į savo unktorijų įtrinti kvapiaisiais aliejais, aprengti, ir nors cezario namuose netrūko vergių ir Aktė apsčiai turėjo patarnautojų, bet atjausdama merginą, kurios nekaltybė ir grožis jaudino jos širdį, pati nusprendė ją aprengti, ir tučtuojau išaiškėjo, kad jaunoji graikė, nors ir liūdna, nors ir gilinusis į Pauliaus Tarsiečio laiškus, tebeturėjo apsčiai senosios helenų dvasios, kuriai kūno grožis daugiau sakė negu visa kita pasaulyje. Išrengusi nuogai Ligiją ir pamačiusi jos liauną ir kartu apvalių formų stuomenį, tarsi sutvertą iš perlų ir rožių, Aktė negalėjo sulaikyti nuostabos šūksnio ir, žengusi kelis žingsnius atgal, susižavėjusi žiūrėjo į tą neprilygstamą, pavasarišką figūrą.

— Ligija! — sušuko pagaliau.— Tu šimtąkart gražesnė už Popėją!

Tačiau mergina, išauklėta griežtuose Pomponijos namuose, kur kuklumo buvo laikomasi net tada, kai moterys likdavo vienos, stovėjo dabar nuostabi kaip stebuklingas sapnas, harmoninga kaip Praksitelio[81] kūrinys arba kaip daina, bet sumišusi, droviai nuraudusi, suspaudusi kelius, rankomis prisidengusi krūtinę, nuleidusi blakstienas. Pagaliau staigiai pakėlusi rankas, ištraukė iš plaukų smeigtukus ir akimirka, vienu galvos krestelėjimu apsisiautė jais kaip skraiste.

Aktė vėl priėjo ir, palietusi jos tamsias garbanas, prabilo:

— O, kokie tavo plaukai! Nebarstysiu jų aukso pudra, jie patys kai kur išlinkiuose šviečia auksu... Gal tik šen ten pridėsiu auksinio švitesio, bet tik vos vos, tarsi juos tviekstų spindulys... Turbūt nuostabus tas jūsų ligų kraštas, kur tokios merginos gimsta.

— Aš jo neatsimenu,— atsakė Ligija.— Tiktai Ursas man pasakojo, kad pas mus miškai, miškai ir miškai.

— O miškuose žydi gėlės,— kalbėjo Aktė, vilgydama rankas verbenų sklidinoje vazoje ir drėkindama Ligijos plaukus.

Baigusi šį darbą, ėmė švelniai tepti visą jos kūną kvapiais Arabijos aliejais, o paskui apvilko lengva aukso spalvos berankove tunika, virš kurios labai tiko baltutėlis peplumas. Kadangi prieš tai reikėjo sušukuoti plaukus, tad kol kas Aktė ją apsiautė tokiu duksliu drabužiu, vadinamąja sintesim, pasodino į krėslą ir trumpam atidavė į vergių rankas, o pati iš tolo sekė, kaip jos šukuoja. Dvi vergės tuoj pat ėmė auti Ligijos kojytes baltais, purpuru apvedžiotais bateliais, kryžmai prijuosdamos juos auksiniais kaspinėliais prie alebastrinių kulkšniukų. Kai šukuosena buvo baigta, merginą apsiautė peplumu su dailio-

mis lengvomis klostėmis, po to Aktė, užrišusi jai ant kaklo perlų vėrinį ir auksine pudra vos pabarsčiusi plaukų garbanas, liepė aprengti ir save pačią, susižavėjusiomis akimis vis tebesekiodama Ligiją.

Vergės greitai aprengė Aktę, prieš pagrindinius vartus jau ėmė rodytis lektikos, ir abi moterys nuėjo į gretimą dengtą portiką, iš kur buvo matyti didieji vartai, vidinės galerijos ir kiemas, apsuptas Numidijos marmuro kolonomis.

Vis daugiau ir daugiau žmonių ėjo pro aukštus vartų skliautus, virš kurių nuostabi Lisipo kvadriga, rodės, nuneš į padanges Apoloną ir Dianą. Ligiją pritrenkė prabangus reginys, kukliuose Aulo namuose apie jį neturėjo nė menkiausio supratimo. Buvo saulėlydžio metas, ir paskutiniai spinduliai krito ant geltonų Numidijos marmuro kolonų, kuris toje šviesoje spindėjo it auksas ir čia pat darėsi rausvas. Tarp kolonų, pro baltas Danaidžių ir kitas skulptūras, vaizduojančias dievus ar herojus, plaukė žmonių minios, vyrai ir moterys, taip pat panašūs į statulas, nes apsirengę togomis, stolomis ir peplumais, dailiai krintančiais iki žemės švelniomis klostėmis, ant kurių geso saulėlydžio atšvaitai. Milžiniškas Herkulis, dar apšviesta galva, bet nuo krūtinės jau paskendęs kolonos šešėlyje, žvelgė iš aukštybių į šią minią. Aktė rodė Ligijai senatorius su plačiai apkraštuotomis togomis, su spalvingomis tunikomis ir pusmėnuliais ant apavo, rodė karius, garsius artistus ir Romos didikes, apsitaisiusias čia romėniškais, čia graikiškais, čia fantastiškais rytiečių apdarais, o plaukus sušiaušusias bokštais, piramidėmis arba deivių statulų pavyzdžiu sušukavusias glotniai ir iškaišiusias gėlėmis. Daugelį vyrų ir moterų Aktė vadino vardais, pridurdama trumpas, kartais baisias istorijas, keliančias Ligijai baimę, nusistebėjimą, suglumimą. Jai čia buvo keistas pasaulis, kurio grožybe žavėjosi akys, bet jo kontrastų neįstengė suvokti jos mergaitiškas protas. Tose dangaus žarose, tose nejudančių, gilumoje nykstančių kolonų eilėse ir tuose it statulos žmonėse viešpatavo kažkokia didi ramybė; atrodė, kad tarp tų tiesių marmuro kolonų turėtų gyventi kažkokie laimingi pusdieviai, nepažįstantys rūpesčių ir nerimo, o tuo tarpu tylus Aktės balsas vieną po kitos atskleidinėjo vis naujas, šiurpias ir šių rūmų, ir šių žmonių paslaptis. Antai ten iš tolo matyti dengtas portikas, ant kurio kolonų ir grindų dar teberaudonuoja tamsios kraujo dėmės — tai Kaligula aptaškė baltą marmurą, krisdamas nuo Kasijaus Cherėjos durklo; štai ten nužudyta jo žmona, ten į akmenis suknežintas jo vaikas; ten, po anuo fligeliu, yra požemis, kur graužė iš bado sau rankas Drūzas jaunesnysis; o ten nunuodytas Drūzas vyresnysis, ten raitėsi iš bai-

mės Gemelas, ten daužėsi konvulsijose Klaudijus, ten — Germanikas. Visur šitos sienos girdėjo merdinčiųjų aimanas ir kriokimą, o šie žmonės, kurie dabar skuba į puotą apsitaisę togomis, spalvingomis tunikomis, su gėlėmis ir brangenybėmis, rytoj gal bus mirtininkai; gal ne vieno jų šypsena slepia baimę, nerimą, netikrumą dėl rytdienos; gal karštligė, godulys, pavydas šiuo metu graužia šių iš pažiūros nerūpestingų, vainikuotų pusdievių širdis. Sujauktos Ligijos mintys nesuspėjo vytis Aktės žodžių, ir kai šis nuostabus pasaulis vis stipriau traukė jos akį, širdį smelkė baimė, o krūtinę staiga užplūdo neapsakomas ir begalinis pasiilgimas mylimos Pomponijos Grecinos, ramių Aulo namų, kur viešpatavo meilė, o ne piktadarybė.

Tuo metu nuo Vicus Apollinis plaukė vis naujos bangos svečių. Už vartų klegėjo ir šūkavo savo patronus atlydėję klientai. Visame dvare ir kolonadose knibždėte knibždėjo aibė cezario vergų, vergių, berniukų ir rūmų sargybos karių pretorionų. Kur ne kur tarp baltų ir tamsiabruvių veidų juodavo ir numidas su plunksnuotu šalmu, su dideliais auksiniais žiedais ausyse. Nešė liutnias, citras, puokštes vėlyvą rudenį dirbtinai išaugintų gėlių, rankines lempas — sidabrines, auksines, varines. Vis garsesnis pašnekesių gaudesys mišo su fontano pliuškenimu — vakaro žarų nurausvintos jo čiurkšlės, iš aukšto krisdamos ant marmuro, dužo tarsi kūkčiodamos.

Aktė liovėsi pasakojusi, bet Ligija vis tebežiūrėjo, tarsi kažko ieškodama minioje. Staiga jos veidas nuraudo. Tarp kolonų pasirodė Vinicijus ir Petronijus, jie ėjo į didįjį triklinijų, tokie gražūs, ramūs, su savo togomis panašūs į baltus dievus. Kai Ligija tarp svetimų žmonių išvydo tuos du pažįstamus ir draugiškus veidus, ypač Vinicijų, jai, rodos, sunkus akmuo nusirito nuo krūtinės. Pasijuto ne tokia vieniša. Tas begalinis Pomponijos, Aulų namų pasiilgimas, užplūdęs ją prieš valandėlę, staiga pasidarė nebeopus. Paguńda pamatyti Vinicijų, pasikalbėti su juo nuslopino kitus balsus. Veltui stengėsi mintyse atgaivinti girdėtas cezario namų nedorybes ir Aktės žodžius, ir Pomponijos perspėjimus. Nepaisydama tų žodžių ir perspėjimų, staiga pajuto, kad šioje puotoje ne tik turi, bet ir nori dalyvauti: ją tvinte užtvino džiaugsmas vien tik pagalvojus, kad netrukus išgirs tą mielą, malonų balsą, kuris jai kalbėjo apie meilę ir laimę, vertą dievų, kuris ligi šiol skambėjo jos ausyse kaip daina.

Tačiau staiga išsigando to džiaugsmo. Jai pasirodė, kad šią akimirką ji išduoda ir tą tyrą, ją išauklėjusį mokslą, ir Pomponiją, ir pačią save. Vienas dalykas eiti per prievartą, o visai kita — džiaugtis ta bū-

tinybe. Pasijuto esanti kalta, nedora, pražuvusi. Labai susikrimto, norėjosi verkti. Jei būtų buvusi viena, būtų suklupusi ir mušusis į krūtinę kartodama: mano kaltybė, mano kaltybė! Aktė paėmė dabar Ligiją už rankos, vedė per vidinius kambarius į didįjį triklinijų, kur turėjo būti puota, o jai raibuliavo akyse, iš susijaudinimo ausyse ūžė, širdis daužėsi, kad net kvapą gniaužė. Lyg per sapną išvydo tūkstančius lempų, plevenančių ir ant stalų, ir prie sienų, lyg per sapną išgirdo cezario pasveikinimo šūksnius, lyg per sapną pamatė jį patį. Šūksniai ją apkurtino, spindesys apakino, apsvaigino kvepalai, ir beveik netekusi sąmonės ji vos įžiūrėjo Aktę, kuri, suradusi jai vietą prie stalo, pati įsitaisė greta.

Tačiau netrukus žemas pažįstamas balsas atsiliepė iš kitos pusės:

— Būk pasveikinta, gražiausioji iš visų žemės merginų ir visų dangaus žvaigždžių! Būk pasveikinta, dieviškoji Kalina!

Kiek atsitokėjusi Ligija pasižiūrėjo — šalia jos prigulęs Vinicijus.

Jis buvo be togos, nes patogumas ir paprotys reikalavo nusimesti togas prieš puotą. Jo kūną dengė tik skaisčiai raudona berankovė tunika, išsiuvinėta sidabrinėmis palmėmis. Rankos nuogos, rytų papročiu aukščiau alkūnių papuoštos dviem plačiomis auksinėmis apyrankėmis, nuo dilbių stropiai pašalinti gyvaplaukiai, glotnos, bet labai jau raumeningos, tikros kario rankos, sutvertos laikyti kardui ir skydui. Ant galvos rožių vainikas. Ties viršunosiu suaugę antakiai, patrauklios akys, juodbruvas — jis buvo tarsi jaunystės ir jėgos įsikūnijimas. Ligijai Vinicijus atrodė toks gražus, kad ji, nors pirmas apsvaigimas jau buvo praėjęs, vos pajėgė ištarti:

— Būk pasveikintas, Markai...

O jis kalbėjo:

— Laimingos akys mano, tave išvydusios, laimingos ausys, išgirdusios tavo balsą, kuris meilesnis man už fleitų ir citrų skambesį. Jei būtų liepta rinktis, ką norėčiau turėti šalimais šioje puotoje — tave, Ligija, ar Venerą, aš pasirinkčiau tave, o dieviškoji!

Ir ėmė žiūrėti į ją, tarsi gerdamas jos vaizdą, degindamas akimis. Jo žvilgsnis slydo nuo jos veido ant kaklo ir nuogų rankų, glostė jos dailią figūrą, grožėjosi ja, glamonėjo, ryte rijo, bet šalia geismo jame švietė ir laimė, ir karšta meilė, ir susižavėjimas beribis.

— Žinojau, kad tave pamatysiu cezario namuose,— kalbėjo jis toliau,— bet kai išvydau, mano širdį sukrėtė toks džiaugsmas, lyg būčiau sulaukęs netikėtos laimės.

Ligija, atsipeikėjusi ir supratusi, kad šitoje minioje ir šituose na-

muose jis — vienintelė jai artima būtybė, pradėjo su juo kalbėtis, klausinėti visko, kas jai nesuprantama, kas gąsdino. Iš kur jis žinojęs, kad ją rasiąs cezario rūmuose, ir kodėl ji čia? Kodėl cezaris ją atėmęs iš Pomponijos? Jai čia baisu, ir norinti grįžti atgal. Numirtų iš liūdesio ir nerimo, jei neturėtų vilties, kad Petronijus ir jis užstosią ją prieš cezarį.

Vinicijus aiškino, kad apie jos atėmimą išgirdęs iš paties Aulo. Kodėl ji čia, nežinąs. Cezaris niekam nesiaiškinąs dėl savo patvarkymų ir įsakymų. Bet jai nesą ko bijoti. Štai jis, Vinicijus, prie jos ir liksiąs prie jos. Verčiau prarasti akis, negu jos neregėti, verčiau netekti gyvasties, negu ją palikti. Ji esanti jo siela, tad sergėsiąs ją kaip savo paties sielą. Namie pastatysiąs jai kaip deivei altorių, ant kurio aukosiąs mirą ir alavijus, o pavasarį — šilagėles ir obelų žiedus. Ir jeigu ją gąsdiną cezario rūmai, tai jis duodąs žodį, kad ji čia nepasiliksianti.

Nors jis kalbėjo išsisukinėdamas ir tarpais apgaulingai, bet balsas skambėjo širdingai, nes jausmai buvo tikri. Ir užplūdo jį nuoširdus gailestis, jos žodžiai taip graudino, kad tada, kai ji pradėjo dėkoti ir tikinti, jog Pomponija pamilsianti jį už jo gerumą, o ji pati visą amžių būsianti dėkinga, jis negalėjo nuslopinti susijaudinimo ir galvojo, kad niekada gyvenime neįstengsiąs atmesti jos prašymo. Širdis ėmė tirpti. Ligijos grožis svaigino sąmonę, jis geidė jos, bet kartu jautė, kad ji jam didžiai brangi ir iš tiesų galėtų ją garbinti kaip deivę; kartu jautė nesutramdomą norą kalbėti apie merginos grožį ir savo susižavėjimą, o kadangi puotos šurmulys darėsi vis triukšmingesnis, tai prisislinkęs arčiau ėmė kuždėti jai švelnius, meilius žodžius, plaukiančius iš gilumos širdies, skambančius it muzika ir svaiginančius it vynas.

Jie svaigino Ligiją. Tarp apsupusių svetimųjų jis atrodė vis artimesnis, vis mielesnis ir patikimesnis, nuoširdžiai atsidavęs. Nuramino ją, pažadėjo išplėšti iš cezario namų, pažadėjo jos nepalikti ir jai tarnauti. Be to, anksčiau, paš Aulus, jis kalbėjo su ja tik apskritai apie meilę, apie laimę, kurią ji galinti duoti, o dabar jau sakė tiesiai, kad ją myliąs, kad ji jam mieliausia ir brangiausia. Ligija pirmą kartą girdėjo tokius žodžius iš vyro lūpų, ir klausantis jai dingojosi, kad kažkas bunda joje lyg iš miego, užtvino kažkokia laimė, kurioje begalinis džiaugsmas pynėsi su begaliniu nerimu. Skruostai ėmė degti, širdis tankiai tvinkčioti, lūpos prasičiaupė lyg iš nuostabos. Ėmė baimė, kam tokių dalykų klausosi, bet nieku gyvu nebūtų sutikusi praleisti nors žodelį. Retkarčiais panarindavo akis, tačiau vėl įsmeigdavo į Vinicijų žvilgsnį, švytintį, baikštų ir kartu klausiantį, tarsi karštai ragindama: „Kalbėk,

kalbėk!“ Klegesys, muzika, gėlių ir arabiškų smilkalų aromatas vėl pradėjo kvaitinti jai galvą. Romoje buvo paprotys per puotas prie stalo gulėti, tačiau pas globėjus Ligijos vieta buvo tarp Pomponijos ir mažojo Aulo, o dabar šalia jos atsidūrė Vinicijus — jaunas, stiprus, įsimylėjęs, liepsningas, ir ji, jausdama nuo jo tvieskiantį karštį, išgyveno ir gėdą, ir malonumą. Apėmė ją kažkokia saldi negalia, kažkoks alpulys ir užmaršumas, lyg būtų marinęs miegas.

Tačiau Ligijos artumas pradėjo veikti ir Vinicijų. Jo veidas išbalo. Šnervės išsiplėtė it rytiečių žirgo. Matyt, ir jo širdis po purpurine tunika plakė nepaprastu pulsu, nes kvėpavimas labai padažnėjo, o žodžiai birte biro iš lūpų. Jis pirmąkart buvo taip arti jos. Mintys pradėjo painiotis, gyslose degė ugnis, kurią bergždžiai stengėsi užgesinti vynu. Ir ne vynas, bet Ligijos nuostabus veidas, jos nuogos rankos, jos mergaitiška krūtinė, banguojanti po auksine tunika, visa figūra, pridengta baltomis peplumo klostėmis, svaigino jį vis labiau. Pagaliau jis paėmė ją už rankos aukščiau riešo, kaip jau kartą buvo padaręs Aulų namuose, ir, traukdamas prie savęs, ėmė kuždėti virpančiomis lūpomis:

— Myliu tave, Kalina... dieviškoji mano!..

— Markai, paleisk mane,— pasipriešino Ligija.

O jis kalbėjo toliau apsimiglojusiomis akimis:

— Dieviškoji mano! Mylėk mane...

Tačiau tą akimirką įsikišo Aktė, kuri ilsėjosi šalia Ligijos iš kitos pusės:

— Cezaris žiūri į jus.

Vinicijui staiga pašoko pyktis ir ant cezario, ir ant Aktės. Jos žodžiai išsklaidė svaigulio kerus. Jaunuoliui tokią akimirką netgi draugiškas balsas būtų atrodęs nepakenčiamas, o dabar jis pamanė, kad Aktė tyčia stengiasi sutrukdyti pasikalbėti su Ligija.

Tad pakėlė galvą, pasižiūrėjo per Ligijos petį į jaunąją atleistinę ir piktai tarė:

— Praėjo tie laikai, Akte, kai puotose gulėdavai šalia cezario, ir sklinda kalbos, kad tau silpsta regėjimas, tai kaipgi tu jį įžiūrėjai?

O ji lyg su liūdesiu atsakė:

— Vis dėlto jį matau... Jis taip pat trumparegis ir žiūri į jus per smaragdą.

Visa, ką darė Neronas, dirgino net artimiausių žmonių budrumą, taigi ir Vinicijus sunerimo, atvėso ir ėmė neženkliai dirsčioti į cezario pusę. Ligija, kuri puotos pradžioje sumišusi Neroną matė lyg per mig-

lą, o paskui, susidomėjusi Vinicijumi ir jo kalbomis, visai į valdovą nežiūrėjo, dabar taip pat nukreipė ten smalsias ir kartu išsigandusias akis.

Aktė teisybę sakė. Cezaris, palinkęs ties stalu, primerkęs vieną akį, o prie kitos pirštais laikydamas apvalų nugludintą nuolat naudojamą smaragdą, žiūrėjo į juos. Akimirką jo žvilgsnis susitiko su Ligijos žvilgsniu, ir merginai širdį sugniaužė išgąstis. Kai vaikystėje ji būdavo Sicilijoje Aulo kaimų valdose, sena vergė egiptietė pasakodavo apie slibinus, gyvenančius kalnų prarajose, ir dabar jai pasivaideno, kad į ją staiga pažvelgė žalia tokio slibino akis. Ji sugriebė Vinicijaus ranką lyg išgąsdintas vaikas, o į galvą ėmė smelktis sujauktos, greitos mintys. Tai čia jis? Tas baisūnas ir visagalis? Ligi šiol jo nebuvo mačiusi ir manė, kad atrodo kitaip. Įsivaizdavo tokį siaubingą veidą suakmenėjusiais piktais bruožais, o pamatė didelę, ant storo kaklo užsodintą galvą, iš tikrųjų baisią, tačiau kartu truputį juokingą, nes iš tolo panaši į vaiko. Ametisto spalvos tunika, uždrausta paprastiems mirtingiesiems, teikė melsvą atspalvį jo plačiam, žemam veidui. Plaukai tamsūs, pagal Otono įvestą madą sušukuoti keturiais garbanų sklastymais. Buvo be barzdos, nes neseniai ją paaukojo Jupiteriui, už tai visa Roma jam klojo padėkas, nors patylomis šnibždėjosi: ją paaukojęs todėl, kad ji, kaip ir visos jo giminės, žėlė ruda. Smarkiai išsišovusioje virš antakių kaktoje buvo kažkas olimpiška. Susibėgę antakiai rodė, kad jis suvokė savo visagalybę; bet po ta pusdievio kakta niūksojo beždžionės, girtuoklio ir komedianto veidas — bedvasis, pilnas nepastovių geidulių, aptukęs tokiame jauname amžiuje, kartu liguistas ir begėdiškas. Ligijai jis atrodė atžarus, tačiau visų pirma — šlykštus.

Neronas netrukus padėjo smaragdą ir liovėsi žiūrėjęs į ją. Tada ji pamatė jo išpūstas žydras akis, prisimerkusias nuo stiprios šviesos, stiklines, be minties, lyg numirėlio.

Jis kreipėsi į Petronijų:

— Tai čia ta įkaitė, kurią įsimylėjęs Vinicijus?

— Taip, ji,— atsakė Petronijus.

— Kaip vadinasi ta jos tauta?

— Ligai.

— Vinicijus laiko ją gražuole?

— Aprenk sutrūnėjusį alyvmedžio stuobrį moters peplumu, ir Vinicijui jis atrodys gražus. Bet iš tavo, o neprilygstamas žinove, veido jau regiu jai nuosprendį! Nereikia jo skelbti! Tikrai! Ji sudžiūvėlė! Liesa, gyva aguonos galvutė ant plono stiebelio, o tu, dieviškasai estete, vertini moters stiebą ir esi triskart, keturiskart teisus! Pats veidas nieko

nereiškia. Nors daug ko pasimokiau iš tavęs, bet tokios įžvalgios akies dar neturiu... Aš va pasiryžęs lažintis su Tulijumi Senecionu dėl jo meilužės: nors puotoje, kai žmogus guli, sunku spręsti apie visą figūrą, tu jau tarei sau: „Per siauros strėnos".

— Per siauros strėnos,— pakartojo primerkęs akis Neronas.

Petronijaus lūpose pasirodė vos pastebima pašaipėlė, o Tulijus Senecionas, ligi tol šnekučiavęs su Vestinu, tikriau sakant, tyčiojęsis iš sapnų, kuriais šis tikėjo, dabar kreipėsi į Petronijų, nors neturėjo nė menkiausio supratimo, apie ką kalbama:

— Tu klysti! Aš tos pat nuomonės kaip ir cezaris.

— Gerai,— atsakė Petronijus.— Aš tikinau, kad tu turi bent žiupsnelį proto, o cezaris tvirtina, kad esi gryniausias asilas.

— Habet!* — pasakė Neronas juokdamasis ir atlenktu rankos nykščiu rodydamas žemyn — kaip cirke, kai gladiatorius gaudavo smūgį ir turėdavo būti pribaigtas.

O Vestinas manė, kad tebekalbama apie sapnus, ir sušuko:

— O aš tikiu sapnais, ir Seneka man kadaise sakėsi taip pat tikįs.

— Praėjusią naktį susapnavau, kad pasidariau vestale[82],— pasilenkdama per stalą tarė Kalvija Krispinila.

Tada Neronas ėmė ploti rankomis, kiti pasekė jo pavyzdžiu, ir netrukus aplinkui aidėjo plojimai, nes Krispinila, jau kelis kartus išsiskyrusi, savo neregėtu ištvirkimu garsėjo visoje Romoje.

Tačiau ji, nė kiek nesumišusi, atsikirto:

— Na tai kas! Visos jos senos ir bjaurios. Tiktai Rubrija dar panaši į žmogų, o tada mes būtume dvi, nors ir Rubrijai vasarą išsiverčia strazdanos.

— Atleisk, skaisčioji Kalvija,— tarė Petronijus,— bet vestale tu galėjai tapti nebent sapne.

— O jeigu cezaris įsakytų?

— Tada patikėčiau, kad sapnai išsipildo, net patys keisčiausi.

— Ir tikrai išsipildo,— pasakė Vestinas.— Suprantu žmones, netikinčius dievų, tačiau kaip galima netikėti sapnais?

— O būrimais? — paklausė Neronas.— Kadaise man būrė, kad Romos nebebus, o aš viešpatausiu visuose Rytuose.

— Būrimai ir sapnai sutampa,— kalbėjo Vestinas.— Kartą vienas prokonsulas, didelis skeptikas, pasiuntė į Mopso šventyklą vergą su užantspauduotu laišku, uždraudęs jį atplėšti, nes norėjo patikrinti,

* Gavo (ko nusipelnė)! (*Lot.*)

ar dievaitis pataikys atsakyti į laiško klausimą. Vergas pernakvojo šventykloje, kad susapnuotų pranašišką sapną, ir sugrįžęs taip atsakė: „Sapnavau jaunikaitį, skaistų kaip saulė, ir jis man ištarė tik vieną žodį: „Juodąjį". Tai išgirdęs, prokonsulas išblyško ir kreipėsi į savo svečius, tokius pat skeptikus: „Žinote, kas buvo laiške?"

Vestinas paliovė kalbėjęs, pakėlė taurę vyno ir ėmė gerti.

— O kas buvo laiške? — paklausė Senecionas.

— Laiške buvo klausimas: „Katrą jautį aukoti: baltąjį ar juodąjį?"

Tačiau pasakojimo sukeltą susidomėjimą sutrikdė Vitelijus: į puotą atėjo jau įkaušęs ir staiga nei iš šio, nei iš to prapliupo kvailai kvatoti.

— Ko toji taukų statinė kvatoja? — paklausė Neronas.

— Juokas skiria žmogų nuo gyvulio,— tarė Petronijus,— o Vitelijus neturi kitų įrodymų, kad jis ne meitėlis.

Vitelijus ūmai nukando juoką ir, čepsėdamas žvilgančiomis nuo padažų ir taukų lūpomis, ėmė žiūrėti į visus taip nustebęs, lyg niekada anksčiau jų nebūtų regėjęs.

Paskui iškėlė putlią it priegalvis plaštaką ir kimiu balsu tarė:

— Man nusmuko nuo piršto raitelio žiedas, paveldėtas iš tėvo.

— Kuris buvo kurpius,— pridūrė Neronas.

Tačiau Vitelijus vėl netikėtai prapliupo kvatoti ir pradėjo ieškoti žiedo Kalvijos Krispinilos peplume.

Tada Vatinijus ėmė mėgdžioti išgąsdintos moters šūksnius, o Kalvijos draugė Nigidija, jauna našlė vaikišku veidu ir pasileidėlės akimis, balsiai pasakė:

— Ieško, ko nepametęs.

— Ir kas jam niekur netiks, jeigu ir atrastų,— pabaigė poetas Lukanas.

Puota darėsi linksmesnė. Vergų pulkai nešiojo vis naujus patiekalus, iš pripildytų sniego ir apipintų gebenėmis didelių vazų traukė ir traukė mažesnius kraterius[83] su įvairiausių rūšių vynais. Visi daug gėrė. Iš palubių ant stalo ir puotautojų tolydžio biro rožės.

Petronijus ėmė prašyti Neroną, kad jis, kol svečiai nenusigėrę, puotą sutaurintų savo dainavimu. Visas choras balsų parėmė jo prašymą, bet Neronas pradėjo spyriotis. Neprikiši jam drąsos stygiaus, nors jos visada jam trūko... Dievai žino, kiek cezariui kainuoja tie visi vieši pasirodymai... Teisybė, jų nevengiąs, juk reikia ką nors duoti menui, ypač jeigu Apolonas apdovanojo neblogu balsu, tai dievų dovanų nedera pražudyti. Netgi suprantąs, kad tai jo pareiga valstybei.

Tačiau šiandien iš tiesų esąs užkimęs. Naktį buvo užsidėjęs alavinius svarsčius ant krūtinės, bet nieko nepadėjo... Ketinąs netgi vykti į Ancijų pakvėpuoti jūros oru.

Tačiau Lukanas pradėjo jį maldauti padainuoti meno ir žmonijos labui. Visi žiną, kad dieviškasis poetas ir dainininkas sudėjo naują himną Venerai, prieš kurį Lukrecijaus himnas tesąs metinio vilkiuko inkštimas. Ši puota tebūna tikra puota. Maloningas valdovas neturįs taip kankinti savo valdinių: „Nebūk žiaurus, cezari!"

— Nebūk žiaurus! — pakartojo visi arčiau sėdintys.

Neronas skėstelėjo rankomis, parodydamas, kad turįs nusileisti. Tučtuojau visi nutaisė dėkingus veidus, visų akys nukrypo į jį. Tačiau cezaris prieš tai liepė pranešti Popėjai, kad jis dainuosiąs, o kitiems paaiškino: ji neatėjusi į puotą, nes nesveikuojanti, bet kadangi jokie vaistai nesuteikia jai tokio palengvėjimo kaip jo dainavimas, todėl jam būtų gaila atimti iš jos šią galimybę.

Ir Popėja netrukus atėjo. Lig šiol ji kreipė kur norėdama Neroną kaip valdinį, bet žinojo: tada, kai paliečiama jo kaip dainininko, važnyčiotojo ar poeto savimeilė, pavojinga jį erzinti. Įėjo graži it deivė, apsitaisiusi kaip ir Neronas ametisto spalvos rūbu, su didžiuliu perlų vėriniu, išpuoštu kadaise iš Masinisos[84], auksaplaukė, maloni ir, nors jau išsiskyrusi su dviem vyrais, išlaikiusi jaunos merginos veidą ir žvilgsnį.

Puotautojai ją pasitiko šūksmais, vadindami „dieviškąja Augusta". Ligija niekada gyvenime nebuvo mačiusi tokio grožio ir nenorėjo tikėti savo akimis, nes žinojo, kad Popėja Sabina — viena nedoriausių moterų pasaulyje. Iš Pomponijos patyrė, kad ji pastūmėjusi cezarį nužudyti savo motiną ir žmoną, pažinojo ją iš Aulų svečių ir tarnų pasakojimų, girdėjo, kad mieste naktį nuverčiamos jos statulos, girdėjo apie užrašus, už kuriuos baudžiama rūsčiausia bausme, tačiau jie kas rytą vis tiek atsirasdavo ant miesto sienų. O dabar, pamačius tą liūdnai išgarsėjusią Popėją, visų Kristaus išpažinėjų laikomą blogio ir piktadarybės įsikūnijimu, Ligijai dingojosi, kad šitaip turėtų atrodyti angelai arba kitokios dangaus dvasios. Ji tiesiog negalėjo atitraukti akių, o iš burnos neįučiomis išsprūdo klausimas:

— Ak, Markai, ar tai gali būti?..

O jis, pakaitintas vyno ir truputį suirzęs, kad tiek kliuvinių blaško jos dėmesį ir traukia nuo jo ir jo žodžių, atsakė:

— Taip, ji graži, bet tu šimtąkart gražesnė. Tu to nežinai, jei žinotum, įsimylėtum save kaip Narcizas... Ji maudosi asilių piene,

o tave nebent Venera išmaudė savajame. Tu to nežinai, ocelle mi!* Nežiūrėk į ją. Atkreipk akis į mane, ocelle mi!.. Prisiliesk lūpomis prie šios vyno taurės, o paskui aš toje pat vietoje priglausiu savąsias...

Ir slinko prie jos vis arčiau, o ji pradėjo trauktis prie Aktės. Tačiau tuo metu buvo liepta visiems nutilti — pakilo cezaris. Dainininkas Diodoras jam padavė liutnią, vadinamąją deltą, kitas dainininkas, Terpnas, turėjęs pritarti muzika, prisiartino su instrumentu, vadinamuoju nablijumi[85], o Neronas, atrėmęs deltą į stalą, pakėlė akis aukštyn, ir triklinijuje beregint įsiviešpatavo tyla, kurią tetrikdė iš palubių tebekrintančių rožių šnaresys.

Cezaris, pritariant dviem liutnioms, ėmė giedoti, tikriau sakant, progiesmiu ritmingai deklamuoti savo himną Venerai. Ir balsas neblogas, nors kimokas, ir eilės nebuvo prastos, tad vargšę Ligiją vėl ėmė graužti sąžinės priekaištai, nes himnas, kad ir šlovinantis nedorą pagoniškąją Venerą, jai pasirodė toks gražus, o ir pats cezaris su laurų vainiku ant galvos ir pakeltomis akimis toks puikus, visai ne taip baisus ir atkarus kaip puotos pradžioje.

Puotautojai atsiliepė griausmingais plojimais. Aplinkui skambėjo šūksniai: „O, dangiškasai balse!“ Kai kurios moterys, iškėlusios aukštyn rankas kaip susižavėjimo ženklą, liko taip stovėti net ir nutilus dainavimui; kiti šluostėsi apsiašarojusias akis; menė gaudė kaip avilys. Popėja, palenkusi auksaplaukę galvelę, pakėlė prie lūpų Nerono ranką ir ilgai ją taip tylėdama laikė, o jaunasis Pitagoras, nuostabaus grožio graikas, tas pats, su kuriuo vėliau, jau pusiau pamišęs, Neronas liepė žyniams jį sutuokti laikantis visų apeigų, dabar atsiklaupė jam prie kojų.

Tačiau Neronas įdėmiai žiūrėjo į Petronijų, kurio pagyrimų visada troško. O šis tarė:

— Dėl muzikos — tai Orfėjas šią valandėlę turėtų išgelsti iš pavydo kaip čia esantis Lukanas, o dėl eilių — tai aš apgailestauju, kad jos nėra blogesnės, nes tada atrasčiau jas atitinkančių liaupsinimo žodžių.

Tačiau Lukanas neužpyko ant jo dėl užuominos apie pavydą, anaiptol — pasižiūrėjo į jį dėkingas ir, apsimesdamas subjuręs, ėmė niurnėti:

— Prakeiktas likimas, lėmęs man gyventi drauge su tokiu poetu.

---

* Džiaugsme mano! (*Lot.*)

Išliktum tada ir žmonių atmintyje, ir Parnase, o dabar nublėsi kaip žibintas saulės šviesoje.

Petronijus turėjo nuostabią atmintį ir pradėjo kartoti himno fragmentus, cituoti atskirus eilėraščius, girti ir nagrinėti gražiausias frazes. Lukanas, pakerėtas poezijos ir tarsi užmiršęs pavydą, prie Petronijaus žodžių pridūrė savo susižavėjimą. Nerono veide nušvito didžiulis pasitenkinimas ir beribė tuštybė, ne tik artima kvailumui, bet ir visiškai jam tolygi. Pats sufleravo, jo manymu, gražiausius eilėraščius, pagaliau ėmė guosti Lukaną ir raginti neprarasti drąsos, nes kas kuo gimė, tuo ir liks, o jeigu žmonės garbina Jupiterį, tai dar nereiškia, kad neverti šlovės kiti dievai.

Po to pakilo išlydėti Popėjos, kuri, jausdamasi tikrai nesveikuojanti, panoro išeiti. Tačiau pasilikusiems puotautojams liepė vėl sėsti į savo vietas ir pažadėjo dar sugrįžti. Netrukus sugrįžo alsuoti svaigių smilkalų dūmų ir stebėti reginių, kuriuos jis pats, Petronijus arba Tigelinas visada rengdavo per puotas.

Paskui vėl buvo skaitomos eilės arba klausomasi dialogų, kuriuose išdaigos pynėsi su sąmoju. Po to garsusis mimas Paris suvaidino Ijo, Inacho dukters, nuotykius. Svečiams, ypač Ligijai, nepratusiai prie panašių reginių, atrodė, kad čia mato stebuklus ir burtus. Paris rankų ir viso kūno judesiais sugebėjo išreikšti dalykus, lyg ir neįmanomus perteikti šokio priemonėmis. Jo plaštakos suplakė orą į švytintį, gyvą debesį, pilną virpesių, geidulingą, apgobiantį beveik alpėjančios merginos figūrą, krečiamą palaimos spazmų. Tai buvo paveikslas, ne šokis — paveikslas, akivaizdus, atskleidžiantis meilės paslaptis, kerintis ir begėdiškas, o kai po jo išėjo koribantai[86] ir citroms, fleitoms, cimbolams ir būgneliams skambant pradėjo su sirų merginomis Bakcho šokį, pilną padūkusių klyksmų ir dar padūkesnės paleistuvystės, Ligijai atrodė, kad ją štai sudeginsianti kaitri ugnis, kad į šiuos namus turįs trenkti perkūnas arba lubos užgriūti ant puotautojų galvų.

Tačiau iš palubėje ištempto aukso tinklo biro tik rožės, o tuo metu jau pusgirtis Vinicijus jai kalbėjo:

— Pamačiau tave Aulų namuose prie fontano ir pamilau. Buvo apyaušris, ir tu manei, kad niekas nežiūri, o aš tave mačiau... Ir ligi šiol matau tokią, nors tave ir dengia šis peplumas. Nusimesk peplumą kaip Krispinila. Matai! Dievai ir žmonės ieško meilės. Be jos, daugiau nieko nėra pasaulyje! Padėk savo galvą man ant krūtinės ir užmerk akis.

O Ligijai smarkiai tvinkčiojo kraujas smilkiniuose ir rankose.

Jai vaidenosi, kad ji krenta į kažkokią prarają, o Vinicijus, kuris anksčiau jai atrodė toks artimas ir patikimas, dabar užuot gelbėjęs traukia į ten. Ir jai pasidarė dėl to skaudu. Ji vėl pradėjo bijoti ir šios puotos, ir jo, ir pačios savęs. Kažkoks balsas, panašus į Pomponijos balsą, dar šaukė sieloje: „Ligija, gelbėkis!", bet kažkas taip pat jai kuždėjo, kad jau per vėlu — ką nutvilkė tokia liepsna, kas matė viską šioje puotoje, kieno širdis, klausantis Vinicijaus žodžių, taip daužėsi kaip jos ir ką krėtė toks virpulys kaip ją nuo jo artėjimo, tas jau prapuolęs beviltiškai. Jai darėsi silpna. Kartais rodėsi, kad jau nualps, o paskui atsitiks kažkas baisaus. Ji žinojo, kad negalima pakilti, kol nepakilo cezaris, nes užsitrauksi jo rūstybę, bet jeigu taip ir nebūtų, ji jau nebeturėtų jėgų atsistoti.

O puotos pabaiga dar toli. Vergai nešė ir nešė naujus valgius, vis pildė taures vyno, o priešais pasagos pavidalu sustatytus stalus išėjo du atletai parodyti svečiams imtynes.

Ir pradėjo jie galynėtis. Tvirti, nuo aliejaus blizgantys kūnai sudarė vieną luitą, kaulai traškėjo geležiniame glėbyje, sukąsti žandikauliai grėsmingai grikšėjo. Tarpais dunksėjo skubūs, duslūs jų pėdų trenksmai į šafranu pabarstytas grindis, paskui vėl stūksojo imtynininkai it sustingę, pastirę ir žiūrovams atrodė lyg iš akmens iškalta skulptūra. Romėnų akys pasimėgaudamos sekė baisiausiai įtemptų nugarų, blauzdų ir rankų žaismą. Tačiau kova truko neilgai, nes Krotonas, gladiatorių mokyklos mokytojas ir vyresnysis, netuščiai garsėjo kaip stipriausias valstybės žmogus. Jo varžovas pradėjo vis tankiau kvėpuoti, paskui gargti, netrukus jo veidas pamėlo, pagaliau iš burnos pasipylė kraujas, ir jis suglebo.

Plojimų griausmas pasveikino kovos baigtį, o Krotonas, pamynęs koja priešininko nugarą, susikryžiavo didžiules rankas ant krūtinės ir triumfuotojo akimis žvalgėsi po menę.

Paskui atėjo gyvūnų ir jų balsų mėgdžiotojai, žonglieriai ir juokdariai, bet mažai kas į juos žiūrėjo, nes vynas jau temdė žiūrovų akis. Puota pamažu virto girta ir paleistuvinga orgija. Sirų merginos, prieš tai šokusios Bakcho šokį, dabar išsimaišė tarp svečių. Vietoje muzikos aidėjo nedarnių citrų, liutnių, armėnų cimbolų, Egipto sistrų, trimitų ir ragų triukšmas, o jei kuris svečias norėjo kalbėti, riksmu vijo muzikantus šalin. Gėlių aromato pritvindytas oras, tvoskiantis kvapiais aliejais, kuriais dailūs berniukai puotos metu šlakstė svečių kojas, prisodrintas šafrano ir žmonių prakaito, pasidarė tvankus; lempos

degė blausiai, ant puotautojų galvų nukrypo vainikai, veidai išblyško ir apsipylė prakaito lašais.

Vitelijus nuvirto po stalu. Nigidija, apsinuoginusi iki pusės, įrėmė savo girtą vaikišką galvą Lukanui į krūtinę, o šis, taip pat girtas, ėmė pūkščioti auksinę pudrą nuo jos plaukų, iš neapsakomo malonumo užvertęs akis aukštyn. Vestinas su girtuoklio atkaklumu gal dešimtąkart kartojo Mopso atsakymą į užantspauduotą prokonsulo laišką. O Tulijus, kuris šaipėsi iš dievų, trūkčiojamai žagsėdamas kalbėjo pro dantis košiamu balsu:

— Žinai, jeigu Ksenofano Sferos yra apvalus[87], tai tokį dievą galima koja risti prieš save kaip statinę.

Tačiau Domicijus Afras, senas nenaudėlis ir skundikas, pasipiktino ta kalba ir iš įniršio apsiliejo Falerno vynu visą tuniką. Jis visada tikėjęs dievus. Žmonės šneka, kad Roma pražūsianti, o yra net tokių, kurie teigia, kad ji jau žūstanti. Ir iš tikrųjų!.. Bet jeigu taip ir įvyktų, tai tik todėl, kad jaunimas neturįs tikėjimo, o be tikėjimo nėra ir doros. Paminti seni griežti papročiai, ir niekam neateina į galvą, kad epikūriečiai neatsilaikys prieš barbarus. Labai gaila! O jis pats apgailestaująs, kad sulaukęs tokių laikų ir malonumuose turįs ieškoti išsigelbėjimo nuo širdgėlos, kuri šiaip greitai jį pribaigtų.

Taip pasakęs, apsiglėbė sirų šokėją ir bedante burna ėmė bučiuoti jos kaklą, pečius, o konsulas Memijus Regulas tai matydamas nusikvatojo ir, pakėlęs savo plikę su nukrypusiu vainiku, tarė:

— Kas sako, kad Roma žūsta?.. Kvailystė!.. Aš, konsulas, geriausiai žinau... Videant consules!..* Trisdešimt legionų... saugo mūsų pax romana!..**

Paskui suspaudė kumščiais smilkinius ir pradėjo šaukti per visą menę:

— Trisdešimt legionų! Trisdešimt legionų!.. Nuo Britanijos iki partų sienų!

Tačiau staiga nutilo ir, įrėmęs pirštą į kaktą, pasakė:

— O gal net trisdešimt du...

Ir nudribo po stalu, kur netrukus jam iš burnos ėmė virsti atgal flamingų liežuviai, keptos rudmėsės, šaldyti grybai, skėriai su medumi, žuvys, mėsgaliai ir viskas, ką buvo suvalgęs ar išgėręs.

Tačiau Domicijaus nesuramino Romos ramybę saugančių legionų

---

* Težiūri konsulai (*lot.*).

** Romos ramybę (*lot.*).

skaičius. Ne, ne! Roma turi žūti, nes pražuvo tikėjimas dievais ir griežti papročiai! Roma turi žūti, o gaila, nes gyvenimas vis dėlto gražus, cezaris maloningas, vynas geras! Ak, kaip gaila!

Ir, veidu įsikniaubęs tarp sirų bakchantės menčių, pravirko.

— Koks gi ten bus gyvenimas!.. Gerai sakė Achilas, kad verčiau būti tarnu saulėtame krašte negu karaliumi kimerų šalyje. Ir dar nežinia, ar yra kokie dievai, nors netikėjimas pražudo jaunimą...

Tuo metu Lukanas išpūkščiojo visą aukso pudrą iš nusigėrusios ir užmigusios Nigidijos plaukų. Paskui nuo priešais stovinčios vazos nuėmė gebenės šakeles ir jomis apvyniojo miegančiąją, o baigęs darbą apžvelgė puotautojus džiaugsmingomis ir klausiančiomis akimis.

Po to ir pats apsikaišė gebenėmis ir kartojo tvirtai įsitikinęs:

— Aš visai ne žmogus, tiktai faunas.

Petronijus nebuvo girtas, tačiau Neronas, iš pradžių tausojęs „dievišką" balsą ir siurbęs mažai, į pabaigą lenkė taurę po taurės ir visai apgirto. Netgi baudėsi toliau giedoti savo eiles, šį kartą graikiškas, bet užmiršo ir per klaidą užtraukė Anakreonto dainelę. Jam pritarė Pitagoras, Diodoras ir Terpnas, bet niekaip nesutaikė, tad netrukus liovėsi. O Neronas kaip didelis žinovas ir estetas ėmė liaupsinti Pitagoro grožį ir susižavėjęs bučiuoti jo rankas. Tokias gražias rankas tiktai kartą kadaise yra matęs... Kieno jos buvo?

Ir prispaudęs delną sau prie šlapios kaktos, stengėsi prisiminti. Po valandėlės veide sustingo baimė:

— Aha! Motinos! Agripinos!

Staiga užgriuvo jį niūrūs reginiai.

— Sako, naktimis, mėnesienoje, ji vaikštanti po jūrą tarp Bajų ir Baulų...— kalbėjo jis.— Daugiau nieko, tik vaikšto, vaikšto lyg ko ieškodama. O prisiartinusi prie valties pasižiūri ir nueina, bet žvejys, į kurį pažvelgė, miršta.

— Nebloga tema,— įsiterpė Petronijus.

O Vestinas, ištempęs kaklą kaip gervė, paslaptingai kuždėjo:

— Netikiu dievų, bet dvasias tikiu... oi!

Tačiau Neronas nepaisė jų žodžių ir kalbėjo toliau:

— Juk aš surengiau lemurijas[88]. Nenoriu jos matyti! Jau penkti metai. Aš turėjau, turėjau ją pasmerkti, nes ji pasiuntė žudiką mane nugalabyti, ir jeigu nebūčiau jos pralenkęs, jūs negirdėtumėte šiandien manęs dainuojant.

— Dėkui tau, cezari, miesto ir pasaulio vardu,— sušuko Domicijus Afras.

— Vyno! Tegu dunda timpanai.

Vėl pakilo triukšmas. Lukanas, apsivyniojęs gebenėmis, bandydamas perrėkti Domicijų Afrą, sukliko:

— Aš ne žmogus, tik faunas ir gyvenu miške. Ė-hė-hė!

Nusigėrė pagaliau ir cezaris, nusigėrė vyrai ir moterys. Vinicijus buvo ne blaivesnis už kitus, ir kartu su geiduliais jam kilo noras vaidytis, kaip visada, kada tik išlenkdavo virš saiko. Juodbruvas jo veidas dar labiau išblyško, ir liežuvis jau painiojosi kalbant pakeltu ir įsakmiu balsu:

— Duok lūpas! Šiandien, rytoj, poryt — ar ne vis vien!.. Užteks! Cezaris paėmė tave iš Aulų, kad padovanotų man, supranti?.. Rytoj temstant atsiųsiu žmones tave paimti, aišku?.. Cezaris tave man iš anksto pažadėjo... Tu turi būti mano! Duok lūpas! Nenoriu laukti rytdienos... greičiau duok lūpas!

Ir apglėbė Ligiją, bet Aktė ją užstojo, ir ji pati gynėsi iš paskutiniųjų, jausdama, kad žūsta. Tačiau bergždžiai stengėsi abiem rankomis nusimesti jo beplaukes rankas, bergždžiai maldavo iš nuoskaudos ir baimės virpančiu balsu nebūti tokiam ir pasigailėti. Vynu persisunkusiu kvapu jis tvoskė į Ligiją vis arčiau, o jo veidas jau buvo visai čia pat. Tai ne tas ankstesnis, geras ir beveik mielas širdžiai Vinicijus, o girtas piktas satyras, keliąs siaubą ir pasibjaurėjimą.

Tačiau jos jėgos vis silpo. Atsilošusi veltui suko veidą šalin, vengdama jo bučinių. Jis pakilo, sugriebė ją abiem rankomis ir, prisitraukęs galvą prie krūtinės, savo lūpomis dusdamas stengėsi pračiaupti išblyškusias jos lūpas.

Tačiau tą pat akimirką kažkokia baisi jėga atplėšė Vinicijaus rankas nuo merginos kaklo lengvai kaip kūdikio rankytes, o jį patį nustūmė šalin it sausą šakelę ar nuvytusį lapą. Kas atsitiko? Vinicijus pasitrynė apstulbusias akis ir staiga išvydo palinkusį milžiną ligą, vardu Ursas, kurį buvo matęs Aulų namuose.

Ligas stovėjo ramus, tik žvelgė žydromis akimis taip keistai, kad jaunuoliui kraujas sustingo gyslose; paskui tas milžinas paėmė ant rankų savo karalaitę ir lygiais, tyliais žingsniais išėjo iš triklinijaus.

Aktė iškart nusekė iš paskos.

Vinicijus akimirką sėdėjo lyg sustingęs, paskui pašoko ir pasileido iš menės:

— Ligija! Ligija!..

Tačiau geismas, nuostaba, įniršis ir vynas pakirto kojas. Susvyra-

vęs kartą, kitą, nutvėrė vieną bakchantę už nuogų pečių ir mirkčiodamas ėmė kvosti:

— Kas atsitiko?

O ši paėmė taurę vyno ir šypsodama apsimiglojusiomis akimis padavė jam.

— Gerk! — tarė.

Vinicijus išgėrė ir nuvirto nuo kojų.

Dauguma svečių jau gulėjo po stalu, kiti netvirtais žingsniais strapaliojo po triklinijų, dar kiti ant gultų knarkė arba per miegus riaugėjo persirytu vynu, o ant girtų konsulų ir senatorių, ant girtų raitelių, poetų, filosofų, ant girtų šokėjų ir patricijų matronų, ant viso to pasaulio, dar visagalio, bet jau bedvasio, vainikuoto ir ištvirkusio, bet jau silpstančio, iš auksinio palubėje ištempto tinklo vis biro ir biro rožės.

Lauke jau švito.

PERSKYRIMAS AŠTUNTAS

Urso niekas nesulaikė, niekas net nepaklausė, ką daraąs. Svečiai, kurie ir negulėjo po stalu, jau nebesaugojo savo vietų, todėl tarnai, regėdami milžiną su puotautoja ant rankų, manė, kad čia koks vergas išneša nusigėrusią savo šeimininkę. Be to, iš paskos sekė Aktė, o tai sklaidė visus įtarimus.

Šitaip jie išėjo iš triklinijaus į gretimą kambarį, o iš ten į galeriją, vedančią į Aktės būstą.

Ligija buvo taip netekusi jėgų, kad kniūpsojo tarsi negyva ant Urso peties. Tačiau padvelkus vėsiam ir grynam ryto orui, ji pravėrė akis. Lauke darėsi vis šviesiau. Netrukus pro kolonadą jie pasuko į šalutinį portiką, atgręžtą ne į kiemą, bet į rūmų sodus, kur pinijų ir kiparisų viršūnes jau rausvino aušra. Šioje rūmų dalyje buvo tuščia, muzikos ir puotautojų triukšmas čia aidėjo vis silpniau. Ligijai rodėsi, kad ji ištraukta iš pragaro ir išnešta į giedrą, šviesų pasaulį. Vis dėlto dar buvo ne vien tas šlykštus triklinijus. Buvo dangus, aušra, šviesa ir tyluma. Mergina staiga pratrūko verksmu ir įsikniaubusi į milžino petį ėmė kartoti pasikūkčiodama:

— Namo, Ursai, namo, pas Aulus!

— Eisim, eisim! — atsakė Ursas.

O tuo tarpu atsidūrė mažame atrijuje Aktės būste. Ten Ursas pasodino Ligiją ant marmurinio suolo netoli fontano. Aktė vėl ją pradėjo raminti ir raginti pailsėti, tikindama, kad kol kas jai niekas negresia, nes girti svečiai po puotos miegos ligi vakaro. Tačiau Ligija dar ilgai negalėjo nurimti ir delnais suspaudusi smilkinius tiktai kartojo kaip vaikas:

— Namo, pas Aulus!..

Ursas buvo pasiryžęs. Tiesa, prie vartų stovi pretorionai, bet jis vis tiek praeis. Kareiviai nestabdo išeinančių. Prie arkos knibždėte knibžda lektikų. Žmonės pradeda skirstytis iš rūmų būriais. Niekas jų nesulaiko. Jis su Ligija išeisiąs kartu su minia ir patraukšiąs tiesiai namo. Pagaliau ką čia jis reiškia! Kaip karalaitė įsakys, taip ir bus. Tam jis ir yra čia.

O Ligija kartojo:

— Taip, Ursai, išeisime.

Tačiau Aktė turėjo galvoti už juos abu. Išeis! Taip! Niekas jų nesulaikys. Bet iš cezario namų pabėgti neleista, kas bandys — įžeis jo didybę. Jie išeis, o vakare centurionas su kareivių būriu atneš mirties nuosprendį Aului, Pomponijai Grecinai, o Ligiją vėl pargabens į rūmus, ir tada jau nebebus išsigelbėjimo. Jei Aulai ją priims į savo pastogę, jų laukia neišvengiama mirtis.

Ligija nuleido rankas. Nieko nepadarysi. Turėjo rinktis: ar pražudyti Plaucijus, ar save. Eidama į puotą vylėsi, kad Vinicijus ir Petronijus išmels ją iš cezario ir atiduos Pomponijai, bet dabar žinojo, kad kaip tik jie prikalbėjo cezarį atimti ją iš Aulų. Nieko nepadarysi. Nebent stebuklas ją galėjo išplėšti iš tos prarajos. Stebuklas ir Dievo galybė.

— Akte,— tarė nusiminusi,— ar girdėjai, kaip Vinicijus kalbėjo, kad cezaris mane jam padovanojęs ir kad šį vakarą atsiųsiąs vergus ir pasiimsiąs mane į savo namus?

— Girdėjau,— atsakė Aktė.

Ir skėstelėjusi rankomis nutilo. Nusiminusios Ligijos šneka nerado joje atbalsio. Juk ji pati yra buvusi Nerono meilužė. Nors ir gera buvo jos širdis, bet nelabai jautė gėdą dėl tokių santykių. Kaip buvusi vergė, ji apsiprato su vergyste, o be to, ligi šiol tebemylėjo Neroną. Jeigu jis panorėtų pas ją sugrįžti, ji pasitiktų jį ištiestomis rankomis kaip didžiausią laimę. Dabar aiškiai matydama, kad Ligija arba turi tapti jauno gražaus Vinicijaus meiluže, arba įstumti save ir Aulus į pražūtį, tiesiog nesuprato, kaip mergina dar gali svyruoti.

— Cezario rūmuose,— tarė kiek palaukusi,— tau nebūtų saugiau negu Vinicijaus namuose.

Jai nė į galvą neatėjo, kad, nors ir tiesą sakė, jos žodžiai reiškė: „Susitaikyk su likimu ir būk Vinicijaus meilužė". Bet Ligija dar jautė ant lūpų jo bučinius, kupinus gyvuliško geidulio ir karštus kaip žarijos, todėl vien juos prisiminus kraujas jai plūstelėjo į veidą.

— Niekada! — sušuko pasipiktinusi.— Nepasiliksiu nei čia, nei pas Vinicijų, niekada!

Aktę nustebino šis pasipiktinimas.

— Argi taip neapkenti Vinicijaus? — paklausė.

Tačiau Ligija neįstengė atsakyti, nes vėl pratrūko verkti. Aktė, priglaudusi ją prie krūtinės, ėmė raminti. Ursas sunkiai alsavo ir gniaužė didžiulius kumščius — šuns ištikimybe jis mylėjo savo karalaitę ir negalėjo pakelti jos ašarų. Puslaukinėje ligo širdyje brendo noras grįžti į salę, pasmaugti Vinicijų, o jei reikės — ir cezarį, tačiau bijojo įstumti į pražūtį savo valdovę ir dar nebuvo tikras, kad toks pasielgimas, iš pradžių jam atrodęs labai paprastas, iš tiesų dera Nukryžiuotojo Avinėlio pasekėjui.

O Ligiją apglėbusi Aktė vėl pradėjo klausinėti:

— Argi tu jo taip neapkenti?

— Ne,— atsakė Ligija,— man negalima jo neapkęsti, aš krikščionė.

— Žinau, Ligija. Taip pat žinau iš Pauliaus Tarsiečio laiškų, kad jums draudžiama pakęsti išniekinimą, bijoti mirties labiau negu nuodėmės, bet pasakyk man, ar tavo tikėjimas leidžia atnešti mirtį?

— Ne.

— Tai kaipgi tu gali užtraukti cezario kerštą Aulų namams?

Valandėlę stojo tyla. Ligijai vėl atsivėrė bedugnė praraja.

Jaunoji atleistinė kalbėjo toliau:

— Klausiu, nes man gaila tavęs ir geraširdės Pomponijos, ir Aulo, ir jų vaiko. Aš seniai gyvenu šiuose namuose ir žinau, kuo gresia cezario rūstybė. Ne! Jums negalima iš čia bėgti. Vienas kelias tau belieka: melsti Vinicijų, kad tave sugrąžintų Pomponijai.

Tačiau Ligija susmuko ant kelių melstis visai kitam. Ursas netrukus taip pat atsiklaupė, ir ryto aušroje abu ėmė melstis cezario namuose.

Aktė pirmą kartą matė tokią maldą ir neįstengė atitraukti akių nuo Ligijos: ši, pasisukusi į ją profiliu, iškėlusi galvą ir rankas, žiūrėjo į dangų, lyg iš ten būtų laukusi išsigelbėjimo. Aušra apšvietė jos tam-

sius plaukus ir baltą peplumą, atšvito vyzdžiuose, ir tame spindesyje ji visa atrodė kaip šviesa. Jos išblyškusiame veide, pravirose lūpose, pakeltose rankose ir akyse buvo kažkokia nežemiška ekstazė. Ir Aktė dabar suprato, kodėl Ligija negali tapti niekieno sugulove. Buvusiai Nerono meilužei tarsi prasiskleidė kraštelis užuolaidos, dengiančios visai kitą pasaulį negu tas, prie kurio ji buvo pripratusi. Ją stulbino ši malda piktadarybių ir gėdos namuose. Prieš valandėlę jai atrodė, kad Ligijai nėra išsigelbėjimo, bet dabar pradėjo tikėti, kad gali atsitikti kažkas nepaprasta, kad ateis į pagalbą tokia galybė, jog pats cezaris jai nepajėgs atsispirti, iš dangaus nusileis kokia sparnuota kariauna padėti merginai, arba saulė paklos po ja savo spindulius ir nusineš ją. Ji jau buvo girdėjusi apie daugybę stebuklų tarp krikščionių ir dabar pagalvojo, kad visa tai, matyt, teisybė, jeigu Ligija taip meldžiasi.

Bet Ligija jau pakilo vilties nuskaidrintu veidu. Ursas taip pat atsistojo ir pritūpęs palei suolą žiūrėjo į savo valdovę, laukdamas jos žodžių.

O jos akys apsitraukė migla, ir netrukus dvi didelės ašaros ėmė palengva ristis skruostais.

— Telaimina Dievas Pomponiją ir Aulus,— tarė.— Aš negaliu užtraukti jiems pražūties, tad niekuomet daugiau jų nematysiu.

Paskui atsisukusi į Ursą pradėjo jam šnekėti, kad jis vienas telikęs jai pasaulyje, kad dabar turįs būti jai tėvu ir globėju. Jiems nevalia ieškoti prieglobsčio pas Aulus, nes užtrauktų ant jų cezario rūstybę. Bet ji taip pat negalinti likti nei cezario, nei Vinicijaus namuose. Tad Ursas tepaima ją, teišveda iš miesto, tepaslepia kur nors, kad neatrastų nei Vinicijus, nei jo tarnai. Ji visur eisianti paskui jį, nors ir už jūrių marių, nors už kalnų aukščiausių, pas barbarus, kur niekas negirdėjo Romos vardo, kur nesiekia cezario valdžia. Tegu jis paima ją ir gelbėja, nes tik vienas jai telikęs.

Ligas buvo viskam pasiryžęs ir reikšdamas paklusnumą pasilenkęs apkabino jos kojas. Aktė laukė stebuklo, todėl dabar jos veide pasirodė nusivylimas. Tik tiek padarė ta malda? Pabėgti iš cezario namų — tai nusikaltimas, jo didybės įžeidimas, už kurį turi būti atkeršyta, ir jeigu Ligijai net pavyktų pasislėpti, cezaris išlietų kerštą ant Aulų. Jeigu ji nori pabėgti, tegu bėga iš Vinicijaus namų. Tada cezaris, nemėgstantis rūpintis svetimais reikalais, gal net nepanorėsiąs padėti Vinicijui vytis, šiaip ar taip tada nebus to nusikaltimo — jo didybės įžeidimo.

Tačiau ir Ligija taip galvojo. Aulai nė nežinosią, kur ji, net Pomponija. Ir pabėgsianti ne iš Vinicijaus namų, o pakeliui. Išgėręs jis pareiškė vakare atsiųsiąs savo vergus ją paimti. Tikriausiai sakė teisybę, kurios nebūtų prasitaręs blaivus. Turbūt jis pats, o gal abu su Petronijumi prieš puotą matę cezarį ir išgavę jo pažadą, kad rytojaus vakarą ją atiduosiąs. Jeigu tatai užmiršo šiandien, tai atsiųs rytoj. Tačiau Ursas ją išgelbėsiąs. Atėjęs išnešiąs ją iš lektikos kaip iš triklinijaus, ir patrauksią abu per pasaulį. Prieš Ursą niekas neatsilaikysiąs. Jam neatsispirtų nė tas baisus imtynininkas, kuris vakar galynėjosi triklinijuje. Tačiau Vinicijus gali atsiųsti labai daug vergų, tad Ursas tučtuojau eisiąs patarimo ir pagalbos pas vyskupą Liną. Vyskupas jos pasigailėsiąs, nepaliksiąs Vinicijaus rankose ir įsakysiąs krikščionims eiti su Ursu jos gelbėti. Jie atkariausią ją ir atimsią, o paskui Ursas pasistengsiąs išvesti iš miesto ir kur nors paslėpti nuo Romos galybės.

Ir jos veidas pradėjo rausti ir šypsoti. Nuotaika pasitaisė, tarsi išsigelbėjimo viltis jau būtų tapusi tikrove. Ji staiga vėl puolė Aktei ant kaklo ir, prikišusi žavias lūpas jai prie skruosto, ėmė kuždėti:

— Tu neišduosi mūsų, Akte, tiesa?

— Prisiekiu savo motinos šešėliu,— atsakė atleistinė,— neišduosiu, tik prašyk savo Dievą, kad Ursui pavyktų tave atimti.

O žydros, vaikiškos milžino akys spindėjo laime. Nieko neįstengęs ligi šiol sumanyti, nors ir kaip suko vargšę galvą, bet va tokį dalyką tai jau sugebėsiąs. Ar dieną, ar naktį, jam vis viena!.. Eisiąs pas vyskupą, nes šis iš dangaus skaitąs, ką reikia daryti ir ko nereikia. Tačiau krikščionis jis ir šiaip sutelktų. Argi mažai turįs pažįstamų ir vergų, ir gladiatorių, ir laisvų žmonių, ir Subure, ir už tiltų. Surinktų jų kokį tūkstantį arba du. Ir atimtų savo valdovę, o išvesti ją iš miesto taipgi sugebėtų, ir toliau lydėti sugebėtų. Eitų kad ir į pasaulio galą, kad ir ten, iš kur kilę, kur niekas nė girdėti negirdėjęs apie Romą.

Jis įsmeigė akis kažkur į priekį, lyg norėdamas įžiūrėti kokius praeities daiktus, neapsakomai tolimus, o paskui prašneko:

— Į šilą? O, koks šilas, koks šilas!..

Tačiau netrukus nuvijo šalin tuos reginius.

Štai tučtuojau eisiąs pas vyskupą, o vakare jau koks šimtas vyrų tykos lektikos. Ir tegu ją lydi ne tik vergai, bet ir pretorionai! Ten tegu niekas nesipainioja po jo kumščiais, netgi su geležiniais šarvais... Argi ta geležis tokia tvirta? Gerai stuktelėsi per geležį, tai ir galva po ja neišlaikys.

Tačiau Ligija nepaprastai rimtai, bet kartu vaikiškai pakėlė pirštą aukštyn.

— Ursai! „Nežudyk!“ — tarė.

Ligas užkėlė į vėzdą panašią savo ranką ant pakaušio, susirūpinęs murmėdamas pradėjo kasytis sprandą. Jis gi turįs ją atimti... „savo šviesą“... Pati sakė, kad dabar jo eilė... Jis stengsiąsis kiek galėdamas. O jeigu atsitiksią netyčia?.. Jis gi turįs ją atimti! Tačiau jeigu jau taip atsitiks, jis taip atgailausiąs, taip maldausiąs Nekaltąjį Avinėlį, kad Nukryžiuotasis Avinėlis jo, vargšo, pasigailėsiąs... Jis gi nenorėtų įžeisti Avinėlio, bet kad rankos tokios sunkios...

Didelis susijaudinimas atsispindėjo jo veide, bet, norėdamas visa tai paslėpti, jis nusilenkęs tarė:

— Tai aš eisiu pas šventąjį vyskupą.

O Aktė apkabino Ligijos kaklą ir pravirko.

Ji dar kartą suprato, kad yra kažkoks pasaulis, kuriame net kančios atneša daugiau laimės negu visos cezario rūmų pramogos ir malonumai; dar kartą jai prasivėrė durys į šviesą, bet ji pajuto, kad yra neverta žengti pro tas duris.

PERSKYRIMAS DEVINTAS

Ligijai buvo gaila Pomponijos Grecinos, kurią mylėjo visa širdimi, gaila visų Aulų namų, bet neviltį įveikė. Netgi jautė lyg ir malonumą, kad štai dėl savo Tiesos atsisako prabangos, patogumų ir renkasi gyvenimą klajūnišką ir nežinomą. Gal čia buvo ir truputis vaikiško smalsumo — koks gi tas gyvenimas kažkur tolimuose kraštuose, tarp barbarų ir laukinių žvėrių, bet buvo keleriopai daugiau gilaus ir tvirto tikėjimo, kad daranti taip, kaip liepia Dieviškasis Mokytojas, ir iš anapus Jis pats sergės ją kaip savo paklusnų ir ištikimą vaiką. O tokiu atveju argi gali jai atsitikti kas nors bloga? Jeigu užklups kokios kančios, tai ji ištvers jas dėl Jo. Jeigu užklups mirtis netikėta, tai Jis ją pasiims, o kai numirs Pomponija, jos bus drauge per amžius. Dar Aulų namuose ne kartą kvaršino savo vaikišką galvelę, kad ji, krikščionė, nieko negali nuveikti dėl to Nukryžiuotojo, kurį taip susijaudinęs minėjo Ursas. Tačiau dabar išmušė valanda. Ligija jautėsi beveik laiminga ir ėmė apie savo laimę kalbėti Aktei, bet ši jos nesuprato. Mesti viską, mesti namus, prabangą, miestą, sodus, šventyklas, portikus, visą

grožybę, mesti saulėtą kraštą ir artimus žmones — ir dėl ko? Kad pasislėptų nuo jauno ir gražaus kario meilės?.. Aktės galvoje niekaip netilpo tokie dalykai. Tarpais jautė, kad čia glūdi kažkokia tiesa, galbūt net kažkokia didi, paslaptinga laimė, bet nepajėgė to aiškiai suvokti, ypač kad Ligijos dar laukia pagrobimas, kuris gali jai liūdnai baigtis, gali net gyvybę pasiglemžti. Aktė buvo baugšti iš prigimties ir su baime galvojo, ką šitas vakaras atneš. Tačiau savo nuogąstavimų nenorėjo sakyti Ligijai, o tuo metu jau įdienojo, ir saulė įspindo į atrijų, tad pradėjo kalbinti merginą pailsėti po tokios bemiegės nakties. Ligija nesispyriojo, ir abi išėjo į kubikulą, erdvų ir prabangų, primenantį ankstesnius Aktės santykius su cezariu. Ten jos sugulė greta, bet Aktė, nors ir nuvargusi, niekaip neužmigo. Seniai buvo liūdna ir nelaiminga, bet dabar pradėjo kamuoti kažkoks nerimas, kurio niekada anksčiau nepažinojo. Ligi šiol gyvenimas jai regėjosi tik sunkus ir be rytojaus, o dabar staiga pasirodė gėdingas.

Jos galvoje vis dažniau kilo nerimastingos mintys. Durys į šviesą vėl čia prasiverdavo, čia užsidarydavo. Tačiau joms atsidarius šviesa Aktę taip apakindavo, kad ji nieko aiškiai nematydavo. Veikiau tik numanė, kad toje šviesybėje glūdi kažkokia tiesiog begalinė laimė, kuriai visos kitos nė iš tolo negali prilygti, ir jeigu, sakysime, cezaris atstumtų Popėją ir vėl pamiltų ją, Aktę, tai ir šis atvejis tebūtų tuščias niekas. Ir staiga jai kilo mintis, kad tas cezaris, kurį mylėjo ir nejučiomis laikė kažkokiu pusdieviu, iš tikrųjų yra toks pat apgailėtinas kaip ir kiekvienas vergas, o šie rūmai su Numidijos marmuro kolonomis nė kiek ne vertesni už akmenų krūvą. Galų gale tie nenumaldomi jausmai pradėjo ją kamuoti. Norėjo užmigti, bet nerimo graužiama neįstengė.

Pagaliau manydama, kad Ligija, prislėgta pakibusių pavojų ir netikrumo, taip pat nemiega, atsigręžė į ją pasišnekėti apie būsimą pabėgimą.

Tačiau Ligija ramiai miegojo. Pro nesandariai užtrauktą užuolaidą į tamsų kubikulą krito keli skaistūs spinduliai, kuriuose sukosi auksinės dulkelės. Jų šviesoje Aktė pamatė švelnų Ligijos veidą, padėtą ant nuogos rankos, užmerktas akis ir pračiauptas lūpas. Mergina lygiai alsavo, tačiau taip kaip alsuojama sapnuojant.

„Miega, ji gali miegoti! — pagalvojo Aktė.— Ji dar vaikas".

Bet netrukus jai atėjo į galvą, kad šis vaikas vis dėlto pasiryžęs verčiau pabėgti negu tapti Vinicijaus meiluže, verčiau skursti negu kęsti gėdą, verčiau klajoti negu gyventi puikiuose rūmuose prie Ka-

rinų, jai nereikia nei papuošalų, nei brangenybių, nei puotų, nei liutnių ir citrų skambėjimo.

„Kodėl?“

Ir pradėjo akimis tyrinėti Ligiją, lyg bandydama rasti atsakymą miegančiosios veide. Žiūrėjo į jos skaisčią kaktą, į grakščius antakių lankus, tamsias blakstienas, pračiauptas lūpas, į ramaus alsavimo kilnojamą merginos krūtinę ir vėl pagalvojo:

„Ji visai kitokia negu aš!“

Ligija jai atrodė kaip stebuklas, kažkokia dieviška vizija, kažkokia dievų numylėtinė, šimtą kartų gražesnė už visas gėles cezario sode ir visas skulptūras jo rūmuose. Tačiau graikės širdyje nebuvo pavydo. Atvirkščiai, ji su didžiausiu gailesčiu galvojo apie merginai gresiančius pavojus. Jos širdyje pabudo motinos jausmai. Ligija jai tapo ne tik žavi kaip gražus sapnas, bet ir karštai mylima, tad prispaudusi lūpas prie tamsių merginos plaukų pradėjo karštai bučiuoti.

O Ligija miegojo ramiai kaip namie Pomponijos Grecinos globoje. Ir miegojo gana ilgai. Jau buvo po vidudienio, kai ji atmerkė mėlynas akis ir didžiai nustebusi ėmė žvalgytis po kubikulą.

Matyt, stebėjosi, kad guli ne namie, pas Aulus.

— Tai tu, Akte? — pagaliau prašneko, tamsoje įžiūrėjusi graikės veidą.

— Aš, Ligija.

— Ar jau vakaras?

— Ne, vaike, bet jau po vidudienio.

— O Ursas nesugrįžo?

— Ursas nežadėjo grįžti, tik sakė, kad vakare su krikščionimis lauksiąs lektikos.

— Teisybė.

Po to jos iš kubikulo nuėjo į pirtį, kur Aktė išmaudė Ligiją ir nuvedė pusryčių, o paskui į rūmų sodus — ten visai negrėsė pavojus ką nors susitikti, nes cezaris ir jo artimiausi dvariškiai dar miegojo. Ligija pirmą kartą gyvenime regėjo tuos nuostabius sodus, pilnus kiparisų, pinijų, ąžuolų, alyvmedžių ir mirtų, tarp kurių baltavo galybė statulų, žvilgėjo ramūs tvenkinių veidrodžiai, traukė akį fontanų dulksnos aprasoti rožių guotai, čia žavingų olų angos buvo apsivijusios gebenėmis arba vynuogienojais, vandenyje plaukiojo sidabrinės gulbės, o tarp skulptūrų ir medžių vaikščiojo prijaukintos Afrikos dykumų gazelės ir spalvingi paukščiai iš visų žinomų pasaulio kraštų.

Sodai buvo tušti, tik kur ne kur darbavosi su lopetomis vergai,

pusbalsiu dainuodami, kiti, gavę valandėlę atokvėpio, sėdėjo prie tvenkinių arba ąžuolų paunksnėje, tarp virpančių blyksnių, pažertų pro lapus prasiskverbusių saulės spindulių, dar kiti laistė rožes arba blyškiai violetinius šafrano žiedus. Aktė su Ligija ilgokai vaikščiojo, žiūrinėdamos visokiausius sodų stebuklus, ir nors Ligija buvo prislėgtos nuotaikos, bet ji gi dar beveik vaikas ir negalėjo likti abejinga, užgniaužti domėjimosi ir susižavėjimo. Jai net dingtelėjo mintis: jeigu cezaris būtų geras, tai tokiuose rūmuose ir tokiuose soduose turėtų jaustis labai laimingas.

Bet pagaliau kiek pavargusios jos susėdo ant suolo, beveik paskendusio kiparisų tankmėje, ir pradėjo kalbėtis apie tai, kas labiausiai slėgė jų širdis — apie būsimą Ligijos pabėgimą vakare. Aktė buvo kur kas labiau nei Ligija susirūpinusi pabėgimo sėkme. Retkarčiais jai netgi atrodė, kad tai beprotiška, neįvykdoma užmačia. Jai vis labiau buvo gaila Ligijos. Neatstojo taip pat mintis, kad šimtą kartų būtų saugiau pabandyti perkalbėti Vinicijų. Ir netrukus ėmė kvosti Ligiją, ar seniai ji pažįstanti Vinicijų ir ar nemananti, kad jis gal leistųsi permaldaujamas ir grąžintų ją Pomponijai.

Tačiau Ligija liūdnai papurtė savo tamsią galvelę:

— Ne. Aulų namuose Vinicijus buvo kitoks, labai geras, bet po vakarykštės puotos aš jo bijau, verčiau bėgsiu pas ligus.

Aktė klausinėjo toliau:

— Bet Aulų namuose jis tau buvo mielas?

— Taip,— atsakė Ligija nuleidusi galvą.

— O juk tu ne vergė, kaip kad aš buvau,— kiek pasvarsčiusi tarė Aktė: — Tave Vinicijus galėtų vesti. Tu įkaitė, ligų karaliaus duktė. Aulai myli tave kaip tikrą savo vaiką, ir galvą guldau, kad jie mielai tave įdukrintų. Vinicijus galėtų tave vesti.

Tačiau Ligija atsakė tyliai ir dar liūdniau:

— Verčiau bėgsiu pas ligus.

— Ligija, ar norėtum, kad aš nieko nelaukusi nueičiau pas Vinicijų, jį pažadinčiau, jeigu miega, ir pasakyčiau tą pat, ką dabar šnekėjau tau? Taip, taip, mano miela, einu pas jį ir pasakysiu: „Vinicijau, ji karaliaus duktė ir brangus šlovingojo Aulo vaikas, jeigu ją myli, grąžink Aulams, o paskui paimk iš jų namų kaip žmoną".

O mergina atsakė tokiu tyliu balsu, kad Aktė vos išgirdo:

— Verčiau pas ligus...

Ir dvi ašaros pakibo ant nuleistų jos blakstienų.

Tačiau pokalbį pertraukė artėjančių žingsnių čiužesys, ir Aktei

net nespėjus sužiūrėti, kas ateina, priešais suolą pasirodė Sabina Popėja, lydima pulkelio vergių. Dvi iš jų laikė virš jos galvos prie auksinių virbų pritvirtintus stručio plunksnų kuokštus, jais lengvai vėduodamos ir kartu dengdamos nuo dar kaitrios rudens saulės, o priešakyje tamsi it juodmedis etiopė iškiliomis, tarsi pieno pertvinkusiomis krūtimis nešė ant rankų kūdikį, suvyniotą į purpurą su aukso kutais. Aktė ir Ligija pakilo, manydamos, kad Popėja praeis neatkreipusi į jas dėmesio, bet ši sustojo priešais ir prašneko:

— Akte, skambaliukai, kuriuos prisiuvai lėlei, buvo blogai prikabinti, vaikas vieną atplėšė ir dėjosi į burną, laimė, kad Lilita dar laiku pastebėjo.

— Atleisk, dieviškoji,— atsakė Aktė, sukryžiavusi ant krūtinės rankas ir nuleidusi galvą.

Tačiau Popėja įsmeigė akis į Ligiją.

— Kokia čia vergė? — paklausė kiek palaukusi.

— Tai ne vergė, dieviškoji Augusta, o Pomponijos Grecinos auginitinė, ligų karaliaus dukra, Romai jo duota kaip įkaitė.

— Ji atėjo tavęs aplankyti?

— Ne, Augusta. Nuo užvakar gyvena rūmuose.

— Buvo vakar puotoje?

— Buvo, Augusta.

— Kieno paliepimu?

— Cezario paliepimu...

Popėja ėmė dar atidžiau žiūrėti į Ligiją, kuri stovėjo prieš ją nuleidusi galvą, čia pakeldama iš smalsumo savo spindinčias akis, čia vėl pridengdama jas vokais. Staiga tarp Augustos antakių susimetė raukšlė. Pavydulingai saugodama savo grožį ir galią, ji gyveno nuolatos graužiama nerimo, kad kada nors kokia laiminga varžovė nepražudytų jos taip, kaip ji pražudė Oktaviją. Todėl kiekvienas gražus veidas rūmuose kėlė jai įtarimų. Žinovės akimi ji iš karto nužvelgė visą Ligijos figūrą, įvertino kiekvieną jos veido bruoželį ir išsigando. „Ji tikra nimfa,— tarė sau.— Ją pagimdė Venera". Ir staiga jai šmėstelėjo mintis, kuri niekada ligi šiol nebuvo atėjusi žiūrint į bet kokią gražuolę: ji pati jau gerokai senesnė! Širdyje suvirpėjo įžeista savimeilė, pagavo nerimas, visokiausi nuogąstavimai ėmė vienas po kito lėkti galvoje. „Gal Neronas jos nematė arba, žiūrėdamas per smaragdą, neįvertino. Tačiau kas bus, jeigu ją susitiks dieną, saulei šviečiant, tokią nuostabią?.. Be to, ji ne vergė! Karaliaus duktė, nors ir iš barbarų, betgi karaliaus duktė!.. O nemirtingieji dievai! Ji tokia pat graži kaip

aš, tik jaunesnė!" Raukšlė tarp antakių dar pagilėjo, o žvilgsnis iš po auksinių blakstienų sužibo šaltu spindesiu.

Tačiau kreipdamasi į Ligiją ėmė klausinėti apsimestinai ramiai:

— Ar kalbėjaisi su cezariu?

— Ne, Augusta.

— Kodėl nori būti čia, o ne pas Aulus?

— Aš nenoriu, valdove, Petronijus įkalbėjo cezarį, kad mane atimtų iš Pomponijos, o aš čia per prievartą, valdove!..

— O ar norėtum grįžti pas Pomponiją?

Pastarasis Popėjos klausimas suskambėjo švelniau ir maloniau, tad Ligijos širdyje staiga suruseno viltis.

— O valdove! — pratarė tiesdama į ją rankas,— cezaris pažadėjo atiduoti mane kaip vergę Vinicijui, bet tu užstok mane ir sugrąžink Pomponijai.

— Tai Petronijus įkalbėjo cezarį atimti tave iš Aulų ir atiduoti Vinicijui?

— Taip, valdove. Dar šiandien Vinicijus turi atsiųsti žmonių mane paimti, bet tu, taurioji, pasigailėk manęs.

Taip tarusi, nusilenkė ir, suėmusi Popėjos rūbo kraštą, plakančia širdimi laukė jos žodžio. O Popėja valandėlę nušvitusi žiūrėjo į ją su pikta pašaipa, tada prabilo:

— Pažadu tau, kad dar šiandien būsi Vinicijaus vergė.

Ir nuėjo kaip graži, bet pikta šmėkla. Ligijos ir Aktės ausis pasiekė tik vaiko klyksmas — kūdikis nežinia ko pradėjo verkti.

Ligijos akys taip pat patvino ašaromis, bet netrukus ji paėmė Aktę už rankos ir tarė:

— Grįžkime. Pagalbos reikia laukti tik iš ten, iš kur ji gali ateiti.

Ir moterys sugrįžo į atrijų ir liko ten iki vakaro. Kai sutemo ir vergės atnešė keturšakius žibintus su dideliais liepsnos liežuviais, abi jos buvo labai išblyškusios. Pašnekesys be atvangos trūkinėjo. Abi vis klausėsi, ar kas neateina. Ligija nuolatos kartojo, kad jai gaila palikti Aktę, bet Ursas ten jau laukiąs tamsoje, tai ji norėtų, kad viskas įvyktų šiandien. Aktė karštligiškai rinko po ranka pasitaikiusias brangenybes ir, rišdama jas į peplumo skverną, įtikinėjo Ligiją neatmesti šios dovanos, kuri gali praversti pabėgus. Tarpais įsiviešpataudavo gūdi tyla, pilna klausos apgaulių. Abiem vaidendavosi čia kažkoks šnibždesys už užuolaidos, čia tolimas vaiko verksmas, čia šunų lojimas.

Staiga prieangio užuolaida be šnaresio sujudėjo, ir aukštas, juodbruvas vyras raupų paženklintu veidu it kokia dvasia atsirado atrijuje.

Ligija tučtuojau pažino Ataciną, Vinicijaus atleistinį, kuris ateidavo į Aulų namus.

Aktė klyktelėjo, bet Atacinas žemai nusilenkė ir tarė:

— Dieviškąją Ligiją sveikina Markas Vinicijus ir su vaišėmis laukia jos žalumynais išpuoštuose namuose.

Merginos lūpos visai nubalo.

— Einu,— atsakė.

Ir atsisveikindama apkabino Aktės kaklą.

PERSKYRIMAS DEŠIMTAS

Vinicijaus namai tikrai buvo išpuošti žaliuojančiomis mirtomis ir gebenėmis, iškabinėtomis ant sienų ir virš durų. Kolonos apvyniotos vynuogienojais. Atrijuje, kurio įėjimas užtrauktas nuo nakties vėsos saugančia vilnone purpurine užuolaida, buvo šviesu kaip dieną. Degė aštuonšakiai ir dvylikašakiai žibintai ąsočių, medžių, žvėrių, paukščių formos, degė kvapnios alyvos pripildytos lempos, laikomos statulų, ir alebastro, marmuro, paauksuoto Korinto vario šviestuvai, nors ne tokie nuostabūs kaip garsioji Apolono šventyklos žvakidė, kuria naudojosi Neronas, bet dailūs ir padirbti įžymių meistrų. Kai kurie jų buvo pridengti Aleksandrijos stiklu arba perregimais Indijos audiniais raudonos, žydros, geltonos, violetinės spalvos, ir visas atrijus žaižaravo įvairiausiais žiburiais. Visur kvepėjo nardas, prie kurio Vinicijus buvo pripratęs ir kurį pamėgęs Rytuose. Rūmų gilumoje, kur šmėsčiojo vergų ir vergių figūros, taip pat tvieskė šviesa. Triklinijuje stalas buvo padengtas keturiems asmenims, nes prie vaišių, be Vinicijaus ir Ligijos, dar turėjo sėsti Petronijus su Chrisotemide.

Vinicijus visur klausė Petronijaus, kuris patarė jam neiti parsigabenti Ligijos, pasiųsti ten Ataciną su gautu iš cezario leidimu, o pačiam priimti ją namuose, ir priimti maloniai, netgi su tam tikra pagarba.

— Vakar buvai girtas,— kalbėjo jam Petronijus.— Mačiau tave: elgeisi su ja kaip Albano kalnų akmenskaldys. Nebūk per daug agresyvus ir atmink, kad gerą vyną reikia gerti palengva. Žinok taip pat, kad geisti yra malonu, bet dar maloniau būti geidžiamam.

Chrisotemidė apie tai turėjo savo, skirtingą nuomonę, bet Petronijus, vadindamas ją savo vestale ir balandėle, ėmė jai aiškinti skirtu-

mą tarp įgudusio cirko važnyčiotojo ir jauniklio, pirmą kartą įlipusio į kvadrigą. Paskui Vinicijui kalbėjo toliau:

— Pelnyk jos pasitikėjimą, pralinksmink, būk su ja didžiadvasiškas. Nenorėčiau matyti liūdnų vaišių. Prisiek net Hadu, kad grąžinsi ją Pomponijai, ir jau nuo tavęs priklausys, ar ji rytojaus dieną panorės pasilikti, ar grįžti.

Paskui, rodydamas į Chrisotemidę, pridūrė:

— Aš jau penkeri metai maždaug taip elgiuosi su šita baikščia ulbuonėle ir negaliu skųstis jos atšiaurumu...

Chrisotemidė už tai sudavė jam povo plunksnų vėduokle ir sudraudė:

— Argi aš tau nesipriešinau, satyre?

— Kaltas buvo mano pirmtakas...

— Argi neklūpojai po mano kojų?

— Kad užmaučiau ant jų pirštų žiedus.

Chrisotemidė nejučiomis pažvelgė į savo pėdas — ant jų pirštų tikrai spindėjo brangakmeniai, ir abu su Petronijumi prapliupo juoktis. Tačiau Vinicijus nesiklausė jų kivirčo. Jo širdis neramiai plakė po raštuotu Sirijos žynio rūbu, kuriuo jis apsitaisė laukdamas Ligijos.

— Jau turėtų išeiti iš rūmų,— pasakė lyg pats sau.

— Turėtų,— atitarė Petronijus.— O tuo tarpu gal tau papasakoti apie Apolonijaus Tianiečio pranašystes arba tą Rufino istoriją, kurios neprisimenu kodėl nepabaigiau?

Tačiau Vinicijui mažai rūpėjo ir Apolonijus Tianietis, ir Rufino istorija. Jo mintys sukosi apie Ligiją ir, nors jautė, kad iškilniau yra priimti ją namie negu brautis lyg teismo sargybiniui į cezario rūmus, vis dėlto tarpais gailėjosi nenuėjęs — jau vien dėl to, kad būtų anksčiau pamatęs Ligiją ir tamsoje sėdėjęs šalia jos dvivietėje lektikoje.

Tuo tarpu vergės įnešė avinų galvomis papuoštus trikojus, bronzinius dubenius su žarijomis, į kuriuos ėmė berti susmulkintą mirą ir nardą.

— Jau suka į Karinas,— vėl prašneko Vinicijus.

— Jis neištvers, lėks pasitikti ir dar prasilenks su jais,— sušuko Chrisotemidė.

Vinicijus lengvai nusišypsojęs tarė:

— Nieko, ištversiu.

Tačiau pradėjo pūsčioti šnerves, šnopuoti, ir Petronijus, tai matydamas, gūžtelėjo pečiais.

— Filosofijos jame nerasi nė už sestercijų,— tarė,— ir niekada šito Marso sūnaus nepadarysiu žmogumi.

Vinicijus nė neišgirdo.

— Jie jau Karinose!..

Jie iš tikrųjų jau pasuko į Karinas. Vergai, vadinamieji lampadarijai, ėjo priekyje, kiti, vadinamieji pedisekvai — abipus lektikos, o Atacinas čia pat iš paskos stebėdamas visą eiseną.

Tačiau yrėsi į priekį lėtai, nes visai neapšviestame mieste žibintai prastai ryškino kelią. Be to, gatvės netoli cezario rūmų buvo tuščios, vos vienur kitur žengė žmogus su žiburiu, bet toliau knibždėte knibždėjo praeivių. Beveik iš kiekvienos gatvelės ėjo žmonės po tris, po keturis, visi be fakelų, visi tamsiai apsisiautę. Vieni žengė kartu su eisena, įsimaišę tarp vergų, kiti didesniais būreliais grūdosi priešais. Kai kurie svirduliavo it girti. Protarpiais stumtis į priekį darėsi taip sunku, kad lampadarijai ėmė šaukti:

— Kelią jo kilnybei tribūnui Markui Vinicijui!

Pro atitrauktas užuolaidas Ligija matė tamsią minią ir ėmė drebėti iš susijaudinimo. Ją tvilkė čia viltis, čia nerimas. „Tai jis! Tai Ursas su krikščionimis! Tuoj viskas prasidės,— šnibždėjo virpančiomis lūpomis.— O Kristau, padėk! O Kristau, gelbėk!"

Tačiau ir Atacinas, iš pradžių nekreipęs dėmesio į šitą neįprastą gatvės sujudimą, pagaliau sunerimo. Keisti dalykai dėjosi. Lampadarijai vis dažniau turėjo šaukti: „Kelią jo kilnybės tribūno lektikai!" Iš šonų nepažįstami žmonės taip spaudė lektiką, kad Atacinas liepė vergams juos vyti lazdomis.

Staiga eisenos priekyje kilo riksmas, ir akimirka užgeso visi žiburiai. Aplink lektiką prasidėjo spūstis, maišatis ir grumtynės.

Atacinas suprato: čia jau užpuolimas.

O supratęs išsigando. Visi žinojo, kad cezaris dėl pramogos dažnai šėlioja su augustionų[89] būriu ir Suburoje, ir kituose miesto kvartaluose. Žinojo, kad iš tų naktinių žygių kartais net grįždavo su gumbais ir mėlynėmis, bet jei kas gindavosi — prisišaukdavo mirtį, nors būtų buvęs ir senatorius. Vigilai, kurių pareiga buvo sergėti miestą, budėjo netoliese, bet tokiais atvejais sargyba apsimesdavo kurčia ir akla. Tuo tarpu minia aplink lektiką virte virė: žmonės pradėjo peštis, muštis, griauti, trypti. Atacinui dingtelėjo mintis, kad pirmiausia reikia gelbėti Ligiją ir save, o visa kita pamesti likimo valiai. Todėl ištempęs ją iš lektikos čiupo į glėbį ir stengėsi išsprūsti į tamsą.

Bet Ligija ėmė šaukti:

— Ursai! Ursai!

Baltai apsirengusią ją buvo lengva pastebėti. Atacinas antra laisva ranka ėmė karštligiškai ją dangstyti savo paties apsiautalu, bet staiga baisios replės sugniaužė jam sprandą, o ant galvos užkrito kaip akmuo didžiulė gniuždanti jėga.

Jis beregint sudribo kaip jautis, smogtas pentimi prieš Jupiterio altorių.

Dauguma vergų gulėjo pasliki ant žemės arba gelbėjosi atsitrenkdami juodoje tamsoje į mūrų kampus. Liko tiktai per grumtynes sulamdyta lektika. Ursas nešė Ligiją į Suburą, o jo draugai traukė iš paskos, kelyje palengva išsisklaidydami.

Vergai pradėjo rinktis prie Vinicijaus namų ir tartis. Įeiti nedrįso. Trumpai pasitarę, sugrįžo į susidūrimo vietą, kur rado kelis lavonus, tarp jų ir Ataciną. Šis dar krūpčiojo, bet po kelių stiprių konvulsijų išsitempė ir sustingo.

Tada jie pasiėmė jį ir sugrįžę vėl sustojo prie vartų. Šiaip ar taip reikėjo pranešti šeimininkui, kas atsitiko.

— Tegu pasako Gulonas,— ėmė šnibždėti keli balsai.— Jam per veidą teka kraujas kaip ir mums, ir šeimininkas jį myli. Gulonui gresia mažesnis pavojus negu kitiems.

Ir germanas Gulonas, senas vergas, kadaise užauginęs Vinicijų ir paveldėtas iš motinos, Petronijaus sesers, tarė:

— Aš pranešiu, bet eikime visi. Tegu nekrinta jo rūstybė ant manęs vieno.

O Vinicijus jau visai neteko kantrybės. Petronijus ir Chrisotemidė šaipėsi iš jo, o jis sparčiais žingsniais vaikščiojo po atrijų kartodamas:

— Jau turi būti čia!.. Jau turi būti!

Ir pats veržėsi eiti, bet abu svečiai jį tramdė.

Staiga priemenėje pasigirdo žingsniai, štai į atrijų suvirto visu būriu vergai ir, skubiai sustoję pasienyje, iškėlė aukštyn rankas ir ėmė aimanuoti:

— Aaaa! Aa!

Vinicijus šoko prie jų.

— Kur Ligija? — suriko baisiu, pasikeitusiu balsu.

— Aaaa!..

Tada Gulonas kruvinu veidu išėjo į priekį, gailiai berdamas žodžius:

— Štai kraujas, pone! Mes gynėmės! Štai kraujas, pone, štai kraujas!..

Tačiau dar nespėjus jam baigti, Vinicijus griebė bronzinę žvakidę ir vienu smūgiu sukneždino vergui kiaušą, paskui, susiėmęs rankomis galvą, suleido pirštus sau į plaukus ir kimiai kartojo:

— Me miserum! Me miserum!..*

Jo veidas pamėlo, akys užvirto po kakta, iš burnos prasiveržė putos.

— Rykštes! — pagaliau suriaumojo nežmonišku balsu.

— Viešpatie! Aaaa!.. Pasigailėk! — vaitojo vergai.

Tačiau Petronijus pakilo, veide pasidygėjimas.

— Einam, Chrisotemide! — tarė.— Jei nori pasižiūrėti mėsos, liepsiu ištaškyti mėsininko krautuvę Karinose.

Ir išėjo iš atrijaus, o visuose namuose, išpuoštuose žaliomis gebenėmis ir pasiruošusiuose puotai, netrukus ėmė aidėti dejonės ir rykščių švilpesys, ir nenutilo jis beveik iki ryto.

PERSKYRIMAS VIENUOLIKTAS

Tą naktį Vinicijus visai nesigulė. Išėjus Petronijui, po kiek laiko, kai plakamų vergų dejonės negalėjo numalšinti nei jo skausmo, nei įtūžio, surinko pulką kitų tarnų ir jų priešakyje jau vėlyvą naktį leidosi ieškoti Ligijos. Išvaikščiojo Eskvilino kvartalus, paskui Suburą, Vicus Sceleratus ir visas gretimas gatveles. Paskui apsukęs Kapitolijų, per Fabricijaus tiltą persigavo į salą, išnaršė dalį Užtibrės. Tačiau tai buvo betikslis vaikymasis, nes nė pats nesitikėjo rasti Ligiją, ir jeigu ieškojo, tai svarbiausia todėl, kad siekė kuo nors užpildyti baisią naktį. Tad namo sugrįžo tik švintant, kai mieste jau ėmė rodytis daržovių prekiautojų vežimai bei mulai ir kepėjai atidarinėjo savo krautuves. Parėjęs liepė aptaisyti Gulono kūną, kurio niekas ligi tol nedrįso liesti, paskui Ligiją lydėjusius vergus įsakė išsiųsti į kaimo ergastulus, o tai buvo bausmė baisesnė negu mirtis, pagaliau, kritęs ant apkloto suolo atrijuje, chaotiškai suko galvą, kokiu būdu surasti ir pasiimti Ligiją.

Atsižadėti jos, prarasti, daugiau nebematyti jam atrodė neįmanomas daiktas, vien pagalvojus apie tai ėmė šėlas. Savavališkas jauno kario charakteris pirmą kartą gyvenime susidūrė su pasipriešinimu, kita nepalaužiama valia, ir tiesiog neįstengė suprasti, kaip čia kažkas

* Nelaimingas aš!.. (*Lot.*)

gali stoti skersai kelio jo geismams. Vinicijus veikiau pasaulį ir miestą paverstų griuvėsiais negu išsižadėtų to, ko troško. Jam tiesiog nuo lūpų atplėšė malonumų taurę, todėl atrodė, kad atsitiko kažkas neregėta, dievų ir žmonių kerštо šaukiantis dalykas.

Tačiau visų pirma nenorėjo ir nevaliojo susitaikyti su likimu, nes niekada nieko per savo amžių nebuvo taip geidęs kaip Ligijos. Jam atrodė, kad be jos negalėsiąs gyventi. Neįstengė įsivaizduoti, ką veiktų be jos rytoj, kaip ištvertų kitas dienas. Tarpais užplūsdavo neapykanta jai, kone beprotybė. Norėjo turėti ją, kad galėtų mušti, tempti už plaukų į kubikulą ir tyčiotis, bet netrukus vėl užtvindavo toks pasiilgimas jos balso, figūros, akių, ir jausdavo, kad kristų ir gulėtų jai po kojų. Šaukė ją, graužė sau pirštus, spaudė rankomis galvą. Stengėsi iš visų jėgų svarstyti ramiai, kaip ją atgauti, bet nevaliojo. Perkratė tūkstančius būdų ir priemonių, viena už kitą beprotiškesnių. Pagaliau šovė mintis, kad niekas daugiau jos nepasiglemžė, tik Aulas, kad tas bent jau turįs žinoti, kur ji slepiasi.

Ir pašoko lėkti į Aulų namus. Jeigu jos neatiduos jam, jeigu neišsigąs grasinimų, jis nueis pas cezarį, apskųs senąjį karvedį kaip nepaklusnų ir išgaus jam mirties nuosprendį, bet prieš tai išplėš iš jų žinią, kur yra Ligija. Tačiau jeigu ją ir atiduos, netgi gražiuoju, vis tiek jiems atkeršys. Teisybė, jie priglobė ir slaugė jį, bet nesvarbu. Padarydami tą vieną skriaudą, atpalaidavo jį nuo bet kokio dėkingumo. Čia kerštinga ir karštuoliška jo siela pradėjo mėgautis, kaip susikrims Pomponija Grecina, kai centurionas atneš senajam Aului mirties nuosprendį. Buvo beveik tikras, kad jį gaus. Petronijus jam padės. Be to, ir pats cezaris niekada nieko neatsako savo numylėtiniams augustionams, nebent paskatina atmesti prašymą asmeninis priešiškumas arba aistra.

Ir staiga jo širdis beveik apmirė nuo baisios minties.

O jeigu pats cezaris pasigrobė Ligiją?

Visi žinojo, kad cezaris, blaškydamas nuobodulį, dažnai nakties naktynėse ieškodavo pramogų. Net Petronijus dalyvaudavo tose išdaigose. Pagrindinis jų tikslas buvo gaudyti moteris ir mėtyti jas aukštyn ant kareivių apsiautalų iki apalpstant. Tačiau pats Neronas šituos [illegible]ius kartais vadindavo „perlų žvejone“, nes pasitaikydavo, kad varg[illegible]ų žmonelių tankiai apgyvendintų kvartalų gelmėse sužvejodavo [illegible]ą grožio ir jaunystės perlą. Tada *sagatio*, tą mėtymą ant kareivi[illegible]os gelumbės, pakeisdavo tikras pagrobimas, ir „perlas“ būdavo [illegible]ančiamas arba į Palatiną, arba į kurį nors iš nesuskaičiuojamų ceza-

rio dvarų, arba Neronas pagaliau ją perleisdavo vienam iš savo numylėtinių. Taip gali atsitikti ir Ligijai. Cezaris žiūrėjo į ją per puotą, ir Vinicijus nė akimirką neabejojo, kad ji turėjo jam atrodyti gražiausia iš visų ligi šiol matytų moterų. Kaipgi kitaip galėjo būti! Žinoma, Neronas ją turėjo Palatine ir galėjo iš ten neišleisti, bet, kaip teisingai sakė Petronijus, cezariui nusikaltimuose stinga drąsos, ir, galėdamas ką nori daryti atvirai, visada stengėsi veikti slaptai. Šį kartą taip pasielgti jis galėjo ir bijodamas Popėjos. Dabar Vinicijui atėjo į galvą mintis, kad Aulai gal ir nedrįso prievarta atimti cezario jam padovanotos merginos. Ir kas gi išdrįstų? O gal tas milžinas ligas mėlynomis akimis, kuris juk nepabūgo įeiti į triklinijų ir išnešti ją iš puotos ant rankų? Tačiau kurgi jis su ja pasislėptų, kur galėtų nusivesti? Ne, tai ne vergo jėgoms. Vadinasi, čia ne kieno kito, tik cezario darbas.

Nuo šios minties Vinicijui net akyse pasidarė tamsu ir kaktą išpylė prakaitas. Jeigu taip, tai Ligija prarasta amžinai. Ją galima išplėšti iš bet kieno rankų, tik ne iš tokių. Dabar dar pagrįsčiau negu pirma jis galėjo kartoti: „Vae misero mihi!"* Vaizduotėje jau matė Ligiją Nerono glėbyje ir pirmą kartą gyvenime suvokė, kad yra minčių, kurių žmogui tiesiog neįmanoma pakelti. Tik dabar suprato, kaip ją pamilo. Kaip skęstančiajam šmėsteli akyse visas gyvenimas, taip dabar jam ėmė šmėsčioti mintyse Ligija. Regėjo ją ir girdėjo kiekvieną jos žodį. Regėjo prie fontano, regėjo pas Aulus ir puotoje. Vėl jautė ją arti, užuodė jos plaukų kvapą, jautė jos kūno šilumą, saldybę bučinių, kuriais puotoje pravėrė jos nekaltas lūpas. Ji rodėsi jam labiau negu bet kada, šimtą kartų gražesnė, geidžiamesnė, švelnesnė, šimtą kartų labiau vienintelė, išrinkta iš visų mirtingųjų ir visų deivių. Ir pagalvojus, kad visa tai, kas taip įsmigo jam į širdį, įaugo į kraują, į jo gyvenimą, dabar gal jau Nerono rankose, jį surėmė toks grynai fizinis skausmas, toks baisus, jog norėjosi daužyti atrijaus sienas galva, kol ši suskils. Jautė, kad gali išprotėti, ir būtų tikrai išprotėjęs, jeigu ne troškimas atkeršyti. Anksčiau manė, kad jam nebus gyvenimo, jei nesuras Ligijos, o dabar atrodė, kad negalės numirti, kol už ją neatkeršys. Ši viena mintis teikė jam šiokį tokį palengvėjimą. „Būsiu tavo Kasijus Cherėja!"[90] — kartojo sau, galvodamas apie Neroną. Ir tuoj pat pasisėmęs saują žemės iš impluvijų supančių gėlių vazonų, davė baisią priesaiką Erebui, Hekatei ir savo namų larams už viską atkeršyti.

* Vargas man nelaimingam! (*Lot.*)

Tada iš tikro palengvėjo. Bent jau buvo dėl ko gyventi ir kuo užpildyti dienas ir naktis. Po to atsisakė sumanymo keliauti pas Aulus ir liepė nešti į Palatiną. Kelyje svarstė: jeigu jo neįleis pas cezarį arba norės patikrinti, ar neturi ginklo, tai bus įrodymas, kad Ligiją pagrobė Neronas. Bet ginklo jis nė nebuvo pasiėmęs. Apskritai prarado nuovoką, bet, kaip visi vienos minties apsėsti žmonės, išlaikė blaivų protą ten, kur reikalai siejosi su kerštu. Nenorėjo išsišokti per anksti. Be to, pirmiausia troško pamatyti Aktę, nes tikėjosi iš jos sužinoti teisybę. Tarpais šmėkštelėdavo viltis pamatyti Ligiją, ir nuo tos minties imdavo virpėti. O gal cezaris ją pagrobė nežinodamas, ką grobia, ir šiandien grąžins jam? Tačiau netrukus atmetė šį spėjimą. Jeigu būtų norėjęs ją atsiųsti jam, būtų atsiuntęs vakar. Tiktai Aktė galėjo viską išaiškinti, ir su ja pirmiausia reikia susitikti.

Taip apsisprendęs, liepė vergams paspartinti žingsnį, o pats kelyje pakrikai galvojo čia apie Ligiją, čia apie kerštą. Buvo girdėjęs, kad egiptiečių deivės Pacht žyniai geba užtraukti ligą kam tik nori, ir nusprendė iš jų sužinoti, kaip tai padaryti. Rytuose jam taip pat kalbėjo, kad žydai turi kažkokį užkeikimą, nuo kurio visame priešininko kūne atsiveria piktžaizdės. Namuose tarp vergų buvo keliolika žydų, tad davė sau žodį sugrįžęs liepti juos plakti tol, kol išduos tą paslaptį. Tačiau didžiausią pasitenkinimą teikė mintys apie trumpą romėnų kardą — nuo jo smūgio trykšta kraujo upeliai, lygiai tokie, kokie tryško iš Kajaus Kaligulos, palikdami nenuplaunamas dėmes ant portiko kolonų. Dabar buvo pasiryžęs išžudyti visą Romą, ir jeigu kokie kerštingi dievai būtų jam pažadėję, kad visi žmonės išmirs, išskyrus jį ir Ligiją, jis būtų su tuo sutikęs.

Prieš rūmų arką Vinicijus susikaupė ir, žiūrėdamas į pretorionų sargybą, pagalvojo: jeigu jie darys nors menkiausių kliūčių įeiti, tai bus įrodymas, kad Ligija cezario valia atsidūrė šiuose rūmuose. Tačiau pretorionų vyresnysis jam draugiškai nusišypsojo ir, žengęs kelis žingsnius artyn, tarė:

— Sveikinu tave, kilnusis tribūne. Jei nori pareikšti pagarbą cezariui, tai pataikei blogu laiku, ir nežinau, ar galėsi jį pamatyti.

— Kas atsitiko? — paklausė Vinicijus.

— Dieviškoji mažoji Augusta netikėtai vakar susirgo. Cezaris ir Augusta Popėja yra prie jos kartu su gydytojais, sušauktais iš viso miesto.

Dalykas rimtas. Kai gimė duktė, cezaris tiesiog galvos neteko iš

laimės ir priėmė ją extra humanum gaudium*. Dar prieš tai senatas iškilmingiausiai pavedė Popėjos įsčias dievams. Buvo dedamos aukos, o Ancijuje, gimdymo vietoje, surengtos puikios žaidynės, be to, pastatytos šventyklos dviem Fortūnoms. Neronas, niekur neturintis saiko, taip pat be saiko mylėjo tą kūdikį, kuris ir Popėjai buvo brangus jau vien dėl to, kad stiprino jos padėtį, o įtaką darė nepajudinamą.

Nuo mažosios Augustos sveikatos ir gyvybės galėjo priklausyti visos imperijos likimas, bet Vinicijus taip buvo pasinėręs į save, į savo reikalus ir savo meilę, kad visai praleido negirdomis centuriono žinią ir atsakė:

— Aš noriu pamatyti tiktai Aktę.

Ir įėjo.

Tačiau Aktė taip pat slaugė vaiką, ir Vinicijui reikėjo ilgai jos laukti. Ji atėjo tik apie vidudienį nukamuotu veidu, išblyškusi, o pamačiusi atvykėlį, dar labiau išblyško.

— Akte,— sušuko Vinicijus, nugriebęs ją už rankos ir tempdamas į atrijaus vidurį,— kur Ligija?

— Aš norėjau tave šito paklausti,— atsakė ji, priekaištingai žiūrėdama.

O jis, nors buvo įsižadėjęs iškvosti ją ramiai, suspaudė rankomis sau galvą ir ėmė kartoti skausmo ir įtūžio iškreiptu veidu:

— Nėra jos. Ją iš manęs pagrobė kelyje!

Tačiau netrukus atsikvošėjo ir, prisikišęs prie Aktės veido, prašneko pro sukąstus dantis:

— Akte... jei tau brangus gyvenimas, jei nenori sukelti nelaimių, kurių negali net įsivaizduoti, pasakyk man tiesą: ar ne cezaris ją pagrobė?

— Cezaris vakar nebuvo išėjęs iš rūmų.

— Prisiek savo motinos šešėliu, visais dievais! Ar jos nėra rūmuose?

— Prisiekiu savo motinos šešėliu, Markai, nėra jos rūmuose, ir ne cezaris ją pagrobė. Vakar susirgo mažoji Augusta, ir Neronas nesitraukia nuo jos lopšio.

Vinicijus lengviau atsiduso. Tai, kas jam rodėsi baisiausia, dabar nebegręsė.

— Tai ją pagrobė Aulai,— tarė sėsdamas ant suolo ir gniaužydamas kumščius.— Vargas jiems!

---

* Su didžiausiu džiaugsmu. (*Lot.*)

— Aulas Plaucijus čia buvo šį rytą. Negalėjo su manimi susitikti, nes buvau prie vaiko, bet jis apie Ligiją klausinėjo Epafroditą ir kitus cezario tarnus, o paskui jiems pasakė dar kartą ateisiąs su manimi susitikti.

— Jis norėjo nukreipti nuo savęs įtarimus. Jei nebūtų žinojęs, kas Ligijai atsitiko, būtų atėjęs jos ieškoti į mano namus.

— Lentelėje Aulas paliko man kelis žodžius, iš kurių matysi, kad jis suprato, jog Ligiją cezaris paėmė iš jo namų tavo ir Petronijaus prašymu, ir tikėjosi, kad ji bus tau perduota, todėl šiandien rytą buvo tavo namuose, kur išgirdo, kas atsitiko.

Tai pasakiusi, nuėjo į kubikulą ir netrukus grįžo su Aulo palikta lentele.

Vinicijus permetė akimis ir nutilo. Aktė, lyg perskaičiusi niūriame veide jo mintis, po valandėlės tarė:

— Ne, Markai. Įvyko tai, ko troško pati Ligija.

— Tai tu žinojai, kad ji nori pabėgti? — prapliupo Vinicijus.

Ji pažvelgė į jį savo miglotomis akimis beveik rūsčiai.

— Žinojau, kad nenorėjo būti tavo sugulove.

— O tu kuo buvai visą gyvenimą?

— Aš prieš tai buvau vergė.

Tačiau Vinicijus nesiliovė piktinęsis. Cezaris jam padovanojo Ligiją, tad jis nematęs reikalo teirautis, kas ji buvusi anksčiau. Jis iškasiąs ją nors iš po žemių ir darysiąs su ja viską, ko tik užsigeisiąs. Taip, taip! Ji bus jo sugulovė. Liepsiąs ją plakti, kada tik panorėsiąs. Kai jam nusibosianti, atiduosiąs paskutiniam savo vergui arba pasiųsiąs sukti girnas savo valdose Afrikoje. Dabar jos ieškosiąs ir surasiąs vien dėl to, kad galėtų sugniuždyti, sutrypti, paniekinti.

Vis labiau karščiuodamasis, taip prarado saiką, jog net Aktė suprato, kad jis prigrasino daugiau negu pajėgs įvykdyti, kad jo lūpomis kalba įtūžis ir kančia. Dėl kančių ji dar pasigailėtų, bet viršytas saikas pribaigė jos kantrybę, ir ji pagaliau paklausė, ko jis čia atėjęs.

Vinicijus iš karto nesusigriebė, ką atsakyti. Atėjęs pas ją, nes norėjęs, nes manęs, kad pasakysianti kokią žinią, bet iš tiesų atėjęs tik pas cezarį, o negavęs su juo susitikti, užsukęs pas ją. Ligija pabėgdama pasipriešinusi cezario valiai, tad jis išmelsiąs iš jo, kad duotų įsakymą ieškoti jos po visą miestą ir valstybę, nors tam reikėtų pasitelkti visus legionus ir iškrėsti iš eilės kiekvieną namą imperijoje. Petronijus paremsiąs jo prašymą, ir ieškojimai prasidėsią jau šiandien.

Tačiau Aktė tarė:

— Saugokis, kad jos neprarastum amžinai kaip tik tada, kai cezario įsakymu bus surasta.

Vinicijus suraukė antakius.

— Ką tai reiškia?

— Paklausyk manęs, Markai! Vakar su Ligija buvome čia soduose ir susitikome Popėją, o su ja —mažąją Augustą, kurią nešė negrė Lilita. Vakare kūdikis susirgo, ir Lilita tikina, kad mažylė pabijojusi akių, ją apžavėjusi toji soduose sutikta svetimšalė. Jei kūdikis pasveiks, viskas bus užmiršta, bet jeigu ne — Popėja pirmoji apkaltins Ligiją burtais, o tada, kad ir kur ją surastų, nebus išsigelbėjimo.

Stojo valandėlė tylos, o paskui Vinicijus prašneko:

— O gal ji iš tikrųjų apžavėjo? Ir mane apžavėjo.

— Lilita vis tvirtina, kad vaikas iš karto pravirko, kai tiktai pranešė pro mus. Ir tikrai! Pravirko. Matyt, jau sergantį išnešė į sodus. Markai, ieškok jos pats kur nori, bet kol mažoji Augusta nepasveiko, nekalbėk apie Ligiją su cezariu, nes užtrauksi jai Popėjos kerštą. Jos akys jau gana prisiverkė per tave, ir tegu visi dievai dabar saugo jos vargšę galvą.

— Tu ją myli, Akte? — niūriai paklausė Vinicijus.

Atleistinės akyse sužibo ašaros.

— Taip! Pamilau ją.

— Nes tau neatsimokėjo neapykanta kaip man.

Aktė valandėlę žiūrėjo į jį, lyg abejodama arba norėdama ištirti, ar jis kalba nuoširdžiai, paskui atsakė:

— Karštas ir aklas žmogau! Ji tave mylėjo.

Nuo šių žodžių Vinicijus pašoko it pakvaišęs. Neteisybė! Ji neapkentusi jo. Iš kur Aktė galinti žinoti? Ar po vienadienės pažinties Ligija jai viską išpažinusi? Kokia ten meilė, kuri pasirenka klajones, skurdo gėdą, netikrumą dėl rytdienos, o gal ir vargetos mirtį, o ne vainikais apipintus namus, kur laukia su vaišėmis mylimasis! Geriau jam tokių dalykų negirdėti, nes galima iš proto išsikraustyti. Juk jis už jokius šių rūmų lobius neatiduotų tos merginos, o ji pabėgo. Kokia ten meilė, kuri bijo malonumų ir gimdo skausmą! Kas ją supras? Kas ją gali paaiškinti? Jei neturėtų vilties ją surasti, pervertų save kardu! Meilė duoda, o ne atima. Buvo valandėlių pas Aulus, kada pats tikėjęs artima laime, bet dabar žinąs, jog jinai jo neapkentė, neapkenčia ir numirs su neapykanta širdyje.

Tačiau Aktė, visada baikšti ir švelni, vėl pratrūko pasipiktinusi. O kaip jis stengėsi ją palenkti? Užuot nuolankiai paprašęs jos iš Aulo

ir Pomponijos, jis klastingai atėmęs vaiką iš tėvų. Užsigeidęs ją padaryti ne žmona, o sugulove, ją, garbingų namų augintinę, karaliaus dukrą. Ir atvedęs į šiuos piktadarybių ir gėdos namus, suteršęs jos nekaltas akis nedoros puotos reginiu, elgęsis su ja kaip su paleistuve. Negi užmiršęs, kokie yra Aulo namai ir kas Pomponija Grecina, užauginusi Ligiją? Negi neužtekę proto, kad suprastų, jog tai kitokios moterys negu Nigidija arba Kalvija Krispinila, arba Popėja ir visos kitos, kurios sukiojasi cezario namuose? Negi pamatęs Ligiją iš karto nesupratęs, kad tai skaisti mergina, kuri pasirinks verčiau mirtį negu gėdą? Iš kur galėjęs žinoti, kokius dievus ji išpažįstanti — ar ne tyresnius, ne geresnius negu pasileidusi Venera ar Izidė, garbinamos ištvirkusių romiečių? Ne! Ligija jai nieko neišpažinusi, tiktai kalbėjusi, kad išsigelbėjimo laukianti iš jo, Vinicijaus; turėjusi vilties, kad jis prašysiąs cezarį sugrąžinti ją namo ir vėl atiduoti Pomponijai. Kalbėdama apie tai, raudojusi kaip mergytė, kuri myli ir tiki. Jos širdis plakusi jam, bet jis pats ją išgąsdinęs, įžeidęs, papiktinęs ir dabar teiesko pasitelkęs cezario kareivius, bet težino: jeigu Popėjos kūdikis numirs, tai ant jos kris įtarimas ir jos žūtis bus neišvengiama.

Vinicijaus įtūžį ir skausmą ėmė stelbti susijaudinimas. Žinia, kad Ligija jį mylėjo, sukrėtė iki širdies gelmių. Prisiminė ją Aulų sode, kai klausėsi jo žodžių nuraudusiais skruostais ir nušvitusiomis akimis. Pagalvojo, kad tada iš tiesų ir pamilusi jį, ir nuo tos minties staiga užplūdo kažkokia palaima, šimtą kartų didesnė už tą, kurios geidė. Pagalvojo, kad tikrai galėjo ją turėti nuolankią ir dar — mylinčią. Ir būtų ji apipynusi jo durs ir patepusi vilko taukais, o paskui atsisėdusi kaip žmona ant avies vilnų prie jo židinio. Ir būtų išgirdęs iš jos lūpų sakramentalius žodžius: „Kur tu, Kajau, ten ir aš, Kaja“, ir būtų likusi amžinai jo. Kodėl jis taip nepadarė? Juk buvo pasiryžęs. O dabar jos nėra, ir gal nebesurasiąs, o jeigu ir surasiąs, galįs pražudyti, o jeigu ir nepražudysiąs, nepanorėsią jo nei Aulai, nei ji. Iš įtūžio jam vėl plaukai ėmė stotis piestu, bet dabar niršo ne ant Aulų ar Ligijos, bet ant Petronijaus. Jis dėl visko kaltas. Jei ne jis, Ligijai nereikėtų klajoti, būtų jo sužadėtinė, ir jokie pavojai nekybotų virš jos brangios galvos. Tačiau dabar jau po viskam ir per vėlu taisyti blogį, kurio nė neįmanoma ištaisyti.

— Per vėlu!

Ir tarsi praraja atsivėrė po jo kojomis. Nežinojo, ko griebtis, ką daryti, kur bėgti. Aktė kaip aidas pakartojo žodžius „per vėlu“, kurie svetimose lūpose jam suskambėjo kaip mirties nuosprendis. Suprato

tik vieną dalyką: reikia surasti Ligiją, nes kitaip jam atsitiks kažkas bloga.

Ir nesąmoningai susisiautęs toga buvo beišeinąs nė neatsisveikinęs su Akte, bet tuo metu atrijaus užuolaida prasiskyrė, ir staiga jis išvydo prieangyje sielvartingą Pomponijos Grecinos figūrą.

Matyt, jau ir ji sužinojo apie Ligijos dingimą ir, nusprendusi, kad jai bus lengviau negu Aului susitikti su Akte, atėjo čia kokių nors žinių.

Tačiau pamačiusi Vinicijų atgręžė į jį savo smulkų išblyškusį veidą ir, kiek luktelėjusi, tarė:

— Teatleidžia tau Dievas, Markai, tą skriaudą, kurią padarei mums ir Ligijai.

O jis stovėjo nuleidęs galvą, jausdamas skaudžią bėdą ir savo kaltę, nesuprasdamas, koks Dievas turi ir gali jam atleisti ir kodėl Pomponija byloja apie atleidimą, kai reikia kalbėti apie kerštą.

Pagaliau jis išėjo visai pasimetęs, galva pilna sunkių minčių, didžių rūpesčių ir suglumimo.

Kieme ir galerijoje stovėjo sunerimusių žmonių būreliai. Tarp rūmų vergų maišėsi raiteliai ir senatoriai, atvykę sužinoti apie mažosios Augustos sveikatą ir kartu pasirodyti rūmuose ir pademonstruoti bent cezario vergams savo susirūpinimą. Žinia apie „dievaitės" ligą, matyt, greitai pasklido, nes pro vartus ėjo ir ėjo nauji žmonės, o anapus arkos siūbavo minios. Kai kurie atvykusieji, pamatę, kad Vinicijus išėjo iš rūmų, kalbino jį, vildamiesi naujienų, bet jis neatsakinėjo į klausimus, žengė sau, kol Petronijus, taip pat jau atkilęs gauti žinių, beveik užkliudė jį petimi ir sustabdė.

Vinicijus, jį pamatęs, be abejo, būtų užsiplieskęs ir padaręs kokį išsišokimą cezario rūmuose, jeigu iš Aktės nebūtų išėjęs lyg palūžęs, toks išsekęs ir prislėgtas, kad tuo tarpu užgeso ir įgimtas būdo karštumas. Vis dėlto atstūmęs Petronijų norėjo eiti toliau, bet šis beveik jėga privertė jį sustoti.

— Kaip dieviškosios sveikata? — paklausė.

Tačiau ši prievarta vėl suerzino Vinicijų ir ūmai įsiutino.

— Tepraryja pragaras ir ją, ir visus šiuos rūmus! — atsakė sukandęs dantis.

— Tylėk, nelaimingasai! — sudraudė Petronijus ir apsidairęs skubiai pridūrė: — Jei nori ką sužinoti apie Ligiją — eime. Ne! Čia nieko nesakysiu! Eime, aš kai ką nuspėju, bet atskleisiu lektikoje.

Ir apkabinęs jaunuolį kuo greičiau išsivedė iš rūmų.

Jam labiausiai ir rūpėjo jį išvesti, nes jokių naujienų neturėjo. Nors vakar buvo pasipiktinęs Vinicijumi, bet dabar labai jį užjautė, be to, suvokė, kad iš dalies yra taip pat atsakingas už viską, kas įvyko, ir kaip nuovokus žmogus jau ėmėsi kai kurių žygių, tad įsėdęs į lektiką dėstė:

— Prie visų miesto vartų pastačiau seklius savo vergus, smulkiai nusakęs jiems, kaip atrodo mergina ir tas milžinas, kuris ją išnešė iš cezario puotos, nes nėra abejonių, kad čia jo darbas. Klausyk manęs! Galbūt Aulai sumanys Ligiją paslėpti kurioje nors savo sodyboje kaime, tada mes žinosime, į kurią pusę ją nuvedė. O jeigu prie miesto vartų jos nepastebės, tai bus įrodymas, kad liko mieste, ir dar šiandien pradėsime čia daryti kratas.

— Aulai nežino, kur ji,— atsakė Vinicijus.

— Ar esi tikras tuo?

— Mačiau Pomponiją. Ji taip pat jos ieško.

— Vakar negalėjo išeiti iš miesto, nes naktį vartai uždaryti. Du mano žmonės sukiojasi prie kiekvienų vartų. Vienas jų turi sekti paskui Ligiją ir tą milžiną, o kitas — nedelsdamas parnešti žinią namo. Jeigu ji mieste, tai atrasime, nes tą ligą jau vien iš ūgio ir pečių lengva pažinti. Džiaukis, kad ją pagrobė ne cezaris, šitai aš galiu tau užtikrinti, Palatine man nėra paslapčių.

Tačiau Vinicijui prasiveržė daugiau gailesčio negu pykčio, ir trūkčiojančiu iš susijaudinimo balsu pradėjo pasakoti Petronijui, ką girdėjęs iš Aktės ir kokie nauji pavojai pakibę virš Ligijos galvos, tokie baisūs, kad suradus bėglius dėl to ją reikės stropiausiai slėpti nuo Popėjos. Paskui ėmė skaudžiai priekaištauti Petronijui už patarimus. Jeigu ne jis, viskas būtų klostęsi kitaip. Ligija gyventų pas Aulus, o jis, Vinicijus, galėtų ją lankyti kasdien ir būtų laimingesnis už cezarį. Kuo toliau jis kalbėjo, tuo labiau karščiavosi, pagaliau gailesčio ir įniršio ašaros ėmė riedėti jam iš akių.

Petronijus tiesiog nesitikėjo, kad jaunuolis gali taip mylėti ir geisti, todėl žiūrėdamas į tas graužaties ašaras širdyje sau kalbėjo nustebęs:

— O galingoji Kipro valdove![91] Tu viena viešpatauji tarp dievų ir žmonių!

PERSKYRIMAS DVYLIKTAS

Tačiau išlipę prie Petronijaus namų iš atrijaus tvarkytojo išgirdo, kad nė vienas vergas, išsiųstas prie miesto vartų, dar nesugrįžo. Jis liepęs nunešti jiems maisto ir, prigrasinęs rykštėmis, įsakęs akylai sekti visus išeinančius iš miesto.

— Matai,— tarė Petronijus,— jie aiškiai ligi šiol mieste, o jeigu taip, mes juos surasime. Bet įsakyk ir savo žmonėms budėti prie miesto vartų, geriausia tiems, kurie gabeno Ligiją, nes jie lengvai ją pažins.

— Aš liepiau juos išsiųsti į kaimo ergastulus,— atsakė Vinicijus,— bet įsakymą tuoj atšauksiu, tegu eina prie vartų.

Ir brūkštelėjęs kelis žodžius ant vaškuotos lentelės, padavė Petronijui, kuris paliepė ją nedelsiant pristatyti į Vinicijaus namus.

Po to abu perėjo į vidinį portiką ir ten, susėdę ant marmurinio suolo, kalbėjosi toliau.

Auksaplaukė Eunikė ir Iradė pakišo jiems po kojomis bronzinius suoliukus, tada, pastačiusios prie suolo stalelį, ėmė pilstyti į taures vyną iš įstabių siaurakaklių ąsočių, atgabentų iš Volaterų ir Cerinos.

— Ar yra tarp tavo žmonių toks, kuris pažintų tą milžiną ligą?— paklausė Petronijus.

— Jį pažinojo Atacinas ir Gulonas. Bet Atacinas vakar krito prie lektikos, o Guloną užmušiau aš.

— Gaila man jo,— tarė Petronijus.— Jis nešiojo ant rankų ne tik tave, bet ir mane.

— Norėjau jį netgi atleisti,— atsakė Vinicijus,— na, bet tiek to. Pakalbėkime apie Ligiją. Roma — tai jūra...

— Perlai kaip tik žvejojami jūroje... Veikiausiai jos nerasime šiandien ar rytoj, bet surasime būtinai. Dabar tu mane kaltini, kad pasiūliau tau tokį būdą, tačiau pats būdas buvo geras, o pasidarė blogas tik tada, kai viskas persivertė blogąja puse. Juk girdėjai iš paties Aulo, kad jis ketinąs su visa šeimyna persikelti į Siciliją. Taigi mergina vis tiek būtų toli nuo tavęs.

— Būčiau išvažiavęs paskui juos,— atsakė Vinicijus,— ji bent jau būtų gyvenusi saugiai, o dabar, jeigu tas kūdikis numirs, Popėja ir pati patikės, ir cezarį įtikins, kad tai Ligijos kaltė.

— Taip, taip. Man irgi dėl to neramu. Tačiau ta mažytė lėlė dar gali pasveikti. O jeigu ir numirtų, vis tiek ką nors sugalvotume.

Petronijus valandėlę pamąstęs kalbėjo toliau:

— Sako, kad Popėja išpažįsta žydų religiją ir tiki piktąsias dvasias.

O cezaris prietaringas... Jei paskleisime gandą, kad Ligiją pagrobė piktos dvasios, bus visai įtikėtina, ypač todėl, kad jos neatėmė nei cezaris, nei Aulas Plaucijus — dingo tikrai paslaptingu būdu. Vienų vienas ligas nebūtų valiojęs. Kas nors jam turėjo padėti, nes kaipgi vergas vos per dieną sutelks tiek žmonių?

— Vergai remia vieni kitus visoje Romoje.

— Kuri kada nors už tai užmokės krauju. Taip, vieni kitus remia ir saviškiams pikta nedaro, o čia buvo aišku, kad atsakomybė ir bausmė ant tavo vergų galvų. Kai saviesiems pakiši mintį apie piktąsias dvasias, jie tučtuojau tau patvirtins, kad jas matę savo akimis, nes tai iš karto juos išteisins... Tyčia paklausk kurį nors jų, ar nematęs, kaip Ligiją nešę oru, ir jis beregint prisieks Dzeuso egida[92], kad taip buvo.

Vinicijus, būdamas taip pat prietaringas, nužvelgė Petronijų staiga nepaprastai susirūpinęs.

— Jei Ursas neturėjo pagalbininkų, o vienas jos negalėjo pagrobti, tai kas gi tada pagrobė?

Petronijus prapliupo juoku.

— Matai,— kalbėjo,— tikrai patikės, nes ir tu jau beveik tiki. Toks jau mūsų pasaulis, besišaipantis iš dievų. Patikės ir nebeieškos, o mes tuo metu įkurdinsime ją kur nors toli nuo miesto, kuriame nors mano ar tavo dvare.

— Bet kas gi jai padėjo?

— Tie, kurie to paties tikėjimo kaip ir ji.

— Kas tokie? Kokią dievybę ji garbina? Aš gi turėčiau geriau už tave žinoti.

— Romoje beveik kiekviena moteris garbina vis kitą dievybę. Nėra abejonės, kad Pomponija įskiepijo jai garbinimą tokios dievybės, kurią pati išpažįsta, tačiau kokią — aš nežinau. Viena yra aišku: niekas nėra matęs jos nė vienoje mūsų šventykloje aukojant mūsų dievams. Ji net buvo kaltinama, kad yra krikščionė, bet tai neįtikima. Namų teismas ją išteisino. Apie krikščionis kalbama, kad jie ne tiktai garbina asilo galvą, bet yra žmonių padermės priešai ir daro nedoriausius nusikaltimus. Be to, Pomponija negali būti krikščionė, nes jos dorybė visiems žinoma, o žmonių padermės priešė taip nesielgtų su vergais kaip ji.

— Nė vienuose namuose su jais taip nesielgiama kaip Aulų namuose,— nutraukė Vinicijus.

— Na matai. Pomponija užsiminė man apie kažkokį dievą, kuris

esąs vienas, visagalis ir gailestingas. Kur ji padėjo visus kitus — jos reikalas, gana to, kad tas jos Logos negalėtų būti toks visagalis, veikiau būtų menkas dievas, jeigu turėtų tik dvi garbintojas — Pomponiją ir Ligiją, na dar pridėkime Ursą. Jų, matyt, daugiau, tų pasekėjų, ir jie suteikė pagalbą Ligijai.

— Tas tikėjimas liepia atleisti,— tarė Vinicijus.— Pas Aktę susitikau Pomponiją, kuri man pasakė: „Teatleidžia tau Dievas, Markai, tą skriaudą, kurią padarei mums ir Ligijai".

— Matyt, jų dievas — kažkoks globėjas, labai geraširdis. Hm, teatleidžia jis tau, o to atleidimo ženklas tebūna sugrąžinta mergina.

— Jau rytoj paaukočiau jam hekatombę[93]. Nenoriu nei valgyti, nei maudytis, nei miegoti. Paimsiu tamsią lacerną[94] ir eisiu bastytis po miestą. Gal persirengęs ją rasiu. Aš sergu!

Petronijus pažvelgė į jį su gailesčiu. Iš tikrųjų Vinicijaus paakiai pamėlę, vyzdžiai karštligiškai žiba, rytą neskusta barzda tamsia juosta gobia smarkiai išsišovusius skruostikaulius, plaukai susitaršę — jis tikrai atrodė sergąs. Iradė ir auksaplaukė Eunikė taip pat žvelgė į jį su užuojauta, bet jis, rodos, jų nematė, ir jam, ir Petronijui tų vergių lyg nebūta, jos tiek tevertos dėmesio, kiek aplink besisukinėjantys šunys.

— Tave karštligė krečia,— pastebėjo Petronijus.

— Iš tikrųjų.

— Tai paklausyk manęs... Nežinau, ką tau paskirtų gydytojas, bet žinau, kaip padaryčiau tavim dėtas aš. Ogi kol anoji atsiras, su kita paieškočiau to, ko netekau kartu su dingusiąja. Mačiau tavo dvare įstabių kūnų. Nesiginčyk... Žinau, kas yra meilė, ir žinau: jei geidi vienos, kita jos atstoti negali. Bet su gražia verge visada galima rasti trumpalaikį malonumą.

— Nenoriu! — atkirto Vinicijus.

Tačiau Petronijus iš tiesų jam nebuvo abejingas ir tikrai troško palengvinti kančias, todėl pradėjo sukti galvą, kaip čia padarius.

— Gal taviškės neturi tau naujovės žavesio,— tarė po valandėlės,— bet tada (čia pažvelgė į Iradę, paskui į Eunikę, pagaliau uždėjo ranką ant auksaplaukės graikės šlaunies) pasižiūrėk į šitą charitę. Prieš kelias dienas jaunėlis Fontėjus Kapitonas siūlė man už ją tris nuostabius berniukus iš Klazomenų, nes gražesnio kūno turbūt nė Skopas[95] nesukūrė. Pats nesuprantu, kodėl ligi šiol aš jai abejingas, juk ne mintis apie Chrisotemidę sulaikė mane! Štai dabar ją dovanoju tau, imk sau!

O auksaplaukė Eunikė nuo šių žodžių staiga išbalo kaip drobė ir, įsmeigusi išsigandusias akis į Vinicijų, rodos, užgniaužusi krūtinėje kvapą, laukė jo atsakymo.

Tačiau šis ūmai pašoko ir, suspaudęs rankomis skruostus, ėmė skubiai berti žodžius kaip ligos priveiktas žmogus, nieko nenorintis girdėti.

— Ne!.. Ne!.. Nereikia man jos! Nereikia man kitų... Ačiū tau, bet aš nenoriu! Eisiu ieškoti anos mieste. Liepk, tegu duoda man gališką lacerną su gaubtuvu. Eisiu už Tibro. Kad pamatyčiau bent Ursą!..

Ir išskubėjo. O Petronijus, matydamas, kad jis iš tiesų nenustygsta, nemėgino sulaikyti. Vis dėlto į Vinicijaus atsisakymą žiūrėdamas tik kaip į laikiną pasidygėjimą kiekviena moterimi, kuri nėra Ligija, ir nenorėdamas, kad jo didžiadvasiškas mostas nueitų niekais, paliepė vergei:

— Eunike, išsimaudyk, įsitrink aliejais, pasipuošk, paskui eisi į Vinicijaus namus.

Bet ši puolė prieš jį ant kelių ir susiėmusi rankas ėmė maldauti nevaryti iš namų. Ji neisianti pas Vinicijų, verčiau nešiosianti čia malkas į hipokaustą, negu ten būsianti pirmąja tarnaitė! Ji nenori, negali. Ir maldauja pasigailėti. Tegu liepia plakti ją kasdien, tik tegu neveja iš namų.

Virpėdama kaip lapas iš baimės ir susijaudinimo, ji tiesė į jį rankas, o jis klausėsi nustebęs. Vergė, drįstanti atsisakyti vykdyti įsakymą, kalbanti: „Nenoriu ir negaliu“, buvo toks negirdėtas dalykas Romoje, tad Petronijus iš pradžių savo ausimis netikėjo. Paskui suraukė antakius. Jis buvo per daug rafinuotas, kad galėtų būti žiaurus. Savo vergams, ypač ištvirkavime, leido daugiau negu kiti, tik su sąlyga, kad jie pavyzdingai vykdytų pareigas ir šeimininko valią gerbtų taip kaip dievų. Tačiau jeigu būdavo pažeistos šios dvi taisyklės, jis negailėdavo bausmių, kurias šie visuotiniu papročiu nusipelnydavo. Kadangi dar nemėgo bet kokio priešgyniavimo ir visko, kas jam trikdė ramybę, tai valandėlę pažiūrėjęs į klūpančiąją, paliepė:

— Pašauk man Teiresiją ir sugrįžk su juo.

Eunikė drebėdama pakilo su ašaromis akyse ir išėjo, netrukus sugrįžo su atrijaus vyresniuoju — kretiečiu Teiresiju.

— Paimk Eunikę,— įsakė jam Petronijus,— ir įkrėsk dvidešimt penkis kirčius, bet taip, kad nesugadintum odos.

Šitaip taręs, perėjo į biblioteką ir, sėdęs prie rausvo marmuro stalo, ėmė darbuotis prie savo *Trimalchiono puotos.*

Tačiau Ligijos pabėgimas ir mažosios Augustos liga vis tiek maudė jam širdį, ir jis negalėjo ilgai dirbti. Ypač ta liga buvo svarbus įvykis. Petronijui dingtelėjo mintis: jeigu cezaris patikės, kad Ligija apžavėjusi mažąją Augustą, tai atsakomybė gali kristi ir jam, nes jo prašymu mergina buvo perkraustyta į rūmus. Tačiau vylėsi, kad per pirmą pasimatymą su cezariu sugebėsiąs kaip nors jam išaiškinti, jog toks spėjimas absurdiškas, be to, truputį pasikliovė ir šiokiu tokiu Popėjos jam reiškiamu širdies palinkimu, kurį ji, tiesa, stropiai slėpė, bet ne taip stropiai, kad jis nepajaustų. Po valandėlės gūžtelėjo pečiais dėl tokių savo nuogąstavimų ir nusprendė eiti į triklinijų pasistiprinti, po to liepti dar kartą nunešti į rūmus, paskui — į Marso lauką ir pagaliau pas Chrisotemidę.

Tačiau eidamas į triklinijų, pasiekęs tarnams skirtą koridorių, staiga pamatė pasienyje stovinčią tarp kitų vergų liekną Eunikės figūrą ir prisiminė, kad Teiresijui buvo davęs vienintelį įsakymą — ją nuplakti, tad vėl susiraukė ir akimis ėmė ieškoti kretiečio.

Nematydamas jo tarp tarnų, kreipėsi į Eunikę:

— Ar nuplakė tave?

Ji antrą kartą puolė jam po kojų, trumpai prispaudė prie lūpų jo togos kraštą ir atsakė:

— O taip, pone! Nuplakė! O taip, pone!

Jos balse tarsi skambėjo džiaugsmas ir dėkingumas.

Matyt, Eunikė manė, kad plakimas atstojo išvarymą iš namų ir dabar ji galinti pasilikti. Petronijus tai suprato ir nustebo dėl tokio atkaklaus vergės pasipriešinimo, bet jis buvo geras žmogaus prigimties žinovas, tad numanė, jog tiktai meilė galėjo būti tokio pasipriešinimo priežastis.

— Tu turi meilužį šiuose namuose? — paklausė jis.

Ji pakėlė į jį savo žydras ašarotas akis ir atsakė taip tyliai, vos vos girdimai:

— Taip, pone!..

Ir su tomis akimis, su atgal atmestais auksiniais plaukais, su baime ir viltimi veide ji buvo tokia graži, taip maldaujamai žvelgė, kad Petronijus, pats kaip filosofas skelbęs meilės galią, o kaip estetas garbinęs visokį grožį, pajuto jai savotišką gailestį.

— Kuris iš jų tavo meilužis? — paklausė kryptelėjęs galvą vergų link.

Tačiau atsakymo nesulaukė, Eunikė tik nuleido galvą ligi pat jo pėdų ir sustingo.

Petronijus akimis permetė vergus, tarp kurių buvo gražių ir augalotų jaunuolių, bet nė viename veide nieko neįžvelgė, tačiau visi kažkaip keistai šypsojosi; paskui jis dar pasižiūrėjo į gulinčią prie kojų Eunikę ir be žodžių nuėjo į triklinijų.

Pavalgęs liepė nunešti į cezario rūmus, paskui pas Chrisotemidę, pas kurią pasiliko iki išnaktų. Tačiau sugrįžęs liepė pašaukti Teiresiją.

— Ar nuplakei Eunikę? — paklausė.

— Taip, pone. Tačiau neleidai prakirsti odos.

— Argi aš dėl jos nieko kito neįsakiau?

— Ne, pone,— sunerimęs atsakė atrijaus vyresnysis.

— Tai gerai. Kas iš vergų yra jos meilužis?

— Niekas, pone.

— Ką žinai apie ją?

Teiresijas ėmė lementi truputį netvirtu balsu:

— Eunikė naktį niekada neišeina iš kubikulo, kur miega su senąja Akrisione ir Ifide, niekada po jūsų maudynės nepasilieka pirtyje... Kitos vergės juokiasi iš jos ir vadina Diana.

— Užteks,— sustabdė Petronijus.— Mano giminaitis Vinicijus, kuriam rytą buvau dovanojęs Eunikę, jos nepriėmė, tad ji pasiliks namuose. Gali eiti.

— Ar galima dar kai ką pasakyti apie Eunikę, pone?

— Aš tau liepiau: sakyk viską, ką žinai.

— Visi šeimynykščiai kalba, pone, apie pabėgimą tos merginos, kuri turėjo apsigyventi kilniadvasio Vinicijaus namuose. Tau išvykus, Eunikė atėjo pas mane ir pasakė pažįstanti žmogų, kuris galįs surasti bėglę.

— O! — atsiliepė Petronijus.— Kas tas žmogus?

— Aš jo nepažįstu, pone, bet maniau, kad turiu apie tai tau pranešti.

— Gerai. Tegu tas žmogus rytoj laukia mano namuose, kol atvyks tribūnas, kurį paprašysi, kad anksti rytą mane aplankytų.

Atrijaus vyresnysis nusilenkė ir išėjo.

O Petronijus nejučiomis ėmė galvoti apie Eunikę. Iš pradžių jam atrodė aišku: jaunoji vergė tik todėl linki Vinicijui surasti Ligiją, kad pati nebūtų priversta eiti į jo namus. Bet paskui dingtelėjo į galvą, kad tas Eunikės siūlomas žmogus gali būti jos meilužis, ir ta mintis staiga jam pasidarė nemaloni. Aišku, buvo paprastas būdas sužinoti

teisybę — užteko liepti pašaukti Eunikę, bet jau vėlus metas, Petronijus jautėsi nuvargęs po ilgos viešnagės pas Chrisotemidę ir norėjo kuo greičiau gulti. Tačiau eidamas į kubikulą kažkodėl prisiminė, kad Chrisotemidės akių kampeliuose šiandien pastebėjo raukšleles. Taip pat pagalvojo, kad jos grožis iš tikrųjų nebuvo toks nuostabus, tiktai garsas apie jį pasklido per visą Romą, tačiau Fontėjus Kapitonas, jam siūlęs už Eunikę tris berniukus iš Klazomenų, norėjo per daug pigiai ją nusipirkti.

PERSKYRIMAS TRYLIKTAS

Rytojaus rytą vos tik Petronijus apsirengė unktorijuje, atėjo Teiresijo iškviestas Vinicijus. Jis jau žinojo, kad jokių naujienų nuo miesto vartų nėra, ir ši žinia, užuot jį paguodusi kaip įrodymas, kad Ligija yra mieste, dar labiau prislėgė, nes jis pradėjo spėlioti, kad Ursas galėjo ją išvesti iš miesto vos tik pagrobęs, taigi tada, kada Petronijaus vergai dar nesergėjo vartų. Tiesa, rudenį, kai dienos trumpesnės, jie uždaromi gana anksti, bet vis tiek atidaromi išvažiuojantiems, kurių būna apstu. Prasigauti anapus mūro sienų galima ir kitais būdais, vergai, norintys pabėgti iš miesto, juos gerai žinojo. Beje, Vinicijus pasiuntė savo žmones ir į visus kelius, vedančius į provinciją, taip pat mažesnių miestų vigilams žinią apie pabėgusių vergų porą su smulkiu Urso ir Ligijos žymių nupasakojimu ir pažadu atsilyginti už pagavimą. Vis dėlto buvo abejotina, kad per tas gaudynes bėgliai įkliūsią, o jei ir įkliūtų, kažin ar vietinė valdžia jaustųsi turinti teisę juos suimti pagal privatų, pretoriaus[96] nepatvirtintą Vinicijaus prašymą. O gauti tokį patvirtinimą nebuvo laiko. Pats Vinicijus vakar kiaurą dieną, persirengęs vergu, ieškojo Ligijos visuose miesto užkampiuose, tačiau neaptiko menkiausių pėdsakų, niekur nė ženklo. Teisybė, matė Aulo žmones, bet ir tie, atrodo, kažko ieškojo, ir tai tik sutvirtino jo prielaidą, kad ne Aulai ją pasigrobė, kad jie nežino, kas jai atsitiko.

Kai iš Teiresijo išgirdo, kad yra žmogus, kuris apsiima ją surasti, be kvapo atskubėjo į Petronijaus namus ir vos pasisveikinęs ėmė teirautis apie tą žmogų.

— Tuojau jį pamatysime,— tarė Petronijus.— Tai Eunikės

pažįstamas, ji netrukus ateis sudėti mano togos klosčių ir papasakos plačiau apie jį.

— Ta, kurią tu vakar norėjai man padovanoti?

— Ta pati, kurią tu vakar atmetei, už tai aš tau, beje, esu dėkingas, nes ji — geriausia vestiplika visame mieste.

Vestiplika atėjo vos jam baigus kalbėti ir, paėmusi nuo dramblio kaulu inkrustuoto kėslo togą, ją ištaisė, ketindama užmesti Petronijui ant pečių. Jos veidas buvo giedras, romus, o akyse švytėjo džiaugsmas.

Petronijus pažvelgė į ją — ji pasirodė jam labai graži. Po valandėlės, susiautusi jį toga, ėmė ją taisyti, lankstėsi lygindama klostes iki apačių, ir jis pastebėjo, kad jos rankos — nuostabiai blyškios rožės spalvos, o krūtinė ir petys atšvinta perregimais perlų ar alebastro tonais.

— Eunike,— paklausė Petronijus,— ar atėjo tas žmogus, kurį vakar minėjai Teiresijui?

— Atėjo, pone.

— Kuo jis vardu?

— Chilonas Chilonidas, pone.

— Kas jis?

— Gydytojas, išmintčius ir žiniuonis, mokantis skaityti žmonių likimus ir išpranašauti ateitį.

— Ar išpranašavo ir tau ateitį?

Eunikė visa nuraudo, užsiplieskė net jos ausys ir kaklas.

— Taip, pone.

— Ką gi jis išbūrė?

— Kad manęs laukia skausmas ir laimė.

— Skausmo sulaukei vakar iš Teiresijo rankų, taigi turi ateiti ir laimė.

— Jau atėjo, pone.

— Kokia?

Ji tyliai sukuždėjo:

— Pasilikau čia.

Petronijus uždėjo ranką ant jos auksinės galvos.

— Gražiai sutaisei šiandien klostes, ir aš patenkintas tavimi, Eunike.

Nuo šio prisilietimo jos akys beregint apsitraukė laimės migla, o krūtinė ėmė tankiai kilnotis.

Petronijus su Vinicijumi perėjo į atrijų, ten jų laukė Chilonas

Chilonidas ir, juos pamatęs, žemai nusilenkė. Petronijus, prisiminęs vakarykštį savo spėliojimą, kad šis žmogus galbūt Eunikės meilužis, dabar tik nusišypsojo. Prieš jį stovįs vyriškis negali būti niekieno meilužis. Jo keistoje figūroje buvo kažkas ir bjauru, ir juokinga. Jis dar nesenas: susitaršiusioje barzdoje ir garbanotoje ševeliūroje tiktai kur ne kur švietė žilas plaukas. Pilvas įdubęs, nugara taip pakumpusi, kad iš pirmo žvilgsnio jis atrodė kuprotas, o virš tos kupros kyšojo didelė galva beždžionės ir kartu lapės veidu, skvarbiu akių žvilgsniu. Gelsva oda nuberta spuogais, o jais sėte nusėta nosis rodė pernelyg didelį butelio pamėgimą. Nudryžę rūbai — tamsi, iš ožkos vilnos austa tunika ir toks pat nuplyšęs apsiautalas — liudijo tikrą ar apsimestinį skurdą. Visa tai regint, Petronijui atėjo į galvą Homero Tersitas, tad, rankos mostu atsakęs į atvykėlio nusilenkimą, prašneko:

— Būk pasveikintas, dieviškasai Tersite! Kaip tie tavo gumbai, kuriuos gavai prie Trojos iš Uliso[97], ir ką jis pats veikia Eliziejaus laukuose?[98]

— Taurusis pone,— atsakė Chilonas Chilonidas,— išmintingiausias iš visų mirusiųjų, Ulisas, per mane siunčia išmintingiausiajam iš gyvųjų, Petronijui, pasveikinimą ir prašymą, kad pridengtų nauju apsiautalu mano gumbus.

— Prisiekiu Hekate Triveide! — sušuko Petronijus.— Atsakymas vertas apsiautalo.

Tačiau tolesnę šneką nutraukė nekantrus Vinicijus, tiesiai paklausęs:

— Ar gerai supranti, ko imiesi?

— Kai dviejų įžymių rūmų dvi šeimynos vien apie tai tekalba, o paskui jas žinią kartoja pusė Romos, nesunku suprasti,— atšovė Chilonas.— Vakar naktį atimta mergina, užauginta Aulo Plaucijaus namuose vardu Ligija, arba tikriau — Kalina, kurią tavo, pone, vergai gabeno iš cezario rūmų į tavo namus, ir aš apsiimu surasti ją mieste arba kur kitur, jeigu ji paliko miestą, kas nelabai įtikėtina, ir parodyti tau, taurusis tribūne, kur ji pabėgo ir kur pasislėpė.

— Gerai! — atsakė Vinicijus, kuriam patiko tikslus atsakymas.— O kokiomis priemonėmis tai pasieksi?

Chilonas gudriai nusišypsojo:

— Priemonių tu turi, pone, o aš — tiktai protą.

Petronijus taip pat šypsojosi, nes buvo visai patenkintas savo svečiu.

„Tas žmogus gali surasti merginą“,— pagalvojo.

O Vinicijus suraukė į vieną sužėlusius antakius ir tarė:

— Jeigu tu, driskiau, mane apgaudinėji norėdamas pasipelnyti, tai liepsiu tave užmušti lazdomis.

— Aš filosofas, pone, o filosofas negali gobšauti pelno, ir dar tokio, kokį čia kilniai žadi.

— A, tai tu filosofas? — paklausė Petronijus.— Eunikė man sakė, kad tu gydytojas ir žiniuonis. Iš kur pažįsti Eunikę?

— Buvo atėjusi patarimo, kai garsas apie mane pasiekė jos ausis.

— O kokio patarimo norėjo?

— Dėl meilės, pone. Norėjo išsigydyti nuo neatlieptos meilės.

— Ir išgydei?

— Padariau dar daugiau, pone, nes daviau amuletą, kuris sužadins abipusę meilę. Kipre, Pafo mieste, yra šventykla, o pone, kur laikoma Veneros juosta. Daviau jai iš tos juostos du siūlelius migdolo kiaute.

— Ir pareikalavai brangiai sumokėti?

— Atpildas už abipusę meilę niekada nebus per brangus, o aš, netekęs dviejų dešinės rankos pirštų, renku pinigus įsigyti vergui raštininkui, kuris užrašinėtų mano mintis ir išsaugotų pasauliui mano mokslą.

— O kokiai mokyklai priklausai, dieviškasai išminčiau?

— Esu kinikas, pone, nes mano apsiautalas nudryžęs, esu stoikas, nes kantriai nešu vargus, ir esu peripatetikas, nes neturiu lektikos ir vaikštau pėsčias iš vienos vyninės į kitą, o pakeliui mokau tuos, kurie pažada pastatyti man ąsotį.

— Prie ąsočio virsti retoriumi?

— Heraklitas yra pasakęs: „Viskas teka", o ar gali, pone, paneigti, kad vynas teka?

— Jis skelbia, kad ugnis yra dievybė, ir ta dievybė žėruoja ant tavo nosies.

— O dieviškasis Diogenas iš Apolonijos skelbė, kad visko pagrindas yra oras, ir kuo oras šiltesnis, tuo tobulesnes sukuria esybes, o iš visų šilčiausio susitveria išminčių sielos. Kadangi rudenį ateina šalčiai, tai tikrasis išminčius privalo šildyti sielą vynu... Taip pat neneigsi, pone, kad net ir praskydusio Kapujos arba Telesijos vynelio ąsotis išnešioja šilumą po visus menko žmogaus kūno sąnarius.

— Kur tavo tėvynė, Chilonai Chilonide?

— Prie Pontus Euxinus[99]. Aš kilęs iš Mesembrijos.

— Tu didis vyras, Chilonai.

— Ir nepripažintas! — melancholiškai pridūrė išminčius.

Tačiau Vinicijui vėl trūko kantrybė. Švystelėjo viltis, ir jis norėjo, kad Chilonas tuojau pat leistųsi ieškoti, o visas šitas pašnekesys jam atrodė tik tuščia gaišatis, ir dėl to pyko ant Petronijaus.

— Kada pradėsi ieškoti? — tarė kreipdamasis į graiką.

— Aš jau pradėjau,— atsakė Chilonas.— Ir čia būdamas, atsakinėdamas į tavo malonius klausimus, taip pat ieškau. Tik pasitikėk, garbusis tribūne, ir žinok: jeigu tau prapultų apavo raištelis, aš surasčiau raištelį arba tą, kuris jį gatvėje bus pakėlęs.

— Ar kada nors buvai daręs tokias paslaugas? — kvotė Petronijus.

Graikas pakėlė akis aukštyn:

— Pernelyg menkai šiandien vertinama dorybė ir išmintis, tad net filosofas priverstas ieškoti kitų pragyvenimo šaltinių.

— O kokie tavieji?

— Viską žinoti ir nešti naujienas tiems, kurie jų trokšta.

— Ir kurie už jas moka?

— Ak, pone, man reikia nusipirkti raštininką. Kitaip mano išmintis numirs drauge su manimi.

— Jei ligi šiol nesurinkai nė doram apsiautalui, tai tavo nuopelnai ne kažin kokie.

— Tiktai kuklumas neleidžia man jų aukštinti. Tačiau neužmiršk, pone: šiandien nėra tokių geradarių, kokių buvo pilna seniau ir kurie apipildami auksu už paslaugą jautė tokį pat malonumą, kaip nurydami Puteolų[100] austrę. Ne mano nuopelnai maži, o mažas žmonių dėkingumas. Jei kada pabėga koks vertingas vergas, kas jį suranda, jei ne vienatinis mano tėvo sūnus? Kai ant sienų pasirodo užrašai prieš dieviškąją Popėją, kas atskleidžia nusikaltėlius? Kas sušniukštinėja pas knygų pardavėjus eiles prieš cezarį? Kas praneša, kokios kalbos varinėjamos senatorių ir raitelių namuose? Kas nešioja laiškus, kurių negalima patikėti vergams, kas klausosi žinių prie kirpėjų durų, nuo ko neturi paslapčių vynininkai ir kepėjai, kuo pasikliauja vergai, kas sugeba kiaurai permatyti kiekvienus namus nuo atrijaus iki sodo? Kas žino visas gatves, visus užkampius ir slėptuves, kas girdi, ką žmonės kalba termose, cirke, turguose, lanistų mokyklose, vergų pirklių pašiūrėse ir net arenarijose[101]?..

— O dievai, užteks, taurusai išminčiau! — sušuko Petronijus,— nes paskęsime tavo nuopelnuose, dorybėse, išmintyje ir gražbylystėje. Užteks! Norėjome žinoti, kas esi, ir sužinojome.

Tačiau Vinicijus apsidžiaugė, nes manė, kad šis žmogus it pėdsakais paleistas skalikas nesustos, kol nesuras slėptuvės.

— Gerai,— tarė.— Ar reikia kokių duomenų?

— Man reikia ginklo.

— Kokio? — nustebo Vinicijus.

Graikas atkišo delną, o kita ranka pavaizdavo skaičiuojąs pinigus.

— Tokie dabar laikai, pone,— pasakė atsidusdamas.

— Tai būsi asilas,— tarė Petronijus,— kuris užkariauja tvirtovę maišais aukso.

— Aš tik vargšas filosofas, pone,— nuolankiai atsakė Chilonas,— o auksas jūsų.

Vinicijus metė graikui kapšą, kurį šis pagavo ore, nors jo dešinė ranka iš tiesų buvo be dviejų pirštų.

Paskui pakėlė galvą ir ėmė dėstyti:

— Aš jau žinau, pone, daugiau negu tu manai. Atėjau ne tuščiomis rankomis. Žinau, kad merginą pagrobė ne Aulai, nes šnekėjausi su jų tarnais. Žinau, kad jos nėra Palatine, nes ten visi rūpinasi susirgusia mažąja Augusta, ir gal net nutuokiu, kodėl norite ieškoti bėglės su mano, o ne cezario vigilų ir karių pagalba. Žinau, kad jai padėjo pabėgti tarnas, kilęs iš to paties krašto kaip ir ji. Vergų pagalbos nebuvo ko laukti, nes vergai visi laikosi išvien ir nebūtų stoję prieš taviškius. Jam galėjo pagelbėti tik to paties tikėjimo žmonės...

— Klausyk, Vinicijau,— nutraukė Petronijus,— ar aš tau nesakiau to žodis žodin?

— Tai man teikia garbę,— kalbėjo toliau Chilonas.— Mergina, pone,— kreipėsi į Vinicijų,— be jokių abejonių šlovina tą pačią dievybę kaip ir dorovingiausioji romėnė, tikrų tikriausia matrona Pomponija. Girdėjau taip pat, kad Pomponiją teisė namų teismas už kažkokių svetimų dievybių išpažinimą, bet neįstengiau iš jos tarnų iškvosti, kokia gi ta dievybė ir kaip vadinasi jos garbintojai. Jei pavyktų sužinoti, patraukčiau pas juos, tapčiau maldingiausiu pasekėju ir pelnyčiau jų pasitikėjimą. O tu, pone, kiek girdėjau, taip pat keliolika dienų praleidai tauriojo Aulo namuose, tad ar negali man pasakyti kokių žinių?

— Negaliu,— atsakė Vinicijus.

— Klausinėjote mane ilgai visokių dalykų, taurieji viešpačiai, o aš atsakinėjau į klausimus, tad leiskite dabar man paklausti. Ar nematei, garbusis tribūne, kad Pomponija arba tavo dieviškoji Ligija būtų nešiojusi kokias statulėles, kokias aukas, ženklus, amuletus? Ar

nematei jų braižant kokius ženklus; suprantamus tik joms vienoms?

— Ženklus?.. Palauk!.. Taip! Mačiau kartą, kaip Ligija nubraižė smėlyje žuvį.

— Žuvį? Aha! Ar ji taip darė tik vieną kartą, ar kelis?

— Tik vieną.

— Ir esi tikras, pone, kad nubraižė... žuvį? Oho!

— Taip, tikras,— atsakė susidomėjęs Vinicijus.— Tu gali atspėti, ką tai reiškia?

— Atspėti?! — sušuko Chilonas.

Ir atsisveikindamas pridūrė:

— Teapipila Fortūna jus abu po lygiai visomis savo dovanomis, garbingieji ponai!

— Pasakyk, kad tau duotų apsiautalą! — tokiais žodžiais jį palydėjo Petronijus.

— Ulisas tau dėkoja už Tersitą,— atsiliepė graikas.

Dar kartą nusilenkęs jis išėjo.

— Ką tu pasakysi apie šį taurųjį išminčių? — paklausė Petronijus Vinicijų.

— Pasakysiu, kad jis suras Ligiją! — džiaugsmingai sušuko Vinicijus,— bet taip pat pasakysiu, jeigu būtų sukčių karalystė, jis galėtų būti jos karaliumi.

— Be abejonės. Su šituo stoiku man reikia sueiti į artimesnę pažintį, o dabar po jo liepsiu išsmilkyti atrijų kvepalais.

O Chilonas Chilonidas, susisupęs nauju apsiautalu, po klostėmis mėsčiojo ant delno iš Vinicijaus gautą kapšą, mėgaudamasis ir jo storiu, ir skambesiu. Žengė palengva, apsidairydamas, ar kas jo neseka akimis iš Petronijaus namų, praėjo Livijos portiką ir, pasiekęs Clivus Virbius* kampą, pasuko į Suburą.

„Reikia užeiti pas Sporą,— kalbėjo sau,— ir truputį nulieti vyno Fortūnai. Suradau pagaliau, ko taip ilgai ieškojau. Jis jaunas, karštas, dosnus kaip Kipro kasyklos ir už tą ligų vištelę pasiruošęs atiduoti pusę turtų. Taip, va tokio seniai ieškojau. Tačiau su juo reikia būti atsargiam, nes jo antakių raukšlė nieko gera nežada. Ak! Vilkiūkščiai šiandien viešpatauja pasaulyje!.. Šiandien turbūt mažiau bijočiau to Petronijaus. O, dievai! Kodėl sąvadavimas šiandien labiau vertinamas negu dorybė? Cha! Ji nubraižė tau žuvį smėlyje? Kad aš paspringčiau ožkos sūrio kąsniu, jeigu žinau, ką tai reiškia! Bet sužino-

* Virbijaus kalva (*lot.*).

siu! Kadangi žuvys gyvena vandenyje, o ieškoti vandenyje sunkiau negu sausumoje, tai sumokės man už tą žuvį ne bet kaip. Dar vienas toks kapšas, ir galėčiau mesti elgetos terbą ir nusipirkti vergą... O ką tu pasakytum, Chilonai, jeigu tau patarčiau nusipirkti ne vergą, o vergę?.. Pažįstu tave! Žinau, kad sutiksi!.. Kad būtų graži kaip, pavyzdžiui, Eunikė, pats šalia jos atjaunėtum, o kartu gautum padorų ir tvirtą uždarbį. Pardaviau tai vargšei Eunikei du siūlus iš savo seno apsiautalo... Kvailutė ji, bet jeigu Petronijus man ją dovanotų, paimčiau... Taip, taip, Chilonai, Chilono sūnau... Netekai tėvo ir motinos!.. Likai našlaitis, tai nusipirk malonumui bent vergę. Teisybė, jai reikės kur nors gyventi, tai Vinicijus nusamdys butą, kur ir tu prisiglausi; jai reikės apsirengti, tai Vinicijus sumokės už jos drapanas, reikės valgyti — jis turės išpenėti... Ak, koks sunkus gyvenimas! Kur tie laikai, kada už obolą[102] galėjai gauti rieškutes pupų su lašiniais, arba kraujinės ožkos dešros galą sulig dvylikamečio vaikiščio ranka!.. Bet štai ir tas vagišius Sporas! Vyninėje lengviausia ką nors sužinoti".

Taip svarstydamas, įėjo į vyninę ir užsisakė ąsotį „tamsaus", o sugavęs nepasitikintį šeimininko žvilgsnį, iškrapštė auksinį pinigą iš kapšo, padėjo ant stalo ir pasakė:

— Dirbau šiandien su Seneka nuo ryto iki vidudienio, Sporai, ir štai kuo mano bičiulis atsisveikindamas mane apdovanojo.

Sporas dar labiau išpūtė savo išpūstas akis, vynas tučtuojau atsirado prieš Chiloną, o šis, padažęs jame pirštą, nubraižė ant stalo žuvį ir paklausė:

— Ar žinai, ką tai reiškia?

— Žuvis? Na, žuvis ir yra žuvis!

— Kvailas tu, nors tiek atskiedi vyną vandeniu, kad jame galėtų gyventi net žuvis. Tai simbolis, kuris filosofų kalboje reiškia: Fortūnos šypsena. Jei būtum atspėjęs, gal ir tau būtų nusišypsojusi Fortūna. Gerbk filosofiją, sakau tau, nes aš pakeisiu vyninę — mano artimas bičiulis Petronijus jau seniai mane įkalbinėja taip padaryti.

PERSKYRIMAS KETURIOLIKTAS

Kelias dienas po to Chilonas niekur nesirodė. Vinicijus, iš Aktės sužinojęs, kad Ligija jį mylėjo, dar karščiau troško ją surasti ir pradėjo savo jėgomis ieškoti, nenorėdamas, o tuo tarpu ir negalėdamas kreiptis

pagalbos į cezarį, susikrimtusį dėl mažosios Augustos sveikatos.

Deja, nepadėjo nei įžadai šventyklose, nei maldos ir aukos, nepadėjo nei gydytojų talentas, nei visokie burtai, kurių galų gale buvo griebtasi. Po savaitės kūdikis numirė. Gedulas apgaubė rūmus ir Romą. Cezaris, kuris vaikui gimus iš džiaugsmo buvo it be galvos, dabar buvo be galvos iš sielvarto ir užsidaręs dvi dienas neėmė maisto ir nenorėjo nieko matyti, nors rūmuose knibždėjo minios senatorių ir augustionų, atskubėjusių pareikšti gailestį ir užuojautą. Senatas susirinko į ypatingą posėdį, kuriame mirusi mergaitė buvo paskelbta deive; nutarta pastatyti jai šventyklą ir paskirti tam tyčia žynį. Mirusiosios garbei visur buvo dedamos aukos, iš brangaus metalo liejamos jos skulptūros, o laidotuvės virto neregėtomis iškilmėmis, kuriose žmonės stebėjosi be saiko reiškiamu cezario sielvartu, verkė drauge su juo, tiesė rankas į dovanas, bet svarbiausia — šitas nepaprastas reginys buvo jiems pramoga.

Ši mirtis Petronijui sukėlė nerimą. Jau visa Roma žinojo, kad dėl to Popėja kaltina apžavus. Jos žodžius kartojo ir gydytojai, kurie tokiu būdu teisino savo nesėkmingas pastangas, ir žyniai, kurių aukos pasirodė bejėgės, ir užkalbėtojai, kurie drebėjo dėl savo gyvybės, ir visa minia. Petronijus dabar buvo patenkintas, kad Ligija pabėgo, nes iš tiesų nelinkėjo bloga Aulams ir troško gera sau ir Vinicijui, todėl kai buvo pašalintas kiparisas, kaip gedulo ženklas įsmeigtas prieš Palatiną, jis patraukė į senatoriams ir augustionams surengtą priėmimą, norėdamas įsitikinti, kiek Neronas įsiklausęs į šnekas apie burtus, ir užbėgti už akių galimoms pasekmėms.

Pažinodamas Neroną, jis numanė, jog tas, nors ir nepatikėjęs apžavais, apsimes tikįs, kad užslopintų savo skausmą, kad kam nors išlietų kerštą, pagaliau kad išblaškytų nuomonę, jog dievai ima jį bausti už nusikaltimus. Kad cezaris galėtų net savo vaiką mylėti nuoširdžiai ir karštai, nors tą meilę reikštų audringai, Petronijus netikėjo, tačiau buvo tikras, kad savo skausmą jis rodys perdėtai. Ir neapsiriko. Neronas klausėsi senatorių ir raitelių paguodos žodžių akmeniniu veidu, įsmeigęs akis į vieną tašką, ir buvo aišku: jeigu kenčia netgi iš tikrųjų, tai vis tiek galvoja, kokį įspūdį jo skausmas daro kitiems, ir pozuoja vaizduodamas Niobę, vaidina tėvo sielvarto spektaklį lyg koks komediantas scenoje. Tačiau net dabar neįstengė išlaikyti tylaus ir tariamai sustingusio skausmo pozos: tarpais kilnojo rankas lyg barstydamasis galvą žemės dulkėmis, kartas nuo karto dusliai dejavo, o išvydęs Pet-

ronijų pašoko ir tragišku balsu pradėjo šaukti, kad pagaliau visi jį galėtų girdėti:

— Aiman!.. Ir tu kaltas dėl jos mirties! Per tavo patarimą tarp šių sienų atėjo piktoji dvasia, vienu pažvelgimu iščiulpusi gyvybę iš krūtinės! Vargas man! Verčiau mano akys nematytų Helijo šviesos... Vargas man! Aiman! Aiman!..

Ir, vis keldamas balsą, perėjo į sielvartingą klyksmą, bet Petronijus beregint apsisprendė surizikuoti žūt ar būt — ištieseęs ranką skubiai nutraukė Neronui nuo kaklo nuolatos nešiojamą skarelę ir pridengė jam burną.

— Valdove,— tarė labai iškilmingai,— sudegink Romą ir visą pasaulį iš skausmo, bet išsaugok mums savo balsą!

Apstulbo susirinkusieji, akimirką apstulbo ir pats Neronas, tik Petronijus liko nesutrikęs. Gerai žinojo, ką daraąs. Atsiminė, kad Terpnui ir Diodorui netgi buvo įsakyta užspausti cezariui burną, jeigu šis, per daug keldamas balsą, galėtų jam kiek pakenkti.

— Cezari,— kalbėjo toliau taip pat iškilmingai ir liūdnai,— negalima nė apsakyti, ko mes netekome, tad tegu mūsų paguodai bent šis lobis išlieka!

Nerono veidas suvirpėjo, ir netrukus iš akių pabiro ašaros, staiga jis uždėjo rankas Petronijui ant pečių, prispaudė galvą prie jo krūtinės ir kūkčiodamas kartojo:

— Tu vienintelis iš visų apie tai pagalvojai, tu vienintelis, Petronijau! Tu vienintelis!

Tigelinas pagelto iš pavydo. O Petronijus kalbėjo:

— Keliauk į Anciją! Ten ji išvydo pasaulį, ten tau atplūdo džiaugsmas, ten atplūs ir nusiraminimas. Jūros oras teatgaivina dieviškąją tavo gerklę, tegu krūtinė tavo atsikvepia sūria drėgme. Mes, ištikimieji, visur eisime paskui tave ir tavo skausmą raminsime bičiulyste, o tu raminsi mus daina.

— Taip! — graudžiai atsakė Neronas.— Sukursiu himną jos garbei ir sudėsiu jam muziką.

— O paskui paieškosi šiltos saulės Bajuose.

— O paskui — užsimiršimo Graikijoje.

— Poezijos ir dainos tėvynėje.

Ir sustingusi, niūri cezario nuotaika palengva sklaidėsi kaip saulę dengiantys debesys, ir prasidėjo pokalbis, dar lyg kupinas liūdesio, bet jau pilnas ateities sumanymų — aptarta kelionė, meniniai pasirodymai ir net priėmimai, kurių reikalavo žadėtas Tiridato, Armėnijos

karaliaus, atvykimas. Teisybė, Tigelinas dar bandė priminti apžavus, bet Petronijus, įsitikinęs savo pergale, atvirai priėmė iššūkį.

— Tigelinai,— paklausė,— ar tu manai, kad apžavai gali pakenkti dievams?

— Pats cezaris apie juos kalbėjo,— atsakė dvariškis.

— Tai skausmas kalbėjo, ne cezaris, o ką tu apie tai manai?

— Dievai per daug galingi, kad juos paveiktų kerai.

— Ar tu neigsi cezario ir jo šeimos dieviškumą?

— Peractum est!* — burbtelėjo greta stovintis Eprijus Marcelas, pakartodamas minios šūksnį, kai gladiatorius arenoje gauna iš karto tokį smūgį, jog jau nebereikia pribaigti.

Tigelinas užgniaužė įtūžį. Jis ir Petronijus — seni varžovai dėl Nerono palankumo, ir Tigelinas turėjo tą pranašumą, kad cezaris mažai, tikriau sakant, visai jo nesidrovėjo, bet Petronijus ligi šiol per susikirtimus įveikdavo jį protu ir sąmoju.

Taip atsitiko ir dabar. Tigelinas nutilo, tik stengėsi įsiminti tuos senatorius ir raitelius, kurie tučtuojau apspito į menės gilumą pasitraukusį Petronijų, manydami, kad po to, kas čia įvyko, jis neabejotinai būsiąs pirmasis cezario numylėtinis.

Išėjęs iš rūmų, Petronijus patraukė pas Vinicijų ir, papasakojęs apie susitikimą su cezariu ir Tigelinu, toliau kalbėjo:

— Nukreipiau pavojų ne tik nuo Aulo Plaucijaus ir Pomponijos, bet ir nuo mūsų abiejų, net nuo Ligijos, kurios neieškos bent jau todėl, kad prikalbėjau tą variabarzdę beždžionę keliauti į Ancijų, iš ten į Neapolį ar Bajus. Ir keliaus, juk Romoje ligi šiol nedrįso pasirodyti viešai teatre, o žinau, kad jis seniai ketina pasirodyti Neapolyje. Paskui svajoja apie Graikiją, kur maga dainuoti svarbesniuose miestuose, po to, susirinkus visus graikų dovanotus vainikus, su triumfu įvažiuoti į Romą. Per tą laiką galėsime laisvai ieškoti Ligijos ir saugiai ją paslėpti. O kaipgi mūsų taurusis filosofas? Nepasirodė ligi šiol?

— Tavo taurusis filosofas sukčius. Ne! Nebuvo, nepasirodė ir jau nebepasirodys!

— O aš geresnės nuomonės — jeigu ne apie jo sąžiningumą, tai apie protą. Kartą jis jau nuleido kraują tavo kapšui ir ateis vėl bent nuleisti kraują antrą kartą.

— Tegu pasisaugo, kad aš jam pačiam kraujo nenuleisčiau!

— Nedaryk to, turėk kantrybės, kol tvirtai neįsitikinsi jo apgaule.

---

* Baigta! (*Lot.*)

Neduok jam daugiau pinigų, bet pažadėk dosniai atsilyginti, jei atneš tikrą žinią. Gal ko nors ir pats ėmeisi?

— Du mano atleistiniai, Nimfidijus ir Demas, ieško jos kartu su šešiasdešimties žmonių būriu. Vergui, kuris ją suras, pažadėta laisvė. Be to, išsiuntinėjau žygūnus į visus iš Romos vedančius kelius, kad užeigose išsiteirautų apie ligą ir merginą. Pats klajoju po miestą dieną ir naktį, tikėdamasis laimingo atvejo.

— Kai tiktai ką sužinosi, pranešk man, nes aš turiu vykti į Ancijų.

— Gerai.

— O jeigu kurį rytą atsibudęs pasakysi sau, kad dėl vienos merginos neverta kamuotis ir dėti tiek pastangų, tai atvyk į Ancijų. Ten nestigs nei moterų, nei pramogų.

Vinicijus ėmė vaikščioti sparčiais žingsniais. Petronijus valandėlę žiūrėjo į jį, paskui paklausė:

— Prisipažink man atvirai, bet ne kaip karštuolis, kuris kažką įsikalba ir pats save kursto, o kaip protingas žmogus, atsakąs bičiuliui: ar toji Ligija visada tau vienodai brangi?

Vinicijus valandėlę stabtelėjo ir taip pasižiūrėjo į Petronijų, tarsi jo būtų ligi šiol nematęs, paskui vėl ėmė vaikščioti. Jis aiškiai tramdė besiveržiantį protrūkį. Pagaliau iš savo bejėgiškumo, iš gailesčio, pykčio ir neįveikiamo ilgesio jo akyse susikaupė dvi ašaros, kurios kalbėjo Petronijui įtikinamiau už įtaigiausius žodžius.

Tad kiek pagalvojęs tarė:

— Pasaulį laiko ant savo pečių ne Atlantas[103], o moteris ir kartais juo žaidžia kaip sviediniu.

— Taip! — sutiko Vinicijus.

Metas buvo atsisveikinti. Tačiau tuo tarpu vergas pranešė, kad Chilonas Chilonidas laukia priemenėje ir prašo leisti jam pasirodyti šeimininko akivaizdoje.

Vinicijus liepė jį tučtuojau įleisti, o Petronijus tarė:

— Aha! Ar aš tau nesakiau! Prisiekiu Herkuliu! Tik laikykis ramiai, nes kitaip jis tave pajungs, ne tu jį.

— Pasveikinimas ir šlovė tauriajam karo tribūnui ir tau, pone! — prašneko įeidamas Chilonas.— Laimė tebūna tolygi jūsų šlovei, o šlovė tepasklinda po visą pasaulį, nuo Herkulio stulpų iki Aršakidų sienos[104].

— Sveikas, dorybės ir išminties įstatymų leidėjau! — atsakė Petronijus.

O Vinicijus apsimestinai ramiai pasiteiravo:

— Ką atnešei?

— Pirmąjį kartą atnešiau tau, pone, viltį, dabar atnešu įsitikinimą, kad mergina bus surasta.

— Tai reiškia, kad ligi šiol jos nesuradai?

— Taip, pone, tačiau atradau, ką reiškia ženklas, kurį tau nubraižė, žinau, kas tie žmonės, kurie ją pagrobė, ir žinau, tarp kokių dievybių išpažinėjų jos ieškoti.

Vinicijus kone pašoko nuo kėslo, kuriame sėdėjo, bet Petronijus uždėjo ranką jam ant peties ir kreipėsi į Chiloną:

— Kalbėk toliau!

— Ar esi visiškai tikras, pone, kad mergina tau nubraižė smėlyje žuvį?

— Taip, tikras! — atšovė Vinicijus.

— Tai ji krikščionė, ir ją pagrobė krikščionys.

Stojo tyla.

— Klausyk, Chilonai,— pagaliau prabilo Petronijus.— Mano giminaitis už merginos suradimą numatė tau krūvą pinigų, bet ir ne mažesnę krūvą rykščių, jei panorėsi apgauti. Pirmuoju atveju galėsi nusipirkti ne vieną, bet tris raštininkus, o antruoju — visų septynių išminčių filosofija, pridėjus dar ir tavąją, netaps tau gydančiu balzamu.

— Mergina — krikščionė, pone! — sušuko graikas.

— Pagalvok, Chilonai. Tu žmogus nekvailas! Žinome, kad Junija Silana drauge su Kalvija Krispinila buvo apskundusios Pomponiją Greciną, kad ji išpažįstanti krikščionių prietarus, bet taip pat žinome, kad namų teismas nuėmė nuo jos šį kaltinimą. Negi tu norėtum dabar jį vėl iškelti? Negi tu norėtum mus įtikinti, kad Pomponija, o su ja ir Ligija gali priklausyti žmonių padermės priešams, fontanų ir šulinių nuodytojams, asilo galvos garbintojams, tokiems žmonėms, kurie žudo kūdikius ir pasinėrę į šlykščiausią paleistuvystę? Pasvarstyk, Chilonai, kad toji mums skelbiama tezė neišsiverstų kaip antitezė ant tavo nugaros.

Chilonas skėstelėjo rankomis, parodydamas, kad tai ne jo kaltė, paskui tarė:

— Pone! Pasakyk graikiškai tokią frazę: Jėzus Kristus, Dievo sūnus, Išganytojas.

— Gerai. Pasakiau!.. Kas iš to?

— O dabar paimk visų tų žodžių pirmąją raidę ir sudėk į krūvą.

— Žuvis! — nustebo Petronijus.

— Štai kodėl žuvis tapo krikščionių simboliu,— didžiuodamasis atsakė Chilonas.

Valandėlę visi tylėjo. Graiko išvados buvo tokios stulbinančios, kad abu bičiuliai neįstengė atsipeikėti.

— Vinicijau,— paklausė Petronijus,— ar tu neapsirinki, ar tikrai Ligija nubraižė tau žuvį?

— Prisiekiu visais požemio dievais, iš proto gali išsikraustyti! — karštai sušuko jaunuolis.— Jei man būtų nubraižiusi paukštį, pasakyčiau, kad paukštį!

— Vadinasi, ji krikščionė,— pakartojo Chilonas.

— Tai reiškia,— tarė Petronijus,— kad Pomponija ir Ligija nuodija šulinius, žudo gatvėje sugautus vaikus ir paleistuvauja! Nesąmonė! Tu, Vinicijau, ilgiau buvai jų namuose, aš — trumpai, bet pakankamai pažįstu ir Aulą, ir Pomponiją, netgi Ligiją, tad galiu pasakyti: šmeižtas ir nesąmonė! Jeigu žuvis — krikščionių simbolis, o tai iš tikrųjų sunku nuginčyti, jeigu jos — krikščionės, tai prisiekiu Prozerpina! — krikščionys, matyt, nėra tokie, kokiais mes juos laikome.

— Kalbi kaip Sokratas, pone,— atsakė Chilonas.— Kas ir kada tyrinėjo krikščionis? Kas gilinosi į jų mokslą? Kai prieš trejus metus keliavau iš Neapolio į čia, į Romą (o, kodėl aš ten nepasilikau!), prie manęs prisidėjo žmogus, gydytojas, vardu Glaukas, apie kurį sklido šnekos, kad jis krikščionis, ir vis dėlto aš įsitikinau, kad tai buvo geras ir doras žmogus.

— Ar ne iš to doro žmogaus dabar sužinojai, ką reiškia žuvis?

— Deja, pone! Pakeliui vienoje užeigoje kažkas nudūrė garbųjį senolį peiliu, jo žmoną ir vaiką išsivedė vergų pirkliai, o aš juos gindamas štai netekau dviejų pirštų. Tačiau tarp krikščionių, sako, nestinga stebuklų, taigi turiu vilties, kad jie ataugs.

— Kaip tai? Argi tu virtai krikščioniu?

— Nuo vakar, pone! Nuo vakar! Juo padarė mane ta žuvis. Žiūrėk, vis dėlto kokia jos galybė! Ir po kelių dienų būsiu uoliausias iš uoliausių, kad tik mane prileistų prie visų savo paslapčių, o kai prileis prie tų paslapčių, žinosiu, kur užsiglaudusi mergina. Tada mano krikščionybė galbūt atneš daugiau pelno negu mano filosofija. Taip pat daviau Merkurijui įžadą: jeigu padės man surasti merginą, paaukosiu jam dvi vienodo amžiaus ir vienodo ūgio telyčias, kurioms liepsiu pauksuoti ragus.

— Tai tavo vakarykštė krikščionybė ir tavo ankstesnė filosofija tau leidžia tikėti Merkurijų?

— Visada tikiu tą, kas man naudinga tikėti, tai ir yra mano filosofija, kuri, ypač Merkurijui, turėtų patikti. Deja, jūs žinote, garbiausieji ponai, koks jis įtarus dievas. Nepasitiki jis net nepriekaištingų filosofų pažadais ir turbūt norėtų iš anksto gauti telyčias, bet tai didžiulės išlaidos. Ne kiekvienas yra Seneka, ir aš nevaliosiu tiek pakloti, bet jeigu taurusis Vinicijus teiktųsi iš tos sumos, kurią man pažadėjo... šiek tiek...

— Nė obolo, Chilonai! — atkirto Petronijus.— Nė obolo! Vinicijaus dosnumas pranoks tavo viltis, bet tik tada, kai Ligija bus surasta, tai yra — kai mums nurodysi jos slėptuvę. Merkurijus turės įrašyti tau į skolą tas dvi telyčias, nors nesistebiu, kad jis nelinkęs taip daryti, ir čia matau jo išmintį.

— Paklausykite manęs, garbiausieji ponai. Mano atradimas yra didžiulis — nors ligi šiol ir nesuradau merginos, bet suradau kelią, kuriuo jos reikia ieškoti. Štai išsiuntinėjote atleistinius ir vergus po visą miestą ir provinciją, o ar kuris nors atnešė kokią žinią? Ne! Tik aš atnešiau. Ir pasakysiu dar daugiau. Tarp jūsų vergų gali būti krikščionių, apie kuriuos nežinote — šie prietarai jau pasklido visur,— ir jie, užuot padėję, jus išduos. Blogai netgi, kad jie čia mane mato, todėl tu, taurusis Petronijau, įsakyk Eunikei tylėti, o tu, toks pat taurus Vinicijau, paskelbk, kad aš tau pardavinėju tepalą, kuriuo ištepti žirgai atneša pergalę cirke... Aš vienas ieškosiu ir vienas surasiu bėglius, o jūs pasikliaukite manimi ir žinokite: viskas, ką gausiu iš anksto, bus man tik paskatinimas, nes žadins viltį gauti dar daugiau ir įsitikinimą, kad pažadėtas atlyginimas nenuplauks. Ak, tiesa! Kaip filosofas aš niekinu pinigus, nors jų neniekina ir Seneka, netgi Muzonijus arba Kornutas, bet jie neprarado pirštų ką nors gindami ir patys gali rašyti bei savo vardus palikuonims perteikti. Tačiau be vergo, kurį užsibrėžiau nusipirkti, ir Merkurijaus, kuriam pažadėjau telyčią (o žinote, kaip galvijai pabrango), jau pats ieškojimas reikalauja didelių išlaidų. Tiktai kantriai klausykite. Štai per tas kelias dienas man kojose atsivėrė žaizdos nuo nesibaigiančio vaikščiojimo. Lankiausi vyninėje pasišnekėti su žmonėmis, pas kepėjus, mėsininkus, pas alyvos pardavėjus ir žvejus. Išlaksčiau visas gatves ir užkampius, buvau pabėgusių vergų slėptuvėse, prakišau beveik šimtą asų[105] lošdamas morą, buvau skalbyklose, džiovyklose ir smuklėse, mačiau mulų varovus ir skulptorius, mačiau žmones, gydančius šlapimo pūslę ir

raunančius dantis, šnekėjausi su džiovintų figų prekiautojais, išlandžiojau kapines — ir žinote ko? Ogi visur braižyti žuvį, žiūrėti žmonėms į akis ir klausytis, ką dėl to ženklo pasakys. Ilgą laiką nieko negalėjau pastebėti, bet vieną kartą pamačiau prie fontano vergą, kuris sėmė kibirais vandenį ir verkė. Priėjęs paklausiau, kodėl jis lieja ašaras. Kai susėdome ant fontano laiptelių, jis man atsakė: visą gyvenimą rinkęs sesterciją prie sestercijo, kad išpirktų mylimą sūnų, bet jo šeimininkas, kažkoks Pansa, išvydęs pinigus, juos atėmė, o sūnų ir toliau paliko vergauti. „Tai ir verkiu,— kalbėjo senis,— nors kartoju sau: tebūna Dievo valia, ir vis tiek negaliu, vargšas nusidėjėlis, ašarų sulaikyti". Tada aš, lyg nuojautos pakuždėtas, pavilgiau pirštą kibire ir nubraižiau žuvį, o jis atsakė: „Ir mano visa viltis Kristuje". Aš paklausiau: „Pažinai mane iš ženklo?" Jis tarė: „Taip, ramybė tau". Tada pradėjau traukti jį už liežuvio, ir geraširdis viską išplepėjo. Jo šeimininkas, tas Pansa, pats yra didžiojo Pansos atleistinis ir plukdo Tibru į Romą akmenis, kuriuos vergai bei samdiniai iškrauna nuo plaustų ir gabena į statomus namus naktimis, kad dieną netrukdytų gatvėse eismo. Ten dirba ir daug krikščionių, tarp jų ir jo sūnus, bet darbas tiesiog nepakeliamas, tad ir norėjęs išpirkti. Tačiau Pansa pasilaikė ir pinigus, ir vergą. Taip kalbėdamas senis vėl pradėjo verkti, aš prie jo ašarų pridėjau savąsias ir padariau tai be vargo,— esu geros širdies, be to, nuo ilgo vaikščiojimo diegė kojas. Ir ėmiau skųstis, kad prieš kelias dienas atėjau iš Neapolio, nieko iš brolių nepažįstu, nežinau, kur renkasi bendrų maldų. Jis nustebo, kad Neapolio krikščionys nedavę man laiško Romos broliams, bet aš jam pasakiau, kad kelionėje jį pavogė. Tada jis man pasiūlė ateiti naktį į paupį, kur supažindinsiąs su broliais, o šie nuvesią į maldos namus ir pas vyresniuosius, krikščionių bendruomenės tvarkytojus. Visa tai išgirdęs, didžiai apsidžiaugiau ir daviau jam pinigų išpirkti sūnui, vildamasis, kad taurusis Vinicijus sugrąžins man dvigubai...

— Chilonai,— nutraukė Petronijus,— tavo pasakojime melas plūduriuoja teisybės paviršiuje kaip alyva vandenyje. Atnešei svarbių žinių, neneigiu. Netgi pabrėžiu, kad Ligijos ieškojimų kelyje žengtas didelis žingsnis, bet neatmiešk savo naujienų melu. Kuo vardu tas senukas, iš kurio sužinojai, kad krikščionys vienas kitą atpažįsta iš žuvies ženklo?

— Euricijus, pone. Vargšas, nelaimingas senukas! Jis man priminė gydytoją Glauką, kurį gyniau nuo galvažudžių, ir tuo labiausiai sujaudino.

— Tikiu, kad su juo susipažinai ir pasistengsi išnaudoti tą pažintį, bet pinigų jam nedavei. Nedavei nė aso, supratai? Nieko nedavei!

— Bet padėjau nešti kibirus ir apie jo sūnų kalbėjau su didžiausia užuojauta. Taip, pone! Argi ką nuslėpsi nuo įžvalgaus Petronijaus? Na, nedaviau jam pinigų, tikriau sakant, daviau, bet tik širdyje, mintyse, ir, jeigu jis būtų tikras filosofas, to turėtų jam užtekti... O padariau taip todėl, kad laikiau, jog tai būtina ir naudinga — tik pagalvok, pone, kaip jis iš karto suvestų mane su visais krikščionimis, kaip juos palenktų ir kokį jų pasitikėjimą sužadintų.

— Teisybė,— pritarė Petronijus,— turėjai taip padaryti.

— Štai dėl to ir atėjau čia, kad galėčiau padaryti.

Petronijus kreipėsi į Viniciją:

— Liepk atskaičiuoti jam penkis tūkstančius sestercijų, bet širdyje, mintyse...

Tačiau Vinicijus atsakė:

— Duosiu tau berniuką, kuris nuneš reikiamus pinigus, o tu Euricijui pasakysi, kad berniukas — tavo vergas, ir prie jo atskaičiuosi senukui, kiek priklauso. Kadangi atnešei gerą žinią, tai antra tiek gausi pats. Berniuko ir pinigų ateik šiandien vakare.

— Štai tikras cezaris! — tarė Chilonas.— Leisk, pone, tau dedikuoti savo veikalą, bet taip pat leisk šį vakarą ateiti vien pinigų, nes Euricijus man pasakė, kad visi plaustai iškrauti, o naujus atplukdys iš Ostijos tik po kelių dienų. Ramybė jums! Taip atsisveikina krikščionys... Nusipirksiu vergę, atsiprašau, norėjau pasakyti — vergą... Žuvys užkimba ant meškerės, o krikščionys — ant žuvies. Pax vobiscum!* Pax!.. Pax!.. Pax!..

PERSKYRIMAS PENKIOLIKTAS

Petronijus — Viniciju:

„Per patikimą vergą siunčiu tau iš Ancijaus šitą laišką, į kurį, nors tavo ranka daugiau prie kardo ir skydo pratusi, manau, per tą patį pasiuntinį ilgai nedelsęs atsakysi. Palikau tave gerame kelyje ir pilną vilčių, tad tikiuosi, kad arba jau numalšinai saldų geismą Ligijos

* Ramybė jums! (*Lot.*)

glėbyje, arba jį numalšinsi, kol tikras žiemos vėjas papūs į Kampaniją iš Sorakto viršūnių. O, mano Vinicijau! Tebūna tavo mokytoja auksinė Kipro deivė, o tu būk mokytoju tos ligų aušros, kuri bėga nuo meilės saulės. Ir visada atmink, kad marmuras, nors ir visų brangiausias, yra niekas ir tikrą vertę įgauna tik tada, kai jį šedevru paverčia skulptoriaus ranka. Būk tokiu skulptoriumi tu, carissime! Neužtenka vien mylėti, reikia mokėti mylėti ir sugebėti išmokyti meilės. Juk malonumą jaučia ir plebėjas, ir net gyvuliai, bet tikras žmogus tuo ir skiriasi nuo jų, kad jį lyg paverčia tauriu menu ir mėgaudamasis juo tai žino, visą jo dieviškąją vertę mintyse suvokia, tokiu būdu ne vien kūną, bet ir sielą pasotina. Ne kartą, kai apie mūsų gyvenimo tuštybę, netikrumą ir nuobodulį pagalvoju, man ateina mintis, kad tu gal ir geriau pasirinkai ir kad ne cezario rūmai, o karas ir meilė tėra vieninteliai du dalykai, dėl ko gimti ir gyventi verta.

Kare buvai laimingas, būk toks ir meilėje, o jei įdomu, kas dedasi cezario rūmuose, aš tau apie tai retkarčiais pranešiu. Taigi sėdime čia, Ancijuje, ir puoselėjame savo dangiškąjį balsą, bet vis jaučiame neapykantą Romai, o žiemą ketiname persikelti į Bajus, kad galėtume viešai pasirodyti Neapolyje, kurio žmonės, kaipo graikai, geriau sugebės mus įvertinti negu Tibro pakrantėje gyvenanti vilkės padermė. Suplauks minios iš Bajų, Pompėjų, iš Puteolų, iš Kumų ir Stabijų, nestigs mums nei plojimų, nei vainikų, ir tai mus paskatins užsimotai kelionei į Achają.

O mažosios Augustos atminimas? Taip! Ją vis dar apraudame. Giedame savo sudėtus himnus taip nuostabiai, kad sirenos iš pavydo susislėpė giliausiose Amfitritės olose. Vietoj jų mūsų klausytųsi delfinai, jeigu jiems netrukdytų jūros mūša. Skausmas mūsų ligi šiol neatlėgo, tad jį rodome žmonėms visomis pozomis, kurių tik moko skulptūros menas, ir labai atidžiai sekame, ar jis mums gražiai dera ir ar žmonės sugeba tą grožį suprasti. Ak, mano mielas! Numirsime kaip juokdariai ir komediantai!

Čia yra visi augustionai ir augustionės, neskaitant penkių šimtų asilių, kurių piene maudosi Popėja, ir dešimties tūkstančių tarnų. Kartais būna ir linksma. Kalvija Krispinila sensta, sklinda šnekos, jog ji priprašiusi Popėją, kad ši leistų maudytis tuoj pat po jos. Nigidijai Lukanas kirto per veidą, įtaręs, kad ji turi santykių su gladiatoriumi. Sporas kauliukais pralošė žmoną Senecionui. Torkvatas Silanas siūlė man už Eunikę keturis juodbėrius, kurie šiemet neabejotinai laimės lenktynes. Nepanorau! Ir tau dėkingas, kad jos nepriėmei. O dėl Tork-

vato Silano, tai jis, vargšelis, net nenutuokia, kad jau yra daugiau šešėlis negu žmogus. Jo mirtis nuspręsta. O žinai, kokia jo kaltė? Jis — dieviškojo Augusto proanūkis. Nėra jam išsigelbėjimo. Toksai mūsų pasaulis!

Laukėme čia, kaip žinai, Tiridato, o tuo tarpu Vologezas atsiuntė įžeidžiantį laišką. Kadangi jis užkariavęs Armėniją, tai prašo ją palikti Tiridato vardu jam, jeigu ne — vis tiek jos neatiduosiąs. Koks pasityčiojimas! Tad nutarėme kariauti. Korbulonas gaus tokią galią, kokią turėjo didysis Pompėjus per karą su jūrų plėšikais. Tačiau buvo valandėlė, kai Neronas svyravo: turbūt bijojo šlovės, kuri gali po pergalės tekti Korbulonui. Netgi galvota vyriausiuoju vadu skirti mūsų Aulą. Pasipriešino Popėja, nes jai Pomponijos dorovingumas, matyt, yra it krislas akyje.

Vatinijus pažadėjo mums kažkokias nepaprastas gladiatorių kovas, kurias ketina surengti Benevente. Priešingai posakiui „ne sutor supra crepidam"*, žiūrėk, kaip prasisiekia kurpiai mūsų laikais! Vitelijus — kurpiaus palikuonis, o Vatinijus — tikras sūnus! Gal dar ir pats tempė dervasiūlį! Aktorius Alituras vakar nuostabiai vaidino Edipą. Teiravausi taip pat jo kaip žydo, ar krikščionys ir žydai tai tas pat? Atsakė man, kad žydai nuo amžių turėję savo religiją, o krikščionys esą nauja sekta, neseniai kilusi Judėjoje. Tiberijaus laikais ten buvęs nukryžiuotas vienas žmogus, kurio pasekėjų kasdien vis gausėja, jie laiko jį dievu. Atrodo, kad jokių kitų dievų, o ypač mūsiškių, nė girdėti nenorį. Nesuprantu, kuo tai jiems pakenktų.

Tigelinas jau akivaizdžiai rodo man savo priešiškumą. Kol kas nevalioja manęs įveikti, tačiau vienu atžvilgiu yra už mane pranašesnis. Jis labiau brangina gyvenimą ir kartu — didesnis niekšas negu aš, o tai jį suartina su Ahenobarbu. Jiedu susitars anksčiau ar vėliau, tada ateis mano eilė. Kada taip atsitiks, nežinau, bet vis tiek turi atsitikti, taigi neverta sukti galvos dėl termino. Tuo tarpu reikia linksmintis. Gyvenimas šiaip jau būtų neblogas, jei ne Variabarzdis. Per jį kartais žmogus pats savimi bjauriesi. Tuščiai mėginu kovą dėl jo malonės laikyti tam tikromis cirko lenktynėmis, tam tikru žaidimu, tam tikromis varžybomis, kur pergalė paglosto savimeilę. Teisybę sakant, aš dažnai taip sau aiškinuosi, bet kartais man atrodo, jog esu kaip tas Chilonas, niekuo ne geresnis už jį. Kai jis tau nebebus reikalingas, atsiųsk man. Patiko jo pamokomos kalbos. Pasveikink nuo manęs savo

* Kurpius tesprendžia apie kurpes (*lot.*).

dieviškąją krikščionę, dar geriau — paprašyk mano vardu, kad nebūtų tau kaip žuvis. Duok žinią apie savo sveikatą, duok žinią apie meilę, mokėk mylėti, išmokyk meilės ir lik sveikas!"

M. K. Vinicijus — Petronijui:

„Ligijos kol kas nėra! Jei neturėčiau vilties ją greitai surasti, negautum šio atsakymo, nes kai gyvenimas nemielas, ir rašyti nėra ūpo. Norėjau patikrinti, ar Chilonas manęs neapgaudinėja, ir tą naktį, kai atėjo Euricijui pinigų, susisupau karišku apsiautalu ir vogčiomis nusėlinau paskui jį ir jam duotą berniuką. Kai jie nuėjo į vietą, sekiau iš tolo, pasislėpęs prieplaukoje už stulpo, ir įsitikinau, kad Euricijus nėra išgalvotas asmuo. Žemai prie upės keliasdešimt žmonių fakelų šviesoje nešė akmenis nuo didelės baržos ir krovė ant kranto. Mačiau, kaip Chilonas priėjo prie jų ir pradėjo kalbėtis su kažkokiu seniu, kuris netrukus puolė jam po kojų. Kiti juos apspito, girdėjau jų nuostabos šūksnius. Mano akyse berniukas atidavė kapšą Euricijui, šis sugriebęs ėmė melstis, iškėlęs aukštyn rankas, o prie jo klūpojo dar vienas, turbūt sūnus. Chilonas, kažką kalbėjęs, o ką — išgirsti negalėjau, palaimino tuos klūpančius, taip pat kitus, brėždamas ore ženklus, panašius į kryžių, kurį jie, matyt, garbina, nes visi suklaupė. Man knietėjo nueiti pas juos ir pažadėti tris tokius kapšus tam, kuris parodys Ligiją, tačiau bijojau sugadinti Chilonui darbą ir kiek padvejojęs pasišalinau.

Tai įvyko maždaug po dvylikos dienų tau išvykus. Po to jis buvo pas mane kelis kartus. Pats man pasakojo, kad tarp krikščionių esąs didžiai gerbiamas. Atseit jeigu ligi šiol Ligijos nesuradęs, tai tik todėl, kad pačioje Romoje jų jau aibė, taigi ne visi pažįstą ir ne visi galį žinoti, kas tarp jų dedasi. Jie atsargūs ir apskritai nešnekūs, bet jis guldąs galvą — kai tik prasigausiąs iki vyresniųjų, vadinamųjų presbiterių, mokėsiąs išpešti iš jų visas paslaptis. Su keletu vyresniųjų jau susipažinęs ir bandęs kvosti, bet atsargiai, kad per skubėjimą nesukeltų įtarimų ir neapsunkintų viso žygio. Ir nors laukti sunku, nors trūksta kantrybės, vis dėlto jaučiu, kad jis gerai daro, ir laukiu.

Chilonas taip pat sužinojo, kad melstis jie buriasi sutartose vietose, dažnai už miesto vartų, tuščiuose namuose, net arenarijose. Ten garbina Kristų, gieda ir vaišinasi. Tokių vietų yra daug. Chilonas manąs, kad Ligija tyčia einanti melstis kitur negu Pomponija, kad teismo ir tardymo atveju toji galėtų prisiekti nežinanti jos slėptuvės. Galbūt šį atsargumą jai patarę presbiteriai. Kai Chilonas sužinos tas vietas, kartu su juo vaikščiosiu ten, ir jeigu dievai man lems išvysti Ligiją, tai prisiekiu Jupiteriu — šį kartą ji neišsprūs iš mano rankų.

Galvoju be atvangos apie tas maldų vietas. Chilonas nenori, kad su juo vaikščiočiau. Bijo, bet aš negaliu sėdėti namie. Pažinčiau ją iš karto, nors būtų persirengusi ar užsidengusi. Jie renkasi ten naktį, bet aš pažinčiau ir naktį. Pažinčiau visur jos balsą ir judesius. Pats dalyvausiu persirengęs ir seksiu kiekvieną įeinantį ir išeinantį. Be atvangos apie ją galvoju, užtat ir pažinsiu. Chilonas turi pasirodyti rytoj, ir eisime. Pasiimsiu ginklą. Keli mano vergai, išsiųsti į provinciją, grįžo tuščiomis. Tačiau dabar esu įsitikinęs, kad ji čia, mieste, gal net netoli. Ir pats aplankiau daug namų, tariamai siūlydamasis į tarnus. Pas mane jai bus šimtą kartų geriau, nes ten skurdžių knibždėlynas. O aš jai nieko nešykštėčiau. Rašai, kad gerai pasirinkau: štai mano pasirinkimas — rūpesčiai ir sielvartas. Pirmiausia eisime į tuos namus, kurie mieste, o paskui — už jo vartų. Viltis kas rytą žybteli, kitaip būtų neįmanoma gyventi. Tu sakai, kad reikia mokėti mylėti, o aš mokėjau kalbėti su Ligija apie meilę ir dabar tiktai skaudžiai ilgiuosi, tiktai laukiu Chilono, namie sėdėti nepakenčiama. Lik sveikas".

PERSKYRIMAS ŠEŠIOLIKTAS

Tačiau Chilonas ilgokai nesirodė, ir Vinicijus galų gale nežinojo, ką ir manyti. Tuščiai kartojo sau, jog ieškojimai, jeigu nori, kad jie būtų sėkmingi ir tikri, turi vykti pamažu. Jo kraujas ir karštas būdas maištavo prieš proto balsą. Nieko neveikti, laukti, sėdėti susidėjus rankas — ne tokio charakterio žmogui, ir jis niekaip negalėjo su tuo susitaikstyti. Lakstymas miesto užkampėse su tamsiu vergo apsiautalu ne tik buvo bergždžias darbas — jį graužė mintis, jog tai vien neveiklumo dangstymas, ir pasitenkinimo neteikė. Jo atleistiniai, žmonės neužaušėliai, pasiųsti ieškoti savarankiškai, pasirodė ne tokie apsukrūs kaip Chilonas. Kartu su jo meile Ligijai įsižiebė ir lošėjo azartas, noras žūtbūt laimėti. Vinicijus toks buvo visada. Nuo pat mažų metų darė ką norėjo, su įkarščiu, kaip žmogus, nesuprantantis, kad kas nors gali nepavykti, kad ko nors reikia atsižadėti. Teisybė, karinė drausmė kurį laiką aptvardė jo savivalę, bet drauge įskiepijo įsitikinimą, kad kiekvienas jo įsakymas, duotas žemesniajam, privalo būti įvykdytas, o ilgokas buvimas Rytuose, tarp nuolankių ir prie vergiško paklusnumo įpratusių žmonių, tik sustiprino nuomonę, kad jo „noriu" nėra ribų. Tad dabar skaudžiai krauju plūdo ir jo savimeilė. Tose kliū-

tyse, tame pasipriešinime ir Ligijos pabėgime jam šmėžavo kažkas nesuprantama, kažkokia mįslė, kurią mindamas kankinosi, suko galvą. Jautė, kad Aktė teisybę sakė, Ligija nebuvo jam abejinga. Jeigu taip, tai kodėl ji verčiau pasirinko klajones ir skurdą, o ne jo meilę, jo glamones, gyvenimą jo prabangiuose namuose? Į šį klausimą jis nesugebėjo rasti atsakymo, tiktai ėmė rusenti kažkokia neaiški nuojauta, kad tarp jo ir Ligijos bei jų vertinimų, tarp jo ir Petronijaus pasaulio ir tarp Ligijos bei Pomponijos Grecinos pasaulio tvyro kažkokia skirtybė, kažkoks nesupratimas, gilus kaip praraja, kurios jis nevalioja užpildyti ir užlyginti. Kartais jam rodėsi, kad jis praranda Ligiją, ir nuo tos minties išnykdavo tie pusiausvyros likučiai, kuriuos stengėsi jame išlaikyti Petronijus. Buvo valandėlių, kai nė pats nežinojo, ar Ligiją myli, ar neapkenčia, tik suvokė, kad turi ją surasti, ir verčiau tegu jį žemė praryja, jeigu jos nepamatys ir nepriglaus. Vaizduotėje kai kada regėdavo ją taip ryškiai, lyg ji čia pat stovėtų, atgaivindavo kiekvieną jai tartą ir iš jos išgirstą žodį. Jautė ją arti: ant savo krūtinės, savo glėbyje, ir tada jo geismas užsiplieksdavo kaip liepsna. Ją mylėjo ir šaukėsi jos. O pagalvojus, kad buvo mylimas ir ji galėjo gera valia įvykdyti viską, ko iš jos norėjo, apnikdavo jį liūdesys, sunkus, begalinis, ir kažkoks neapsakomas švelnumas didžiule banga užtvindavo širdį. Tačiau užeidavo ir tokių valandėlių, kada blykšdavo iš įniršio, mintyse mėgaudavosi jos pažeminimais ir kančiomis, kurias ji patirs, kai bus surasta. Trokšdavo ją ne šiaip turėti, o turėti kaip sutryptą vergę, bet kartu jautė: jei būtų leista pasirinkti, ar tapti jos vergu, ar niekada gyvenime jos nematyti, tai verčiau būtų vergu. Užeidavo dienų, kai svajodavo apie žymes, kurias jos rausvame kūne paliktų rimbas, bet kartu trokšdavo bučiuoti tuos pėdsakus. Net ateidavo į galvą, kad būtų laimingas, jei galėtų ją užmušti.

Nuo tokių nerimasčių, kančių, abejonių ir susikrimtimo nyko sveikata, netgi grožis. Namuose pasidarė neatlaidus ir žiaurus šeimininkas. Vergai ir net atleistiniai ėjo artyn drebėdami, o kai bausmės ėmė kristi ant jų be jokio pamato, ne tik negailestingos, bet ir nepelnytos, jie pradėjo slapta jo neapkęsti. Jis, aišku, tai jautė ir, likęs toks vienišas, keršijo dar įnirtingiau. Tvardėsi tik su Chilonu, nes bijojo, kad jis liausis ieškoti, o tas, viską sumojęs, pradėjo Vinicijų gniaužti ir kelti vis didesnius reikalavimus. Iš pradžių per kiekvieną apsilankymą tvirtino, kad darbas eis lengvai ir greitai, o dabar ėmė pats išradinėti sunkumus ir, nors nesiliovė tikinti neabejotina ieškojimų sėkme, neslėpė, kad jie truks dar gerokai.

Pagaliau po ilgų laukimo dienų Chilonas atėjo tokiu nusiminusiu veidu, kad jaunuolis pamatęs išblyško ir prišokęs vos įstengė paklausti:

— Nėra jos tarp krikščionių?

— Taigi, viešpatie,— atsakė Chilonas,— bet tarp jų atradau ir Glauką, tą gydytoją.

— Apie ką čia kalbi, kas jis toks?

— Tu, pone, matyt, užmiršai apie senį, su kuriuo keliavome iš Neapolio į Romą ir kurį gindamas netekau štai dviejų pirštų, o be jų negaliu nulaikyti rankoje plunksnos. Plėšikai, pagrobę jo žmoną ir vaikus, pervėrė jį peiliu. Palikau merdintį užeigoje prie Minturnų ir ilgai jo raudojau. Deja! Įsitikinau, kad jis ligi šiol gyvas ir priklauso Romos krikščionių bendruomenei.

Vinicijus nesusigaudė, apie ką čia kalbama, tik suvokė, kad tas Glaukas kažkaip kliudo surasti Ligiją, tad užgniaužęs kylantį pyktį tarė:

— Jeigu jį gynei, tai jis turi būti tau dėkingas ir pagelbėti.

— Ak, garbusis tribūne! Net dievai ne visada būna dėkingi, o ką jau kalbėti apie žmones! Taip, jis turėtų būti man dėkingas. Tačiau nelaimė, kad tas senis silpno proto, dar aptemdyto amžiaus naštos ir sielvartų, todėl ne tik nejaučia man dėkingumo, bet kaip sužinojau iš jo tikėjimo bendrininkų, kaltina mane, kad aš susimokęs su plėšikais ir būtent aš esąs jo nelaimių kaltininkas. Štai koks man atpildas už du pirštus!

— Esu tikras, nevidone, kad taip ir buvo, kaip jis sako! — tarė Vinicijus.

— Tada tu žinai daugiau negu jis, pone,— oriai atsakė Chilonas,— nes jis tik spėja, kad taip buvo, bet tai nė kiek jam nekliudytų pašaukti krikščionis ir žiauriai man atkeršyti. Be abejonių taip padarytų, ir kiti taip pat be abejonių jam padėtų. Laimė, kad nežino mano vardo, o maldos namuose, kur susitikome, jis manęs nepastebėjo. Tačiau aš jį iš karto pažinau ir pirmą akimirką norėjau pulti jam ant kaklo. Sulaikė mane tik apdairumas ir įpratimas pasisvarstyti prieš kiekvieną žingsnį. Tad išėjęs iš maldos namų pradėjau apie tą senį klausinėti, ir tie, kas jį pažįsta, man pasakė, kad tai žmogus, kurį išdavė draugas keliaujant iš Neapolio... Kitaip nebūčiau žinojęs, kad jis taip pasakoja.

— O kas man rūpi! Sakyk, ką matei maldos namuose!

— Tau nerūpi, pone, bet man rūpi, nes čia grėsmė mano paties kailiui. O kadangi aš noriu, kad mano mokslas mane pergyventų, tai

verčiau atsisakysiu tavo pažadėto atlyginimo negu rizikuosiu gyvybe dėl tuščios mamonos[106], be kurios kaip tikras filosofas valiosiu gyventi ir dieviškos tiesos ieškoti.

Tačiau Vinicijus priėjo prie jo grėsmingu veidu ir prabilo prislopintu balsu:

— O kas tau sakė, kad nuo Glauko rankos tave greičiau mirtis ištiks negu nuo mano? Iš kur žinai, šunie, kad tavęs tuojau pat neužkas mano sode?

Chilonas buvo bailys ir, pažvelgęs į Vinicijų, akimoju suprato — dar vienas neatsargus žodis, ir žuvęs, niekas neišgelbės.

— Ieškosiu jos, pone, ir surasiu! — skubiai sušuko.

Stojo tyla, girdėjai vien tankiai alsuojant Vinicijų ir toli dainuojant sode dirbančius vergus.

Tik kiek palaukęs graikas pastebėjo, kad jaunasis patricijus šiek tiek nusiramino, tada prašneko:

— Mirtis praėjo pro mane, bet aš žiūrėjau į ją taip pat ramiai kaip Sokratas[107]. Ne, pone! Aš nesakiau, kad atsižadu ieškoti merginos, tik norėjau tau parodyti, kad ieškojimas dabar man susijęs su dideliu pavojumi. Kadaise abejojai, ar yra pasaulyje toksai Euricijus, ir nors savo akimis įsitikinai, kad mano tėvo sūnus tau kalbėjo teisybę, dabar manai, kad aš išsigalvojau Glauką. Deja! Jeigu jis būtų išsigalvotas, jeigu aš visiškai saugiai galėčiau vaikščioti tarp krikščionių kaip anksčiau, atiduočiau už tai tą vargšę iškaršusią vergę, kurią nusipirkau prieš tris dienas, kad slaugytų mano senatvę ir luošumą. Tačiau Glaukas gyvena, pone, ir jeigu jis mane pamatytų, tai tu niekada manęs nematytum, o tada kas gi tau surastų merginą?

Čia jis vėl nutilo, ėmė šluostytis ašaras, o paskui kalbėjo toliau:

— Juk kol gyvas Glaukas, kaipgi man jos ieškoti — kiekvieną akimirką galiu su juo susidurti, o susidūręs žūti, tada kartu su manimi baigtųsi ir mano ieškojimai.

— Kur tu lenki? Kur išeitis? Ko ketini griebtis? — paklausė Vinicijus.

— Aristotelis moko mus, pone, kad dėl didesnių dalykų reikia aukoti mažesnius, o karalius Priamas dažnai minėjo, kad senatvė — sunki našta. Taigi Glauką jau tiek metų ir taip sunkiai slegia senatvės ir nelaimių našta, kad mirtis jam būtų tik geradarybė. Juk pasak Senekos kas gi yra mirtis, jeigu ne išsivadavimas?..

— Maivykis su Petronijumi, o ne su manimi, ir sakyk, ko nori.

— Jei dorybė yra maivymasis, tai teleidžia man dievai likti pa-

maiva visiems laikams. Noriu, pone, pašalinti Glauką, nes kol jis gyvas, ir mano gyvybei, ir ieškojimams nuolatos gresia pavojus.

— Tai pasamdyk žmones, kurie jį užmuš lazdomis, aš sumokėsiu.

— Jie nuplėš iš tavęs, pone, o vėliau dar grasins išduoti paslaptį. Romoje tiek niekšų, kiek smilčių arenoje, bet nepatikėsi, kiek jie užsiprašo, kai padoriam žmogui reikia nusisamdyti jų niekšystę. Ne, garbusis tribūne! O jeigu vigilai sučiups galvažudžius nusikaltimo metu? Jie be abejonės išduos, kas pasamdė, ir tau bus keblumų. Manęs jie neminės, nes savo vardo jiems nepasakysiu. Blogai darai, kad manimi nepasitiki, ir jeigu net nevertini mano apdairumo, atsimink, kad čia yra dar du dalykai: mano paties kailis ir tavo žadėtas atlyginimas.

— Kiek tau reikia?

— Man reikia tūkstančio sestercijų, atkreipk, pone, dėmesį, kad turiu surasti sąžiningus niekšus, kurie, gavę rankpinigių, nedingtų su jais visai be žinios. Už gerą darbą geras ir užmokestis! Priderėtų šiek tiek ir man nusišluostyti ašaroms, kurias išliesiu gedėdamas Glauko. Dievai paliudys, kaip aš jį mylėjau. Jeigu šiandien gausiu tūkstantį sestercijų, po dviejų dienų jo siela bus Hade, ir tiktai ten, jeigu siela išlaiko atmintį ir mąstymo dovaną, jis sužinos, kaip jį mylėjau. Žmonių susirasiu dar šiandien ir paskelbsiu, kad nuo ryt vakaro už kiekvieną Glauko gyvenimo dieną išskaitysiu po šimtą sestercijų. Beje, turiu vieną sumanymą, kuris man atrodo neabejotinas.

Vinicijus dar kartą jam pažadėjo reikalaujamus pinigus, bet uždraudė daugiau kalbėti apie Glauką ir pasiteiravo, kokių kitų naujienų atnešęs, kur per tą laiką buvęs, ką matęs ir sužinojęs. Tačiau Chilonas jam nedaug ką nauja turėjo papasakoti. Buvęs dar dviejuose maldos namuose ir akylai sekęs visus, ypač moteris, bet nepastebėjęs nė vienos panašios į Ligiją. O krikščionys jį laiką savu ir nuo to meto, kada jis davęs pinigų išpirkti Euricijaus sūnui, gerbią jį kaip žmogų, sekantį Kristaus pėdomis. Iš jų taip pat sužinojęs, kad vienas didis jų įstatymų mokytojas, kažkoks Paulius Tarsietis, yra Romoje, žydų įskųstas sėdi kalėjime, ir Chilonas nusprendęs su juo susipažinti. Bet labiausiai nudžiuginusi kita žinia, būtent — kad vyriausiasis visos sekto žynys, kuris buvo Kristaus mokinys ir kuriam šis pavedė valdyti viso pasaulio krikščionis, netrukus taip pat turįs atvykti į Romą. Visi krikščionys, aišku, norėsią pamatyti ir išgirsti jo pamokymus. Būsią dideli susirinkimai, kuriuos ir jis, Chilonas, lankysiąs, ir dar daugiau — kadangi minioje lengva pasislėpti, tai nuvesiąs ten ir Vinicijų. Tada Ligiją tikrai surasią. Pašalinus Glauką, tas apsilankymas labai pavojingas nė

nebūsiąs. Atkeršyti, suprantama, galį ir krikščionys, bet apskritai jie žmonės ramūs.

Čia Chilonas gerokai stebėdamasis ėmė pasakoti, jog niekada nematęs, kad jie ištvirkautų, nuodytų šulinius ir fontanus, neapkęstų žmonių padermės, garbintų asilą ar maitintųsi vaikų mėsa. Ne! Ne! To nematęs. Veikiausiai atrasiąs tarp jų ir tokių, kurie už pinigus nugalabysią Glauką, bet jų mokslas, kiek jam žinoma, jokiems nusikaltimams neskatina, atvirkščiai — nuoskaudas liepia atleisti.

O Vinicijus, dar prisiminęs, ką jam pas Aktę sakė Pomponija Grecina, Chilono žodžių apskritai klausėsi su džiaugsmu. Nors jo jausmas Ligijai kartais darėsi panašus į neapykantą, bet dabar jis juto palengvėjimą, girdėdamas, kad jos ir Pomponijos išpažįstamas mokslas nesąs nei nusikalstamas, nei koktus. Tačiau širdyje kilo neaiški nuojauta, kad iš tikrųjų tas jam nežinomas ir paslaptingas Kristaus garbinimas atitvėrė jį nuo Ligijos, tad pradėjo to mokslo ir bijoti, ir neapkęsti.

PERSKYRIMAS SEPTYNIOLIKTAS

Chilonui tikrai rūpėjo pašalinti Glauką, kuris, nors ir senyvo amžiaus, anaiptol nebuvo sukriošėlis. Pasakodamas Vinicijui, Chilonas pasakė nemaža teisybės. Jis anksčiau pažinojo Glauką, jį išdavė, pardavė plėšikams, atėmė šeimą, turtą ir paliko mirčiai. Tačiau tų įvykių prisiminimai jo nekamavo, nes nelaimingąjį pametė merdintį ne užeigoje, o lauke netoli Minturnų, ir nenumatė tik vieno dalyko — kad Glaukas išsigydys žaizdas ir atkeliaus į Romą. Tad pamatęs jį maldos namuose ne juokais išsigando ir iš pat pradžių tikrai norėjo liautis ieškojęs Ligijos. Tačiau antra vertus, Vinicijus jį išgąsdino dar labiau. Suprato, kad turi pasirinkti — ar Glauko baimė, ar persekiojimai ir kerštas galingo patricijaus, kuriam į pagalbą, aišku, ateitų kitas, dar didesnis — Petronijus. Tokioje situacijoje Chilonas liovėsi dvejojęs. Pagalvojo, kad jau geriau maži priešai negu dideli, ir nors jo bailus būdas kiek šiaušėsi prieš kruvinas priemones, vis dėlto nusprendė, kad būtina nugalabyti Glauką svetimomis rankomis.

Dabar jam tereikėjo pasirinkti žmones, apie tai kaip tik ir sukosi jo sumanymas, apie kurį užsiminė Vinicijui. Dažniausiai per naktis lindėdamas vyninėse ir nakvodamas ten tarp žmonių be pastogės, be sąžinės ir tikėjimo, lengvai galėjo susirasti tokių, kurie imtųsi bet kokio

darbo, o dar lengviau tokių, kurie, suuodę pinigus, pradėtų tą darbą nuo jo paties arba, gavę rankpinigių, išplėštų visą likutį, gąsdindami išduoti jį į vigilų rankas. Beje, jau kuris laikas Chilonas dygėjosi plikšiais, atgrasiomis ir kartu baisiomis žmogystomis, lindinčiomis įtartinuose namuose Suburoje arba Užtibrėje. Viską matuodamas savo matu ir pakankamai neįsigilinęs į krikščionis ir jų mokslą, jis manė ir tarp jų rasiąs paklusnių įrankių, jie netgi atrodė jam stropesni už kitus, tad nusprendė kreiptis į juos ir reikalą nušviesti taip, kad jie imtųsi darbo ne tik dėl pinigų, bet ir iš uolaus tikėjimo.

Tuo tikslu vakare nuėjo pas Euricijų, žinojo, kad šis atsidavęs jam nuoširdžiausiai ir padarys viską, kad padėtų. Tačiau, būdamas atsargus, nė negalvojo jam atskleisti tikrųjų savo kėslų, kurie, beje, aiškiai priblokštų senį, tikintį Chilono dorumu ir dievobaimingumu. Norėjo pasitelkti viskam pasiryžusių žmonių ir tik su jais taip susitarti, kad jie savo pačių labui amžinai saugotų paslaptį.

Senukas Euricijus, išpirkęs sūnų, išsinuomojo vieną iš tų mažų krautuvėlių, kurių knibždėte knibždėjo prie Circus Maximus*, ir pardavinėjo į varžybas einantiems žiūrovams alyvas, pupas, prėskus papločius bei medumi pasaldintą vandenį. Chilonas jį rado namie, besiruošiantį krautuvėlėje, ir, pasisveikindamas pagarbinęs Kristų, pradėjo kalbėti apie reikalą, dėl kurio atėjęs. Padaręs tokią didelę paslaugą, tikįs, kad už ją bus atsilyginta dėkingumu. Reikią dviejų ar trijų stiprių ir drąsių vyrų pašalinti pavojų, gresiantį ne tik jam, bet ir visiems krikščionims. Žinoma, jis esąs skurdžius, nes beveik viską, ką turėjo, atidavęs Euricijui, tačiau tokiems žmonėms sumokėtų už paslaugas su sąlyga, kad jie pasitikėtų juo ir tiksliai vykdytų, ką jis įsakysiąs.

Euricijus ir sūnus Kvartas jo klausėsi kaip savo geradario, kone parpuolę ant kelių. Abu pareiškė, kad jie patys pasirengę padaryti viską, ko tik jis pareikalausiąs, nes įsitikinę, kad toks šventas vyras negali reikalauti to, kas nesiderintų su Kristaus mokslu.

Chilonas juos užtikrino, kad taip ir yra, ir, pakėlęs akis aukštyn, dėjosi besimeldžiąs, o iš tikrųjų svarstė, ar neverta priimti jų auką, kuri sutaupytų jam tūkstantį sestercijų. Tačiau valandėlę padvejojęs ją atmetė. Euricijus jau senas, gal ne tiek prislėgtas metų naštos, kiek išsekintas rūpesčių ir ligos. Kvartas buvo kokios šešiolikos metų, o Chilonui reikėjo veiklių vyrų, ir svarbiausia — stiprių. Na o dėl to tūkstančio sestercijų, tai jis jau turėjo vieną sumanymą — šiaip ar taip sugebėsiąs žymią dalį sutaupyti.

* Didysis cirkas (*lot.*).

Tėvas ir sūnus dar kiek spyrėsi, bet kai Chilonas griežtai atsisakė, nusileido. Tada Kvartas tarė:

— Pažįstu kepėją Demą, tenai prie girnų dirba vergai ir samdiniai. Vienas iš tų samdinių toks stiprus, kad atstotų ne du, o tris, pats mačiau, kaip kilnojo akmenis, kurių keturi vyrai pajudinti neįstengė.

— Jeigu jis žmogus dievobaimingas ir pasiryžęs aukotis už brolius, supažindink mane su juo,— sutiko Chilonas.

— Jis krikščionis, pone,— atsakė Kvartas,— nes pas Demą daugiausia dirba krikščionys. Ten yra naktiniai ir dieniniai darbininkai, šis priklauso naktiniams. Jeigu dabar nueitume, pataikytume į jų vakarienę ir galėtume su juo laisvai pasikalbėti. Demas gyvena šalia Emporijaus*.

Chilonas labai mielai sutiko. Emporijus plytėjo Aventino kalvos papėdėje, taigi nelabai toli nuo Didžiojo cirko. Ten galima nueiti paupiu, nesukant aplinkui kalvas, per Porticus Aemilia**, tai žymiai trumpino kelią.

— Aš jau senas,— tarė Chilonas, kai jie įėjo į kolonadą,— ir kartais atmintis aptemsta. Taip! Štai mūsų Kristus buvo išduotas vieno iš savo mokinių! Tačiau išdaviko vardo dabar niekaip negaliu prisiminti...

— Judas, pone, kuris pasikorė,— atsakė Kvartas, širdyje kiek nustebęs, kaip galima to vardo neatsiminti.

— A, taip! Judas! Ačiū tau,— padėkojo Chilonas.

Galą kelio žingsniavo tylėdami. Pasiekę jau uždarytą Emporijų, jį praėjo ir aplinkui sandėlius, kur miniai buvo dalinama duona, pasuko į kairę, link namų, stūksančių išilgai Via Ostiensis***, prie Testacijaus kalvos ir Forum Pistorium****. Ten sustojo prie medinio namo, iš kurio sklido girnų ūžimas. Kvartas įėjo į vidų, o Chilonas, kuris nemėgo rodytis dideliam būriui žmonių ir vis nuogąstavo, kad kokia lemtis jį gali suvesti su gydytoju Glauku, pasiliko lauke.

„Įdomu, koks tas Herkulis, dirbantis malūne,— galvojo, žiūrėdamas į skaisčiai šviečiantį mėnulį.— Jeigu jis niekšas, bet gudrus žmogus, man reikės pakratyti kapšą, o jeigu doras, bet kvailas krikščionis — atliks už dyką viską, ko tik pareikalausiu".

Tolesnius jo apmąstymus nutraukė sugrįžęs Kvartas; jis išėjo iš pastato su kitu vyru, apsivilkusiu vien tunika, vadinama „eksomis",

* Prekybos prieplauka (*lot.*).
** Emilijų portikas (*lot.*).
*** Ostijos kelias (*lot.*).
**** Duonos forumas (*lot.*).

taip sukirpta, kad dešinė ranka ir dešinė krūtinės pusė lieka nuoga. Tokiu apdaru, visiškai nevaržančiu rankų, rengėsi darbininkai. Pažvelgęs į vyriškį, Chilonas patenkintas atsiduso, nes per savo amžių dar nebuvo regėjęs tokių rankų ir tokios krūtinės.

— Štai, pone,— tarė Kvartas,— tas brolis, kurį norėjai pamatyti.

— Tebūna Kristaus ramybė su tavimi,— prašneko Chilonas,— o tu, Kvartai, pasakyk šitam broliui, ar aš vertas ištikimybės ir pasitikėjimo, o paskui eik su Dievu, nes nedera seną tėvą vieną palikti.

— Tai šventas žmogus,— pasakė Kvartas,— atidavė visą savo turtą, kad mane, visai nepažįstamą, išpirktų iš vergijos. Tegu Viešpats, mūsų Išganytojas, atlygina jam už tai dangaus karalyste.

Išgirdęs šiuos žodžius, milžinas darbininkas pasilenkė ir pabučiavo Chilonui ranką.

— Kuo tu vardu, broli? — paklausė graikas.

— Per šventą krikštą, tėve, gavau Urbono vardą.

— Urbonai, broli mano, ar turi laiko su manimi ramiai pasikalbėti?

— Mūsų darbas prasideda vidurnaktį, o dabar mums dar tik taisoma vakarienė.

— Taigi laiko užtektinai, eime prie upės, ten išklausysi mano žodžių.

Nuėję susėdo ant akmeninės krantinės tylumoje, kurią drumstė tik tolimas girnų ūžesys ir bangų pliuškenimas apačioje. Ten Chilonas įsižiūrėjo į darbininko veidą, kuris, nors rūstokas ir liūdnas kaip visų Romoje gyvenančių barbarų, pasirodė jam vis dėlto geraširdis ir atviras.

„Taip, taip! — sumetė mintyse.— Tai žmogus geras ir kvailas, kuris už dyką užmuš Glauką".

— Ar tu myli Kristų, Urbonai?

— Myliu visa siela, visa širdimi,— atsakė darbininkas.

— O brolius savo? O seseris, o tuos, kurie išmokė tave Kristaus tiesų ir tikėjimo?

— Ir juos myliu, tėve.

— Tada — ramybė tau.

— Ir tau, tėve.

Vėl stojo tyla — tik ūžė tolumoje girnos, ir apačioje pliuškeno upė.

Chilonas įsmeigęs akis žiūrėjo į skaistų mėnulio spindesį ir lėtu, prislopintu balsu ėmė kalbėti apie Kristaus mirtį. Kalbėjo lyg ne Urbonui, o lyg pats sau primindamas tą mirtį arba lyg patikėdamas jos

paslaptį šiam miegančiam miestui. Pasakojimas buvo kažkuo jaudinantis ir iškilmingas. Darbininkas verkė, o kai Chilonas pradėjo vaitoti ir aimanuoti, kad Išganytojo mirties valandą neatsirado nė vieno, kas būtų jį gynęs jei ne nuo kryžiaus, tai nors nuo kareivių ir žydų įžeidinėjimų, barbaras ėmė gniaužti kumščius iš gailesčio ir tramdomo įniršio. Mirtis jį tik graudino, bet mintis apie tą baisią minią, besityčiojančią iš prikalto prie kryžiaus Avinėlio, audrino jo primityvią sielą ir tvindė laukiniu kerštu troškimu.

O Chilonas staiga paklausė:

— Urbonai, ar žinai, kas buvo Judas?

— Žinau, žinau! Bet jis pasikorė! — sušuko darbininkas.

Jo balse skambėjo tarsi gailestis, kad išdavikas jau pats nubaudė save ir negali pakliūti į jo rankas.

Chilonas kalbėjo toliau:

— O jeigu jis nebūtų pasikoręs ir kas nors iš krikščionių būtų jį sutikęs sausumoje ar jūroje, ar nebūtų privalėjęs jam atkeršyti už Išganytojo kančias, kraują ir mirtį?

— Kurgi neatkeršytų, tėve!

— Ramybė tau, ištikimas Avinėlio tarne. Taip! Galima atleisti savo skriaudas, bet argi kas turi teisę atleisti Dievo skriaudą? Deja, kaip angis gimdo angį, kaip pyktis pyktį, taip iš Judo nuodų gimė kitas išdavikas, ir kaip anas išdavė žydams ir Romos kareiviams Išganytoją, taip šis, gyvenantis tarp mūsų, nori išduoti vilkams jo aveles, ir jeigu niekas nesukliudys niekšybės, jeigu niekas prieš tai nesutraiškys angies galvos, visų mūsų laukia pražūtis, o kartu su mumis išnyks ir Avinėlio šlovė.

Darbininkas žiūrėjo į jį baisiausiai sunerimęs, lyg nesuvokdamas to, ką girdėjo, o graikas, prisidengęs galvą apsiautalo skvernu, ėmė kartoti balsu lyg iš po žemių:

— Vargas jums, tikrojo Dievo tarnai, vargas jums, krikščionys ir krikščionės!

Ir vėl stojo tyla, vėl tebuvo girdėti girnų ūžesys, dusli malūno darbininkų daina ir upės šniokštimas.

— Tėve,— pagaliau paklausė darbininkas,— kas gi tas išdavikas?

Chilonas nuleido galvą. Kas tas išdavikas? Judo sūnus, jo nuodo sūnus, kuris dedasi krikščionis ir vaikšto į maldos namus tik dėl to, kad galėtų apskųsti brolius cezariui: jie atseit nenorį jo pripažinti dievu, nuodiją fontanus, žudą vaikus ir norį taip sunaikinti šį miestą, kad neliktų akmens ant akmens. O po kelių dienų bus įsakyta pretorio-

nams sugaudyti senius, moteris ir vaikus ir atiduoti juos mirčiai, kaip kad buvo nužudyti Pedanijaus Sekundo vergai. Ir visa tai padarys tas antrasis Judas. Tačiau jei pirmojo niekas nenubaudė myriop, jei niekas jam neatkeršijo, jei niekas negynė Kristaus jo kančių valandą, tai kas gi norės nubausti šitą, kas sutraiškys angį, kol cezaris jo dar neišklausė, kas jį sunaikins, kas išgelbės nuo pražūties mūsų brolius ir Kristaus tikėjimą?

Ir Urbonas, ligi šiol sėdėjęs ant akmeninio parapeto, staiga atsistojo ir tarė:

— Aš tai padarysiu, tėve.

Chilonas taip pat atsistojo, valandėlę žiūrėjo į mėnesienos apšviestą darbininko veidą, paskui ištiesė ranką ir lėtai uždėjo delną jam ant galvos.

— Eik tarp krikščionių,— iškilmingai tarė,— eik į maldos namus ir klausinėk brolius gydytojo Glauko, o kai jį parodys, tada Kristaus vardu nužudyk...

— Glauką?.. — pakartojo darbininkas, lyg norėdamas gerai įsidėmėti šį vardą.

— Tu jį pažįsti?

— Ne, nepažįstu. Krikščionių tūkstančiai Romoje, ir ne visi vienas kitą pažįsta. Tačiau rytoj Ostriane naktį susirinks iki vieno broliai ir seserys, nes atkeliavo Didysis Kristaus Apaštalas, kuris mokys tikinčiuosius — ten broliai ir parodys man Glauką.

— Ostriane? — paklausė Chilonas.— Jis, rodos, už miesto vartų. Broliai ir visos seserys? Naktį? Už vartų, Ostriane?

— Taip, tėve. Ten mūsų kapinės, tarp Via Salaria* ir Via Nomentana**. Argi tu nežinai, kad ten mokys Didysis Apaštalas?

— Dvi dienas nebuvau namie, todėl negavau jo laiško, o nežinojau, kur Ostrianas, nes neseniai atkeliavau iš Korinto — ten vadovauju krikščionių bendruomenei... Na gerai! Jeigu jau Kristus tave taip įkvėpė, nueisi naktį, sūnau mano, į Ostrianą, surasi ten tarp brolių Glauką ir užmuši grįžtantį į miestą, už tai visos nuodėmės tau bus atleistos. O dabar — ramybė tau.

— Tėve...

— Klausau tavęs, Avinėlio tarne.

Darbininkas sėdėjo susirūpinusiu veidu. Štai neseniai užmušęs žmogų, gal ir du, o Kristaus mokslas draudžia žudyti. Ir užmušęs ne

* Druskos kelias (*lot.*).

** Nomento kelias (*lot.*).

gindamasis, nors ir tada negalima! Užmušęs, gink Dieve, ne dėl pasipelnymo... Pats vyskupas jam davęs į pagalbą brolių, bet užmušti neleidęs, o jis nudėjęs netyčia, nes Dievas jį nubaudęs pernelyg didele jėga... O dabar skaudžiai atgailaująs... Kiti prie girnų dainuoja, o jis, nelaimingasis, galvoja apie savo nuodėmę, apie įžeistą Avinėlį. Kiek jau jo prisimelsta, kiek priverkta! Kiek prašyta Avinėlio atleidimo! Ir vis tiek jaučiasi per mažai atgailavęs... O dabar vėl pasižadėjęs užmušti išdaviką... Taip ir reikia! Iš teisybės, tik savo skriaudas galima atleisti, taigi užmušiąs jį nors ir visų brolių ir seserų akyse, kurie rytoj bus Ostriane. Tačiau Glauką tegu prieš tai nuteisia vyresnieji broliai, vyskupas arba Apaštalas. Užmušti — nedidelis darbas, o užmušti išdaviką netgi malonu, lyg nudėtum vilką ar lokį, bet jeigu Glaukas žūtų nekaltas? Kaip užsikrauti ant sąžinės naują žmogžudystę, naują nuodėmę ir naują Avinėlio įžeidimą?

— Teismui nėra laiko, sūnau mano,— atsakė Chilonas,— nes išdavikas iš Ostriano skubės tiesiai pas cezarį į Ancijų arba pasislėps namuose vieno patricijaus, kuriam jis daro paslaugas, o aš tau duosiu žymenį, kurį parodysi užmušęs Glauką, ir vyskupas, ir Didysis Apaštalas palaimins tavo žygį.

Taip taręs, išsiėmė pinigėlį, paskui pradėjo už juostos ieškoti peilio, o suradęs išrėžė sestercijuje kryžiaus ženklą ir padavė darbininkui.

— Štai nuosprendis Glaukui ir tau žymuo. Kai užmušęs Glauką šį žymenį parodysi vyskupui, jis atleis tau ir aną netyčia padarytą žmogžudystę.

Darbininkas nejučiomis ištiesė ranką į pinigėlį, bet atmintyje dar nebuvo išdilusi pirmoji žmogžudystė, ir jį nukrėtė tarsi išgąstis.

— Tėve,— prabilo kone maldaujamu balsu,— ar tikrai prisiimi ant savo sąžinės tą darbą ir ar pats girdėjai Glauką išduodant brolius?

Chilonas suprato, kad reikia kažkokių įrodymų, suminėti kokius nors vardus, nes kitaip į milžino širdį gali įsismelkti abejonė. Staiga laiminga mintis nušvito galvoje.

— Klausyk, Urbonai,— tarė,— aš gyvenu Korinte, bet kilęs iš Koso ir čia, Romoje, mokau Kristaus tiesų vieną jauną vergę iš mano krašto, jos vardas Eunikė. Ji dirba vestiplika vieno cezario bičiulio, kažkokio Petronijaus namuose. Tai va tuose namuose girdėjau, kaip Glaukas pasišovė išduoti visus krikščionis ir dar pasižadėjo kitam cezario bendrininkui, Vinicijui, surasti tarp krikščionių merginą...

Čia stabtelėjo ir nustebęs pasižiūrėjo į darbininką, kurio akys ūmai sužibo kaip žvėries, o veidą iškreipė laukinis įtūžis ir rūstybė.

— Kas tau? — paklausė beveik išsigandęs.

— Nieko, tėve. Rytoj užmušiu Glauką!..

Tačiau graikas nutilo, o po valandėlės nutvėrė darbininką už pečių, pasuko, kad mėnulio šviesa kristų tiesiai jam į veidą, ir ėmė akylai į jį žiūrėti. Buvo matyti, kad širdyje dvejojo, ar kvosti toliau ir viską iki galo išpešti, ar tuo tarpu tenkintis gautomis žiniomis ir savo spėjimais.

Galų gale įgimtas atsargumas nugalėjo.

Giliai atsidusęs kartą, kitą, paskui, vėl uždėjęs ranką darbininkui ant galvos, pabrėžtinai paklausė iškilmingu balsu:

— Tai per šventą krikštą gavai Urbono vardą?

— Taip, tėve.

— Na, tada ramybė tau, Urbonai.

PERSKYRIMAS AŠTUONIOLIKTAS

Petronijus — Vinicijui:

„Prasti tavo reikalai, carissime! Venera, matyt, sudrumstė tau mintis, atėmė protą, atmintį ir sugebėjimą mąstyti apie ką nors kita, išskyrus meilę. Pasiskaityk kada nors, ką atsakei į mano laišką, ir pamatysi, kaip tavo sąmonė dabar pasidarė abejinga viskam, kas nesusiję su Ligija, kaip rūpinasi vien ja, prie jos vis grįžta ir sukasi viršum kaip vanagas ties nužiūrėtu laimikiu. Prisiekiu Poluksu! Surask ją greičiau, nes kitaip, jei ugnis tavęs nepavers pelenais, pavirsi Egipto sfinksu, kuris, įsimylėjęs, kaip pasakojama, blyškiaveidę Izidę, pasidarė viskam kurčias, abejingas ir tik laukia nakties, kad galėtų žiūrėti į mylimąją akmeninėmis akimis.

Lakstyk sau vakarais persirengęs po miestą, netgi lankyk su savo filosofu krikščionių maldos namus. Visa, kas žadina viltį ir trumpina laiką, verta pagyrimo. Tačiau dėl mano bičiulystės padaryk vieną dalyką: tas Ursas, Ligijos vergas, kiek girdėjau, yra nepaprasto stiprumo vyras, tai nusisamdyk Krotoną ir leiskis į žygius trise. Taip bus saugiau ir išmintingiau. Krikščionys, jeigu jiems priklauso Pomponija Grecina ir Ligija, matyt, nėra tokie piktadariai, kokiais juos visi laiko, bet pagrobiant Ligiją jie parodė, kad tada, kai užkabinama jų kaimenės avelė, jie nejuokauja. Žinau, kad pamatęs Ligiją susitvardyti neįstengsi ir panorėsi ją tučtuojau parsivesti, bet kaipgi tai vien su

Chilonidu įvykdysi? O Krotonas viską sutvarkys, nors ją saugotų dešimt tokių ligų kaip tas Ursas. Nesileisk išnaudojamas Chilono, o Krotonui pinigų nešykštėk. Iš visų patarimų, kuriuos tau galiu pasiųsti, šitas verčiausias.

Čia jau visi liovėsi kalbėję apie mažąją Augustą ir apie tai, kad numirė nuo apžavų. Dar prisimena ją kartais Popėja, bet cezario galva pramušta kuo kitu, be to, jeigu teisybė, kad dieviškoji Augusta vėl laukiasi, tai ano vaiko atminimas ir jos širdyje išblės be pėdsakų. Jau keliolika dienų esame Neapolyje, tikriau — Bajuose. Jeigu dar pajėgtum kuo nors domėtis, tai mūsų viešnagės čia aidas turėtų pasiekti tavo ausis, nes visa Roma veikiausiai apie nieką daugiau nekalba. Atvykome tiesiai į Bajus, kur pirmiausia mus užgriuvo motinos prisiminimai ir sąžinės graužimas. Bet žinai, iki ko priėjo Ahenobarbas? Nagi net motinos nužudymas jam yra tik poezijos tema ir dingstis vaidinti tragiškas juokdario scenas. Seniau jį tikrai graužė sąžinė tik todėl, kad yra bailys. O dabar, kai įsitikino, kad pasaulis kaip ir anksčiau po jo padu ir joks dievas jam neatkeršijo, jis tiktai apsimeta, kad sugraudintų žmones savo likimu. Naktimis kartais pašoka, tikindamas, kad jį persekiojančios furijos, žadina mus, dairosi, maivosi kaip aktorius, vaidinantis Orestą[108], prastas aktorius, deklamuoja graikų eiles ir seka, ar mes grožimės. O mes, žinoma, grožimės! Užuot pasakę jam: „Eik miegoti, juokdary!“, taip pat nusiteikiame pagal tragedijos toną ir giname didįjį artistą nuo furijų. Prisiekiu Kastoru! Veikiausiai ir tu girdėjai, kad jis jau viešai vaidino Neapolyje. Suvarė visus graikų valkatūnus iš Neapolio ir aplinkinių miestų, jie kvėpuodami užtvindė areną tokiu nemaloniu česnakų ir prakaito dvoku, jog dėkojau dievams, kad sėdėjau ne pirmose eilėse drauge su augustionais, o buvau su Ahenobarbu už scenos. Ar patikėsi, kad jis bijojo? Bijojo iš tikrųjų! Paėmęs mano ranką, spaudė sau prie širdies, kuri tikrai dažniau plakė. Kvėpavo tankiai, o kai reikėjo išeiti į sceną, išblyško it pergamentas, kaktą išpylė prakaito lašai. O juk žinojo, kad visose eilėse sėdi su lazdomis pretorionai, kurie prireikus turėjo pakelti entuziazmą. Tačiau neprireikė. Jokia Kartaginos apylinkių beždžionių gauja nesugebėtų klykti taip kaip šitie driskiai. Sakau tau, kad česnakų kvapas siekė net sceną. O Neronas lankstėsi, spaudė ranką prie širdies, siuntė oru bučinius ir verkė. Paskui įgriuvo kaip girtas tarp mūsų, laukiančių už scenos, šaukdamas: „Kas tie visi triumfai palyginti su šiuo mano triumfu!“ O ten driskiai vis klykė ir plojo, žinodami, kad išplos sau iš juokdario cezario malonių, dovanų, vaišių, loterijos bilietų ir naujų re-

ginių. Aš net nesistebiu, kad jie plojo, nes tokių dalykų ligi šiol nebuvo matę. O jis vis kartojo: „Štai kas yra graikai! Štai kas yra graikai!“ Ir man regis, kad jo neapykanta Romai nuo šios valandos dar sustiprėjo. Aišku, į Romą buvo pasiųsti specialūs žygūnai su pranešimais apie triumfą, ir šiomis dienomis laukiame senato padėkų. Po pirmojo Nerono pasirodymo čia įvyko keistas atsitikimas. Staiga sugriuvo teatras, tačiau tada, kai žmonės jau buvo išėję. Buvau įvykio vietoje ir nemačiau, kad iš po griuvėsių būtų ištrauktas nors vienas lavonas. Daugelis, netgi graikų, žiūri į tai kaip į dievų rūstybę už cezario valdžios pažeminimą, bet jis, atvirkščiai, tikina, kad tai dievų malonė, jie aiškiai globoja jo dainavimą ir tuos, kurie jo klausosi. Todėl dedamos aukos visose šventyklose ir padėkos, o jam — naujas paskatinimas keliauti į Achają. Tačiau prieš kelias dienas man kalbėjo, kad bijąs, ką dėl to pasakysią Romos gyventojai, ar nesukilsią iš meilės jam, taip pat iš nuogąstavimo, kad, cezariui išvykus ilgesniam laikui, galįs užtrukti duonos dalijimas ir žaidimai.

O dabar keliaujame į Beneventą pasižiūrėti kurpių grožybių, kuriomis puikuosis Vatinijus, iš ten, dieviškųjų Elenos brolių globojami[109] — į Graikiją. Apie save turiu pasakyti, kad pastebėjau vieną dalyką: tarp pamišėlių pats darausi pamišėliu, dar daugiau — regiu tuose pamišimuose savotišką žavesį. Graikija ir kelionė su tūkstančiu citrų, triumfalinė Bakcho eisena tarp mirtomis, vynuogienojais ir sausmedžio šakelėmis vainikuotų nimfų ir bakchančių, tigrais pakinkyti vežimai, gėlės, tirsai, vainikai, šūkiai „evoe!“, muzika, poezija ir plojanti Helada — viskas puiku, bet mes puoselėjame dar drąsesnius sumanymus. Norėtume sukurti tokią pasakišką rytietišką imperiją, palmių, saulės, poezijos karalystę, kur tikrovė — kaip sapnas, kur gyvenimas — vien tiktai malonumai. Norėtume užmiršti Romą, o pasaulio centrą perkelti kur nors tarp Graikijos, Azijos ir Egipto, gyventi ne kaip žmonės, o kaip dievai, nepatirti, kas yra kasdienybė, aukso galeromis purpurinių burių paunksnėje klajoti po Archipelagą, būti Apolonu, Ozyriu ir Baaliu viename asmenyje, rausti su aušra, auksu spindėti su saule, sidabru — su mėnuliu, įsakinėti, dainuoti, svajoti... Ar patikėsi, kad aš, dar turįs už sesterciją proto, o už asą — blaivumo, leidžiuosi nešamas šių fantazijų, leidžiuosi todėl, kad jos, nors ir neįvykdomos, tačiau bent didžios ir neįprastos... Tokia pasakiška imperija vis dėlto kada nors, kada nors po ilgų amžių atrodytų žmonėms it viliojantis sapnas. Jeigu Venera neprisiima kartais kokios Ligijos arba nors tokios vergės kaip Eunikė pavidalo, jeigu

jo nepapuošia menas, tai pats gyvenimas yra tuščias ir labai dažnai parodo beždžionės veidą. Tačiau Variabarzdis neįgyvendins savo užmojų jau vien dėl to, kad toje pasakiškoje, rytietiškoje poezijos karalystėje neturi būti vietos išdavystei, niekšybei ir mirčiai, o joje prisidengęs poeto kauke sėdi menkas komediantas, puskvailis važnyčiotojas ir lėkštas tironas. O tuo tarpu smaugiame žmones, kai jie kokiu nors būdu mums kliudo. Vargšas Torkvatas Silanas jau virto šešėliu. Prieš kelias dienas atvėrė sau venas. Lekanijus ir Licinijus su baime priima konsulatą; senasis Trazėja neišvengs mirties, nes nori būti doras. Tigelinas kol kas negali išgauti įsakymo, kad aš atverčiau sau venas. Aš dar reikalingas ne tik kaip elegantiae arbiter, bet ir kaip žmogus, be kurio patarimų ir skonio kelionė į Achają gali nepasisekti. Tačiau ne kartą pagalvoju, kad anksčiau ar vėliau taip ir baigsis, ir žinai, kas man tokiu atveju rūpi — nagi kad Variabarzdžiui neatitektų toji mano Mirenos taurė, kurią matei ir kuria grožėjais. Jei mano mirties valandą būsi šalia manęs, tai ją atiduosiu tau, o jei būsi toli — sudaužysiu. Bet kol kas prieš akis — tų kurpių Beneventas, olimpinė Graikija ir Fatumas, kuris kiekvienam nežinomą ir netikėtą nuskiria kelią. Lik sveikas ir pasisamdyk Krotoną, nes kitaip ir antrą kartą išplėš tau Ligiją. Chilonidą, kai tau nebereikės, atsiųsk man, nesvarbu kur bebūčiau. Gal padarysiu iš jo antrą Vatinijų, ir konsulai bei senatoriai gal drebės prieš jį, kaip dabar prieš šitą narsuolį Dervasiūlį. Verta sulaukti tokio reginio. Kai surasi Ligiją, duok man žinią, kad galėčiau paaukoti už jus porą gulbių ir porą balandžių čionykštėje apvalioje Veneros šventykloje. Sapnavau kartą Ligiją ant tavo kelių, ieškančią tavo bučinių. Pasistenk, kad tai būtų pranašingas sapnas. Tenebūna tavo padangėje debesų, o jeigu bus, tai — rožių spalvos ir rožių aromato. Lik sveikas ir gyvuok!“

PERSKYRIMAS DEVYNIOLIKTAS

Vos tik Vinicijui baigus skaityti, į biblioteką tyliai įslinko nekviestas Chilonas, nes tarnams buvo įsakyta įleisti jį bet kuriuo metu dieną ir naktį.

— Tebūna, pone, tau maloninga dieviškoji tavo kilniaširdžio protėvio Enėjo motina,— tarė atvykėlis,— kaip kad man buvo maloningas dieviškasis Majos sūnus[110].

— Ką tai reiškia? — paklausė Vinicijus, staigiai pakildamas nuo stalo, prie kurio sėdėjo.

Chilonas pakėlė galvą ir tarė:

— Eureka!

Jaunasis patricijus taip susijaudino, kad kiek laiko nepajėgė žodžio ištarti.

— Matei ją? — pagaliau paklausė.

— Mačiau Ursą, pone, ir kalbėjau su juo.

— Ir žinai, kur jie slepiasi?

— Ne, pone. Manim dėtas, kitas iš savimeilės būtų išsidavęs ligui, kad atspėjo, kas jis, būtų stengęsis iškvosti, kur gyvena, ir gavęs tokį kumštį, nuo kurio jam būtų išdulkėję visi žemės reikalai, arba sukėlęs milžino nepasitikėjimą ir paskatinęs paieškoti merginai gal dar tą pačią naktį kitos slėptuvės. Aš taip nepadariau, pone. Man užtenka žinoti, kad Ursas dirba pas malūnininką vardu Demas, ten prie Emporijaus, kaip ir tavo atleistinis, o užtenka todėl, kad dabar bet kuris tavo patikimesnis vergas gali rytą nueiti jo pėdomis ir susekti jų slėptuvę. Aš tik atnešiau tau, pone, žinią, kad tu įtikėtum: jeigu jau Ursas čia, tai ir dieviškoji Ligija yra Romoje, ir dar žinią, kad šią naktį ji beveik tikrai bus Ostriane.

— Ostriane? Kur jis yra? — nutraukė Vinicijus, matyt, norėdamas tučtuojau bėgti į nurodytą vietą.

— Tai senos kapinės tarp Via Salaria ir Via Nomentana. Tas krikščionių pontifex maximus*, kurį tau, pone, minėjau ir kurio laukta gerokai vėliau, atvyko jau šiandien ir krikštys bei mokys tose kapinėse. Jie slapstosi su savo mokslu, ir nors ligi šioi nėra jokių jį draudžiančių ediktų, žmonės krikščionių neapkenčia, todėl jie turi būti atsargūs. Pats Ursas man sakė, kad šiandien visi iki paskutinio susirinks Ostriane, nes kiekvienas nori pamatyti ir išgirsti tą, kuris buvo pirmas Kristaus mokinys ir kurį jie vadina Pasiuntiniu. Jų moterys lygiai su vyrais klausosi pamokymų, tad iš visų moterų nebus gal tik vienos Pomponijos — ji neturėtų kaip pasiteisinti Aului, senų dievų garbintojui, kodėl naktį palieka namus, bet Ligija, mano pone, esanti Urso ir bendruomenės vyresniųjų globoje, ateis be abejonės drauge su kitomis moterimis.

Vinicijus, ligi šiol gyvenęs tarsi karštligėje, palaikomas tiktai vilties, dabar, kai ta viltis lyg ir pildėsi, staiga pajuto silpnumą, lyg žmo-

* Vyriausiasis žynys (*lot.*).

gus, pasiekęs tikslą nežmoniškomis pastangomis. Chilonas tai pastebėjo ir nusprendė pasinaudoti:

— Teisybė, miesto vartus sergsti tavo žmonės, pone, ir krikščionys, aišku, tai žino. Tačiau jiems nereikia vartų. Tibrui taip pat jų nereikia, ir nors nuo upės iki tų kelių toloka, verta sukarti ilgesnį galą, kad pamatytum Didįjį Apaštalą. Be to, jie gali turėti tūkstančius būdų persigauti per miesto sieną, ir aš žinau, kad taip yra. Ostriane atrasi, pone, Ligiją; net jeigu jos ir nebūtų, o tuo aš netikiu, ten pamatysi Ursą, nes jis davė man įžadą užmušti Glauką. Pats sakė būsiąs ir ten nudobsiąs, girdi, taurusis tribūne? Taigi arba seksi jo pėdomis ir sužinosi, kur gyvena Ligija, arba įsakysi savo žmonėms jį sučiupti kaip žudiką, o turėdamas ligą savo rankose, išgausi iš jo, kur paslėpė Ligiją. Aš savo atlikau! Kitas, manim dėtas, o pone, tau pasakytų, kad išgėręs su Ursu dešimt kantarų[111] geriausio vyno, kol iškvotė iš jo paslaptį; dar kitas pasakytų, kad prakišęs jam tūkstantį sestercijų lošdamas „dvylikos linijų" lentelėje, arba nupirkęs šitą žinią už du tūkstančius... Žinau, kad atsiteistumei man dvigubai, ir vis dėlto bent vieną kartą gyvenime... tai yra norėjau pasakyti, kaip visada gyvenime, būsiu sąžiningas, nes, tikiuosi, prisiminęs geraširdžio Petronijaus žodžius, visas mano išlaidas ir viltis pranoks tavo dosnumas.

Bet Vinicijus buvo karys, įpratęs ne tik ieškoti išeities visais atvejais, bet ir veikti, todėl netrukus nugalėjo valandėlę plūstelėjusią silpnybę ir tarė:

— Nenusivilsi mano dosnumu, bet pirmiausia eisi su manimi į Ostrianą.

— Aš į Ostrianą? — paklausė Chilonas, neturėdamas menkiausio noro ten eiti.— Aš, taurusis tribūne, pažadėjau tau surasti Ligiją, bet neįsipareigojau ją pagrobti... Tik pagalvok, pone, kas man atsitiktų, jeigu tas ligų lokys, sudraskęs Glauką, čia pat įsitikintų, kad ne visai pagrįstai jį suplėšė? Ar jis nepalaikytų manęs (beje, visai neteisingai) įvykdytos žmogžudystės kaltininku? Atmink, pone: kuo didesnis filosofas, tuo sunkiau jam atsakyti į kvailus neišmanėlių klausimus, taigi ką aš jam atsakyčiau, jeigu jis paklaustų, kodėl apkaltinau gydytoją Glauką? Tačiau jeigu įtari mane, kad tave apgaudinėju, tai pasakysiu štai ką: sumokėk man tik tada, kai parodysiu namą, kur gyvena Ligija, o šiandien atskleisk man vien dalelę savo dosnumo, kad jeigu kas nors, o pone (tesaugo tave visi dievai), tau atsitiktų, aš nelikčiau be atpildo. Tavo širdis to niekada nepakeltų.

Vinicijus priėjo prie pastatytos ant marmurinio pastovo skrynios, vadinamos arka, ir išėmęs iš jos kapšą metė Chilonui.

— Čia yra skrupulai,— pasakė.— Kai Ligija bus mano namuose, gausi tokį pat, pilną aurėjų*.

— O Jupiteri! — sušuko Chilonas.

Tačiau Vinicijus suraukė antakius.

— Čia gausi valgyti, paskui galėsi pailsėti. Iki vakaro niekur neisi, o kai sutems, lydėsi mane į Ostrianą.

Graiko veide pasirodė baimė ir abejonė, bet jis greitai nusiramino ir atsakė:

— Kas gali tau priekaištauti, pone! Priimk šiuos žodžius kaip gerą pranašystę, taip kaip juos, sako, priėmęs didysis mūsų herojus Amono šventykloje. Na, o kalbant apie mane, tai šie „skrupulai" (jis krestelėjo kapšą) persvėrė manuosius, jau nekalbant apie tavo bičiulystę, kuri man yra tikra laimė ir malonumas.

Tačiau Vinicijus jį nekantriai nutraukė ir ėmė klausinėti pokalbio su Ursu smulkmenų. Iš viso to vienas dalykas atrodė akivaizdus: arba dar šią naktį išaiškės, kur slapstosi Ligija, arba ją pačią bus galima pagrobti grįžtant namo iš Ostriano. Nuo tos minties Vinicijų pagavo pašėlęs džiaugsmas. Dabar, kai buvo beveik tikras, kad Ligiją suras, išnyko ir jos sukeltas pyktis, ir susikaupusi nuoskauda. Už šitą štai džiaugsmą dovanojo jai visas kaltes. Galvojo apie ją tik kaip apie brangią ir trokštamą būtybę ir jaudinosi, tarsi būtų jos laukęs grįžtant po ilgos kelionės. Magėjo sušaukti vergus ir liepti jiems išpuošti namus vainikais. Šią valandėlę nepyko net ant Urso. Buvo pasiryžęs visiems viską atleisti. Jis naudojosi Chilono paslaugomis, bet ligi šiol juo kiek dygėjosi, o dabar pirmą kartą jis jam pasirodė įdomus ir neeilinis žmogus. Nušvito visi namai, nušvito akys, nušvito veidas. Vėl pajuto jaunystę ir gyvenimo džiaugsmą. Ankstesnė niūri širdgėla dorai neparodė, kokia didelė jo meilė Ligijai. Tai suprato tik dabar, kai jau tikėjosi ją turėti. Geismas budo, kaip pavasarį bunda saulės sušildyta žemė, bet aistra šį kartą nebuvo tokia aklą ir laukinė, ne, daugiau džiugi ir švelni. Viduje kunkuliavo beribė energija, ir buvo įsitikinęs, kad vos tik pamatys Ligiją savo akimis, jau nebeįstengs jos atimti viso pasaulio krikščionys, net pats cezaris.

Tačiau Vinicijaus džiaugsmo padrąsintas Chilonas prabilo ir ėmė patarinėti. Jo manymu, negalima sakyti, kad jau laimėta, būtinas di-

* Scripulum, arba scrupulum — maža aukso moneta, trečdalis auksinio denaro, arba aurėjaus. (*Aut. pastaba*)

džiausias atsargumas, nes kitaip viskas gali nueiti per nieką. Ir maldavo Vinicijų negrobti Ligijos Ostriane. Ten esą reikia vykti su gaubtais ant galvų, pridengtais veidais ir, pasislėpus kokiame tamsiame kampe, tiktai stebėti visus susirinkusius. O pamačius Ligiją, saugiausia būsią — sekti paskui ją iš tolo, nužiūrėti, į kuriuos namus įeina, ir tik rytojaus dieną švintant apsupti juos su dideliu būriu vergų ir išaušus ją pasiimti. Kadangi ji yra įkaitė ir iš tiesų priklauso cezariui, tai galima veikti nebijant nusižengti įstatymui. O jeigu jos nesurasią Ostriane, patrauksią paskui Ursą, ir rezultatas būsiąs tas pats. Į kapines eiti su dideliu pulku savo žmonių nederą, nes greitai patrauksią dėmesį, tada krikščionims tereiksią užgesinti visus fakelus, kaip kad jie padarė per pirmąjį pagrobimą, ir išsisklaidyti arba išsislapstyti tamsoje, jiems vieniems žinomose užuolandose. Tačiau būtina esą pasiimti ginklus, o dar geriau — pasitelkti porą patikimų ir tvirtų vyrų, kad, iškilus pavojui, būtų apsauga.

Vinicijus jam visiškai pritarė ir, kartu prisiminęs Petronijaus patarimą, liepė vergams atvesti čia Krotoną. Chilonas Romoje visus pažinojo, tad išgirdęs minint žinomą atletą, kurio nežmoniška jėga arenoje ne kartą žavėjosi, aiškiai nusiramino ir pareiškė eisiąs į Ostrianą. Didžiųjų aurėjų prikimštas kapšas jam atrodė su Krotono pagalba daug lengviau pasiekiamas.

Tad gerai nusiteikęs sėdo prie stalo, kur jį netrukus pakvietė atrijaus vyresnysis, ir valgydamas pasakojo vergams, kad jų šeimininkui pristatęs stebuklingo tepalo — girdi, užtenka juo patepti kanopas menkiausiam arkliui, ir jis paliks užnugaryje visus kitus. Tą tepalą sutaisyti jį išmokęs vienas krikščionis, nes seni krikščionys burtus ir stebuklus išmaną daug geriau net už tesaliečius, nors Tesalija ir garsėja savo žiniuonėmis. Krikščionys juo nepaprastai pasitikį, o kodėl — lengvai suprasiąs kiekvienas, kas žino, ką reiškia žuvis. Taip kalbėdamas, atidžiai žiūrėjo į vergų veidus, vildamasis tarp jų atrasti krikščionį ir apie tai pranešti Vinicijui. Tačiau kai ta viltis neišsipildė, ėmė valgyti ir gerti iki gurklio, nešykštėdamas pagyrimų virėjui ir tikindamas, kad pasistengsiąs jį iš Vinicijaus atpirkti. Jo linksmybę drumstė tik viena mintis, kad naktį reikės eiti į Ostrianą, bet vis guodėsi, kad būsiąs persirengęs, patamsyje ir lydimas dviejų vyrų: vienas jų — stipruolis, visos Romos dievaitis, o antras — patricijus ir aukštas karo vadas. „Jei Vinicijų ir pažins,— svarstė,— vis tiek neišdrįs prieš jį pakelti rankos, o dėl manęs — galės džiaugtis, jeigu pamatys nors mano nosies galiuką".

Paskui prisiminė pašnekesį su darbininku, ir tie prisiminimai dar labiau jam pakėlė ūpą. Nebuvo jokios abejonės, kad tas darbininkas — Ursas. Iš Vinicijaus ir tų, kurie lydėjo Ligiją iš cezario rūmų, girdėjo apie nepaprastą to žmogaus stiprumą. Kadangi per Euricijų jis ieškojo ypatingai tvirtų vyrų, tai nėra ko stebėtis, kad jam parodė Ursą. Paskui darbininko sumišimas ir pasipiktinimas išgirdus apie Vinicijų ir Ligiją išblaškė visas abejones, kad tie asmenys stipruoliui itin rūpi; be to, darbininkas užsiminė ir apie atgailą už žmogžudystę; pagaliau darbininko išvaizda visiškai atitiko Vinicijaus pasakojimą apie ligą. Gal tiktai pakeistas vardas kėlė kiek abejonių, bet Chilonas žinojo, kad krikščionys per krikštą dažnai gauna naują vardą.

„Jeigu Ursas užmuš Glauką,— svarstė Chilonas,— tai bus dar geriau, o jei neužmuš — tai irgi geras ženklas, nes parodys, kaip sunku krikščioniui įvykdyti žmogžudystę. Juk aš pavaizdavau tą Glauką tarsi tikrą Judo sūnų ir visų krikščionių išdaviką; buvau toks iškalbingas, kad net akmenį būčiau išjudinęs ir jis būtų pasižadėjęs nukristi Glaukui ant galvos, o vis dėlto vos palenkiau tą ligų lokį duoti man žodį pritvoti jį savo letena... Dvejojo, nenorėjo, kalbėjo apie savo susikrimtimą ir atgailą. Matyt, tarp jų taip nedaroma... Savo skriaudas reikia dovanoti, už svetimas nelabai leistina keršyti, taigi pasvarstyk, Chilonai, kas tau gali grėsti? Glaukas neturi tau keršyti... Jeigu Ursas neužmuš Glauko už tokią didelę kaltę kaip visų krikščionių išdavimas, tai tuo labiau jis neužmuš tavęs už tokią mažą — vieno krikščionio išdavimą. Beje, kai tik parodysiu tam geidulingam keršuliui tos balandės lizdą, nusiplausiu rankas ir vėl sugrįšiu į Neapolį. Krikščionys taip pat kalba apie kažkokį rankų nusiplovimą, matyt, taip daroma galutinai užbaigus darbą. Geri žmonės tie krikščionys, o kokios blogos šnekos apie juos sklinda. O dievai! Tai šitoks teisingumas pasaulyje! Vis dėlto patinka man tas tikėjimas, kad neleidžia žudyti. Bet jei neleidžia žudyti, tai jau tikrai neleidžia nei vogti, nei apgaudinėti, nei melagingai liudyti, taigi nepasakyčiau, kad jis lengvas. Jis, matyt, moko ne tik garbingai mirti, kaip stoikai, bet ir dorai gyventi. Jei kada susikrausiu turto ir turėsiu tokius namus kaip šitie ir tiek vergų, tai gal ir aš tapsiu krikščioniu tiek laiko, kiek man bus naudinga. Juk turtuolis gali sau viską leisti, net ir dorybę... Taip! Tai turtingųjų religija, todėl nesuprantu, kodėl tarp jų tiek skurdžių. Kas jiems iš to, kodėl jie leidžia dorybei surišti sau rankas? Reikėtų apie tai kada nors pagalvoti. O tuo tarpu ačiū tau, Hermi, kad padėjai man atrasti tą barsuką... Tačiau jeigu taip padarei dėl dviejų telyčių — baltų vienmečių

paauksuotais ragais — tai aš tavęs nepažįstu. Gėdykis, Argo nugalėtojau![112] Toks išmintingas dievas ir nenumatei iš anksto, kad nieko negausi! Aukoju tau užtat savo dėkingumą, o jeigu vietoj mano dėkingumo nori dviejų galvijų, tai pats esi toks trečias, ir geriausiu atveju tau derėtų būti piemeniu, o ne dievu. Saugokis taipgi, kad aš kaip filosofas neįrodyčiau žmonėms, jog tavęs nėra, nes tada visi liautųsi tau nešę aukas. Su filosofais verčiau gyventi gražiuoju".

Taip kalbėdamasis su savimi ir Hermiu, išsitiesė ant suolo, pasikišo po galva apsiautalą ir, vergėms nuėmus indus, užmigo. Pabudo, tikriau sakant, buvo pažadintas, kai atvyko Krotonas. Tada nuėjo į atrijų ir su malonumu ėmė apžiūrinėti galingą lanistos, buvusio gladiatoriaus, figūrą, kuri, rodos, užpildė visą atrijų. Krotonas jau buvo susiderėjęs dėl kainos ir dabar kalbėjo Vinicijui:

— Prisiekiu Herkuliu! Gerai, pone, kad šiandien į mane kreipeisi, nes rytoj, pakviestas kilniojo Vatinijaus, išvykstu į Beneventą, cezario akivaizdoje susiremti su kažkokiu Sifaku, stipriausiu negru, kokį kada nors yra pagimdžiusi Afrika. Ar įsivaizduoji, pone, kaip sutraškės jo stuburas mano glėbyje, ir dar suknežinsiu kumščiu juodą jo snukį.

— Prisiekiu Poluksu! — atsakė Vinicijus.— Esu tikras, kad taip ir bus, Krotonai.

— Ir gerai padarysi,— pridūrė Chilonas.— Taip!.. Suknežink jam ir snukį! Tai puiki mintis ir tavęs vertas žygis. Galiu kirsti lažybų, kad suknežinsi jam snukį. Tačiau dabar išsitepk kūną aliejais, mano Herkuli, ir tvirtai susijuosk, nes žinok — ko gera, teks susiremti su tikru Kaku[113]. Žmogus, saugantis tą merginą, kuri rūpi garbiajam Vinicijui, sako, yra nepaprastas galiūnas.

Chilonas taip kalbėjo tik norėdamas pakurstyti Krotono savimeilę, o Vinicijus pridūrė:

— Taip, taip, aš jo nemačiau, bet kiti man pasakojo, kad jis nutvėręs jautį už ragų galįs nutempti kur nori.

— Oi! — sušuko Chilonas, nemanęs, kad Ursas toks stiprus. Tačiau Krotonas tik niekinamai šyptelėjo.

— Garbusis pone,— tarė,— va šita ranka apsiimu sugriebti tą, kurį įsakysi, o kita — apsiginti nuo septynių tokių ligų ir parnešti merginą tau į namus, nors visi Romos krikščionys mane vytųsi kaip Kalabrijos vilkai. Jeigu to nepajėgsiu padaryti, leisiu save nuplakti štai prie šio impluvijaus.

— Neleisk jam taip daryti, pone! — sušuko Chilonas.— Jie pradės

į mus svaidyti akmenis, o tada ką bepadės jo jėga? Ar ne geriau merginą paimti iš namų ir nestumti į pražūtį nei jos, nei savęs?

— Taip ir turi būti, Krotonai,— patvirtino Vinicijus.

— Tavo pinigai — tavo valia! Tik neužmiršk, pone, kad rytoj aš keliauju į Beneventą.

— Vien tik mieste turime penkis šimtus vergų,— atsakė Vinicijus.

Tada davė jiems ženklą pasišalinti, o pats nuėjo į biblioteką ir atsisėdęs parašė Petronijui tokius žodžius:

„Chilonas surado Ligiją. Šią naktį su juo ir Krotonu eisiu į Ostrianą ir pagrobsiu ją ten pat arba rytoj iš namų. Teapipila tave dievai visokeriopa laime. Lik sveikas, carissime, džiaugsmas neleidžia man toliau rašyti".

Ir padėjęs rašyklę ėmė vaikščioti sparčiu žingsniu — širdis buvo kupina ne tik džiaugsmo, bet ir graužiančio nerimo. Kalbėjo sau, kad rytojaus dieną Ligija jau būsianti šiuose namuose. Nežinojo, kaip su ja pasielgsiąs, bet jautė: jeigu ji panorės jį mylėti, jis bus jos tarnas. Prisiminė Aktės tikinimus, kad buvo mylimas, ir didžiai susijaudino. Matyt, tereikės įveikti mergaitišką drovumą ir kažkokius įžadus, kurių turbūt liepia laikytis krikščionių tikėjimas? O jeigu taip, tai kai tik Ligija atsidurs jo namuose ir nusileis įkalbinėjimams arba prievartai, tada turės pasakyti pati sau: „Įvyko", ir paskui jau bus nuolanki ir mylinti.

Tačiau įėjęs Chilonas nutraukė šių palaimingų minčių srautą.

— Pone,— prabilo graikas,— štai kas dar šovė man į galvą: o jeigu krikščionys turi kokius ženklus — teseras, be kurių nieko nepraleis į Ostrianą? Žinau, kad maldos namuose taip būna, ir tokią teserą esu gavęs iš Euricijaus, tai leisk man, pone, nueiti pas jį, gerai iškvosti ir apsirūpinti tais ženklais, jeigu jie pasirodys būtini.

— Gerai, taurusis išminčiau,— linksmai atsakė Vinicijus.— Kalbi kaip įžvalgus žmogus ir esi vertas pagyrimo. Taigi eik pas Euricijų ar kur tik įsigeisi, bet dėl tikrumo palik štai ant šito stalo tą kapšą, kurį esi gavęs.

Chilonas visada nenoriai skiriasi su pinigais, tad dabar susiraukė, tačiau įvykdė liepimą ir išėjo. Nuo Karinų iki Cirko, šalia kurio buvo Euricijaus krautuvėlė, nelabai toli, todėl graikas sugrįžo dar gerokai prieš sutemas.

— Štai tie ženklai, pone. Be jų mūsų nebūtų įleidę. Taip pat smulkiai išsiklausinėjau apie kelią ir kartu pasakiau Euricijui, kad reikia ženklų tik mano bičiuliams, o aš pats neisiu, nes man, seniui, per

toli, be to, rytoj pamatysiu Didįjį Apaštalą, kuris man pakartos gražiausias ištraukas iš savo pamokslo.

— Kaip neisi? Privalai eiti! — pasakė Vinicijus.

— Žinau, kad privalau, bet eisiu gerai užsismaukęs gaubtą, ir jums patariu taip padaryti, kitaip galime išbaidyti paukštelius.

Netrukus jie pradėjo ruoštis, nes lauke jau temo. Pasiėmė gališkus apsiautalus su gaubtais, pasiėmė žibintus, Vinicijus dar apsiginklavo trumpu lenktu peiliu, tokius pat įdavęs ir savo bendrininkams. O Chilonas užsidėjo peruką, kurį buvo pasirūpinęs eidamas pas Euricijų, ir visi išskubėjo, kad tolimus Nomento vartus pasiektų prieš jų uždarymą.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMTAS

Ėjo per Vicus Patricius, palei Viminalį, senųjų Viminalio vartų link, pro aikštę, kur vėliau Dioklecianas pastatė puikias pirtis. Užpakalyje paliko Servijaus Tulijaus sienos likučiai, ir jau tuštesnėmis vietomis pasiekė Nomento kelią, ten pasukę i kairę, į Salariją, atsidūrė tarp kalvų, kur pilna smėlio karjerų, o šen bei ten ir kapinių. Tuo tarpu jau visai sutemo, o mėnuo dar nepatekėjęs, taigi jiems būtų buvę sunkoka surasti kelią, jeigu jo, kaip buvo numatęs Chilonas, nebūtų rodę patys krikščionys. Ir dešinėje, ir kairėje, ir priešakyje šmėžavo tamsios figūros, atsargiai slenkančios į smėlio daubas. Kai kurie tų žmonių nešėsi žibintėlius, tačiau kiek įmanoma dangstė juos apsiautalais, kiti, geriau pažįstantys kelią, žengė patamsyje. Įgudusiu kario žvilgsniu Vinicijus iš judesių skyrė jaunus vyrus nuo besiramstančių lazdomis senių ir stropiai susisupusių ilgomis stolomis moterų. Reti praeiviai ir iš miesto važiuojantys kaimiečiai tuos nakties keliautojus, matyt, laikė į arenarijas traukiančiais darbininkais arba laidotojų brolijų nariais, kurie naktimis kartais valgo apeigines vakarienes. Kuo toliau jaunasis patricijus ir jo bendrininkai yrėsi į priekį, tuo daugiau aplinkui mirgėjo žibintėlių, gausėjo žmonių. Kai kurie prislopintais balsais giedojo giesmes, kurios Vinicijui pasirodė pilnos liūdesio. Retkarčiais ausis pagaudavo padrikus giesmės žodžius arba frazes, pavyzdžiui: „Kelk, kuris miegi“ arba „Pakilk iš kapo“, kai kada vyrų ir moterų lūpos kartojo Kristaus vardą. Tačiau Vinicijus mažai paisė tų žo-

džių, nes iš galvos nėjo mintis, kad viena šitų tamsių figūrų gal yra Ligija. Kai kurie eidami pro šalį sveikindavo: „Ramybė jums“ arba „Garbė Kristui!“, o jį apimdavo nerimas, širdis pradėdavo tankiai plakti, nes vis vaidendavosi, kad girdi Ligijos balsą. Panašios figūros arba panašūs judesiai tamsoje jį be atvangos klaidino, ir tiktai kelis kartus apsirikęs ėmė nebetikėti savo akimis.

Kelionė vis dėlto jam prailgo. Apylinkes gerai pažinojo, bet patamsyje nesugebėjo susigaudyti. Kas žingsnis — čia kažkokie siauri takeliai, čia sienos likučiai, čia kažkokie namai, kurių jis neprisiminė aplink miestą. Pagaliau pro susitvenkusius debesis kyštelėjo mėnulio kraštas ir apšvietė apylinkes geriau už blausius žibintėlius. Tolumoje pradėjo kažkas plyksėti, tarsi laužas ar fakelo liepsna. Vinicijus pasilenkęs prie Chilono paklausė, ar ten ne Ostrianas.

Chilonui naktis, didelis atstumas nuo miesto ir tos į šmėklas panašios figūros, matyt, darė didelį įspūdį, ir jis atsakė netvirtu balsu:

— Nežinau, pone, niekada nesu buvęs Ostriane. Tačiau jie galėtų garbinti Kristų kur nors arčiau miesto.

O po valandėlės, jausdamas nenumaldomą norą kalbėti ir sutvirtinti drąsą, pridūrė:

— Renkasi it galvažudžiai, o juk jiems draudžiama žudyti, nebent tas ligas būtų mane niekšingai apgavęs.

Tačiau ir Vinicijų, kuris tegalvojo apie Ligiją, nustebino, kad jos bendratikiai renkasi pasiklausyti savo vyriausiojo žynio taip atsargiai ir paslaptingai, todėl pasakė:

— Kaip kiekvienas tikėjimas, taip ir šis turi tarp mūsų savo pasekėjų, bet juk krikščionys — žydų sekta. Kodėl jie renkasi čia, kai Užtibrėje stūkso žydų šventyklos, kur dienos šviesoje žydai atnašauja aukas?

— Ne, pone. Kaip tik žydai yra atkakliausi jų priešai. Kiek girdėjau, dar prieš dabarykštį cezarį kone kilo karas tarp žydų ir jų. Cezariui Klaudijui taip įgriso tos riaušės, kad išvijo visus žydus, bet dabar tas ediktas panaikintas. Tačiau krikščionys slepiasi nuo žydų ir miestiečių, kurie, kaip žinoma, kaltina juos piktadarybėmis ir neapkenčia.

Galą kelio jie ėjo tylėdami, paskui Chilonas, kurio baimė didėjo vis labiau tolstant nuo vartų, prašneko:

— Grįždamas iš Euricijaus pasiskolinau iš vieno barzdaskučio peruką, o į nosies šnerves įsikišiau po pupą. Neturėtų manęs pažinti.

Bet jeigu ir pažins, tai neužmuš. Jie neblogi žmonės! Netgi labai dori žmonės, myliu juos ir gerbiu.

— Negirk jų per anksti,— atsakė Vinicijus.

Dabar jie įėjo į siaurą daubą, iš šalių lyg suspaustą dviejų pylimų, per kuriuos vienoje vietoje buvo nuvestas akvedukas. Tuo metu išplaukė iš debesų mėnuo, ir tarpeklio gale jie pamatė sieną, visą apsivijusią gebenėmis, sidabru žvilgančiomis mėnulio šviesoje. Tai buvo Ostrianas.

Vinicijaus širdis ėmė smarkiau plakti.

Prie vartų du fosoriai[114] rinko ženklus. Netrukus Vinicijus ir jo bendrininkai atsidūrė gana erdvioje vietoje, iš visų pusių apsuptoje sienų. Šen bei ten stovėjo atskiri paminklai, o viduryje stūksojo hipogėjus, arba kripta, kurios apatinė dalis buvo po žeme, ten įrengti antkapiai; prieš kriptos angą tryško fontanas. Tačiau buvo aišku, kad pulkai žmonių niekaip nesutilps pačiame hipogėjuje. Vinicijus greitai susivokė, kad apeigos vyks po plynu dangumi lauke, kur netrukus susirinko didžiulė minia. Kiek akimi užmatai mirguliavo žibintėlis prie žibintėlio, bet daug kas iš atėjusių neturėjo jokio žiburio. Tiktai kelios galvos buvo nepridengtos, visi kiti, bijodami išdavikų, o gal šalčio, pasiliko su gaubtais, ir jaunasis patricijus susirūpinęs pagalvojo: jeigu taip bus iki galo, tai šioje minioje, blausioje šviesoje neįmanoma pažinti Ligiją.

Tačiau staiga prie kriptos suliepsnojo keli smalingi fakelai, kurie tuoj buvo suremti į mažą laužą. Pasidarė šviesiau. Netrukus minia ėmė giedoti kažkokį keistą himną, iš pradžių tyliai, paskui vis garsiau. Vinicijus kaip gyvas niekada nebuvo girdėjęs tokios giesmės. Tas pats liūdesys, apstulbinęs jį giesmėse, kurias pusbalsiu niūniavo pavieniai žmonės eidami į kapines, dabar aidėjo šiame himne, tik daug aiškiau ir stipriau, o į pabaigą jis pasidarė toks smelkiantis ir galingas, tarsi kartu su žmonėmis būtų ėmusios liūdėti visos kapinės, kalvos, daubos ir apylinkės. Atrodė, kad čia skamba kažkoks nakties meldimas, kažkoks nuolankus tamsoje paklydusių pagalbos šauksmas. Pakeltos galvos tarsi regėjo kažką ten, aukštybėse, o rankos kvietė jį nužengti žemėn. Giesmei nutilus, stojo kaip ir laukimo valandėlė, tokia kiaurai verianti, kad ir Vinicijus, ir jo bendrininkai nejučiomis ėmė žvilgčioti į žvaigždes, lyg pabūgę, kad atsitiks kažkas nepaprasta, kažkas iš tikrųjų nužengs į žemę. Vinicijus Mažojoje Azijoje, Egipte ir pačioje Romoje buvo matęs daugybę įvairiausių šventyklų, susipažinęs su daugybe tikėjimų ir girdėjęs daugybę gies-

mių, bet čia pirmą kartą regėjo žmones, kurie giesme šaukėsi dievybės ne šiaip sau atlikdami kažkokį nustatytą ritualą, bet iš širdies, tikrai jos išsiilgę, nelyginant vaikai savo tėvo ar motinos. Reikėjo būti aklam, kad nepastebėtum, jog šie žmonės ne tik garbino savo dievą, bet jį visa širdimi mylėjo, o to Vinicijus ligi šiol nebuvo matęs jokiame krašte, jokiose apeigose, jokioje šventykloje, nes Romoje ir Graikijoje tas, kas garbino dievus, taip darė prašydamas sau jų pagalbos arba iš baimės, bet niekam net į galvą neatėjo juos mylėti.

Nors visos Vinicijaus mintys sukosi apie Ligiją, o akys tik jos ieškojo minioje, tačiau jis negalėjo nematyti tų dalykų, kurie dėjosi aplinkui — tokių keistų ir nepaprastų. Tuo metu krikščionys įmetė dar kelis fakelus į laužą, jis nutvieskė raudona šviesa kapines ir nustelbė žibintėlius, o tuo metu iš hipogėjaus išėjo senolis, užsimetęs apsiautalą su gaubtu, bet neprisidengęs galvos, ir pasilypėjo ant akmens netoli laužo.

Jį išvydusi minia susiūbavo. Žmonės aplink Vinicijų ėmė šnibždėti: „Petras! Petras!..“ Vieni suklaupė, kiti ištiesė į jį rankas. Įsiviešpatavo tokia didi tyla, kad girdėjai kiekvieną iš laužo spragtelėjusią žarijėlę, tolimą ratų bildesį Nomento kelyje ir vėjo ūžesį keliose pinijose palei kapines.

Chilonas pasilenkė prie Vinicijaus ir sušnibždėjo:

— Tai jis! Pirmasis Kristaus mokinys, žvejys!

O senolis iškėlė aukštyn ranką ir peržegnojo susirinkusius, kurie dabar visi puolė ant kelių. Vinicijaus bendrininkai ir jis pats, nenorėdami išsiduoti, pasekė kitų pavyzdžiu. Jaunasis patricijus iš karto neįstengė susigaudyti savo įspūdžiuose, bet jam atrodė, kad prieš jį stovinti figūra yra visai paprasta ir kartu kažkokia ypatinga, o tas ypatingumas kaip tik išplaukia iš jos paprastumo. Senolis neturėjo nei mitros, nei ąžuolo vainiko ant galvos, nei palmės rankoje, nei auksinės lentelės ant krūtinės, nei žvaigždėmis nusėtų arba baltutėlių rūbų — žodžiu, jokių ženklų, kuriuos nešioja Rytų, egiptiečių, graikų žyniai arba Romos flaminai[115]. Ir vėl Vinicijų apstulbino tas pats skirtumas, kurį girdėjo ir krikščionių giesmėse, nes ir šis „žvejys“ jam atrodė ne kažkoks įgudęs atlikinėti ceremonijas vyriausias žynys, bet lyg paprastas žilagalvis, didžiai garbus liudytojas, atėjęs iš toli paskelbti kažkokią tiesą, kurią pats regėjęs, lietęs ir įtikėjęs kaip akivaizdžiausią dalyką ir pamilęs todėl, kad įtikėjęs. Ir veidas jo švietė tokia įtaiga kaip ir pati tiesa. Vinicijus, būdamas skeptikas, stengėsi nepasiduoti senolio

žavesiui, tačiau jį pagavo kažkoks karštligiškas smalsumas — ką gi išgirs iš to paslaptingojo Kristaus pasekėjo lūpų, ir koks tas mokslas, kurį įšpažįsta Ligija ir Pomponija Grecina.

Tuo metu Petras pradėjo kalbėti ir iš pradžių kalbėjo kaip tėvas, įtikinėjantis vaikus ir mokantis juos gyventi. Liepė jiems išsižadėti turtų ir malonumų, o pamilti neturtą, papročių skaistumą, tiesą, kantriai pakelti skriaudas ir persekiojimus, klausyti vyresniųjų ir valdžios, saugotis išdavystės, veidmainiavimo ir šmeižto ir pagaliau būti geru pavyzdžiu vienas kitam ir net pagonims. Vinicijų, kuriam gera buvo tik tai, kas galėjo sugrąžinti Ligiją, o bloga — visa, kas stojo skersai kelio, sujaudino ir įpykino kai kurie tie patarimai, nes jam atrodė, kad senolis, skelbdamas skaistybę ir kovą su geiduliais, kartu drįsta ne tik smerkti jo meilę, bet ir nuteikia Ligiją prieš jį, stiprina jos pasipriešinimą. Suprato — jeigu ji yra tarp susirinkusiųjų, klausosi šitų žodžių ir dedasi juos į širdį, tai šią valandą turi žiūrėti į jį kaip į jų mokslo priešą ir nedorėlį. Nuo tokių minčių jis užsiplieskė pykčiu: „Ką nauja čia išgirdau? — kalbėjo sau.— Tai toks tas neregėtas mokslas? Kiekvienas tai žino, kiekvienas girdėjo, juk neturtą bei kuklumą skelbia ir kinikai, o dorybę kėlė ir Sokratas kaip seną gerą dalyką, juk kiekvienas išmanesnis stoikas, netgi toks Seneka, turintis penkis šimtus citrinmedžio stalų, šlovina saikingumą, teigia tiesą, kantrybę nesėkmėse, ištvermę nelaimėse — visa tai lyg užsigulėję grūdai, kuriuos graužia pelės, o žmonės nenori imti į burną, nes iš senumo jie jau suplėkę". Kartu su pykčiu pajuto lyg ir nusivylimą, nes laukė, kad atsiskleis kažkokios nežinomos burtų paslaptys, bent jau išgirs kokį stulbinančios iškalbos retorių, o čia skambėjo tiktai paprasti žodžiai, be jokių puošmenų. Stebino tik ta tyla ir tas klausančios minios susikaupimas. O senolis kalbėjo toliau tiems nuščiuvusiems žmonėms, kad jie turį būti geri, tykūs, teisingi, neturtingi ir tyri ne dėl to, kad gyvenime turėtų ramybę, bet kad po mirties amžinai gyventų Kristuje, tokioje linksmybėje, tokioje šlovėje, palaimoje ir džiaugsmuose, kokių niekas niekada žemėje nėra patyręs. Vis dėlto dabar Vinicijus, nors ką tik buvo nusiteikęs priešiškai, negalėjo nepastebėti, kad yra skirtumas tarp senolio pamokymų ir kinikų, stoikų, kitų filosofų žodžių: jie gėrį ir dorybę teigė kaip išmintingą ir gyvenime vienintelį naudingą dalyką, o senolis kaip atpildą žadėjo nemirtingumą, ir ne šiaip kokį varganą, po žeme, nuobodulyje, tuštybėse ir nykumoje, o gražų nemirtingumą, beveik kaip dievų. Kalbėjo apie tai kaip apie kažką tikra, taigi dėl tokio įtikėjimo dorybė įgavo tiesiog begalinę vertę, o gyvenimo bėdos

darėsi kažkaip neapsakomai menkos, nes trumpalaikės kančios dėl vėlesnės begalinės palaimos yra visai kas kita, negu kamuotis vien dėl to, kad tokia yra gamtos tvarka. O senolis kalbėjo toliau, kad dorybę ir tiesą reikia mylėti dėl jų pačių, nes didžiausias amžinas gėris ir amžina dorybė yra Dievas, tad kas jas myli, tas myli Dievą ir kartu pats tampa jo mylimu vaiku. Vinicijus viso to gerai nesuprato, bet žinojo iš anąkart Pomponijos Grecinos pasakytų Petronijui žodžių, kad tas Dievas, krikščionių įsitikinimu, yra vienas ir visagalis, o dabar dar išgirdo, kad jis esąs ir didžiausias gėris, ir didžiausia tiesa, tai nejučiomis pagalvojo, kad šalia tokio demiurgo[116] Jupiteris, Saturnas, Apolonas, Junona, Vesta ir Venera atrodytų it koks apgailėtinas, triukšmingas tuntas, kur siaučia ir visi drauge, ir kiekvienas sau. Tačiau didžiausią nuostabą jaunuoliui sukėlė senolis tada, kai pradėjo mokyti, jog Dievas taip pat yra didžiausia meilė, ir kas myli žmones, tas vykdo švenčiausią jo įsakymą. Bet neužtenka mylėti vien savo tautos žmones, nes Dievas-žmogus praliejo kraują už visus ir tarp pagonių jau surado tokių savo pasekėjų kaip centurionas Kornelijus, ir neužtenka mylėti vien tuos, kurie mums gera daro, nes Kristus atleido ir žydams, išdavusiems jį mirčiai, ir Romos kareiviams, prikalusiems jį prie kryžiaus, taigi tiems, kurie mus skriaudžia, reikia ne tik atleisti, bet juos mylėti ir už bloga geru atsimokėti; ir neužtenka mylėti geruosius — reikia mylėti ir bloguosius, nes tik meile galima išrauti iš jų blogį. Girdėdamas šiuos žodžius, Chilonas pagalvojo, kad jo darbas nuėjęs niekais ir Ursas nieku gyvu nedrįsiąs užmušti Glauko nei šią, nei jokią kitą naktį. Tačiau tuojau pat pasiguodė kita išvada iš senolio pamokymų: ir Glaukas jo neužmuš, nors pamatytų ir pažintų. O Vinicijus dabar jau nebemanė, kad senolio žodžiuose nėra nieko nauja, tik apstulbęs klausė save: koks gi tas Dievas, koks tas mokslas ir kokie tie žmonės? Visa, ką girdėjo, tiesiog netilpo galvoje. Jam tai kažkokios ligi šiol negirdėtos naujos sąvokos. Jis mąstė: jei, pavyzdžiui, norėtų pasekti tuo mokslu, turėtų sukrauti ant laužo savo mintis, įpročius, būdą, ištisą ligšiolinę prigimtį ir viską paversti pelenais, o prisipildyti kažkokios absoliučiai naujos gyvybės ir naujos sielos. Mokslas, kuris jam liepia mylėti partus, sirus, graikus, egiptiečius, galus ir britus, atleisti priešams, už bloga atsimokėti geru ir juos mylėti, jam atrodė beprotiškas, bet kartu nuojauta sakė, kad pačioje toje beprotystėje yra kažkokia galybė, didesnė negu visose ligšiolinėse filosofijose. Jis galvojo, kad tas mokslas dėl savo beprotystės yra neįvykdomas, o dėl to — dieviškas. Širdyje jį atmetė, bet jautė, kad nuo jo sklinda lyg nuo gėlių pil-

nos pievos kažkoks svaiginantis aromatas, kurio vieną kartą įkvėpęs turi — it lotofagų[117] krašte — užmiršti visa kita ir tik jo ilgėtis. Jam atrodė, kad tame moksle nėra nieko tikroviško, bet taip pat kad tikrovė jam yra toks menkas dalykas, jog apie ją neverta nė galvoti. Supo jį kažkokios platybės, apie kurias nė nenutuokė, kažkokie kolosai, kažkokie debesys. Šitas kapines Vinicijus dabar ėmė regėti it bepročių sambūrį, bet kartu ir kaip paslaptingą, kraupią vietą, kur tarsi mirtiname guolyje gimsta kažkas, ko ligi šiol dar pasaulyje nėra buvę. Prisiminė visa, ką nuo pačių pradžių kalbėjo senolis apie gyvenimą, tiesą, meilę, Dievą, ir mintys tiesiog temo nuo spindesio, kaip aptemsta akys nuo vienas po kito žybsinčių žaibų. Kaip paprastai žmonės, kuriems gyvenimas sukasi apie vienintelę aistrą, Vinicijus į visa čia žiūrėjo per savo meilę Ligijai ir tų žaibų šviesoje aiškiai pamatė vieną dalyką: jeigu Ligija yra kapinėse, jeigu išpažįsta šį mokslą, klausosi ir girdi, tai ji niekada nebus jo meilužė.

Ir pirmą kartą nuo to laiko, kai ją pažino Aulų namuose, Vinicijus suvokė, kad nors dabar ją ir surastų, jis vis tiek jos neatgautų. Panašios mintys ligi šiol nebuvo jam atėjusios į galvą, o ir šiandien nesugebėjo jų dorai protu aprėpti, nes tai buvo ne tiek aiškus supratimas, kiek miglota kažkokios neatitaisomos netekties ir kažkokios nelaimės nuojauta. Apėmė nerimas, kuris netrukus virto audringu įtūžiu apskritai prieš krikščionis, o ypač prieš senolį. Šis žvejys, kurį iš pirmo žvilgsnio palaikė naiviu žmogeliu, dabar kėlė kone baimę ir atrodė it koks paslaptingas fatumas, nenumaldomai ir kartu tragiškai lemiantis jo likimą.

Fosorius vėl nežymiai įmetė į ugnį kelis fakelus, vėjas paliovė ūžęs pinijose, liepsna kilo lygiu, smailiu liežuviu į mirgančias nusigiedrijusiame danguje žvaigždes, o senolis, užsiminęs apie Kristaus mirtį, tik apie Jį tekalbėjo. Visi užgniaužė kvapą, ir pasidarė dar tyliau negu anksčiau, beveik galėjai girdėti širdį plakant. Tas žmogus pats regėjo! Ir pasakojo kaip liudytojas, kuriam kiekviena akimirka taip įsirėžusi į atmintį, kad ir užmerkęs akis vis dar regi. Tad kalbėjo, kaip pasitraukę nuo kryžiaus ir ten, kur valgė paskutinę vakarienę, išsėdėję su Jonu dvi dienas ir dvi naktis be miego, be valgio, kamuojami gėlos, liūdesio, sielvarto, abejonių, susiėmę galvas rankomis ir mąstydami apie Jo mirtį. Ak, aiman! Kaip sunku buvę! Kaip sunku! Jau brėškusi trečia diena, ir šviesa nubalinusi sienas, o jie su Jonu tebesėdėję pasienyje be jėgų, be vilties. Suima miegas (juk ir naktį prieš nukryžiavimą praleido nesudėję bluosto), o pabudę vėl pradeda aimanuoti. Vos

tik patekėjusi saulė, įpuolusi Marija Magdalietė, be kvapo, palaidais plaukais, šaukdama: „Paėmė Viešpatį!“ Tai išgirdę, jie pašokę ir pasileidę tenai. Tačiau Jonas, žmogus jaunesnis, atbėgęs pirmas ir, pamatęs tuščią kapo rūsį, nedrįsęs įeiti. Tiktai tada, kai prie angos susirinkę visi trys, tas, kuris dabar čia kalba, įžengęs pamatė ant akmenų drobulę ir skarą, bet kūno neberado.

Juos apėmusi baimė, nes manę, kad Kristų pagrobę kunigai, ir abudu grįžę namo dar labiau susikrimtę. Paskui nuvykę kiti mokiniai ir ėmę raudoti, čia visi kartu, kad geriau išgirstų Galybių Viešpats, čia paeiliui po vieną. Kritusi jų dvasia, nes tikėjęsi, kad mokytojas atpirksiąs Izraelį, bet štai jau trečia diena po Jo mirties, ir jie nesuprantą, kodėl Tėvas apleidęs Sūnų, ir verčiau jiems neregėti dienos šviesos ir numirti — tokia sunki buvusi ta našta.

Tų baisių valandų prisiminimas dar ir dabar išspaudė dvi ašaras iš senolio akių, ugnies atšvaituose buvo gerai matyti, kaip jos riedėjo per žilą barzdą. Sena, plika jo galva ėmė kretėti, ir balsas užlūžo krūtinėje. Vinicijus ištarė mintyse: „Šis žmogus kalba teisybę ir verkia jos!“, o atviraširdžiams klausytojams gailestis taip pat užgniaužė gerkles. Jau ne kartą buvo girdėję apie Kristaus kančias ir žinojo, kad džiaugsmas ateina po liūdesio, bet kadangi čia pasakojo Apaštalas, pats viską matęs, tai sukrėsti jie grąžė rankas raudodami arba mušėsi į krūtinę.

Tačiau minia pamažu nurimo — nugalėjo noras daugiau išgirsti. Senolis prisimerkė, tarsi geisdamas širdyje geriau matyti tolimus įvykius, ir kalbėjo toliau.

— Mums taip raudant, vėl atbėgo Marija Magdalietė, šaukdama, kad mačiusi Viešpatį. Dėl didelio spindesio negalėjusi Jo pažinti, maniusi, kad tai sodininkas, bet Jis prabilęs: „Marija!“ Tada ji sušukusi: „Rabuni!“* ir puolusi jam po kojų. O Jis liepęs eiti jai pas mokinius ir po to išnykęs. Tačiau jie, mokiniai, ja netikėjo ir, kai ji verkė iš džiaugsmo, vieni ją smerkė, kiti manė, kad iš sielvarto jai protas pasimaišęs, nes ji dar pasakojo, kad kapo rūsyje mačiusi angelus, o jie antrą kartą nubėgę rado kapą tuščią. Paskui vakare atėjęs Kleofas, kuris su kitais buvo iškeliavęs į Emausą ir tučtuojau sugrįžęs; jis kalbėjęs: „Iš tiesų Viešpats prisikėlė!“, o jie pradėję ginčytis užsirakinę duris, nes bijoję žydų. Tuo metu Jis atsistojęs tarp jų, nors durys nė negirgžtelėjo, ir, pamatęs, kad jie išsigando, tarė: „Ramybė jums!“

.....

— Aš Jį mačiau, kaip ir visi matė, o Jis buvo šviesybė ir širdžių

* Mokytojau! (*Hebr.*)

mūsų palaima, nes įtikėjome, kad prisikėlė iš numirusių, kad jūros išdžius, kalnai dulkėmis pavirs, o Jo šlovė nesibaigs.

.....

— O po aštuonių dienų Tomas Didimas dėjo pirštą į Jo žaizdas ir lietė Jo šoną, o paskui puolė Jam po kojų ir šaukė: „Mano Viešpats ir mano Dievas!“ Jis jam atsakė: „Tu įtikėjai, nes pamatei. Palaiminti, kurie tiki nematę!“ Ir mes klausėmės tų žodžių, ir akys mūsų žiūrėjo į Jį, nes jis buvo tarp mūsų.

Vinicijus klausėsi, ir kažkaip keista jam darėsi. Valandėlę užsimiršo, kur esąs, ėmė prarasti tikrovės jausmą, saiką, savo nuomonę. Negalėjo patikėti senolio žodžiais, tačiau jautė, jog reikia būti nebent aklam ir išsižadėti proto, kad laikytum, jog šitas žmogus, kuris sakė: „Mačiau“, meluoja. Jo susijaudinime, jo ašarose, visoje išvaizdoje ir atpasakojamų įvykių detalėse buvo kažkas, kas darė neįmanomus bet kokius įtarimus. Tarpais Vinicijus manė sapnuojąs. Tačiau aplinkui matė nuščiuvusią minią, žibintėlių suodžiai kuteno jam šnerves, toliau liepsnojo fakelai, o šalia ant akmens stovėjo žmogus, senas, galadienis, truputį kretančia galva, ir lyg liudydamas kartojo: „Mačiau!“

Ir papasakojo jiems viską toliau, iki pat žengimo į dangų. Retkarčiais kvėptelėdavo, nes kalbėjo labai nuodugniai, bet buvo matyti, kad net mažiausia smulkmena įsirėžė jo atmintyje kaip akmenyje. Tie, kurie jo klausėsi, buvo tiesiog apsvaigę. Nusismaukė nuo galvų gaubtus, kad geriau girdėtų ir nepraleistų nė vieno jo žodžio, nes jie turėjo jiems neįkainojamą vertę. Jam atrodė, kad kažkokia nežmogiška galia perkelia juos į Galilėją, kad vaikšto drauge su mokiniais po tenykštes giraites ir prie vandenų, kad šios kapinės virsta Tiberiados ežeru, o ant kranto, ryto migloje stovi Kristus kaip ir tada, kai Jonas, žiūrėdamas iš valties, pasakė: „Tai Viešpats!“, ir Petras, kritęs į vandenį, nuplaukė kuo greičiau pripulti prie numylėtų kojų. Veiduose — begalinio susižavėjimo spindesys ir gyvenimo išsižadėjimas, laimė ir beribė meilė. Petrui ilgai pasakojant, kai kurie klausytojai turbūt išgyveno regėjimus, nes kada jis pradėjo kalbėti, kaip per žengimą į dangų debesys ėmė slinkti Išganytojui po kojų ir gobti Jį, pridengti nuo apaštalų akių, visų galvos nejučiomis pakilo į dangų, ir stojo tarsi laukimo valandėlė, tarsi šie žmonės vylėsi Jį dar išvysti arba tikėjosi, kad Jis vėl nužengs iš aukštybių pasižiūrėti, kaip senasis Apaštalas gano jam patikėtas aveles, ir palaiminti jį ir jo kaimenę.

Ir neįvo šitiems žmonėms šią valandėlę Romos, nebuvo pamišė-

lio cezario, nebuvo šventyklų, dievų, pagonių — buvo tiktai Kristus, užpildęs žemę, jūras, dangų, visą pasaulį.

Atokiuose namuose, išsibarsčiusiuose palei Via Nomentana, pragydo gaidžiai, skelbdami vidurnaktį. Tuo metu Chilonas timptelėjo Vinicijų už apsiautalo skverno ir sušnibždėjo:

— Pone, ten, netoli senolio, matau Urboną ir šalia jo kažkokią merginą.

Vinicijus pasipurtė lyg iš miegų ir, pasisukęs graiko parodyta kryptimi, pamatė Ligiją.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT PIRMAS

Kiekvienas kraujo lašelis užvirė jaunojo patricijaus gyslose ją pamačius. Užmiršo ir minią, ir senolį, ir savo stebėjimąsi tais nesuprantamais čia girdėtais ir regėtais dalykais, ir matė tiktai ją vieną. Pagaliau po visų pastangų, po ilgų nerimo dienų, blaškymosi, nusivylimų Ligiją surado! Pirmą kartą gyvenime patyrė, kad džiaugsmas gali užgriūti krūtinę it laukinis žvėris ir taip suspausti ją, kad kvapo neatgausi. Jis, kuris ligi šiol manė, kad Fortūna beveik privalo tenkinti visas jo užgaidas, dabar vos betikėjo savo paties akimis, savo laime. Jeigu ne ta dvejonė, jo karšta prigimtis galėjo pastūmėti žengti kokį neapgalvotą žingsnį, bet dar norėjo pirmiau įsitikinti, ar nesapnuoja, ar čia nesitęsia tie stebuklai, kurių jis prisiklausė. Tačiau nebuvo abejonių: jis regi Ligiją, ir skiria juos vos keliolika žingsnių. Stovėjo ji aiškiai apšviesta, tad jis galėjo grožėtis šiuo reginiu kiek norėjo. Gaubtas nusismaukė jai nuo galvos ir sutaršė plaukus, burna truputį praverta, akys pakeltos į Apaštalą, veidas sukluseęs ir susižavėjęs. Susisupusi tamsiu vilnoniu apsiautalu kaip prastuolė, tačiau Vinicijui niekada ji nebuvo tokia graži, ir nors jo viduje siautė chaosas, jis negalėjo atsistebėti, kaip šis kone vergų rūbas išryškina jos nuostabaus patriciško veido taurumą. Meilė nutvilkė jį it liepsnos banga, didžiulė, sumišusi su kažkokiu karštu liūdesiu, pagarba, dievinimu ir geismu. Jis jautė malonumą vien į ją žiūrėdamas ir mėgavosi lyg gerdamas gaivinantį vandenį po ilgo troškulio. Šalia milžino ligo ji atrodė jam mažesnė negu anksčiau, beveik vaikas, krito į akis taip pat, kad sulieseėjusi. Jos veido oda beveik perregima, ir visa — tarsi gėlė, vien siela. Tačiau tuo labiau jis geidė turėti tą būtybę, tokią skirtingą nuo

visų moterų, kurias matė arba turėjo Rytuose ir Romoje. Jautė, kad atiduotų už ją anas visas, o su jomis ir Romą, netgi pasaulį.

Įsižiūrėjęs būtų viską užmiršęs, jei ne Chilonas, kuris jį timptelėjo už apsiautalo skverno, kad nežengtų tokio žingsnio, kuris galėtų užtraukti jiems pavojų. Krikščionys tuo metu pradėjo melstis ir giedoti. Netrukus sugriaudėjo: „Maranatha!"*, o po to Didysis Apaštalas ėmė krikštyti fontano vandeniu tuos, kuriuos presbiteriai vedė artyn kaip pasirengusius priimti krikštą. Vinicijui rodėsi, kad ši naktis niekada nesibaigs. Dabar norėjo kuo greičiau eiti paskui Ligiją ir pagrobti ją kelyje arba jos namuose.

Pagaliau kai kurie ėmė traukti iš kapinių. Tada Chilonas sušnibždėjo:

— Išeikime už vartų, pone, nes mes nenusidengėme gaubtų ir žmonės žiūri į mus.

Iš tikrųjų taip buvo. Kai Apaštalui kalbant visi nusimetė gaubtus, kad geriau girdėtų, jie nepasekė tuo visuotiniu pavyzdžiu. Taigi Chilono patarimas buvo įžvalgus. Stovėdami už vartų, galėjo sekti visus išeinančius. O Ursą buvo nesunku pažinti iš ūgio ir viso kūno sudėjimo.

— Trauksime paskui juos,— tarė Chilonas,— pamatysime, į kuriuos namus įeis, o rytoj, tikriau sakant, dar šiandien, su vergais apsupsi, pone, visus išėjimus iš jos namų ir pasiimsi ją.

— Ne! — atkirto Vinicijus.

— Ko ketini griebtis, pone?

— Įeisime paskui ją į namus ir išsivesime tuojau pat — juk tu apsiėmei taip padaryti, Krotonai?

— Žinoma,— atsakė lanista,— ir pasirengęs tapti tavo vergu, pone, jeigu nesulaužysiu stuburo tam buivolui, kuris ją saugo.

Tačiau Chilonas puolė atkalbinėti ir saikinti visais dievais, kad taip nedarytų. Juk Krotonas paimtas ne grobti merginą, o tiktai gynybai, tam atvejui, jeigu jie būtų atpažinti. Imdami ją vieni du, patys užsitrauktų mirties grėsmę, dar daugiau — galį išleisti merginą iš rankų, o tada ji pasislėpsianti kitoje vietoje arba pasitrauksianti iš Romos. Ir ką gi tada daryti? Kodėl neveikti užtikrintai, kam pasmerkti save pražūčiai, o visą sumanymą — abejotinai baigčiai?

Nors Vinicijus tik didžiausiomis pastangomis susitvardė kapinėse tuojau pat negriebęs Ligijos į glėbį, bet dabar jis jautė, kad grai-

* Viešpats ateis! (*Sir.*)

kas teisus, ir gal būtų paklausęs jo patarimo, jei ne Krotonas, kuriam rūpėjo atmoka.

— Liepki, pone, nutilti tam senam avinui,— tarė Krotonas,— arba leisk man užvožti jam kumščiu per galvą. Kartą Buksente, kur į žaidynes mane buvo pakvietęs Lucijus Saturninas, užeigoje mane užpuolė septyni girti gladiatoriai, ir nė vienas jų neišėjo sveikais šonkauliais. Nesakau, kad merginą reikia stverti dabar, iš minios, nes jie galėtų mums po kojų mėtyti akmenis, bet kai ji bus namie, sugriebsiu ją ir nunešiu, kur panorėsi.

Patenkintas šiais žodžiais, Vinicijus atsakė:

— Taip ir bus, prisiekiu Herkuliu! Rytoj galime jos ir nerasti namie, o jeigu sukeltume tarp jų sąmyšį, jie tikrų tikriausiai ją kur nors išvestų.

— Tas ligas man atrodo baisiai stiprus! — suaimanavo Chilonas.

— Ne tau bus liepta laikyti jį už rankų,— atšovė Krotonas.

Tačiau jiems reikėjo ilgokai laukti, jau ir rytmečio gaidžiai pragydo, kol pagaliau pamatė išeinantį pro vartus Ursą, o paskui jį — Ligiją. Juos lydėjo dar keli žmonės. Chilonui pasirodė, kad šiame būrelyje jis atpažino ir Didįjį Apaštalą,— šalia jo ėjo kitas senis, daug žemesnio ūgio, dvi nebejaunos moterys ir paauglys su šviečiančiu žibintu. Paskui šią saujelę sekė minia — kokie du šimtai žmonių. Vinicijus, Chilonas ir Krotonas įsimaišė į tą minią.

— Taip, pone,— tarė Chilonas,— tavo mergina turi stiprią globą. Tai jis ten su ja, Didysis Apaštalas, nes žiūrėk, kaip žmonės iš priekio prieš jį klaupiasi.

Žmonės tikrai klaupėsi, bet Vinicijus į juos nežiūrėjo. Nė valandėlės nepaleisdamas iš akių Ligijos, jis tegalvojo, kaip ją pagrobti, ir, įpratęs karuose prie visokiausių gudrybių, dabar karišku tikslumu brėžė galvoje patį grobimo planą. Suprato, kad žingsnis, kurį ryžtasi žengti, yra rizikingas, bet gerai žinojo, kad rizikingi užpuolimai paprastai baigiasi sėkmingai.

O kelias buvo ilgas, todėl tarpais Vinicijus galvojo apie prarajas, kurias tarp jo ir Ligijos iškasė tas keistas jos išpažįstamas mokslas. Suprato dabar viską, kas praeityje įvyko, ir suprato kodėl. Buvo gana įžvalgus. Tiesiog iki šiol Ligijos nepažino. Matė joje tik nuostabiausią merginą, uždegusią jo aistras, o dabar sužinojo, kad tas mokslas darė ją kažkokią skirtingą nuo kitų moterų, ir viltis, kad ji taip pat užsidegs aistra, geiduliais, panūs turtų ir malonumų — tuščios iliuzijos. Pagaliau suprato tai, ko abu su Petronijumi nenutuokė: naujasis

tikėjimas skiepija sieloms kažką, ko nežino šis pasaulis, kuriame jie gyvena, ir Ligija, jeigu jį netgi mylėtų, nieko iš savo krikščioniškų tiesų dėl jo nepaaukotų, o jeigu ir pripažįsta kokį malonumą, tai visai kitokį negu tas, kokio vaikėsi jis ir Petronijus, ir cezario rūmai, ir visa Roma. Kiekviena kita pažįstama moteris galėjo tapti jo meiluže, o ši krikščionė — tik auka.

Mintys apie tai kėlė jam deginantį skausmą ir pyktį, bet kartu pats suvokė, kad tas pyktis bejėgis. Pagrobti Ligiją jam atrodė visai įmanoma, dėl to buvo beveik tikras, bet taip pat tikras, kad jis pats, jo narsa, jo galia yra niekas prieš jos tikėjimą ir ją įveikti jis nevaliosiąs. Šis romėnas karo tribūnas, įsitikinęs, kad pasaulį užkariavusi kardo ir kumščio galybė visada jame viešpataus, čia pirmą kartą pamatė, kad, be jos, gali būti dar kas kita, tad apstulbęs save klausė: kas gi tai?

Ir nesugebėjo sau aiškiai atsakyti, galvoje šmėsčiojo tiktai kapinės, susirinkusi minia ir Ligija, gerte gerianti senolio žodžius apie kančią, mirtį ir prisikėlimą Dievo-žmogaus, kuris atpirko pasaulį ir pažadėjo jam palaimą anapus Stikso.

Nuo šitų minčių jo galvoje darėsi chaosas.

Iš to sūkurio ištraukė priekaištaujantis Chilonas, pradėjęs skųstis savo likimu: taip, jis sutikęs surasti Ligiją ir rizikuodamas gyvybe ją suradęs ir parodęs. Tai ko dar iš jo norį? Argi jis apsiėmęs ją pagrobti, ir kas galėtų ko nors panašaus reikalauti iš luošio, netekusio dviejų pirštų, iš seno žmogaus, atsidavusio apmąstymams, mokslui ir dorybei? Kas būsią, jei tokį garbingą vyrą kaip Vinicijus ištiksianti kokia nesėkmė grobiant merginą? Aišku, dievai turi saugoti išrinktuosius, bet ar kartais taip neatsitinka, kad jie, užuot sekę, kas pasaulyje dedasi, žaidžia kauliukais? Fortūna, kaip žinoma, yra užrištomis akimis, taigi nemato net dieną, o ką jau kalbėti apie naktį? O jeigu kas atsitiksią, jeigu tas ligų lokys mesiąs į tauriąjį Vinicijų girnakmenį, statinę vyno arba, dar blogiau — vandens, tai kas užtikrinsiąs, kad vargšui Chilonui teksianti ne atmoka, o tik atsakomybė? Jis, vargšas išminčius, prisirišęs prie tauriojo Vinicijaus kaip Aristotelis prie Aleksandro Makedoniečio, ir jeigu taurusis Vinicijus bent atiduotų jam tą kapšą, kurį išeidamas iš namų jo akyse užsikišęs už juostos, tai nelaimės atveju būtų už ką tučtuojau prisišaukti pagalbos arba numaldyti pačius krikščionis. O, kodėl jie nenorį paklausyti senio patarimų, kuriuos diktuojąs apdairumas ir patyrimas?

Išgirdęs tai, Vinicijus išsitraukė kapšą iš po juostos ir metė Chilonui į saują.

— Še ir nutilk.

Graikas, pajutęs, kad kapšas labai sunkus, įsidrąsino:

— Visa mano viltis pagrįsta tuo,— tarė,— kad Herkulis ar Tesėjas dar sunkesnius atliko žygius, o kas gi yra mano asmeninis, artimiausias bičiulis Krotonas, jeigu ne Herkulis? O tavęs, garbusis pone, nevadinu pusdieviu, nes esi tikras dievas, tad, manau, ir toliau nepamirši vargano, ištikimo tarno, kurio reikmėmis būtina kartkartėmis pasirūpinti, nes jis pats, įsigilinęs į knygas, jas visiškai užmiršta... Kelios dešimtinės sodo ir namelis nors su mažyčiu portiku, vasarą teikiančiu pavėsį — štai dovana man, verta tokio geradario. Tuo tarpu stebėsiu iš tolo jūsų didvyriškus žygius, šauksiuos Jupiterio, kad jums padėtų, o jeigu kas — pakelsiu tokį triukšmą, kad pusė Romos atsibus ir ateis jums į pagalbą. Et, koks prastas ir nelygus kelias! Išdegė žibintėlio alyva, ir jeigu Krotonas, kuris yra tiek pat kilnus, kiek ir stiprus, panorėtų mane paimti ant rankų ir nunešti iki vartų, tai iš anksto žinotų, ar lengvai pakels merginą, o be to, pasielgtų kaip Enėjas[118] ir galų gale taip palenktų sau visus padorius dievus, kad dėl sumanymo sėkmės būčiau visiškai ramus.

— Geriau neščiau prieš mėnesį nuo piktšašių padvėsusią avį,— atšovė lanista,— bet jeigu atiduosi man kapšą, kurį tau metė šlovingasis tribūnas, tai nunešiu tave iki pat vartų.

— Kad tu kojos nykštį nusimuštum! — atsakė graikas.— Tai taip tu pasimokei iš to gerbtino senolio, kuris neturtą ir gailestingumą skelbė kaip dvi didžiausias dorybes?.. Argi jis nepabrėžė, kad tu turi mane mylėti? Matau, niekada nepadarysiu tavęs nors prasčiausiu krikščioniu, ir saulė lengviau prasiskverbs per Mamertinų kalėjimo sienas negu tiesa per tavo hipopotamišką kiaušą.

Krotonas, pasižymintis žvėriška jėga, bet neturintis jokių žmogaus jausmų, atsakė:

— Nebijok! Krikščionis nebūsiu! Nenoriu prarasti duonos kąsnio!

— Taip, bet jei bent šiek tiek išmanytum filosofiją, tai žinotum, kad auksas yra tuštybė!

— Eikš arčiau su savo filosofija, o aš tau tik vieną kartą dėsiu galva į pilvą, ir pamatysime, kas laimės.

— Tą pat galėjo pasakyti jautis Aristoteliui,— atkirto Chilonas.

Jau švito. Apyaušrio šviesa nublyškino sienų kontūrus. Pakelės medžiai, namai ir šen ten išmėtyti kapų paminklai ėmė nirti iš tamsos.

Kelias jau nebebuvo visai tuščias. Žalumynų prekiautojai skubėjo, norėdami suspėti, iki bus atidaromi vartai, vedė daržovėmis apkrautus asilus ir mulus, kur ne kur girgždėjo vežimai su žvėriena. Ant kelio ir šalikelėse driekėsi pažeme lengvas rūkas, pranašaudamas giedrą. Iš tolo tame rūke žmonės atrodė lyg dvasios. Vinicijus įsmeigęs akis žiūrėjo į liekną Ligijos figūrą, kuri, vis aiškiau švintant, darėsi kaskart labiau sidabruota.

— Pone,— kreipėsi Chilonas,— įžeisčiau tave, jei manyčiau, kad tavo dosnybė kada nors baigsis, bet dabar, kai man jau sumokėjai, negalėsi prikišti, kad kalbu iš savanaudiškumo. Taigi dar kartą tau patariu, kad sužinojęs, kuriame name gyvena dieviškoji Ligija, grįžtum namo pasiimti vergų ir lektiką ir neklausytum to dramblio straublio Krotono, kuris tik todėl veržiasi pats pagrobti merginą, kad nori išspausti tavo kapšą kaip sūrmaišį su varške.

— Gausi nuo manęs kumščiu į tarpumentę, o tai reiškia — pakratysi kojas,— atsiliepė Krotonas.

— Gausi iš manęs dviąsį ąsotį Kefalenijos vyno, o tai reiškia — būsiu sveikas ir gyvas,— atšovė graikas.

Vinicijus nieko nesakė, nes jau artėjo prie miesto vartų, kur keistas reginys krito jiems į akis. Praeinant Apaštalui, du kareiviai atsiklaupė, o jis valandėlę palaikė ranką ant jų geležinių šalmų, paskui peržegnojo. Jaunajam patricijui ligi šiol niekada nebuvo kilusi mintis, kad ir tarp kareivių gali būti krikščionių, ir nustebęs pagalvojo: kaip degančiame mieste gaisras apima vis naujus namus, taip šis mokslas kasdien, matyt, vis patraukia naujas sielas ir plinta tiesiog neįsivaizduojamai greitai. Tas nusistebėjimas vėl nukreipė jo mintis į Ligiją, jis įsitikino, kad jeigu ji būtų norėjusi išeiti iš miesto, būtų atsiradę sargybinių, kurie patys būtų jai padėję slapta pasitraukti. Šią valandą jis dėkojo visiems dievams, kad taip neatsitiko.

Perėję dykynes už miesto sienos, krikščionių būreliai ėmė skirstytis. Dabar reikėjo sekti Ligiją iš toliau ir atsargiai, kad niekas nepastebėtų. Chilonas vėl pradėjo skųstis kojų žaizdomis, diegliais ir vis labiau atsiliko, bet Vinicijus neprieštaravo, nusprendęs, kad bailus ir ištižęs graikas jau nebebus reikalingas. Šauniajam išminčiui būtų buvę leista net visai pasitraukti, jeigu būtų panorėjęs, bet jį prilaikė apdairumas, o smalsumas, matyt, stūmė į priekį, todėl ir tebesekė iš paskos, kai kada net visai priartėdamas, kartodamas savo ankstesnius patarimus ir spėliodamas, kad Apaštalą lydintis senis, jei būtų aukštėlesnis, galėtų būti Glaukas.

Jie dar ilgai ėjo, net į Užtibrę, jau ir saulėtekis arti, pagaliau būrelis, kuriame buvo Ligija, išsiskirstė. Apaštalas, sena moteris ir paauglys nuėjo paupiu prieš vandenį, o žemesnio ūgio senis, Ursas ir Ligija įsmuko į siaurą gatvelę ir, paėjėję dar kokį šimtą žingsnių, įžengė į namus, kur buvo dvi krautuvės: alyvų ir paukštienos.

Chilonas, sekęs maždaug už penkiasdešimt žingsnių paskui Vinicijų ir Krotoną, staiga sustojo kaip įbestas ir prisispaudęs prie sienos ėmė jiems šnypšti, kad sugrįžtų pas jį.

Jie taip ir padarė, nes reikėjo pasitarti.

— Eik,— liepė jam Vinicijus,— ir apžiūrėk, ar šitas namas antra puse neatsiremia į kitą gatvę.

Nors Chilonas anksčiau skundėsi žaizdotomis kojomis, gyvai pašoko, tarsi prie kulkšnių būtų turėjęs Merkurijaus sparnelius, ir netrukus sugrįžo.

— Ne,— pranešė,— išėjimas tik vienas.

Ir, susidėjęs rankas, varė toliau:

— Jupiterio, Apolono, Vestos, Kibelės, Izidės ir Ozyrio, Mitros ir Baalio, visų Vakarų ir Rytų dievų vardu maldauju tave, pone, atsisakyk savo ketinimo... Paklausyk manęs...

Tačiau staiga užsičiaupė, pastebėjęs, kad Vinicijaus veidas pabalo iš susijaudinimo, o akių vyzdžiai sužibo lyg vilko. Vos pažvelgęs galėjai suprasti, kad niekas pasaulyje jo nebesulaikys nuo šio ketinimo. Krotonas ėmė traukti kvapą į savo herkulišką krūtinę ir kraipyti neišsivysčiusią makaulę į abi puses kaip lokys narve. Jo veide, beje, nebuvo nė šešėlio nerimo.

— Aš žengsiu pirmas! — pasisiūlė.

— Eisi paskui mane,— įsakmiai tarė Vinicijus.

Netrukus abu dingo tamsiame prieangyje.

Chilonas puolė prie artimiausios gatvelės kampo ir pro jį ėmė žiūrėti, kas bus.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT ANTRAS

Vinicijus tik prieangyje suvokė, kokia čia kebli padėtis. Namas buvo didelis, kelių aukštų, vienas tokių, kurių tūkstančiai kilo Romoje norint pasipelnyti iš butų nuomininkų, ir jie dažniausiai buvo

statomi taip paskubomis, taip prastai, jog nebūdavo metų, kad keli jų nesugriūtų tiesiog ant nuomininkų galvų. Tai tikri aviliai, pernelyg aukšti ir ankšti, pilni kamarėlių ir užuolandų, kur glaudėsi skurdžiai, ir dar didžiašeimiai. Mieste daugelis gatvių buvo be pavadinimų, o namai neturėjo numerių; savininkai mokesčius rinkti patikėjo vergams, šie, miesto valdžios neįpareigoti pranešti nuomininkų pavardes, neretai jų nė patys nežinojo. Susirasti ką nors tokiame name dažnai būdavo nepaprastai sunku, ypač ten, kur nebuvo vartininko.

Vinicijus su Krotonu ilga, panašia į koridorių priemene pasiekė ankštą, visiškai uždarą kiemelį, tarsi kokį bendrą visam namui atrijų su viduryje trykštančiu fontanu, kurio čiurkšlės krito į akmeninį, žemėn įleistą dubenį. Visais pasieniais aukštyn kilo išoriniai laiptai, iš dalies akmeniniai, iš dalies mediniai, jie vedė į galerijas, o iš šių galėjai įeiti į butus. Apačioje taip pat buvo butai, kai kurie su medinėmis durimis, kitus nuo kiemo skyrė tik vilnonės, dažniausiai apibrizgusios ir nudriskusios arba sulopytos užuolaidos.

Buvo ankstyvas metas, ir kieme nė gyvos dvasios. Matyt, visas namas dar miegojo, išskyrus tuos, kurie sugrįžo iš Ostriano.

— Ką darysime, pone? — paklausė Krotonas stabtelėjęs.

— Palaukime čia, gal kas nors pasirodys,— atsakė Vinicijus.— Nereikia, kad mus kas pamatytų kieme.

Tačiau taip pat pagalvojo, kad Chilono patarimas tikrai praktiškas. Jei čia būtų keliasdešimt vergų, jie galėtų užstoti vartus — atrodo, tai vienintelis išėjimas — ir iškrėsti visus butus, o dabar reikia iš karto pataikyti pas Ligiją, nes kitaip krikščionys, jų šiame name veikiausiai nestinga, ją perspės, kad jos ieškoma. Todėl pavojinga ir klausinėti svetimus žmones. Vinicijus valandėlę svarstė, ar neatsivesti vergų, bet tuo metu pro vieną tolimą, butą dengiančią užuolaidą išėjo žmogus su rėčiu rankoje ir patraukė prie fontano.

Jaunuolis iš pirmo žvilgsnio pažino Ursą.

— Tai ligas! — sušnibždėjo Vinicijus.

— Ar iš karto sulaužyti jam kaulus?

— Palauk.

Ursas jų nepastebėjo, nes jie stovėjo prieangio tamsoje, ir pradėjo ramiai plauti rėtyje sudėtas daržoves. Aiškiai buvo matyti, kad, visą naktį praleidęs kapinėse, dabar ketino iš jų sutaisyti pusryčius. Netrukus baigė plauti, pasiėmė šlapią rėtį ir dingo su juo už užuolaidos. Krotonas ir Vinicijus nuskubėjo iš paskos, įsitikinę, kad pateks tiesiai į Ligijos buveinę.

Tačiau jie nepaprastai nustebo, pamatę, kad uždanga skiria nuo kiemo ne butą, o dar vieną tamsų koridorių, kurio gale — kelių kiparisų bei mirtų krūmų sodelis ir mažas namukas, prilipęs prie kito mūrinio namo užpakalinės aklinos sienos.

Abu tučtuojau sumetė, kad tai jiems patogi aplinkybė. Į kiemelį galėjo subėgti visi gyventojai, o šio namuko nuošalumas lengvino jų uždavinį. Greitai susidorosią su gynėjais, tikriau — su Ursu, paskui su pagrobta Ligija taip pat greitai išsibrausią į gatvę, o ten jau ne bėda. Veikiausiai jų niekas neužkabinsiąs, o jei ir užkabintų, jie pasakytų, kad vedasi pabėgusią cezario vergę, o blogiausiu atveju Vinicijus prisipažinsiąs vigilams, kas esąs, ir paprašysiąs jų pagalbos.

Ursas jau buvo beįeinąs į namuką, kai sučežėję žingsniai pasiekė jo ausį — jis stabtelėjo ir, pamatęs du žmones, padėjo rėtį ant baliustrados, paskui kreipėsi į juos.

— O ko čia ieškote? — paklausė.

— Tavęs! — atsakė Vinicijus.

Paskui skubiai tyliu balsu paragino Krotoną:

— Užmušk!

Krotonas puolė kaip tigras ir, ligui nespėjus nė susigaudyti arba pažinti priešininko, viena akimirka griebė į savo plieninį glėbį.

Vinicijus buvo pernelyg įsitikinęs jo nežmogiška jėga ir, nelaukęs grumtynių pabaigos, pro juos šoko prie namuko durų, spyrė jas ir atsidūrė tamsokoje patalpoje, apšviestoje tik degančio židinio. Tos liepsnos atšvaitai krito tiesiai Ligijai ant veido. Antras prie židinio sėdintis žmogus buvo tas senukas, kuris ėjo drauge su mergina ir Ursu iš Ostriano.

Vinicijus įbėgo taip staigiai, kad Ligija nespėjo jo nė pažinti, o jis griebė ją per pusiau, iškėlė ir vėl puolė prie durų. Teisybė, senukas dar mėgino užstoti kelią, bet jaunasis patricijus, viena ranka prispaudęs merginą sau prie krūtinės, kita laisva ranka jį nustūmė. Gaubtas nusmuko Vinicijui nuo galvos, ir, išvydus tą pažįstamą, šiuo akimirksniu tokį baisų veidą, Ligijai iš siaubo kraujas sustingo gyslose ir balsas įstrigo gerklėje. Norėjo šauktis pagalbos, bet neįstengė. Taip pat bergždžiai bandė nusitverti durų staktos ir pasipriešinti. Pirštai tik nuslydo akmeniu, ir ji būtų apalpusi, jei ne klaikus vaizdas, kritęs jai į akis, kai Vinicijus išlėkė su ja į sodą.

Ursas laikė glėbyje kažkokį žmogų, visai užlaužtą atgal, su nukarusia galva ir kruvinomis lūpomis. Juos pamatęs, ligas dar kartą

smogė kumščiu į tą galvą ir akimirksniu šoko kaip įsiutintas žvėris prie Vinicijaus.

„Galas!“— pagalvojo jaunasis patricijus.

O paskui lyg per sapną išgirdo Ligijos šauksmą: „Nežudyk!“, dar pajuto, kad kažkas it žaibas atgniaužė Ligiją apglėbusias jo rankas, pagaliau žemė ėmė suktis drauge su juo, ir dienos šviesa aptemo akyse.

.....

O Chilonas, pasislėpęs už namo kampo, laukė, kas bus, jo smalsumas grūmėsi su baime. Ir galvojo: jeigu jiems pavyks pagrobti Ligiją, tai bus naudinga laikytis prie Vinicijaus. Urbono jau nebebijojo, nes buvo tikras, kad Krotonas jį užmuš. O jeigu į ligi šiol tuščias gatves ims bėgti žmonės, svarstė jis, jeigu krikščionys arba kas kitas ims priešintis Vinicijui, tada jis prabilsiąs į juos kaip valdžios atstovas, kaip cezario valios vykdytojas, o blogiausiu atveju pašauksiąs vigilus padėti jaunajam patricijui prieš gatvės driskius ir šitaip pelnysiąs naujų malonių. O širdis visą laiką nerimo, kad Vinicijaus pasielgimas neapgalvotas, bet, matydamas baisią Krotono jėgą, manė, kad gali pasisekti. „Jeigu jiems bus riesta, pats tribūnas neš merginą, o Krotonas skins kelią“. Laikas slinko, ir graikui ėmė kelti nerimą tyla prieangyje, kurį iš tolo sekė.

„Jeigu nepataikys į jos slėptuvę ir sukels triukšmą, tai ją išbaidys“.

Beje, šita mintis jam nebuvo nemaloni, nes žinojo, kad tokiu atveju vėl bus Vinicijui reikalingas ir vėl sugebės iš jo ištraukti gerokai sestercijų.

„Kad ir ką jie bedarytų — viskas mano labui,— kalbėjo sau,— nors nė vienas to nenutuokia. O dievai, dievai, tik padėkite man...“

Staiga nuščiuvo — jam pasirodė, kad kažkas sušmėžavo iš prieangio, tad prisispaudė prie sienos ir ėmė žiūrėti užgniaužęs krūtinėje kvapą.

Ir neapsiriko, nes iš prieangio kyštelėjo kažkieno galva ir pradėjo dairytis aplinkui.

Netrukus ji dingo.

„Tai Vinicijus arba Krotonas,— pagalvojo Chilonas,— bet jeigu jie pagrobė mergiščią, tai kodėl ji nerėkia, ir ko jie dairosi į gatvę? Žmonių vis tiek sutiks, nes kol pasieks Karinas, mieste jau bus gyvas judėjimas. O kas ten? Prisiekiu visais dievais nemirtingaisiais...“

Ir staiga paskutiniai plaukai pasišiaušė jam ant galvos.

Tarpduryje pasirodė Ursas su užsimestu ant peties Krotono kūnu ir, dar kartą apsižvalgęs, ėmė bėgti su juo tuščia gatve prie upės.

Chilonas prisiplojo prie mūro kaip tinko gabalas.

„Pražuvau, jei mane pastebės!“— pagalvojo.

Bet Ursas skubiai pranėrė pro kampą ir dingo už gretimo namo. O Chilonas, ilgiau nelaukęs, šoko bėgti tolyn skersine gatvele, kaukšėdamas dantimis iš baimės, ir dūmė taip nuostabiai mikliai, kaip net jaunuolis nebūtų įstengęs.

„Jei grįždamas pamatys mane tolumoje, tai pasivys ir užmuš, kalbėjo sau.— Gelbėk mane, Dzeusai, gelbėk, Apolone, gelbėk, Hermi, gelbėk, krikščionių Dieve! Paliksiu Romą, grįšiu į Mezembriją, tik apsaugokite mane nuo to demono rankų“.

Tas ligas, kuris užmušė Krotoną, dabar jam atrodė tikrai it kažkokia antžmogiška būtybė. Bėgdamas galvojo, gal čia koks dievas, pasivertęs barbaru. Šią valandą tikėjo visus pasaulio dievus ir visus mitus, iš kurių anksčiau šaipėsi. Galvoje taip pat šmėsčiojo mintis, kad Krotoną galėjo užmušti krikščionių Dievas, ir plaukai vėl šiaušėsi jam ant galvos, kad susirėmė su tokia galybe.

Tiktai perlėkęs kelias gatveles ir toli priekyje pamatęs ateinančius kažkokius darbininkus, kiek aprimo. Krūtinėje jau stigo kvapo, tad atsisėdo ant namo slenksčio ir apsiautalo skvernu ėmė šluostytis prakaitu išpiltą kaktą.

— Senas esu, ir man reikia ramybės,— tarė.

Tie ateinantys žmonės pasuko į vieną šalutinę gatvelę, ir jį vėl apsupo tuštuma. Miestas dar miegojo. Rytais anksčiau sukrusdavo kaip tik pralobusiųjų kvartalai, nes turtingų namų vergai turėdavo keltis prieš dieną, o tos miesto dalys, kur gyveno laisvi romiečiai, mintantys iš valstybės aruodo, taigi dykūnai, keldavosi, ypač žiemą, gana vėlai. Kiek pasėdėjęs ant slenksčio, Chilonas pajuto smelkiantį šaltį, tad atsistojo ir įsitikinęs, kad nepametė iš Vinicijaus gauto kapšo, jau lėtesniu žingsniu pasuko prie upės.

— Gal kur pamatysiu Krotono lavoną,— kalbėjo sau.— O dievai! Tas ligas, jeigu jis žmogus, galėtų per vienerius metus uždirbti milijonus sestercijų, nes jeigu uždusino it šuniuką Krotoną, tai kas prieš jį gali atsilaikyti? Už kiekvieną pasirodymą arenoje jam duotų tiek aukso, kiek jis pats sveria. Jis saugo tą mergiščią geriau negu Cerberis pragarą. Tačiau tepraryja jį tas pragaras! Nenoriu su juo turėti reikalų. Per daug jau stambių kaulų. Ką gi dabar daryti? Atsitiko baisus dalykas. Jeigu jis tokiam Krotonui sulaužė kaulus, tai veikiausiai ir Vinicijaus siela virkauja ten, virš to prakeikto namo, laukdama laidotuvių. Prisiekiu Kastoru! Juk tai patricijus, cezario bičiulis,

Petronijaus giminaitis, visoje Romoje žinomas vyras ir karo tribūnas. Jo nužudymas jiems taip lengvai nesibaigs... O jeigu man nuėjus, sakysim, į pretorionų stovyklą arba pas vigilus?..

Čia nutilo ir ėmė galvoti, bet po valandėlės tarė sau:

— Aiman! Kas jį atvedė į šiuos namus, jeigu ne aš?.. Jo atleistiniai ir vergai žino, kad lankiausi pas jį, o kai kurie girdėjo ir kokiu tikslu. Kas bus, jeigu jie mane apkaltins, kad tyčia jam nurodžiau namą, kur jį užklupo mirtis? Nors paskui teisme ir paaiškėtų, kad aš to nenorėjau, vis tiek sakytų, kad aš kaltininkas. O čia juk patricijus, taigi niekaip man nesibaigs geruoju. Bet jeigu tylomis palikčiau Romą ir persikraustyčiau kur nors toli, tai sukelčiau dar didesnį įtarimą.

Ir taip, ir taip blogai. Reikėjo išsirinkti mažesnį blogį. Roma — didžiulis miestas, bet Chilonas pajuto, kad jam čia gali pasidaryti ankšta. Juk kiekvienas kitas gal nueitų tiesiai pas vigilų prefektą, papasakotų, kas atsitiko, ir, nors ir kristų ant jo įtarimas, ramiai lauktų tyrimo. Tačiau visa Chilono praeitis buvo tokia, kad bet kokia artimesnė pažintis su miesto prefektu ar vigilų prefektu jam pridarytų labai didelių keblumų, taip pat sustiprintų visokius įtarimus, šovusius tvarkos saugotojams į galvą.

Antra vertus, pabėgdamas jis tik patvirtintų Petronijui prielaidą, kad Vinicijaus išdavimas ir nužudymas — suokalbio išdava. O Petronijus — galingas vyras, galėtų pasitelkti sargus visame krašte, ir šie be abejonės pasistengtų surasti kaltininkus net tolimiausiuose pasaulio pakraščiuose. Ir Chilonui dingtelėjo mintis nueiti tiesiai pas jį ir papasakoti, kas įvyko. Taip! Tai būtų geriausia. Petronijus — ramus žmogus, ir Chilonas bent galėjo tikėtis, kad bus išklausytas iki galo. Petronijus žinojo visą reikalą nuo pat pradžių ir Chilono nekaltumu patikėtų greičiau negu prefektai.

Bet prieš einant pas jį, reikia tvirtai žinoti, kas atsitiko Vinicijui. O Chilonas to nežinojo. Teisybė, matė ligą, sėlinantį prie upės su Krotono lavonu, ir daugiau nieko. Vinicijus gali būti nužudytas, bet gali būti ir sužeistas arba pagrobtas. Tik dabar Chilonui atėjo į galvą, kad krikščionys vargu ar drįstų nužudyti šitokį galingą žmogų, augustioną ir aukštą karvedį, nes tokiu pasielgimu galėjo užsitraukti visuotinį persekiojimą. Veikiausiai jie sulaikė jį prievarta, kad Ligija gautų laiko vėl pasislėpti kitoje vietoje.

Ši mintis atnešė Chilonui šviesių vilčių.

„Jeigu tas ligų slibinas nesudraskė jo pirmu šuoliu, tai jis gyvas, o jeigu gyvas, tai pats paliudys, kad jo neišdaviau, ir tada man ne

tik niekas negresia, bet (o Hermi, vėl tikėkis dviejų telyčių!) atsiveria naujos galimybės... Galėčiau pranešti vienam atleistiniui, kur ieškoti šeimininko, o ar jis eis pas prefektą, ar ne — tai jo dalykas, kad tik man nereikėtų pas jį traukti... Galėčiau nueiti taip pat pas Petronijų ir tikėtis atlyginimo... Ieškojau Ligijos, dabar ieškosiu Vinicijaus, paskui vėl Ligijos... Tačiau pirmiau reikia žinoti, ar jis gyvas, ar nužudytas".

Paskui jam švystelėjo mintis, kad naktį galėtų nueiti pas kepėją Demą ir pasiklausti Ursą. Tačiau ją tučtuojau atmetė. Su Ursu verčiau neturėti jokių reikalų. Visai pagrįstai galvojo, kad jeigu Ursas neužmušė Glauko, tai, matyt, buvo perspėtas kokio krikščionių vyresniojo, kuriam atskleidė savo ketinimą, ir tas pasakė, kad tai esąs nešvarus dalykas ir jį galėjęs prikalbinti kažkoks išdavikas. Be to, jau vien prisiminus Ursą Chilonui šiurpuliai perbėga per visą kūną. Todėl sugalvojo vakare pasiųsti Euricijų į tuos namus, kur taip atsitiko, tegu viską sužinos. O tuo tarpu reikia pasistiprinti, išsimaudyti ir pailsėti. Nemiegota naktis, kelionė į Ostrianą ir bėgimas iš Užtibrės nuvarė jį visai nuo kojų.

Vienas dalykas guodė Chiloną: štai gavai du kapšus — tą, kurį Vinicijus davė namuose, ir tą, kurį jam metė grįždamas iš kapinių. Turėdamas galvoje šią laimingą aplinkybę, taip pat visus patirtus išgyvenimus, nusprendė drūčiau pavalgyti ir išgerti geresnio vyno negu paprastai.

Kai pagaliau sulaukė vyninės atidarymo valandos, tai įvykdė savo ketinimą taip uoliai, kad užmiršo ir maudynę. Visų pirma marino miegas, ir susnūdimas tiek atėmė jam jėgas, kad vos parvilko kojas į savo butą Suburoje, kur laukė už Vinicijaus pinigus nusipirkta vergė.

Ten, įžengęs į tamsų kaip lapės olą kubikulą, krito į guolį ir tučtuojau užmigo.

Pabudo tik vakare, tikriau sakant, pažadino vergė, ragindama keltis, nes kažkas jo ieškąs ir norįs pasimatyti skubiu reikalu.

Budriam Chilonui beregint išlakstė miegai, jis greitosiomis užsimetė apsiautalą su gaubtu ir, pastūmęs į šalį vergę, pirmiau atsargiai iškišo galvą.

Ir nustėro! Prieš kubikulo duris išvydo milžinišką Urso figūrą.

Pajuto, kad nuo šio reginio jo kojos ir galva darosi šaltos kaip ledas, krūtinėje nustoja plakti širdis, nugara laksto skruzdžių tuntai... Kurį laiką neįstengė išspausti žodžio, bet paskui, kalendamas dantimis, tarė, veikiau sudejavo:

— Sira! Manęs nėra... nepažįstu... šito... gerojo žmogaus...

— Aš pasakiau jam, kad tu namie ir kad miegi, pone,— teisinosi mergina,— o jis reikalavo tave pažadinti...

— O dievai!.. Juk liepiau tau...

Tačiau Ursas, matyt, išvestas iš kantrybės tokio delsimo, priėjo prie kubikulo durų ir pasilenkęs įkišo į vidų galvą.

— Chilonai Chilonide! — pašaukė.

— Ramybė tau! Ramybė, ramybė! — atsakė Chilonas.— O visų geriausias krikščioni! Taip! Aš Chilonas, bet tu apsirikai... Aš tavęs nepažįstu!

— Chilonai Chilonide,— pakartojo Ursas.— Tavo šeimininkas, Vinicijus, šaukia tave ateiti pas jį kartu su manimi.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT TREČIAS

Vinicijų pažadino kankinamas skausmas. Iš pradžių negalėjo susigaudyti kur esąs ir kas su juo darosi. Galva ūžė, akys lyg miglą aptrauktos. Tačiau palengva grįžo sąmonė, ir pagaliau pro tą miglą pamatė tris prie jo pasilenkusius žmones. Du pažino: vienas — Ursas, kitas — tas senis, kurį partrenkė išsinešdamas Ligiją. Trečiasis, visai nematytas, laikė jo kairiąją ranką ir, čiupinėdamas ją nuo alkūnės iki peties ir raktikaulio, kaip tik ir kėlė tokį baisų skausmą, kad Vinicijus manė, jog čia kažkoks savotiškas kerštas jam, todėl tarė pro sukąstus dantis:

— Užmuškite mane.

Bet jie visai nepaisė jo žodžių, tarsi būtų jų negirdėję arba palaikę paprasta kenčiančiojo dejone. Ursas, susirūpinusiu ir kartu grėsmingu barbaro veidu, laikė ilgais rėžiais suplėšytų baltų skudurų gniutulus, o senis kalbėjo tam žmogui, kuris čiupinėjo Vinicijaus ranką:

— Glaukai, ar tikrai ta galvos žaizda nėra mirtina?

— Taip, užtikrinu, garbusis Krispai,— atsakė Glaukas.— Kai, būdamas vergas, tarnavau laivyne, o paskui gyvenau Neapolyje, sutvarsčiau daug žaizdų ir iš to darbo pajamų pagaliau išsipirkau pats ir išpirkau saviškius... Galvos žaizda nesunki. Kada šis žmogus (čia kryptelėjo galvą į Ursą) atėmė iš jaunuolio merginą ir pažėrė jį į sieną,

tas griūdamas, matyt, prisidengė ranka, kurią išsinarino ir susilaužė, bet užtat išgelbėjo galvą... ir gyvastį.

— Jau ne vieną brolį slaugei,— atsakė Krispas,— ir garsėji kaip patyręs gydytojas... Todėl ir pasiunčiau Ursą tavęs pakviesti.

— Kuris lydėdamas man prisipažino, kad dar vakar buvo pasiryžęs mane užmušti.

— Tačiau apie savo ketinimą pirmiau prisipažino man, o aš, pažinodamas tave ir tavo Kristaus meilę, išaiškinau jam, kad ne tu išdavikas, bet tas nepažįstamasis, kuris kalbino užmušti.

— Tai buvo piktoji dvasia, o aš jį palaikiau angelu,— atsiduseęs pasakė Ursas.

— Kada nors kitą kartą man apie tai papasakosi,— tarė Glaukas,— o dabar reikia galvoti apie sužeistąjį.

Taip pasakęs, ėmėsi atitaisyti išnirusią Vinicijaus ranką, ir nors Krispas šlakstė jaunuoliui veidą vandeniu, šis vis alpo iš skausmo. Beje, net ir geriau, kad šitaip buvo — jis nejautė, kaip atitaisė koją, kaip sutvarstė sulaužytą ranką, kurią Glaukas įtvėrė tarp dviejų įgaubtų lentelių, o paskui greitai ir tvirtai suveržė, kad nejudėtų.

Tačiau po operacijos Vinicijus vėl atsipeikėjo — ir pamatė ties juo pasilenkusią Ligiją.

Ji stovėjo prie lovos, laikydama atkišusi varinį kibiriuką su vandeniu, į kurį Glaukas kartkartėmis merkė kempinę ir vilgė jam galvą.

Vinicijus žiūrėjo ir netikėjo savo akimis. Jam rodėsi, kad čia sapnas ar nuo karštligės vaidenasi jam brangi pasvaja, ir tik ilgokai palaukęs įstengė sukuždėti:

— Ligija...

Pasigirdus šiam balsui, kibirėlis sudrebėjo merginos rankoje, bet ji pažvelgė į jį liūdesio pilnomis akimis.

— Ramybė tau! — tyliai atsakė.

Ir stovėjo ištiesusi į priekį rankas, veidu kupinu gailesčio ir sielvarto.

O jis žiūrėjo į ją, lyg norėdamas pripildyti jos atvaizdu savo vyzdžius, kad ir užsimerkus jis išliktų po vokais. Žiūrėjo į jos veidą, labiau išblyškusį ir sulysusį negu seniau, į tamsių plaukų bangas, į varganą darbininkės apdarą, žiūrėjo taip atkakliai, kad nuo jo žvilgsnio net jos baltutėlė kakta pradėjo rausti, ir pirmiausia pagalvojo, kad ją myli kaip ir anksčiau, o paskui — kad tas jos išblyškimas ir skurdas — jo darbas, kad jis ją išvijo iš namų, kur buvo mylima, apsupta prabangos ir patogumų, ir įstūmė į šią menką trobelę, aprengė šiuo prastu tamsiu vilnoniu apsiautalu.

O juk jis troško ją padabinti gražiausiu aukso vainiku ir visais pasaulio brangakmeniais, tat dabar jį apėmė nuostaba, nerimas, gailestis — ir sielvartas toks didelis, kad nors pulk jai po kojų, jei tiktai galėtų pajudėti.

— Ligija,— tarė,— tu neleidai manęs užmušti.

O ji meiliai atsakė:

— Te Dievas grąžina tau sveikatą.

Vinicijui, kuris suprato ir anksčiau jai padarytas skriaudas, ir tas, kurias ką tik kėsinosi padaryti, Ligijos žodžiai buvo tikras balzamas. Šią valandą, užmiršęs, kad jos lūpomis gali kalbėti krikščionių tikėjimas, jautė tiktai, kad kalba mylima moteris ir jos atsakyme glūdi kažkoks tik jai būdingas švelnumas ir tiesiog antžmogiškas gerumas, sukrečiantis jį iki širdies gelmių. Kaip anksčiau iš skausmo, taip dabar iš susijaudinimo jam pasidarė silpna. Apėmė kažkokia negalia, didžiulė ir saldi. Rodos, krito kažkur į bedugnę, bet kartu buvo labai gera — ir jautėsi laimingas. Šią nusilpimo valandėlę pagalvojo, kad prie jo stovi dievybė.

Tuo tarpu Glaukas baigė plauti jo galvos žaizdą ir užtepė gydančiu tepalu. Ursas paėmė iš Ligijos rankų varinį indą, o ji, pakėlusi nuo stalo taurę vandeniu atskiesto vyno, priglaudė prie sužeistojo lūpų. Vinicijus godžiai išgėrė ir pajuto didžiulį palengvėjimą. Po aptvarstymų skausmas beveik praėjo. Žaizdos ir sutrenkimai ėmė diržėti. Sąmonė visai išblaivėjo.

— Duok man dar atsigerti,— paprašė.

Ligija su tuščia taure išėjo į kitą kambarį, o Krispas, trumpai persitaręs su Glauku, prisiartino prie guolio ir prašneko:

— Vinicijau, Dievas neleido tau padaryti blogo darbo, bet išsaugojo gyvybę, kad atsipeikėtum dvasioje. Tas, prieš kurį žmogus yra tik dulkė, atidavė tave beginklį į mūsų rankas, tačiau Kristus, kurį tikime, liepė mums mylėti net savo priešus. Taigi aptvarstėme tavo žaizdas ir, kaip sakė Ligija, melsime Dievą, kad jis grąžintų tau sveikatą, bet ilgiau prie tavęs budėti negalime. Tad pasilik ramybėje ir pagalvok, ar dera toliau persekioti Ligiją, iš kurios atėmei globėjus, pastogę, taip pat uiti mus, kurie tau geru už bloga atsimokėjo?

— Norite mane palikti? — paklausė Vinicijus.

— Norime palikti šiuos namus, kur mus gali pasiekti miesto prefekto ranka. Tavo draugas užmuštas, o tu, galingasis tarp savųjų, štai guli sužeistas. Ne dėl mūsų kaltės taip atsitiko, bet ant mūsų galvos kris įstatymo rūstybė...

— Persekiojimo nebijokite,— tarė Vinicijus.— Aš jus užstosiu.

Krispas nenorėjo atsakyti, kad jis turi galvoje ne tik prefektą ir sargybas, bet kad nejaučia pasitikėjimo ir juo pačiu, nori apsaugoti Ligiją nuo tolesnių jo pasikėsinimų.

— Dešinioji tavo ranka, pone, sveika,— tarė,— va lentelės ir stilius: parašyk tarnams, kad ateitų pas tave šį vakarą su lektika ir parneštų namo, ten tau bus patogiau negu mūsų skurde. Mes čia gyvename pas neturtingą našlę, kuri netrukus pareis su savo sūnumi, ir tas berniukas nuneš tavo laišką, o mes turime ieškoti kito prieglobsčio.

Vinicijus išblyško, supratęs, kad jį nori išskirti su Ligija, o jeigu vėl ją praras, tai jau gali niekada gyvenime nebepamatyti... Teisybė, jis suvokė, kad tarp jos ir jo iškilo labai daug kliūčių, todėl, norėdamas merginą turėti, privalo ieškoti kažkokių naujų kelių, apie kuriuos dar nebuvo kada galvoti. Suprato taip pat: kad ir ką kalbėtų šiems žmonėms, net jei prisiektų grąžinti Ligiją Pomponijai Grecinai, jie vis tiek turi teisę juo netikėti ir netikės. Juk taip padaryti jau seniai galėjo — užuot persekiojęs Ligiją, galėjo nueiti pas Pomponiją ir prisiekti jai, kad atsisakąs gaudynių, o tada pati Pomponija būtų suradusi ir susigrąžinusi merginą... Ne! Jautė, kad jokie pažadai jų nesulaikys ir jokia iškilminga priesaika nebus priimta, tuo labiau kad jis, nebūdamas krikščionis, galėtų jiems prisiekti nebent nemirtingais dievais, kuriuos ir pats nelabai tikėjo, o jie juos laikė piktosiomis dvasiomis.

Vis dėlto jis baisiausiai troško palenkti ir Ligiją, ir šituos jos globėjus — bet kokiais būdais, tačiau tam reikėjo laiko. Ir labai norėjo nors kelias dienas žiūrėti į ją. Kaip skęstančiajam menkiausia lentos ar irklo nuolauža atrodo išsigelbėjimas, taip ir jam rodėsi, kad per tas kelias dienas gal sugebės pasakyti tokį žodį, kuris juos suartins, gal ką sugalvos, o gal pasitaikys koks palankus įvykis.

Tad susikaupęs tarė:

— Išklausykite mane, krikščionys. Vakar kartu su jumis buvau Ostriane ir klausiausi jūsų mokslo, bet jei ir nebūčiau girdėjęs, jūsų darbai įtikintų mane, kad jūs — dori ir geri žmonės. Pasakykite tai našlei, kuri gyvena šiuose namuose, kad pasiliktų čia, jūs taip pat pasilikite ir leiskite man pasilikti. Tegu šis žmogus (čia kryptelėjo akis į Glauką), jūsiškis daktaras ar bent jau išmanąs, kaip gydyti žaizdas, pasako, ar galima mane šiandien pernešti. Aš ligonis, man sulaužyta ranka, jai reikia kelių dienų ramybės, todėl tvirtai sakau jums, kad nesijudinsiu iš čia, nebent prievarta išneštumėte.

Jis stabtelėjo, nes sutrenktoje krūtinėje pristigo kvapo, o Krispas tarė:

— Niekas, pone, prieš tave nenaudos prievartos, mes tik išnešime iš čia savo galvas.

Jaunuolis, nepratęs, kad jam kas prieštarautų, suraukęs antakius ištarė:

— Leisk man atsikvėpti.

Po valandėlės vėl prašneko:

— Apie Krotoną, kurį pasmaugė Ursas, niekas neklausinės, jis turėjo keliauti į Beneventą, kur jį šaukė Vatinijus, tad visi manys, kad jis išvykęs. Kai įėjome į šiuos namus, niekas mūsų nematė, tiktai vienas graikas, kuris buvo su mumis Ostriane. Pasakysiu jums, kur jis gyvena, ir atvesite jį man, o aš liepsiu jam tylėti, nes tai mano apmokamas žmogus. Savo namams parašysiu laišką, kad taip pat išvykau į Beneventą. Jei graikas jau pranešė prefektui, tai pasakysiu, kad Krotoną aš pats užmušiau ir kad tai jis sulaužė man ranką. Prisiekiu savo tėvo ir motinos šešėliais, kad taip tikrai padarysiu! Taigi galite čia saugiai pasilikti, ir niekam nė plaukas nenukris nuo galvos. Greičiau atveskite man graiką, kuris vadinasi Chilonas Chilonidas!

— Tada Glaukas liks prie tavęs, pone,— atsiliepė Krispas,— ir kartu su našle tave slaugys.

Vinicijus dar labiau suraukė antakius.

— Klausyk, senoli, ką tau pasakysiu,— tarė Vinicijus.— Esu tau dėkingas, atrodai geras ir doras žmogus, bet neprasitari man, kas guli giliai tavo širdyje. Tu bijai, kad nepasišaukčiau savo vergų ir neįsakyčiau jiems paimti Ligiją? Argi ne taip?

— Taip! — rūstokai atsakė Krispas.

— Tad pagalvok: su Chilonu kalbėsiuos jūsų akyse, taip pat jūsų akyse parašysiu laišką į namus, kad išvykau, o kitų pasiuntinių vėliau nesurasiu — tik jūs... Pagalvok pats apie tai ir daugiau manęs neerzink.

Po šių žodžių visas užsiplieskė, veidą perkreipė pyktis, ir toliau kalbėjo karštai:

— Gal tu manei, aš imsiu gintis, jog noriu pasilikti dėl to, kad ją matyčiau?.. Ir kvailys tai atspėtų, nors aš ir išsiginčiau. Tačiau prievartos prieš ją daugiau nesigriebsiu... Jeigu ji nepasiliks čia, tai sveikąja ranka nuplėšiu sau nuo peties tvarsčius, neimsiu nei valgio, nei gėrimo — tegu mano mirtis krinta ant tavęs ir tavo brolių. Kodėl dar mane gydei, kodėl neliepei užmušti?

Ir išblyško įniršęs ir nusilpęs. Tačiau Ligija, kuri kitame kambaryje girdėjo visą pokalbį ir buvo tikra, kad Vinicijus įvykdys, ką pažadėjęs, išsigando jo žodžių. Jokiu būdu netroško jo mirties. Sužeistas ir beginklis, kėlė jai tik gailestį, ne baimę. Nuo pat pabėgimo dienos gyvendama tarp žmonių, nuolatos pasinėrusių į religinę ekstazę, mąstančių tik apie pasiaukojimą, atsidavimą ir beribę gailiaširdystę, ji ir pati taip apsvaigo nauju tikėjimu, kad jis jai atstojo ir namus, ir šeimą, ir prarastą laimę, ir drauge padarė ją viena iš tų krikščionių mergelių, kurios vėliau pakeitė seną pasaulio dvasią. Vinicijus per daug svėrė jos likime, per daug įstrigo, kad galėtų užmiršti. Galvojo apie jį per dienų dienas ir ne kartą prašė Dievą tokios valandos, kada, įkvėpta naujojo mokslo, galėtų jam atsiteisti geru už blogį, geraširdyste už persekiojimus, perlaužti jį, atvesti prie Kristaus ir išganyti. O dabar štai jai atrodė, kad išmušė ta valanda ir jos maldos išklausytos.

Tad priėjo prie Krispo įkvėpimo tarsi nušviestu veidu ir prašneko taip, lyg jos lūpomis būtų skelbęs kieno kito balsas:

— Krispai, tegu jis lieka tarp mūsų, ir mes liksime su juo, kol Kristus jį pagydys.

O senasis presbiteris, įpratęs visur ieškoti Dievo įkvėpimo, matydamas jos egzaltaciją, tuoj pagalvojo, kad per ją byloja aukštesnė galybė, ir, pabūgęs širdyje, nuleido galvą.

— Tebūna taip, kaip tu sakai,— tarė.

Vinicijui, visą laiką nenuleidžiančiam nuo jos akių, šis Krispo paklusnumas padarė keistą, stulbinantį įspūdį. Jam pasirodė, kad Ligija tarp krikščionių yra it kokia Sibilė ar žynė, supama pagarbos ir nuolankumo. Nejučiomis ir pats ją ėmė taip gerbti. Prie meilės, kurią jai jautė, dabar prisidėjo savotiškas būgštavimas, prieš kurį pati meilė atrodė beveik įžūli. Vis dėlto negalėjo priprasti prie minties, kad jų santykiai pasikeitė, kad dabar ne ji nuo jo, o jis priklauso nuo jos valios, kad guli štai sužeistas, palaužtas, kad liovėsi buvęs puolamoji, nugalinčioji galybė, kad lyg bejėgis vaikas yra jos globoje. Jo būdui, išdidžiam ir nepriklausomam, šitokie santykiai su bet kuriuo kitu asmeniu būtų pažeminimas, bet šį kartą jis ne tik nesijautė pažemintas, o buvo dėkingas Ligijai kaip savo valdovei. Tai buvo nepatirti jausmai, kurie dar prieš dieną jam net galvoje nebūtų tilpę, jie būtų jį stulbinę ir šią akimirką, jeigu būtų aiškiai juos perpratęs. Tačiau jis neklausė savęs, kodėl taip yra, lyg tai būtų buvęs natūraliausias dalykas, tik jautėsi laimingas, kad liko.

Ir norėjo jai dėkoti — nuoširdžiai ir pagautas dar kažkokio jaus-

mo, ligi šiol tokio nepatirto, kad net įvardinti nemokėjo, o tai buvo paprasčiausias nuolankumas. Tačiau ankstesnis susijaudinimas jį taip išsekino, kad nebegalėjo kalbėti ir dėkojo jai vien akimis, kuriose švietė džiaugsmas, kad pasilieka prie jos ir galės žiūrėti į ją ir rytoj, ir poryt, gal dar ilgai. Šį džiaugsmą drumstė tik baimė, kad neprarastų to, ką gavo, ir baimė buvo tokia didelė, kad po valandėlės, kai Ligija vėl padavė vandens ir jam kilo noras paspausti jos ranką — bijojo taip padaryti, bijojo jis, tas pats Vinicijus, kuris cezario puotoje prievarta bučiavo jos lūpas, o jai pabėgus davė sau įžadą, kad už plaukų ją nusitemps į kubikulą arba lieps nuplakti.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT KETVIRTAS

Tačiau jis pradėjo taip pat bijoti, kad kokia nevykusi pagalba iš šalies neaptemdytų jam džiaugsmo. Chilonas apie jo dingimą gal pranešė miesto prefektui arba namų atleistiniams — tokiu atveju vigilų įsiveržimas visai įmanomas. Teisybė, galvoje šmėstelėjo mintis, kad tada jis galėtų įsakyti sučiupti Ligiją ir uždaryti savo namuose, bet jautė, kad taip veikti nereikia, be to, jis ir nesiryžtų. Buvo užsispyręs, veržlus, pakankamai sugadintas, o kai reikia — ir nepermaldaujamas, bet anaiptol ne Tigelinas, ne koks Neronas. Kario gyvenimas išugdė jam tam tikrą teisybės, pasitikėjimo supratimą ir tiek sąžinės, kad suvoktų, jog toks poelgis — šlykšti niekšybė. Gal šitaip galėtų padaryti užsidegęs pykčiu ir būdamas sveikas, bet šiuo metu jis — ir susigraudinęs, ir ligonis, tad terūpėjo, kad kas nors neatsistotų tarp jo ir Ligijos.

Taip pat su nuostaba jis pastebėjo, kad nuo tos valandėlės, kai Ligija jį parėmė, nei ji pati, nei Krispas iš jo nereikalauja jokių garantijų, tarsi būtų tikri, kad prireikus juos apgins kažkokia antgamtiška galybė. Nuo to laiko, kai, Ostriane pasiklausius Apaštalo pamokymų ir pasakojimų, Vinicijui galvoje ėmė pintis ir dilti ribos tarp galimų ir negalimų dalykų, ir jis beveik sutiko, kad taip gali būti. Tačiau blaiviau apsvarstęs, pats jiems priminė, ką kalbėjęs apie graiką, ir vėl pareikalavo atvesti jam Chiloną.

Krispas pritarė ir nusprendė pasiųsti Ursą. Vinicijus paskutinėmis dienomis prieš Ostrianą dažnai, kartais ir be reikalo, siuntinėjo savo vergus pas Chiloną, tad ligui dabar gana tiksliai nurodė jo butą, paskui, brūkštelėjęs kelis žodžius lentelėje, kreipėsi į Krispą:

— Duodu lentelę, nes tai žmogus įtarus ir gudrus, jis, mano šaukiamas, dažnai siųstiniams liepdavo atsakyti, kad jo nėra namie, ir taip darydavo visada, jei neturėdavo man gerų žinių ir bijodavo mano pykčio.

— Kad tik surasčiau — atvesčiau jį nepaisydamas, ar jis nori, ar ne,— atsakė Ursas.

Ir, pasiėmęs apsiautalą, skubiai išėjo.

Surasti ką nors Romoje ne taip jau lengva net ir po geriausių išaiškinimų, bet Ursui čia padėjo girių žmogaus instinktas, taip pat puikus miesto pažinimas, tad kiek paieškojęs atsidūrė Chilono bute.

Tačiau graiko jis nepažino. Ligi šiol buvo matęs jį tik vieną kartą ir dar naktį. Pagaliau anas orus ir savimi pasitikįs senis, įkalbinėjęs užmušti Glauką, buvo toks nepanašus į šitą iš baimės dvilinkai susirietusį graiką, kad niekas negalėjo nė pagalvoti, kad ir anas, ir šitas — tas pats asmuo. Ir Chilonas, sumetęs, kad Ursas žiūri į jį kaip į visai nepažįstamą žmogų, atsipeikėjo iš pirmo išgąsčio. Pamatęs lentelę su Vinicijaus laišku, dar labiau nusiramino. Bent jau negrėsė įtarimas, kad tyčia įviliojo jaunuolį į spąstus. Ir kartu dingtelėjo mintis, kad krikščionys, matyt, neužmušė Vinicijaus todėl, kad nedrįso pakelti rankos prieš tokį įžymų vyrą.

„Vadinasi, prireikus Vinicijus ir mane užstos,— pagalvojo širdyje,— ir šaukia mane tikriausiai ne tam, kad atiduotų žudikams".

Tad, kiek sukaupęs drąsos, paklausė:

— Gerasis žmogau, argi mano bičiulis, taurusis Vinicijus neatsiuntė man lektikos?.. Mano kojos sutinusios, ir aš negaliu taip toli eiti.

— Ne,— atsakė Ursas,— eisime pėsti.

— O jei atsisakysiu?

— Nedaryk taip, turi eiti.

— Ir eisiu, bet savo noru. Ir niekas manęs nepriverstų, nes esu laisvas žmogus ir miesto prefekto bičiulis. Kaip išminčius, žinau būdų apsiginti nuo prievartos — moku paversti žmones medžiais ir žvėrimis. Bet eisiu, eisiu! Tik užsimesiu apsiautalą šiltėlesnį ir gaubtą, kad manęs nepažintų šito kvartalo vergai, nes tada jie mus vis stabdytų, stvarstydami bučiuoti man rankas.

Po šių žodžių apsivilko kitu apsiautalu, ant galvos užsismaukė dukslų gališką gaubtą, bijodamas, kad Ursas neprisimintų jo veido, kai išeis į ryškesnę šviesą.

— Kur mane vedi? — paklausė sekdamas paskui Ursą.

— Į Užtibrę.

— Aš neseniai Romoje ir niekada tose vietose nebuvau, bet ir ten veikiausiai gyvena dorybes mylintys žmonės.

Tačiau Ursas, žmogus naivus ir girdėjęs Vinicijų kalbant, kad graikas dalyvavęs su juo Ostriano kapinėse, o paskui matęs, kaip jaunasis patricijus su Krotonu įėjęs į namą, kur gyveno Ligija, dabar stabtelėjo ir tarė:

— Nemeluok, seni, juk šiandien buvai su Vinicijumi Ostriane ir prie mūsų vartų.

— A! — atsiliepė Chilonas.— Tai jūsų namai Užtibrėje? Aš neseniai Romoje ir gerai nežinau, kaip vadinasi įvairios miesto dalys. Taip, taip, bičiuli! Buvau prie jūsų vartų ir dėl šventos dorybės maldavau Vinicijų neiti į vidų. Jau kuris laikas darbuojuosi, kad atverščiau Vinicijų, ir nuvedžiau pasiklausyti seniausio iš apaštalų. Teprasiskverbia šviesa į jo sielą ir į tavąją! Juk esi krikščionis, juk trokšti, kad tiesa nugalėtų melą?

— Taip, žinoma,— nuolankiai atsakė Ursas.

Chilonas jau visai įsidrąsino.

— Vinicijus — galingas žmogus,— tarė,— ir cezario bičiulis. Jis dažnai dar klausosi, ką kuždą piktoji dvasia, bet jei nors plaukelis nukristų nuo jo galvos, cezaris atkeršytų visiems krikščionims.

— Mus saugo didesnė galybė.

— Teisybė! Teisybė! Tačiau ką ketinate daryti Vinicijui? — paklausė vėl sunerimęs Chilonas.

— Nežinau. Kristus liepia būti gailestingiems.

— Puikiai pasakei. Atmink tai visada, o jei ne — spirgėsi pragare kaip dešra keptuvėje.

Ursas atsiduso. O Chilonas pagalvojo, kad su šituo baisiu pirmą įtūžio akimirką žmogumi visada padarytų, ką tik įsigeidęs.

Tad norėdamas sužinoti, kaip ten buvo grobiant Ligiją, klausinėjo toliau rūstaus teisėjo balsu:

— Ką padarei Krotonui? Sakyk, nemeluok.

Ursas antrą kartą atsiduso.

— Tau pasakys Vinicijus.

— Tai nudūrei jį peiliu ar užmušei lazda?

— Buvau beginklis.

Graikas negalėjo atsistebėti nežmoniška barbaro jėga.

— Kad tave kur Plutonas!.. Tai yra — norėjau pasakyti: teatleidžia tau Kristus!

Valandėlę ėjo tylėdami, paskui Chilonas tarė:

— Aš tavęs neišduosiu, bet saugokis vigilų.

— Aš bijau Kristaus, ne vigilų.

— Teisybę sakai. Nėra sunkesnės nuodėmės kaip žmogžudystė. Melsiuos už tave, bet nežinau, ar mano maldos nors kiek padės, nebent duotum įžadą, kad nieko gyvenime nė pirštu nepaliesi.

— Aš juk nužudžiau netyčia,— atsakė Ursas.

Tačiau Chilonas dėl visa pikta norėjo apsidrausti ir nesiliovė graužęs Urso už žmogžudystę ir akinęs duoti įžadą. Kvotė ir apie Vinicijų, bet ligas į jo klausimus atsakinėjo nenoriai, kartodamas, kad iš paties Vinicijaus lūpų išgirsiąs viską, kas žinotina. Šitaip kalbėdamiesi, nuėję ilgą kelią nuo graiko būsto iki Užtibrės, pagaliau atsidūrė prie to namo. Chilono širdis ėmė neramiai plakti. Iš baimės jam vaidenosi, kad Ursas pradeda į jį dėbčioti kažkokiu raju žvilgsniu. „Menka man paguoda,— svarstė mintyse,— jei užmuš netyčia, bet, šiaip ar taip, būtų gerai, kad jį ištiktų paralyžius, o su juo — ir visus ligus, taip ir padaryk, Dzeusai, jeigu gali". Šitaip mąstydamas vis labiau siautėsi savo gališka rudine, kartodamas, kad bijąs šalčio. Kai pagaliau perėję prieangį ir pirmąjį kiemą atsidūrė koridoriuje, vedančiame į namuko sodelį, jis staiga sustojo ir tarė:

— Leisk man atsipūsti, nes kitaip negalėsiu kalbėtis su Vinicijumi ir duoti jam išganingų patarimų.

Ir, nežengdamas toliau nė žingsnio, įtikinėjo save, kad joks pavojus jam negresiąs, bet vien nuo minties, kad pateks tarp tų paslaptingų žmonių, kuriuos matė Ostriane, pakinkliai truputėlį drebėjo.

Tuo metu jo ausis pasiekė iš trobelės sklindanti giesmė.

— Kas ten? — paklausė.

— Sakai, kad esi krikščionis, o nežinai mūsų papročio — po kiekvieno valgio Išganytoją mūsų šlovinti giesme,— atsakė Ursas.— Miriam su sūnumi jau turbūt sugrįžusi, o gal ir Apaštalas su jais, nes jis kasdien aplanko našlę ir Krispą.

— Vesk mane tiesiai pas Vinicijų.

— Vinicijus yra kambaryje, kur ir visi, nes tas vienas tėra didesnis, o kiti — tamsūs kubikulai, juose tik miegame. Na, eime, ten pailsėsi.

Ir įėjo. Kambaryje tvyrojo prieblanda, vakaras buvo apsiniaukęs, žiemiškas, o kelių spingsulių šviesa nepajėgė visai išsklaidyti tamsos. Vinicijus veikiau nuspėjo negu pažino, kad gaubtą užsismaukęs žmogus yra Chilonas, o šis, pamatęs kambario kertėje guolį ir jame Vini-

cijų, į nieką daugiau nežiūrėdamas patraukė ten, lyg būtų įsitikinęs, kad šalia jo — saugiausia.

— O pone! Kodėl nepaklausei mano patarimų! — sušuko susiėmęs rankas.

— Tylėk,— sudraudė Vinicijus,— ir klausyk!

Ir, įsmeigęs žvilgsnį Chilonui į akis, ėmė kalbėti iš lėto, pabrėžtinai, tarsi stengdamasis, kad kiekvienas jo žodis būtų suprastas kaip įsakymas ir visiems laikams įstrigtų graikui į atmintį.

— Krotonas puolė mane, norėdamas nužudyti ir apiplėšti, supratai? Tada užmušiau jį, o šie žmonės aptvarstė man žaizdas, gautas kovojant su juo.

Chilonas tučtuojau suprato: jeigu Vinicijus taip šneka, tai, matyt, yra sudaręs kažkokį suokalbį su krikščionimis ir nori, kad juo patikėčiau. Įžvelgė tai ir jo veide, tad tučtuojau, nereikšdamas nei abejonių, nei nuostabos, pakėlė akis aukštyn ir sušuko:

— Tai buvo užkietėjęs niekšas, pone! Juk perspėjau tave, kad juo nepasikliautum. Mano pamokymai atsimušdavo į jo galvą kaip žirniai į sieną. Visame Hade nėra tokių kančių, kokių jis nusipelnė. Kas negali būti doras žmogus, tas turi būti didesnis ar mažesnis niekšas, o kam gi sunkiau tapti doram, jeigu ne niekšui? Tačiau užpulti savo geradarį ir poną tokį didžiadvasį... O dievai!..

Čia prisiminė, kad eidamas Ursui prisistatė kaip krikščionis, ir nutilo.

Vinicijus kalbėjo toliau:

— Jei ne durklas, kurį turėjau, būtų mane užmušęs.

— Tebūna palaiminta ta valanda, kai tau patariau pasiimti bent peilį.

Tačiau Vinicijus pasižiūrėjo į graiką tiriančiu žvilgsniu ir paklausė:

— Ką veikei šiandien?

— Kaip — ką? Argi aš, pone, tau nesakiau, kad dariau įžadus už tavo sveikatą?

— Ir daugiau nieko?

— Ir kaip tik ruošiausi aplankyti tave, kada šis gerasis žmogus atėjo ir pasakė, jog mane šauki.

— Štai lentelė. Nueisi su ja į mano namus, surasi mano atleistinį ir atiduosi jam. Joje parašyta, kad išvykau į Beneventą. Pasakysi Demui, kad išvažiavau šį rytą, iškviestas skubaus Petronijaus laiško.

Ir dar pabrėžtinai pakartojo:

— Išvykau į Beneventą, supratai?

— Išvykai, pone! Rytą atsisveikinau su tavimi prie Porta Capena, ir nuo tavo išvykimo valandos mane apėmė toks liūdesys, kad jeigu tavo didžiadvasiškumas jo nenumaldys, aš paskęsiu ašarose kaip nelaimingoji Zeto* žmona, gedėdama Itilo.

Vinicijus, nors ir sirgdamas, ir įpratęs prie graiko suktybių, vis dėlto negalėjo susilaikyti nenusišypsojęs. Buvo patenkintas, kad Chilonas iš karto jį suprato, ir tarė:

— Dar prirašysiu, kad tau ašaras nušluostytų. Paduok čia spingsulę.

Chilonas, jau visai nusiraminęs, atsistojo, žengė kelis žingsnius prie židinio ir paėmė vieną degančią ant atbrailos spingsulę.

Tačiau kai nuo jo galvos šiuo metu nusismaukė gaubtas ir liepsnelė nušvietė tiesiai jo veidą, Glaukas pašoko nuo suolo ir pribėgęs atsistojo priešais.

— Nepažįsti manęs, Cefai? — paklausė.

Jo balsas suskambėjo taip kraupiai, kad visiems kūnas pagaugais nuėjo.

Chilonas pakėlė spingsulę ir tučtuojau išmetė ją ant žemės, paskui susirietė dvilinkas ir ėmė dejuoti:

— Ne aš... ne aš!.. Pasigailėk!

O Glaukas pasisuko į vakarieniaujančius ir tarė:

— Štai žmogus, kuris pardavė ir pražudė mane ir mano šeimą!..

Jo istoriją žinojo ir visi krikščionys, ir Vinicijus, kuris tik todėl nesusiprotėjo, kas yra šis Glaukas, kad tvarstomas be atvangos alpėjo iš skausmo ir neišgirdo jo vardo. Tačiau Ursui ši akimirka drauge su Glauko žodžiais buvo it žaibas tamsoje. Atpažinęs Chiloną, vienu šuoliu atsidūrė prie jo, nutvėrė už rankų ir, užlaužęs jas už nugaros, suriko:

— Tai jis įkalbinėjo mane nužudyti Glauką!

— Pasigailėkite! — dejavo Chilonas.— Atiduosiu jums... Pone! — sukliko atgręžęs galvą į Vinicijų.— Gelbėk mane! Aš pasitikėjau tavimi, užstok mane... Tavo laišką... nunešiu. Pone, pone!..

Vinicijus abejingiausiai iš visų žiūrėjo, kas dedasi, nes visus graiko darbelius žinojo, ir, be to, jo širdis niekada nejautė gailesčio. Todėl tarė:

— Užkaskite jį sode, laišką nuneš kas kitas.

---

* Aedonė, paversta lakštingala. (*Aut. pastaba*)

Tie žodžiai Chilonui nuskambėjo kaip paskutinis nuosprendis. Jo kaulai pradėjo braškėti baisiose Urso rankose, iš skausmo akys patvino ašaromis.

— Dėl jūsų Dievo! Pasigailėkite! — šaukė.— Aš krikščionis!.. Pax vobiscum! Aš krikščionis, o jeigu netikite, pakrikštykite mane dar kartą, dar du kartus, dar dešimt kartų! Glaukai, čia klaida! Leiskite man pasakyti! Padarykite mane vergu... Nežudykite! Pasigailėkite!..

Kai skausmo smaugiamas jo balsas vis labiau silpo, už stalo pakilo Apaštalas Petras, valandėlę užsimerkęs lingavo savo žilą galvą, nuleisdamas ją net ant krūtinės, paskui atsimerkė ir tarė didžiausioje tyloje:

— Ir pasakė mums Išganytojas: „Jei tavo brolis tau nusikalstų, sudrausk jį, o jei gailėsis, atleisk jam. Ir jei septynis kartus per dieną nusidės tau ir septynis kartus kreipsis į tave sakydamas: „Pasigailėk!" — atleisk jam!"

Po to stojo dar didesnė tyla.

Glaukas ilgai stovėjo rankomis užsidengęs veidą, pagaliau atitraukė jas ir tarė:

— Cefai, teatleidžia tau Dievas man padarytas skriaudas, kaip aš tau jas dėlei Kristaus atleidžiu.

O Ursas, atpalaidavęs graiko rankas, čia pat pridūrė:

— Tebūna man Išganytojas taip gailestingas, kaip ir aš tau atleidžiu.

Chilonas parkrito ant aslos ir įsirėmęs į ją rankomis kraipė galvą kaip įkliuvęs į kilpas žvėris ir dairėsi laukdamas, iš kur mirtis ateis. Dar netikėjo akimis ir ausimis ir nedrįso viltis malonės.

Tačiau pamažu peikėjosi, tik pamėlusios lūpos dar drebėjo iš išgąsčio. O Apaštalas tarė:

— Eik ramybėje!

Chilonas pakilo, bet vis dar negalėjo prakalbėti. Instinktyviai artinosi prie Vinicijaus guolio, lyg tebeieškodamas jo globos, matyt, nespėjęs susigaudyti, kad šis, nors naudojosi jo paslaugomis ir tam tikru mastu buvo jo bendrininkas, jį pasmerkė, o štai tie, prieš kuriuos jis veikė — atleido. Šita mintis jam atėjo vėliau. O dabar jo akyse buvo tik nustebimas ir nepasitikėjimas. Nors jau suprato, kad jam atleido, bet vis tiek norėjo kuo greičiau išnešti galvą iš šitų nesuprantamų žmonių apsupties, kurios gerumas jį gąsdino beveik tiek pat, kiek būtų gąsdinęs žiaurumas. Jam atrodė, jeigu dar ilgiau čia pasiliksiąs, tai įvyksią kažkas netikėta, tad atsistojęs prie Vinicijaus ėmė prašyti trūkčiojančiu balsu:

— Duok, pone, laišką! Duok laišką!

Ir sugriebęs Vinicijaus paduotą lentelę nusilenkė krikščionims, paskui ligoniui ir pagūžomis slinkdamas pačiu pasieniu išniro pro duris.

Sodelyje, atsidūrus tamsoje, baimė vėl pašiaušė jam plaukus, nes buvo tikras, kad Ursas išbėgs paskui jį ir naktį užmuš. Būtų lėkęs iš paskutiniųjų, bet kojos nebeklausė, o netrukus visai nutirpo, nes Ursas iš tiesų stovėjo šalia.

Chilonas krito kniūpsčias ant žemės ir ėmė dejuoti:

— Urbonai... Dėl Kristaus...

Bet Urbonas tarė:

— Nebijok. Apaštalas liepė tave išlydėti pro vartus, kad nepaklystum tamsoje, ir jeigu pristigs tau jėgų, tai nuvesti namo.

Chilonas pakėlė galvą.

— Ką sakai? Ką?.. Neužmuši manęs?

— Ne! Neužmušiu, o jeigu per stipriai buvau sugriebęs ir sužalojau tau sąnarius, atleisk man.

— Padėk man atsikelti,— paprašė graikas.— Neužmuši manęs? Ką? Išvesk mane į gatvę, toliau pats nueisiu.

Ursas pakėlė jį nuo žemės kaip plunksną ir pastatė, paskui nuvedė tamsiu koridoriumi į kitą kiemą, iš kurio buvo išėjimas į prieangį ir į gatvę. Koridoriuje Chilonas vėl kartojo mintyse: „Galas man!“ ir tik tada, kai atsidūrė gatvėje, nurimęs tarė:

— Toliau eisiu vienas.

— Ramybė tebūna tau!

— Ir tau, ir tau!.. Leisk man tik atsikvėpti.

Nuėjus Ursui, atsikvėpė visa krūtinė. Pasičiupinėjo liemenį, strėnas, lyg norėdamas įsitikinti, kad gyvas, ir sparčiai pasileido tolyn.

Tačiau sukoręs keliasdešimt žingsnių sustojo ir paklausė save:

— Kodėl vis dėlto jie manęs neužmušė?

Ir nors apie krikščionių tikėjimą jau buvo kalbėjęs su Euricijumi, kalbėjęs paupyje su Urbonu, girdėjęs pamokslą Ostriane, vis tiek negalėjo rasti atsakymo į šį klausimą.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT PENKTAS

Vinicijus taip pat neįstengė susigaudyti, kas atsitiko, ir širdies gilumoje buvo ne mažiau nustebęs už Chiloną. Kad su juo šie žmonės pasielgė taip, o ne kitaip, ir, užuot atkeršiję už antpuolį, rūpestingai aptvarstė žaizdas, jis manė, jog jie taip padarė iš dalies dėl tikėjimo, kurį išpažįsta, bet dar daugiau — dėl Ligijos, o gal kiek ir dėl jo asmens didelės reikšmės. Tačiau jų pasielgimas su Chilonu jam tiesiog netilpo galvoje: kaip gali žmogus įstengti tiek atleisti. Ir jam nejučiomis vis lindo į galvą klausimas: kodėl jie neužmušė graiko? Juk galėjo nebaudžiami taip padaryti. Ursas būtų jį užkasęs sode arba naktį nunešęs į Tibrą, kuris šiais paties cezario vykdomų naktinių žudynių laikais taip dažnai išmesdavo rytais į krantą žmonių lavonus, kad niekas net nesirūpino, iš kur jie. Be to, Vinicijaus nuomone, krikščionys ne tik galėjo, bet ir turėjo nužudyti Chiloną. Teisybė, gailestingumas nebuvo visai svetimas tam pasauliui, kuriam priklausė jaunasis patricijus. Juk atėniečiai jam pastatė altorių ir ilgai priešinosi gladiatorių kovoms Atėnuose. Yra buvę, kad ir Roma nugalėtiesiems dovanodavo gyvybę, kaip, sakysime, Kalikratui, britų karaliui, kuris, Klaudijaus paimtas į nelaisvę, jo dosniai apdovanotas laisvai gyveno mieste. Tačiau kerštas už asmeninę skriaudą Vinicijui, kaip ir visiems, atrodė teisėtas ir pateisinamas. To nepaisymas tiesiog priešiškas jo dvasiai. Teisybė, Ostriane ir jis girdėjo, kad reikia mylėti net savo priešus, bet visa tai laikė tik teorija, neturinčia gyvenime jokios reikšmės. Ir dabar dar jis manė, kad Chilono jie neužmušė gal tik dėl to, kad buvo kažkokia šventė ar kokia mėnulio fazė, kurios metu krikščionims neleidžia žudyti. Yra girdėjęs, kad kai kuriose tautose būna tokių laiko tarpų, kada joms draudžiama net karą pradėti. Bet kodėl tada jie neatidavė graiko į teisingumo rankas, kodėl Apaštalas kalbėjo, kad jeigu kas septynis kartus nusidėjo, tai septynis kartus jam reikia dovanoti, ir kodėl Glaukas pasakė Chilonui: „Teatleidžia tau Dievas, kaip aš tau atleidžiu“? O juk Chilonas jam buvo padaręs baisiausią skriaudą, kokią tik gali žmogus padaryti, ir Vinicijui, vien pagalvojus, kaip pasielgtų su tuo, kas, sakysime, būtų nužudęs Ligiją, širdis virte užvirdavo, neatrasi pasaulyje tokių kančių, kokiomis jis būtų už ją atkeršijęs! O tas atleido! Ir Ursas atleido, jis, kuris iš tikrųjų galėtų pribaigti Romoje bet ką, visai nebaudžiamai, nes po to tereikėtų nužudyti „nemorų karalių“ ir užimti jo vietą... Prieš jį neatsilaikė Krotonas, tai argi prieš tokį žmogų atsilaikytų šį vardą turįs gladiatorius,

paprastai gaunąs jį tik nužudęs ligtolinį „karalių“? Į visus klausimus buvo vienintelis atsakymas. Jie neužmušė iš kažkokio gerumo, tokio didžio, kokio lig šiol pasaulis nebuvo regėjęs, ir iš žmonių meilės, tokios begalinės, kad ji vertė užmiršti save, savo skriaudas, savo laimę ir savo nedalią — ir gyventi dėl kitų. Kokį atpildą už tai žmonės turi gauti, Vinicijus girdėjo Ostriane, bet suprasti neįstengė. Tačiau nujautė, kad šis žemės gyvenimas, kuriame tu privalai išsižadėti visko, kas tau gera ir malonu, kitų labui, yra menkas. Tad jis krikščionis vertino šią valandėlę ne tik su didžiausia nuostaba, bet ir su gailesčiu, ir lyg paniekos šešėliu. Jam atrodė, kad tai avys, kurios anksčiau ar vėliau bus suėstos vilkų, o jo romėniškas būdas negalėjo gerbti tų, kurie leidžiasi suėdami. Vienas dalykas vis dėlto jį apstulbino. Kai Chilonas pasišalino, didžiulis džiaugsmas nušvito visų veiduose. Apaštalas priėjo prie Glauko ir uždėjęs ranką jam ant galvos tarė:

— Kristus tavo širdyje nugalėjo!

O šis pakėlė akis aukštyn, tokias pilnas tikėjimo ir linksmybės, tarsi jį būtų užtvinusi kažkokia didelė, nelaukta laimė. Pačiam Vinicijui būtų buvęs suprantamas tik įvykdyto kerštо džiaugsmas, todėl žiūrėjo į jį išplėtęs karščiuojančias akis, truputį lyg į pamišėlį. Tačiau matė, ir matė ne be slapto pasipiktinimo, kaip po to Ligija prispaudė savąsias karalaitės lūpas prie rankos to žmogaus, kuris pažiūrėti atrodė kaip vergas, ir jam pasivaideno, kad šio pasaulio tvarka virsta aukštyn kojomis. Paskui parėjo Ursas ir ėmė pasakoti, kaip išvedė Chiloną į gatvę ir meldė atleisti, kad galėjo sužaloti sąnarius. Apaštalas už tai jį palaimino, o Krispas paskelbė, kad tai didžios pergalės diena. Išgirdęs apie šią pergalę, Vinicijus visai pametė minčių giją.

Tačiau kai Ligija po valandėlės vėl jam padavė vėsinančio gėrimo, jis trumpai sulaikė jos ranką ir paklausė:

— Tai ir tu man atleidai?

— Mes krikščionys. Mums negalima širdyje slėpti pykčio.

— Ligija,— tada jis tarė,— nesvarbu, kas tas tavo Dievas, bet aš pagarbinsiu jį hekatombe vien todėl, kad jis tavo.

Tačiau ji atsakė:

— Tu pagarbinsi jį širdyje, kai jį pamilsi.

— Tik todėl, kad jis tavo...— pakartojo tylesniu balsu Vinicijus.

Ir primerkė akis, nes jį vėl apėmė silpnumas.

Ligija pasitraukė, bet netrukus sugrįžo ir priėjusi visai arti pasilenkė ties juo, tikrindama, ar miega. Vinicijus pajuto jos alsavimą ir atsimerkęs nusišypsojo, bet ji lengvai uždėjo ranką jam ant akių,

tarsi migdydama. Tada jį užplūdo didžiulė palaima, nors kartu pasijuto esąs didesnis ligonis. Taip iš tikrųjų ir buvo. Naktis jau visai sutemo, o su ja pakilo jam ir didesnis karštis. Dėl to negalėjo užmigti ir vedžiojo paskui Ligiją akimis, kur tik ji žengė. Tačiau tarpais pasinerdavo į kažkokį pusiausnūdį — matė ir girdėjo viską, kas aplink darėsi, bet tikrovė pynėsi su karštligiškomis vizijomis. Jam vaidenosi, kad kažkokiose senose apleistose kapinėse statoma bokšto pavidalo šventykla, o jos žynė — Ligija. Jis nenuleido nuo jos akių, ji stovėjo bokšto viršūnėje su liutnia rankoje, visa nušviesta, panaši į tas matytas Rytuose, kurios naktimis gieda himnus mėnulio garbei. Jis pats sunkiai kopė įvijais laiptais ją pagrobti, įkandin šliaužė Chilonas, iš baimės kaukšėdamas dantimis ir kartodamas: „Nedaryk to, pone, nes ji žynė, už kurią Jis keršys..." Vinicijus nežinojo, kas tas Jis, tik suprato einąs daryti šventvagystės ir taip pat išgyveno baisiausią baimę. Tačiau kai pasiekė bokšto viršūnę supančią baliustradą, staiga prie Ligijos atsistojo sidabrabarzdis Apaštalas ir tarė: „Nepakelk prieš ją rankos, nes ji priklauso man". Taip pasakęs, patraukė su ja mėnulio šviesos ruožu, tarsi keliu į dangų, o jis, Vinicijus, ištieses į juos rankas, ėmė maldauti paimti ir jį drauge.

Čia jis pabudo, išsiblaivė ir ėmė žvalgytis. Laužas ant aukšto pado jau ruseno, bet dar gana aiškiai švietė, žmonės susėdę prieš židinį šildėsi, nes naktis buvo šalta, o kambarys gerokai išaušęs. Vinicijus matė, kaip jiems alsuojant iš burnos virto garas. Viduryje sėdėjo Apaštalas, prie jo kelių, ant žemo suoliuko — Ligija, toliau — Glaukas, Krispas, Miriam, o iš kraštų — iš vienos pusės Ursas, iš kitos — Nazarijus, Miriam sūnus, gražaus veido berniukas ilgais juodais plaukais, krintančiais net ant pečių.

Ligija klausėsi pakėlusi akis į Apaštalą, ir visi galvas buvo atsukę į jo pusę, o jis kažką pusbalsiu kalbėjo. Vinicijus dabar žiūrėjo į jį su prietaringa baime, ne ką mažesne už tą išgąstį, kurį patyrė per karštligiškas vizijas. Dingtelėjo mintis, kad karštligėje jam atsivėrė tiesa ir šitas senyvas ateivis nuo tolimų krantų tikrai atima iš jo Ligiją ir veda kažkur nežinomais keliais. Taip pat tvirtai tikėjo, kad senolis kalba apie jį, o gal pataria, kaip išskirti su Ligija, nes Vinicijui atrodė neįmanoma, kad kas galėtų kalbėti apie kitką, tad sukaupęs visą sąmonę ėmė klausytis Petro žodžių.

Tačiau apsiriko visiškai — Apaštalas kalbėjo vėl apie Kristų.

„Tik jo vardu jie ir tegyvena!" — pagalvojo Vinicijus.

O senolis pasakojo apie Kristaus suėmimą.

— Atėjo kareivių būrys ir kunigų tarnai jį suimti. Kai Išganytojas juos paklausė, ko ieško, jie atsakė: „Jėzaus Nazariečio!“ Tačiau kai jiems tarė „Tai aš!“ — puolė ant žemės ir nedrįso prieš Jį pakelti rankos ir tik antrą kartą paklausę suėmė.

Čia Apaštalas nutraukė pasakojimą, ištiesė rankas į ugnį, paskui kalbėjo toliau:

— Naktis buvo šalta kaip šiandien, bet užvirė mano širdis, tad išsitraukiau kalaviją Jį apginti ir nukirtau ausį vyriausiojo kunigo tarnui, ir būčiau Jį gynęs karščiau negu savo paties gyvastį, jeigu Jis nebūtų pasakęs: „Kišk savo kalaviją į makštį. Nejaugi aš negersiu tos taurės, kurią Tėvas man yra davęs?!.“ Tada Jį suėmė ir surišo...

Taip pasakęs, prispaudė ranką sau prie kaktos ir nutilo, norėdamas prieš tolesnį pasakojimą susitvardyti nuo užgriuvusių prisiminimų. Tačiau Ursas neištvėręs pašoko, žarstekliu pataisė židinio ugnį, net kibirkštys pažiro auksiniu lietumi ir liepsna gyviau suplastėjo. Paskui atsisėdęs sušuko:

— Na ir tegu būtų įvykę, kas skirta — va!

Tačiau staiga nuščiuvo, kai Ligija prispaudė pirštą prie lūpų. Jis garsiai dūsavo, buvo aišku, kad širdyje piktinasi ir, nors visada pasiryžęs bučiuoti Apaštalui kojas, bet to vienintelio jo poelgio pateisinti negali, nes jeigu va taip prie jo kas būtų pakėlęs ranką prieš Išganytoją, jeigu jis būtų buvęs su Juo tą naktį, oi oi, kailis būtų dulkėjęs ir kareiviams, ir kunigų tarnams, ir vykdytojams... Net akys jam patvino ašaromis nuo tokių minčių — iš gailesčio ir skaudžių abejonių: viena vertus, pagalvojo, kad ne tik pats būtų gynęs Išganytoją, bet dar būtų pasišaukęs į pagalbą ligus, žaliūkus vyrus, o antra vertus, suprato, kad tokiu žygiu būtų parodęs nepaklusnumą Išganytojui ir sukliudęs pasaulio atpirkimą.

Todėl ir negalėjo sulaikyti ašarų.

Po valandėlės Petras, nuleidęs nuo kaktos rankas, ėmė pasakoti toliau, bet Vinicijų vėl apėmė karštligės snaudulys. Visa, ką dabar girdėjo, susipynė su Apaštalo pasakojimu vakar naktį Ostriane apie tą dieną, kada Kristus pasirodęs ant Tiberiados ežero kranto. Regėjo plačiai tyvuliuojančius vandenis, juose — žvejo valtį, o valtyje — Petrą ir Ligiją. Jis pats iš visų jėgų plaukė paskui juos, bet sulaužytos rankos skausmas trukdė pasivyti. Audra ėmė tėkšti bangas jam į akis, jis pradėjo skęsti ir šauktis pagalbos. Tada Ligija atsiklaupė prieš Apaštalą, tas pasuko valtį ir atkišo jam irklą, jis nusitvėręs už jo, abiejų padedamas įsiropštė į valtį ir nuvirto ant jos dugno.

Tačiau paskui jam ėmė vaidentis, kad pakilęs išvydo daugybę žmonių, plaukiančių paskui valtį. Bangos varė putas ant jų galvų, kai kurių tik rankos kyščiojo iš verpetų, bet Petras vieną po kito gelbėjo skęstančius ir tempė į valtį, kuri kažkokiu stebuklu vis plėtėsi. Netrukus joje susispietė didžiulė minia, tokia pat kaip ir toji Ostriane, o paskui dar didesnė. Vinicijus stebėjosi, kaip tiek žmonių galėjo sutilpti, ir ėmė baimintis, kad visi nugarmės į dugną. Tačiau Ligija pradėjo jį raminti ir rodyti kažkokią šviesą tolimame krante, į kurį plaukė. Čia Vinicijaus vizijos vėl susipynė su pasakojimu, girdėtu iš Apaštalo lūpų Ostriane apie tai, kaip kartą Kristus pasirodęs miniai ant ežero. Tat dabar regėjo toje kranto šviesoje kažkokią figūrą, kurios link Petras kreipė valtį. Artėjant prie jos, vėjas vis silpo, vandens paviršius darėsi ramesnis, o šviesa ryškesnė. Minia ėmė giedoti melodingą himną, oras pakvipo nardais, vanduo raibuliavo vaivorykštės spalvomis, tarsi dugne būtų sužydusios lelijos ir rožės, pagaliau valtis švelniai įsirėmė krūtine į smėlį. Tada Ligija paėmė už rankos ir tarė: „Eime, aš tave nuvesiu!“ Ir vedė jį į šviesą.

.....

Vinicijus vėl pabudo, bet jo vizijos sklaidėsi lėtai, ir jis ne iš karto atgavo tikrovės pajautimą. Prieš kiek laiko jam dar vaidenosi, kad esąs prie ežero, aplinkui žmonių minia, kurioje nežinia kodėl jis pradėjo ieškoti Petronijaus ir nustebo jo neradęs. Tačiau stipri šviesa, sklindanti iš židinio, prie kurio jau niekas nesėdėjo, jį visai išblaivė. Alyvmedžio malkos tingiai žioravo po rausvais pelenais, bet pinijos skiedros, matyt, ką tik užmestos ant žarijų, šaudė ryškiais liepsnos liežuviais, ir toje šviesoje Vinicijus išvydo netoli guolio sėdinčią Ligiją.

Ją pamatęs, susijaudino iki širdies gelmių. Atsiminė, kad vakar naktį ji praleido Ostriane, paskui visą dieną triūsė jį tvarstydama, o dabar, kai visi nuėjo ilsėtis, ji viena budėjo prie jo guolio. Nesunku buvo nuspėti, kad ji pervargusi, nes sėdėjo nejudėdama, užmerkusi akis. Vinicijus nežinojo, ar ji miega, ar tik paskendusi mintyse. Žiūrėjo į jos profilį, į nuleistas blakstienas, į padėtas ant kelių rankas, ir jo pagoniškoje galvoje ėmė sunkiai kauptis supratimas, kad šalia graikų ir romėnų nuogo, savimi pasitikinčio ir išdidaus grožio yra pasaulyje ir kažkoks kitas — naujas, nepaprastai skaistus ir dvasingas.

Jis nesiryžo to grožio pavadinti krikščionišku, bet galvodamas apie Ligiją negalėjo jos atskirti nuo tikėjimo, kurį ji išpažino. Netgi suprato: jeigu visi kiti nuėjo ilsėtis, o Ligija, jo tiek skriausta, viena budi čia, tai kaip tik todėl, kad jos tikėjimas taip liepia. Tačiau tokia

mintis, žadinanti susižavėjimą tuo tikėjimu, buvo drauge ir nemaloni. Jam kur kas mieliau būtų, kad Ligija taip darytų iš meilės jam, jo veidui, jo akims, jo skulptūriškoms formoms, žodžiu tariant, dėl viso to, dėl ko ne kartą apie jo kaklą vyniojosi baltutėlės graikių ir romėnių rankos.

Tačiau greitai suvokė, kad jeigu ji būtų tokia kaip kitos moterys, jis jau kai ko joje pasigestų. Tada nustebęs nė pats nesusigaudė, kas jam darosi, nes pastebėjo, kad jame pradeda kilti kažkokie nauji jausmai ir nauji potraukiai, svetimi tam pasauliui, kuriame jis ligi šiol gyveno.

Tuo metu ji atsimerkė ir pamačiusi, kad Vinicijus į ją žiūri, priėjo ir tarė:

— Aš čia, prie tavęs.

O jis atsakė:

— Mačiau sapne tavo sielą.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT ŠEŠTAS

Rytojaus dieną pabudo nusilpęs, bet vėsia galva, be karščio. Jam pasirodė, kad pažadino šnibždesys, tačiau atsimerkęs pamatė, kad Ligijos nėra šalia, tiktai Ursas, pasilenkęs prie židinio, žarstė pilkus pelenus ir po jais ieškojo žarijų, o radęs pradėjo jas pūsti tarsi ne lūpomis, o kalvio dumplėmis. Vinicijus prisiminė, kad šitas žmogus vakar sumalė Krotoną, tad atidžiai kaip tikras arenos mėgėjas apžiūrinėjo plačiausią jo nugarą, panašią į kiklopo pečius, ir galingas it kolonos šlaunis.

„Ačiū Merkurijui, kad man sprando nenusuko,— galvojo širdyje.— Prisiekiu Poluksu! Jei ir kiti ligai į jį panašūs, kada nors Danubijaus[119] legionai turės su jais sunkaus darbo!“

— Ei, verge! — balsiai pašaukė.

Ursas ištraukė galvą iš židinio ir beveik bičiuliškai nusišypsojęs tarė:

— Duok Dieve tau, pone, gerą dieną ir geros sveikatos, bet aš — laisvas žmogus, ne vergas.

Vinicijus norėjo išklausinėti Ursą apie Ligijos gimtąjį kraštą, tad šitie žodžiai jam buvo gana malonūs, nes pašnekesys su laisvu žmogumi, nors ir prastuoliu, mažiau žeidė jo kaip romėno ir patricijaus

orumą negu pašnekesys su vergu, kurio nei teisė, nei papročiai nelaikė žmogumi.

— Tai tu ne Aulų? — paklausė.

— Ne, pone. Aš tarnauju Kalinai kaip ir jos motinai, bet savo laisva valia.

Jis vėl pasilenkė į židinį pūkštyti žarijų, ant kurių prieš tai buvo užmetęs malkų, o paskui atsitiesęs tarė:

— Pas mus nėra vergų.

Tačiau Vinicijus paklausė:

— Kur Ligija?

— Ką tik išėjo, o aš turiu sutaisyti tau pusryčius, pone. Ji budėjo prie tavęs visą naktį.

— Kodėl jos nepavadavai?

— Ji taip norėjo, o aš turiu klausyti.

Dabar jo akys apsiblausė, netrukus jis pridūrė:

— Jeigu aš jos neklausyčiau, tai tu, pone, nebegyventum.

— Tai gailiesi, kad manęs neužmušei?

— Ne, pone. Kristus liepė nežudyti.

— O Atacinas? O Krotonas?

— Kitaip negalėjau,— burbtelėjo Ursas.

Ir ėmė žiūrėti lyg apgailestaudamas į savo rankas, kurios, matyt, liko pagoniškos, nors širdis priėmė krikštą.

Paskui jis užkaitė puodą ir pritūpęs prieš židinį įsmeigė susimąsčiusias akis į ugnį.

— Tai tu kaltas, pone,— pagaliau prašneko.— Kam pakėlei ranką prieš ją, karaliaus dukrą?

Iš pradžių išdidus Vinicijus pasipiktino, kad prastuolis ir barbaras drįsta ne tik kalbėti su juo taip laisvai, bet dar priekaištauti. Prie tų negirdėtų ir neįtikimų dalykų, patirtų užvakar naktį, prisidėjo dar vienas. Tačiau būdamas nusilpęs ir neturėdamas po ranka savo vergų, tramdėsi, tuo labiau kad viršų paėmė noras kai ką sužinoti iš Ligijos gyvenimo.

Tad apsiraminęs ėmė klausinėti apie ligų karą prieš Vanijų ir svebus. Ursas mielai atsakinėjo, bet nedaug nauja galėjo pridurti prie to, ką Vinicijui kadaise buvo pasakojęs Aulas Plaucijus. Ursas kare nedalyvavęs, nes lydėjęs įkaites į Atelijaus Histro stovyklą. Tik žinojo, kad ligai sumušę svebus ir jazigus, bet jų vadas ir karalius kritęs nuo jazigo strėlės. Tuojau po to, išgirdę žinią, kad semnonai[120] padegė miškus prie jų sienų, jie skubiausiai sugrįžę atkeršyti už skriaudą, o

įkaitės likusios pas Atelijų, kuris iš pradžių liepęs joms rodyti karališką pagarbą. Paskui Ligijos motina numirusi. Romėnų vadas nežinojęs, kur dėti mergaitę. Ursas norėjęs grįžti su ja į gimtinę, bet kelias buvęs pavojingas — pilnas ir žvėrių, ir laukinių genčių, o kai atėjęs gandas, kad kažkokie ligų pasiuntiniai atkeliavę pas Pomponijų, siūlydami pagalbą prieš markomanus[121], Histras ir įkaitę nusiuntęs Pomponijui. Tačiau atvykę pas jį sužinojo, kad jokių pasiuntinių nebuvę — šitaip jie ir likę stovykloje, o iš ten Pomponijus juos atgabenęs į Romą ir po triumfo iškilmių karaliaus vaiką atidavęs Pomponijai Grecinai.

Vinicijui šiame pasakojime buvo negirdėtos tik kai kurios smulkmenos, bet jis mielai klausėsi, nes beribę jo giminės puikybę maloniai kuteno tai, kad gyvas liudininkas patvirtino karališką Ligijos kilmę. Kaip karaliaus duktė, ji galėjo cezario rūmuose užimti vietą greta įžymiausių šeimų dukterų, tuo labiau kad tauta, kurios valdovas buvo jos tėvas, niekada ligi šiol nekariavo su Roma, nors ligai buvo barbarai ir galėjo pasirodyti jai grėsmingi, nes, paties Atelijaus Histro liudijimu, jie turėjo „nesuskaičiuojamą galybę" karių.

Beje, Ursas visiškai patvirtino tą liudijimą ir į Vinicijaus klausimą apie ligus atsakė:

— Mes tūnome miškuose, bet žemės turime tiek, kad niekas nežino, kur baigiasi neįžengiamos girios, ir žmonių jose daugybė. Yra giriose ir medinių miestų, kuriuose visko gausybė, nes ką semnonai, markomanai, vandalai ir kvadai[122] visur prisiplėšia, mes iš jų atimame. O jie nedrįsta prieš mus eiti, bet kai vėjas pučia nuo jų pusės, uždega mūsų girias. Ir nebijome mes nei jų, nei Romos cezario.

— Dievai skyrė romėnams viešpatauti žemėje,— griežtai tarė Vinicijus.

— Dievai — tai piktosios dvasios,— atsakė Ursas,— o kur nėra romėnų, ten nėra ir viešpatavimo.

Pataisęs ugnį, ligas kalbėjo toliau tarsi pats sau:

— Kai cezaris paėmė Kaliną į savo rūmus, aš maniau, kad ten ji bus skriaudžiama, tad norėjau traukti į tas girias ir atvesti ligus karalaitei į pagalbą. Ir ligai būtų patraukę prie Dunojaus, nes tai geri žmonės, nors ir pagonys. Va būčiau nunešęs jiems ir „gerąją naujieną". Tačiau kada nors, kai Kalina sugrįš pas Pomponiją, aš nusilenksiu jai ir paprašysiu, kad leistų man keliauti pas juos, nes Kristus gimė toli ir jie net negirdėjo apie Jį... Jis geriau už mane žinojo, kur Jam gimti, bet jeigu taip pas mus, giriose, būtų atėjęs į pasaulį, tikrai Jo būtume

nenukankinę, o auginę Kūdikėlį ir rūpinęsi, kad Jam niekada nepritrūktų nei žvėrienos, nei grybų, nei bebro kailių, nei gintarų. O ką būtume iš svebų arba markomanų prisiplėšę, būtume Jam atidavę, kad gyventų visko pertekęs ir lepinamas.

Taip kalbėdamas, pastatė arčiau ugnies indą su Vinicijui skirta putra, paskui nutilo. Jo mintys, matyt, kurį laiką dar klajojo po ligų girias, pagaliau tik tada, kai skystis pradėjo burbuliuoti, jis išpylė jį į lėkštą dubenį ir gerai atvėsinęs tarė:

— Glaukas patarė, pone, kuo mažiau judinti net sveiką ranką, todėl Kalina man liepė tave pamaitinti.

Ligija liepė! Ką čia dar kalbėti. Vinicijui net į galvą neatėjo prieštarauti jos valiai, tarsi ji būtų buvusi cezario duktė ar deivė, ir neatsakė nė žodžio, o Ursas, atsisėdęs šalia jo guolio, ėmė semti iš dubenio putrą mažu puoduku ir penėti ligonį. Maitino taip rūpestingai ir su tokia gera šypsena žydrose akyse, kad Vinicijus tiesiog netikėjo — negi čia tas pats baisingas titanas, kuris vakar, sumalęs Krotoną, puolė jį patį kaip audra ir būtų sudraskęs, jei ne Ligijos gailestingumas. Jaunasis patricijus pirmą kartą gyvenime susimąstė, kas gali dėtis prastuolio, tarno ir barbaro širdyje.

O Ursas pasirodė nors ir stropi, bet negrabi slaugė: visą puoduką apgniaužė jo herkuliški pirštai, neliko vietos nė Vinicijaus lūpoms. Po kelių nepavykusių bandymų milžinas labai susirūpinęs tarė:

— Et, lengviau stumbrą iš aptvaro ištempti...

Vinicijų pralinksmino ligo susirūpinimas, bet ne mažiau sudomino jo pastaba. Cirkuose buvo matęs iš šiaurės girių atgabentų grėsmingų „urų“, kuriuos ir sumaniausi bestiarijai[123] puldavo su baime, nes tik drambliams jie nusileisdavo savo dydžiu ir jėga.

— Negi bandei kada griebti tokį žvėrį už ragų? — paklausė nustebęs.

— Kol dar nebuvo pralėkę virš mano galvos dvidešimt žiemų, tai bijojau,— atsakė Ursas,— bet paskui — pasitaikydavo.

Ir vėl ėmė penėti Vinicijų, dar negrabiau negu prieš tai.

— Reikia paprašyti Miriam arba Nazarijų,— pagaliau pasakė.

Tačiau tuo metu pro užuolaidą kyštelėjo išblyškęs Ligijos veidukas.

— Tuojau aš padėsiu,— tarė.

Ir netrukus išėjo iš kubikulo, kur, matyt, baudėsi miegoti, nes buvo palaidais plaukais, apsitaisiusi tik aptempta tunika, senovėje vadinta kapicijumi, glaudžiai uždengiančia krūtinę. Vinicijaus širdis ėmė

smarkiau plakti ją pamačius, jis pradėjo jai priekaištauti, kad ligi šiol nepagalvojusi apie miegą, bet ji linksmai atsakė:

— Lyg ir norėjau taip padaryti, bet pirmiau pavaduosiu Ursą.

Ir paėmusi puodelį, atsisėdusi ant guolio krašto ėmė maitinti Vinicijų, kuris jautėsi ir pažemintas, ir laimingas. Kai ji pasilenkdavo, į jį padvelkdavo jos kūno šiluma, palaidi plaukai krisdavo jam ant krūtinės, o jis blykšdavo iš susijaudinimo, bet ir sumišęs, ir aistros užplūstas juto, kad ši galva yra brangiausia, patį mieliausia, prieš ją visas pasaulis yra niekis. Ligi šiol jos geidė, dabar pradėjo karštai mylėti. Anksčiau ir apskritai gyvenime, ir jausmuose buvo kaip ir kiti ano meto žmonės — aklas, beatodairiškas egoistas, kuris rūpinosi tik savimi, o dabar ėmė rūpintis ir ja.

Po valandėlės jis pasakė, kad jau sotus, nors žiūrėti į ją, žinoti, kad ji šalia,— jam buvo didžiausias malonumas.

— Užteks. Eik pailsėti, dieviškoji mano.

— Nevadink manęs taip,— atsakė ji,— man nedera tokių žodžių klausytis.

Vis dėlto šypsojosi jam, o paskui prisipažino, kad miegai išsiblaškė, nuovargio nejaučianti ir neisianti ilsėtis, kol nepasirodysiąs Glaukas. Jis klausėsi jos žodžių kaip muzikos, ir širdis vis karščiau plakė, vis labiau žavėjosi, vis dėkingesnė buvo, o protas kamavosi, kaip jai tą dėkingumą išreikšti.

— Ligija,— prašneko patylėjęs,— anksčiau aš tavęs nepažinojau. Tačiau dabar žinau, kad norėjau tave pasiekti klaidingu keliu, todėl sakau: grįžk pas Pomponiją Greciną ir būk rami — nuo šiol niekas nepakels prieš tave rankos.

O jos veidas staiga nuliūdo.

— Būčiau laiminga,— atsakė,— nors iš tolo ją pamačiusi, bet grįžti pas ją jau nebegaliu.

— Kodėl? — nustebęs paklausė Vinicijus.

— Mes, krikščionys, per Aktę žinome, kas dedasi Palatine. Argi negirdėjai — man pabėgus, prieš savo kelionę į Neapolį cezaris pasišaukė Aulą su Pomponija ir, įtardamas, kad jie man padėjo, grasino jiems savo rūstybe. Laimė, kad Aulas jam galėjo atsakyti: „Juk žinai, valdove, kad melas niekada neišsprūdo man iš burnos, ir prisiekiu tau, kad nepadėjome jai pabėgti, nes lygiai taip kaip ir tu nežinome, kas jai atsitiko“. Ir cezaris patikėjo, paskui užmiršo, o aš, vyresniųjų patarta, niekada nerašiau motinai, kur esu, kad ji visada galėtų drąsiai prisiekti nieko apie mane nežinanti. Tu gal to nesuprasi, Vinicijau,

bet mums negalima meluoti, net mirtino pavojaus atveju. Toks mūsų tikėjimas, prie kurio mes norime glausti savo širdis, todėl ir nemačiau Pomponijos nuo to meto, kai palikau jos namus, o ją tik kartkartėmis pasiekia tolimas aidas, kad esu gyva ir saugi.

Staiga ją užplūdo liūdesys, ir akys sudrėko nuo ašarų, bet greitai nusiraminusi tarė:

— Žinau, kad ir Pomponija manęs ilgisi, bet mes turime paguodą, kurios neturi kiti.

— Taip,— atsakė Vinicijus,— jūsų paguoda — Kristus, bet aš to nesuprantu.

— Pažiūrėk į mus: nėra mums išsiskyrimų, nėra skausmų ir kančių, o jei ateina, tai pavirsta džiaugsmu. Ir pati mirtis, kuri jums yra gyvenimo pabaiga, mums — tik jo pradžia ir mažesnės laimės pakeitimas didesne, neramios — ramiausia ir amžina. Pasvarstyk, koks turi būti tas mokslas, kuris mums liepia gailėtis net savo priešų, draudžia meluoti, apvalo mūsų širdis nuo pykčio ir žada po mirties begalinę palaimą.

— Girdėjau tai Ostriane ir mačiau, kaip pasielgėte su manimi ir Chilonu, o kai apie tai galvoju, man vis rodosi, kad čia sapnas ir nei savo ausimis, nei akimis nereikia tikėti. Tačiau atsakyk man į kitą klausimą: ar tu laiminga?

— Taip! — atsakė Ligija.— Išpažindama Kristų, negaliu būti nelaiminga.

Vinicijus pažvelgė į ją, tarsi jos žodžiai būtų visiškai nesuvokiami žmogaus protu.

— Ir nenorėtum grįžti pas Pomponiją?

— Norėčiau iš visos širdies ir grįšiu, jei tokia bus Dievo valia.

— Tad ir sakau: grįžk, o aš prisiekiu savo larais, kad nepakelsiu prieš tave rankos.

Ligija valandėlę susimąstė, paskui atsakė:

— Ne. Negaliu užtraukti pavojaus savo artimiesiems. Cezaris nemėgsta Plaucijų giminės. Jei sugrįžčiau — tu žinai, kaip Romoje sklinda per vergus kiekviena žinia — tai apie mano sugrįžimą nueitų garsas per visą miestą, ir Neronas be abejonės apie jį sužinotų iš savo vergų. Tada nubaustų Aulus, mažų mažiausia — mane iš jų atimtų.

— Taip,— tarė raukdamas antakius Vinicijus,— šitaip gali atsitikti. Padarytų bent jau norėdamas parodyti, kad jo valia turi būti besąlygiškai įvykdyta. Teisybė, kad jis tik užmiršo tave ar nenorėjo

apie tai galvoti, manydamas, kad čia ne jam, o man užtraukta nešlovė. Tačiau gal... atėmęs tave iš Aulų... atiduotų man, o aš tave grąžinčiau Pomponijai.

Ji tik liūdnai paklausė:

— Vinicijau, ar tu norėtum mane matyti Palatine?

Jis sukandęs dantis atsakė:

— Ne. Teisybę sakai. Kalbėjau kaip kvailys! Ne!

Ir staiga prieš jį tarsi atsivėrė bedugnė. Jis — patricijus, jis — karo tribūnas, jis — galingas žmogus, bet virš visų šio pasaulio galiūnų stovėjo beprotis, kurio valios ir piktybių niekaip nenumatysi. Jo nepaisyti, jo nebijoti galėjo nebent tokie žmonės kaip krikščionys, kuriems šis pasaulis, jo išsiskyrimai, kančios ir pati mirtis buvo niekis. O kiti drebėjo prieš jį. Visas gyvenamo laiko siaubingumas Vinicijui atsiskleidė savo neišmatuojama klaikybe. Ir Ligijos negalėjo atiduoti Aulams bijodamas, kad tas pabaisa jos neprisimintų ir neužgriūtų savo rūstybe; lygiai taip pat galėjo pastatyti į pavojų ir ją, ir save, ir Aulus, jeigu dabar paimtų ją sau už žmoną. Valandėlė blogos nuotaikos — ir visi jie pražuvę. Vinicijus pirmą kartą per savo amžių pajuto, kad arba pasaulis turi pasikeisti ir atgimti, arba gyvenimas pasidarys visiškai neįmanomas. Suprato ir tai, kas dar visai neseniai jam slypėjo tamsoje — tokiais laikais tiktai krikščionys gali būti laimingi.

Bet labiausiai apgailestavo supratęs, kad jis pats taip supainiojo gyvenimą ir sau, ir Ligijai, ir iš tos painiavos tiesiog nebuvo išeities. Susigraudinęs ėmė kalbėti:

— Ar žinai, kad tu laimingesnė už mane? Tu skurde ir šiame viename kambarėlyje tarp prastuolių turi savo tikėjimą ir savo Kristų, o aš turiu tik tave, ir kai tavęs netekau, likau it elgeta be pastogės, be duonos. Tu man brangesnė už visą pasaulį. Ieškojau tavęs, nes negalėjau be tavęs gyventi. Netraukė nei puotos, nei miegas. Jei ne viltis tave surasti, būčiau kritęs ant kardo. Tačiau bijau mirties, nes tada nematysiu tavęs. Sakau tau gryną teisybę, be tavęs neįmanyčiau gyventi, ir ligi šiol gaivino vien viltis, kad tave surasiu ir pamatysiu. Ar prisimeni pašnekesius Aulų namuose? Kartą nubraižei man smėlyje žuvį, o aš nesupratau, ką tai reiškia. Prisimeni, kaip žaidėme sviediniu? Mylėjau tave jau tada labiau už gyvybę, o ir tu pradėjai nutuokti, kad tave myliu... Priėjęs Aulas gąsdino mus Libitina ir nutraukė pašnekesį. Atsisveikindama Pomponija pasakė Petronijui, kad Dievas yra vienas, visagalis ir gailestingas, bet mums nė į galvą neatėjo, kad

jūsų Dievas yra Kristus. Tegu Jis tave atiduoda man, o aš pamilsiu Jį, nors man atrodo, kad Jis yra vergų, svetimšalių ir skurdžių Dievas. Tu sėdi šalia manęs ir galvoji tik apie Jį. Galvok ir apie mane, nes aš imsiu Jo neapkęsti. Tu man vienintelė dievybė. Palaiminti tavo tėvas ir motina, palaiminta toji žemė, kuri tave pagimdė. Norėčiau apkabinti tavo kojas ir melstis tau, tave šlovinti, tau nešti aukas, tau žemai lenktis — tu triskart dieviškoji! Tu nežinai, tu negali žinoti, kaip aš tave myliu...

Taip kalbėdamas perbraukė ranka sau per išblyškusią kaktą ir užmerkė akis. Jo prigimtis buvo nežabota nei pyktyje, nei meilėje. Kalbėjo įsikarščiavęs, kaip žmogus, paliovęs valdytis, nepaisydamas saiko nei žodžiuose, nei pagarboje. Tačiau kalbėjo iš gilumos širdies ir atvirai. Buvo aišku, kad krūtinėje susikaupęs skausmas, susižavėjimas, aistra ir dievinimas pagaliau išsiveržė nesulaikomu žodžių srautu. Ligijai jo kalbos skambėjo it piktžodžiavimas, bet širdis ėmė taip plakti, kad, rodės, perplėš krūtinę suveržusią tuniką. Ji negalėjo savęs palaužti, gailėjo ir jo, ir jo kančių. Jaudino pagarba, kurios buvo kupini tie žodžiai. Jautė, kad yra mylima ir dievinama be galo, jautė, kad šis nepalenkiamas ir pavojingas žmogus dabar priklauso jai siela ir kūnu kaip vergas, ir tas jo nuolankumo bei savo pačios galios suvokimas pripildė jos širdį laimės. Beregint atgijo prisiminimai. Jis vėl jai buvo šaunus ir gražus tarsi pagonių dievas, tas pats Vinicijus, kuris Aulų namuose kalbėjo apie meilę ir lyg iš miego žadino tada dar pusiau vaikišką jos širdį, tas pats, kurio bučinius dar jautė ant lūpų ir iš kurio glėbio Palatine ją išplėšė Ursas, išplėšė lyg iš liepsnos. Tiktai dabar, žiūrėdama į džiugesio nušviestą, bet kartu ir skausmingą jo erelišką veidą, į nublyškusią kaktą ir maldaujančias akis, matydama sužeistą, pakirstą meilės, susižavėjusį, kupiną dievinimo ir nuolankumo, ji išvydo jį tokį, kokį norėjo turėti anuomet, kokį būtų pamilusi visa širdimi — dabar jis jai buvo brangesnis negu bet kada. Ir staiga suprato, kad gali ateiti akimirka, kada jo meilė apglėbs ir nuneš ją kaip viesulas, ir ši mintis sukėlė jai tokį pat jausmą kaip ir jam prieš valandėlę: tarsi stovėtų ant bedugnės krašto. Ar dėl to pametė Aulų namus? Ar dėl to gelbėjosi pabėgdama? Ar dėl to slapstėsi tiek laiko varginguose miesto kvartaluose? Kas buvo šitas Vinicijus? Augustionas, karys ir Nerono dvariškis! Juk jis dalyvavo jo paleistuvystėse ir siautėjimuose, tai liudija ir toji puota, kurios Ligija negali pamiršti; juk jis su kitais lankė šventyklas ir dėjo aukas nedoriems dievams, kurių gal ir netikėjo, bet vis dėlto reiškė jiems oficialią pagarbą. Juk

jis ją persekiojo, trokšdamas paversti savo verge ir meiluže ir kartu įstumti į tą baisų Dievo rūstybės ir kerštо šaukiantį prabangos, malonumų, nusikaltimų ir nedorybių pasaulį. Teisybė, atrodė lyg ir pasikeitęs, bet jai pačiai ką tik pasisakė: jeigu ji daugiau galvosianti apie Kristų, o ne apie jį, tai jis galįs neapkęsti Kristaus. Ligijai atrodė, jog reikia mylėti vien Kristų, o galvoti apie kokią kitokią meilę yra nusidėjimas ir Jam, ir Jo mokslui, bet kai pajuto, kad dvasios gilumoje gali pabusti kiti jausmai ir troškimai, pasidarė neramu dėl savo ateities ir savo širdies.

Tą vidinių prieštaravimų valandą ją užtiko Glaukas, atėjęs apžiūrėti ligonio, patikrinti jo sveikatos. Vinicijaus veide akimirksniu plykstelėjo apmaudas ir nekantrumas. Pyko, kad nutraukė pašnekesį su Ligija, ir į Glauko klausimus atsakinėjo kone su panieka. Teisybė, greitai nusiramino, bet jei Ligija dar puoselėjo viltį, kad Ostriane išgirsti žodžiai paveiksią jo kietą būdą, tai dabar tos viltys turėjo subliukšti. Jis pasikeitė tik jos atžvilgiu, bet šalia šio vienintelio šviesaus jausmo jo krūtinėje ir toliau pasiliko žiauri ir egoistiška, tikro romėno, o kartu ir vilko širdis, nesugebanti ne tik pajusti krikščionybės mokslo saldybės, bet ir parodyti paprasčiausio dėkingumo.

Pagaliau ji išėjo, graužiama rūpesčio ir nerimo. Anksčiau maldose aukojo Kristui širdį ramią ir iš tikrųjų tyrą kaip ašara. Dabar ta ramybė sudrumsta. Į žiedo vidų įsibrovė nuodingas kirminas ir ėmė raustis. Nors dvi naktis nebuvo bluosto sudėjusi, bet net miegas neatneše nusiraminimo. Sapnavo, kad Ostriane Neronas augustionų, bakchančių, koribantų ir gladiatorių palydos priešakyje rožėmis apkaišytu vežimu trypia krikščionių minią, o Vinicijus griebia ją į glėbį, įsitempia į kvadrigą ir spausdamas prie krūtinės kužda: „Eime su mumis!“

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT SEPTINTAS

Nuo šios valandos Ligija rečiau rodėsi bendrame kambaryje ir rečiau artinosi prie jo guolio. Tačiau ramybės neatgavo. Matė, jog Vinicijus seka ją maldaujančiu žvilgsniu, jog laukia kiekvieno jos žodžio kaip malonės, jog kenčia ir nedrįsta skųstis, kad jos neatgrasintų, jog tik ji jam teikia sveikatos ir džiaugsmo — ir tada jai širdį užliedavo pagaila. Netrukus taip pat pastebėjo: kuo labiau stengiasi

jo išvengti, tuo labiau jai jo gaila, ir sykiu vis daugiau širdyje randasi švelnumo. Ankstesnės ramybės kaip nebūta. Kartais tikindavo save, kad nuolatos turėtų būti šalia jo, nes pirma — dieviškasis mokslas liepia geru už bloga atmokėti, o antra — kalbėdamasi su juo, galėtų jį prie to mokslo pritraukti. Tačiau greitai sąžinė jai prikišdavo, kad pati save apgaudinėja ir ją traukia ne kas kita, tik jo meilė ir žavesys. Tad gyveno be atvangos grauždamasi, ir kasdien vis labiau. Tarpais jai vaidendavosi, kad ją supa kažkoks tinklas, o ji, stengdamasi jį sutraukyti, įsipainioja vis daugiau. Turėjo taip pat prisipažinti, kad kasdien pasimatymas su juo darosi geidžiamesnis, jo balsas — mielesnis ir jai reikia iš paskutiniųjų kovoti su savo potraukiu sėdėti prie Vinicijaus patalo. Kai artindavosi prie jo ir jis nušvisdavo, džiaugsmas užliedavo ir jai širdį. Vieną dieną pastebėjo ašaras ant jo blakstienų ir pirmą kartą gyvenime pagalvojo, kad jas galėtų išdžiovinti bučiniais. Išsigandusi šios minties ir didžiai smerkdama save, praverkė kiaurą kitą naktį.

O jis laikėsi kantriai, lyg būtų davęs kantrybės įžadus. Kai kartkartėmis jam akyse įsižiebdavo suirzimas, aikštingumas ir pyktis, jis tučtuojau gesindavo tuos žybsnius ir paskui žiūrėdavo į Ligiją neramus, lyg prašydamas atleidimo, o ji tada dar labiau jaudindavosi. Niekada nebuvo patyrusi, kad būtų taip karštai mylima, ir, galvodama apie tai, jausdavosi ir kalta, ir laiminga. Vinicijus taip pat smarkiai pasikeitė. Kalbėdamas su Glauku, nebebuvo toks išdidus. Dažnai ateidavo į galvą mintis, kad ir šis vargšas vergas gydytojas, ir svetimšalė, rūpesčiu jį apgaubusi senoji Miriam, ir Krispas, kurį nuolatos matė pasinėrusį į maldas — vis dėlto jie žmonės. Stebėjosi šia mintimi, bet ji vis kilo. Ursą ilgainiui pamilo, ir dabar kartais jie šnekėdavosi ištisas dienas, nes su milžinu buvo galima kalbėtis apie Ligiją, ir šis pasakojo ir pasakojo be galo, o kasdien patarnaudamas taip pat savotiškai prisirišo prie Vinicijaus. Ligija Vinicijui visada buvo tarsi kitokios prigimties būtybė, šimtąkart pranašesnė už tas, kurios sukosi aplink ją, ir vis dėlto jis ėmė atidžiau žiūrėti į paprastus ir vargingus žmones, ko niekada ligi šiol nedarė, ir pamatė įvairius godotinus jų bruožus, kurių anksčiau nė neįtarė esant.

Tik Nazarijaus negalėjo pakęsti, nes jam atrodė, kad jaunuolis drįso įsimylėti Ligiją. Teisybė, ilgai slėpė savo priešiškumą, bet vieną kartą, kai jaunuolis atnešė merginai dvi putpeles, pirktas turguje už užsidirbtus pinigus, Vinicijuje pabudo kviritų palikuonis, kuriam svetimos tautos ateivis menkesnis net už menkiausią kirminą. Išgirdęs Ligiją

dėkojant, baisiausiai išbalo ir, kada Nazarijus išėjo paukščiams vandens, tarė:

— Ligija, negi tu gali pakęsti, kad jis tau teiktų dovanas? Negi nežinai, kad jo tautos žmones graikai vadina žydiškais šunimis?

— Nežinau, kaip juos vadina graikai,— atsakė ji,— bet žinau, kad Nazarijus — krikščionis ir mano brolis.

Taip sakydama, pažvelgė į jį su nuostaba ir liūdesiu, nes jau buvo jį atpratinusi nuo panašių priepuolių, o jis sukando dantis, kad nepasakytų, jog tokį jos brolį lieptų mirtinai užplakti rimbais arba ištremtų į kaimą Sicilijoje, kad ten kaip kompeditas* kastų žemę jo vynuogynuose... Tačiau tramdėsi, užgniaužė viduje pyktį ir tiktai kiek patylėjęs tarė:

— Atleisk man, Ligija. Juk tu man — karaliaus dukra ir Plaucijų augintinė.

Ir tiek susitvardė, kad, Nazarijui vėl pasirodžius kambaryje, pažadėjo sugrįžęs į savo dvarą jam padovanoti porą povų arba porą flamingų, kurių ten pilni sodai.

Ligija suprato, kiek jam kainuoja tokios pergalės prieš save patį. Tačiau kuo dažniau jas pasiekdavo, tuo labiau jos širdis linko prie jo. O jo nuopelnai Nazarijaus atveju buvo mažesni, negu manė Ligija. Vinicijus galėjo trumpam juo pasipiktinti, bet nematė pagrindo pavyduliauti. Miriam sūnus iš tikrųjų jo akyse buvo ne ką daugiau tevertas už šunį, be to, jis dar vaikas, kuris jeigu ir mylėjo Ligiją, tai mylėjo nesąmoningai ir nuolankiai. Daug sunkiau kovojo su savimi jaunasis tribūnas, kai reikėjo nors tylomis pripažinti tas liaupses, kuriomis šie žmonės buvo apgaubę Kristų ir jo mokslą. Šiuo atžvilgiu Vinicijaus širdyje dėjosi keisti dalykai. Šiaip ar taip, tai mokslas, kurį išpažino Ligija, todėl Vinicijus buvo pasiryžęs jį priimti. Vėliau, kuo labiau sveiko, kuo nuodugniau mintyse perkratinėjo įvykių virtinę, prabėgusią po anos nakties Ostriane, ir virtinę sąvokų, nuo tada suplūdusių į jo galvą, tuo labiau jį stulbino tiesiog antgamtiška to mokslo galia, taip iš pačių pamatų keičianti žmonių sielas. Suprato, kad jame yra kažkas nepaprasta, ko ligi šiol nėra buvę žemėje, ir jautė: jeigu jis apimtų visą pasaulį, jeigu įdiegtų jam savo meilę ir savo gailestingumą, tai turbūt ateitų epocha, panaši į tą, kuomet dar ne Jupiteris, o Saturnas valdė pasaulį[124]. Nedrįso abejoti nei antgamtiška Kristaus kilme, nei jo prisikėlimu iš numirusių, nei kitais stebuklais. Gyvi liu-

* Žmogus, dirbantis sukaustytomis kojomis. (*Aut. pastaba*)

dininkai, kurie apie tai kalbėjo, buvo per daug sąžiningi ir per daug bjaurėjosi melu, kad jis būtų galėjęs juos įtarti pasakojant neregėtus dalykus. Pagaliau romėniškas skepticizmas leido sau netikėti dievo, bet tikėti jo stebuklais. Vinicijui iškilo kažkokia keista mįslė, kurios neįstengė išpainioti. Tačiau, antra vertus, visas tas mokslas jam atrodė toks priešingas esamai tvarkai, toks neįmanomas įgyvendinti ir toks patrakėliškas kaip joks kitas. Jo manymu, žmonės Romoje ir visame pasaulyje galėjo būti blogi, bet pati santvarka buvo gera. Jeigu, sakysime, cezaris būtų doras žmogus, jeigu senatą sudarytų ne niekingi ištvirkėliai, o tokie kaip Trazėja, tai ko gi, atrodo, daugiau benorėti? Juk Romos santaika ir Romos viešpatavimas — geri, skirtybės tarp žmonių pagrįstos ir teisingos. O šis mokslas, kaip Vinicijui atrodė, gali sugriauti visą tvarką, visą viešpatavimą ir nušluoti visas skirtybes tarp žmonių. O kas tada atsitiktų, pavyzdžiui, su Romos valdžia ir valstybe? Argi romėnai gali atsisakyti viešpatauti arba pripažinti pulkus nukariautų tautų sau lygiomis? Visa tai jau nebetilpo patricijaus galvoje. Be to, tas mokslas buvo priešingas ir jo požiūriams, įpročiams, būdui bei gyvenimo supratimui. Jis net nevaliojo įsivaizduoti, kaip galėtų gyventi, sakysime, tą mokslą priėmęs. Baidėsi jo ir stebėjosi juo, bet išpažinimo purtėsi visa prigimtis. Suprato pagaliau, kad ne kas kitas, tik šis mokslas skyrė jį nuo Ligijos, ir galvodamas apie tai neapkentė jo visomis širdies galiomis.

Tačiau jau suvokė, kad tai šis mokslas apgaubė Ligiją tuo ypatingu, neapsakomu grožiu, kuris jo širdyje pažadino ne tik meilę, bet ir pagarbą, ne tik geismą, bet ir susižavėjimą, pagaliau pačią Ligiją padarė jam visų brangiausia pasaulyje būtybe. O tada vėl jis troško mylėti Kristų. Ir aiškiai suprato, kad arba Jį turi pamilti, arba neapkęsti, abejingas likti nebegali. Tuo tarpu jį blaškė tarsi dvi priešiškos bangos, ir mintys, ir jausmai buvo draskomi dvejonių, jis nemokėjo pasirinkti ir vis dėlto nulenkęs galvą reiškė tylią pagarbą tam nesuprantamam Dievui tik todėl, kad Jis buvo Ligijos Dievas.

O Ligija matė, kas jam darosi, kaip jis stengiasi perlaužti save, kaip jo prigimtis spiriasi tam mokslui, tatai, viena vertus, ją baisiausiai slėgė, antra vertus, širdgėla, gailestis ir dėkingumas už tą tylią pagarbą, rodomą Kristui, neatsispiriamai traukė jos širdį prie jo. Prisiminė Pomponiją Greciną ir Aulą. Pomponijos nuolatinio liūdesio ir niekada nedžiūstančių ašarų šaltinis buvo mintis, kad anapus kapo neras Aulo. Ligija dabar ėmė geriau suprasti tą sielvartą ir tą skausmą. Ir ji atrado brangią būtybę, su kuria grėsė amžinas išsiskyrimas.

Teisybė, kartais guodėsi viltimis, kad jo širdis dar atsivers Kristaus tiesai, bet tos viltys, deja, nesipildė. Jau per daug gerai jį pažinojo. Vinicijus — krikščionis! Tos dvi sąvokos greta net jos nepatyrusioje galvoje nesutilpo. Jeigu nuovokus ir santūrus Aulas, veikiamas protingos ir neprilygstamos Pomponijos, juo netapo, tai kaipgi juo gali tapti Vinicijus? Atsakymo nebuvo, tikriau sakant, buvo tik vienas: nėra jam nei vilties, nei išsigelbėjimo.

Tačiau Ligija išsigandusi pastebėjo, kad tas ties juo pakibęs netekties nuosprendis, užuot ją atgrasinęs nuo jo, gailestingai jos širdžiai daro dar brangesnį. Kartais jai užeidavo noras pasikalbėti su juo atvirai apie jo tamsią ateitį, bet kai vieną kartą pasakė jam, kad be krikščionių tikėjimo nėra gyvenimo, jis, jau sustiprėjęs, pakilo ant savo sveikos alkūnės, staiga padėjo galvą jai ant kelių ir tarė: „Tu esi gyvenimas!“ Tada kvapas apmirė jai krūtinėje, apsvaigo galva, kažkoks malonus drebulys perbėgo nuo kojų iki pakaušio. Suėmusi rankomis jo skruostus, mėgino jį pakelti, bet tada pati taip pasilenkė ties juo, kad lūpomis prisilietė prie jo plaukų, ir valandėlę abu apsvaigę grūmėsi su savimi ir su meile, kuri stūmė juos vieną prie kito.

Pagaliau Ligija pakilo ir išbėgo, jausdama, kad kraujas dega gyslose ir svaigsta galva. Tačiau tai buvo lašas, perpildęs jau pilną taurę. Vinicijus nenumanė, kaip brangiai jam teks sumokėti už laimės valandėlę, bet Ligija suprato, kad dabar jai pačiai reikalinga pagalba. Naktį po to vakaro praleido be miego, paplūdusi ašaromis ir melsdamasi, priekaištaudama sau, kad neverta maldų ir negali būti išklausyta. Rytojaus dieną išėjo pagaliau iš kubikulo ir pašaukusi Krispą į sodo pavėnę, apsipynusią gebenėmis ir nuvytusiais vijokliais, atvėrė jam širdį, kartu melsdama leisti jai palikti Miriam namus, nes jau nebepasitikinti savimi ir neįstengianti nugalėti širdyje Vinicijaus meilės.

Krispas, žmogus senas, griežtas ir visą laiką pasinėręs į ekstazę, pritarė jos norui palikti Miriam namus, bet nerado atleidimo žodžių nuodėmingai, jo manymu, meilei. Jo širdis virė iš pasipiktinimo vien pagalvojus, kad Ligija, kurią jis globojo nuo pat pabėgimo valandos, kurią pamilo, kurios tikėjimą sustiprino ir į kurią žiūrėjo it į baltą leliją, išaugusią krikščionybės mokslo dirvoje ir nesugadintą jokio žemiško dvelksmo, kad šios Ligijos širdyje galėjo atsirasti vietos kitai meilei, ne vien dangiškajai. Jis tikėjo ligi šiol, kad niekur pasaulyje nebuvo tyresnės širdies, garbinančios Kristų. Troško ją paaukoti

Jam kaip perlą, kaip lobį ir brangų savo rankų kūrinį, tad patirtas nusivylimas jį ir stebino, ir skaudino.

— Eik ir melsk Dievą, kad atleistų tau kaltę,— niūriai tarė.— Bėk, kol tave apipainiojusi piktoji dvasia neatvedė iki nuopuolio ir kol neišsižadėjai Išganytojo. Viešpats dėl tavęs numirė ant kryžiaus, kad savo krauju atpirktų sielą tavo, o tu verčiau pamilai tą, kuris kėsinosi tave paversti savo sugulove. Dievas stebuklu išgelbėjo tave iš jo rankų, o tu atvėrei širdį nedoriems geiduliams ir pamilai tamsybių sūnų. Kas jis?.. Antikristo bičiulis ir tarnas, paleistuvysčių ir piktadarybių bendrininkas. Kur jis tave nuves, jeigu ne į tą bedugnę, į tą Sodomą, kur pats gyvena ir kurią Dievas sunaikins savo rūstybės liepsna? Ir aš tau sakau: verčiau būtum numirusi, verčiau šito namo sienos būtų užgriuvusios ant tavo galvos, negu tas žaltys įšliaužęs į tavo krūtinę ir suseilėjęs ją savo nedorumo nuodais.

Jis karščiavosi vis labiau, nes Ligijos kaltė sukėlė ne tik jo rūstybę, bet ir pasišlykštėjimą bei panieką apskritai žmogaus prigimčiai, ypač moters, kurios net krikščionybės mokslas neapsaugojo nuo Ievos silpnybės. Jam nieko nereiškė, kad mergina dar liko skaisti, kad norėjo pabėgti nuo tos meilės ir prisipažino su sielvartu ir atgaila. Krispas svajojo ją paversti angelu ir iškelti į aukštybes, kur yra tiktai Kristaus meilė, o ji štai pamilo augustioną! Jau vien tokia mintis jam kėlė siaubą, kurį dar didino nusivylimas ir desperacija. Ne! Negalėjo jai to atleisti! Pasibaisėjimo žodžiai degino jam lūpas it karštos žarijos, jis dar kovojo su savimi, kad jų neištartų, ir kratė liesas rankas virš išsigandusios merginos. Ligija jautėsi kalta, tačiau ne tiek. Netgi manė, kad pasitraukimas iš Miriam namų bus jos pergalė prieš pagundą ir sušvelnins kaltę. Krispas sumalė ją į dulkes, parodė visą jos sielos menkumą ir niekybę, kurios ji ligi šiol neįtarė. Ji netgi vylėsi, kad senasis presbiteris, po pabėgimo iš Palatino buvęs jai kaip tėvas, bent kiek jos pasigailėsiąs, paguosiąs, padrąsinsiąs, sustiprinsiąs.

— Dievui aukoju savo nusivylimą ir savo skausmą,— kalbėjo Krispas,— bet tu apvylei ir Išganytoją, nes įbridai lyg į liūną, kurio tvaikas užnuodijo tau širdį. Galėjai paaukoti ją Kristui it brangų indą ir pasakyti Jam: „Pripildyk jį, Viešpatie, malonės!“, o tu verčiau ją paaukojai piktosios dvasios tarnui. Teatleidžia tau Dievas ir tepasigaili tavęs, bet aš, kol neatsikratysi žalčio... aš, kuris tave laikė išrinktąja...

Staiga nustojo kalbėti, nes pastebėjo, kad jie nebe vieni.

Pro nuvytusius vijoklius ir pro gebenes, vienodai žaliuojančias va-

sarą ir žiemą, Krispas pamatė du žmones, vienas jų buvo Apaštalas Petras. Kito negalėjo iš karto pažinti, nes storo ašutinio audeklo apsiautalas, vadinamas kilicijumi, dengė dalį jo veido. Krispui akimirką pasirodė, kad tai Chilonas.

O jie, išgirdę pakeltą Krispo balsą, įėjo į pavėnę ir atsisėdo ant akmeninio suolo. Tada Petro draugas atsidengė liesą veidą su plinkančiu pakaušiu ir garbanotų plaukų vainiku aplinkui, su paraudusiais vokais ir perkreipta nosimi — negražų, bet kartu dvasingą, ir Krispas pažino Pauliaus Tarsiečio bruožus.

O Ligija, puolusi ant kelių, sielvartingai apkabino rankomis Petro kojas ir, įsikniaubusi iškamuota galvele į jo apsiautalo klostes, sustingo be žodžių.

Petras tarė:

— Ramybė jūsų sieloms.

Matydamas mergaitę prie savo kojų, paklausė, kas atsitiko. Tada Krispas ėmė pasakoti viską, ką jam buvo prisipažinusi Ligija, jos nuodėmingą meilę, norą pabėgti iš Miriam namų ir savo apgailėjimą, kad siela, kurią troško paaukoti Viešpačiui tyrą kaip ašara, susiteršė žemiška meile visokių piktadarybių dalyviui, piktadarybių, kuriose skendi pagonių pasaulis ir kurios šaukiasi Dievo keršto.

Jam pasakojant, Ligija vis stipriau glėbė Apaštalo kojas, lyg ieškodama prie jų prieglobsčio ir maldaudama bent lašelio pasigailėjimo.

Apaštalas, išklausęs iki galo, pasilenkė ir uždėjo karšinčiaus ranką jai ant galvos, paskui, pakėlęs akis į senąjį šventiką, tarė:

— Krispai, argi negirdėjai, kad mokytojas mūsų mylimiausias buvo Kanose vestuvių puotoje ir palaimino moters ir vyro meilę?

Krispui rankos nusviro, jis nustebęs pažvelgė į kalbėtoją, neįstengdamas žodžio ištarti.

O šis, valandėlę patylėjęs, vėl paklausė:

— Krispai, argi manai, kad Kristus, leidęs Marijai Magdalietei gulėti prie savo kojų ir dovanojęs ištvirkėlei, nusigręžtų nuo šito kūdikio, skaistaus kaip laukų lelija?

Ligija kūkčiodama dar stipriau prisispaudė prie Petro kojų, supratusi, kad ne veltui ieškojo prie jų prieglobsčio. Apaštalas, pakėlęs ašaromis paplūdusį jos veidą, kalbėjo:

— Kol akys to, kurį myli, neatsivers tiesos šviesai, tol venk jo, kad neįtrauktų tavęs į nuodėmę, bet melskis už jį ir tikėk, kad meilėje

tavo nėra kaltės. O tavo noras apsisaugoti nuo pagundos nebus užmirštas. Nesigraužk ir neverk, nesgi sakau tau, kad Išganytojo malonė nepaliko tavęs ir tavo maldos bus išklausytos, o po liūdesio ateis dienos linksmybės.

Taip pasakęs, uždėjo abi rankas jai ant galvos ir, pakėlęs aukštyn akis, ją laimino. Jo veidas švietė nežemišku gerumu.

O suglumęs Krispas pradėjo nuolankiai teisintis:

— Aš nusidėjau, neparodęs gailestingumo,— tarė,— bet maniau, kad įsileisdama į širdį žemišką meilę ji išsižadėjo Kristaus...

Petras jam atsakė:

— Aš tris kartus Jo išsižadėjau, o vis dėlto Jis atleido man ir liepė ganyti Jo avelės.

— ...ir dėl to,— pabaigė Krispas,— kad Vinicijus yra augustionas...

— Kristus įveikė ir dar kietesnes širdis,— papriešta ravo Petras.

Ligi šiol tylėjęs Paulius Tarsietis dabar prispaudė ranką sau prie krūtinės ir, rodydamas į save, tarė:

— Štai aš, kuris persekiojau ir siunčiau mirti Kristaus tarnus. Štai aš, kuris, užmušant Steponą akmenimis[125], saugojau rūbus tų, kurie jį mušė, štai aš, kuris norėjau išnaikinti tiesą visoje žemėje, kame gyvena žmonės, o vis dėlto — kaip tik man skyrė Viešpats Jo tiesą visoje žemėje skelbti. Ir skelbiau ją Judėjoje, Graikijoje, salose ir šiame bedieviškame mieste, kai pirmą kartą kaip kalinys jame gyvenau. O dabar, kai mane pašaukė Petras, mano vyresnysis, žengiu į šituos namus, idant palenkčiau tą išdidžią galvą prie Kristaus kojų ir pasėčiau grūdą į tą akmenuotą dirvą, kurią patręšė Viešpats, kad ji duotų gausų derlių.

Ir atsikėlė. O Krispui tas mažas, susikūprinęs žmogus šią akimirką atrodė toks, koks iš tikrųjų buvo — milžinas, griaunąs pasaulį iš pamatų ir užvaldąs žmones ir žemę.

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT AŠTUNTAS

Petronijus — Vinicijui:

„Būk toks maloningas, carissime, nesek savo laiškuose nei lakedaimoniečiais, nei Julijumi Cezariu. Jei bent galėtum parašyti taip kaip

jis: veni, vidi, vici!* — tai dar suprasčiau tavo lakoniškumą. Tačiau tavo laiškas iš tikrųjų reiškia: veni, vidi, fugi**; kad šitaip, tiesiog priešingai tavo būdui, baigėsi visas žygis, kad buvai sužeistas ir kad galų gale tau dėjosi nepaprasti dalykai — tokiam tavo laiškui reikalingi paaiškinimai. Savo akimis nepatikėjau, kad tas ligas užDusino Krotoną taip lengvai, kaip Kaledonijos šuo vilką Hibernijos tarpekliuose[126]. Tas žmogus vertas tiek aukso, kiek jis pats sveria, ir jeigu tik panorėtų, taptų cezario numylėtiniu. Kai sugrįšiu į miestą, reikės arčiau su juo susipažinti, ir liepsiu jo statulą nulieti iš bronzos. Variabarzdis sprogs iš smalsumo, kada pasakysiu, jog nulieta iš natūros. Tikro atleto kūnas vis retesnis ir Italijoje, ir Graikijoje, apie Rytus nėra ko nė kalbėti, o germanai, nors ir augaloti, bet apaugę taukais ir stebina labiau didumu negu jėga. Sužinok iš ligo, ar jis tik išimtis, ar jo krašte yra ir daugiau į jį panašių žmonių. Gal tau ar man kada nors teks pareiga rengti žaidynes, tai pravartu būtų žinoti, kur ieškoti geriausių kūnų.

Bet ačiū Rytų ir Vakarų dievams, kad išnešei sveiką galvą iš tokių rankų. Išlikai gyvas veikiausiai todėl, kad esi patricijus ir konsulo sūnus, tačiau viskas, kas tau atsitiko, mane stebina nepaprastai, ir tos kapinės, kur buvai atsidūręs tarp krikščionių, ir jie patys, ir jų elgesys su tavimi, ir paskui Ligijos pabėgimas, pagaliau kažkoks liūdesys ir nerimas, kurie dvelkia iš tavo trumpo laiško. Paaiškink man, nes daug ko nesuprantu, o jei nori žinoti teisybę, tai pasakysiu atvirai, kad nesuprantu nei krikščionių, nei tavęs, nei Ligijos. Ir nesistebėk, kad aš, kuriam, išskyrus save, daugiau mažai kas rūpi pasaulyje, apie viską taip stropiai klausinėju. Juk aš prisidėjau prie to, kas įvyko, taigi čia iš dalies ir mano reikalas. Parašyk skubiai, nes negaliu tiksliai numatyti, kada susitiksime. Variabarzdžio galvoje sumanymai keičiasi kaip pavasario vėjai. Šiuo metu, sėdėdamas Benevente, ketina vykti tiesiai į Graikiją ir negrįžti į Romą. Tačiau Tigelinas jam pataria bent neilgam sugrįžti, nes žmonės, labai išsiilgę jo personos (skaityk: žaidimų ir duonos), gali imti bruzdėti. Taigi ir nežinau, kaip bus. Jeigu nusvers Achaja, tai paskui gal įsigeisime ir Egipto. Primygtinai siūlyčiau tau atvykti į čia, nes manau, kad tokioje dvasinėje būsenoje kelionė ir mūsų pramogos būtų geriausias vaistas, bet gali mūsų jau

* Atėjau, pamačiau, nugalėjau! (*Lot.*)

** Atėjau, pamačiau, pabėgau (*lot.*).

neberasti. Vis dėlto pagalvok, ar ne verčiau tokiu atveju būtų pailsėti savo žemėse Sicilijoje negu tūnoti Romoje. Rašyk man plačiau apie save — ir lik sveikas. Jokių linkėjimų šį kartą nesiunčiu, tik sveikatos, nes — prisiekiu Poluksu! — nė nežinau, ko tau linkėti".

Gavęs šį laišką, Vinicijus iš pradžių neturėjo jokio noro atsakyti. Kažkaip nujautė, kad rašyti neverta, iš to niekam nebus naudos, nieko neišaiškins, nieko neišspręs. Jį apėmė bodėjimasis viskuo ir gyvenimo tuštybės jausmas. Be to, jam atrodė, kad Petronijus nieku būdu jo nesupras ir kad įvyko kažkas, atitolinęs juos vieną nuo kito. Nevaliojo rasti darnos ir pats su savimi. Sugrįžęs iš Užtibrės į savo prašmatnią insulą Karinose, buvo dar nusilpęs, išsekęs ir pirmomis dienomis visai patenkintas poilsiu, supančiais patogumais ir prabanga. Tačiau šis pasitenkinimas truko neilgai. Tuojau pasijuto gyvenąs tuštumoje, ir visa, kas anksčiau sudarė gyvenimo prasmę, dabar arba jam nieko nereiškė, arba smuko iki vos įžiūrimo masto. Jam rodėsi, tarsi sieloje būtų nutrauktos su gyvenimu jį siejusios stygos, o naujos neištemptos. Vien pagalvojus, kad galėtų vykti į Beneventą, o paskui į Achają ir pasinerti į gyvenimo malonumus ir nežabotus siautulius, darėsi koktu. „Ko? Kas man iš to?" Štai pirmieji klausimai, šmėstelėję mintyse. Taip pat pirmą kartą gyvenime pagalvojo: jeigu ten nuvažiuotų, tai Petronijaus pokalbiai, jo sąmojis, šmaikštumas, jo rafinuotas minčių dėstymas ir kiekvienai idėjai taiklių žodžių parinkimas šiuo metu jį tik slėgtų.

Tačiau, antra vertus, jį ėmė slėgti ir vienatvė. Visi jo pažįstami linksminosi su cezariu Benevente, o jis sėdėjo namie, galva pilna minčių, širdis — neišnarpliojamų jausmų. Ir buvo valandėlių, kada manė, jog su kuo nors pasikalbėjęs apie tai, kas jame dedasi, gal ir pats sugebėtų šiaip ar taip viską aiškiau suvokti, įvertinti ir pažinti. Šios vilties skatinamas, kelias dienas padvejojęs, vis dėlto ryžosi atsakyti Petronijui ir, nors nebuvo tikras, ar šį atsakymą išsiųsiąs, parašė tokius žodžius:

„Nori, kad parašyčiau plačiau,— na gerai; ar sugebėsiu aiškiau, nežinau, nes ir pats nemoku daugelio mazgų atmegzti. Pranešiau tau apie savo buvimą tarp krikščionių, apie jų elgesį su priešininkais, prie kurių turėjo teisę priskirti ir mane, ir Chiloną, pagaliau apie gerumą, parodytą mane slaugant, ir apie Ligijos dingimą. Ne, brangusis, ne dėl to manęs pasigailėjo, kad aš — konsulo sūnus. Tokiais sumetimais jie nesivadovauja, juk atleido ir Chilonui, nors pats raginau juos užkasti jį sode. Tai žmonės, kokių pasaulis dar nėra matęs, ir mokslas,

kokio pasaulis dar nėra girdėjęs. Nieko kita tau pasakyti negaliu, ir kas panorės juos matuoti mūsų masteliu — apsiriks. Užtat pasakysiu tau: jei būčiau gulėjęs sulaužyta ranka savo paties namuose ir jei mane būtų žiūrėję mano žmonės arba net mano šeima, veikiausiai būčiau turėjęs daugiau patogumų, bet nebūčiau patyręs nė pusės to rūpestingumo, kurį patyriau iš jų. Žinok taip pat, kad ir Ligija yra tokia kaip jie. Net būdama mano sesuo arba mano žmona, nebūtų švelniau manęs slaugiusi. Ne kartą iš džiaugsmo virpėjo man širdis, nes maniau, kad tiktai meilė gali tokį švelnumą įkvėpti. Ne kartą ją regėjau jos veide, jos žvilgsnyje ir tada, ar patikėsi, tarp tų prastuolių, tame skurdžiame kambarėlyje, kuris jiems atstojo ir virtuvę, ir triklinijų, jaučiausi laimingesnis negu kada nors. Ne! Nebuvau jai abejingas, ir dar šiandien man atrodo neįmanoma galvoti kitaip. Ir vis dėlto ta pati Ligija slapta nuo manęs paliko Miriam butą. Štai sėdžiu dabar kiauras dienas rankomis pasirėmęs galvą ir svarstau, kodėl ji taip padarė. Ar rašiau tau, kad pats siūliausi grąžinti ją Aulams? Teisybė, ji atsisakė, girdi, tai jau neįmanoma, nes Aulai išvykę į Siciliją, be to, žinios per vergus sklisdamos iš namų į namus pasiekšią ir Palatiną. Tada cezaris galėtų vėl ją atimti iš Aulų. Teisybė! Tačiau ji gi žinojo, kad aš jos daugiau nepersekiosiu, kad atsisakiau griebtis prievartos ir negaliu nei liautis ją mylėjęs, nei gyventi be jos, tik įsivesčiau į savo namus per apvainikuotas duris ir pasodinčiau ant švento kailio prie židinio... O vis dėlto pabėgo! Kodėl? Jau niekas jai nebegrėsė. Jeigu manęs nemylėjo, galėjo atstumti. Dieną prieš tai pažinau įstabų žmogų, kažkokį Paulių Tarsietį, kuris kalbėjosi su manimi apie Kristų ir jo mokslą ir kalbėjo taip įspūdingai, kad man atrodė, jog kiekvienas jo žodis prieš jo paties valią paverčia dulkėmis visus mūsų pasaulio pagrindus. Tas žmogus aplankė mane po jos pabėgimo ir pasakė: „Kai Dievas atvers tau akis į šviesą ir nuims nuo jų drumstį kaip nuo manųjų, tada suprasi, kad ji teisingai pasielgė, tada galėsi ją susirasti“. Štai ir suku galvą dėl tų žodžių, lyg būčiau juos girdėjęs iš pitijos lūpų Delfuose. Kartais lyg ir suprantu jau kai ką. Mylėdami žmones, jie yra mūsų būties, mūsų dievų ir mūsų piktadarybių priešai, tad ji ir pabėgo nuo manęs kaip nuo žmogaus, kuris tam pasauliui priklauso ir su kuriuo turėtų dalintis gyvenimu, krikščionių akimis nusikalstamu. Sakysi, jeigu ji galėjo mane atstumti, tai nereikėjo išeiti. O jeigu ir ji mane myli? Tokiu būdu norėjo pabėgti nuo meilės. Tik pagalvojus apie tai, man kyla noras pasiųsti vergus į visus Romos užkampius ir liepti, kad šauktų prie namų: „Ligija, grįžk!“ Tačiau ne-

besuprantu, kodėl ji taip padarė. Juk aš jai nebūčiau draudęs garbinti jos Kristų ir pats būčiau pastatęs Jam altorių atrijuje. Kuo gi dar vienas naujas Dievas galėtų man pakenkti ir kodėl man neįtikėti Jį, man, kuris nelabai tiki ir senuosius? Tvirčiausiai žinau, kad krikščionys niekada nemeluoja, o jie kalba, kad Jis prisikėlė iš numirusių. Juk žmogus taip padaryti negalėjo. Tas Paulius Tarsietis — Romos pilietis, bet jis kaip žydas pažįsta senas hebrajų knygas ir man sakė, kad Kristaus atėjimas buvo pranašų išpranašautas prieš tūkstančius metų. Visa tai nepaprasti dalykai, bet ar nepaprastybė mūsų nesupa iš visų pusių? Juk dar nenutilo kalbos apie Apolonijų Tianietį. Pauliaus tvirtinimas, kad nėra viso pulko dievų, bet yra tiktai vienas, man atrodo protingas. Ir Seneka lyg ir tokios pačios nuomonės, o iki jo buvo daug kitų. Kristus gyveno, leidosi nukryžiuojamas dėl pasaulio išganymo ir prisikėlė iš numirusių. Visa tai tikrų tikriausia, ir nematau pagrindo užsispyręs laikytis priešingos nuomonės, pagaliau — kodėl negalėčiau Jam pastatyti altoriaus, jeigu galėjau pastatyti jį, sakysime, Serapiui. Man netgi nesunku būtų atsižadėti kitų dievų, nes juk kiekviena protingesnė galva ir taip jų netiki. Bet, atrodo, viso to krikščionims negana. Neužtenka garbinti Kristų, dar reikia gyventi pagal Jo mokslą, ir čia atsiduri lyg ant marių kranto, o tas marias tau liepia perbristi. Jeigu aš jiems taip pažadėčiau, jie patys pajustų, kad mano lūpose tik tušti žodžiai. Paulius man tai atvirai pasakė. Tu žinai, kaip aš myliu Ligiją, ir žinai, kad dėl jos viską padaryčiau. Tačiau net jos pageidavimu nepajėgčiau pakelti ant rankų Sorakto ar Vezuvijaus, nei sutalpinti ant delno Trazimeno ežero, nei savo juodų akių paversti mėlynomis kaip ligų. Norėčiau, jeigu ji geidautų, bet tai ne mano jėgoms. Aš ne filosofas, bet ir ne toks kvailas, kaip tau ne kartą gal atrodydavau. Ir pasakysiu tau štai ką: nežinau, kaip kasdien išsiverčia krikščionys, užtat žinau, kad ten, kur prasideda jų mokslas, pasibaigia Romos viešpatavimas, pasibaigia pati Roma, pasibaigia gyvenimas, skirtumas tarp nugalėtųjų ir nugalėtojų, turtingojo ir vargšo, pono ir vergo, pasibaigia valdžia, pasibaigia cezaris, įstatymai ir visa pasaulio sandara, o jų vieton ateina Kristus ir kažkoks ligi šiol nebūtas gailestingumas, kažkokia geraširdystė, priešinga žmogaus ir mūsų romėniškiems instinktams. Iš teisybės man Ligija svarbiau negu visa Roma ir jos viešpatavimas, ir tegu sau prasmenga pasaulis, kad tik aš ją turėčiau savo namuose. Betgi čia jau kita šneka. Jiems, krikščionims, neužtenka pritarti žodžiais, dar reikia jausti, kad taip yra gerai, ir neturėti širdyje nieko kita. O aš — dievai paliudys! — negaliu. Ar su-

pranti, ką tai reiškia? Yra kažkas mano prigimtyje, kad mane purto nuo to mokslo, nors lūpos jį ir šlovintų, nors prie jo ir prisitaikyčiau, protas ir širdis vis tiek sakytų, kad taip darau dėl meilės, dėl Ligijos, ir jeigu ne ji, tai nieko atgrasesnio man pasaulyje nebūtų. Ir keista, kad ir Paulius Tarsietis tai supranta, taip pat supranta, nors naivus ir žemos kilmės, tas senas teurgas [127], didžiausias tarp jų, Petras, buvęs Kristaus mokinys. Ir žinai, ką jie daro? Nagi meldžiasi už mane ir prašo man kažko, vadinamo malone, o mane smelkia tik nerimas ir vis didesnis Ligijos ilgesys.

Kaip jau rašiau tau, ji pasitraukė slapta, bet man paliko kryžių, kurį pati surišo iš buksmedžio šakelių. Pabudęs jį radau prie guolio. Laikau dabar tą kryžių lararijuje ir pats neišmanau, kodėl artinuosi prie jo taip, lyg jis turėtų kažką dieviška, tai yra su pagarba ir baime. Ir myliu, nes jį surišo jos rankos, ir neapkenčiu, nes jis mus skiria. Kartais pagalvoju, kad čia veikia kažkokie burtai, ir tas teurgas Petras,— nors, sako, jis paprastas žvejys,— yra didesnis už Apolonijų ir už visus, kurie prieš jį buvę, tai jis apžavėjo juos visus — Ligiją, Pomponiją ir mane patį.

Rašai, kad paskutiniame mano laiške justi nerimas ir liūdesys. Kaipgi neliūdėsiu, jeigu vėl praradau Ligiją, o nerimas iš to, kad kažkas manyje vis dėlto pasikeitė. Nuoširdžiai tau sakau, kad mano prigimčiai nėra atkaresnio dalyko kaip tas mokslas, bet nuo to laiko, kada su juo susidūriau, nebegaliu savęs pažinti. Apžavai ar meilė?.. Kirkė prisilietimu keitė žmonių kūnus, o man pakeitė sielą. Turbūt viena Ligija galėjo taip padaryti arba veikiau Ligija su tuo nesuprantamu mokslu, kurį ji išpažįsta. Kai iš jų sugrįžau namo, niekas manęs čia nelaukė. Manė, kad esu Benevente ir negreitai parvyksiu, tad namuose radau netvarką, girtus vergus, puotaujančius mano triklinijuje. Jie labiau tikėjosi mano mirties negu gyvo manęs, jos būtų mažiau išsigandę. Tu žinai, kaip tvirtai laikau rankose savo namus, tad visi kas gyvas puolė ant kelių, kai kurie net apalpo iš baimės. O aš, žinai, kaip pasielgiau? Pirmą akimirką norėjau pareikalauti rykščių ir įkaitintos geležies, bet netrukus kažkaip susigėdau, ir, ar patikėsi, kažkaip pagailo tų nenaudėlių; tarp jų yra ir senų vergų, dar mano senelio M. Vinicijaus parsivestų Augusto laikais nuo Reino. Užsidariau vienas bibliotekoje, ir ten atėjo dar keistesnės mintys į galvą, būtent — po to, ką girdėjau ir mačiau tarp krikščionių, man nedera elgtis su vergais taip kaip ligi šiolei, juk jie taip pat žmonės. Kelias dienas jie vaikščiojo mirtinai persigandę, manydami, jog vilkinu todėl, kad no-

riu išgalvoti kuo žiauresnę bausmę, o aš jų taip ir nebaudžiau, nes negalėjau. Trečią dieną susišaukiau juos ir pasakiau: „Atleidžiu jums, o jūs uoliai tarnaudami pasistenkite išpirkti savo kaltę!“ Tada jie puolė ant kelių apsipylę ašaromis, su aimanomis tiesdami rankas ir vadindami mane viešpačiu ir tėvu, o aš — su gėda tau prisipažįstu — taip pat buvau sujaudintas. Man vaidenosi, kad tą valandėlę regiu meilų Ligijos veidą ir ašaromis patvinusias jos akis, dėkojančias man už šį poelgį. Ir — pro pudor!* — jutau, kad ir mano blakstienos sudrėko... Žinai, ką tau prisipažinsiu: jau nebegaliu tverti be jos, man negera vienam, esu tiesiog nelaimingas, ir mano liūdesys didesnis, negu tu manai... O jei kalbėsime apie mano vergus, tai nustebino vienas dalykas. Gavę atleidimą, jie ne tik nesujžūlėjo, ne tik nesusilpnino drausmės, ne, niekada baimė neskatino jų tarnauti taip stropiai, kaip dabar juos paskatino dėkingumas. Ne tik tarnauja, bet vienas per kitą skuba atspėti mano mintis, ir užsimenu tau apie tai tik todėl, kad, prieš palikdamas krikščionis, išvakarėse prikišau Pauliui, jog pasaulis nuo jo mokslo subyrėtų kaip statinė be lankų, o jis man atsakė: „Meilė yra tvirtesnis lankas negu baimė“. Štai dabar matau, jog kai kada ši nuomonė gali būti visai teisinga. Patikrinau ją ir su klientais[128], kurie, sužinoję, kad sugrįžau, sulėkė manęs pasveikinti. Žinai, kad niekada nebuvau jiems per daug šykštus, bet dar mano tėvas paprastai į juos žiūrėjo iš aukšto ir mane to išmokė. Taigi dabar, matant tuos nušiurusius apsiautalus ir išbadėjusius veidus, vėl man jų lyg pagailo. Liepiau juos pavalgydinti ir dar pasikalbėjau, kelis pavadinau vardais, kelių pasiteiravau apie žmoną ir vaikus ir vėl pamačiau ašaras jų akyse, ir vėl pasivaideno man, kad Ligija tai mato, džiaugiasi ir giria... Ar čia mano galva pradeda drumstis, ar meilė jaukia man protą — nežinau, tiktai žinau: nuolatos jaučiu, jog ji iš tolo į mane žiūri, ir bijau žengti tokį žingsnį, kuris galėtų ją nuliūdinti ir įžeisti. Taip, Kajau! Vis dėlto mano sielą jie pakeitė, ir kartais dėl to man gera, kartais dėl to vėl kamuojuosi, nes bijau, kad atėmė ir mano ankstesnį vyriškumą, ankstesnę energiją ir aš jau netinku ne tik patarimui, teismui, puotoms, bet net ir karui. Be abejonės čia apžavai! Ir mane jau tiek pakeitė, kad pasakysiu tau, kas man buvo atėję į galvą gulint ligos patale: jei Ligija būtų panaši į Nigidiją, į Popėją, į Krispinilą ir kitas mūsų išsiskyrusias moteris, jei būtų tokia pat begėdė, tokia pat negailestinga ir tokia pat

* Gėda! (*Lot.*)

lengvai pasiekiama, aš nemylėčiau jos, kaip dabar myliu. Tačiau kada ją myliu už tai, kas mus skiria, tai pats numanai, koks chaosas mano širdyje, kokiose tamsybėse gyvenu, kaip nematau priešakyje tikrų kelių ir kaip baisiai nežinau, ko griebtis. Jei gyvenimą galima palyginti su šaltiniu, tai mano šaltinyje vietoje vandens srūva nerimas. Gyvenu viltimi, kad ją gal pamatysiu, ir kai kada man atrodo, kad tai turi įvykti... Tačiau kas mane ištiks po metų, po dvejų, nežinau ir nesugebu atspėti. Iš Romos nevažiuosiu. Negalėčiau pakęsti augustionų draugijos, ir vienintelė paguoda mano liūdesyje ir nerime — mintis, kad esu arti Ligijos, kad per gydytoją Glauką, kuris pažadėjo mane aplankyti, arba per Paulių Tarsietį gal kartais ką nors apie ją sužinosiu. Ne! Nepalikčiau Romos net jeigu man duotumėte valdyti Egiptą. Žinok taip pat, kad liepiau skulptoriui nutašyti akmenį Gulono, kurį įniršęs užmušiau, antkapiui. Per vėlai atėjo man mintis, kad jis gi mane nešiojo ant rankų ir pirmasis mokė įstatyti strėlę į lanką. Nežinau, kodėl dabar širdyje pabudo jo atminimas lyg koksai gailestis ar priekaištas... Jeigu tave nustebins mano parašyti žodžiai, tai pasakysiu, kad ir mane jie ne mažiau stebina, bet rašau tau gryną teisybę. Lik sveikas".

PERSKYRIMAS DVIDEŠIMT DEVINTAS

Į šį laišką Vinicijus nebegavo atsakymo, nes Petronijus nerašė, matyt, tikėdamasis, kad cezaris bet kurią dieną duos įsakymą grįžti į Romą. Žinia apie tai pasklido mieste ir sukėlė didelį džiaugsmą minios širdyse — visi troško žaidimų, laukė, kada bus dalijama duona ir alyva, kurių didelės atsargos gulėjo sukauptos Ostijoje. Helijus, Nerono atleistinis, apie jo sugrįžimą pagaliau paskelbė senate. Tačiau Neronas, kartu su dvariškiais sėdęs į laivus prie Mizeno iškyšulio, traukė namo lėtai, išlipdamas pajūrio miestuose pailsėti arba pasirodyti teatruose. Minturnose jis vėl dainavo publikai, viešėjo keliolika dienų ir netgi svarstė, gal grįžti į Neapolį ir palaukti ten ateinančio pavasario, kuris, beje, šį kartą aušo ankstyvesnis negu visada ir šiltas. Vinicijus tuo laiku gyveno užsidaręs savo namuose, galvodamas apie Ligiją ir visus naujus dalykus, įstrigusius jam į širdį ir atnešusius ligi tol nepažintas sąvokas ir jausmus. Tiktai retkarčiais susitikdavo su gydytoju Glauku, ir kiekvienas jo apsilankymas suteikdavo Vinicijui džiaugsmo, nes

galėjo kalbėtis apie Ligiją. Teisybė, Glaukas nežinojo, kur ji susirado prieglobstį, bet užtikrino, kad vyresnieji apgaubė ją rūpestinga globa. O vieną kartą, paveiktas Vinicijaus liūdesio, jam papasakojo, kaip apaštalas Petras baręs Krispą, kam šis užsipuolęs Ligiją už jos žemišką meilę. Tai išgirdęs, jaunasis patricijus išblyško susijaudinęs. Ir jis dažnokai manė, kad Ligija jam neabejinga, bet taip pat neretai jį apimdavo ir dvejonės bei netikrumas, o dabar pirmą kartą išgirdo savo troškimų ir vilčių patvirtinimą iš svetimų lūpų, ir dar krikščionių. Iš dėkingumo norėjo tučtuojau bėgti pas Petrą, bet sužinojęs, kad jo nėra mieste, kad moko žmones apylinkėse, meldė Glauką nuvesti jį pas Apaštalą, žadėdamas už tai dosniai apdovanoti bendruomenės vargšus. Jis manė, jeigu Ligija jį myli, tai visos kliūtys pašalintos, juk jis pasiryžęs kad ir tuoj pat pagarbinti Kristų. Tačiau Glaukas, nors ir atkakliai įkalbinėjęs apsikrikštyti, negalėjo užtikrinti, ar tada iš karto gausiąs Ligiją, ir aiškino, kad krikšto reikia trokšti dėl paties krikšto ir Kristaus meilės, o ne kitais tikslais. „Reikia, kad ir siela būtų krikščioniška“,— pasakė jam, o Vinicijus, kurį kiekviena kliūtis piktino, jau ėmė suprasti, kad Glaukas, kaip krikščionis, kalba tai, ką privalo kalbėti. Jis pats nesusigaudė, kad viena giliausių permainų jo prigimtyje yra ta, kad anksčiau į žmones ir daiktus žiūrėjo tik per savo paties egoizmą, o dabar palengva jau pratinosi prie minties, kad kitos akys gali kitaip žvelgti, kita širdis — kitaip jausti ir kad teisumas ne visada tolygus asmeninei naudai.

Dažnai Vinicijui magėjo pasimatyti ir su Pauliumi Tarsiečiu, kurio žodžiai itin domino ir kėlė nerimą. Širdyje dėstė argumentus, kuriais sukritikuos jo mokslą, mintyse prieštaravo jam, bet vis tiek norėjo pamatyti ir išgirsti. Tačiau Paulius buvo išvykęs į Ariciją, o ir Glaukas lankėsi vis rečiau, tad Vinicijų apgobė visiška vienatvė. Tada vėl pradėjo klajoti prie Suburos prisišliejusiuose užkampiuose ir siaurose Užtibrės gatvelėse, vildamasis nors iš tolo pamatyti Ligiją, bet kai ir šita viltis išsisklaidė, į širdį ėmė smelktis nuobodulys ir nekantrumas. Pagaliau atėjo tokia valanda, kai senoji prigimtis dar kartą atgijo taip galingai — tarsi banga, potvynio metu grįžtanti į krantą, nuo kurio per atoslūgį buvo atsitraukusi. Pagalvojo, kad buvo kvailas, kad be reikalo suko sau galvą visokiais liūdesį keliančiais dalykais ir kad reikia imti iš gyvenimo, kas tik įmanoma. Nusprendė užmiršti Ligiją arba bent ieškoti malonumų ir pasimėgavimų be jos. Tačiau jautė, kad čia paskutinis bandymas, tad puolė į gyvenimo verpetą su visa jam būdinga akla energija ir įkarščiu. Pats gyvenimas jį ten tarsi stūmė.

Per žiemą apmiręs ir ištuštėjęs miestas ėmė atgyti, laukdamas greitai sugrįžtant cezario. Jam buvo rengiamos iškilmingos sutiktuvės. Jau atėjo ir pavasaris: Afrikos vėjų dvelkimas nutirpdė sniegus Albano kalnų viršūnėse. Sodų vejose sužydo našlaitės. Forume ir Marso lauke šurmuliavo vis karštesnės saulės šildomi žmonės. Via Appia, įprastinė užmiesčio pasivažinėjimų vieta, sujudo nuo prabangiai išpuoštų vežimų. Prasidėjo iškylos į Albano kalnus. Jaunos moterys, prisidengusios Junonos pagarbinimu Lanuvijuje arba Dianos Aricijoje, spruko iš namų už miesto ieškoti įspūdžių, draugų, susitikimų ir pramogų. Čia Vinicijus tarp puikių vežimų vieną dieną pastebėjo dviejų molosų[129] lydimą Petronijaus Chrisotemidės prabangiausią karuką[130], apsuptą viso būrio jaunimo ir pagyvenusių senatorių, kuriems tarnyba neleido išvykti iš miesto. Chrisotemidė pati valdė ketvertą korsikietiškų arkliukų, dosniai dalijo aplink šypsenas ir lengvai pliaukšėjo auksiniu botagu, bet pamačiusi Vinicijų sustojo ir paėmė jį į vežimą, paskui parsivežė namo į puotą, kuri truko visą naktį. Vinicijus taip nusigėrė šioje puotoje, kad net nebeatsiminė, kada buvo parvežtas į savo rūmus, tik žino, kad jau girtutėlis įsiželdęs išpylė Chrisotemidei ant galvos taurę Falerno vyno, kai ji pasiteiravo apie Ligiją. Mąstydamas apie tai jau išsiblaivęs, vis dar niršo. Tačiau po dienos Chrisotemidė, matyt, užmiršusi skriaudą, aplankė jį namuose ir vėl pasiėmė į Apijaus kelią, paskui vakarieniavo pas jį ir prisipažino, kad ne tik Petronijus, bet ir jo liutninninkas jai seniai nusibodę ir jos širdis dabar laisva. Gal savaitę jie visur buvo drauge, bet tie ryšiai neatrodė ilgalaikiai. Nors nuo to nutikimo su Falerno vynu Ligijos vardas niekada nebuvo paminėtas, Vinicijui vis dėlto ji nėjo iš galvos. Jis nuolatos juto, kad jos akys žvelgia į jį, ir šis jausmas varė jam lyg ir baimę. Apmaudu buvo ant paties savęs, kad niekaip negali nei atsikratyti minties, jog Ligiją liūdina, nei pats liautis krimtęsis dėl to. Po pirmos pavyduliavimo scenos, kurią Chrisotemidė iškėlė dėl jo įsigytų dviejų Sirijos merginų, jis ją šiurkščiausiai išvarė. Teisybė, jis nemetė iš karto malonumų ir ištvirkavimų, atvirkščiai, maudėsi juose tarsi Ligijai ant pykčio, bet galų gale pajuto, kad nė valandėlę negali jos pamiršti, kad vien ji stumia jį tiek į blogus, tiek į gerus darbus ir iš tikrųjų niekas pasaulyje jam nerūpi, tik ji. Tada atėjo pasibjaurėjimas ir nuovargis. Malonumai pasidarė šlykštūs, palikdami vien graužatį. Jam rodėsi, kad jis tikras niekšas, ir pats tuo be galo stebėjosi, nes anksčiau gėriu laikė viską, kas tenkino jo norus. Galų gale prarado laisvumą, pasitikėjimą savimi, ir apėmė toks dvasios sustingimas, iš kurio nepajėgė pažadinti nė žinia, kad sugrįžo

cezaris. Niekas jam dabar neberūpėjo, net pas Petronijų išsiruošė tik tada, kai tas atsiuntė jam kvietimą ir savo lektiką.

Pamatęs jį, Petronijus džiaugsmingai sveikino, o jis atsakinėjo į klausimus nenoriai, bet pagaliau ilgai slopinti jausmai ir mintys prasiveržė ir ėmė liete lietis iš burnos žodžių srautu. Dar kartą smulkiai papasakojo Ligijos ieškojimų ir buvimo tarp krikščionių istoriją, viską, ką ten matęs ir girdėjęs, kas ten jo išgyventa ir pajausta, pagaliau pradėjo skųstis, kad jo viduje siaučiąs chaosas, jis praradęs ramybę, sugebėjimą vertinti ir spręsti. Niekas dabar jo netraukiąs, niekas nepatinkąs, jis nežinąs, ko nusitverti ir kaip elgtis. Kristų galįs ir garbinti, bet ir persekioti, suprantąs Jo mokslo taurumą ir drauge jaučiąs nenuslopinamą pasibjaurėjimą juo. Suprantąs, kad net parsivedęs Ligiją jos neturėtų vien sau, nes reikėtų ją dalytis su Kristumi. Išvis jis lyg gyvenąs, lyg negyvenąs: be vilties, be rytojaus, be tikėjimo laime, o aplinkui jį supanti tamsa, iš kurios apgraibomis ieškąs išėjimo ir negalįs surasti.

Vinicijui pasakojant, Petronijus susimąstęs žiūrėjo į jo pasikeitusį veidą, į rankas, kurias kalbėdamas keistai tiesė į priekį, lyg iš tikrųjų būtų ieškojęs kelio tamsoje. Paskui staiga pakilo ir priėjęs pirštais ėmė sklaistyti jo plaukus paausyje.

— Ar tu žinai,— paklausė,— kad jau turi žilų plaukų ties smilkiniais?

— Galbūt,— atsakė Vinicijus.— Nenustebčiau, jei netrukus visi nubaltų.

Abu nutilo. Petronijus buvo protingas vyras ir ne kartą mąstė apie žmogaus sielą ir gyvenimą. Tačiau apskritai gyvenimas šiame pasaulyje, kur abu jie tarpo, iš išorės buvo laimingas arba nelaimingas, bet vidinė būsena čia rami. Kaip perkūnas arba žemės drebėjimas gali sugriauti šventyklą, taip ir nelaimė gali pražudyti gyvenimą, bet šiaip jis susideda iš tiesių harmoningų linijų, kurios neiškreiptos jokių painybių. Tačiau kas kita skambėjo Vinicijaus žodžiuose, ir Petronijui pirmą kartą iškilo visa virtinė dvasios mįslių, kurių niekas ligi šiol nenarpliojo. Jis buvo tiek protingas, kad suprato jų svarbą, bet net savo guviu protu nesugebėjo į iškeltus klausimus nieko atsakyti ir ilgokai patylėjęs tarė:

— Čia nebent apžavai.

— Ir aš taip maniau,— atsakė Vinicijus.— Ne kartą man atrodė, kad apžavėti mes abu.

— O jeigu taip nueitum pas Serapio žynius,— pasiūlė Petro-

nijus.— Tarp jų be abejonės yra, kaip ir apskritai tarp žynių, daug apgavikų, bet yra ir tokių, kurie įžvelgia nuostabiausias paslaptis.

Tačiau kalbėjo be įsitikinimo, netvirtu balsu, nes pats jautė, kaip jo lūpose toks patarimas gali atrodyti tuščias, netgi juokingas.

O Vinicijus, trindamas sau kaktą, kalbėjo:

— Apžavai!.. Mačiau burtininkų, kurie požemines, nepažįstamas galias naudojo pasipelnymui, mačiau ir tokių, kurie jas naudojo pakenkti savo priešams. Tačiau krikščionys gyvena skurde, priešams atleidžia, skelbia nuolankumą, dorybę ir gailiaširdystę, tai ką gi jie pelnys iš apžavų, ir kam jiems juos leisti?

Petronijui pasidarė apmaudu, kad jo protas nesugeba rasti jokio atsakymo, bet, nenorėdamas prisipažinti, atsakė šiaip sau, dėl visa pikta:

— Tai nauja sekta...

O po valandėlės kalbėjo toliau:

— Prisiekiu dieviškąja Pafo giraičių gyventoja[131] — kaip visa tai drumsčia mums būtį! Tu stebiesi tų žmonių gerumu ir dora, o aš tau pasakysiu, kad jie blogi, nes yra gyvenimo priešai kaip liga, kaip pati mirtis. Užtenka bėdų mums ir taip, kam dar tie krikščionys! Tik paskaičiuok: ligos, cezaris, Tigelinas, cezario eilės, kurpiai, valdantys senųjų kviritų palikuonis, senate posėdžiaujantys atleistiniai. Prisiekiu Kastoru — jau užtenka! Tai pragaištinga ir bjauri sekta! Ar bandei nusipurtyti tą liūdesį ir truputį pasimėgauti gyvenimu?

— Bandžiau,— atsakė Vinicijus.

Tada Petronijus nusijuokęs tarė:

— Ak tu išdavike! Per vergus greitai sklinda žinios: suviliojai mano Chrisotemidę!

Vinicijus pasidygėdamas numojo ranka.

— Vis dėlto aš dėkoju tau,— kalbėjo Petronijus.— Nusiųsiu jai porą perlais išsiuvinėtų batelių; mano meilės kalba tai reiškia: „Išeik“. Dargi dvigubai tau dėkingas: pirma, kad nepriėmei Eunikės, o antra, kad išvadavai mane nuo Chrisotemidės. Paklausyk: štai matai žmogų, kuris anksti keldavosi, maudydavosi, puotaudavo, pamylėdavo Chrisotemidę, rašinėdavo satyras, kartais net į prozą įpindavo eilių, bet nuobodžiaudavo kaip cezaris ir dažnai neįstengdavo nusivaikyti niūrių minčių. Ar žinai, kodėl taip buvo? Nagi todėl, kad toli ieškojau to, kas gyveno čia pat... Graži moteris visada verta aukso, kiek pati sveria, bet moteris, kuri dar ir myli, tiesiog neįkainojama. To nenupirksi už visus Verio[132] lobius. Dabar aš taip kalbu sau: pripildysiu gyveni-

mą laimės kaip taurę geriausio, kokį tik žemė yra davusi, vyno ir gersiu, kol sustings man ranka ir pabals lūpos. Kas bus toliau, nesvarbu — štai mano naujausia filosofija!

— Tu visada jos laikeisi. Čia nieko naujo!

— Joje yra turinys, kurio anksčiau stigo.

Taip pasakęs, pašaukė Eunikę, ši atėjo baltai apsitaisiusi, auksaplaukė, jau nebe ankstesnė vergė, o tarsi meilės ir laimės deivė.

Petronijus išskėtė rankas ir tarė:

— Eikš!

Ji pribėgo prie jo ir, atsisėdusi ant kelių, apsivijo rankomis kaklą ir padėjo galvą jam ant krūtinės. Vinicijus matė, kaip palengva ėmė skaisčiai rausti jos skruostai, kaip akys vis labiau traukėsi migla. Jiedu sudarė nuostabų meilės ir laimės paveikslą. Petronijus ištiesė ranką į šalimais ant stalo stovinčią žemą vazą ir, išėmęs iš jos visą saują našlaičių, pradėjo jomis barstyti Eunikės galvą, krūtinę, stolą, paskui nutraukė tuniką jai nuo pečių ir tarė:

— Laimingas, kas kaip aš surado meilę, įkūnytą tokiu pavidalu... Kartais man rodosi, kad mudu — dievų dvyniai... Pasižiūrėk pats: argi Praksitelis arba Mironas, arba Skopas, arba Lisipas kada nors yra sukūrę nuostabesnių linijų? Argi Pare arba Pentelike gausi tokio marmuro — šilto, rausvo ir aistringo? Yra žmonių, kurie išbučiuoja vazų kraštus, bet aš mieliau ieškau malonumo ten, kur jį iš tikrųjų surasti galima.

Ir ėmė jis braukyti lūpomis per jos pečius ir kaklą, o ji visa virpėjo, akys markstėsi pilnos neapsakomos palaimos. Po valandėlės Petronijus pakėlė savo dailią galvą ir kreipėsi į Vinicijų:

— O dabar pagalvok, ko verti greta šitokių dalykų tavo paniurėliai krikščionys, ir jeigu nesuprasi skirtumo, eik sau pas juos... Tačiau šis reginys tave išgydys.

Vinicijus išpūtė šnerves, traukdamas kambaryje pasklidusį našlaičių aromatą, ir išblyško pagalvojęs, kad jeigu galėtų taip braukyti lūpomis Ligijos pečius, tai būtų tiesiog šventvagiškas malonumas, toks svaiginantis, kad paskui tegu nors visa žemė prasmenga. Tačiau jau įpratęs greitai sverti visa, kas dedasi jo širdyje, pastebėjo, kad ir šią valandėlę galvoja apie Ligiją, tik apie ją.

O Petronijus kalbėjo:

— Eunike, paliepk, dieviškoji, sutaisyti mums ant galvų vainikus ir pusryčius.

Jai išėjus, kreipėsi į Vinicijų:

— Aš norėjau jai duoti laisvę, o ji, žinai, ką man atsakė? „Verčiau būti tavo verge negu cezario žmona“. Ir nenorėjo sutikti. Tada daviau jai laisvę be jos žinios. Pretorius man viską sutvarkė jai nedalyvaujant. Tačiau ji to nežino, taip pat nežino, kad šie namai ir visi lobiai, išskyrus gemas, man mirus priklausys jai.

Taip taręs, pakilo, perėjo per kambarį ir vėl kalbėjo:

— Meilė pakeičia vienus daugiau, kitus mažiau, vis dėlto pakeitė ir mane. Anksčiau mėgau verbenų kvapą, bet kadangi Eunikei patinka našlaitės, tai ir man dabar jos labiausiai prie širdies, ir, atėjus pavasariui, alsuojame vien našlaičių aromatu.

Ir, sustojęs prieš Vinicijų, paklausė:

- O tu? Ar vis dar ištikimas nardui?

— Duok man ramybę! — atsakė jaunuolis.

— Aš norėjau, kad tu įsižiūrėtum į Eunikę, ir kalbu tau apie ją todėl, kad gal ir tu toli ieškai to, kas yra arti. Gal kur nors ir tavo vergių kubikuluose plaka tau ištikima ir tyra širdis. Patepk šituo balzamu savo žaizdas. Sakai, Ligija tave myli? Galbūt! Tačiau kokia ten meilė, jeigu pati savęs išsižada? Ar tai nereiškia, kad yra kažkas už ją stipresnis? Ne, brangusis: Ligija tai ne Eunikė.

Vinicijus jam atsakė:

— Viskas tiktai kankina mane. Kai mačiau tave bučiuojant Eunikės pečius, galvojau: jeigu taip Ligija man atidengtų savuosius, tai paskui tegu nors žemė prasiveria po mumis! Tačiau vien pagalvojus apie tai apėmė kažkokia baimė, lyg būčiau pasikėsinęs į vestalę arba užsimojęs išniekinti dievybę... Ligija ne Eunikė, teisybė, betgi aš kitaip vertinu tą jų skirtumą. Tau meilė pakeitė uoslę, todėl labiau patinka našlaitės negu verbenos, o man ji pakeitė sielą, todėl, priešingai mano paties niekybei ir geismams, labiau patinka Ligija tokia, kokia yra, ne tokia, kuri būtų panaši į kitas.

Petronijus gūžtelėjo pečiais.

— Jeigu taip, tai tau niekas nedaro skriaudos. Tačiau aš to nesuprantu.

Vinicijus karštai atsakė:

— Taip, taip!... Mes jau nebegalime vienas kito suprasti!

Valandėlę vėl abu tylėjo, paskui Petronijus tarė:

— Tepraryja Hadas tuos tavo krikščionis! Pripildė tave nerimo ir sunaikino gyvenimo prasmę. Tepraryja juos Hadas! Klysti manydamas, kad jų mokslas labdaringas, ne, nes labdarybė teikia žmonėms laimę, ji grožis, meilė ir galia, o jie visa tai vadina tuštybe. Klysti ir

laikydamas juos teisingais, nes jeigu už blogį atmokėsime gėriu, tai kuo gi atsimokėsime už gėrį? Be to, jei ir už viena, ir už kita tas pats atpildas, kam tada žmogui būti geram?

— Ne, atpildas ne tas pats, bet jis ateina, kaip jie skelbia, būsimame gyvenime, kuris nėra laikinas.

— Į būsimą gyvenimą nesigilinsiu, nes jį dar tik pamatysime, jeigu ką nors galima pamatyti... be akių. O dabar jie tiesiog nevykėliai. Ursas pasmaugė Krotoną, nes jo rankos iš ketaus, bet jie ištižėliai, o ateitis negali priklausyti ištižėliams.

— Gyvenimas jiems prasideda tik atėjus mirčiai.

— Tai tas pat, kaip pasakyti: diena prasideda atėjus nakčiai. Ar tu ketini pagrobti Ligiją?

— Ne. Negaliu jai už gera atsimokėti piktu ir prisiekiau taip nedaryti.

— Tai gal ketini priimti Kristaus mokslą?

— Norėčiau, bet mano prigimtis jo nepakenčia.

— O ar įstengsi užmiršti Ligiją?

— Ne.

— Tai leiskis į kelionę.

Tuo metu vergai davė ženklą, kad pusryčiai patiekti, ir Petronijus, kuriam atrodė, kad užčiuopė gerą mintį, kalbėjo toliau eidamas į triklinijų:

— Apkeliavai gražų gabalą pasaulio, bet tiktai kaip karys, skubantis į paskirties vietą ir nesustojantis kelyje. Traukime kartu į Achają. Cezaris kol kas neatsisakė sumanymo ten keliauti. Pakeliui daug kur sustos, dainuos, rinks vainikus, plėš šventyklas ir pagaliau su triumfu sugrįš į Italiją. Tai bus tarsi Bakcho ir Apolono žygis viename asmenyje. Augustionai, augustionės, tūkstančiai citrų — prisiekiu Kastoru! Verta visa tai pamatyti, nes pasaulis ligi šiol nieko panašaus nėra regėjęs.

Jis atsigulė prie stalo šalia Eunikės, o kai vergas dėjo jam ant galvos anemonų vainiką, kalbėjo:

— Ką tu matei tarnaudamas Korbulonui? Nieko! Ar apžiūrėjai deramai graikų šventyklas kaip aš, kuris dvejus metus ėjau iš vieno vadovo rankų į kito? Ar buvai Rodo saloje ir apžiūrėjai vietą, kur stovėjo kolosas?[133] Ar matei Panopėje ir Fokidėje molį, iš kurio Prometėjas lipdė žmones, arba Spartoje Ledos padėtus kiaušinius[134], arba Atėnuose garsiuosius sarmatų šarvus iš arklių kanopų, arba Eubėjoje Agamemnono laivą, arba taurę, kurios forma nusižiūrėta į Elenos kai-

riąją krūtį? Ar matei Aleksandriją, Memfį, piramides, Izidės plauką, kurį išsirovė gedėdama Ozyrio? Ar girdėjai Memnono dejavimą?[135] Pasaulis platus, ir ne viskas baigiasi Užtibrėje! Aš lydėsiu cezarį, o paskui grįždamas jį paliksiu ir nuvyksiu į Kiprą, nes šioji auksaplaukė mano deivė nori, kad abu paaukotume Pafe Kipridei porą balandžių, ir žinok, kad ko tik ji geidžia — bus įvykdyta.

— Aš tavo vergė,— tarė Eunikė.

O jis padėjo savo vainikuotą galvą jai ant krūtinės ir šypsodamasis tarė:

— Tai aš esu vergės vergas. Aš žaviuosi tavimi, dieviškoji, nuo kojų iki galvos.

Paskui kreipėsi į Vinicijų:

— Keliaukime drauge į Kiprą. Bet prieš tai įsidėmėk: turi susitikti su cezariu. Blogai, kad ligi šiol pas jį nebuvai; Tigelinas pasiruošęs tokį faktą išnaudoti prieš tave. Teisybė, nepasakyčiau, kad jis tavęs neapkenčia, bet ir mylėti negali jau vien dėl to, kad esi mano sūnėnas... Paaiškinsime, kad sirgai. Reikia apgalvoti, ką turėtum atsakyti, jei cezaris pasiteirautų apie Ligiją. Geriausia — numok ranka ir tark, jog ją laikei, kol nusibodo. Jis supras. Pasakyk jam taip pat, kad susirgęs neturėjai jėgų išvykti iš namų, kad karštligė sustiprėjo tau nuo susikrimtimo, jog negalėjai būti Neapolyje ir klausytis jo dainų, o pasveikti padėjo vienintelė paguoda, kad jį dar išgirsi. Nebijok perdėti. Tigelinas žada išgalvoti cezariui kažką ne tik didinga, bet ir plataus masto... Vis dėlto bijau, kad man neiškrėstų šunybės. Nuogąstauju taip pat dėl tavo būdo.

— Ar žinai,— tarė Vinicijus,— kad yra žmonių, kurie nebijo cezario ir gyvena sau ramiai, lyg jo nė nebūtų pasaulyje?

— Žinau, ką paminėsi: krikščionis.

— Taip. Tiktai jie!.. O mūsų gyvenimas kas gi yra, jeigu ne nuolatinė baimė?

— Duok man ramybę su tais savo krikščionimis. Jie nebijo cezario, nes jis jų gal nė negirdėjęs, šiaip ar taip — nieko apie juos nežino, ir jam tiek jie terūpi, kiek nuvytę lapai. O aš tau pasakysiu, kad jie nevykėliai, tu pats tai nutuoki, ir jeigu tavo prigimtis jų mokslo purtosi, tai dėl to, kad jauti jų nevykėliškumą. Tu žmogus kito molio, tad nekvaršink dėl jų ir sau, ir man galvos. Mes mokame gyventi ir mirti, o ką jie moka — dar nežinia.

Vinicijų pribloškė tie žodžiai, ir sugrįžęs namo ėmė svarstyti, kad gal iš tikrųjų tas krikščionių labdaringumas ir gailiaširdystė rodo jų

sielų bejėgiškumą. Jam atrodė, kad stiprūs ir užgrūdinti žmonės negalėtų būti tokie atlaidūs. Pagalvojo, kad vien tai gali kelti tą pasidygėjimą, kurį jo, romėno, siela jaučia šiam mokslui. „Mokame gyventi ir mirti!" — sakė Petronijus. O jie? Jie moka tik atleisti, bet nesupranta nei tikros meilės, nei tikros neapykantos.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMTAS

Sugrįžęs į Romą, cezaris buvo piktas, kam sugrįžo, ir jau po kelių dienų vėl užsidegė keliauti į Achają. Išleido net ediktą, kuriame paskelbė, kad išvyksiąs neilgam ir visuomenės reikalai dėl to nė kiek nenukentėsią. Po to augustionų lydimas — tarp jų buvo ir Vinicijus — patraukė į Kapitolijų sudėti dievams aukų už sėkmingą kelionę. Bet rytojaus dieną, kai paeiliui aplankė Vestos šventyklą, atsitiko įvykis, pakeitęs visus jo ketinimus. Neronas netikėjo dievų, bet jų bijojo, ypač ši paslaptingoji Vesta kėlė tokią baimę, kad pamačius deivę ir šventąją ugnį jam iš siaubo staiga pasišiaušė plaukai, sugrikšėjo dantys, drebulys sukrėtė visą kūną, ir jis susmuko ant rankų Vinicijui, kuris atsitiktinai stovėjo jo užpakalyje. Cezaris tučtuojau buvo išneštas iš šventyklos ir nugabentas į Palatiną, kur netrukus galutinai atsipeikėjo, bet nekilo iš patalo visą dieną. Ir, didžiausiai susirinkusiųjų nuostabai, pareiškė, kad sumanytą kelionę atidedąs vėlesniam laikui, nes deivė jį slapta perspėjusi neskubėti. Po valandos jau viešai visoje Romoje žmonėms buvo skelbiama, kad cezaris, matydamas nusiminusius iš meilės jam piliečių veidus, mylėdamas juos kaip tėvas vaikus, pasiliekąs su jais dalytis bendrais džiaugsmais ir likimu. Minios, apsidžiaugusios tokiu sprendimu ir įsitikinusios, kad nestigs žaidimų ir duonos dalijimo, susispietė prie Palatino vartų, šūkavo liaupses dieviškajam cezariui, o šis metė pramogą — liovėsi lošęs kauliukais su augustionais ir tarė:

— Taip, kelionę reikėjo atidėti; Egiptas ir viešpatavimas Rytuose pagal pranašystę man neišvengiamas, taigi ir Achaja nuo manęs nepabėgs. Liepsiu perkasti Korinto sąsmauką, o Egipte pastatysiu tokius paminklus, šalia kurių piramidės atrodys it vaikų žaisliukai. Įsakysiu iškalti sfinksą, septynis kartus didesnį už tą, kuris netoli Memfio žvelgia į dykumą, bet liepsiu jam suteikti mano veidą. Vėlesni amžiai kalbės tik apie tą paminklą ir mane.

— Jau pasistatei paminklą savo eilėmis, ne septynis, o trisdešimt septynis kartus didesnį už Cheopso piramidę,— pasakė Petronijus.

— O dainavimu? — paklausė Neronas.

— Deja! Kad kas sukurtų tokią skulptūrą kaip Memnono statula, kuri tavo balsu sveikintų saulės patekėjimą! Tada jūrose palei Egipto krantus per amžių amžius knibždėtų laivai, juose minios iš trijų pasaulio dalių klausytųsi tavosios dainos.

— Deja, kas gi sugebės? — tarė Neronas.

— Tačiau gali įsakyti iškalti iš bazalto tave, valdantį kvadrigą.

— Teisybė! Taip ir padarysiu!

— Tai bus dovana žmonijai.

— O Egipte vesiu Mėnulio deivę, juk ji našlė, ir būsiu iš tikrųjų dievas.

— O mums už žmonas duosi žvaigždes, mes sudarysime naują žvaigždyną, kuris vadinsis Nerono vardu. Tačiau Vitelijų sutuok su Nilu, kad veistų hipopotamus. Tigelinui padovanok dykumą, jis bus šakalų karalius.

— O man ką skirsi? — paklausė Vatinijus.

— Telaimina tave Apis![136] Surengei mums Benevente tokias puikias žaidynes, kad negaliu tau pikta linkėti: pasiūk porą kurpių sfinksui, kuriam stingsta letenos nuo nakties rasų, o paskui siūsi apavą išrikiuotiems prieš šventyklas kolosams. Kiekvienas ten ras sau tinkamą darbą. Sakysime, Domicijus Afras, pagarsėjęs sąžiningumu, taps iždininku. Mane džiugina, cezari, tavo svajonės apie Egiptą ir liūdina, kad atidėjai kelionę.

O Neronas atsakė:

— Jūsų mirtingos akys nieko nematė, juk dievai, kai nori, pasidaro nematomi. Žinokite, kai buvau Vestos šventykloje, ji pati atsistojo šalia manęs ir pasakė man į ausį: „Atidėk kelionę". Tai įvyko taip netikėtai, kad aš išsigandau, nors dėl tokios akivaizdžios dievų globos turėčiau būti jiems dėkingas.

— Mes visi išsigandome,— įsiterpė Tigelinas,— o vestalė Rubrija apalpo.

— Rubrija! — sušuko Neronas.— Koks baltutėlis jos kaklas.

— Tačiau parausta, kai pamato tave, dieviškasai cezari...

— Taip! Ir aš pastebėjau. Keista! Vestalė! Kiekviena vestalė turi kažką dieviška, o Rubrija labai graži.

Paskui valandėlę pagalvojęs paklausė:

— Pasakykite man, kodėl žmonės Vestos bijo labiau negu kitų dievų? Kas čia yra? Štai ir mane buvo apėmusi baimė, nors esu vy-

riausiasis žynys. Tik atsimenu, kad griuvau aukštielninkas ir būčiau parkritęs ant žemės, jeigu kažkas nebūtų manęs prilaikęs. Kas mane prilaikė?

— Aš,— atsiliepė Vinicijus.

— Ak tai tu, „rūstusai Arėjau“[137]? Kodėl nebuvai Benevente? Man sakė, kad tu sergi, ir tikrai tavo veidas persimainęs. Beje, girdėjau, kad Krotonas norėjęs tave nužudyti? Ar teisybė?

— Taip, teisybė, ir sulaužė man ranką, bet aš atsigyniau.

— Sulaužyta ranka?

— Man padėjo vienas barbaras, stipresnis už Krotoną.

Neronas pažvelgė į jį nustebęs.

— Stipresnis už Krotoną? Turbūt juokauji? Krotonas buvo visų stipriausias žmogus, o dabar toks yra Sifakas iš Etiopijos.

— Sakau tau, cezari, ką mačiau savo akimis.

— Kur yra tas perlas? Gal tapo nemorų karaliumi?

— Nežinau, cezari. Jis dingo man iš akių.

— Net nežinai, kokios jis tautos?

— Man buvo sulaužyta ranka, tai negalėjau jo išklausinėti.

— Paieškok jo ir surask.

O Tigelinas pasisiūlė:

— Aš tuo užsiimsiu.

Bet Neronas toliau kalbėjo Vinicijui:

— Ačiū tau, kad mane prilaikei. Griūdamas galėjau susitrenkti galvą. Kadaise buvai geras bendrininkas, bet išėjęs į karą ir pradėjęs tarnauti pas Korbuloną pasidarei kažkoks laukinis, retai tave matau.

Paskui valandėlę patylėjęs paklausė:

— Kaip laikosi ta mergina... per siaurais klubais... kurią įsimylėjai ir kurią aš atėmiau tau iš Aulų?..

Vinicijus sutriko, bet šiuo metu jam į pagalbą atėjo Petronijus:

— Kertu lažybų, valdove,— tarė,— kad jis užmiršo. Matai, kaip sumišo? Pasiklausk jį, kiek jų turėjo nuo to laiko, ir neguldau galvos, kad jis pataikys atsakyti. Vinicijai — geri kariai, bet dar geresni gaidžiai. Jiems reikia viso tunto. Nubausk jį už tai, valdove, ir nepakviesk į puotą, kurią Tigelinas mums žada iškelti tavo garbei Agripos tvenkiniuose.

— Ne, šitaip nepadarysiu. Pasitikiu Tigelinu, kad to tunto nestigs tenai.

— Argi gali pristigti charičių ten, kur bus Amūras? — atsakė Tigelinas.

O Neronas kalbėjo:

— Nuobodulys mane slegia! Deivės valia pasilikau Romoje, bet negaliu jo pakelti. Keliausiu į Ancijų. Aš dūstu šitose ankštose gatvėse, tarp šių griūvančių namų, šių nevalyvų užkampių. Dvokas pasiekia net čia, mano namus ir mano sodus. Ak, kad žemės drebėjimas sugriautų Romą, kad koks užsirūstinęs dievas ją sulygintų su žeme, tada tai aš parodyčiau jums, kaip reikia statyti miestą, kuris yra pasaulio galva ir mano sostinė.

— Cezari,— tarė Tigelinas,— tu pasakei: „Kad koks užsirūstinęs dievas sugriautų miestą",— ar taip?

— Taip! Kas iš to?

— Argi tu ne dievas?

Neronas nuobodžiaujančiu veidu numojo ranka, paskui prabilo:

— Pažiūrėsime, ką tu mums ištaisysi Agripos tvenkiniuose. Paskui keliausiu į Ancijų. Jūs visi — maži žmogeliukai, todėl ir nesupranta te, kad man reikia didelių dalykų.

Taip pasakęs, užmerkė akis, leisdamas suprasti, kad nori pailsėti. Augustionai ėmė skirstytis. Petronijus išėjo su Vinicijumi ir jam pasakė:

— Štai ir tu pakviestas dalyvauti pramogoje. Variabarzdis išsižadėjo kelionės, užtat šėls labiau negu bet kada ir siautės mieste kaip savo namuose. Pasistenk ir tu tuose šėlimuose rasti sau pramogą ir užsimiršimą. Po perkūnų! Juk užkariavome pasaulį ir turime teisę smagiai pasilinksminti. Tu, Markai, labai gražus jaunikaitis, iš dalies dėl to ir linksta mano širdis prie tavęs. Prisiekiu Efeso Diana! O, jei tu matytum savo sužėlusius antakius ir savo veidą, kuriame aiškiai tvinksi senas kviritų kraujas! Anie ten šalia tavęs atrodo kaip atleistiniai. Taip, taip! Jei ne tas laukinių mokslas, Ligija šiandien būtų tavo namuose. Ir dar mėgini man įrodyti, kad jie nėra gyvenimo ir žmonių priešai... Jie pasielgė su tavimi gerai, už tai gali būti jiems dėkingas, bet tavo vietoje neapkęsčiau to mokslo ir ieškočiau malonumų ten, kur jų galima rasti. Kartoju tau: tu gražus jaunikaitis, o Romoje knibždėte knibžda išsiskyrusių moterų.

— Aš tik stebiuosi, kaip tu dar nepavargsti,— atsakė Vinicijus.

— Kas tau taip sakė? Aš jau seniai nuo to pavargstu, juk esu ne tavo metų. Be to, aš turiu ir kitų pomėgių, kurie tau svetimi. Mėgstu knygas, kurių tu nemėgsti, mėgstu poeziją, kuri tau įvaro nuobodulį, mėgstu indus, gemas ir daugybę daiktų, į kuriuos tu nė nežiūri, turiu juosmenyje dieglį, kurio tu neturi, ir pagaliau susiradau Eunikę,

o tu nieko panašaus nesusiradai... Man gera namie, tarp dailiausių kūrinių, o iš tavęs niekada nepadarysiu esteto. Žinau, ką jau suradau gyvenime — viskas, daugiau nieko nebesurasiu, tu pats nesuvoki, kad vis dar tikiesi ir ieškai. Jeigu tau ateitų mirtis, tai su visa savo drąsa ir visais liūdesiais mirtum nustebęs, kad jau reikia palikti pasaulį, o aš ją priimčiau kaip neišvengiamybę, įsitikinęs, kad nebėra visoje žemėje tokių uogų, kurių nebūčiau ragavęs. Aš neskubu, bet ir nedelsiu, tik pasistengsiu, kad man iki galo būtų linksma. Juk yra pasaulyje linksmų skeptikų. Stoikai, mano manymu, kvailiai, bet stoicizmas bent grūdina, o tavo krikščionys skleidžia pasaulyje liūdesį, kuris gyvenime yra tas pats, kas gamtoje lietus. Žinai, ką aš išgirdau? Nagi kad per Tigelino surengtas iškilmes ant Agripos tvenkinio krantų bus įtaisyti lupanarijai, kur bus surinktos moterys iš įžymiausių Romos namų. Argi neatsiras nė vienos ganėtinai gražios merginos, galinčios tave patenkinti? Bus taip pat merginų, kurios pirmą kartą viešai pasirodys... kaip nimfos. Tokia mūsų Romos imperija... Jau šilta! Pietų vėjas pakaitins vandenis, ir nuogi kūnai nešiurps. O tu, Narcize, žinok, kad neatsiras nė viena, kuri tau atsispirtų. Nė viena, nors ji būtų ir vestalė.

Vinicijus ėmė daužyti delnu galvą kaip žmogus, kamuojamas vienos minties.

— Ir atsitik tu man taip, kad tokią vienintelę ir pataikiau...

— O kieno čia darbas, jeigu ne krikščionių!.. Tačiau žmonės, kurių simbolis yra kryžius, negali būti kitokie. Paklausyk manęs: Graikija buvo nuostabi ir sukūrė pasaulio išmintį, mes sukūrėme galybę, o kaip manai — ką gi pajėgs sukurti tas mokslas? Jei žinai, tai paaiškink man, nes — prisiekiu Poluksu! — aš savo protu nesuvokiu.

Vinicijus gūžtelėjo pečiais.

— Atrodo, tu bijai, kad aš netapčiau krikščioniu.

— Bijau, kad nesusigadintum gyvenimo. Jeigu nesugebi būti Graikija, būk Roma: valdyk ir mėgaukis gyvenimu! Mūsų šėlimai todėl turi savotišką prasmę, kad juose glūdi va šitokia mintis. Variabarzdį niekinu, nes jis — juokdarys graikas. Jeigu laikytų save romėnu, pripažinčiau, kad turi teisę leisti sau šėlti. Pažadėk man, kad jeigu dabar grįžęs namo rasi kokį krikščionį, parodysi jam liežuvį. Jeigu ten bus gydytojas Glaukas, tai net nenustebs. Iki pasimatymo prie Agripos tvenkinio.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT PIRMAS

Pretorionai apsupo giraites ant Agripos tvenkinio krantų, kad pernelyg gausios minios žiūrovų netrukdytų cezariui ir jo svečiams, nes skiido kalbos, kad visa, kas tik pasižymėjo Romoje turtu, protu ar grožiu, sutraukta į šią puotą, kuri neturėjo sau lygių miesto istorijoje. Tigelinas norėjo kompensuoti cezariui atidėtą kelionę į Achają, kartu prašokti visus, kurie kada nors yra rengę vaišes Neronui, ir įrodyti jam, kad niekas nesugebės jo taip linksminti. Todėl dar būdamas su cezariu Neapolyje, o paskui Benevente, jau ruošėsi ir siuntinėjo įsakymus, kad iš tolimiausių pasaulio kampų gabentų žvėris, paukščius, retas žuvis ir augalus, neužmirštant ir indų bei audinių, kurie turėjo papuošti jo puotą. Ištisų provincijų pajamos buvo sunaudotos padengti beprotiškoms užgaidoms, bet galingas favoritas dėl to nekvaršino sau galvos. Jo įtaka didėjo tiesiog kasdien. Tigelinas gal dar ir nebuvo Neronui mielesnis už kitus, bet darėsi kasdien vis reikalingesnis. Petronijus jį nepalyginamai pranoko savo laikysena, protu, sąmoju ir pokalbiuose mokėjo geriau linksminti cezarį, bet nelaimė, kad visu tuo pranoko ir cezarį, todėl kėlė jo pavydą. Be to, nesistengė visur būti paklusniu įrankiu, ir cezaris bijojo jo nuomonės skonio klausimais. O su Tigelinu jis galėjo niekur nesivaržyti. Jau vien Petronijui suteiktas vardas „arbiter elegantiarum" erzino paties Nerono savimeilę — kas gi kitas, jeigu ne jis, turėjo šitaip vadintis? Tigelinas vis dėlto turėjo tiek proto, kad suvokė savo trūkumus, ir matydamas, jog negali rungtis nei su Petronijumi, nei su Lukanu, nei su kitais, išsiskiriančiais ar kilmingumu, ar talentu, ar išsimokslinimu — nusprendė užtemdyti juos savo tarnybų įsiteikėliškumu, o svarbiausia — tokia prabanga, kad net Nerono vaizduotė būtų apstulbinta.

Puotą įsakė surengti ant didžiulio paauksuotų rąstų plausto. Jo kraštai buvo išpuošti Juodojoje jūroje ir Indijos vandenyne sužvejotomis nuostabiausiomis kriauklėmis, raibuliuojančiomis perlų ir vaivorykštės spalvomis. Šonuose kūpsojo palmių guotai, lotoso ir žydinčių rožių sąvašynai, o tarp jų — kvepalais trykštantys fontanai, dievų statulos ir auksiniai arba sidabriniai narveliai, pilni įvairiaspalvių paukščių. Plausto viduryje — milžiniška padangtė, tikriau sakant, kad neužstotų vaizdo — tiktai stogas iš Sirijos purpuro, ant keturių sidabrinių stulpų, o po juo kaip saulė spindėjo stalai svečiams, lūžtantys nuo Aleksandrijos stiklo, krištolo ir tiesiog neįkainojamų indų,

prisiplėštų Italijoje, Graikijoje ir Mažojoje Azijoje. Augmenija apkrautas plaustas atrodė lyg sala arba sodas, aukso ir purpuro lynais prie jo buvo pririštos žuvų, gulbių, žuvėdrų ir flamingų pavidalo valtys, kuriose prie spalvotų irklų sėdėjo nuogi nuostabių figūrų ir bruožų irkluotojai bei irkluotojos rytietiškai sugarbanotais arba aukso tinkleliu aptrauktais plaukais. Kai Neronas su Popėja ir augustionais atsidūrė ant pagrindinio plausto ir susėdo po purpurine padangte, valtys sujudo, irklai pradėjo kirsti vandenį, išsitempė auksiniai lynai, ir plaustas su vaišių stalais ir svečiais ėmė plaukti ir sukti ratus tvenkinyje. Jį apsupo kitos valtys ir kiti mažesni plaustai, pilni citrisčių ir arfisčių, kurių rausvi kūnai mėlyno dangaus ir vandens fone, auksinių instrumentų atšvaituose tarsi sugėrė tą mėlynę ir atšvaitus,— viskas aplinkui mainėsi ir žydėjo it gėlės.

Iš pakrantės giraičių, iš keisčiausių namelių, tyčia pastatytų ir paslėptų tankmėse, taip pat sklido muzika ir dainos. Suskambo apylinkės, suskambo giraitės, aidas nešė ragų ir trimitų garsus. Pats cezaris, įsitaisęs tarp Popėjos iš vienos pusės ir Pitagoro iš kitos, buvo apstulbęs ir nešykštėjo pagyrų Tigelinui, ypač kai tarp valčių pasirodydavo jaunos sirenas vaizduojančios vergės, apsitempusios žaliu, žvynus imituojančiu tinkleliu. Tačiau iš įpratimo jis žvilgčiojo į Petronijų, norėdamas sužinoti „arbitro" nuomonę, bet šis ilgokai žiūrėjo abejingai ir tik paklaustas pagaliau atsakė:

— Aš manau, valdove, kad dešimt tūkstančių nuogų merginų daro mažesnį įspūdį negu viena.

Tačiau cezariui patiko „plaukiojanti puota", nes tai buvo kažkas nauja. Be to, kaip visada valgius patiekė tokius rinktinius, kad net Apicijaus vaizduotė čia būtų buvusi bejėgė, ir tiek rūšių vyno, kad Otonas, padavęs jų aštuoniasdešimt, dabar būtų pasislėpęs po vandeniu iš gėdos, jei būtų galėjęs pamatyti šią gausą. Užstalėje įsitaisė moterys ir vien augustionai, tarp kurių Vinicijus visus pranoko savo grožiu. Seniau jo figūroje ir veide labai ženklu buvo karys profesionalas, dabar rūpesčiai ir iškentėtas fizinis skausmas įrėžė tokius bruožus, lyg jie būtų išvedžioti jautria skulptoriaus ranka. Išnyko ankstesnis odos tamsumas, bet išliko auksinis Numidijos marmuro blizgesys. Akys pasidarė didesnės ir liūdnesnės. Tik jo liemuo išlaikė buvusias galingas formas, lyg sutvertas šarvams, bet tą legionieriaus liemenį užviršijo dievo ar bent jau rafinuoto patricijaus galva, kartu ir subtili, ir daili. Petronijus, sakęs jam, kad nė viena augustionė ir neįstengtų, ir nepanorėtų jam atsispirti, kalbėjo kaip išmanantis žmo-

gus. Dabar į Vinicijų žiūrėjo visi, neišskiriant nė Popėjos ir vestalės Rubrijos, kurią cezaris panoro matyti puotoje.

Kalnų sniege atšaldyti vynai greitai įkaitino puotautojų širdis ir galvas. Iš pakrančių tankmės niro vis naujos žiogų ir laumžirgių pavidalo valtys. Žydras tvenkinio paviršius atrodė lyg nusėtas žiedlapiais ar nusileidusiais drugiais. Virš valčių šen bei ten plazdėjo sidabriniais ir mėlynais siūlais ar virvutėmis pririšti balandžiai ir kiti Indijos ir Afrikos paukščiai. Saulė jau buvo persiritusi didesnę dalį dangaus, bet diena, nors puota vyko gegužės pradžioje, buvo šilta, net karšta. Vanduo tvenkinyje siūbavo nuo irklų yrių, suderintų su muzikos taktu, ore — nė menkiausio vėjelio dvelksmo, ir giraitės stovėjo sustingusios, lyg įsiklausiusios ir sužiurusios į viską, kas dėjosi ant vandens. Plaustas vis suko ratus tvenkinyje, plukdydamas kaskart girtesnius ir triukšmingesnius puotautojus. Vaišės dar nė neįpusėjo, o pradinės užstalės tvarkos jau niekas nepaisė. Pats cezaris parodė pavyzdį: pakilęs liepė Vinicijui, gulinčiam šalia vestalės Rubrijos, pasitraukti ir, užėmęs jo vietą, ėmė jai kažką kuždėti į ausį. Vinicijus atsidūrė šalia Popėjos, kuri netrukus ištiesė jam ranką, prašydama užsegti atsipalaidavusią apyrankę aukščiau alkūnės, o kai jis truputį drebančiomis rankomis baigė, ji sviedė iš po savo ilgų blakstienų apsimestinai drovų žvilgsnį ir krestelėjo auksaplaukę galvą tarsi kam prieštaraudama. Tuo tarpu saulė pasidarė didesnė, raudonesnė ir iš lėto ritosi už giraičių viršūnių; dauguma svečių jau buvo girtutėliai. Plaustas dabar sukiojosi netoli krantų, kur tarp medžių guotų ir gėlių mirgėjo būreliai žmonių, persirengusių faunais arba satyrais ir grojančių fleitomis, švilpynėmis, mušančių būgnelius, o merginų pulkeliai vaizdavo nimfas, driades ir hamadriades[138]. Pagaliau sutemo, iš padangtės skambėjo girti šūksniai Lunos garbei, giraitėse nušvito tūkstančiai žibintų. Ant krantų iš lupanarijų pažiro spiečiai šviesulių: terasose pasirodė nauji būreliai taip pat pusnuogių žmonių — įžymiausių Romos namų žmonos ir dukterys. Jos šauksmais ir begėdiškais judesiais ėmė kviesti puotautojus. Plaustas galų gale prisiyrė prie kranto, cezaris ir augustionai iššoko į giraites, pabiro po lupanarijus, tankmėje paslėptas palapines ir dirbtines grotas, tarp šaltinių ir fontanų. Šėlas pagavo visus, niekas nežinojo, kur dingo cezaris, kas čia senatorius, kas raitelis, kas šokėjas arba muzikantas. Satyrai ir faunai pradėjo klykaudami vaikytis nimfas. Kai kas tirsais[139] ėmė daužyti žibintus, stengdamiesi užgesinti. Vienur kitur giraites apgaubė tamsa. Tačiau iš visur sklido čia garsūs šūksniai, čia juokas,

čia kuždesys, čia užduseęs žmonių krūtinių alsavimas. Roma iš tikrųjų nieko panašaus ligi šiol nebuvo regėjusi.

Vinicijus nenusigėrė kaip anoje puotoje cezario rūmuose, kur dalyvavo ir Ligija, bet ir jį apakino ir apsvaigino visas šis reginys, pagaliau apėmė karštligiškas malonumų geismas. Įpuolęs į giraitę, bėgo drauge su kitais, dairydamasis, kuri čia driadė jam gražiausia. Kas valandėlė pro jį lėkė dainuojantys ir klykaujantys vis nauji jų būriai, vejami faunų, satyrų, senatorių, raitelių ir muzikos garsų. Pagaliau pamatė merginų virtinę, vedamą Diana persirengusios jaunuolės, prišoko prie jos, norėdamas geriau įsižiūrėti į deivę, bet staiga širdis jam apmirė krūtinėje. Pasivaideno, kad deivė su mėnuliu ant galvos — tai Ligija.

O jos suko aplink jį padūkėlišką ratelį, paskui, matyt, skatindamos vytis, pasileido bėgti kaip stirnų pulkelis. Bet jis pasiliko su plakančia širdimi, netekęs amo, nes didžiulis įspūdis atėmė jam jėgas, nors ir greitai pažino, jog Diana ne Ligija ir iš arti nė nepanaši į ją. Staiga užplūdo Ligijos pasiilgimas, toks begalinis, kokio niekada gyvenime nebuvo patyręs, ir meilė užgriuvo krūtinę nauja didžiule banga. Niekada ji neatrodė jam tokia brangi, tyra ir mylima kaip šitoje siautulio ir laukinės paleistuvystės giraitėje. Prieš valandėlę pats norėjo gerti iš tos taurės ir dalyvauti šiame geidulių ir begėdystės šėlime, o dabar apėmė pasišlykštėjimas ir atkarumas. Jautė, kad smaugia gėda, kad krūtinė trokšta tyro oro, o akys — žvaigždžių, neaptemdytų šios baisios giraitės tankmių, ir pasiryžo bėgti. Tačiau vos tik žengė į šalį, prieš jį išdygo kažkokia figūra su skraiste apmuturiuota galva ir, uždėjusi rankas jam ant pečių, ėmė kuždėti, karštu kvapu tvoksdama į veidą:

— Myliu tave!.. Eime! Niekas mūsų nepastebės! Greičiau!

Vinicijus lyg iš miego pabudo:

— Kas tu?

Tačiau ji užgulė jį krūtine ragindama:

— Greičiau! Žiūrėk, kaip čia tuščia, o aš tave myliu. Eime!

— Kas tu? — pakartojo Vinicijus.

— Atspėk!..

Taip pasakiusi, prispaudė per skraistę savo lūpas prie jo lūpų, kartu traukdama artyn jo galvą, kol pagaliau, pritrūkusi kvapo, atlošė veidą.

— Meilės naktis!.. Užsimiršimo naktis! — kalbėjo tankiai gaudydama orą.— Šiandien galima... Imk mane!

Tačiau Vinicijų šis bučinys nusvilino ir vėl užtvindė pasibjaurėjimu. Jo siela ir širdis buvo kur kitur ir visame pasaulyje neturėjo nieko daugiau, tiktai Ligiją.

Tad, ranka atstūmęs užsidengusią figūrą, tarė:

— Kas tu bebūtum, aš myliu kitą ir nenoriu tavęs.

Ji palenkusi galvą tarė:

— Pakelk uždangalą.

Tačiau tuo metu netoliese sušnarėjo mirtų lapai, figūra dingo kaip vaiduoklis, tik iš tolo ataidėjo jos juokas, kažkoks keistas ir grėsmingas.

Prieš Vinicijų stovėjo Petronijus.

— Girdėjau ir mačiau,— tarė.

O Vinicijus atsakė:

— Eime iš čia!..

Ir abu patraukė šalin. Praėjo šviesomis žėrinčius lupanarijus, giraitę, raitų pretorionų grandinę ir susirado lektikas.

— Sėsiu su tavimi,— tarė Petronijus.

Ir susėdo drauge. Tačiau visą kelią abu tylėjo. Tik kai atsidūrė Vinicijaus namų atrijuje, Petronijus prašneko:

— Ar žinai, kas ten buvo?

— Rubrija? — paklausė Vinicijus, krūptelėjęs nuo vienos minties, kad Rubrija vestalė.

— Ne.

— Tai kas gi?

Petronijus prislopino balsą:

— Vestos ugnis išniekinta, nes Rubrija buvo su cezariu. O su tavimi kalbėjo...

Ir pabaigė dar tyliau:

— Dieviškoji Augusta.

Valandėlę buvo tyla.

— Cezaris nesugebėjo nuslėpti nuo jos savo aistros Rubrijai, tai gal ji norėjo atsikeršyti,— kalbėjo Petronijus,— o aš sutrukdžiau jums, nes jeigu, pažinęs Augustą, būtum ją atstūmęs, būtum pražuvęs amžinai: tu, Ligija, o gal ir aš.

Vinicijus užsiplieskė:

— Man jau per akis Romos, cezario, puotų, Augustos, Tigelino ir jūsų visų! Aš dūstu! Negaliu šitaip gyventi, negaliu! Supranti mane?

— Pametei galvą, nuovoką, saiką... Vinicijau!

— Aš myliu ją vieną pasaulyje!

— Tai kas iš to?

— Ir nenoriu kitos meilės, nenoriu jūsų gyvenimo, jūsų puotų, jūsų begėdyščių ir jūsų piktadarybių!

— Kas tau darosi? Tu krikščionis?

O jaunuolis susiėmė rankomis galvą ir kartojo lyg nevilties pagautas:

— Dar ne! Dar ne!

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT ANTRAS

Petronijus išėjo namo gūžčiodamas pečiais ir labai nepatenkintas. Dabar jau ir pats pastebėjo, kad jis ir Vinicijus nebesupranta vienas kito ir jų sielos visai išsiskyrė. Seniau Petronijus darė didžiulį poveikį jaunam kariui. Visur jam buvo pavyzdžiu, ir dažnai vos kelių jo ironiškų žodžių pakako Vinicijų nuo ko nors sulaikyti arba kam nors paskatinti. Dabar iš to nieko nebeliko, ir nueita taip toli, kad Petronijus net nebandė griebtis ankstesnių būdų, jausdamas, kad jo sąmojis bei ironija nuslys be žymės tais naujais šarvais, kuriais Vinicijaus sielą pridengė meilė ir susilietimas su nesuprantamu krikščionių pasauliu. Patyręs skeptikas suprato, kad prarado šios sielos raktą. Jį užgulė nepasitenkinimas ir net apmaudas, kuris dar sustiprėjo po šitos nakties įvykių. „Jei čia ne vienadienis Augustos įgeidis, o stipri aistra,— galvojo Petronijus,— tai bus viena iš dviejų: arba Vinicijus jai neatsispirs ir kada nors atsitiktinai pražus, arba — tai šiandien įtikimiausia — pasipriešins ir tada tikrai pražus, o su juo gal ir aš jau vien todėl, kad esu jo giminaitis ir Augusta, persiėmusi neapykanta visai šeimai, savo įtakos svoriu ims remti Tigeliną...“ Ir šiaip, ir taip blogai. Petronijus buvo drąsus žmogus ir mirties nebijojo, bet, nieko iš jos nesitikėdamas, nesiskubino su ja susitikti. Ilgai galvojęs, pagaliau nusprendė, kad geriausia ir saugiausia — išsiųsti Vinicijų iš Romos į kelionę. Ak, jei dar galėtų pridėti į kelionę ir Ligiją, mielai taip padarytų. Tačiau ir be to tikėjosi, kad nebus per daug sunku jį prikalbinti. Tada paskleistų Palatine gandą, kad Vinicijus susirgęs, ir nustumtų pavojų ir nuo jo, ir nuo savęs. Augusta juk nebuvo visai tikra, kad Vinicijus ją pažino, ji galėjo manyti, kad ne, tad jos savimeilė kol kas nelabai užgauta. Tačiau ateityje gali būti

kitaip, ir tam reikėjo užbėgti už akių. Petronijus norėjo visų pirma laimėti laiko, nes suprato: jeigu kada cezaris išsiruoš į Achają, tada Tigelinas, kuris meno reikaluose nieko neišmano, nueis į antrą planą ir praras įtaką. Petronijus buvo tikras, kad Graikijoje nugalėsiąs visus savo varžovus.

O tuo tarpu nusprendė saugoti Vinicijų ir įtikinti jį, kad vyktų į kelionę. Keliolika dienų netgi svarstė, gal išgauti iš cezario ediktą, kad krikščionys būtų išvaryti iš Romos, paliktų miestą ir Ligija drauge su kitais Kristaus garbintojais, o paskui ją — ir Vinicijus. Tada nereikėtų jo nė įkalbinėti. Tai visai įmanoma. Juk dar ne taip seniai, kai žydai iš neapykantos krikščionims sukėlė riaušes, cezaris Klaudijus, neįstengdamas atskirti vienų nuo kitų, išvijo žydus. Tai kodėl dabar Neronas negalėtų išvaryti krikščionių? Romoje pasidarytų erdviau. Po anos „plaukiojančios puotos" Petronijus kasdien matė Neroną ir Palatine, ir kituose rūmuose. Pakišti jam tokią mintį nesunku, nes cezaris niekada nesipriešino kurstymams, užtraukiantiems kam nors pražūtį arba žalą. Gerai apgalvojęs, Petronijus susidarė visą planą. Jis iškelsiąs puotą ir joje palenksiąs cezarį paskelbti ediktą. Netgi turėjo pagrįstų vilčių, kad cezaris jam pavesiąs to edikto vykdymą. Tada išgabentų Ligiją su visa Vinicijaus meilužei derančia pagarba, sakysime, į Bajus, ir tegu jie ten sau mylisi ir žaidžia krikščionybe kiek tik patinka.

Tuo tarpu dažnai lankė Vinicijų — pirma, nors ir buvo pilnas romėniško egoizmo, bet negalėjo įveikti prisirišimo prie jaunojo patricijaus, o antra, stengėsi jį prikalbinti keliauti. Vinicijus dėjosi sergąs ir nesirodė Palatine, kur kasdien kilo vis nauji sumanymai. Pagaliau vieną dieną Petronijus iš paties cezario lūpų išgirdo, kad jis tikrai užporyt iškeliausiąs į Ancijų, tad nieko nelaukęs rytojaus dieną tuojau pat nuvyko apie tai pranešti Vinicijui.

Bet šis parodė jam į Ancijų pakviestų svečių sąrašą, kurį jam rytą atnešė cezario atleistinis.

— Yra čia ir mano pavardė,— tarė,— ir tavo taip pat. Sugrįžęs namo tokį sąrašą rasi ir tu.

— Jei manęs nebūtų tarp pakviestųjų,— atsakė Petronijus,— tai reikštų, kad man reikia numirti, bet nemanau, kad taip atsitiks prieš kelionę į Achają. Būsiu ten Neronui pernelyg reikalingas.

Paskui, peržvelgęs sąrašą, tarė:

— Dar vos tik parkeliavome į Romą, ir vėl turime palikti namus

ir trenktis į Ancijų. Tačiau reikia! Čia ne tik kvietimas, bet kartu ir įsakymas.

— O jeigu kas nepaklausytų?

— Gautų kitokį kvietimą: leistis į gerokai ilgesnę kelionę, iš kurios negrįžtama. Kaip gaila, kad nepaklausei mano patarimo ir neišvažiavai, kol buvo laikas. Dabar turi vykti į Ancijų.

— Dabar turiu vykti į Ancijų... Žiūrėk, kokiais laikais gyvename ir kokie niekingi vergai mes.

— Ar tik dabar pastebėjai?

— Ne. Tačiau matai, tu man įrodinėjai, kad krikščionių mokslas yra gyvenimo priešas, nes uždeda pančius. O ar gali būti kietesni pančiai už tuos, kuriuos mes velkame? Juk tu kalbėjai: „Graikija sukūrė išmintį ir grožį, o mes — galybę". Tai kurgi ta mūsų galybė?

— Pasišauk Chiloną. Šiandien neturiu jokio noro filosofuoti. Prisiekiu Herkuliu! Ne aš sukūriau šituos laikus ir ne aš už juos atsakau. Pakalbėkime apie Ancijų. Žinok, ten tavęs laukia didelis pavojus, ir gal geriau būtų tau grumtis su tuo Ursu, kuris pasmaugė Krotoną, negu važiuoti ten, bet vis dėlto nevažiuoti negali.

Vinicijus atsainiai numojo ranka ir tarė:

— Pavojus! Mes visi klajojame mirties tamsoje, ir kas akimirka kieno nors galva panyra į tą tamsą.

— Gal tau išvardinti visus tuos, kurie turėjo šiek tiek proto ir netgi Tiberijaus, Kaligulos, Klaudijaus ir Nerono laikais sulaukė aštuonių ar devynių dešimčių metų? Kaip pavyzdį imk kad ir tokį Domicijų Afrą. Tas ramiai sau nukaršo, nors visą amžių buvo piktadarys ir niekšas.

— Gal kaip tik todėl, kaip tik todėl! — atsakė Vinicijus.

Paskui, skaitinėdamas sąrašą, kalbėjo:

— Tigelinas, Vatinijus, Sekstas Afrikietis, Akvilinas Regulas, Suilijus Nerulinas, Eprijus Marcelas ir taip toliau! Koks pašlemėkų ir niekšų rinkinys!.. Ir tik pagalvok — tokie valdo pasaulį!.. Ar ne labiau jiems pritiktų vežioti kokį egiptiečių ar sirų dievuką po miestelius, brūzginti citras ir užsidirbti duoną būrimu ir strapinėjimais?..

— Arba rodyti mokytas beždžiones, skaičiuojančius šunis arba fleitą pučiantį asilą,— pridūrė Petronijus.— Visa tai teisybė, bet pakalbėkime rimčiau. Susikaupk ir paklausyk manęs: Palatine pasakiau, kad susirgai ir negali išeiti iš namų, bet vis dėlto tavo pa-

vardė atsirado sąraše, o tai rodo, kad kažkas nepatikėjo mano pasakojimu ir tyčia pasistengė. Neronas tuo nesirūpino, nes tu jam — karys, su tokiu galima kalbėtis geriausiu atveju apie cirko lenktynes, bet apie poeziją ir muziką jis neturi žalio supratimo. Taigi tave įtraukti į sąrašą turbūt pasistengė Popėja, o tai reiškia, kad jos aistra tau nebuvo trumpalaikis įgeidis, ji trokšta tave pasijungti.

— Narsi Augusta!

— Tikrai narsi, nes gali pražūti beviltiškai. Teįkvepia jai Venera kuo greičiau kitą meilę, bet kol ji trokšta tavęs, turi laikytis kuo atsargiausiai. Variabarzdžiui ji pradeda nusibosti, šiandien jis jau nori Rubrijos arba Pitagoro, vis dėlto iš savimeilės užkurtų jums baisiausią kerštą.

— Giraitėje nežinojau, kad ten ji man kalba, bet tu juk klauseisi ir žinai, ką jai atsakiau: kad myliu kitą ir jos nenoriu.

— O aš tave maldauju dėl visų požemio dievų — neprarask tų sveiko proto trupinių, kuriuos krikščionys tau dar paliko. Argi leistina svyruoti, ką pasirinkti — galimą pražūtį ar tikrą pražūtį? Argi aš jau nekalbėjau: jeigu įžeistum Augustos savimeilę, išsigelbėjimo tau nebūtų? Prisiekiu Hadu! Jeigu tau įkyrėjo, verčiau tuojau pat atverk sau venas arba krisk ant kardo, nes kai įžeisi Popėją, gali susilaukti ne tokios lengvos mirties. Anksčiau su tavimi malonu buvo kalbėtis! Ko gi tu nori? Ką tu prarasi? Argi tai trukdys tau mylėti savo Ligiją? Be to, atsimink, kad Popėja matė ją Palatine, ir jai nesunku bus nutuokti, dėl ko atmeti tokią didžią malonę. O tada ji ištrauks ją nors iš po žemių. Pražudysi ne tik save, bet ir Ligiją, supranti?

Vinicijus klausėsi lyg galvodamas apie ką kita, pagaliau tarė:

— Aš turiu ją pamatyti.

— Ką? Ligiją?

— Ligiją.

— Ar žinai, kur ji?

— Ne.

— Tai vėl pradėsi jos ieškoti senose kapinėse ir Užtibrėje?

— Nežinau, bet turiu ją pamatyti.

— Gerai. Nors ji krikščionė, tačiau gal pasirodys išmintingesnė už tave ir tikrai tokia bus, jeigu nenorės tavo pražūties.

Vinicijus gūžtelėjo pečiais.

— Ji išgelbėjo mane iš Urso rankų.

— Na tai skubėk, nes Variabarzdis nedels išvykti. Mirties nuosprendžius gali skelbti ir iš Ancijaus.

Tačiau Vinicijus nesiklausė. Jam galvoje sukosi tik viena mintis — pasimatyti su Ligija, tad ėmė rūpintis, ko čia nusigriebus.

Tuo tarpu pasipynė tokia aplinkybė, kuri galėjo pašalinti visus sunkumus. Rytojaus dieną netikėtai atėjo Chilonas.

Atėjo suvargęs ir nuskuręs, išbadėjusiu veidu, apdriskusiomis, drapanomis, bet tarnai, kuriems anksčiau buvo liepta įleisti jį bet kuriuo dienos ar nakties metu, nedrįso jo sulaikyti, tad jis įžengė tiesiai į atrijų ir, sustojęs prieš Vinicijų, prašneko:

— Tesuteikia tau dievai nemirtingumą ir tepasidalija su tavimi pasaulio valdžią.

Iš pradžių Vinicijui pašoko noras liepti išmesti jį lauk. Tačiau dingtelėjo mintis, kad graikas ką nors žino apie Ligiją, ir smalsumas nugalėjo pasibjaurėjimą.

— Tai tu? — paklausė.— Kas gi tau atsitiko?

— Blogai, Jupiterio sūnau,— atsakė Chilonas.— Tikra dorybė šiandien yra tokia prekė, kurios niekas neklausia, o tikras išminčius privalo džiaugtis, jeigu kartą per penkias dienas turi už ką nusipirkti iš mėsininko avino galvą ir graužti ją palėpėje, užsigerdamas ašaromis. Ak, pone! Viską, ką man buvai davęs, išleidau knygoms pas Atraktą, paskui mane apvogė, apiplėšė, o vergė, turėjusi užrašinėti mano mokslą, pabėgo, susiglemžusi likučius to, kuo tavo taurybė mane buvo apdovanojusi. Elgeta likau, bet pagalvojau sau: kurgi man eiti, jeigu ne pas tave, o Serapi, kurį myliu, dievinu ir dėl kurio gyvybe savo rizikavau?

— Ko atėjai ir ką atnešei?

— Pagalbos atėjau, o Baali, ir atnešiau tau savo skurdą, savo ašaras, savo meilę ir pagaliau žinių, kurias iš meilės tau surinkau. Ar atsimeni, pone, aš kadaise pasakojau, kad perleidau dieviškojo Petronijaus vergei vieną siūlelį iš Pafo Veneros juostos?.. Dabar sužinojau, kad jis jai padėjo, ir tu, o Saulės sūnau, juk žinai, kas tuose namuose darosi, taip pat žinai, kuo tapo Eunikė. Aš turiu dar vieną tokį siūlelį. Išsaugojau jį tau, pone.

Tačiau stabtelėjo, pastebėjęs Vinicijaus antakiuose besikaupiantį pyktį, paskui, norėdamas išvengti jo protrūkio, greitai tarė:

— Žinau, kur gyvena dieviškoji Ligija, parodysiu tau, pone, tą namą ir gatvelę.

Vinicijus užgniaužė šios žinios sukeltą susijaudinimą ir paklausė:

— Kur ji?

— Pas Liną, vyriausiąjį krikščionių žynį. Ji ten drauge su Ursu, o tas po senovei vaikšto pas malūninininką, kurio vardas kaip tavo, pone, dispensatoriaus[140] — Demas... Taip, Demas!.. Ursas dirba naktimis, tad naktį apsupę namą jo nerasite... Linas nukaršėlis... o be jo, namuose yra tik dar senesnės dvi moterys...

— Iš kur tu viską žinai?

— Atsimeni, pone, kad krikščionys mane turėjo savo rankose ir pasigailėjo. Glaukas, teisybė, klysta, manydamas, kad aš kaltas dėl jo nelaimių. Ką gi, įsikalė į galvą vargšelis ir ligi šiol tiki, bet vis dėlto jie manęs pasigailėjo! Taigi nesistebėk, pone, kad mano širdis pilna dėkingumo. Aš žmogus iš anų senų, geresnių laikų. Tad ir pagalvojau: argi galima pamesti savo bičiulius ir geradarius? Argi ne beširdiškumas būtų nepasiteirauti apie juos, nesužinoti, kaip jiems sekasi, kaip jų sveikata ir kur gyvena? Prisiekiu Pesinunto Kibele! Aš ne iš tokių! Iš pradžių mane prilaikė nuogąstavimas, kad jie nesuprastų blogai mano ketinimų. Tačiau meilė, kurią jiems jaučiu, pasirodė esanti didesnė už nuogąstavimą, ypač padrąsino mane tai, kad jie itin lengvai atleidžia visas skriaudas. Pirmiausia, žinoma, galvojau apie tave, pone. Paskutinis mūsų žygis baigėsi nesėkmingai, bet argi toks Fortūnos sūnus gali susitaikyti su šia mintimi? Tad nutiesiau tau kelią į pergalę. Namas stovi atokiai nuo kitų. Gali įsakyti vergams jį apsupti taip, kad nė pelė neprasmuktų. O pone, pone! Tik nuo tavęs priklauso, kad jau šią naktį ta kilniaširdė karalaitė atsirastų tavo namuose. Tačiau jeigu taip atsitiks, prisimink, kad tai padarė labai neturtingas ir išbadėjęs mano tėvo sūnus.

Vinicijui kraujas plūstelėjo į galvą. Pagunda dar kartą sukrėtė visą jo vidų. Taip, taip! Čia geras būdas, ir šį kartą — tikras. Kai jau turės parsigabenęs Ligiją, kas įstengs ją atimti? Kai jau padarys Ligiją savo meiluže, ką gi jai daugiau beveikti — tik pasilikti tokia nuolatos. Ir teprasmenga visi tie mokslai! Kas tada jam krikščionys su savo gailestingumu ir niūriu tikėjimu? Ar ne metas nusipurtyti tatai? Ar ne metas gyventi kaip visi? Ką paskui darys Ligija, kaip suderins savo likimą su išpažįstamu tikėjimu — tai irgi ne tiek svarbu. Tai nereikšmingi dalykai! Pirmiausia — ji bus jo, ir dar šiandien. Dar klausimas, kaip atsilaikys jos širdyje tas tikėjimas, susidūręs su jai nauju pasauliu, su malonumais ir džiugesiais, kuriems turės atsiduoti? Ir taip atsitikti gali dar šiandien. Užtenka tik sulaikyti Chiloną ir sutemus duoti įsakymą. O paskui džiaugsmas be galo! „Kas buvo

mano gyvenimas? — galvojo Vinicijus.— Kankynė, nepatenkinta aistra ir nuolatinis savęs kamantinėjimas be atsakymo". Dabar viskas bus nutraukta ir baigta. Teisybė, prisiminė, kad jai pasižadėjo niekada nepakelti prieš ją rankos. Tačiau kuo gi prisiekė? Ne dievais, nes jų jau nebetikėjo, ne Kristumi, nes Jo dar netikėjo. Pagaliau jeigu ji jausis nuskriausta, tai ves ją ir šitaip atlygins už skriaudą. Taip! Čia jo pareiga, juk jai turi būti dėkingas už gyvybę. Dabar prisiminė tą dieną, kai su Krotonu įsiveržė į jos slėptuvę, prisiminė virš savo galvos pakeltą Urso ranką ir viską, kas po to įvyko. Regėjo vėl ją palinkusią ties jo patalu, apsitaisiusią vergės rūbais, gražią kaip deivę, geraširdę ir karštai mylimą. Jo akys nejučiomis nukrypo į lararijų ir tą kryželį, kurį ji paliko išeidama. Argi už visa tai jis atsimokės nauju pasikėsinimu? Argi temps ją už plaukų į kubikulą it vergę? Kaipgi jis taip padarys, jeigu ne tik jos geidžia, bet ir myli, myli kaip tik už tai, kad ji yra tokia, kokia yra? Ir staiga pajuto, kad neužtenka ją tik turėti namuose, neužtenka smurtu pagriebti į glėbį, jo meilė jau trokšta kažko daugiau, būtent — jos sutikimo, jos atsidavimo ir jos sielos. Palaiminta ši pastogė, jeigu Ligija įžengs po ja savo noru, palaiminta toji valanda, palaiminta toji diena, palaimintas gyvenimas. Tada jų abiejų laimė bus kaip jūra bekraštė, kaip saulė. Tačiau smurtu ją pagrobus, būtų amžiams sunaikinta tokia laimė ir kartu sutrypta, išniekinta, subjaurota visa, kas brangiausia ir mylimiausia gyvenime.

Siaubas dabar apėmė jį tik pagalvojus apie tai. Pažvelgė į Chiloną, kuris, akylai žiūrėdamas į jaunąjį patricijų, įsikišęs ranką po draiskalais neramiai kasėsi, ir užplūdo krūtinę neapsakomas pasišlykštėjimas, noras sutrypti tą seną pagalbininką kaip bjaurų kirminą ar nuodingą gyvatę. Po valandėlės apsisprendė, ką daryti. Tačiau niekur neturėdamas saiko, stumiamas savo atšiaurios romėno prigimties, šitaip kreipėsi į Chiloną:

— Nepadarysiu taip, kaip man patari, bet kad neišeitum be atlyginimo, kurio nusipelnei, liepsiu tau duoti tris šimtus rykščių namų ergastule.

Chilonas išbalo. Dailiame Vinicijaus veide tiek buvo šalto atkaklumo, kad graikas nė akimirką negalėjo guostis viltimi, jog pažadėtas atlyginimas — tik žiaurus pokštas.

Tad akimoju puolė ant kelių ir susilenkęs, trūkčiojamu balsu ėmė dejuoti:

— Ką tu, o persų karaliau? Už ką?.. O malonės piramide! O

gailestingumo kolose! Už ką?.. Aš senas, alkanas, nuskuręs... Tarnavau tau. Tai šitaip atsidėkoji?..

— Kaip tu krikščionims,— atšovė Vinicijus.

Ir pašaukė dispensatorių.

Tačiau Chilonas pripuolė prie Vinicijaus kojų ir mėšlungiškai jas apkabinęs dar šaukė mirtinai išblyškusiu veidu:

— Pone, pone!.. Aš senas! Penkiasdešimt, ne tris šimtus... Užteks penkiasdešimt!.. Šimtą, ne tris šimtus!.. Pasigailėk! Pasigailėk!

Vinicijus paspyrė jį koja ir perdavė įsakymą. Akimoju paskui dispensatorių įbėgo du tvirti kvadai ir, nutvėrę Chiloną už plaukų likučių, apvyniojo galvą jo paties draiskalais ir nuvilko į ergastulą.

— Dėl Kristaus!..— dar sušuko graikas koridoriaus tarpduryje.

Vinicijus liko vienas. Paskelbtas įsakymas pakėlė nuotaiką, žvalumą. Tuo tarpu stengėsi sukaupti padrikas mintis, jas surikiuoti. Jautė didelį palengvėjimą, ir pergalė prieš save patį įliejo optimizmo. Atrodė jam, kad žengė kažkokį didelį žingsnį arčiau Ligijos ir už tai turėtų susilaukti atpildo. Iš pačių pradžių net nepagalvojo, kaip didžiai neteisingai pasielgė su Chilonu, liepęs jį nuplakti už tą pat, už ką anksčiau dovanas dalijo. Jis juk buvo romėnas ir neatjautė svetimo skausmo, nesuko sau galvos dėl kažkokio skurdžiaus graiko. Net jei ir būtų apie tai pagalvojęs, vis tiek būtų laikęsis nuomonės, kad pasielgė teisingai, liepęs nubausti niekšą. Tiktai vėl visos mintys sukosi apie Ligiją, jis jai kalbėjo: „Neatsimokėsiu tau blogu už gera, o kai sužinosi kada nors, kaip aš pasielgiau su tuo, kuris norėjo prikalbėti mane prieš tave ranką pakelti, būsi man tik dėkinga". Tačiau susimąstė, ar Ligija pagirtų jo pasielgimą su Chilonu. Juk tikėjimas, kurį ji išpažįsta, liepia atleisti, juk krikščionys atleido niekšui, nors turėjo didesnį pagrindą jam atkeršyti. Tik dabar jo sielą pasiekė šauksmas: „Dėl Kristaus!" Prisiminė, kad tokiu šauksmu Chilonas išsipirko iš ligo rankų, ir nusprendė jam dovanoti likusią bausmę.

Tad jau buvo bešaukiąs dispensatorių, bet tas pats atėjęs paklausė:

— Pone, senis apalpo, o gal ir numirė. Ar liepti jį plakti toliau?

— Atgaivinkite ir atveskite pas mane.

Atrijaus prievaizdas dingo anapus uždangos, bet nuplaktąjį, matyt, nelengva buvo atgaivinti, nes Vinicijus dar ilgokai laukė ir jau ėmė nekantrauti, kol pagaliau vergai įvedė Chiloną ir, šeimininkui mostelėjus, tučtuojau pasišalino.

Chilonas buvo baltas kaip drobė ir per kojas ant atrijaus mo-

zaikos tekėjo kraujo srovelės. Jis jau buvo visai atgavęs sąmonę ir puolęs ant kelių prašneko ištiesęs rankas:

— Dėkoju tau, pone! Esi gailestingas ir didis.

— Žinok, šunie,— tarė Vinicijus,— kad tau dovanojau dėl to Kristaus, kuriam ir aš pats esu dėkingas už gyvybę.

— Tarnausiu, pone, ir Jam, ir tau.

— Tylėk ir klausyk. Kelkis! Eisi su manimi ir parodysi tą namą, kur gyvena Ligija.

Chilonas pašoko, bet vos atsistojęs išblyško dar baisiau ir alpstančiu balsu pasakė:

— Pone, aš tikrai alkanas... Eisiu, pone, eisiu! Tik neturiu jėgų... Liepk duoti man nors likučius iš tavo šuns dubens, ir aš eisiu!

Vinicijus liepė duoti jam valgyti, aukso monetą ir apsiautalą. Tačiau Chilonas, nualintas rykščių ir bado, netgi pavalgęs neįstengė eiti, nors jam plaukai šiaušėsi iš baimės, kad Vinicijus šio silpnumo nepalaikytų spyriojimusi ir vėl nelieptų plakti.

— Tegu tik vynas dabar mane sušildo,— kartojo kalendamas dantimis,— ir galėsiu žygiuoti nors ir į Didžiąją Graikiją.

Po kiek laiko vis dėlto šiek tiek atgavo jėgas, ir jie išėjo. Kelias buvo ilgas. Linas, kaip ir dauguma krikščionių, gyveno Užtibrėje, netoli Miriam namų. Pagaliau Chilonas parodė Vinicijui atskirą mažą namelį, jį supanti mūro tvora buvo visa apsivijusi gebenėmis.

— Va čia, pone,— tarė.

— Gerai,— atsakė Vinicijus,— dabar eik šalin, bet pirmiau paklausyk, ką tau pasakysiu: užmiršk, kad man tarnavai, užmiršk, kur gyvena Miriam, Petras ir Glaukas, užmiršk taip pat šiuos namus ir visus krikščionis. Kas mėnesį ateisi į mano namus, ir atleistinis Demas tau išmokės po dvi aukso monetas. Tačiau jei ir toliau šnipinėsi krikščionis, liepsiu tave užplakti arba atiduosiu į miesto prefekto rankas.

Chilonas nusilenkė ir tarė:

— Užmiršiu.

Tačiau Vinicijui dingus už gatvelės posūkio, ištiesė į jį rankas ir grūmodamas kumščiais sušuko:

— Prisiekiu Ate ir furijomis! Neužmiršiu!

Po to vėl suglebo.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT TREČIAS

Vinicijus nuėjo tiesiai į namą, kur gyveno Miriam. Prie vartų susitiko Nazarijų, kuris jį pamatęs sumišo, bet šis gražiai pasveikino ir liepė nuvesti pas motiną. Viduje, be Miriam, rado Petrą, Glauką, Krispą ir dar Paulių Tarsietį, ką tik grįžusį iš Fregelų. Pamačius jaunąjį tribūną, visų veidai ištįso iš nuostabos, o jis tarė:

— Sveikinu jus Kristaus, kurį garbinate, vardu.

— Tegu jo vardas būna pašlovintas per amžius.

— Mačiau jūsų dorybę ir patyriau gerumą, tad ateinu kaip bičiulis.

— Ir mes sveikiname tave kaip bičiulį,— atsakė Petras.— Sėsk, pone, ir pasistiprink drauge kaip mūsų svečias.

— Sėsiu ir pasistiprinsiu drauge, tik pirmiau išklausykite mane, tu, Petrai, ir tu, Pauliau Tarsieti, kad įsitikintumėte mano nuoširdumu. Žinau, kur yra Ligija, ateinu nuo Lino namų, kurie yra netoli nuo čia. Turiu cezario man duotą teisę į ją, turiu mieste, savo namuose, beveik penkis šimtus vergų, tad galėčiau apsupti jos slėptuvę ir ją pasigrobti, bet šitaip nedariau ir nedarysiu.

— Užtat Viešpaties palaima tenusileidžia ant tavęs ir tebūna apvalyta siela tavo,— tarė Petras.

— Dėkoju tau, bet paklausykite manęs dar: nepadariau taip, nors gyvenu kančiose ir liūdesyje. Anksčiau, kol dar jūsų nepažinojau, būčiau nedvejodamas paėmęs ją ir laikęs prievarta, o jūsų dorybė ir jūsų mokslas, nors aš jo neišpažįstu, kažką pakeitė mano sieloje, kad jau nesiryžtu griebtis smurto. Pats nežinau, kodėl taip atsitiko, bet taip yra! Tai ir ateinu pas jus, nes jūs atstojate Ligijai ir tėvą, ir motiną, ir sakau jums: duokite ją man už žmoną, o aš prisiekiu, kad ne tik nedrausiu jai garbinti Kristų, bet ir pats stengsiuosi Jo mokslą permanyti.

Kalbėjo iškėlęs galvą, ryžtingu balsu, bet susijaudinęs, kojos drebėjo po drūžėtu apsiautalu, o kai po jo žodžių įsivyravo tyla, jis prašneko, lyg norėdamas užbėgti už akių nepalankiam atsakymui:

— Žinau, kokios yra kliūtys, bet myliu ją kaip savo akis ir, nors dar nesu krikščionis, nesu nei jūsų, nei Kristaus priešas. Noriu jums būti atviras, kad galėtumėte manimi pasitikėti. Šią valandą sprendžiamas mano gyvybės klausimas, ir vis dėlto sakau jums teisybę. Kiti gal pasisiūlytų: „Apkrikštykite mane!“, o aš prašau: „Ap-

švieskite mane!“ Tikiu, kad Kristus prisikėlė iš numirusių, nes taip šneka teisuoliai, Jį matę po mirties. Tikiu, nes pats regėjau, kad jūsų mokslas skleidžia dorą, teisingumą ir gailiaširdystę, o ne piktadarybes, kuriomis jus kaltina. Menkai ligi šiol jį pažinojau. Tik tiek, kiek patyriau iš jūsų pačių, iš jūsų darbų, tik tiek, kiek iš Ligijos, iš pokalbių su jumis. Tačiau kartoju jums, kad ir manyje Jis jau kai ką pakeitė. Anksčiau geležine ranka laikiau savo tarnus, dabar — negaliu. Nežinojau, kas yra pasigailėjimas, dabar — žinau. Mėgau malonumus, dabar — pabėgau iš Agripos tvenkinio, nes pasibjaurėjimas kvapą gniaužė. Anksčiau tikėjau prievarta, dabar jos išsižadėjau. Žinote, aš pats savęs nebepažįstu, šleikščios pasidarė puotos, šleikštus vynas, dainos, citros ir vainikai, šleikštūs cezario rūmai ir nuogi kūnai, visos tos piktadarybės. Kai pagalvoju, kad Ligija — tarsi kalnų sniegas, tada ją dar labiau myliu, o kai ateina mintis, kad tokia ji tapo per jūsų mokslą, tada myliu ir jūsų mokslą ir jo trokštu! Tačiau aš jo nesuprantu ir nežinau, ar pajėgsiu pagal jį gyventi, ar ištvers mano prigimtis, todėl leidžiu dienas dvejonėse ir kančiose, it kokiame kalėjime būčiau.

Čia jo antakiai susimetė į skausmingą raukšlę kaktoje, ir skruostus išpylė raudonis, paskui vėl ėmė kalbėti vis greičiau, vis labiau jaudindamasis:

— Matote! Kankinuosi ir iš meilės, ir nuo tamsybės. Man sakė, kad jūsų mokslas atmeta ir gyvenimą, ir žmogaus džiaugsmą, ir laimę, ir teisę, ir tvarką, ir vyresnybę, ir Romos viešpatavimą. Ar iš tikrųjų taip? Man sakė, kad jūs tiesiog apsėstieji, tai atskleiskite, ką gi atnešate? Ar mylėti nuodėmė? Ar džiaugtis nuodėmė? Ar trokšti laimės nuodėmė? Ar jūs tikrai gyvenimo priešai? Ar krikščionis būtinai turi būti elgeta? Ar aš turėčiau išsižadėti Ligijos? Kokia ta jūsų tiesa? Jūsų darbai ir jūsų žodžiai — it skaidrus vanduo, bet koks to vandens dugnas? Matote, aš atviras. Išsklaidykite tamsą! Nes girdėjau dar ir taip šnekant: „Graikija sukūrė išmintį ir grožį, Roma — galybę, o ką gi jie atneša?“ Tai pasakykite, ką atnešate? Jeigu už jūsų durų šviesybė, tai atidarykite man jas!

— Mes atnešame meilę! — tarė Petras.

O Paulius Tarsietis pridūrė:

— Jei kalbėčiau žmonių ir angelų balsais, o meilės neturėčiau, tai būčiau kaip varis žvangantis...

Tačiau senojo Apaštalo širdį sujaudino ši kenčianti siela, kuri it

paukštė uždaryta narvelyje veržėsi į saulę, tad ištiesė į Vinicijų rankas ir prabilo:

— Kas beldžiasi, tam bus atidaryta, ir Viešpaties malonė su tavimi, tad laiminu tave, tavo sielą ir tavo meilę vardan pasaulio Išganytojo.

Vinicijus jau ir kalbėjo susijaudinęs, o dabar, išgirdęs palaiminimą, šoko prie Petro, ir įvyko neregėtas dalykas. Šis kviritų palikuonis, dar neseniai svetimšalio žmogumi nelaikęs, sugriebė seno galilėjiečio ranką ir dėkingas prispaudė ją prie lūpų.

O Petras apsidžiaugė, nes suprato, kad sėkla krito dar į vieną dirvą ir jo žvejo tinklas ištraukė dar vieną sielą.

Kiti susirinkusieji, ne mažiau apsidžiaugę šiuo aiškiai parodytu pagarbos ženklu Dievo Apaštalui, sušuko vienu balsu:

— Garbė Viešpačiui aukštybėse!

Vinicijus pakilo spindinčiu veidu ir prabilo:

— Matau, kad laimė gali gyvuoti tarp jūsų, nes pats jaučiuosi laimingas ir manau, kad taip pat įtikinsite mane ir kitais klausimais. Tačiau dar pasakysiu jums, kad tai įvyks ne Romoje — cezaris važiuoja į Ancijų, ir aš turiu ten keliauti, nes taip man įsakyta. Žinote, kad nepaklausymas — tai mirtis. Tačiau jeigu įgijau malonę jūsų akyse, keliaukite kartu, kad įskiepytumėte man savo tiesą. Jums ten bus netgi saugiau negu man, toje žmonių aibėje galėsite skelbti savo tiesą pačiuose cezario rūmuose. Sako, Aktė krikščionė, o ir tarp pretorionų yra krikščionių, pats mačiau, kaip kareiviai klaupėsi prieš tave, Petrai, prie Nomento vartų. Ancijuje turiu dvarą, ten rinksimės Nerono pašonėje klausytis jūsų pamokymų. Kalbėjo man Glaukas, kad dėl vienos sielos jūs pasiryžę keliauti į pasaulio galą, tad padarykite taip dėl manęs, ką padarėte dėl kitų, dėl kurių atėjote čia net iš Judėjos, padarykite taip ir neapleiskite sielos mano!

Išgirdę šiuos žodžius, jie ėmė tartis, džiaugdamiesi savo mokslo pergale ir ta reikšme, kurią pagonių pasauliui turės augustiono ir vienos seniausių Romos giminės palikuonio atsivertimas. Jie iš tikrųjų buvo pasiryžę dėl vienos žmogaus sielos keliauti į pasaulio galą ir po Mokytojo mirties nieko kito nė nedarė, tad jiems net nekilo mintis atsisakyti. Tačiau Petras šiuo metu buvo visos didžiulės bendruomenės ganytojas, todėl važiuoti negalėjo, bet Paulius Tarsietis, neseniai pabuvęs Aricijoje ir Fregelose, o dabar susiruošęs į ilgą kelionę po Rytus lankyti tenykščių bažnyčių ir įkvėpti joms naujos

uolumo dvasios, sutiko lydėti jaunąjį tribūną į Ancijų, nes ten lengva surasti laivą, plaukiantį į Graikijos jūras.

Vinicijus, nors ir nuliūdęs, kad Petras, tiek gera jam padaręs, nelydės jo, vis tiek nuoširdžiai padėkojo, o paskui kreipėsi į senąjį Apaštalą su paskutiniu prašymu:

— Žinodamas, kur gyvena Ligija,— tarė,— galėčiau pats nueiti pas ją ir paklausti, kadangi tai dera, ar sutiktų mane turėti savo vyru, kai mano siela taps krikščioniška, bet vis dėlto geriau prašyčiau tave, Apaštale: leisk man ją pamatyti arba pats nuvesk pas ją. Nežinau, ar ilgai teks man būti Ancijuje, be to, atminkite, kad prie cezario niekas nėra tikras dėl savo rytojaus. Petronijus jau sakė, kad ten man nelabai bus saugu. Tad tegu išvysiu ją dabar, tegu pasisotina akys jos reginiu, tebus paklaustà, ar užmirš mano padarytą blogį, ar pasidalys su manimi gėriu.

Apaštalas Petras geraširdiškai nusišypsojo ir tarė:

— Kas gi gali atsisakyti suteikti tau, sūnau mano, tokį pelnytą džiaugsmą.

Vinicijus vėl pasilenkė prie jo rankų, nes jau visai nebegalėjo sutramdyti perpildytos širdies. Apaštalas suėmė jo skruostus ir tarė:

— O tu nebijok cezario, nes sakau tau: nė plaukas nenukris nuo tavo galvos.

Tada išsiuntė Miriam atvesti Ligiją, liepęs nesakyti, ką čia atrasianti, kad mergina patirtų kuo didesnį džiaugsmą.

Eiti buvo netoli, tad netrukus susirinkusieji pamatė tarp sodelio mirtų Miriam, už rankos vedančią Ligiją.

Vinicijus buvo bebėgąs pasitikti, bet išvydęs numylėtinę iš laimės neteko jėgų ir stovėjo plakančia širdimi, užgniaužęs kvapą, vos išsilaikydamas ant kojų, šimtąkart labiau susijaudinęs negu tada, kada pirmą kartą gyvenime išgirdo partų strėles zvimbiant apie galvą.

Ji įlėkė nieko nesitikėdama ir, pamačiusi Vinicijų, sustojo it įbesta. Jos veidas paraudo, paskui staiga baisiai išbalo, apstulbusiomis, išsigandusiomis akimis peržvelgė susirinkusius.

Tačiau aplinkui matė giedrus, geraširdiškus žvilgsnius. O Apaštalas Petras priėjęs tarė:

— Ligija, ar tu jį tebemyli?

Valandėlę viešpatavo tyla. Jos lūpos ėmė drebėti kaip vaiko, kuris vos tramdo verksmą, jaučiasi nusižengęs ir dabar reikia prisipažinti kaltę.

— Atsakyk,— paragino Apaštalas.

Ir tada ji nuolankiai ir su baime balse sukuždėjo, parklupdama prie Petro kojų:

— Taip...

Vinicijus akimoju atsiklaupė šalia jos, o Petras uždėjo rankas jiems ant galvų ir ištarė:

— Mylėkitės Viešpatyje ir Jo garbei, nes nėra nuodėmės meilėje jūsų.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT KETVIRTAS

Vaikštinėdamas po sodelį, Vinicijus trumpais, iš širdies gilumos išplėštais žodžiais papasakojo, ką prieš valandėlę buvo išpažinęs Apaštalui: savo sielos nerimą, jame įvykusias permainas ir pagaliau tą begalinį ilgesį, kuris aptemdęs jam gyvenimą nuo tada, kada palikęs Miriam namus. Prisipažino Ligijai, kad norėjęs ją užmiršti, bet nepajėgęs. Galvojęs apie ją dienas naktis. Ją priminęs tas jos paliktas kryželis iš bukmedžio šakučių, kurį jis patalpinęs lararijuje ir nejučiomis garbinęs lyg kokią dievybę. Ir ilgėjęsis jos labiau ir labiau, nes meilė buvusi stipresnė už jį ir jau pas Aulus užvaldžiusi jo širdį... Kitiems gyvenimo giją verpiančios parkos, o jam ją verpusi meilė, pasiilgimas ir liūdesys. Jis blogai elgęsis, bet tai išplaukę iš meilės. Mylėjęs ją pas Aulus ir Palatine, ir Ostriane klausančią Petro žodžių, ir eidamas jos grobti su Krotonu, ir budinčią prie jo pątalo, ir kai jį palikusi. Štai buvo atėjęs Chilonas, aptikęs jos buveinę ir įkalbinėjęs pagrobti, bet jis verčiau nubaudęs Chiloną ir atvykęs pas apaštalus prašyti tiesos ir jos... Ir tebūna palaiminta toji valanda, kada jam kilusi tokia mintis, nes štai dabar esąs šalia jos, ir ji tikriausiai jau nebebėgsianti nuo jo, kaip paskutinį kartą iš Miriam namų?

— Aš ne nuo tavęs bėgau,— pasakė Ligija.

— Tai kodėl taip padarei?

Ji pakėlė į jį irisų spalvos akis, paskui susigėdusi nuleido galvą ir atsakė:

— Tu žinai...

Vinicijus valandėlę nutilo iš beribės laimės, paskui vėl prašneko, kaip palengva jam atsivėrusios akys, jog ji esanti visai skirtinga nuo kitų Romos moterų ir gal tik į Pomponiją panaši. Pats nesusigaudė

savo jausmuose, tad nesugebėjo jai gerai išsakyti, kad su ja ateina į pasaulį kažkoks visai kitas, ligi šiol dar neregėtas grožis, ne tik kūno, bet ir sielos. Ir ištarė žodžius, kurie džiaugsmu užtvindė jai krūtinę: jog pamilęs ją netgi už tai, kad bėgusi nuo jo, ir kad būsianti jam šventa prie namų židinio.

Po to nutvėrė Ligiją už rankos ir, nebeįstengdamas toliau kalbėti, tik žiūrėjo susižavėjęs kaip į atgautą gyvenimo laimę ir kartojo mylimosios vardą, lyg norėdamas tikrai įsitikinti, kad ją surado ir kad yra šalia jos:

— O Ligija! O Ligija!..

Pagaliau ėmė klausinėti, kas dedasi jos širdyje, ir ji prisipažino, kad pamilusi jį, pamilusi dar Aulų namuose, ir jeigu iš Palatino būtų nuvedęs ją pas juos, būtų jiems prisipažinusi jį mylinti ir stengusis permaldauti, kad nerūstautų ant jo.

— Prisiekiu tau,— tarė Vinicijus,— kad man nė į galvą nebuvo atėję atimti tave iš Aulų. Petronijus kada nors tau pasakys, kad jau anuomet jam kalbėjau, jog myliu tave ir noriu vesti. Pasakiau jam: „Tepatepa mano duris vilko taukais ir tesėda prie mano židinio!“ Tačiau jis mane išjuokė ir pakišo cezariui mintį pareikalauti tavęs kaip įkaitės ir atiduoti man. Kiek kartų sielvartaudamas jį keikiau, bet gal palankus likimas taip lėmė, nes kitaip būčiau nepažinęs krikščionių ir nesupratęs tavęs...

— Patikėk manimi, Markai,— pasakė Ligija,— kad čia Kristus sąmoningai tave vedė prie savęs.

Vinicijus pakėlė galvą kiek nustebęs.

— Teisybė! — gyvai tarė,— viskas susiklostė taip keistai: tavęs ieškodamas susitikau su krikščionimis... Ostriane apstulbęs klausiausi Apaštalo, nes to niekada nebuvau girdėjęs. Tai tu meldeisi už mane.

— Taip,— atsakė Ligija.

Praėję pro gebenėmis tankiai apraizgytą pavėnę, jiedu prisiartino prie tos vietos, kur Ursas, pasmaugęs Krotoną, puolė Vinicijų.

— Jeigu ne tu,— tarė jaunuolis,— štai čia būčiau žuvęs.

— Neprimink! — atsakė Ligija.— Ir neprikišk to Ursui.

— Argi aš galėčiau jam keršyti, kad tave gynė? Jeigu būtų vergas, tuojau pat duočiau jam laisvę.

— Jeigu jis būtų vergas, Aulai seniai jį būtų atleidę.

— Prisimeni,— tarė Vinicijus,— aš tave norėjau grąžinti Au-

lams? Tačiau tu atsisakei, kad cezaris sužinojęs jiems nekeršytų. Žiūrėk: dabar juos galėsi matyti, kada tik panorėsi.

— Kodėl, Markai?

— Sakau: „dabar", o turiu galvoje, kad galėsi juos matyti tada, kai būsi mano. Taip!.. Nes jeigu sužinojęs cezaris paklaustų, ką padariau su man jo patikėta įkaite, atsakyčiau: „Vedžiau ją, ir pas Aulus lankosi man leidus". Jis ilgai Ancijuje neužtruks, nes veržiasi į Achają, o jei ir užtruktų, nebūtina man jį matyti kasdien. Kai Paulius Tarsietis išmokys mane jūsų Tiesos, priimsiu krikštą ir sugrįšiu čia, pasistengsiu, kad vėl man draugiški būtų Aulai, kurie šiomis dienomis grįžta į miestą, ir tada nebeliks kliūčių, aš pasiimsiu tave ir pasodinsiu prie savo židinio. O carissima, carissima!

Po šių žodžių iškėlė rankas, lyg dangų kviesdamas savo meilės liudininku, o Ligija, droviai žvelgdama į jį spindinčiomis akimis, tarė:

— Ir tada pasakysime: „Kur tu, Kajau, ten ir aš, Kaja".

— Ne, Ligija! — sušuko Vinicijus.— Prisiekiu tau, kad niekur jokia moteris vyro namuose nebuvo taip gerbiama, kaip tu būsi manuosiuose.

Valandėlę ėjo tylėdami, nesutalpindami krūtinėje laimės, karštai įsimylėję vienas kitą, lyg du dievaičiai, tokie gražūs, tarsi juos su žiedais būtų paleidęs į pasaulį pavasaris.

Pagaliau sustojo po kiparisu prie pat namo durų. Ligija atsirėmė į jo kamieną. O Vinicijus vėl ėmė maldauti virpančiu balsu:

— Liepk Ursui nueiti į Aulų namus, paimti tavo daiktus, vaikiškus žaislus ir atnešti į mano namus.

O ji, nuraudusi kaip rožė arba kaip aušra, atsakė:

— Papročiai liepia kitaip.

— Žinau. Juos paprastai atneša pronuba* tiktai paskui nuotaką, bet tu padaryk taip dėl manęs. Aš pasiimsiu juos į savo dvarą Ancijuje, ir jie man primins tave.

Tada susidėjo rankas ir ėmė kartoti lyg prašantis vaikas:

— Pomponija sugrįžta šiomis dienomis, tai padaryk taip, dieviškoji, padaryk, carissima mano!

— Tegu Pomponija pasielgia kaip nori,— atsakė Ligija, dar skaisčiau nuraudusi paminėjus pronubą.

---

* Matrona, lydinti nuotaką ir mokanti ją žmonos pareigų. (*Aut. pastaba*)

Ir vėl abu nutilo, iš meilės antplūdžio vos atgaudami kvapą krūtinėje. Ligija stovėjo pečiais atsirėmusi į kiparisą, paunksnėje it žiedas baltuojančiu veidu, nuleidusi akis, tankiau besikilnojančia krūtine, o Vinicijus mainėsi ir balo. Vidudienio tyloje jie girdėjo plakant savo širdis, ir susižavėjimo ekstazėje šis kiparisas, mirtų krūmai ir pavėnės gebenės pavirto jiems meilės sodu.

Tačiau tarpduryje pasirodė Miriam ir pakvietė vidudienio vaišių. Susėdo jie tarp apaštalų, šie švelniai žiūrėjo į juos kaip į jaunąją kartą, kuri po jų mirties saugos ir toliau sės naujojo mokslo sėklą. Petras laužė ir laimino duoną, visų veiduose švietė ramybė, kažkokia didžiulė laimė, rodos, kupinai pripildė visą šią patalpą.

— Žiūrėk,— pagaliau tarė Paulius Vinicijui,— argi mes gyvenimo ir džiaugsmo priešai?

O šis atsakė:

— Žinau, kokie esate, nes niekada nesu buvęs toks laimingas kaip tarp jūsų.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT PENKTAS

Tos dienos vakarą Vinicijus, eidamas per Forumą namo, prie įėjimo į Vicus Tuscus* pamatė paauksuotą Petronijaus lektiką, nešamą aštuonių Bitinijos vyrų, ir, rankos mostu juos sustabdęs, priėjo prie užuolaidų.

— Saldžių ir malonių sapnų tau! — sušuko jis, pamatęs snūduriuojantį Petronijų.

— Ak, tai tu! — tarė išbudintas Petronijus.— Taip, buvau užsnūdęs, nes naktį praleidau Palatine. Dabar išsiruošiau ką nors nusipirkti paskaityti Ancijuje... Kas girdėti?

— Vaikštai pas knygininkus? — paklausė Vinicijus.

— Taip. Nenoriu ardyti savo bibliotekos, tai kelionei kaupiu atskiras atsargas. Sako, pasirodė nauji Muzonijaus ir Senekos veikalai. Ieškau taip pat Persijaus ir vieno Vergilijaus eklogų leidinio, kurio dar neturiu. Oi, kaip aš nuvargau ir kaip įskaudo rankos maustant ritinius nuo virbų. Nes jeigu jau atsidūrei pas knygininką, smalsumas spiria ir šį, ir tą pažiūrėti. Buvau pas Aviruną, pas Atraktą

* Tuskų gatvė (*lot.*).

Argilete, o prieš tai dar pas Sosijus, pas tuos, kur įsikūrę Vicus Sandalarius*. Prisiekiu Kastoru! Kaip marina miegas!..

— Buvai Palatine, tai aš turiu tave paklausti, kas girdėti? Ar žinai ką nors? Pasiųsk lektiką ir dėklus su knygomis namo, ir eime pas mane. Pasišnekėsime apie Ancijų ir dar apie kai ką.

— Gerai,— atsakė Petronijus, lipdamas iš lektikos.— Juk žinai, be abejo, kad poryt iškeliaujame į Ancijų.

— Iš kur aš žinosiu?

— Kokiame pasaulyje tu gyveni? Tai aš pirmas tau pranešu šią žinią? Taip! Būk pasiruošęs poryt rytą. Žirniai su alyva nepadėjo, skepeta ant storo kaklo nepadėjo, ir Variabarzdis užkimo. Tad apie delsimą nėra nė kalbos. Keikia Romą ir jos orus paskutiniais žodžiais, jeigu įmanytų, tai su žeme ją sulygintų arba ugnimi paleistų ir veržiasi prie jūros kuo greičiau. Jis sako, kad tie kvapai, vėjo nešami iš siaurų gatvelių, varo jį į grabą. Šiandien sudėtos didelės aukos visose šventyklose, kad jis atgautų balsą — ir vargas Romai, ypač jo senatui, jei greitai neatgaus.

— Tada nebūtų ko vykti į Achają.

— Argi mūsų dieviškasis cezaris turi tik šį vieną talentą? — atsakė šypsodamasis Petronijus.— Galėtų pasirodyti olimpinėse žaidynėse kaip poetas su savo „Trojos gaisru“, kaip važnyčiotojas, kaip muzikas, kaip atletas, netgi kaip šokėjas ir kiekvieną kartą susirinktų visus nugalėtojams skirtus vainikus. Žinai, kodėl ta beždžionė užkimo? Štai vakar jis įsigeidė šokiu prilygti mūsų Pariui ir šoko mums Ledos istoriją, suprakaitavo ir peršalo. Visas buvo šlapias ir glitus lyg ką tik ištrauktas iš vandens ungurys. Keitė kaukes vieną po kitos, sukosi it verpstas, mosavo rankomis lyg nusigėręs jūreivis, net šlykštu buvo žiūrėti į tą didelį pilvą ir tas plonas kojas. Paris mokė jį dvi savaites, bet tik įsivaizduok Ahenobarbą Ledos arba dievo-gulbino vaidmenyje. Na ir gulbinas, nėra ko ir kalbėti! Tačiau jis nori viešai pasirodyti su ta pantomima, pirmiau Ancijuje, o paskui Romoje.

— Žmonės jau piktinosi jo viešu dainavimu, bet pagalvok tik — Romos cezaris pasirodys kaip mimas! O ne! Roma to veikiausiai nepakęs!

— Mano mielas! Roma viską pakęs, o senatas pareikš padėką „tėvynės tėvui“.

Valandėlę palaukęs pridūrė:

— O minia tik didžiuojasi, kad cezaris — jos juokdarys.

* Sandalų gatvė (*lot.*).

— Pasakyk man, ar galima dar žemiau smukti?

Petronijus gūžtelėjo pečiais.

— Tu gyveni sau namuose mąstydamas čia apie Ligiją, čia apie krikščionis ir turbūt nežinai, kas atsitiko prieš porą dienų. Nagi Neronas viešai susituokė su Pitagoru. Pasirodė kaip nuotaka. Pagalvotum, kad viršytas bet koks beprotybės saikas, teisybė? Ir ką tu pasakysi: atėjo pašaukti flaminai ir iškilmingai sutuokė. Buvau ten. Ir aš daug ką galiu pakęsti, bet, prisipažinsiu, tuo metu pagalvojau: jeigu yra dievai, tai turėtų duoti kokį ženklą... Tačiau cezaris netiki dievų ir neapsirinka.

— Taigi jis viename asmenyje ir vyriausiasis žynys, ir dievas, ir ateistas,— tarė Vinicijus.

Petronijus ėmė juoktis.

— Teisybė! Man nebuvo atėję į galvą, bet čia junginys, kokio ligi šiol pasaulis nebuvo regėjęs.

Paskui stabtelėjęs tarė:

— Ir dar reikia pridurti, kad tas dievų netikintis vyriausiasis žynys ir tas iš jų besityčiojantis dievas jų bijo kaip ateistas.

— Įrodymas — atsitikimas Vestos šventykloje.

— Koksai pasaulis!

— Koks pasaulis, toks cezaris!.. Tačiau ilgai taip nebus.

Taip kalbėdamiesi, įėjo į Vinicijaus namus, šeimininkas linksmai paliepė duoti vakarienę, o paskui kreipėsi į Petronijų:

— Ne, mano mielas, pasaulis turi atgimti.

— Ne mes jam atnešime atgimimą,— pasakė Petronijus,— jau vien todėl, kad Nerono laikais žmogus yra kaip drugelis: gyvena saulės glostomas, o padvelkus pirmam šalčiui — žūsta... nors ir nenorėtų! Prisiekiu Majos sūnumi! Ne kartą save klausiu, kokiu stebuklu toks Lucijus Saturninas galėjo sulaukti devyniasdešimt trejų metų, pergyventi Tiberijų, Kaligulą, Klaudijų?.. Tačiau gana apie tai. Gal leisi man pasiųsti tavo lektiką atgabenti Eunikę? Kažkaip išlakstė man miegai, ir norėčiau pasilinksminti. Liepk, kad vakarienei ateitų citristas, o paskui pasišnekėsime apie Ancijų. Reikia viską gerai apgalvoti, ypač tau.

Vinicijus įsakė atgabenti Eunikę, bet pareiškė, kad dėl viešnagės Ancijuje neketinąs sukti sau galvos. Tesuką ją tie, kas temoka gyventi cezario malonės spinduliuose. Pasaulis nesibaigiąs Palatinu, ypač tiems, kurie ką kita turi širdyje ir sieloje.

Ir kalbėjo taip nerūpestingai, taip pagyvėjęs, kad Petronijus buvo nustebintas ir, valandėlę žiūrėjęs į jį, paklausė:

— Kas tau darosi? Tu šiandien toks kaip tais laikais, kai dar nešiojai auksinę bulę ant kaklo.

— Aš laimingas,— atsakė Vinicijus.— Pasikviečiau tave apgalvotai, norėdamas tatai pasakyti.

— Tai kas gi atsitiko?

— Kai kas, ko nemainyčiau į pačią Romos imperiją.

Taip pasakęs, atsisėdo, įsispyrė delnais į krėslo porankius, pasirėmė galvą ir ėmė kalbėti šypsenos nušviestu veidu ir spindinčiomis akimis:

— Ar prisimeni, kaip drauge buvome pas Aulą Plaucijų ir ten pirmą kartą pamatei dieviškąją merginą, kurią pats pavadinai aušra ir pavasariu? Prisimeni tą Psichę, tą nepalyginamąją, tą gražiausiąją iš visų merginų ir visų jūsų deivių?

Petronijus žiūrėjo į jį taip nustebęs, tarsi norėdamas pasitikrinti, ar jam nepasimaišęs protas.

— Kaip tu čia kalbi? — pagaliau tarė.— Žinoma, aš atsimenu Ligiją.

O Vinicijus atsakė:

— Aš jos sužadėtinis.

— Ką?..

Tačiau Vinicijus pašokęs pašaukė dispensatorių.

— Tegu vergai sueina čia visi iki vieno! Gyvai!

— Tu jos sužadėtinis? — pakartojo Petronijus.

Dar nespėjus jam atsikvošėti, didžiulis Vinicijaus namų atrijus prigužėjo žmonių. Bėgo uždusę seniai, vyrai pačiame stiprume, moterys, berniukai ir mergaitės. Atrijuje darėsi vis ankščiau: koridoriuose, vadinamuose *fauces*, aidėjo šūksniai įvairiomis kalbomis. Pagaliau visi sustojo it mūras pasieniais ir tarp kolonų, o Vinicijus, išėjęs prie impluvijaus, kreipėsi į atleistinį Demą šiais žodžiais:

— Kas ištarnavo mano namuose dvidešimt metų, tegu rytoj prisistato pretoriui ir gaus laisvę, kas tiek neištarnavo, gaus po tris aukso monetas ir savaitę laiko dvigubą dovį maisto. Į kaimo ergastulus pasiųsti įsakymą, kad žmonėms būtų dovanotos bausmės, nuimtos grandinės, kad jie būtų sočiai maitinami. Žinokite, išaušo man laiminga diena, ir noriu, kad namuose viešpatautų džiaugsmas.

Vergai valandėlę stovėjo tylėdami, tarsi netikėjo savo ausimis, paskui visi kartu iškėlė aukštyn rankas ir kaip vienas sukliko:

— O-o! Pone! O-o-o!..

Vinicijus rankos mostu juos atleido, ir, nors buvo bepuolą dėkoti ir kristi po kojomis, visi skubiai išėjo, pripildydami namus džiaugsmo nuo pamatų iki pastogės.

— Rytoj,— pasakė Vinicijus,— liepsiu jiems susirinkti sode ir braižyti žemėje kokius nori ženklus. Tuos, kurie nubrėš žuvį, į laisvę paleis Ligija.

Bet Petronijus, kuris niekada niekuo ilgai nesistebėdavo, jau atvėso ir paklausė:

— Žuvį? Aha! Atsimenu, ką sakė Chilonas: tai krikščionių ženklas.

Paskui ištiesė Vinicijui ranką ir tarė:

— Laimė visada ten, kur žmogus ją mato. Teberia Flora jums žiedus po kojų ilgus metus. Linkiu tau visko, ko tu pats sau linki.

— Ačiū tau, nes maniau, kad atkalbinėsi, o tai būtų, žinoma, tik laiko gaišinimas.

— Aš atkalbinėsiu? Anaiptol. Atvirkščiai — sakau tau, kad gerai darai.

— Ak tu vėtrunge! — linksmai atsakė Vinicijus.— Ar užmiršai, ką man andai kalbėjai, kai ėjome iš Grecinos namų?

Tačiau Petronijus šaltakraujiškai tarė:

— Ne! Bet pakeičiau nuomonę.— O luktelėjęs pridūrė: — Mano mielas! Romoje viskas keičiasi. Vyrai keičia žmonas, žmonos keičia vyrus, tai kodėl man nepakeisti nuomonės? Nedaug betrūko, kad Neronas būtų vedęs Aktę, kurios kilmę tyčia dėl jo išvedė iš karalių giminės. Ir ką gi! Būtų turėjęs garbingą žmoną, o mes — garbingą Augustą. Prisiekiu Protėju ir jo jūrų gelmėmis! Visada keisiu nuomonę, kai tik matysiu, kad atėjo metas arba man patogu. O dėl Ligijos, tai jos karališka kilmė yra tikresnė negu pramanyti Aktės protėviai. Tačiau tu Ancijuje saugokis Popėjos, ji kerštinga.

— Nė neketinu! Ancijuje net plaukas man nenukris nuo galvos.

— Jeigu tu manai, kad dar kartą mane nustebinsi, tai apsirinki, bet iš kur toks įsitikinimas?

— Man taip pasakė Apaštalas Petras.

— A! Tau pasakė Apaštalas Petras! Čia jau aš neturiu argumentų, bet leisk man imtis kai kurių atsargumo priemonių bent jau dėl to, kad Petras nepasirodytų esąs netikras pranašas, nes jeigu Apaštalas Petras kartais apsiriktų, tada prarastų tavo pasitikėjimą, kurio ir ateityje tam Apaštalui Petrui tikriausiai dar prireiks.

— Daryk, ką nori, bet aš juo tikiu. Ir jeigu manai, kad su pašaipa vis kartodamas jo vardą mane nuo jo atgrasinsi, tai klysti.

— Na, tai dar vienas klausimas: ar tu jau krikščionis?

— Ligi šiol — ne, bet Paulius Tarsietis vyksta kartu aiškinti man Kristaus mokslo, o paskui aš apsikrikštysiu, nes tavo kalbos, kad jie yra gyvenimo ir džiaugsmo priešai — netiesa!

— Tuo geriau tau ir Ligijai,— atsakė Petronijus.

Po to, gūžtelėjęs pečiais, tarė lyg pats sau:

— Nuostabus dalykas vis dėlto, kaip tie žmonės moka pritraukti pasekėjus ir kaip ta sekta plinta.

O Vinicijus atsakė taip karštai, lyg pats būtų buvęs apkrikštytas:

— Taip! Tūkstančiai, dešimtys tūkstančių jų yra Romoje ir Italijos miestuose, Graikijoje ir Azijoje. Yra krikščionių legionuose ir tarp pretorionų, yra pačiuose cezario rūmuose. Išpažįsta šį mokslą vergai ir piliečiai, vargšai ir turtuoliai, plebėjai ir patricijai. Juk žinai, kad kai kurie Kornelijai yra krikščionys, kad krikščionė yra Pomponija Grecina, kad ja buvo, matyt, Oktavija, o dabar — Aktė? Taip, šis mokslas apima pasaulį, ir tik jis gali jam atnešti atgimimą. Negūžčiok pečiais, nes nežinia, gal po mėnesio ar metų pats jį priimsi.

— Aš? — atsiliepė Petronijus.— Ne, prisiekiu Letos sūnumi! Aš jo nepriimsiu, nors jame glūdėtų tiesa ir išmintis tiek žmogiška, tiek dieviška... Tai pareikalautų darbo, o aš nemėgstu dirbti. Tada tektų kai ko atsižadėti, o aš nemėgstu gyvenime nieko atsižadėti... Su tavo būdu, kuris yra it ugnis ir verdantis vanduo, visada galėjo kažkas panašaus atsitikti, bet aš? Aš turiu savo gemas, savo kamėjas, savo vazas ir savo Eunikę. Olimpo netikiu, bet jį įsirengiu žemėje ir klestėsiu, kol mane pervers dieviškojo lankininko strėlė arba kol cezaris man lieps atverti sau venas. Pernelyg mėgstu našlaičių aromatą ir patogų triklinijų. Myliu netgi mūsų dievus... kaip retorines figūras, ir Achają, į kurią rengiuosi su mūsų nutukusiu, plonakoju, neprilygstamuoju, dieviškuoju cezariu — Augustu, Periodoniku... Herkuliu, Neronu!..

Taip pasakęs, pralinksmėjo vien nuo prielaidos, kad jis galėtų priimti Galilėjos žvejų mokslą, ir pradėjo pusbalsiu dainuoti:

Mirtų šakelėm žaliom apipinsiu sau šveitrųjį kardą,
Kaip kad padarė Harmodijas ir Aristogitonas...[141]

Tačiau tuoj nustojo, nes šauklys pranešė, kad atgabenta Eunikė. Vos jai atvykus, buvo paduota vakarienė, jos metu, citristui dainuojant dainas, Vinicijus papasakojo Petronijui apie Chilono apsilankymą ir apie tai, kaip tas apsilankymas pakišęs jam mintį eiti tiesiai pas apaštalus, beje, tokia mintis jam kilusi, kada buvo plakamas Chilonas.

Petronijus, kurį vėl ėmė marinti miegas, persibraukė ranka kaktą ir atsakydamas tarė:

— Mintis gera, jei geros pasekmės. O dėl Chilono, tai aš būčiau liepęs jam duoti penkias aukso monetas, bet jei liepei jį plakti, tai jau reikėjo ir užplakti, nes ką gali žinoti, gal ateityje jam lenksis ir senatoriai, kaip lenkiasi jie šiandien raiteliui Dervasiūliui Vatinijui. Labanakt.

Ir nusiėmę vainikus pradėjo su Eunike ruoštis namo, o jiems išėjus, Vinicijus persikėlė į biblioteką ir parašė Ligijai tokį laišką:

„Noriu, kai atversi nuostabias akis, o dieviškoji, kad šis laiškas pasakytų tau: laba diena! Todėl šiandien rašau, nors rytoj tave pamatysiu. Cezaris poryt iškeliauja į Ancijų, ir aš, deja, turiu jį lydėti. Juk esu sakęs tau, kad jo nepaklausius pakibtų grėsmė gyvybei, o dabar aš neturėčiau drąsos mirti. Bet jeigu tu nenori, parašyk man tik vieną žodį, ir aš pasiliksiu, o Petronijus tegu pasirūpina, kaip nukreipti nuo manęs pavojų. Šiandien, džiaugsmo dieną, apdalijau dovanomis visus vergus, o tuos, kurie ištarnavo mano namuose dvidešimt metų, rytoj nuvesiu pas pretorių, kad duotų jiems laisvę. Tu, brangioji, turi mane už tai pagirti, nes man atrodo, kad šis pasielgimas atitinka tą palaimingą mokslą, kurį tu išpažįsti, o be to — taip padariau dėl tavęs. Pasakysiu jiems rytoj, kad tau turi nusilenkti už laisvę, kad tau būtų dėkingi ir šlovintų vardą tavo. Užtat pats pasiduodu į tavo ir laimės nelaisvę ir kad niekada iš jos neišsivaduočiau. Tebūna prakeiktas Ancijus ir tos Ahenobarbo kelionės. Jaučiuosi triskart, keturiskart laimingas, kad nesu toks išmintingas kaip Petronijus, nes tada gal reikėtų keliauti į Achają. O kol kas išsiskyrimo valandą man pasaldins mintys apie tave. Kada tik galėsiu ištrūkti, sėsiu ant žirgo ir šuoliuosiu į Romą pradžiuginti akis tavo reginiu ir ausis tavo švelniu balsu. O kai negalėsiu, pasiųsiu vergą su laišku ir klausimais apie tave. Sveikinu tave, dieviškoji, ir apkabinu tavo kojas. Nepyk, kad vadinu tave dieviškąja. Jei uždrausi, paklausysiu, bet šiandien dar nemoku kitaip. Sveikinu tave iš būsimų tavo namų — visa siela".

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT ŠEŠTAS

Romoje buvo žinoma, kad cezaris pakeliui norėjo aplankyti Ostiją, tikriau sakant, didžiausią pasaulyje laivą, kuris ką tik atvežė iš Aleksandrijos grūdus, o toliau Pakrantės keliu* plauks į Ancijų. Įsakymai jau buvo duoti prieš keletą dienų, todėl nuo pat ryto prie Porta Ostiensis rinkosi vietiniai žiopsotojai ir įvairiausių svetimšalių minios paganyti akių po cezario palydą, į kurią Romos plebėjai niekada negalėjo atsižiūrėti. Kelias iki Ancijaus nebuvo nei sunkus, nei tolimas, o pačiame mieste, susidedančiame iš puikių valdiškų rūmų ir dvarų, galėjai rasti visus patogumus ir net rafinuočiausią to meto prabangą. Bet cezaris buvo pratęs imtis į kelionę įvairius savo mėgstamiausius daiktus, pradedant muzikos instrumentais ir namų apyvokos reikmenimis, baigiant skulptūromis ir mozaikomis, kurios būdavo išdėliojamos net trumpai jam sustojus kelyje pailsėti arba pasistiprinti. Todėl kiekvienoje išvykoje jį lydėdavo tuntas tarnų, jau nekalbant apie pretorionų būrius ir augustionus, kurių kiekvienas turėjo atskirą vergų pulką.

Tos dienos ankstyvą rytą Kampanijos piemenys, apsimovę kojas ožkų kailiais, saulės nugairintais veidais, ginė per vartus penkis šimtus asilių, kad į Ancijų atvykusi Popėja rytojaus dieną galėtų kaip visada išsimaudyti jų piene. Žmonės patenkinti juokėsi, žiūrėdami į dulkių debesyse linguojančias ilgas bandos ausis, ir džiaugsmingai klausėsi botagų švilpesio ir laukinio piemenų rėkavimo. Praėjus asilėms, spiečiai rūmų tarnų puolė ant kelio ir, uoliai jį nušlavę, ėmė barstyti gėlėmis bei pinijų skujomis. Minia ne be pasididžiavimo kartojo, kad visas kelias iki pat Ancijaus taip nuklotas gėlėmis, surinktomis iš aplinkinių privačių sodų ir net supirktomis už didelius pinigus iš prekiautojų prie Porta Mugionis**. Vis labiau dienojant, kas valanda žmonių debesys didėjo. Kai kas atsivedė visą šeimyną, kad laikas jiems per daug neprailgtų, išsidėliojo atsineštą maistą ant naujai Cereros šventyklai skirtų akmenų ir užkandžiavo po plynu dangumi. Kai kur susispietė būreliai, juose toną davė visko matę vyrai. Kalbėjo apie cezario išvyką, taip pat apie jo būsimas keliones ir keliones apskritai, jūreiviai ir seni kariai porino tolimų žygių metu girdėtus stebuklus tose šalyse, kur ligi šiol romėnas dar nebuvo kojos įkėlęs.

---

* Via Littoralis. (*Aut. pastaba.*)

** Galvijų vartai (*lot.*).

Miestiečiai, kuriems gyvenime toliau niekur neteko būti, tik ligi Via Appia, čia apstulbę klausėsi apie Indijos ir Arabijos stebuklus, apie Britaniją supančius archipelagus, kur vienoje salelėje Briarėjas laikė užmigusį Saturną[142] ir gyvena dvasios, apie hiperborėjų kraštus[143], apie sustingusias jūras, apie Okeano vandenų šnypštimą ir kauksmą, kai besileidžianti saulė nyra į gelmenis. Tokias žinias už gryną pinigą priėmė Romos skurdžiai, juk jomis tikėjo netgi tokie vyrai kaip Plinijus ir Tacitas. Kalbėjo ir apie laivą, kurį ketino aplankyti cezaris: jis gabenąs dvejiems metams kviečių ir dar keturis šimtus keleivių, tiek pat įgulos ir aibę laukinių žvėrių būsimoms vasaros žaidynėms. Tai kėlė visuotinį palankumą cezariui, kuris ne tik maitino, bet ir linksmino minią. Ji labai pakiliai ruošėsi jį pasveikinti.

Tuo metu pasirodė būrys Numidijos raitelių, priklausančių pretorionų kariuomenei. Jie buvo apsitaisę geltonais rūbais, su raudonomis juostomis ir dideliais auskarais, blykčiojančiais aukso atšvaistu ant juodų jų veidų. Bambukinių iečių smaigaliai žėrėjo saulėje kaip liepsnelės. Jiems prajojus, pasirodė vilkstinė, panaši į procesiją. Minios grūdosi, norėdamos iš arčiau pažiūrėti eitynių, bet atžygiavę pėsčių pretorionų būriai išsirikiavo palei kelią abipus vartų ir neleido brautis. Lingavo vežimai — gabeno purpuro pavėnes, raudonas ir violetines, taip pat baltas kaip sniegas, aukso gijomis austas bisono pavėnes, rytietiškus kilimus ir citrinmedžio stalus, ir mozaikos gabalus, virtuvės reikmenis ir narvelius su Rytų, Pietų bei Vakarų paukščiais, kurių smegenys arba liežuvėliai bus skirti cezario stalui, ir amforas su vynu, ir vaisių pintines. Tačiau daiktus, kuriuos bijota sulankstyti ar sukulti vežimuose, gabeno pėsti vergai. Šimtai žmonių nešė indus ir statulėles iš Korinto vario, vieni — etruskų, kiti — graikų vazas, dar kiti auksinius, sidabrinius arba Aleksandrijos stiklo indus. Saugojo juos nedideli pėsčių ir raitų pretorionų būriai, kiekvieną vergų kuopelę lydėjo prižiūrėtojai su rimbais, kurių gale — ne pliauškynė, o alavo ar geležies gabalas. Ta žmonių vilkstinė, atsargiai ir susikaupusi nešanti įvairius daiktus, buvo panaši į iškilmingą religinę procesiją, ir tas panašumas darėsi dar ryškesnis, kai pasirodė cezario ir jo rūmų muzikos instrumentai. Ten buvo matyti arfos, graikų liutnios, hebrajų ir Egipto liutnios, lyros, formingos, citros, švilpynės, ilgi lenkti trimitai ir cimbolai. Žiūrėdamas į šią instrumentų jūrą, saulėje žvilgančią auksu, bronza, brangakmeniais ir perlais, galėjai pamanyti, kad Apolonas ar Bakchas išsileido į kelionę po pasaulį. Toliau pasirodė puošnios karukos, pilnos išmoningai sugrupuotų

akrobatų, šokėjų vyrų bei merginų su tirsais rankose. Paskui juos važiavo vergai, skirti ne patarnavimams, bet išdykavimui: mergytės ir berniukai, surinkti iš visos Graikijos ir Mažosios Azijos, ilgaplaukiai arba į auksinius tinklelius sudėtomis garbanomis, panašūs į amūrus, nuostabiais veidukais, bet ištisai užteptais storu kosmetikos sluoksniu, kad jų švelnios odos nenugairintų Kampanijos vėjas.

Ir vėl atžygiavo pretorionų būrys — milžinai sikambrai, barzdoti, geltonplaukiai ir rudaplaukiai, mėlynakiai. Jų priešakyje vėliavnešiai, vadinamieji imaginarijai, nešė Romos erelius, lenteles su užrašais, mažas romėnų ir germanų dievų skulptūras ir pagaliau cezario statulėles ir biustus. Iš po kailių ir kariškų šarvų buvo matyti rankos, įdegusios ir stiprios kaip karo mašinos, sugebančios valdyti sunkius ginklus, kuriais aprūpinti šios rūšies sargybiniai. Regis, žemė linko nuo jų ritmingų, sunkių žingsnių, o jie, lyg suprasdami savo jėgą, kurią gali panaudoti net prieš cezarį, iš aukšto žvalgėsi į gatvės smulkmę, matyt, užmiršę, kad daugelis jų pačių atėjo į šį miestą sukaustyti grandinėmis. Tačiau jų buvo menka saujelė, o pagrindinės pretorionų pajėgos pasiliko stovyklose budėti mieste ir laikyti jį paklusnų. Kai pražygiavo sikambrai, pasirodė vedami kinkomieji Nerono tigrai ir liūtai: jeigu cezaris įsigeis mėgdžioti Dionisą, kad būtų ką pakinkyti į žygio vežimus. Vedė juos indai ir arabai, už antkaklių parišę plieno grandines, taip apkaišytas gėlėmis, kad atrodė jos vien iš gėlių nupintos. Patyrusių bestiarijų prijaukinti žvėrys žiūrėjo į minią savo žaliomis, lyg užmiegotomis akimis, tarpais, pakėlę didžiules galvas, šnarpšdami traukė į šnerves žmonių kvapus ir laižėsi šiurkščiais liežuviais snukius.

Paskui pasipylė cezario vežimai ir lektikos, didesnės ir mažesnės, auksinės arba purpurinės, inkrustuotos dramblio kaulu, perlais arba blykčiojančios brangakmeniais, toliau — vėl nedidelis pretorionų būrys su Romos ginkluote, kurį sudarė vien italų kariai savanoriai*, po jų — nauji išsipuošę patarnaujančių vergų ir berniukų pulkai ir pagaliau pats cezaris, kurio artėjimą iš tolo skelbė minių šūksniai.

Toje grūstyje maišėsi ir Apaštalas Petras, panorėjęs bent kartą gyvenime pamatyti cezarį. Jį lydėjo Ligija, tankiu audiniu prisiden-

* Italijos gyventojai dar Augusto buvo atleisti nuo karinės tarnybos, todėl vadinamoji c o h o r s i t a l i c a, paprastai stovinti Azijoje, susidėjo iš savanorių. Taip pat ir pretorionų sargybos būriuose, jeigu juos sudarė ne svetimšaliai, tarnavo savanoriai. (*Aut. pastaba.*)

gusi veidą, ir Ursas, kurio jėga buvo patikimiausia merginos apsauga palaidoje ir nežabotoje minioje. Ligas paėmė vieną šventyklos statybai skirtą luitą ir atnešė Apaštalui, kad šis, ant jo pasilypėjęs, galėtų geriau už kitus matyti. Žmonių spiečius iš pradžių ėmė niurnėti, kai Ursas jį skrodė it laivas bangas, bet kai jis vienas pakėlė akmenį, kurio net keturi stipriausi minios galiūnai nebūtų pajėgę išjudinti, niurnėjimas virto nuostaba, ir aplinkui suskambėjo šūksniai: „Macte!"* Tačiau tuo metu priartėjo cezaris. Jis sėdėjo pavėnės pavidalo vežime, kurį traukė šešetas baltų Idumėjos eržilų, pakaustytų aukso pasagomis. Vežimo pavėnė tyčia buvo iš abiejų šonų atvira, kad minia galėtų matyti cezarį. Ten galėjo tilpti keli žmonės, bet Neronas norėjo, kad dėmesys būtų skirtas tik jam, todėl važiavo per miestą vienas, prie kojų tepasisodinęs du išsigimėlius neūžaugas. Buvo apsitaisęs balta tunika ir ametisto spalvos toga, nuo kurios krito melsvas atšvaitas ant jo veido. Ant galvos — laurų vainikas. Po kelionės į Neapolį jis dar labiau nutuko. Veidas ištežo, po smakru nudribo dvigubas pagurklis, todėl lūpos, ir šiaip buvusios labai arti panosės, dabar atrodė ištemptos prie pat šnervių. Storą kaklą kaip visada dengė šilkinė skepeta, kurią nuolatos taisėsi balta ir riebia ranka, per sąnarius apžėlusia rusvais gyvaplaukiais, sudarančiais tarsi kruvinas dėmes, kurių neleido pašalinti epilatoriams, nes jam buvo pasakyta, kad tada pradeda drebėti pirštai, o tai kliudo groti liutnia. Begalinė tuštybė kaip visada švietė jo veide, atmiešta nuovargiu ir nuoboduliu. Išvis tai buvo ir baisus, ir juokdariškas veidas. Važiuodamas sukiojo galvą į abi puses, kartkartėmis prisimerkęs ausylai klausėsi sveikinimų. Jį sveikino plojimų ir šauksmų audra: „Sveikas, dieviškasai! Sveikas, cezari, imperatoriau, sveikas, nugalėtojau! Sveikas, neprilygstamasai, Apolono sūnau, Apolone!" Klausydamas šių žodžių, jis šypsojosi, bet tarpais veidu šmėsčiojo tarsi debesys, nes Romos minia — pašaipūnė ir, įsidrąsinusi tokioje žmonių gausybėje, drįso kandžiai gelti netgi didžiuosius triumfatorius, kuriuos tikrai mylėjo ir gerbė. Juk visi žinojo, kad kadaise Julijui Cezariui įvažiuojant į Romą žmonės šaukė: „Piliečiai, slėpkite žmonas, atvažiuoja plikis pabalda!" Tačiau baisi Nerono savimeilė nepakentė mažiausių pašaipų ir šmaikštybių, o minioje vis dėlto tarp šlovinančių šūksnių kai kada riktelėdavo ir tokie balsai: „Variabarzdi!.. Variabarzdi! Kur veži savo ugninę barzdą? Gal bijai, kad Roma nuo jos nesudegtų?" Ir tie,

* Puiku! (*Lot.*)

kurie taip šaukė, nežinojo, kad jų pokšte glūdi siaubinga pranašystė. Tarp kitko, cezarį nelabai rūstino tokie balsai, tuo labiau kad barzdos jau nebenešiojo — seniai ją buvo paaukojęs auksiniame dėkle Kapitolijaus Jupiteriui. Tačiau kiti, pasislėpę už akmens luitų krūvų ir už šventyklos karkaso, rėkė: „Motinžudys! Neronas! Orestas! Alkmeonas[144]!", dar kiti: „Kur Oktavija?", „Atiduok purpurą!", o įkandin jo važiuojančiai Popėjai šaukė: „Flava coma!"*— šitaip buvo pravardžiuojamos kekšės. Muzikali Nerono ausis sugaudavo ir tokius šauksmus, tada pakeldavo prie akies gludintą smaragdą, lyg norėdamas pamatyti ir įsidėmėti tuos rėksnius. Šitaip jo žvilgsnis sustojo ir ties užlipusiu ant akmens Apaštalu. Trumpą valandėlę tiedu žmonės žiūrėjo vienas į kitą, ir niekam nei iš tos prašmatnios procesijos, nei iš tų nesuskaičiuojamų minių neatėjo į galvą, kad šią akimirką žvelgia vienas į kitą du žemės valdovai, kurių vienas netrukus išnyks kaip kruvinas sapnas, o antras, šis prastuolio lacerna apsitaisęs senelis, imsis per amžius valdyti pasaulį ir miestą.

Tuo tarpu cezaris pravažiavo, o tuoj po jo aštuoni afrikiečiai pranešė prabangią lektiką, kurioje sėdėjo žmonių nekenčiama Popėja. Apsirengusi kaip ir Neronas ametisto spalvos rūbais, storai užsitepusi kosmetika veidą, sustingusi, susimąsčiusi ir abejinga, ji atrodė it kokia deivė — ir graži, ir pikta, nešama tarsi procesijoje. Įkandin jos vėl sekė visas tuntas tarnų, vyrų ir moterų, taip pat vežimų virtinės su prabangos reikmenimis ir apranga. Saulė jau buvo gerokai pakrypusi iš pietų, kai prasidėjo augustionų eitynės — prašmatnios, mirgančios, besimainančios kaip žaltys, begalinės. Tingus Petronijus, šiltai pasveikintas minios, panoro būti nešamas lektikoje draugė su savąja į deivę panašia verge. Tigelinas važiavo karukoje, traukiamoje mažų arklaičių, išpuoštų baltomis ir purpurinėmis plunksnomis. Žmonės matė, kaip jis, atsistojęs vežime, ištiesęs kaklą atidžiai žiūrėjo, ar greitai cezaris duos ženklą persėsti pas jį. Tarp kitų minia plojimais sveikino Licinianą Pizoną, kvatojimu Vitelijų, švilpimu Vatinijų. Licinijų ir Lekanijų, konsulus, pasitiko abejingai, bet Tulijus Senecijus, mylimas nežinia už ką, kaip ir Vestinas, susilaukė prastuomenės plojimų. Dvariškių buvo gyva galybė. Atrodė, kad visa, kas Romoje buvo turtingiausia, puikiausia ir įžymiausia, kraustosi į Ancijų. Neronas niekada nekeliavo kitaip, tik su tūkstančiais vežimų,

* Geltonplaukė! (*Lot.*)

o palydos pulkas beveik visada prašokdavo legiono karių skaičių*. Smarkuoliai rodė vieni kitiems ir Domicijų Afrą, ir iškaršusį Lucijų Saturniną, matė Vespasianą, dar neišvykusį žygin į Judėją, iš kurios jis sugrįžo tik vainikuotis cezariu, matė ir jo sūnus, ir jaunąjį Nervą, ir Lukaną, ir Ancijų Galoną, ir Kvincianą, ir daugybę moterų, pagarsėjusių turtais, grožiu, prabanga ir ištvirkimu. Susigrūdusių žiopsotojų žvilgsniai nuo pažįstamų veidų krypo į pakinktus, vežimus, žirgus, įmantriai apsirengusius tarnus, surinktus iš visų pasaulio tautų. Šitame prabangos ir didybės tvane nežinojai net į ką žiūrėti, ir ne tik akis, bet ir protą temdė tas aukso žvilgesys, tos purpuro ir violeto spalvos, tas brangakmenių žėravimas, karoliukų vėrinių, perlų, dramblio kaulo spindesys. Atrodė, kad net saulės spinduliai ištirpsta tuose puošnybės verpetuose. Ir nors žmonių knibždėlyne nestigo skurdžių įtrauktais pilvais ir išbadėjusiomis akimis, bet šis reginys kurstė ne tik troškimą pralobti ir pavydą, bet ir užliejo palaima ir pasididžiavimu, leisdamas pajusti tą Romos stiprybę ir neišsenkančią galią, kurią sukūrė ir prieš kurią klūpojo visas pasaulis. Ir pasaulyje neatsirado dabar tokio, kuris būtų drįsęs pagalvoti, kad toji galia netvers amžiais, nepergyvens visų tautų ir kad kas nors žemėje jai sugebės pasipriešinti.

Vinicijus, važiuodamas vilkstinės viduryje, pamatė Apaštalą ir Ligiją, kurios čia nesitikėjo išvysti, iššoko iš vežimo ir, pasveikinęs juos nušvitusiu veidu, ėmė skubiai kalbėti kaip žmogus, neturįs laiko gaišti:

— Atėjai? Nė nežinau, kaip tau dėkoti, o Ligija!.. Dievas negalėjo man suteikti geresnio ženklo. Dar kartą tau siunčiu linkėjimų atsisveikindamas, bet atsisveikinu neilgam. Pakelėje sustatysiu partiškus žirgus ir kiekvieną laisvą dieną būsiu su tavimi, kol išprašysiu, kad leistų man grįžti. Lik sveika!

— Lik sveikas, Markai,— atsakė Ligija ir jau tyliau pridūrė: — Teveda tave Kristus ir teatveria tavo sielą Pauliaus žodžiams.

Jis apsidžiaugė širdyje — jai rūpi, kad jis greičiau taptų krikščioniu, tad tarė:

— Ocelle mi! Tebus taip, kaip tu sakai. Paulius panoro keliauti tarp mano žmonių, bet jis su manimi, bus mano mokytojas ir draugas... Pakelk uždangalą, džiaugsme mano, kad dar kartą tave išvysčiau prieš kelionę. Ko taip pasislėpei?

---

* Cezarių laikais legioną sudarė apie 6000 žmonių. (*Aut. pastaba.*)

Ji pakėlė ranka uždangalą, parodė savo skaistų veidą, nuostabias šypsančias akis ir paklausė:

— Argi tai bloga?

Jos šypsenoje buvo truputis mergaitiško užsispyrimo, bet Vinicijus žiūrėjo į ją susižavėjęs ir atsakė:

— Bloga mano akims, kurios ligi pat mirties žiūrėtų tik į tave vieną.

Paskui kreipėsi į Ursą sakydamas:

— Ursai, saugok ją kaip akies vyzdį, nes ji ne vien tavo, bet ir mano... domina!

Po šių žodžių nutvėrė jos ranką ir prispaudė lūpas didžiam žiopsotojų nustebimui — jie negalėjo suprasti, kaip šis įžymus augustionas rodo tokią pagarbą menkais, beveik vergės rūbais apsitaisiusiai merginai.

— Lik sveika!

Paskui skubiai nuėjo, nes cezario procesija jau buvo gerokai pasistūmėjusi į priekį. Apaštalas jį nežymiai peržegnojo kryžiaus ženklu, o gerasis Ursas iš karto ėmė šlovinti ir džiaugėsi, kad jaunoji ponia noriai klausosi ir dėkinga žiūri į jį.

Eisena tolo, ją uždengė auksinių dulkių debesys, bet jie dar ilgai žiūrėjo pavymui, kol prisiartino malūninninkas Demas, tas pats, pas kurį naktimis dirbo Ursas.

Pabučiavęs Apaštalui ranką, jis ėmė jį prašyti užsukti pasistiprinti, girdi, jo namai netoli Emporijaus, o jie turbūt išalko ir nuvargo, beveik visą dieną išstovėję prie vartų.

Tad visi ir nuėjo, Demo namuose pailsėję ir pasistiprinę tik pavakare išsiruošė į Užtibrę. Ketindami upę pereiti per Emilijaus tiltą, patraukė per Clivus Publicus*, Aventino kalvos viduriu tarp Dianos ir Merkurijaus šventyklų. Apaštalas Petras žiūrėjo nuo aukštumos į aplinkinius ir tolumoje niūksančius rūmus, tylėjo paskendęs mintyse apie didumą ir galybę šito miesto, į kurį jis atėjo skelbti Dievo žodžio. Ligi šiol jis regėjo Romos viešpatavimą ir jos legionus įvairiuose apkeliautuose kraštuose, bet tai buvo it pavieniai nareliai tos jėgos, kurios įsikūnijimą cezario asmenyje pamatė šiandien pirmą kartą. Šitas bekraštis, plėšrus ir godus miestas, ištvirkęs, supuvęs iki gyvo kaulo ir kartu nesugriaunamas savo antžmogiška galybe; šitas

* Viešoji kalva (*lot.*).

cezaris — brolžudys, motinžudys, žmonažudys, paskui kurį vilkosi kruvinų šmėklų vilkstinė, ne mažesnė už jo palydos pulką; šitas paleistuvis ir juokdarys, bet kartu ir trisdešimties legionų, o su jų pagalba ir visos žemės viešpats; šitie dvariškiai, apsikarstę auksu ir purpuru, netikri dėl rytojaus ir kartu galingesni už karalius — visa tai drauge paėmus jam atrodė kažkokia pragariška blogio ir neteisybės karalystė. Ir stebėjosi savo naivia širdimi, kaip Dievas gali leisti tokią nesuprantamą visagalybę šėtonui ir kaip gali atiduoti jam žemę minkyti, versti stačiagalviais, trypti, spausti ašaras ir kraują, siausti kaip viesulas, griauti kaip audra, deginti kaip ugnis. Nuo šių minčių sunerimo jo apaštališka širdis, ir kreipėsi jis mintyse į savo Mokytoją: „Viešpatie, ką man daryti šitame mieste, į kurį mane pasiuntei? Jam priklauso jūros ir sausumos, jam priklauso žvėrys žemėje ir vandenų gyvūnai, jam priklauso kitos karalystės ir miestai, ir trisdešimt legionų, kurie jį saugo, o aš, Viešpatie, tik ežero žvejys! Ką daryti? Ir kaip aš jo nedorybę įveiksiu?“

Taip kalbėdamas, pakėlė žilą kretančią galvą į dangų, melsdamasis ir šaukdamasis iš gilumos širdies savo dieviškojo Mokytojo, pilnas liūdesio ir nerimo.

Tačiau jo maldą pertraukė Ligijos balsas, taręs:

— Visas miestas lyg ugnyje...

Iš tikrųjų tą dieną saulė leidosi keistai. Didžiulis jos diskas jau iki pusės nugrimzdo už Janikulo kalvos, o visą dangaus skliautą užliejo raudona žara. Iš tos vietos, kur jie stovėjo, žvilgsnis aprėpė platų reginį. Kiek dešiniau matė ilgas Circus Maximus sienas, virš jų kilo Palatino rūmai, o tiesiai prieš akis, už Forum Boarium* ir Velabras — Kapitolijaus viršūnė su Jupiterio šventykla. Tačiau sienos, kolonos ir šventyklų viršūnės buvo lyg panirusios į tą aukso ir purpuro pašvaistę. Iš tolo matomu upės ruožu tarsi kraujas plaukė, ir kuo žemiau saulė sėdo už kalvų, tuo raudonesnė darėsi pašvaistė, tuo panašesnė į gaisrą,— jis stiprėjo ir plėtėsi, kol pagaliau apėmė septynias kalvas, nuo kurių, atrodė, ėmė semti apylinkes.

— Visas miestas lyg ugnyje, – pakartojo Ligija.

O Petras, prisidengęs akis ranka, tarė:

— Dievo rūstybė ant jo krito.

---

* Jaučių turgus (*lot.*).

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT SEPTINTAS

Vinicijus — Ligijai:

„Vergas Flegonas, su kuriuo siunčiu tau šį laišką, yra krikščionis, todėl bus vienas tų, kurie gaus laisvę iš tavo rankų, brangiausioji mano. Tai senas mūsų namų tarnas, tad galiu siųsti laišką visiškai pasitikėdamas ir be baimės, kad jis pateks ne į tavo, o į kitas rankas. Rašau iš Laurento, kur sustojome dėl kaitros. Otonas čia turėjo puikų dvarą, kurį kadaise padovanojo Popėjai, o ši, nors išsiskyrė su juo, bet manė, kad ne pro šalį pasilaikyti gražią dovaną... Kai galvoju apie mane dabar supančias moteris ir tave, tai man atrodo, kad iš Deukaliono akmenų atsirado skirtingos, visai viena į kitą nepanašios žmonių rūšys[145], ir tu priklausai tai, kuri kilo iš krištolo. Gėriuosi tavimi ir myliu visa širdimi taip, kad norėčiau tau kalbėti tik apie tave, ir turiu prisiversti rašyti tau apie kelionę, apie tai, ką darau, apie rūmų naujienas. Taigi cezaris svečiavosi pas Popėją, kuri slapčiomis surengė puikų priėmimą. Augustionų, tiesa, nedaug buvo, bet ir aš, ir Petronijus pakvietimus turėjome. Po vaišių plaukiojome paauksuotomis valtimis jūroje, kuri buvo tokia rami, lyg mieganti, ir tokia mėlyna kaip tavo akys, o dieviškoji. Irklavome patys, nes Augustai, matyt, glostė savimeilę, kad prie irklų sėdi konsulai arba jų sūnūs. Cezaris, stovėdamas prie vairo su purpurine toga, giedojo jūros garbei himną, kurį sudėjo praėjusią naktį, o muziką užbaigė drauge su Diodoru. Kitose valtyse jam pritarė vergai iš Indijos, mokantys groti jūrų kriauklėmis, o aplinkui nardė būriai delfinų, tarsi tikrai muzikos pavilioti iš Amfitritės gelmių. O žinai, ką aš veikiau? Tiktai galvojau apie tave, ilgėjausi tavęs ir troškau paimti šią jūrą, šią giedrą, šią muziką ir viską atiduoti tau. Ar norėtum, kad mes kada nors apsigyventume ant jūros kranto, toli nuo Romos, Augusta mano? Turiu Sicilijoje žemės, kur yra migdolų giraitės, jos rausvai pražysta pavasarį ir nusileidžia taip arti prie jūros, kad šakelių galai tiesiog liečia vandenį. Ten mylėsiu tave ir garbinsiu tą mokslą, kurį man įskiepijo Paulius, nes jau žinau, kad jis nesmerkia meilės ir laimės. Ar nori? Tačiau kol dar išgirsiu atsakymą iš tavo mylimų lūpų, aprašysiu, kas atsitiko valtyje. Kai jau buvome gerokai nusiyrę nuo kranto, toli priešakyje pamatėme burę, ir tuoj kilo ginčas, ar ten paprasta žvejų valtis, ar didelis laivas iš Ostijos. Aš pirmas pažinau laivą, ir tada Augusta pasakė, kad nuo mano akių turbūt niekas nepasislėptų ir, staigiai nuleidusi ant veido šydą, paklausė,

ar net ir ją šitaip prisidengusią pažinčiau. Petronijus tučtuojau atsakė, kad per debesį net saulės įžiūrėti negalima, o ji lyg pajuokavo, kad nebent meilė galėtų tokį skvarbų žvilgsnį apakinti ir, vardydama įvairias augustiones, ėmė kvosti ir spėlioti, kurią jų aš įsimylėjęs. Atsakinėjau ramiai, bet į pabaigą ji paminėjo ir tavo vardą. Kalbėdama apie tave, vėl atsidengė veidą, ėmė žiūrėti į mane piktomis ir kartu tiriančiomis akimis. Aš tikrai nuoširdžiai dėkingas Petronijui, kuris tą valandėlę susiūbavo valtį, ir visų dėmesys nukrypo nuo manęs; jei būčiau išgirdęs apie tave nepalankius ar pašaipius žodžius, būčiau neįstengęs užgniaužti niršulio ir nežinia, ar būčiau įveikęs norą kirsti irklu tai klastingai ir piktai moteriai per galvą... Juk atsimeni, ką aš tau kelionės išvakarėse Lino namuose pasakojau apie atsitikimą prie Agripos tvenkinio? Petronijus nuogąstauja dėl manęs ir dar šiandien prigrasė neerzinti Augustos savimeilės. Tačiau Petronijus manęs jau nebesupranta ir nežino, kad be tavęs man nėra nei malonumo, nei grožio, nei meilės, o Popėjai jaučiu vien pasidygėjimą ir panieką. Tu labai pakeitei mano sielą, ir tiek daug, kad grįžti į ankstesnį gyvenimą jau niekaip nebegalėčiau. Bet nebijok, kad čia man gali kas nors bloga atsitikti. Popėja nemyli manęs, nes ji nieko nesugeba mylėti, ir jos užgaidos kyla tik iš neapykantos cezariui, kuris dar yra jos įtakoje, o galbūt net ją myli, bet jau nebegaili ir neslepia nuo jos savo begėdysčių ir nusižengimų. Beje, priminsiu tau dar vieną dalyką, kuris turėtų tave nuraminti: prieš kelionę Petras man pasakė, kad nebijočiau cezario, nes nė plaukas nenukris nuo mano galvos, ir aš juo tikiu. Kažkoks vidinis balsas man sako, kad kiekvienas jo žodis išsipildys, o kadangi jis palaimino mūsų meilę, tai nei cezaris, nei visos Hado galybės, net pati Lemtis nepajėgs man tavęs atimti, o Ligija! Kai galvoju apie tai, esu toks laimingas, lyg būčiau pats Dangus, kuris vienintelis yra laimingas ir ramus. Tačiau tave, krikščionę, galbūt žeidžia mano žodžiai apie Lemtį ir Dangų? Tada atleisk man, nes nusidedu netyčiomis. Krikštas dar neapiplovė manęs, bet širdis mano — lyg tuščia taurė, kurią Paulius Tarsietis turi pripildyti saldaus jūsų mokslo, tuo saldesnio man, kad jis — tavo. Tu, o dieviškoji, priskirk man prie nuopelnų nors tai, kad iš tos taurės išpyliau ankstesnį skystį ir neslepiu jos, o tiesiu ją kaip ištroškęs žmogus, atėjęs prie skaidraus šaltinio. Leisk rasti laimę tavo akyse! Ancijuje dienas ir naktis leisiu klausydamasis Pauliaus, kuris jau pirmą išvykos dieną tarp mano žmonių įgijo tokią įtaką, kad jie vis apspitę jį ir laiko ne tik teumaturgu, bet kone antgamtiška

būtybe. Vakar mačiau nudžiugusį jo veidą ir kai paklausiau, ką veikiąs, atsakė: „Sėju“. Petronijus žino, kad jis yra tarp mano žmonių ir trokšta pasimatyti kaip ir Seneka, kuris apie jį girdėjęs iš Galono. Tačiau žvaigždės jau blykšta, o Ligija, ir ryto „Liuciferis“ šviečia vis ryškiau[146]. Netrukus aušra nurausvins jūrą... ir aplinkui visi miega, tik aš galvoju apie tave ir myliu. Būk pasveikinta su rytmečio aušra, sponsa mea!*“

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT AŠTUNTAS

Vinicijus — Ligijai:

„Ar tu, brangioji, esi kada buvusi su Aulais Ancijuje? Jeigu ne, tai būsiu laimingas kada nors tau jį parodyti. Jau nuo Laurento pajūryje pabirę dvarai vienas po kito, o pats Ancijus — nesibaigianti virtinė rūmų ir portikų, kurių kolonos giedros metu atsispindi vandenyje. Turiu ir aš čia sodybą prie pat vandens, su alyvmedžių giraite ir kiparisų guotais už dvaro, ir kai pagalvoju, kad kada nors ši sodyba bus tavo, baltesnis atrodo jos marmuras, ūksmingesni sodai ir žydresnė jūra. O Ligija, kaip gera gyventi ir mylėti! Senasis Meniklas, kuris čia tvarko dvarą, vejelėse po mirtomis pasodino ištisus guotus irisų, ir į juos žiūrėdamas prisiminiau Aulų namus, jūsų impluvijų ir sodą, kur kadaise abu sėdėjome. Ir tau šie irisai primins gimtuosius namus, todėl esu tikras, kad pamilsi Ancijų ir šį dvarą. Kai tik atvykome, ilgai šnekučiavome su Pauliumi prie vaišių stalo. Kalbėjome apie tave, paskui jis pradėjo mokyti, aš ilgai klausiausi ir tiek tau tepasakysiu: jeigu aš netgi mokėčiau taip rašyti kaip Petronijus, vis tiek nesugebėčiau išpasakoti tau visko, kas krito man į protą ir širdį. Aš nė nemaniau, kad pasaulyje dar gali būti tokia laimė, grožis ir ramybė, kurių žmonės ligi šiol nežino. Tačiau visa tai saugau pokalbiui su tavimi, kai pirmą pasitaikiusią laisvą valandėlę parvyksiu į Romą. Sakyk man, kaip žemė gali nešioti tuo pačiu metu tokius žmones kaip Apaštalas Petras, kaip Paulius Tarsietis ir cezaris? Klausiu todėl, kad po tų Pauliaus pamokymų vakarą praleidau pas Neroną, ir žinai, ką ten išgirdau? Taigi pirmiausia jis pats deklamavo savo poemą apie

* Sužieduotine mano! (*Lot.*)

Trojos sugriovimą ir ėmė skųstis, kad niekada nėra matęs degančio miesto. Pavydėjo Priamui ir vadino jį laimingu žmogumi būtent dėl to, kad galėjo regėti, kaip dega ir žūsta tėvų miestas. O Tigelinas pasakė: „Tik tark žodį, o dieviškasai, ir aš paimsiu fakelą, ir dar šią naktį išvysi degantį Ancijų“. Tačiau cezaris jį išvadino kvailiu. „Kurgi tada aš,— kalbėjo,— atvažiuočiau alsuoti jūros oru ir stiprinti balso, kuriuo mane apdovanojo dievai ir kurį, sako, turiu tausoti žmonių labui? Argi ne Roma man kenkia, argi ne nuo troškaus Suburos ir Eskvilino dvoko aš labiau kimstu, ir argi liepsnojanti Roma nebūtų šimtąkart puikesnis ir tragiškesnis reginys negu Ancijus?“ Tada visi sušneko, kokia negirdėta tragedija būtų, jeigu toks miestas, kuris nukariavo pasaulį, pavirstų pilkų pelenų krūva. Cezaris pasiskelbė, kad tada jo poema pranoktų Homero giesmes, o paskui ėmė kalbėti, kaip atkurtų miestą, kaip palikuonys amžiais stebėtųsi jo žygiu, prieš kurį nublanktų visi kiti žmonių darbai. Tada girti puotautojai ėmė šaukti: „Padaryk taip! Padaryk!“, o jis pasakė: „Reikėtų turėti ištikimesnių ir labiau atsidavusių bičiulių“. Prisipažinsiu, klausydamas tokių kalbų iš karto sunerimau, nes Romoje tu, carissima. Dabar pats juokiuosi iš tų nuogąstavimų ir manau, kad cezaris ir augustionai, nors ir kokie bepročiai, nedrįstų tokios beprotybės daryti, ir vis dėlto, žiūrėk, kaip žmogus būgštauja dėl savo meilės, šiaip ar taip, nenorėčiau, kad Lino namai stovėtų siauroje Užtibrės gatvelėje, svetimšalių gyvenamame kvartale, kurio tokiu atveju mažai kas paisytų. Mano akimis, net Palatino rūmai būtų neverti tavęs, tad norėčiau taip pat, kad tau netrūktų iš vaikystės įprastų puošmenų ir patogumų. Persikelk į Aulų namus, Ligija mano. Aš čia daug apie tai galvojau. Jeigu cezaris būtų Romoje, tai žinia apie tavo sugrįžimą tikrai per vergus galėtų pasiekti Palatiną, kristi į akis ir užtraukti persekiojimus, kam drįsai žengti prieš cezario valią. Tačiau jis ilgai pasiliks čia, Ancijuje, o kol sugrįš, ir vergai bus jau seniai paliovę apie tai kalbėti. Linas ir Ursas gali įsikurti su tavimi. Beje, guodžiuosi viltimi, kad anksčiau negu Palatinas išvys cezarį, tu, dieviškoji mano, apsigyvensi savo namuose Karinose. Palaiminta toji diena, valanda ir akimirka, kada tu peržengsi mano slenkstį, ir jeigu Kristus, kurį mokausi išpažinti, tai leis, tebūna palaimintas ir Jo vardas. Tarnausiu Jam ir atiduosiu už Jį savo gyvastį ir kraują. Ne, ne taip sakau — tarnausime Jam abu, kol nutrūks mūsų gyvenimo gijos. Myliu tave ir sveikinu iš visos širdies“.

PERSKYRIMAS TRISDEŠIMT DEVINTAS

Ursas sėmė vandenį iš cisternos ir virve traukdamas sudvejintas amforas pusbalsiu niūniavo keistą ligų dainą, kartu džiaugsmingomis akimis žvilgčiodamas į Ligiją ir Vinicijų, kurie Lino sodelyje tarp kiparisų baltavo kaip dvi statulos. Nė menkiausias vėjelis neplaikstė jų rūbų. Žemę jau pradėjo gaubti auksinė ir violetinė prieblanda, o jie toje vakaro ramybėje kalbėjosi susikibę rankomis.

— Ar tau nieko bloga nebus, Markai, už tai, kad be cezario žinios palikai Ancijų? — klausė Ligija.

— Ne, brangioji mano,— atsakė Vinicijus.— Cezaris paskelbė, kad dviem dienoms užsidarysiąs su Terpnu ir kursiąs naujas dainas. Jis dažnai taip daro ir tada nieko nenori girdėti, nieko neatsimena. Pagaliau kas man cezaris, kai esu su tavimi ir žiūriu į tave. Aš tiek ilgėjausi, o paskutines naktis praleidau be miego. Ne kartą, užsnūdęs iš nuovargio, staiga pabusdavau išsigandęs, kad tau gresia pavojus, arba sapnuodavau, kad pavogti brangūs žirgai, turėję nunešti mane iš Ancijaus į Romą, jais dabar įveikiau tą kelią tokiu greičiu, kokiu niekada nėra lėkęs nė vienas cezario žygūnas. Ilgiau be tavęs ištverti nevaliojau. Per daug tave myliu, brangioji, mylimoji mano!

— Žinojau, kad atlėksi. Du kartus Ursas, mano paprašytas, buvo nubėgęs į Karinas ir teiravosi tavo namuose apie tave. Linas juokėsi iš manęs, Ursas taip pat.

Iš tikrųjų buvo akivaizdu, kad ji laukė, nes vietoj įprastinio tamsaus apdaro buvo apsisiautusi švelnia balta stola, iš dailių klosčių jos rankos ir galva kyšojo kaip pražydusi raktažolė iš sniego. Kelios rausvos anemonos puošė plaukus.

Vinicijus prispaudė lūpas prie jos rankos, paskui abu susėdo ant akmeninio suolo tarp laukinių vynuogienojų ir surėmę pečius tylėjo, žvelgdami į saulėlydžio žarą, kurios paskutiniai atspindžiai atšvito jų akyse.

Tykaus vakaro žavesys palengva užvaldė jų širdis.

— Kaip čia tylu, ir koks gražus pasaulis,— prislopintu balsu pasakė Vinicijus.— Naktis ateina nepaprastai giedra. Jaučiuosi toks laimingas, kaip niekada gyvenime nesu buvęs. Sakyk, Ligija, kas čia yra. Niekada nesitikėjau, kad gali būti tokia meilė. Maniau, kad tai tik ugnis ir geismas, bet dabar pagaliau matau, kad galima mylėti kiekvienu kraujo lašeliu, kiekvienu atsikvėpimu ir kartu jausti ramybę, tokią malonią ir begalinę, lyg sielą jau būtų užsūpavęs Miegas

ir Mirtis. Tai man kažkas nauja. Žiūriu į šią medžių ramybę, ir man atrodo, kad ji yra manyje. Tik dabar suprantu, kad gali būti laimė, kokios žmonės ligi šiol nepažinojo. Tik dabar suprantu, kodėl ir tu, ir Pomponija Grecina tokios giedros... Taip!.. Tai duoda Kristus...

O ji tuo metu padėjo savo dailų veidą jam ant peties ir tarė:

— Brangusis Markai mano...

Ir neįstengė toliau kalbėti. Džiaugsmas, dėkingumas ir suvokimas, kad štai pagaliau jai leista mylėti, atėmė balsą ir beregint pritvindė akis susijaudinimo ašarų. Apglėbęs ranka jos smulkų kūną, Vinicijus kurį laiką ją glaudė prie savęs, o paskui tarė:

— Ligija! Tebūna palaiminta valanda, kada pirmą kartą išgirdau Jo vardą.

O ji tyliai atsakė:

— Myliu tave, Markai.

Paskui abu vėl nutilo, negalėdami išspausti žodžio iš jausmų kupinų krūtinių. Kiparisuose išblėso paskutiniai violetiniai atspindžiai, ir sodą ėmė sidabruoti mėnulio pjautuvas.

Po valandėlės Vinicijus vėl prakalbo:

— Aš žinau... Vos tik čia įžengiau, vos pabučiavau tavo mielas rankas, perskaičiau tavo akyse klausimą: ar priėmiau tą dieviškąjį mokslą, kurį tu išpažįsti, ir ar apsikrikštijau? Ne! Dar neapsikrikštijau, bet ar žinai, mano gėle, kodėl? Paulius man pasakė: „Aš tave įtikinau, kad Dievas atėjo į žemę ir leidosi nukryžiuojamas dėl pasaulio išganymo, bet tegu malonės šaltinyje tave apiplauna Petras, kuris pirmas ištiesė virš tavo galvos rankas ir pirmas tave palaimino“. Ir aš pats norėjau, kad tu, brangiausioji, matytum mano krikštą ir kad krikšto motina būtų Pomponija. Taigi dėl to ligi šiol nesu apkrikštytas, nors tikiu Išganytoją ir Jo palaimingą mokslą. Paulius mane įtikino, atvertė, ir negi galėjo būti kitaip? Kaipgi neįtikėsiu, kad Kristus atėjo į pasaulį, jeigu taip sakė Petras, buvęs Jo mokinys, ir Paulius, kuriam Jis apsireiškė? Kaipgi neįtikėsiu, kad Jis Dievas, jeigu prisikėlė iš numirusių? Juk žmonės matė Jį ir mieste, ir prie ežero, ir ant kalno, matė tokie žmonės, kurių lūpos melo nepažįsta. Aš tuo jau įtikėjau nuo tada, kai išgirdau Petrą Ostriane, nes dar tuo metu tariau sau: visame pasaulyje greičiau sumeluos bet koks kitas žmogus negu tas, kuris sako: „Regėjau!“ Tačiau jūsų mokslo baidžiausi. Man atrodė, kad jis iš manęs atima tave. Buvau įsitikinęs, kad jame nėra nei išminties, nei grožio, nei laimės. Ir šiandien, kai jį pažinau, ko vertas aš būčiau, jeigu nenorėčiau, kad pasau-

lyje viešpatautų teisybė, o ne melas, meilė, o ne neapykanta, gėris, o ne piktadarybė, ištikimybė, o ne išdavystė, gailestis, o ne kerštas? Kurgi rasi tokį, kas to negeistų ir nenorėtų? To ir moko jūsų mokslas. Kiti taip pat trokšta teisybės, bet tik jūsiškis žmonių širdis daro teisingas. Be to, daro jas tyras, kaip tavo ir Pomponijos, daro ištikimas, kaip tavo ir Pomponijos. Aklas būčiau, jeigu to nematyčiau. Ir jeigu dar Kristus pažadėjo gyvenimą amžiną ir laimę begalinę, kokią tik Dievo visagalybė suteikti gali, tai ko gi žmogui daugiau benorėti? Jei paklausčiau Seneką, kodėl jis pataria būti doram, jeigu apgaulė atneša daugiau laimės, tai jis tikrai nesugebėtų nieko įmanomai atsakyti. Tačiau dabar aš žinau, kodėl turiu būti doras. Todėl, kad gėris ir meilė plaukia iš Kristaus, ir todėl, kad tada, kai mirtis man užmerks akis, atrasiu gyvenimą, atrasiu laimę, atrasiu pats save ir tave, brangiausioji mano... Kaipgi nepamilti ir nepriimti mokslo, kuris sako tiesą ir kartu įveikia mirtį? Kas gi nekels gėrio aukščiau už blogį? Aš maniau, kad šis mokslas priešiškas laimei, bet Paulius mane įtikino, kad jis nieko neatima, o dar duoda. Visa tai vos telpa man galvoje, bet jaučiu, kad taip yra, nes niekada nebūčiau buvęs toks laimingas, net negalėčiau džiaugtis, nors būčiau tave paėmęs prievarta ir laikęs savo namuose. Štai tu ką tik pasakei man: „Myliu tave“, o tokių žodžių nebūčiau išplėšęs iš tavęs net sutelkęs visą Romos galybę. O Ligija! Protas sako, kad šitas mokslas yra dieviškas ir geriausias, širdis tai jaučia, o tokioms dviem galybėms kas gi atsispirs?

Ligija klausėsi įsmeigusi į jį savo žydras akis, mėnesienoje panašias į slaptingus žiedus ir taip pat rasotas kaip žiedai.

— Taip, Markai! Teisybė! — tarė dar stipriau glausdama galvą prie jo peties.

Šią valandėlę abu jautėsi nepaprastai laimingi, nes suvokė, kad juos jungia ne tik meilė, bet ir dar kažkokia kita jėga, kartu maloni ir neįveikiama, kurios dėka pati meilė darosi kažkokiu neišsenkamu šaltiniu, neveikiamu nei permainų, nei nusivylimų, nei išdavysčių, netgi mirties. Jų širdys buvo pilnos įsitikinimo, kad jie niekada nesiliaus mylėję ir priklausę vienas kitam, nors ir kažin kas atsitiktų. Todėl jų sielas sėmė neapsakoma ramybė. O Vinicijus, be to, dar suvokė, kad ši meilė ne tik tyra ir gili, bet ir visai nauja, tokia, kokios pasaulis ligi šiol nepažinojo ir duoti negalėjo. Jo širdyje su ja susiliejo viskas: ir Ligija, ir Kristaus mokslas, ir ant kiparisų tyliai mieganti mėnesiena, ir giedra naktis, ir visata buvo vien jos sklidina.

Po valandėlės jis vėl prašneko prislopintu, virpančiu balsu:

— Tu būsi mano sielos siela, būsi man pasaulyje brangiausia. Sutartinai plaks mūsų širdys, bendra bus malda ir bendra padėka Kristui. O, brangioji mano! Gyventi kartu, garbinti kartu maloningąjį Dievą ir žinoti, kad mirčiai atėjus vėl atsivers mūsų akys lyg po gražaus sapno naujoje šviesoje — ką geriau gali žmogus įsivaizduoti! Tiktai stebiuosi, kad anksčiau to nesupratau. Ir žinai, kas man dabar rodosi? Kad šitam mokslui neatsispirs niekas. Po dviejų ar trijų šimtų metų jį priims visas pasaulis, žmonės užmirš Jupiterį, ir nebus kitų dievų, tiktai Kristus, ir kitų šventyklų, tiktai krikščionių. Kas gi nenorėtų sau laimės? Ak, beje, girdėjau Pauliaus pokalbį su Petronijumi, ir žinai, ką Petronijus galop pasakė: „Tai ne man", bet nieko daugiau nesugebėjo.

— Pakartok man Pauliaus žodžius,— paprašė Ligija.

— Tai buvo mano dvare vakare. Petronijus pradėjo šmaikštauti ir krėsti juokus kaip visada, tada Paulius jam pasakė: „Kaip tu gali, išmintingasai Petronijau, neigti, kad Kristus gyveno ir prisikėlė iš numirusių, jei pats dar nebuvai gimęs, o Petras ir Jonas Jį matė, ir aš mačiau keliaudamas į Damaską? Taigi pirmiausia tegu tavo išmintis įrodo, kad mes melagiai, o jau paskui neik mūsų liudijimus". Tačiau Petronijus atsakė, kad neigti neketinąs, nes žinąs, jog dedasi daug nesuprantamų dalykų, kuriuos vis dėlto patvirtina patikimi žmonės. Ir kalbėjo toliau: viena esą sužinoti apie kokį naują svetimos šalies Dievą, o visai kas kita — priimti Jo mokslą. „Nenoriu,— sako,— nieko girdėti, kas galėtų man gadinti gyvenimą ir niokoti jo grožį. Nesvarbu, ar mūsų dievai tikri, bet jie gražūs, mums su jais smagu, ir galime gyventi be rūpesčių". Tada Paulius jam taip atsakė: „Atmeti meilės, teisingumo ir gailiaširdystės mokslą bijodamas gyvenimo rūpesčių, bet pagalvok, Petronijau, ar jūsų gyvenimas iš tikrųjų yra laisvas nuo rūpesčių? Štai ir tu, pone, ir visi turtingiausieji ir galingiausieji nežinote, ar, vakare užmigę, nepabusite su mirties nuosprendžiu. Tačiau pasakyk: jei cezaris išpažintų šį mokslą, kuris skelbia meilę ir teisingumą, ar tavo laimė nebūtų tikresnė? Nuogąstauji dėl savo malonumų, bet argi tada gyvenimas nebūtų linksmesnis? Na, o dėl gyvenimo puošmenų ir grožio, tai jeigu pristatėte tiek puikių šventyklų ir statulų piktoms, kerštingoms, svetimoterėms ir apgaulingoms dievybėms, kodėl jų nepastatyti vienatinio meilės ir tiesos Dievo garbei? Giriesi savo likimu, kad esi galingas ir prabangoje gyveni, bet lygiai taip pat galėtum būti neturtingas

ir apleistas, nors kilęs iš didžių namų, o tada tau tikrai būtų geriau pasaulyje, jeigu žmonės išpažintų Kristų. Jūsų mieste netgi turtingi tėvai, vengdami vaikų auklėjimo rūpesčių, dažnai juos išmeta iš namų, tie vaikai vadinami alumnais. Ir tu, pone, galėjai būti toks alumnas. Tačiau jeigu tavo tėvai gyventų pagal mūsų mokslą, tada šitaip negalėtų atsitikti. Ir jeigu pasiekęs vyro amžių vestum pamiltą moterį, tikriausiai norėtum, kad ji tau liktų ištikima iki mirties. O dabar žiūrėk, kas tarp jūsų dedasi, kiek gėdos, kiek nešlovės, kiek vedybinės neištikimybės! Juk jau net patys stebitės, kai pasitaiko moteris, kurią vadinate univira. O aš sakau tau, kad tos, kas širdyje nešios Kristų, nesulaužys ištikimybės vyrui, lygiai taip pat krikščionys vyrai saugos ištikimybę žmonai. Tačiau jūs nepasitikite nei savo valdovais, nei savo tėvais, nei žmonomis, nei vaikais, nei tarnais. Prieš jus dreba visas pasaulis, o jūs drebate prieš savo vergus, nes žinote, kad bet kurią valandą jie gali pakelti prieš jūsų priespaudą baisingą karą, kaip jau ne kartą yra darę. Turtingas esi, bet nežinai, ar rytoj tau nebus liepta mesti visus turtus, jaunas esi, bet gal jau rytoj tau reikės numirti. Tu myli, bet tavęs tykoja išdavystė, mėgsti dvarus ir skulptūras, bet rytoj gali būti išvytas į Pandatarijos[147] tyrus, turi tūkstančius tarnų, bet rytoj tie tarnai gali tau nuleisti kraują. Ir jeigu taip yra, tai kaipgi galite būti ramūs, laimingi ir džiaugsmuose gyventi? O štai aš skelbiu meilę, skelbiu mokslą, kuris liepia valdovams mylėti valdinius, ponams — vergus, vergams — tarnauti iš meilės, gyventi teisybėje ir labdaroje, o pabaigoje žadu palaimą, neišsenkamą, begalinę kaip jūra. Tai kaipgi, Petronijau, tu gali kalbėti, kad šis mokslas gadina gyvenimą, kai iš tiesų jis jį taiso, ir pats būtum šimtą kartų laimingesnis ir labiau užtikrintas, jeigu jis taip išplistų pasaulyje kaip jūsų Romos viešpatystė".

Taip, o Ligija, kalbėjo Paulius, o Petronijus jam atsakė: „Tai ne man", ir, apsimetęs, kad nori miego, išėjo, bet tarpduryje dar tarė: „Man geriau Eunikė negu tavo mokslas, judėjau, tačiau nenorėčiau su tavimi rungtis tribūnoje". O aš klausiausi Pauliaus žodžių visa siela, ir kai jis kalbėjo apie mūsų moteris, mano širdis buvo kupina susižavėjimo tuo mokslu, iš kurio tu išaugai kaip lelija pavasarį iš derlingos dirvos. Ir galvojau tada: štai Popėja pametė du vyrus dėl Nerono, štai Kalvija Krispinila, štai Nigidija, štai kone visos, kurias tik pažįstu, išskyrus vieną Pomponiją, prekiavo ištikimybe ir priesaikomis, ir tik ta vienintelė, tik ta manoji nepames, neapvils ir neužgesins židinio, nors mane apviltų ir pamestų visi, kuriais

pasiklioviau. Taigi kalbėjau tau mintyse: kuo gi atsidėkosiu, jeigu ne meile ir pagarba? Ar tu jautei, kad aš ten, Ancijuje, kalbinau tave ir nuolatos, be atvangos šnekėjau, lyg būtum buvusi šalia? Šimtą kartų karščiau tave myliu už tai, kad pabėgai nuo manęs iš cezario rūmų. Ir aš nebenoriu jo matyti. Nebenoriu jo prabangos ir muzikos, tik tavęs vienos. Tark žodį, ir paliksime Romą, apsigyvensime kur nors toli.

O ji, neatitraukdama galvos nuo jo peties, pakėlė akis, lyg susimąsčiusi, į nusidabruotas kiparisų viršūnes ir atsakė:

— Gerai, Markai. Tu rašei man apie Siciliją, ten ir Aulai nori įsikurti senatvėje...

Vinicijus džiaugsmingai ją nutraukė:

— Taip, brangioji mano! Mūsų žemės ten gretimais. Tai nuostabus pajūris, ir klimatas dar švelnesnis negu Romos, ir naktys dar giedresnės, kvapsningos ir šviesios... Gyvenimas ir laimė ten — bevelik tas pat.

Paskui jis pradėjo svajoti apie ateitį:

— Ten galima užmiršti rūpesčius. Miškeliuose, alyvmedžių giraitėse vaikščiosime ir poilsiausime paunksnėje. O Ligija! Ak, koks gyvenimas — mylėtis, guostis, kartu žiūrėti į jūrą, kartu — į dangų, kartu garbinti Dievą maloningą, aplinkui ramybėje sėti gėrį ir teisingumą.

Nutilo abu, žvelgdami į ateitį, jis tik spaudė ją stipriau prie savęs, o mėnesienoje ant jo rankos žėravo auksinis raitelio žiedas. Varguolių apgyventame kvartale jau visi miegojo, ir joks šnaresys nedrumstė tylos.

— Ar leisi man susitikinėti su Pomponija? — paklausė Ligija.

— Taip, brangioji. Kviesimės į svečius arba patys važiuosime pas juos. Ar nori, kad kartu pasiimtume ir Apaštalą Petrą? Jį slegia amžius ir darbai. Paulius taip pat mus lankys, atvers Aulą Plaucijų, ir kaip kariai įkuria kolonijas tolimuose kraštuose, taip ir mes įkursime krikščionių koloniją.

Ligija pakėlė ranką ir, paėmusi Vinicijaus delną, norėjo prispausti prie jo lūpas, bet jis sukuždėjo, tarsi bijodamas nubaidyti laimę:

— Ne, Ligija, ne! Tai aš gerbiu ir dievinu tave, duok tu man savo ranką.

— Myliu tave.

Tačiau jis jau prispaudė lūpas prie baltų kaip jazminas jos rankų,

ir valandėlę jie girdėjo tik savo širdis plakant. Ore nedvelkė nė menkiausias vėjelis, ir kiparisai stovėjo tokie sustingę, lyg taip pat būtų užgniaužę krūtinėje kvapą...

Staiga tylą nutraukė netikėtas griaudimas, duslus, lyg iš po žemių. Šiurpuliai perbėgo Ligijos kūnu, o Vinicijus pakildamas tarė:

— Tai liūtai riaumoja vivariumuose...

Ir abu ėmė klausytis. Tuo tarpu į pirmą griaudėjimą atsiliepė antras, trečias, dešimtas, iš visų pusių ir kvartalų. Mieste kai kada būdavo po kelis tūkstančius liūtų prie įvairių arenų, ir ne kartą jie, priėję prie grotų ir įrėmę į jas didžiules galvas, liedavo šitokiu būdu laisvės ir dykumos ilgesį. Taip ėmė ilgėtis ir dabar — paduodami vienas kitam nakties tyloje balsą, riaumojimu užtvindė visą miestą. Jame slypėjo kažkokia nenusakoma grėsmė ir kraupumas, tad Ligija, kuriai šie balsai nubaidė giedrus ir ramius ateities reginius, klausėsi kažkokio keisto nerimo ir liūdesio suspausta širdimi.

Tačiau Vinicijus apkabino ją ranka ir tarė:

— Nebijok, brangioji. Artėja žaidynės, tai visi vivariumai perpildyti.

Paskui abu įėjo į Lino namelį, lydimi vis galingesnio liūtų riaumojimo.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMTAS

Tuo metu Ancijuje Petronijus beveik kasdien skynė pergales prieš kitus augustionus, kurie varžėsi su juo dėl cezario palankumo. Tigelino įtaka visai nusmuko. Romoje, kur reikėjo pašalinti tariamai pavojingus žmones, grobti jų turtą, tvarkyti politinius reikalus, rengti reginius, stulbinančius prašmatnumu ir neskoningumu, pagaliau tenkinti kokčias cezario užgaidas, klastingas ir viskam pasiryžęs Tigelinas buvo nepakeičiamas. Tačiau Ancijuje, tarp žvelgiančių į jūros žydrynę rūmų, cezaris gyveno kaip helenas. Nuo ryto ligi vakaro buvo deklamuojamos eilės, nagrinėjama jų sandara ir tobulumas, žavimasi vykusiais posakiais, užsiiminėjama muzika, teatru, žodžiu tariant, vien tuo, ką išrado ir kuo papuošė gyvenimą graikų genijus. Bet čia nepalyginamai daugiau už Tigeliną bei kitus augustionus išsilavinęs Petronijus, sąmojingas, iškalbus, pasižymintis

subtilia nuojauta ir skoniu, buvo nepralenkiamas. Cezaris ieškojo dabar jo draugijos, teiravosi jo nuomonės, kurdamas klausė patarimo ir rodė karštesnį draugiškumą negu bet kada. Aplinkiniams atrodė, kad jo įtaka jau galutinai paėmė viršų, kad jo ir cezario bičiulystė tapo pastovi ir truks metų metais. Netgi tie, kurie anksčiau neapkentė rafinuoto epikūriečio, dabar ėmė apie jį suktis ir ieškoti jo palankumo. Ne vienas širdyje iš tikrųjų džiaugėsi, kad pranašumą išsikovojo žmogus, gerai žinantis, kaip ką vertinti, ir su skeptiška šypsena priimantis vakarykščių priešų pagyrimus, bet ar iš tinginystės, ar iš subtilumo nesigriebiantis kerštо ir savo galios nenaudojantis kitiems pražudyti ar pakenkti. Buvo tokių akimirkų, kada jis galėjo prapuldyti netgi Tigeliną, bet pasitenkino jį išjuokęs ir viešai parodęs jo neišprusimą ir lėkštybę. Romos senatas ilsėjosi, nes pusantro mėnesio nebuvo paskelbtas nė vienas mirties nuosprendis. Ir Ancijuje, ir mieste buvo pasakojami tiesiog neįtikėtini dalykai apie rafinuočiausius cezario ir jo favorito ištvirkavimus, bet visi mieliau norėjo virš savęs turėti cezarį rafinuotą negu sužvėrėjusį Tigelino rankose. Pats Tigelinas suko galvą ir dvejojo, ar neprisipažinti pralaimėjus, nes cezaris daug kartų prasitarė, kad visoje Romoje ir visuose jo rūmuose tėra du žmonės, sugebantys suprasti vienas kitą, du tikri helenai — jis ir Petronijus.

Stebinantis pastarojo apsukrumas sakyte sakė, kad jo įtaka truks ilgiau negu kitų. Žmonės jau negalėjo įsivaizduoti, kaip cezaris išsiverstų be jo, su kuo galėtų kalbėtis apie poeziją, muziką, lenktynes ir į kieno akis žvelgtų, norėdamas pasitikrinti, ar jo kūriniai tikrai pavykę. O Petronijus su įprastu atsainumu dėjosi visai nevertinąs tokios savo padėties. Buvo kaip ir anksčiau lėtas, vangus, sąmojingas ir skeptiškas. Labai dažnai kitiems darė įspūdį, kad tai žmogus, kuris šaiposi iš jų, iš savęs, iš cezario ir iš viso pasaulio. Kartais drįsdavo į akis supeikti cezarį, ir kai kiti manydavo, kad jis jau per daug sau leidžia arba tiesiog pats ieško galo, jis mokėdavo tą peikimą staiga taip apversti, kad reikalai pakrypdavo jo labui, ir apstulbę liudininkai patikėdavo, jog nėra tokios situacijos, iš kurios jis neišsisuktų su triumfu. Kartą, praslinkus maždaug savaitei po Vinicijaus sugrįžimo iš Romos, cezaris mažame būrelyje skaitė ištrauką iš savo „Trojos likimo“; kai baigė ir nuskambėjo susižavėjimo šūksmai, Petronijus, žvilgsniu paklaustas cezario, pasakė:

— Niekam tikusios eilės, tik į ugnį mesti.

Klausytojams iš siaubo net širdys nustojo plakusios. Juk Nero-

nas nuo pat mažumės niekada nėra girdėjęs tokio nuosprendžio; tiktai Tigelino veidas nušvito džiaugsmu. O Vinicijus išblyško, nes pamanė, kad Petronijus, kuris niekada neprisigurkšnoja, šį kartą nusigėrė.

Neronas paklausė saldžiu balsu, kuriame virpėjo skaudžiai įžeista savimeilė:

— Kas, tavo manymu, jose bloga?

Dabar Petronijus ėmė jį pulti:

— Netikėk jais,— tarė, ranka rodydamas į susirinkusius,— jie nieko neišmano. Klausi, kas bloga šiose eilėse? Jei nori teisybės, pasakysiu: jos geros Vergilijui, geros Ovidijui, geros netgi Homerui, bet ne tau. Tau negalima tokių rašyti. Tas gaisras, kurį vaizduoji, nepakankamai liepsnoja, tavo ugnis nepakankamai karšta. Neklausyk Lukano liaupsių. Už tokias pat eiles jį apšauktume genijumi, bet ne tave. Ir žinai kodėl? Todėl, kad tu didesnis už juos. Kam dievai davė tiek, kiek tau, iš to daugiau ir reikalaujama. Tačiau tu tingi. Tau mieliau numigti po pietų negu prisėsti klostes. Tu gali sukurti veikalą, kokio pasaulis ligi šiol nėra girdėjęs, todėl ir sakau tau į akis: parašyk geriau!

Ir kalbėjo lyg šaipydamasis, bet kartu irzliai, o cezario akys apsitraukė didžio pasitenkinimo migla, jis tarė:

— Dievai apdovanojo mane trupučiu talento, bet šalia to davė ir daugiau — tikrą žinovą ir draugą, kuris vienintelis man sako teisybę į akis.

Taip taręs, ištiesė savo putlią, rudais gyvaplaukiais apžėlusią ranką į auksinį, Delfuose pagrobtą kandeliabrą sudeginti eiles.

Tačiau Petronijus jas iš jo atėmė, liepsnai dar nepalietus papiruso.

— Ne, ne! — sudraudė,— net ir tokios netikusios priklauso žmonijai. Palik jas man.

— Tada leisk man pasiųsti jas tau mano pasirinktame dėkle,— atsakė jį apkabindamas Neronas.

Ir kiek palaukęs vėl prašneko:

— Taip, taip. Teisybę sakai. Mano Trojos gaisras nepakankamai šviečia, mano ugnis nepakankamai karšta. Tačiau maniau, kad, prilygus Homerui, to užtenka. Kažkoks drovumas ir savęs neįvertinimas man visada kenkė. Tu man atvėrei akis. Tačiau ar žinai, kodėl taip yra, kaip tu sakai? Matai, kai skulptorius nori sukurti dievo

figūrą, ieško pavyzdžio, o aš pavyzdžio neturėjau. Niekada nemačiau degančio miesto, todėl mano vaizdams stinga tikrumo.

— Dar pasakysiu tau, kad reikia būti dideliu menininku, kad tai suprastum.

Neronas susimąstė ir po valandėlės tarė:

— Atsakyk man, Petronijau, į vieną klausimą: ar tau gaila, kad Troja sudegė?

— Ar gaila?.. Prisiekiu šlubu Veneros vyru[148], anaiptol! Ir pasakysiu tau kodėl. Juk Troja nebūtų sudegusi, jei Prometėjas nebūtų žmonėms padovanojęs ugnies, o graikai nepaskelbę Priamui karo, bet jeigu nebūtų buvę ugnies, Eschilas nebūtų parašęs savo „Prometėjo", taip pat ir Homeras be karo nebūtų sukūręs „Iliados", o man geriau, kad yra „Prometėjas" ir „Iliada" negu tas miesteliūkštis, tikriausiai prastas ir nešvarus, kuriame šiandien sėdėtų koks menkysta prokuratorius ir kvaršintų tau galvą ginčydamasis su vietiniu aeropagu.

— Štai kur protinga kalba,— atsakė cezaris.— Poezijai ir menui galima ir reikia viską aukoti. Laimingi achajai, davę Homerui „Iliados" turinį, ir laimingas Priamas, regėjęs tėvynės žūtį. O aš? Aš nemačiau degančio miesto.

Valandėlę buvo tyla, pagaliau ją nutraukė Tigelinas:

— Aš gi sakiau tau, cezari,— kalbėjo jis,— paliepk — ir sudeginsiu Ancijų. Arba žinai ką? Jeigu tau gaila šitų dvarų ir rūmų, įsakyk sudeginti Ostijoje laivus, arba pastatysiu tau Albano kalnų papėdėje medinį miestą, į kurį pats įmesi ugnį. Ar nori?

Tačiau Neronas sviedė į jį paniekos pilną žvilgsnį.

— Aš žiūrėsiu į degančias medines būdas? Tavo protas visai išskydo, Tigelinai! Be to, matau, kad nelabai vertini mano talentą ir mano „Trojos likimą", jeigu manai, jog kokia nors auka jai būtų per didelė.

Tigelinas sumišo, o Neronas luktelėjęs, lyg norėdamas pakreipti kalbą kitur, pridūrė:

— Ateina vasara... O, kaip dvokia turbūt dabar toji Roma! Ir vis dėlto vasaros žaidynėms reikės ten sugrįžti.

Tada Tigelinas atsiliepė:

— Išsiuntęs augustionus, cezari, leisk man valandėlę pasiilkti su tavimi...

Po valandos Vinicijus, grįždamas su Petronijumi iš cezario dvaro, pasakė:

— Turėjau dėl tavęs gerokai pasijaudinti. Maniau, kad nusigėręs galutinai prapuolei. Atsimink, tu žaidi su mirtimi.

— Tai mano arena,— nerūpestingai atsakė Petronijus,— ir man smagu, kad esu joje geriausias gladiatorius. Žiūrėk, kaip viskas baigėsi. Mano įtaka dar sustiprėjo šį vakarą. Atsiųs man savo eiles dėkle, kuris (nori kirsti lažybų?) bus nepaprastai brangus ir nepaprastai neskoningas. Liepsiu savo gydytojui jame laikyti vidurius laisvinančius vaistus. Taip pasielgiau dar ir todėl, kad Tigelinas, matydamas, kaip tokie dalykai sekasi, be abejonės užsigeis mane pamėgdžioti, ir įsivaizduoju, kas bus, kai jis rėš kokį sąmojį. Toks pat vaizdas būtų, kai Pirėnų lokys sumanytų vaikščioti lynu. Kvatočiau kaip Demokritas. Pagaliau panorėjęs gal ir valiočiau sunaikinti Tigeliną ir vietoj jo tapti pretorionų prefektu. Tada turėčiau savo rankose patį Ahenobarbą. Tačiau tingiu... Jau verčiau toks gyvenimas kaip dabar ir netgi cezario eilės.

— Na ir apsukrumas — net priekaištą moki paversti pagyrimu! Tačiau ar iš tikrųjų tos eilės tokios blogos? Aš čia neišmanau.

— Ne blogesnės už kitas. Viename Lukano piršte rasi daugiau talento, bet ir Variabarzdis šį tą turi. Visų pirma — begalinę poezijos ir muzikos meilę. Po dviejų dienų rinksimės pas jį pasiklausyti muzikos — himno Afroditės garbei, kurį šiandien arba rytoj pabaigs. Bus mažas būrelis. Tik aš, tu, Tulijus Senecijus ir jaunasis Nerva. O dėl eilių, tai mano kalbos, kurias tu girdėjai — kad po valgio esą panaudoju tas eiles kaip Vitelijus flamingo plunksnas — gryna netiesa!.. Kartais jos būna išraiškingos. Hekubės žodžiai sukrečiantys... Ji skundžiasi gimdymo kančiomis, ir Neronas sugebėjo rasti vykusių posakių, gal todėl, kad pats kančiose gimdo kiekvieną eilutę... Kai kada man jo gaila. Prisiekiu Poluksu! Koks keistas mišinys! Kaligulai trūko vieno šulo, bet jis nebuvo toks keistuolis.

— Kas gali numatyti, kur nusiris Ahenobarbo beprotybė? — tarė Vinicijus.

— Ničniekas. Dar gali atsitikti tokių dalykų, kad daugelį amžių žmonėms plaukai šiaušis apie tai pagalvojus. Tačiau kaip tik šiuo atžvilgiu man smalsu ir įdomu, tačiau, nors dažnokai nuobodžiauju kaip Jupiteris Amonas[149] tyruose, vis dėlto manau, kad prie kito cezario nuobodžiaučiau dar labiau. Tavo tas judėjas Paulius iškalbingas, negali nepripažinti, ir jeigu tokie žmonės skelbs tą mokslą, mūsų dievai turės ne juokais pasisergėti, kad kartais netektų atsidurti palėpėje. Teisybė, jeigu sakysime, cezaris būtų krikščionis, visi jaustų

mės saugiau. Tačiau tavo pranašas iš Tarso, klodamas man savo argumentus, nepagalvojo mat, kad man tas padėties netikrumas ir daro gyvenimą patrauklų. Kas nelošia kauliukais, nepraloš turtų, o žmonės vis dėlto lošia kauliukais. Čia ir tam tikras malonumas, ir užsimiršimas. Pažinojau raitelių ir senatorių sūnų, kurie savo noru tapo gladiatoriais. Tai sakai, aš žaidžiu gyvybe,— ką gi, tiesa, bet taip darau todėl, kad patinka, o jūsų krikščioniškos dorybės man nusibostų per vieną dieną kaip Senekos traktatai. Todėl Pauliaus iškalba nuėjo perniek. Jis turėtų žinoti, kad tokie žmonės kaip aš niekada nepriims to mokslo. Tu — kas kita! Su tavo charakteriu galima tik arba neapkęsti krikščionio vardo kaip maro, arba juo tapti. Aš pripažįstu, kad jie teisūs, žiovaudamas. Mes šėlstame, ritamės į prarają, kažkas nepatirta atgriūna ant mūsų iš ateities, kažkas lūžta po mumis, kažkas numirs šalia mūsų — taip, sutinku! Tačiau mirti mes sugebėsime, o tuo tarpu nenorime apsunkinti sau gyvenimo ir tarnauti mirčiai, kol ji mūsų dar nepasiėmė. Gyvenimas yra dėl paties savęs, o ne dėl jos.

— O man tavęs gaila, Petronijau.

— Negailėk manęs labiau negu aš pats savęs. Anksčiau tau buvo tarp mūsų nebloga, ir kariaudamas Armėnijoje ilgėjaisi Romos.

— Ir dabar ilgiuosi Romos.

— Taip, nes įsimylėjai krikščionių vestalę, kuri sėdi Užtibrėje! Aš tuo nesistebiu ir tavęs nesmerkiu. Tiktai stebiuosi, kad tu džiaugiesi tuo mokslu, kurį vadini palaimos jūra, ir ta meilė, kuri netrukus turi apsivainikuoti, o liūdesys nenyksta iš tavo veido. Pomponija Grecina yra amžinai liūdna, ir tu nuo tada, kada tapai krikščioniu, nustojai juoktis. Taigi neįtikinėk manęs, kad tai džiaugsmingas mokslas! Iš Romos sugrįžai dar liūdnesnis. Jeigu jūs šitaip krikščioniškai mylitės, tai prisiekiu šviesiomis Bakcho garbanomis — neisiu jūsų pėdomis.

— Čia yra visai kas kita,— atsakė Vinicijus.— Aš tau prisiekiu ne Bakcho garbanomis, o savo tėvo siela, kad ilgus metus nepatyriau net trupinėlio tokios laimės, kokia alsuoju šiandien. Tačiau ilgiuosi neapsakomai, ir keisčiausia, kai esu toli nuo Ligijos, man vaidenasi, kad jai gresia kažkoks pavojus. Nežinau koks, ir nežinau, iš kur gali užgriūti, bet nujaučiu jį kaip kokią artėjančią audrą.

— Per dvi dienas pasistengsiu išgauti tau leidimą išvykti iš Ancijaus tokiam laikui, kokiam panorėsi. Popėja kažkaip apsiramino, ir, kiek žinau, iš jos pusės niekas negresia nei tau, nei Ligijai.

— Dar šiandien klausė mane, ką veikiau Romoje, nors išvykęs buvau slaptai.

— Gal buvo įsakiusi tave sekti. Tačiau dabar ir ji priversta su manimi skaitytis.

Vinicijus stabtelėjęs tarė:

— Paulius sakė, kad Dievas kartais perspėja, bet burtais tikėti neleidžia, tad ir aš ginuosi nuo to tikėjimo, tiktai negaliu apsiginti. Kad palengvinčiau sau širdį, papasakosiu tau, kas atsitiko. Sėdėjome su Ligija greta tokią giedrą naktį kaip šiandien ir svajojome apie savo tolesnį gyvenimą. Negaliu tau apsakyti, kokie laimingi ir ramūs buvome. Tuo metu pradėjo riaumoti liūtai. Tas riaumojimas Romoje įprastas, bet nuo tos valandos neturiu ramybės. Man atrodo, kad jame skambėjo kažkoks grasinimas, kažkoks nelaimės ženklas... Žinai, kad manęs lengvai neišgąsdinsi, o tada man rodėsi, kad baimės pritvinko visa nakties tamsa. Tai buvo taip keista ir netikėta, kad ir dabar tie balsai skamba ausyse, ir širdį be atvangos graužia baimė, tarsi Ligija prašytų mane apginti ją nuo kažkokios baisybės... kad ir nuo tų pačių liūtų. Ir kankinuosi. Išgauk man leidimą išvykti, nes kitaip dingsiu be leidimo. Negaliu čia sėdėti, kartoju — negaliu!

Petronijus ėmė juoktis.

— Dar iki to neprieita,— tarė,— kad konsulų sūnūs ar jų žmonos būtų atiduota liūtams arenose. Jus gali ištikti bet kokia kita mirtis, tik ne tokia. Pagaliau kas žino, ar ten buvo liūtai, ar germanų taurai, kurie mauroja nė kiek ne prasčiau. Na o aš tai tik šaipausi iš burtų ir pranašingų ženklų. Vakar naktis buvo šilta, ir mačiau, kaip žvaigždės krito it lietus. Ne vienam darosi nejauku nuo tokio vaizdo, o aš pagalvojau sau: jeigu tarp jų yra ir manoji, tai bent jau palydovų man nestigs!..

Paskui valandėlę patylėjo ir kiek pamąstęs tarė:

— Pagaliau žinai ką: jeigu jūsų Kristus prisikėlė iš numirusių, tai gali ir jus abu apginti nuo mirties.

— Gali,— atsakė Vinicijus, žvelgdamas į žvaigždėmis nusėtą dangų.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT PIRMAS

Neronas grojo ir giedojo himną „Kipro valdovės" garbei, kurio žodžius ir muziką sukūrė pats. Šią dieną balsas skambėjo laisvai, ir giesmininkas jautė, kad jo muzika iš tiesų veikia klausytojus, o tas jausmas davė balsui dar didesnės galios ir taip įsiūbavo jo paties sielą, kad giedojo su įkvėpimu. Pabaigoje net išblyško tikrai susijaudinęs. Ir turbūt pirmą kartą gyvenime nenorėjo klausytis susirinkusiųjų liaupsių. Valandėlę sėdėjo įsirėmęs rankomis į citrą ir nuleidęs galvą, paskui staiga atsistojo ir tarė:

— Nuvargau, noriu gryno oro. Tuo tarpu suderinkite citras.

Taip pasakęs, apsivyniojo kaklą šilko skarele.

— Jūs eikite su manimi,— kreipėsi į Petronijų ir Vinicijų, sėdinčius menės kampe.— Vinicijau, duok man ranką, jaučiuosi nusilpęs, o Petronijus pakalbės apie muziką.

Paskui visi trys išėjo į rūmų terasą, iškilotą alebastru ir pabarstytą šafranu.

— Čia laisviau kvėpuoti,— tarė Neronas.— Mano širdis nerami ir liūdna, nors matau, kad su kūriniu, kurį pasitikrindamas jums atlikau, galiu pasirodyti viešai ir susilaukčiau triumfo, kokio ligi šiol joks romėnas dar nėra turėjęs.

— Gali pasirodyti čia, Romoje ir Achajoje. Žavėjausi tavimi visa širdimi ir visu protu, o dieviškasai! — atsakė Petronijus.

— Žinau. Esi per daug tingus, kad prisiverstum sakyti pagyrimus. Ir nuoširdus kaip Tulijus Senecijus, bet supranti daugiau už jį. Tai pasakyk, ką tu manai apie muziką?

— Kai klausausi poezijos, kai žiūriu į kvadrigą, kuria tu važiuoji cirke, į gražią statulą, gražią šventyklą ar paveikslą, tai jaučiu, kad aprėpiu to reginio visumą, ir mano susižavėjime sutelpa viskas, ką tie daiktai gali duoti. Tačiau kai klausausi muzikos, ypač tavo, man atsiveria vis naujos grožybės ir malonumai. Vejuosi juos, gaudau, bet dar nespėju jų perprasti, o jau vėl atplaukia ir atplaukia kiti, visai kaip jūros bangos, kurios ritasi iš begalybės. Tad ir sakau tau, kad muzika yra kaip jūra. Stovime ant vieno kranto ir matome tolius, bet kito kranto įžiūrėti neįmanoma.

— Ak, koks gilus tu žinovas! — tarė Neronas.

Ir valandėlę visi vaikščiojo nesikalbėdami, tiktai šafranas tyliai šnarėjo po jų kojomis.

— Tu išsakei mano mintį,— pagaliau prašneko Neronas,— to-

dėl nuolatos kartoju, kad visoje Romoje tu vienintelis sugebi mane suprasti. Taip yra. Ir aš lygiai taip manau apie muziką. Kai groju ir dainuoju, regiu tokius dalykus, kurių nė nežinojau esant mano valstybėje arba pasaulyje. Štai aš cezaris, ir pasaulis priklauso man, aš viską galiu. Tačiau muzika atveria man naujas karalystes, naujus kalnus ir jūras, ir naujus malonumus, kurių ligi tol nežinojau. Dažniausiai nemoku jų nei įvardinti, nei protu suvokti — tik jaučiu. Jaučiu dievus, matau Olimpą. Kažkoks nežemiškas vėjas dvelkia į mane, regiu it migloje kažkokias didybes neaprėpiamas, ramias ir tokias spindinčias kaip saulėtekis... Sferos groja aplink mane, ir pasakysiu tau (čia Nerono balsas suvirpėjo iš nuoširdaus nustebimo)... kad aš, cezaris ir dievas, jaučiuosi tada kaip maža dulkelė. Ar patikėsi tu?

— Taip. Tik dideli menininkai gali meno akivaizdoje jaustis maži...

— Šiandien — atvirumo naktis, tad atveriu tau širdį kaip draugui ir pasakysiu daugiau... Gal tu manai, kad aš aklas ir netekęs proto? Gal manai, jog nežinau, kad Romoje ant sienų tepliojami mane įžeidžiantys užrašai, kad žmonės mane vadina motinžudžiu ir žmonžudžiu... kad mane laiko pabaisa ir kankintoju todėl, jog Tigelinas išgavo iš manęs kelis mirties nuosprendžius mano priešams?.. Taip, brangusis, jie mane laiko pabaisa, ir aš tai žinau... Tiek įteigta man žiaurumo, kad kai kada aš pats save klausiu, ar aš ne žvėris?.. Tačiau jie nesupranta, kad žmogaus veiksmai kartais gali būti žiaurūs, o žmogus — ne žvėris. Ak, niekas nepatikės, gal ir tu, brangusis mano, nepatikėsi, kad tomis valandėlėmis, kai muzika supa mano sielą, aš jaučiuosi toks geras kaip kūdikis lopšyje. Prisiekiu tau šiomis žvaigždėmis, kurios virš mūsų šviečia, kad sakau gryną teisybę: žmonės nežino, kiek gerumo glūdi šioje širdyje ir kokius lobius joje aš pats matau, kai muzika atveria į ją duris.

Petronijus, kuris nė kiek neabejojo, kad šią akimirką Neronas kalba nuoširdžiai ir kad muzika iš tikrųjų gali pažadinti egoizmo, pasileidimo ir piktadarybių kalnais užverstoje jo sieloje tauresnius polinkius, tarė:

— Tave reikia pažinti taip gerai, kaip aš pažįstu. Roma niekada nemokėjo tavęs vertinti.

Cezaris stipriai atsirėmė į Vinicijaus petį lyg prislėgtas neteisybės jungo ir tarė:

— Tigelinas man sakė, kad senatoriai šnibžda vienas kitam į

ausį, jog Diodoras ir Terpnas geriau už mane skambina citra. Net ir šito man nepripažįsta! Tačiau tu, kuris visada man kalbi teisybę, pasakyk nuoširdžiai: ar jie skambina geriau už mane arba lygiai taip kaip aš?

— Anaiptol. Tu švelniau užgauni stygas, o skambesys galingesnis. Tu skambini kaip artistas, o jie — kaip įgudę amatininkai. Taip, žinoma! Anksčiau pasiklausius jų muzikos, imi geriau suprasti, kas tu esi.

— Jeigu taip, tai tegu sau gyvena. Jiems niekada nė į galvą neateis, kokią paslaugą jiems padarei šią akimirką. Beje, jeigu aš juos pasmerkčiau myriop, turėčiau į jų vietą paimti kitus.

— Be to, ir žmonės šnekėtų, kad iš muzikos meilės persekioji valstybėje muziką. Niekada nežudyk meno dėl meno, dieviškasai.

— Tu visai kitoks negu Tigelinas,— atsakė Neronas.— Bet, matai, aš iš tiesų esu visur artistas, o kadangi muzika man atveria platybes, kurių ligi tol nepažinojau, šalis, kurių nevaldau, malonumus ir laimę, kurių nepatyriau, tai aš negaliu gyventi paprasto gyvenimo. Ji man sako, kad nepaprastybė yra, tad ir ieškau jos visa dievų man duota valdžios galia. Kartais man atrodo, kad, siekiant patekti į tuos olimpinius pasaulius, reikia nuveikti kažką, ko joks žmogus ligi šiol nėra padaręs, reikia pranokti minią gėriu ar blogiu. Žinau taip pat, kad žmonės mane smerkia už šėlimus. Tačiau aš nešėlstu, tiktai ieškau! O jei ir šėlstu, tai iš nuobodulio ir nekantrumo, kad negaliu surasti. Aš ieškau — tu supranti — todėl noriu būti didesnis už žmogų, nes tik šitaip galiu tapti visų didžiausiu artistu.

Jis prislopino balsą, kad Vinicijus neišgirstų, ir, prikišęs lūpas Petronijui prie ausies, ėmė kuždėti:

— Ar žinai, kad aš pirmiausia dėl to pasmerkiau myriop motiną ir žmoną? Prie nežinomo pasaulio vartų norėjau sudėti didžiausią auką, kokią tik gali žmogus sudėti. Maniau, po to kažkas įvyks, atsivers kažkokios durys, už kurių išvysiu kažką nežinoma. Tebūna tai itin nuostabūs ar nežmoniškai kraupūs dalykai, kad tik jie būtų nepaprasti ir didūs... Tačiau tos aukos nepakako. Kad atsivertų empirėjaus durys, matyt, reikia dar didesnės — ir teįvyksta taip, kaip skelbia pranašystės.

— Ką ketini daryti?

— Pamatysi, pamatysi greičiau negu manai. O tuo tarpu žinok, kad yra du Neronai: vienas tas, kurį žmonės pažįsta, kitas — artistas, kurį pažįsti tu vienas, ir kerta jis kaip mirtis arba šėlsta kaip Bak-

chas būtent dėl to, kad jį slegia paprasto gyvenimo pilkumas ir menkybė, ir jis norėtų jas nušluoti, nors tektų veikti ugnimi ir geležimi... O, koks pilkas liks šis pasaulis, kai manęs nebebus!.. Niekas dar nenumano, netgi tu, brangusis, koks aš artistas. Tačiau kaip tik dėl to kenčiu ir nuoširdžiai tau sakau, kad mano siela kartais būna liūdna kaip tie kiparisai, kurie antai juoduoja priešakyje. Sunku žmogui nešti kartu ir aukščiausios valdžios, ir didžiausio talento jungą...

— Užjaučiu tave, cezari, visa siela, o drauge su manimi — žemė ir jūros, o ką jau kalbėti apie Vinicijų, kuris širdyje tave dievina.

— Ir man jis visada buvo mielas,— tarė Neronas,— nors tarnavo Marsui, ne mūzoms.

— Jis visų pirma tarnauja Afroditei,— atsakė Petronijus.

Ir staiga užsimojo vienu kirčiu sutvarkyti sūnėno reikalus, kartu pašalinti visokius jo tykojančius pavojus.

— Jis įsimylėjęs kaip Troilas Kresidę[150],— tarė Petronijus.— Leisk jam, valdove, išvažiuoti į Romą, nes čia nusikamuos. Ar žinai, kad toji tavo jam padovanotoji ligė įkaitė atsirado, ir Vinicijus, išvykdamas į Ancijų, paliko ją globoti kažkokiam Linui? Aš to neminėjau tau, nes tu kūrei savo himną, o tai visų svarbiausia. Vinicijus norėjo ją turėti už meilužę, bet kai ji pasirodė esanti dorovinga kaip Lukrecija, jis įsimylėjo jos dorovingumą ir dabar nori ją vesti. Ji karaliaus duktė, tad jam pažeminimo nebus, bet jis tikras karys: dūsauja, kamuojasi, dejuoja, tačiau laukia savo imperatoriaus leidimo.

— Imperatorius nerenka žmonų savo kariams. Kam jam mano leidimas?

— Sakiau tau, valdove, kad jis tave dievina.

— Tuo labiau gali būti tikras, kad aš sutiksiu. Tai daili mergina, bet per siaurų klubų. Augusta Popėja man skundėsi dėl jos, kad nužiūrėjusi mūsų kūdikį Palatino soduose...

— Tačiau aš Tigelinui pasakiau, kad dievybių neveikia pikti apžavai. Prisimeni, dieviškasis, kaip jis sumišo ir kaip tu pats šaukei: „Habet!"

— Prisimenu.

Tada Neronas kreipėsi į Vinicijų:

— Ar myli ją taip, kaip sako Petronijus?

— Myliu ją, valdove,— atsakė Vinicijus.

— Tada įsakau tau rytoj pat keliauti į Romą, vesti ją ir nesirodyti man akyse be sutuoktuvių žiedo.

— Dėkoju tau, valdove, iš visos širdies ir sielos.

— O, kaip gera daryti žmones laimingus,— tarė cezaris.— Nieko kito nenorėčiau daryti per visą gyvenimą.

— Suteik mums dar vieną malonę, dieviškasis,— kreipėsi Petronijus,— ir paskelbk šią savo valią Augustos akivaizdoje. Vinicijus niekada nedrįstų vesti moters, kurios nekenčia Augusta, bet tu, valdove, vienu žodžiu išsklaidyk jos neigiamą nuomonę, pareikšdamas, kad toks tavo įsakymas.

— Gerai,— sutiko cezaris,— tau ir Vinicijui negalėčiau nieko atsakyti.

Ir pasuko į dvarą, o su juo — Petronijus ir Vinicijus, širdyje džiaugdamiesi pergale. Vinicijus vos tvardėsi nepuolęs Petronijui ant kaklo, nes dabar visi pavojai ir kliūtys atrodė nugalėtos.

Dvaro atrijuje jaunasis Nerva ir Tulijus Senecijus savo pasakojimais linksmino Augustą, o Terpnas ir Diodoras derino citras. Įėjęs Neronas atsisėdo į vėžlio šarvais inkrustuotą krėslą ir, kažką pakuždėjęs į ausį patarnaujančiam graikui berniukui, laukė.

Berniukas netrukus sugrįžo su auksine skrynele — Neronas ją atidarė ir, išėmęs stambių opalų vėrinį, tarė:

— Štai brangenybės, vertos šio vakaro.

— Jose raibuliuoja ryto aušra,— atsakė Popėja, įsitikinusi, kad vėrinys skirtas jai.

Cezaris valandėlę kilsčiojo rausvus brangakmenius čia aukštyn, čia žemyn ir pagaliau tarė:

— Vinicijau, padovanok nuo manęs šį vėrinį jaunai ligų karalaitei, kurią tau įsakau vesti.

Popėjos žvilgsnis, pilnas pykčio ir ūmaus nustebimo, ėmė lakstyti nuo cezario prie Vinicijaus ir pagaliau sustojo ties Petronijumi.

Bet šis, atsainiai persisvėręs per krėslo porankį, braukė ranka per arfos grifą, tarsi norėdamas gerai įsiminti jo formą.

Tuo metu Vinicijus, padėkojęs už dovaną, priėjo prie Petronijaus ir tarė:

— Kuo aš atsidėkosiu tau už tai, ką šiandien padarei mano labui?

— Paaukok Euterpei[151] porą gulbių,— atsakė Petronijus,— liaupsink cezario giesmes ir juokis iš burtų. Tikiuosi, kad liūtų riaumojimas nuo šiol nenutrauks svajonių nei tau, nei tavajai ligų lelijai.

— Ne,— tarė Vinicijus,— dabar aš visai ramus.

— Tebūna Fortūna jums maloninga. O dabar būk atidus, nes cezaris vėl ima formingą. Užgniaužk kvapą, klausykis ir liek ašaras.

Cezaris iš tikrųjų paėmė į rankas formingą ir pakėlė akis aukštyn. Menėje nuščiuvo kalbos, žmonės sėdėjo nejudėdami lyg suakmenėję. Tik Terpnas ir Diodoras, kurie turėjo akompanuoti, sukiojo galvas — žiūrėjo čia vienas į kitą, čia į cezario lūpas, laukdami pirmųjų giesmės tonų.

Tuo metu priemenėje pasigirdo triukšmas ir žmonių balsai, netrukus pro užuolaidas įžengė cezario atleistinis Faonas, o paskui jį — konsulas Lekanijus.

Neronas suraukė antakius.

— Atleisk, dieviškasai imperatoriau,— prašneko uždusęs Faonas,— Romoje gaisras! Didžioji miesto dalis liepsnoja!..

Išgirdę šią žinią, visi pašoko, Neronas padėjo formingą ir tarė:

— O dievai!.. Išvysiu degantį miestą ir baigsiu „Trojos likimą“.— Paskui kreipėsi į konsulą:

— Jeigu išvyksiu tučtuojau, ar dar suspėsiu pamatyti gaisrą?

— Valdove,— atsakė išbalęs kaip drobė konsulas,— virš miesto — ištisa liepsnų jūra: dūmai dusina gyventojus, ir žmonės alpsta arba pamišę puola į ugnį... Roma žūsta, valdove!

Valandėlę buvo tyla, ją nutraukė Vinicijaus šauksmas:

— Vae misero mihi!..

Ir jaunuolis, nusimetęs togą, vien su tunika išbėgo iš rūmų.

O Neronas iškėlė rankas į dangų ir sušuko:

— Vargas tau, Priamo šventas mieste!..

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT ANTRAS

Vinicijus, vos spėjęs įsakyti keliems vergams joti drauge su juo, užšoko ant žirgo ir pavarė jį vėlyvą naktį tuščiomis Ancijaus gatvėmis Laurento link. Baisi žinia įstūmė jį beveik į pamišimo ir protinio siutulio būklę, protarpiais jis visai nesusigaudė, kas jam darosi, tik jautė, kad ant jo paties žirgo sėdi už jo pečių nelaimė ir, šaukdama jam į ausį: „Roma dega!“, plaka jį patį, žirgą ir gena į tą ugnį. Prigludęs savo vienplauke galva žirgui prie sprando, lėkė vien su tunika akiplėšiu, nežiūrėdamas į priekį ir nepaisydamas kliūčių,

kur galėjo susilaužyti kaulus. Aplink tyla, aplink naktis, rami ir žvaigždėta, o raitelis ir žirgas, nutvieksti mėnesienos, atrodė it sapno vaiduokliai. Idumėjos eržilas suskliaudęs ausis ir ištiesęs kaklą lėkė kaip strėlė pro sustingusius kiparisus ir tarp jų pasislėpusius dvarus. Kanopų kaukšėjimas į akmens plytas šen bei ten pažadindavo šunis, kurie lojimu lydėdavo keistą šmėklą, o paskui, sudirginti jos staigaus pasirodymo, imdavo kaukti, iškėlę snukius į mėnulį. Paskui Vinicijų daug prastesniais žirgais joję vergai greitai atsiliko. Jis pats, kaip audra pradundėjęs per miegantį Laurentą, pasuko į Ardėją, kur, kaip ir Aricijoje, Bovilose ir Ustrine, laikė žirgus nuo pat atvykimo į Ancijų dienos, kad galėtų trumpiausiu laiku įveikti nuotolį, skiriantį jį nuo Romos. Tai turėdamas galvoje, varė žirgą iš paskutiniųjų. Už Ardėjos jam pasirodė, kad dangus žiemryčių pusėje rausvėja. Tai galėjo būti ir ryto aušra, nes metas buvo vėlus, o liepos mėnesį švinta anksčiau. Tačiau Vinicijus neįstengė sulaikyti susirūpinimo ir įtūžio šauksmo — jam vaidenosi, kad ten gaisro pašvaistė. Jis prisiminė Lekanijaus žodžius: „Visas miestas — ištisa liepsnų jūra!“ — ir valandėlę jautė, kad jam iš tiesų gresia pamišimas, nes visai prarado viltį išgelbėti Ligiją ir netgi pasiekti miestą, kol šis dar nepavirto pelenų krūva. Jo mintys dabar lėkė greičiau už žirgą ir skriejo priekyje kaip juodų paukščių pulkas, gūdus ir siaubingas. Nors nežinojo, kuri miesto dalis pirmiausia ėmė degti, bet vis dėlto manė, kad Užtibrė: ten susigrūdę namai, medienos sandėliai ir lentinės pašiūrės, kur pardavinėjami vergai, tad ji pirmoji galėjo tapti liepsnų auka. Romoje gaisrai kildavo gana dažnai, o jų metu taip pat dažnas smurtas ir plėšikavimai, ypač kvartaluose, kur gyveno skurdžiai ir pusiau barbarai — taigi kas gali darytis toje Užtibrėje, kur susisukę lizdą bedaliai iš visų pasaulio kampų? Čia Vinicijaus galvoje šmėstelėjo Ursas su savo nežmoniška jėga, bet ką padarys netgi ne žmogus, o titanas prieš naikinančią ugnies galybę? Vergų maišto baimė taip pat jau kiek metų košmariškai kamavo Romą. Sklido kalbos, kad šimtai tūkstančių tų žmonių svajoja apie Spartako laikus ir tik laukia patogios valandos griebtis ginklo prieš engėjus ir miestą. Ir ši valanda štai išmušė! Galbūt ten, mieste, šalia gaisro siaučia skerdynės ir karas. Gal net pretorionai užpuolė miestą ir žudo cezario įsakymu. Iš pasibaisėjimo Vinicijui plaukai pasišiaušė ant galvos. Prisiminė jau senokai su keistu atkaklumu sklandančius cezario rūmuose pasakojimus apie miestų gaisrus, prisiminė Nerono skundus, kad turįs pavaizduoti degantį miestą niekada neregėjęs

tikro gaisro, prisiminė jo niekinamą atsakymą Tigelinui, kuris pasišovė uždegti Ancijų arba dirbtinį medinį miestą, prisiminė pagaliau jo pasipiktinimą Roma ir dvokiančiais Suburos užkampiais. Taip! Tai cezaris įsakė padegti miestą! Jis vienintelis galėjo išdrįsti, ir vienintelis Tigelinas galėjo įvykdyti tokį įsakymą. O jeigu Roma dega cezario įsakymu, tai kas užtikrins, kad ir žmonės jo įsakymu nebus iššudyti. Iš pabaisos ir šito gali laukti. Vadinasi, gaisras, vergų maištas ir skerdynės! Koks siaubingas chaosas, koks niokojančių gaivalų ir žmonių įtūžio siautėjimas, ir tame visame sūkuryje — Ligija! Vinicijaus dejonės sumišo su žirgo šnopavimu ir dūsavimu, nes, šuoliuodamas į Ariciją visą laiką į kalną, jis jau bėgo iš paskutinių jėgų. Kas išplėš Ligiją iš degančio miesto ir kas ją išgelbės? Dabar Vinicijus, visiškai pargriuvęs kniūpsčias ant žirgo, įsikirto pirštais sau į plaukus, iš skausmo kone krimsdamas žirgui sprandą. Tačiau tuo metu kažkoks kitas raitelis, taip pat skriedamas it vėjas, tik iš priešingos pusės, į Ancijų, šūktelėjo jam pralėkdamas: „Roma žūsta!“ ir nurūko toliau. Vinicijaus ausis dar pasiekė žodis „dievai“, o visa kita užgožė kanopų bildesys. Tačiau tas paskutinis žodis jį išblaivė. Dievai!.. Vinicijus staiga pakėlė galvą ir ištiesęs rankas į žvaigždėmis nusėtą dangų ėmė melstis: „Šaukiuosi ne jūsų, kurių šventyklos dega, o Tavęs!.. Tu pats kentėjai, Tu vienas gailestingas! Tu vienas supratai žmonių skausmą! Tu atėjai į pasaulį išmokyti žmones gailestingumo, tai parodyk jį dabar! Jei Tu toks, kaip kalbėjo Petras ir Paulius, tai išgelbėk man Ligiją. Paimk ją ant rankų ir išnešk iš liepsnų. Tu gali! Atiduok ją man, o aš Tau atiduosiu savo kraują. Ir jeigu nenori taip padaryti dėl manęs, tai padaryk dėl jos. Ji Tave myli ir tiki Tavimi. Žadi pomirtinį gyvenimą ir palaimą, bet pomirtinė palaima niekur nedings, o Ligija dar nenori mirti. Leisk jai gyventi. Paimk ją ant rankų ir išnešk iš Romos, Tu gali, nebent tik nenorėtum...“

Ir nutraukė maldą, nes pajuto, kad toliau ji gali virsti grasinimu, o jis bijojo įžeisti dievybę tokią valandą, kada labiausiai Jos gailestingumo ir malonės reikėjo. Išsigando vien pagalvojęs apie tai ir, kad neprisileistų artyn nė šešėlio grasinimo, ėmė vėl pliekti žirgą, tuo labiau kad priešakyje mėnesienoje sušvito balti Aricijos mūrai — tai jau pusė kelio iki Romos. Po kiek laiko visu greičiu pralėkė pro Merkurijaus šventyklą giraitėje prie miesto. Čia, matyt, jau žinota apie nelaimę, nes palei šventyklą buvo neįprastas sujudimas. Pradumdamas Vinicijus pastebėjo ant laiptų ir tarp kolonų

žmonių būrius su degančiais fakelais, grūstyje ieškančius dievo globos. Ir kelias jau nebebuvo nei toks tuščias, nei toks laisvas kaip iki Ardėjos. Teisybė, žmonės traukė į giraitę šalutiniais takais, bet ir pagrindiniame vieškelyje stoviniavo pulkeliai, kurie, pamatę dumiantį raitelį, skubiai metėsi į šoną. Iš miesto sklido balsų gaudesys. Vinicijus įlėkė į jį kaip viesulas, kelyje parvertęs ir sumynęs kelis žmones. Dabar iš visų pusių skriejo klyksmai: „Roma dega! Miestas liepsnose! O dievai, gelbėkite Romą!"

Žirgas suklupo ir, timptelėtas stiprios rankos, sustojo piestu prie užeigos, kurioje Vinicijus laikė pakaitą. Vergai, tarsi telaukę atvykstant šeimininko, stovėjo prie vartų ir, jam įsakius, vienas per kitą puolėsi atvesti naują žirgą. O Vinicijus, pamatęs dešimties raitų pretorionų būrį, kuris, matyt, jojo su žinia iš miesto į Ancijų, pribėgo prie jų ir ėmė klausinėti:

— Kuri miesto dalis dega?

— Kas tu toks? — paklausė dešimtininkas.

— Vinicijus, karo tribūnas ir augustionas! Atsakyk, jei brangini savo galvą!

— Gaisras, pone, kilo krautuvėse prie Didžiojo cirko. Kai mus išsiuntė, miesto vidurys buvo ugnyje.

— O Užtibrė?

— Liepsnos kol kas ten nesiekė, bet nesulaikoma jėga jos ryja vis naujus kvartalus. Žmonės žūsta nuo karščio ir dūmų, jokia pagalba neįmanoma.

Tuo metu vergai atvedė Vinicijui naują žirgą. Jaunasis tribūnas užšoko ant jo ir nudūmė toliau.

Dabar jojo į Albaną, dešinėje palikęs Albą Longą ir jos nuostabų ežerą. Vieškelis į Ariciją ėjo palei kalną, kuris visiškai užstojo horizontą ir anapus prisiglaudusį Albaną. Tačiau Vinicijus žinojo, kad pakilęs į viršūnę išvys ne tik Bovilas ir Ustriną, kur jo laukė žirgų pakaitai, bet ir Romą, nes už Albano abipus Apijaus kelio plytėjo lygi, slėsni Kampanija, per kurią į miestą bėgo tik akvedukų arkados, ir jau niekas neužstojo reginio.

— Nuo viršūnės pamatysiu liepsnas,— kalbėjo sau.

Ir vėl ėmė pliekti žirgą.

Tačiau dar neprišuoliavęs kalno viršūnės, veidu pajuto vėjo dvelkimą, o su juo šnerves pasiekė ir dūmų kvapas.

Tuo metu ir kalno viršūnėje pradėjo tviskėti auksiniai atšvaitai.

„Pašvaistė!" — pagalvojo Vinicijus.

Tačiau naktis jau seniai blyško, sambrėškis palengva virto šviesa, ir visose artimose kalvose taip pat tviskėjo auksiniai ir rausvi atšvaitai, panašūs ir į gaisro pašvaistę, ir į ryto aušrą. Vinicijus užjojo į viršūnę, ir tada atsivėrė siaubingas reginys.

Visa žemuma buvo užklota dūmais, susitvenkusiais į vieną milžinišką prie pat žemės slūgsantį debesį, kuriame skendėjo miestai, akvedukai, dvarai, medžiai, o už šios pilkos klaikios lygumos ant kalvų degė miestas.

Tačiau gaisras nekilo aukštyn ugnies stulpu, kaip būna, kada dega pavienis, nors ir didžiulis pastatas. Čia buvo veikiau ilga, panaši į žarą juosta.

Virš tos juostos didžiulė dūmų banga, vienur visai juoda, kitur atšvintanti rausva ir kruvina spalva, stangri, išpampusi, tiršta, ji rangėsi it žaltys, kuris čia traukiasi, čia tįsta. Ta klaiki banga kartais, rodės, ims ir užlies net pačią ugninę juostą — ši darėsi siaura lyg kaspinas, bet tarpais ji nuplieksdavo tą bangą iš apačių, paversdama jos žemutinius kamuolius liepsnojančiomis vilnimis. Ir ugnies juosta, ir dūmų banga siekė nuo vieno horizonto krašto iki kito, užsklęsdamos jį taip, kaip kai kada užsklendžia miško juosta. Sabinų kalnų visai nebuvo matyti.

Iš pirmo žvilgsnio Vinicijui atrodė, kad dega ne tik miestas, bet visas pasaulis, ir joks gyvas padaras negali išsigelbėti iš to ugnies ir dūmų okeano.

Pūtė vis stipresnis vėjas nuo gaisro pusės, nešdamas degėsių kvapą ir palšą blandą, kuri ėmė dengti net artimus daiktus. Jau visai išbrėško, ir saulė nušvietė Albano ežerą apsupusių kalvų viršūnes. Tačiau skaistūs auksiniai ryto spinduliai per blandą atrodė tarsi rudi ir liguisti. Leisdamasis į Albaną, Vinicijus nėrė vis į tirštesnius, vis sunkiau perregimus dūmus. Pats miestelis buvo visai juose paskendęs. Išsigandę miestiečiai pasipylė į gatves, ir baisu buvo pagalvoti, kas dedasi Romoje, jeigu jau čia sunku alsuoti.

Vinicijų vėl apėmė neviltis, ir iš siaubo jam plaukai ant galvos stojosi piestu. Tačiau stengėsi drąsintis kiek įmanydamas. „Negalimas dalykas,— galvojo,— kad visas miestas iš karto pradėjo degti. Vėjas pučia iš žiemių ir varo dūmus tik į šitą pusę. Anoje pusėje jų nėra. Užtibrė, atskirta upės, gal ir visai sveika išliko, šiaip ar taip, Ursui tereikėjo prasigauti drauge su Ligija pro Janikulo vartus, ir pavojus nebegresia. Taip pat neįmanoma, kad būtų žuvę visi žmonės ir miestas, kuris valdo pasaulį, kartu su gyventojais būtų nušluotas

nuo žemės paviršiaus. Netgi užkariautuose miestuose, kur žudynės ir ugnis ima siautėti iš karto, dalis žmonių visada išlieka gyvi, tai kodėl būtinai turi žūti Ligija? Juk ją saugo Dievas, pats nugalėjęs mirtį!" Taip mąstydamas, pradėjo vėl melstis ir pagal tradiciją, kaip buvo įpratęs, ėmė berti Kristui didžiausias priesaikas ir žadėti gausiai dovanų ir aukų. Perlėkęs Albaną, kurio beveik visi gyventojai sėdėjo ant stogų ir medžiuose žiūrėdami į Romą, kiek aprimo ir vėl atgavo šaltą protą. Dar pagalvojo, kad Ligiją globoja ne tik Ursas ir Linas, bet ir Apaštalas Petras. Vien tai prisiminus, net širdis atlėgo. Petras jam visada buvo nesuprantama, beveik antžmogiška būtybė. Nuo tos valandos, kai girdėjo jį kalbant Ostriane, jam išliko keistas įspūdis, apie kurį pirmomis Ancijaus dienomis rašė Ligijai, kad kiekvienas to senolio žodis yra tiesa arba turi tapti tiesa. Artimesnė pažintis, užsimezgusi su Apaštalu ligos metu, dar sustiprino tą įspūdį, paskui virtusį tvirtu tikėjimu. Taigi jei Petras palaimino jo meilę ir pažadėjo jam Ligiją, tai ši negalėjo žūti liepsnose. Miestas tegu ir sudegs, bet nė viena gaisro kibirkštis nenukris ant jos rūbo. Nuo bemiegės nakties, pašėliško jojimo ir susijaudinimo Vinicijų dabar pagavo keista egzaltacija, kai viskas atrodė įmanoma: Petras peržegnoja liepsnas, praskiria jas vienu žodžiu, ir jie saugiai pereina ugnies alėja. Be to, Petras iš anksto regi ateitį, taigi be abejonės numatė ir gaisro nelaimę, tad kaipgi jis neperspės ir neišves iš miesto krikščionių, o su jais ir Ligijos, kurią myli kaip savo tikrą vaiką. Ir vis stipresnė viltis ėmė degti Vinicijaus širdyje. Pagalvojo: jeigu jie bėga iš miesto, tai jis gali juos atrasti Bovilose arba susitikti kelyje. Gal štai bet kurią akimirką mylimas veidas išnirs iš šių dūmų, vis plačiau išsidriekiančių visoje Kampanijoje.

Ši mintis jam rodėsi tuo labiau įtikima, kad kelyje pradėjo sutikti daugiau ir daugiau žmonių, kurie palikę miestą leidosi į Albano kalnus, nes išsigelbėję nuo ugnies norėjo pabėgti ir nuo dūmų. Dar neprijojęs Ustrino, turėjo sulėtinti žygį — kelias buvo užtvenktas žmonių. Šalia pėsčiųjų su manta ant pečių sutiko ir apkrautus arklius, mulus, turto prigriozdytus vežimus, pagaliau ir lektikas, kuriose vergai nešė turtingesnius piliečius. Ustrine jau rado tiek prisigrūdusių pabėgėlių iš Romos, kad per minią sunku buvo prasibrauti. Rinkoje, po šventyklų kolonomis ir gatvėse knibždėte knibždėjo pabėgėlių. Kai kas jau statėsi palapines, kur turėjo prisiglausti ištisos šeimos. Kiti taisėsi po plynu dangumi, klykdami, šaukdamiesi dievų arba keikdami likimą. Tame visuotiniame išgąstyje sunku buvo ką

nors sužinoti. Žmonės, į kuriuos Vinicijus kreipėsi, arba jam nieko neatsakinėjo, arba žvelgė iš baimės kone paklaikusiomis akimis ir šaukė, kad žūsta miestas ir pasaulis. Nuo Romos pusės plūdo vis naujos minios vyrų, moterų, vaikų, kurie dar labiau didino sąmyšį ir aimanas. Kai kurie pasimetė spūstyje ir dabar beviltiškai ieškojo saviškių. Kiti grūmėsi dėl vietos, kur apsistoti. Pulkai puslaukinių Kampanijos piemenų patraukė į miestelį, tikėdamiesi sužinoti kokių naujienų arba tokioje suirutėje lengvai pasipelnyti iš vagysčių. Šen bei ten mieste įvairiausių tautybių vergų ir gladiatorių minios pradėjo plėšti namus, dvarus ir muštis su kariais, stojusiais ginti gyventojų.

Senatorius Junijus, kurį Vinicijus pastebėjo prie užeigos vergų batavų[152] būrelyje, pirmasis suteikė kiek tikslesnių žinių apie gaisrą. Gaisras iš tikrųjų prasidėjęs prie Didžiojo cirko, toje vietoje, kuri remiasi į Palatiną ir Celijaus kalvą, bet plitęs tiesiog nesuprantamu greičiu ir tuojau apėmęs visą miesto vidurį. Nuo Breno laikų dar niekada miesto nebuvo ištikusi tokia baisi nelaimė. „Cirkas sudegė visiškai, taip pat aplinkinės krautuvės bei namai,— pasakojo Junijus,— Aventinas ir Celijus liepsnose. Ugnis, apsupusi Palatiną, persimetė į Karinas..."

Čia Junijus, Karinose turėjęs puikią insulą, pilną jo mėgstamų meno kūrinių, pasisėmė saują šiukšlinų dulkių ir, pasibarstęs jomis galvą, valandėlę susikrimtęs aimanavo.

Tačiau Vinicijus papurtė jį, nutvėręs už pečių.

— Ir mano namai Karinose,— pasakė,— bet jeigu viskas žūsta, tai tegu ir jie žūsta.

Paskui, prisiminęs, kad Ligija, jo patarimu, galėjo būti persikrausčiusi į Aulų namus, paklausė:

— O Vicus Patricius?

— Liepsnoja.

— O Užtibrė?

Junijus nustebęs pažvelgė į jį.

— Mažiausiai man rūpi Užtibrė,— tarė delnais spausdamas įskaudusius smilkinius.

— Užtibrė man labiau rūpi negu visa Roma,— karštai sušuko Vinicijus.

— Ten pateksi nebent per Via Portuensis*, nes šalia Aventino karštis tave uždusins... Užtibrė?.. Nežinau. Ugnis jos, ko gera, dar

* Prieplaukos kelias (*lot.*).

negalėjo pasiekti, bet ar šią valandėlę nepasiekė, vieni dievai težino...

Po to Junijus, akimirką suabejojęs, prašneko prislopintu balsu:

— Žinau, kad manęs neišduosi, tai pasakysiu tau, kad čia nepaprastas gaisras. Cirko neleido gelbėti... Pats girdėjau... Kai aplinkui pradėjo degti namai, tūkstančiai balsų rėkė: „Mirtis gelbėtojams!" Kažkokie žmonės laksto po miestą ir kaišioja į namus liepsnojančius fakelus... Antra vertus, gyventojai įdūkę ir šaukia, kad miestą buvo liepta padegti. Daugiau nieko aš tau nesakysiu. Vargas miestui, vargas mums visiems ir man! Kas ten dedasi, žodžiais neįmanoma apsakyti. Žmonės žūsta ugnyje arba spūstyje sutrypia vieni kitus. Romai galas!..

Ir vėl ėmė kartoti: „Vargas! Vargas miestui ir mums!", o Vinicijus užšoko ant žirgo ir pasileido Apijaus keliu.

Tačiau dabar tai buvo veikiau yrimasis per žmonių ir vežimų jūrą, kuri plaukė iš miesto... Miestas jau plytėjo prieš Viniciją kaip ant delno, apsiaustas siaubingo gaisro... Nuo ugnies ir dūmų jūros tvoskė baisus karštis, ir žmonių klyksmai nepajėgė užgožti liepsnų šnypštimo ir staugsmo.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT TREČIAS

Kuo labiau Vinicijus artėjo prie miesto sienos, tuo labiau aiškėjo, kad lengviau atjoti į Romą negu prasibrauti į miesto vidurį. Apijaus keliu sunku buvo prasiskverbti per žmonių grūstį. Namai, laukai, kapinės, sodai ir šventyklos abipus kelio virto stovyklomis. Prie pat Porta Appia* minia atlupo Marso šventyklos duris, ieškodama nakčiai prieglobsčio. Kapinėse pabėgėliai stengėsi užimti didesnes kriptas ir grūmėsi dėl jų kartais iki kraujo praliejimo. Pakrikimas Ustrine buvo tik menkas šešėlis to, kas dėjosi prie paties miesto sienų. Niekas nebepaisė teisės, valdžios, giminystės ryšių, luomų skirtybės. Kai kur vergai lazdomis pliekė piliečius. Prisigėrę Emporijuje prisigrobto vyno, gladiatoriai, susimetę į didelius būrius, klaikiai rėkdami lakstė pakele, vaikė žmones, mušė, plėšikavo. Daugybė barbarų, atvestų į miestą parduoti, pabėgo iš prekybos pašiūrių. Miesto gaisras ir žūtis jiems buvo ir nelaisvės pabaiga, ir kerštо valanda, tad kai vietos gyventojai, ugnyje praradę visą turtą, neviltyje tiesė į dievus rankas, šaukdamiesi pagalbos, jie džiaugsmingai kaukdami grūdosi į minią,

* Apijaus vartai (*lot.*).

plėšė žmonėms nuo pečių rūbus ir grobė jaunesnes moteris. Prie jų dėjosi jau seniai Romoje tarnaujantys vergai ir skurdžiai, kurių visas apdaras — vilnonė juosta ant strėnų, taip pat kraupios žmogystos iš visų užkampių — jų beveik niekada nebuvo matyti gatvėse dieną ir vargu ar kas įtarė juos esant mieste. Toji minia — azijatai, afrikiečiai, graikai, trakai, germanai ir britai, klykaujantys visomis žemės kalbomis — laukinė ir nežabota, dabar šėlo, manydama, kad išmušė valanda, kai galima atsigriebti už kančių ir skurdo metus. Įsisiūbavusiame žmonių knibždėlyne dienos ir gaisro šviesoje blykčiojo šalmai — tai buvo pretorionai, kurių apsaugos ieškojo ramesnieji žmonės, ir daug kur jie turėjo ginklu iš karto smogti sužvėrėjusiems smurtininkams. Vinicijus per savo amžių buvo matęs užkariautų miestų, bet niekada jo akys nebuvo regėjusios tokio vaizdo, kur sielvartas, ašaros, skausmas, aimanos, laukinis džiugesys, šėlsmas, įniršis ir ištvirkimas būtų sumišęs į tokį begalinį chaosą. O virš šitos siūbuojančios, paklaikusios minios šniokštė gaisras, ant kalvų liepsnojo didžiausias pasaulio miestas, tvoksdamas į tą žmonių maišalynę ugnine alsa ir dengdamas ją dūmais, pro kuriuos jau nebematei dangaus mėlynės. Jaunasis tribūnas vargais negalais, nuolat rizikuodamas gyvybe, pagaliau prasiskynė iki Apijaus vartų, bet čia pamatė, kad per Porta Capena* neprasibraus į miestą ne tik dėl žmonių grūsties, bet ir dėl baisiausio karščio, nuo kurio tuojau pat už vartų virpėjo visas oras. Be to, prie Porta Trigemina**, priešais Bonae Deae*** šventyklą, dar nebuvo tilto, ir, norint patekti už Tibro, reikėjo prasiskverbti iki Polių tilto, tai yra prajoti pro Aventiną per miesto dalį, užlietą ištisa liepsnų jūra. Tai buvo visiškai neįmanoma. Vinicijus suprato, kad reikia vėl traukti Ustrino link, ten išsukti iš Apijaus kelio, persikelti per upę žemiau miesto ir patekti į Via Portuensis, kuris eina tiesiai į Užtibrę. Tai pasiekti nelengva, nes Apijaus kelyje darėsi vis didesnis chaosas. Ten prasiskinti buvo galima nebent kardu. Tačiau Vinicijus neturėjo ginklo, iš Ancijaus išvyko kaip stovi, vos išgirdęs cezario dvare apie gaisrą. Laimė, prie Merkurijaus šaltinio pamatė pažįstamą pretorionų centurioną, su keliomis dešimtimis žmonių ginantį šventyklos teritoriją, ir liepė jam joti drauge, o šis, pažinęs tribūną ir augustioną, nedrįso pasipriešinti įsakymui.

---

* Kapenos vartai (*lot.*).
** Trigubi vartai (*lot.*).
*** Gerosios deivės (*lot.*).

Vinicijus pats ėmėsi vadovauti būriui ir, tą valandą užmiršęs Pauliaus pamokymus apie artimo meilę, skverbėsi tolyn, paskubomis vaikė priešakyje knibždančią minią, nešdamas pražūtį ne vienam, kas nespėjo laiku pasitraukti. Juos lydėjo prakeiksmai ir akmenų kruša, bet jis nieko nepaisė, tik stengėsi kuo greičiau išsiveržti į laisvesnius plotus. Tačiau tik vargais negalais galėjo stumtis į priekį. Stovyklose susispietę žmonės nenorėjo kariams užleisti kelio, garsiai keikė cezarį ir pretorionus. Kai kuriose vietose minia laikėsi itin grėsmingai. Vinicijaus ausis pasiekė balsai, kaltinantys Neroną, kad padegęs miestą. Žmonės atvirai grasino užmušti ir jį, ir Popėją. Šauksmai: „Sannio!", „Histrio!" (juokdarys, artistas), „Motinžudys!" — skambėjo aplinkui. Vieni šaukė, kad jį reikia įmesti į Tibrą, kiti — kad jau baigėsi Romos kantrybė. Buvo aišku, kad šitie grasinimai gali virsti atviru maištu, kuris tučtuojau pratrūktų, jei tik atsirastų vadas. Tuo tarpu minios įniršis ir sielvartas griuvo ant pretorionų, kurie neįstengė išsibrauti iš spūsties dar ir todėl, kad kelią buvo užgriozdę kalnai iš gaisro paskubomis išneštų rakandų: skrynios ir statinės su maistu, brangiausi namų apyvokos daiktai, indai, vaikų lopšiai, patalynė, vežimai ir nešuliai. Šen bei ten tekdavo ir susigrumti, bet pretorionai greitai įveikdavo beginklį knibždėlyną. Šiaip taip perkirtęs Lotynų, Numicijaus, Ardėjos, Lavinijaus ir Ostijos kelius, aplenkęs dvarus, sodus, kapines ir šventyklas, Vinicijus pagaliau prisikasė iki miestelio, pavadinto Vicus Alexandri, o už jo persikėlė per Tibrą. Ten jau buvo laisviau ir mažiau dūmų. Iš pabėgėlių, kurių vis dėlto ir čia netrūko, sužinojo, kad tik kai kurios Užtibrės gatvelės užgriebtos gaisro, bet tikriausiai niekas neatsilaikys prieš ugnies galybę, nes yra žmonių, kurie tyčia padeginėja ir neleidžia gelbėti, šaukdami, kad šitaip daryti jiems įsakyta. Jaunasis tribūnas dabar nė trupučio neabejojo, kad iš tiesų pats cezaris įsakė padegti Romą, ir minios šaukiamas kerštas atrodė pamatuotas ir teisingas. Argi ką blogiau galėtų įvykdyti Mitridatas arba koks kitas pikčiausias Romos priešas? Visoks saikas buvo perviršytas, beprotybė pasidarė pernelyg šlykšti, o žmonių gyvenimas dėl to — nepakenčiamas. Vinicijus taip pat manė, kad išmušė Nerono valanda, kad tie griuvėsiai, kuriais virsta šis miestas, turi sutriuškinti ir šlykštųjį juokdarį su visais jo nusikaltimais. Jeigu atsirastų ganėtinai narsus vyras ir stotų įnirtingų žmonių priešakyje, tai viskas galėtų įvykti per kelias valandas. Čia jo galvoje ėmė šmėsčioti drąsios ir kerštingos mintys. O jeigu taip padarytų jis? Vinicijų namai, iki paskutinių laikų davę virtinę konsulų, buvo garsūs

visoje Romoje. Miniai reikėtų tiktai vardo. Juk kartą, pasmerkus myriop keturis šimtus prefekto Pedanijaus Sekundo vergų, vos nekilo maištas ir vidaus karas, tad kas atsitiktų šiandien, po tokios šiurpios nelaimės, pranokstančios kone visas kitas, Romos patirtas per aštuonis šimtmečius. Kas pašauks prie ginklo kviritus, mąstė Vinicijus, tas be abejonės nuvers Neroną ir pats apsisiaus purpurine toga. Tad kodėl gi ne jis turėtų taip padaryti? Jis stipresnis, narsesnis ir jaunesnis už kitus augustionus... Teisybė, Neronui tiesiogiai pavaldūs trisdešimt legionų, stovinčių valstybės pasieniuose, bet argi tie legionai ir jų vadai nepasipiktintų, išgirdę, kad sudeginta Roma ir jos šventyklos?.. O tada ir jis, Vinicijus, galėtų tapti cezariu. Juk kuždėjosi augustionai, kad kažkoks pranašautojas išbūręs purpurinę togą Otonui. O kuo gi jis blogesnis? Gal ir Kristus jam padėtų savo dieviškąja galia, gal čia Jo įkvėpimas? „O, kad taip būtų!" — šaukė širdyje Vinicijus. Tada atkeršytų Neronui už Ligijai kilusį pavojų ir savo nerimą, patvarkytų, kad visur viešpatautų teisingumas ir tiesa, išplatintų Kristaus mokslą nuo Eufrato iki ūkanotų Britanijos krantų ir drauge apsiaustų purpurine toga Ligiją ir padarytų ją žemės valdove.

Tačiau šios mintys, išsiveržusios iš jo galvos kaip kibirkščių stulpas iš degančio namo, ir užgeso kaip kibirkštys. Pirmiausia reikia gelbėti Ligiją. Dabar Vinicijus žiūrėjo į nelaimę iš arti, ir jį vėl apėmė baimė, o regint šią ugnies ir dūmų jūrą, susidūrus su siaubinga tikrove, ankstesnis įsitikinimas, kad Apaštalas Petras išgelbės Ligiją, visiškai išblėso jo širdyje. Jau antrą kartą jį prislėgė neviltis, todėl prasibrovęs į Via Portuensis, einantį tiesiai į Užtibrę, atsikvošėjo tik prie vartų, kur jam kiti pasakė tą pat; ką anksčiau buvo girdėjęs iš pabėgėlių — kad didesnė dalis to kvartalo dar neapimta ugnies, nors gaisras keliose vietose jau persimetė per upę.

Tačiau ir Užtibrėje buvo pilna dūmų ir bėgančių žmonių, tarp kurių buvo sunkiau skverbtis, nes, turėdami daugiau laiko, jie iš namų nešė ir gelbėjo daugiau daiktų. Pats pagrindinis Prieplaukos kelias ne vienoje vietoje buvo jais visai užgriozdytas, o prie Naumachia Augusta[153] jų riogsojo ištisos krūvos. Siauresnės gatvelės, kur buvo susitvenkę daugiau dūmų, dabar pasidarė tiesiog nepraeinamos. Gyventojai bėgo iš jų tūkstančiais. Jodamas Vinicijus matė baisių vaizdų. Ne kartą du žmonių srautai, plaukiantys iš priešingų pusių, susidūrę siaurame praėjime, daužė vieni kitus ir kovėsi mirtinai. Žmonės mušėsi, trypė parkritusius. Šeimos kriko maišatyje, motinos

sielvartingai šaukė vaikus. Vinicijui plaukai šiaušėsi pagalvojus, kas dedasi arčiau ugnies. Per klyksmus ir traškesį sunku buvo ko nors pasiklausti arba suprasti šauksmus. Tarpais iš anapus upės plūdo nauji dūmų tumulai, juodi ir tokie sunkūs, kad slinko pačia pažeme, užklodami namus, žmones ir visus daiktus kaip naktis. Tačiau gaisro sukeltas vėjas sklaidė juos, ir tada Vinicijus galėjo pasiirti arčiau gatvelės, kur stovėjo Lino namukas. Liepos mėnesio kaitra, sustiprinta iš degančių kvartalų tvoskiančio karščio, pasidarė nepakeliama. Dūmai graužė akis, krūtinėje trūko kvapo. Net ir tie gyventojai, kurie vylėsi, kad liepsnos neperžengs upės, ir ligi šiol tūnojo namuose, dabar pradėjo iš jų bėgti, ir spūstis didėjo kas valanda. Vinicijų lydėję pretorionai atsiliko. Grūstyje kažkas kūju sužeidė jo žirgą, šis ėmė kratyti kruviną galvą, stoti piestu ir nebeklausyti raitelio. Minia iš prabangios tunikos pažino augustioną, ir tučtuojau aplinkui pasigirdo šauksmai: „Mirtis Neronui ir jo padegėjams!“ Iškilo didžiulė grėsmė, nes šimtai rankų tiesėsi į Vinicijų, bet išgąsdintas žirgas, trypdamas žmones, jį nešė tolyn, o tuo metu dar užplaukė nauja juodų dūmų banga, ir gatvė paskendo tamsoje. Vinicijus pamatė, kad raitas neprajos, tad pagaliau nušoko ant žemės ir pasileido bėgte, slysdamas pasieniais, tarpais palaukdamas, kol praūš lekianti minia. Širdyje kalbėjo sau, kad čia tuščios pastangos. Ligijos jau gali nebebūti mieste, ji gali šią valandą gelbėdamasi bėgti: lengviau dabar atrasti adatą ant jūros kranto negu mylimąją šioje grūstyje ir chaose. Vis dėlto troško žūtbūt pasiekti Lino namus. Jis vis stabčiojo ir trynėsi akis. Atplėšęs tunikos kraštą, prisidengė nosį, burną ir bėgo toliau.

Kuo labiau jis artėjo prie upės, tuo karštis darėsi baisesnis. Vinicijus, žinodamas gaisrą prasidėjus prie Didžiojo cirko, iš pradžių manė, kad kaitra plaukia nuo jo degėsių ir nuo Forum Boarium bei Velabro, kurie buvo netoliese ir, matyt, taip pat apimti ugnies. Tačiau karštis darėsi nepakenčiamas. Kažkoks pabėgėlis, paskutinis, kurį Vinicijus matė, senis su ramentais, riktelėjo: „Nesiartink prie Cestijaus tilto! Visa sala liepsnoja“. Toliau puoselėti viltis jau nebevertėjo. Posūkyje į Vicus Judaeorum*, kur stovėjo Lino namelis, jaunasis tribūnas tarp dūmų debesų pamatė liepsną: degė ne tik sala, bet ir Užtibrė, bent jau tikrai galas gatvelės, kur gyveno Ligija.

Tačiau Vinicijus atsiminė, kad Lino trobelė apsupta sodo, už kurio į Tibro pusę buvo nelabai platus, be pastatų laukas. Ši mintis

* Žydų gatvė (*lot.*).

jį padrąsino. Ugnis galgi sustojo plynoje vietoje. Su ta viltimi jis bėgo toliau, nors kiekvienas vėjo dumstelėjimas nešė ne tik dūmus, bet ir tūkstančius kibirkščių, kurios galėjo įžiebti gaisrą kitame gatvelės gale ir atkirsti kelią.

Pagaliau pro dūmų uždangą pamatė kiparisus Lino sode. Namai anapus plyno lauko jau degė kaip malkų krūvos, bet maža Lino insula dar stovėjo nepaliesta. Vinicijus dėkingas pažvelgė į dangų ir puolė prie namo, nes jau pats oras ėmė svilinti. Vartai buvo priverti, jis juos niuktelėjo ir įsiveržė į vidų.

Sodelyje nė gyvos dvasios, ir namas atrodė visai tuščias.

„Gal jie apalpo nuo dūmų ir karščio?" — pagalvojo Vinicijus.

Ir ėmė šaukti:

— Ligija! Ligija!

Atsakė nebyli ramybė. Tyloje buvo girdėti tik tolimos ugnies ūžimas.

— Ligija!

Staiga ausį pasiekė duslus, kimus garsas, kurį vieną sykį jau buvo girdėjęs šiame sodelyje. Artimoje saloje, matyt, užsidegė netoli Eskulapo šventyklos esantis vivariumas, kur visokie žvėrys, tarp jų ir liūtai, ėmė kaukti iš siaubo. Vinicijui pagaugais nuėjo kūnas nuo kojų iki galvos. Štai jau antras kartas, kad tokią valandą, kai jo visos mintys sukauptos apie Ligiją, tie siaubingi garsai atsiliepia tarsi nelaimės ženklas, tarsi keista nelemtos ateities pranašystė.

Tačiau tai buvo trumpas, šmėstelėjęs įspūdis, nes dar baisesnis už žvėrių riaumojimą gaisro ūžesys vertė galvoti apie kitką. Nors Ligija neatsiliepė į šauksmą, bet ji gali būti šiame pavojaus apsuptame name apalpusi ar užtroškusi dūmuose. Vinicijus šoko į namo vidų. Mažame atrijuje buvo tuščia ir tamsu nuo dūmų. Apgraibom ieškodamas durų į kubikulus, pastebėjo mirgantį lempelės šviesuliuką ir priėjęs pamatė lararijų, kur vietoj larų buvo kryžius. Po tuo kryžiumi degė spingsulė. Jauno katechumeno galvoje žaibo greitumu dingtelėjo mintis, kad kryžius siunčia jam šitą žiburėlį, kurio šviesoje galės atrasti Ligiją, tad paėmė spingsulę ir leidosi ieškoti kubikulų. Suradęs vieną, atitraukė užuolaidą ir pasišviesdamas pradėjo žvalgytis.

Bet ir čia nieko nebuvo. Vis dėlto Vinicijus liko įsitikinęs, kad pataikė į Ligijos kubikulą, nes ant sukaltų į sieną vinių kabojo jos rūbai, o guolyje buvo pamestas kapicijus, toks apdaras, kurį moterys apsitempia ant gryno kūno. Vinicijus pakėlė jį, pabučiavo ir užsimetęs ant peties ėjo toliau ieškoti. Namelis nedidukas, tad greitai

buvo apžiūrėti visi kambariai ir net rūsiai. Tačiau niekur nė gyvos dvasios. Dabar jau aišku, kad Ligija, Linas ir Ursas drauge su kitais aplinkiniais gyventojais gelbėdamiesi nuo gaisro pabėgo. „Jų reikia ieškoti minioje už miesto vartų“,— pagalvojo Vinicijus.

Per daug nesistebėjo jų nesutikęs Via Portuensis, nes jie galėjo išeiti iš Užtibrės priešingoje pusėje, Vatikano kalvos kryptimi. Šiaip ar taip, bent nuo ugnies išsigelbėjo. Vinicijui akmuo nusirito nuo krūtinės. Teisybė, jis matė, kokie baisūs pavojai tykoja pabėgėlių, tačiau mintis apie antžmogišką Urso jėgą teikė jam drąsos. „Dabar man reikia,— kalbėjo sau,— bėgti iš čia ir per Domicijų sodus patekti į Agripinos sodus. Ten juos surasiu. Dūmai ten nebaisūs, nes vėjas pučia nuo Sabinų kalnų“.

Tačiau jau tikrai atėjo laikas pagalvoti, kaip pačiam išsigelbėti, nes ugnies banga ritosi vis artyn iš salos pusės ir dūmų tumulai beveik visai užtvindė gatvelę. Spingsulę, kuria pasišvietė namo viduje, užgesino vėjo gūsis. Išėjęs į lauką, Vinicijus dabar kiek įkirsdamas lėkė į Via Portuensis, į tą pačią pusę, iš kur buvo atėjęs, o gaisras tarsi vyte vijo savo ugniniu alsavimu, čia apgaubdamas vis naujais dūmų debesimis, čia apiberdamas kibirkščių spiečiumi, kurie krito jam į plaukus, ant sprando ir rūbų. Jo tunika keliose vietose jau ėmė smilkti, bet jis to nepaisė ir bėgo toliau, bijodamas uždusti nuo dūmų. Burnoje jautė degėsių ir suodžių skonį, gerklė ir plaučiai degė kaip ugnyje. Kraujas taip plūdo į galvą, kad tarpais viskas atrodė raudona ir patys dūmai taip pat raudoni. Tada kalbėjo sau širdyje: „Ugnis jau pasiveja! Geriau kristi ant žemės ir žūti“. Bėgimas vis labiau kamavo. Galvą, sprandą, nugarą išpylė prakaitas, tas prakaitas degino kaip verdantis vanduo. Jeigu ne Ligijos vardas, kurį nuolatos kartojo mintyse, ir ne jos kapicijus, kuriuo buvo apsivyniojęs burną, būtų išvirtęs iš kojų. Tačiau netrukus jau nevaliojo pažinti gatvelės, kuria bėgo. Palengva blėso sąmonė, tik žinojo, kad reikia lėkti, nes plyname plote laukia Apaštalo Petro jam pažadėta Ligija. Ir staiga apėmė kažkoks keistas, panašus į priešmirtinę viziją įsitikinimas, kone kliedesys, kad būtinai turi ją pamatyti, vesti, o paskui iš karto numirs.

Tačiau vis tiek bėgo tarsi girtas, blaškydamasis iš vienos pusės gatvės į kitą. Tuo metu didžiulį miestą siaubiančiame kraupiame lauže kažkas pasikeitė. Viskas, kas ligi šiol dar tiktai smilko, pastebimai pliūptelėjo ištisa liepsnos jūra, nes vėjas paliovė nešęs naujus dūmus, o tuos, kurie buvo susitvenkę gatvelėse, šlavė įnirtingi įkaitusio oro šuorai. Tie šuorai ginė dabar milijonus kibirkščių, tad Vi-

nicijus bėgo tarsi ugniniame debesyje. Užtat galėjo geriau matyti į priekį ir tą akimirką, kai buvo jau beparkrentąs, įžiūrėjo gatvelės pabaigą. Šis reginys vėl jam suteikė jėgų. Aplenkęs kampą, atsidūrė gatvėje, einančioje į Via Portuensis ir Kodetano lauką. Kibirkštys jo jau nebevijo. Jis suprato: jeigu įstengs nubėgti iki Prieplaukos kelio, tai išliks gyvas, nors tenai ir tektų kristi be sąmonės.

Gatvės gale vėl pastebėjo tarsi debesį, dengiantį išėjimą. „Jeigu ten dūmai,— pagalvojo,— tai jau neperbėgsiu". Lėkė iš paskutinių jėgų. Pakeliui nusimetė tuniką, kuri, įsismilkusi nuo kibirkščių, ėmė jį deginti kaip Neso chitonas[154], ir bėgo nuogas, tiktai galvą ir burną apsivyniojęs Ligijos kapicijumi. Atsidūręs arčiau, pamatė, kad tie tariami dūmai — tai dulkių debesys, iš kurio dargi sklido žmonių balsai ir šūksniai.

„Plikšiai siaubia namus",— tarė sau.

Tačiau vis tiek bėgo link tų balsų. Šiaip ar taip — ten žmonės, kurie gali jam padėti. Gaivinamas tos vilties, dar neprilėkęs visa gerkle ėmė šauktis pagalbos. Tai buvo jau paskutinės pastangos: akyse pasidarė dar labiau raudona, krūtinėje pritrūko oro, sąnariuose — jėgų, ir jis krito.

Bet buvo išgirstas, veikiau pastebėtas, ir du žmonės atėjo jam į pagalbą su vandens pilnais ąsočiais. Vinicijus parkrito iš nusilpimo, bet sąmonės neprarado ir dabar abiem rankomis griebė indą ir išgėrė pusę jo vandens.

— Dėkui,— tarė,— pastatykite mane, toliau pats eisiu!

Antras darbininkas apliejo jam galvą vandeniu, dviese jį ne tik pastatė, bet pakėlę nuo žemės nunešė į būrį kitų, o šie apspitę rūpestingai tyrinėjo, ar ne per daug nukentėjęs. Šis rūpestingumas nustebino Vinicijų.

— Žmonės,— paklausė,— kas jūs tokie?

— Griauname namus, kad gaisras nepasiektų Prieplaukos kelio,— atsakė vienas darbininkas.

— Pagelbėjote man, kai jau parkritau. Dėkui jums.

— Mums negalima atsisakyti padėti,— atsiliepė keli balsai.

Tada Vinicijus, anksčiau nuo pat ryto prisižiūrėjęs siautėjančių minių, muštynių ir plėšikavimų, atidžiau peržvelgė veidus aplinkui ir tarė:

— Teatlygina jums... Kristus.

— Tebūna pagarbintas Jo vardas! — atsakė visas choras balsų.

— Linas?..— paklausė Vinicijus.

Tačiau klausinėti nepajėgė ir neišgirdo atsakymo, nes iš susijaudinimo ir didžiulių pastangų apalpo. Atsipeikėjo tiktai Kodetano lauke, sode, apsuptas kelių moterų ir vyrų, ir pirmieji žodžiai, kuriuos pajėgė ištarti, buvo:

— Kur Linas?

Valandėlę niekas neatsakė, paskui kažkoks Vinicijui girdėtas balsas staiga tarė:

— Už Nomento vartų, išėjo į Ostrianą... jau dvi dienos... Ramybė tau, persų karaliau!

Netikėtai pamatęs pasilenkusį Chiloną, Vinicijus pakilo ir atsisėdo.

O graikas kalbėjo:

— Tavo namai, pone, tikriausiai sudegė, nes Karinos skęsta liepsnose, bet tu visada būsi turtingas kaip Midas[155]. O, kokia nelaimė! Krikščionys, Serapio sūnau, seniai pranašavo, kad ugnis sunaikins šį miestą... O Linas su Jupiterio dukra yra Ostriane... O, kokia nelaimė užgriuvo šį miestą!..

Vinicijui vėl pasidarė silpna.

— Ar matei juos? — paklausė.

— Mačiau, pone!.. Ačiū Kristui ir visiems dievams, kad galėjau malonia žinia atsidėkoti už tavo geradarystę. Tačiau aš tau, Ozyri, dar atsilyginsiu, prisiekiu šia degančia Roma!

Lauke jau temo, bet sode viskas buvo matyti kaip dieną, nes gaisras plieskė dar labiau. Atrodė, kad dega ne atskiri namai, o visas miestas — nuo krašto ligi krašto. Kiek akys siekė, dangus buvo raudonas, ir ant žemės leidosi raudona naktis.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT KETVIRTAS

Degančio miesto pašvaistė išsiliejo taip plačiai, kiek tik žmogaus akis gali aprėpti. Iš už kalvų išsirito mėnuo, didelis ir pilnas, jis tučtuojau užsidegė nuo gaisro atšvaitų ir, įgavęs įkaitusio vario spalvą, atrodė, apstulbęs žiūrėjo į žūstantį miestą — pasaulio valdovą. Paraudusiose dangaus prarajose švietė taip pat rausvos žvaigždės, bet žemėje buvo šviesiau negu padangėje, ne taip kaip paprastą naktį. Roma it milžiniškas laužas apšvietė visą Kampaniją. Kruvinoje žaroje buvo matyti tolimos miesto kalvos, dvarai, šventyklos, paminklai ir akvedukai, nutiesti iš visų aplinkinių kalnų į miestą, o ant akvedu-

kų — knibždėlynas žmonių, ten ieškančių prieglobsčio nuo pavojaus arba spoksančių į gaisrą.

Tuo tarpu baisi stichija rijo vis naujus kvartalus. Nebuvo abejonės, kad kažkokios piktadariškos rankos padeginėja miestą, nes nauji ir nauji gaisrai plieskėsi toli nuo pagrindinio židinio. Nuo kalvų, ant kurių buvo įsikūrusi Roma, liepsnos ritosi it jūros bangos į slėnius, tankiai pristatytus penkiaaukščių ir šešiaaukščių namų, pašiūrių, krautuvių, medinių kilnojamų amfiteatrų, greitosiomis įrengtų įvairiausiems reginiams, pagaliau sandėlių su malkomis, alyva, grūdais, riešutais, pinijų kankorėžiais (jų grūdais mito varguomenė) ir rūbais, kuriais kartais cezariai teikdavosi apdalyti plikšius, prisiglaudusius ankštose gatvelėse. Tenai gaisras, radęs užtektinai degių medžiagų, virsdavo beveik virtine sprogimų ir neregėtu greičiu apimdavo ištisas gatves. Žmonės, apsistoję už miesto arba sulipę ant akvedukų, spėliojo iš liepsnų spalvos, kas dega. Pašėlę viesulo šuorai tarpais nešė iš ugninio akivaro tūkstančius, milijonus žėruojančių riešutų ir migdolų kevalų, kurie staigiai skriejo aukštyn lyg nesuskaičiuojami spiečiai švytinčių drugių — ir triukšmingai sproginėjo ore arba vėjo genami krito naujuose kvartaluose, ant akvedukų, ant laukų aplink miestą. Galvoti apie išsigelbėjimą atrodė absurdiška, sąmyšis vis didėjo, kadangi, viena vertus, miesto žmonės pro visus vartus bėgo iš Romos, o antra vertus, gaisras pritraukė tūkstančius žmonių iš apylinkių — ir miestelių gyventojų, ir kaimiečių bei puslaukinių Kampanijos piemenų, masinamų vilties pasiplėšti.

Šauksmas „Roma žūsta!“ netilo minios lūpose, o miesto žlugimas tai: laikais atrodė kaip valdžios galas ir atpalaidavimas visų mazgų, kurie ligi šiol rišo žmones į vieną visetą. Ir plikšiai kai kur jau darėsi grėsmingi, nes jų daugumai, susidedančiai iš vergų ir ateivių, nė kiek nerūpėjo Romos viešpatavimas, o perversmas galėjo tik išvaduoti iš pančių. Plėtėsi smurtas ir plėšikavimai. Galėjai pagalvoti, kad vien ūstančio miesto reginys prikausto visų dėmesį ir dar sulaiko nuo žudynių, kurios pratrūks tučtuojau, kai tik miestas virs nuodėgulių krūva. Šimtai tūkstančių vergų, užmiršę, kad Roma — tai ne vien šventyklos ir mūrai, bet ir keliasdešimt legionų visuose pasaulio kraštuose, rodės, tik ir laukė šūkio ir vado. Imta minėti Spartako vardas, bet Spartako nebuvo, užtat piliečiai pradėjo telktis ir ginkluotis kuo kas galėdamas. Šiurpiausi gandai sklido prie visų miesto vartų. Vieni teigė, kad Vulkanas Jupiterio įsakymu naikina Romą iš po žemių kliokiančia ugnimi, kiti — kad tai Vestos kerštas už vestalę

Rubriją. Taip įsitikinę žmonės nė nebandė nieko gelbėti, tik apgulę šventyklas meldė dievus pasigailėjimo. Tačiau plačiausiai minia kartojo, jog cezaris liepęs sudeginti Romą todėl, kad norėjęs išsivaduoti nuo Saburos skleidžiamo tvaiko ir pastatyti naują miestą — Neroniją. Ši mintis žmonėms varė tokį įniršį, kad jeigu būtų atsiradęs, kaip manė Vinicijus, minių vadas, užsimojęs pasinaudoti šiuo neapykantos protrūkiu, tai Nerono paskutinioji valanda būtų išmušusi keleriais metais anksčiau.

Taip pat daug kas kalbėjo, kad cezaris išsikraustęs iš proto, kad įsakęs pretorionams ir gladiatoriams pulti žmones ir surengti visuotines žudynes. Kai kurie dievagojosi, kad Variabarzdžio nurodymu iš visų vivariumų esą išleisti žvėrys. Ne vienas matęs gatvėse liūtų su degančiais karčiais, išprotėjusių dramblių ir žmones trypiančių taurų kaimenes. Tuose ganduose būta ir dalies tiesos, nes keliose vietose drambliai, artėjant gaisrui, sulaužė vivariumus ir, išsiveržę į laisvę, apimti laukinio išgąsčio, lėkė kuo toliau nuo ugnies, kelyje viską naikindami kaip audra. Iš lūpų į lūpas sklido žinia, kad ugnyje žuvę dešimtys tūkstančių žmonių. Iš tiesų žuvo daugybė. Buvo tokių, kurie, praradę visą turtą arba brangiausias širdžiai būtybes, savo noru iš sielvarto šoko į liepsnas. Kiti užduso nuo dūmų. Miesto viduryje, tarp Kapitolijaus iš vienos pusės ir Kvirinalio, Viminalio ir Eskvilino — iš kitos, taip pat tarp Palatino ir Celijaus kalvos, gatvėse, kur tankiausiai stovėjo namai, gaisras pliūptelėdavo vienu metu tiekoje vietų, kad žmonių pulkai, bėgdami tolyn nuo jo, netikėčiausiai priekyje susidurdavo su nauja liepsnų siena ir žūdavo baisia mirtimi ugnies tvane.

Išsigandę, sutrikę, apkvaitę padegėliai pagaliau nežinojo, kur bėgti. Keliai užversti rakandais, o daugelyje ankštų vietų tiesiog nepraeinami. Tie, kurie glaudėsi turgavietėse ir aikštėse, ten, kur vėliau iškilo Flavijų amfiteatras, prie Žemės šventyklos, prie Livijos portiko ir aukščiau prie Junonos ir Lucinos šventyklų, taip pat tarp Clivus Vibrius ir senųjų Eskvilino vartų, buvo iš visų pusių apsupti ugnies jūros ir žuvo nuo karščio. O kur liepsna nepasiekė, vėliau buvo rasta šimtai lavonų, suskrudusių žarijose, nors vienur kitur nelaimingieji lupo akmens luitus ir gelbėdamiesi nuo karščio kasėsi ligi pusės į žemę. Miesto viduryje gyvenusiose šeimose beveik nebūtum radęs nė vienos, kuri būtų išlikusi be aukų, todėl palei miesto sienas ir visus vartus, visuose keliuose aidėjo sielvartingas moterų klyksmas, šaukiantis žuvusių grūstyje ar ugnyje brangius vardus.

Tuo metu, kai vieni maldavo dievų malonės, kiti keikė juos dėl tokios baisios nelaimės. Galėjai matyti senius, atsigręžusius į Jupiterio Išgelbėtojo šventyklą ir šaukiančius ištiestomis rankomis: „Tu gelbėtojas, tai išgelbėk savo altorių ir miestą!“ Tačiau rūstybė daugiausia krypo prieš senuosius Romos dievus, kurie, žmonių manymu, privalėjo stropiau už kitus saugoti miestą. O jie pasirodė bejėgiai, dėl to ir buvo plūstami. Užtat kai Via Asinaria* pasirodė Egipto žynių procesija su Izidės statula, išgelbėta iš šventovės Porta Caelimontana** apylinkėje, minia puolė į eiseną, įsikinkė į vežimą, nutempė jį iki Apijaus vartų ir pačiupusi statulą pastatė ją Marso šventykloje, kartu apstumdydama išdrįsusius pasipriešinti šio dievo žynius. Dar kitur žmonės šaukėsi Serapio, Baalio ar Jehovos, kurio pasekėjai, pabirę iš Suburos apylinkių gatvelių ir Užtibrės, pripildė klyksmų ir aimanų visus laukus palei miesto sienas. Tačiau jų šauksmuose skambėjo lyg ir triumfo tonai, todėl kai dalis gyventojų prisidėjo prie choro, šlovinančio „Pasaulio Viešpatį“, kiti, pasipiktinę tokiu džiaugsmingu lalėjimu, bandė jį užgniaužti smurtu. Kur ne kur aidėjo tvirtų vyrų, senių, moterų ir vaikų traukiamos giesmės, kurių prasmės kiti nepajėgė suprasti, bet jose nuolatos vis kartojosi žodžiai: „Ir ateina teisėjas rūstybės ir negandos dieną“. Šitaip nerimstančios, bemiegės žmonių bangos supo degantį miestą tarsi įaudrinta jūra.

Tačiau nieko nepadėjo nei sielvartas, nei keiksmai, nei giesmės. Pražūtis artėjo neįveikiama, galutinė ir nepermaldaujama kaip Likimas. Prie Pompėjaus amfiteatro užsidegė sandėliai su kanapėmis ir virvėmis, kurių daugybės reikėjo cirkams, arenoms ir visokiausioms žaidimų mašinoms, užsiplieskė ir gretimi pastatai, kur buvo laikomos statinės su derva virvėms mirkyti. Kelias valandas visa miesto dalis, už kurios plytėjo Marso laukas, plieskė tokia ryškiai geltona liepsna, kad iš siaubo beveik apkvaitusiems žiūrovams kiek laiko atrodė, jog šioje visuotinėje pragaištyje taip pat susimaišė diena ir naktis ir jie regi saulės šviesą. Tačiau paskui ištisa kruvina žara nustelbė visas kitas liepsnos spalvas. Iš ugnies jūros įkaitusion padangėn tryško tarsi milžiniški liepsnų fontanai ir stulpai, viršuje išsiskleisdami į žaižaruojančias kekes ir vėduokles, o vėjas plaikstė jas, paversdamas auksinėmis kibirkščių gijomis ir sruogomis, ir nešė tolyn per Kampaniją net iki Albano kalnų. Naktis darėsi vis aiškesnė, pats oras

* Asilų kelias (*lot.*).

** Celijaus kalvos vartai (*lot.*).

atrodė prisodrintas ne tik šviesos, bet ir liepsnų. Tibru plaukė gyva ugnis. Nelaimingas miestas pavirto ištisu pragaru. Gaisras rijo vis didesnius plotus, šturmavo kalvas, liejosi per lygumas, tvindė slėnius, šėlo, šniokštė, griaudėjo.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT PENKTAS

Audėjas Makrinas, į kurio namus buvo atneštas Vinicijus, jį nuprausė, aprengė ir pamaitino, tada jaunasis tribūnas, jau visai atgavęs jėgas, pasakė, jog dar šiąnakt pradės toliau ieškoti Lino. Makrinas — jis buvo krikščionis — patvirtino Chilono žodžius, kad Linas kartu su vyresniuoju kunigu Klemensu išvyko į Ostrianą, kur Petras turėjo pakrikštyti būrius naujojo mokslo pasekėjų. Kvartalo krikščionys žinojo, kad Linas dar užvakar pavedė rūpintis jo namais kažkokiam Gajui. Vinicijui tai buvo ženklas, kad nei Ligija, nei Ursas neliko namie ir tikriausiai taip pat iškeliavo į Ostrianą.

Ši mintis jam atnešė didelį palengvėjimą. Linas jau žmogus senas, jam sunku buvo kasdien vaikščioti iš Užtibrės iki tolimų Nomento vartų, paskui vėl grįžti atgal, tad, matyt, tas kelias dienas jis buvo apsigyvenęs pas kurį nors bendratikį už miesto sienų, o su juo — ir Ligija, ir Ursas. Šitaip jie išvengė gaisro, kuris, beje, nepersimetė į kitą Eskvilino atšlaitę. Vinicijus čia įžvelgė lemtingą Kristaus ranką, pats pajuto Jo globą ir su meilės kupiniausia širdimi mintyse prisiekė Jam atsilyginti visu gyvenimu už tokius aiškius malonės ženklus.

Tad tuo labiau reikėjo skubėti į Ostrianą. Atrasiąs ten Ligiją, atrasiąs Liną, Petrą ir išsivešiąs juos toli, į kurį nors savo ūkį, kad ir į Siciliją. Roma štai dega, ir po kelių dienų iš jos liks tik krūva nuodėgulių, tai ko čia jiems pasilikti po tokios nelaimės su įsisiautėjusiais žmonėmis? Ten juos apsups išmankštintų vergų būriai, apsups kaimo tyla, ir jie galės ramiai sau gyventi po Kristaus sparnu, Petro palaiminti. Tereikia dabar juos surasti.

Tačiau tai buvo nelengva. Vinicijus prisiminė, kaip sunkiai jis prasigavo iš Via Appia į Užtibrę ir kaip turėjo sukti ratus, kol prasimušė į Prieplaukos kelią, tad dabar ryžosi apeiti miestą iš priešingos pusės. Traukiant Triumfo keliu paupiu buvo galima nusikasti iki Emilijaus tilto, o iš ten, aplenkiant Pincijų, išilgai Marso lauko, pro Pompėjaus, Lukulo ir Salustijaus sodus išsikapstyti į Via No-

mentana. Tai trumpiausias kelias, bet nei Makrinas, nei Chilonas nepatarė juo leistis. Teisybė, ugnis kol kas nepasiekė tos miesto dalies, bet visos turgavietės ir gatvės galėjo būti prisigrūdusios žmonių ir užverstos jų rakandais. Chilonas pasiūlė keliauti per Ager Vaticanus* iki Porta Flaminia**, ten persikelti per upę ir toliau eiti vidiniu miesto pasieniu, už Acilijaus sodų į Porta Salaria. Kiek pasvyravęs, Vinicijus sutiko su šiuo patarimu.

Makrinui reikėjo likti saugoti namų, bet jis parūpino du mulus, kurie galėjo praversti ir Ligijai toliau keliaujant. Norėjo duoti dar vergą, bet Vinicijus atsisakė, nes buvo įsitikinęs, kad, kaip ir anksčiau, bet koks pirmas sutiktas pretorionų būrys paklus jo įsakymui.

Netrukus abu su Chilonu per Pagus Janiculensis patraukė į Triumfo kelią. Atvirose vietose ir čia buvo apsistoję žmonės, bet pro juos brautis nebuvo sunku, nes didesnioji gyventojų dalis bėgo prie jūros Prieplaukos keliu. Už Septimijaus vartų keliavo tarp upės ir puikių Domicijų sodų, kurių galingi kiparisai raudonavo nuo gaisro kaip nuo vakaro žaros. Kelias darėsi laisvesnis, tiktai retkarčiais teko grumtis su atplūstančiu kaimiečių srautu. Vinicijus kiek įmanydamas varė mulą, o Chilonas, jodamas iš paskos, visą kelią šnekėjosi pats su savimi:

„Štai gaisras jau liko užpakalyje ir dabar šildo mums nugaras. Dar niekada šiame kelyje naktį nebuvo taip šviesu. O Dzeuse! Jeigu neužleisi liūties ant šio gaisro, tai ženklas, kad nemyli Romos. Ne žmonių jėgoms užgesinti šitą ugnį. Toks miestas, kuriam tarnavo Graikija ir visas pasaulis! O dabar bet kuris graikas gali pasispraginti pupų jos pelenuose! Kas galėjo šito tikėtis!.. Ir nebebus jau nei Romos, nei jos valdovų... O kas įsigeis pavaikščioti po degėsius, kai jie atvės, ir švilpauti, galės sau švilpauti nieko nebijodamas. O dievai! Švilpauti virš tokio miesto, kuris valdė pasaulį! Koks graikas ar netgi barbaras galėjo to tikėtis?.. O vis dėlto švilpauti galima, nes krūva pelenų, likusi ar po piemenų laužo, ar po sudegusio miesto — tai tiktai krūva pelenų, kurią anksčiau ar vėliau vėjas išpustys".

Taip kalbėdamas, tarpais gręžiojosi į gaisrą ir žiūrėjo į ugnies bangą piktu ir kartu džiaugsmingu veidu. Paskui kalbėjo toliau:

„Žūsta! Žūsta! Ir nebebus jos daugiau žemėje. Kur dabar pasaulis siųs savo grūdus, savo alyvą ir savo pinigus? Kas išspaus auksą ir

---

* Vatikano laukas (*lot.*).

** Flaminijaus vartai (*lot.*).

ašaras? Marmuras nedega, bet trupa ugnyje. Kapitolijus virs griuvėsiais, ir Palatinas taip pat. O Dzeuse! Roma buvo it piemuo, o kiti žmonės — it avys. Kai piemuo išalkdavo, pasipjaudavo vieną avį, suvalgydavo mėsą, o tau, dievų tėve, paaukodavo kailį. Kas, o Debesų valdove, dabar pjaus ir į kieno rankas įduosi piemens botagą? Nes Roma pleška, tėve, taip smagiai, lyg pats ją būtum uždegęs žaibu".

— Paskubėk! — ragino Vinicijus.— Ką tu veiki?

— Verkiu Romos, pone,— atsakė Chilonas.— Toks Jupiterio miestas!..

Valandėlę abu jojo tylėdami, klausydamiesi gaisro ūžimo ir paukščių sparnų šnaresio. Balandžiai, kurių aibė veisėsi prie dvarų ir Kampanijos miestelių, taip pat visokiausi laukų paukščiai nuo pajūrio ir iš aplinkinių kalnų, gaisro pašvaistę, matyt, palaikę saulės spindesiu, pulkų pulkais skrido aklomis į ugnį.

Vinicijus pirmas prašneko:

— Kur buvai, kai kilo gaisras?

— Ėjau, pone, pas savo bičiulį Euricijų, kuris turėjo krautuvę prie Didžiojo cirko, vis mąstydamas apie Kristaus mokslą, tik girdžiu — šaukia: „Gaisras!" Žmonės spietėsi apie cirką, pasiryžę gelbėti ir iš smalsumo, bet kai suliepsnojo visas cirkas, be to, ugnis ėmė plieksti iš karto ir kitose vietose, reikėjo galvoti, kaip pačiam išsinešdinti.

— Ar matei žmones, mėtančius fakelus į namus?

— Ko tik aš nemačiau, Enėjaus vaikaiti! Mačiau vyrus, skinančius sau kelią per minią kardais, mačiau kautynes ir sutryptus ant žemės žmonių vidurius. Ak, pone, jei būtum regėjęs, būtum pamatęs, kad barbarai užėmė miestą ir surengė skerdynes. Žmonės aplinkui šaukė, kad atėjo pasaulio pabaiga. Kai kas visai pametė galvą ir, užuot bėgę, abejingai laukė, kol juos praris liepsna. Kiti kraustėsi iš proto, dar kiti — klykė iš sielvarto, bet mačiau ir tokių, kurie klykė iš džiaugsmo, nes, o pone, daug pasaulyje blogų žmonių, nesugebančių vertinti jūsų maloningo viešpatavimo geradarybės ir tų pagrįstų teisių, kuriomis remdamiesi iš visų atimate sau viską iki paskutinio siūlelio. Žmonės nemoka susitaikyti su dievų valia!

Vinicijus per daug buvo paskendęs savo mintyse, kad pastebėtų Chilono žodžiuose pulsuojančią pašaipą. Pasibaisėjimo šiurpulys jį nukrėtė vien pagalvojus, kad Ligija galėjo patekti į tą sumaištį, tas

siaubingas gatves, kur trypiami žmonių viduriai. Tad nors jau gal dešimt kartų buvo klausinėjęs Chiloną visko, ką tas galėjo matyti, dabar vėl kreipėsi į jį:

— Ar juos matei savo akimis Ostriane?

— Mačiau, Veneros sūnau, mačiau merginą, gerąjį ligą, šventąjį Liną ir Apaštalą Petrą.

— Prieš gaisrą?

— Prieš gaisrą, o Mitra!

Tačiau Vinicijaus širdyje sukruto abejonė, ar Chilonas neneluoja, tad sulaikęs mulą rūsčiai pasižiūrėjo į senąjį graiką ir paklausė:

— Ką tu ten veikei?

Chilonas sutriko. Teisybė, kaip daugeliui, taip ir jam atrodė, kad su Romos pražūtimi ateina galas ir jos viešpatavimui, bet kol kas buvo akis į akį su Vinicijumi ir prisiminė, kad šis su baisiausiais grasinimais jam buvo uždraudęs šniukštinėti krikščionis, ypač Liną ir Ligiją.

— Pone,— tarė,— kodėl netiki, kad aš juos myliu? Taip, taip! Buvau Ostriane, nes esu pusiau krikščionis. Pironas išmokė mane daugiau vertinti dorybę negu filosofiją, todėl vis labiau linkstu prie dorų žmonių. Be to, o pone, esu skurdžius, ir kai tu, Jupiteri, smagiai leidai laiką Ancijuje, mane dažnai prie knygų marino alkis, tad sėsdavau palei sieną Ostriane, nes krikščionys, nors patys vargšai, daugiau duoda išmaldos negu visi kiti Romos gyventojai, paimti kartu.

Paaiškinimas Vinicijui pasirodė įtikinamas, todėl paklausė jau ne taip rūsčiai:

— Ir nežinai, kur šiuo metu apsistojęs Linas?

— Kartą jau nubaudei mane žiauriai, pone, už smalsumą,— atsakė graikas.

Vinicijus nutilo, ir abu jojo toliau.

— Pone,— po valandėlės prašneko Chilonas,— nebūtum radęs merginos, jeigu ne aš, bet jeigu ją vėl surasime, ar neužmirši vargšo išminčiaus?

— Gausi namą ir vynuogyną prie Ameriolos,— atsakė Vinicijus.

— Dėkui tau, Herkuli! Su vynuogynu?.. Dėkui tau! O taip! Su vynuogynu!

Užnugaryje liko Vatikano kalvos, gaisro nutviekstos raudona spalva, bet už Naumachijos raiteliai pasuko į dešinę: perjoję Vati-

kano lauką, jie norėjo pasiekti upę, persikelti per ją ir atsidurti prie Porta Flaminia. Staiga Chilonas sustabdė mulą ir tarė:

— Pone! Man šovė į galvą gera mintis.

— Sakyk,— paragino Vinicijus.

— Tarp Janikulo kalvos ir Vatikano, už Agripinos sodų, yra požemiai, iš kurių imta akmenys ir smėlis Nerono cirko statybai. Paklausyk manęs, pone! Pastaruoju metu žydai, kurių, kaip žinai, Užtibrėje daugybė, pradėjo žiauriai persekioti krikščionis. Prisimeni, kad jau dieviškojo Klaudijaus laikais ten vyko tokios riaušės, jog cezaris buvo priverstas juos išvyti iš Romos. Šiandien, vėl sugrįžę ir Augustos globoje jausdamiesi saugūs, daro dar įžūlesnes piktadarybes krikščionims. Aš žinau! Pats mačiau! Prieš krikščionis neišleistas joks ediktas, bet žydai miesto prefektui juos kaltina, kad jie žudą vaikus, garbiną asilą ir skelbią senato nepripažintą mokslą, o patys juos muša ir užpuldinėja maldos namus taip įnirtingai, kad krikščionys priversti nuo jų slėptis.

— Ką tu nori pasakyti? — paklausė Vinicijus.

— Nagi tą, pone, kad sinagogos Užtibrėje veikia viešai, o krikščionys, vengdami persekiojimų, turi melstis slapčiomis ir renkasi apleistose pašiūrėse už miesto arba arenarijose. Tie, kurie gyvena Užtibrėje, kaip tik ir pasirinko tą arenariją, kuri atsirado statant cirką ir įvairiausius namus palei Tibrą. Dabar, kai žūsta miestas, Kristaus pasekėjai be abejonės meldžiasi. Rasime jų nesuskaičiuojamą daugybę požemiuose, todėl patariu tau, pone, užsukti ten pakeliui.

— Juk tu sakei, kad Linas išvyko į Ostrianą! — netekęs kantrybės sušuko Vinicijus.

— O tu man pažadėjai namą su vynuogynu prie Ameriolos,— atsakė Chilonas,— todėl aš pasiryžęs ieškoti merginos visur, kur tik turiu vilties ją surasti. Kilus gaisrui, jie galėjo sugrįžti į Užtibrę... Galėjo apsukti miestą, kaip mes dabar aplink jį sukame. Linas turi namą, gal norėjo būti arčiau jo, pasižiūrėti, ar ugnis neužgriebė ir šio kvartalo. Jeigu sugrįžo, tada prisiekiu tau Persefone, pone, kad surasime juos besimeldžiančius požemyje, blogiausiu atveju — gausime apie juos žinių.

— Teisybę sakai, na tai vesk! — sutiko Vinicijus.

Chilonas, ilgai negalvojęs, pasuko kairėn, į kalvą. Valandėlę kalvos šlaitai jiems užstojo gaisrą, ir, nors artimiausios pakilumos buvo apšviestos, jie patys liko šešėlyje. Prajoję cirką, pasuko dar į kairę

ir atsidūrė lyg ir tarpeklyje, kur buvo visai tamsu. Tačiau ir šioje tamsoje Vinicijus įžiūrėjo spiečius mirksinčių žibintėlių.

— Štai jie! — tarė Chilonas.— Šiandien jų bus daugiau negu bet kada, nes kiti maldos namai sudegę arba pilni dūmų kaip ir visa Užtibrė.

— Taip! Girdžiu giesmes,— atsakė Vinicijus.

Iš tamsios kalno angos sklido giedančių žmonių balsai, o žibintėliai nyko joje vienas po kito. Tačiau iš šalutinių tarpeklių niro vis naujos figūros, ir po kiek laiko Vinicijus su Chilonu atsidūrė vidury žmonių minios.

Chilonas nulipo nuo mulo ir, pamojęs greta einančiam paaugliui, tarė:

— Aš Kristaus kunigas ir vyskupas. Palaikyk mums mulus, tai gausi mano palaiminimą ir nuodėmių atleidimą.

Ir, nelaukęs atsakymo, įspraudė jam į rankas pavadžius, o pats su Vinicijumi prisidėjo prie plaukiančios minios.

Netrukus įėjo į požemį ir blausioje žibintėlių šviesoje slinko tamsiu koridoriumi, kol pasiekė erdvią olą, kur anksčiau, matyt, buvo skeliami akmenys, nes sienas sudarė nesenos jų atlaužos.

Ten buvo šviesiau negu koridoriuje, kadangi šalia lempelių ir žibintėlių liepsnojo fakelai. Jų blandoje Vinicijus išvydo aibę klūpančių žmonių aukštyn iškeltomis rankomis. Nei Ligijos, nei Apaštalo Petro, nei Lino niekur neįžiūrėjo, bet iš visų pusių šupo iškilmingi ir susijaudinę veidai. Kai kuriuose aiškiai matyti laukimas, nerimas, viltis. Šviesa atšvito pakeltų akių baltymuose, prakaitas ritosi išblyškusiomis kaip kreida kaktomis, kai kurie giedojo, kiti karštligiškai kartojo Jėzaus vardą, dar kiti mušėsi į krūtinę. Buvo akivaizdu, kad jie laukia, jog štai štai įvyks kažkas nepaprasta.

Pagaliau giesmės nutilo, ir iškirsto didžiulio luito nišoje pasirodė Vinicijui pažįstamas Krispas ekstazės apimtu, išbalusiu, fanatišku ir rūsčiu veidu. Akys įsmigo į jį, tarsi laukdamos sutvirtinimo ir vilties žodžių, o jis, peržegnojęs susirinkusius, prabilo greitakalbe, beveik šaukte šaukė:

— Atgailaukite už nuodėmes savo, nes jau atėjo metas. Štai ant piktadarybių ir paleistuvystės miesto, ant šito naujo Babilono Viešpats pasiuntė naikinančią liepsną. Išmušė teisimo, rūstybės ir pražūties valanda... Viešpats pažadėjo ateiti, ir netrukus išvysite Jį! Tačiau ateis ne kaip Avinėlis, kuris paaukojo kraują savo už jūsų nuodėmes, bet kaip baisus teisėjas, kuris teisingumu savo nugramzdins į

bedugnę nusidėjėlius ir netikėlius... Vargas pasauliui, vargas nusidėjėliams, nes nebus jiems pasigailėjimo... Regiu Tave, Kristau! Žvaigždžių lietus krinta, saulė temsta, žemėje atsiveria prarajos ir kyla numirėliai, o Tu eini lydimas trimitų skambesio ir angelų pulkų, lydimas griaustinių ir žaibų. Regiu ir girdžiu Tave, o Kristau!

Po to nutilo ir pakėlęs veidą tarsi įsižiūrėjo į kažkokią tolumą, kažkokią baisybę. Tuo metu požemyje sudundėjo duslus trenksmas, vienas, kitas, dešimtas. Tai liepsnojančiame mieste su griausmu griuvo ištisos gatvės sudegusių namų. Tačiau dauguma krikščionių šiuos garsus sutiko kaip aiškų ženklą, kad siaubo valanda išmušė, nes tikėjimas greitu antruoju Kristaus atėjimu ir pasaulio pabaiga buvo tarp jų ir šiaip įsišaknijęs, o dabar jį dar sustiprino miesto gaisras. Ir Dievo baimė apėmė susirinkusius. Daugelis balsų ėmė kartoti: „Teismo diena!.. Ji ateina!" Kai kurie užsidengė rankomis veidus įsitikinę, kad tučtuojau sudrebės žemė iš pačių pamatų ir iš jos nasrų išsiverš pragaro pabaisos ir griebs nusidėjėlius. Kiti šaukė: „Kristau, pasigailėk! Atpirkėjau, būk gailestingas!..", dar kiti garsiai išpažino nuodėmes, kai kurie puolė vieni kitiems į glėbį, kad siaubingą akimirką turėtų prie savęs kokią artimą širdį.

Tačiau buvo ir tokių, kurių veidai atrodė lyg įžengę į dangų, nušviesti nežemiškos šypsenos, be šešėlio nerimo. Keliose vietose suskambo balsai — tai religinės ekstazės pagauti žmonės pradėjo šūkčioti nesuprantamus žodžius nesuprantamomis kalbomis. Kažkas iš tamsaus olos kampo suriko: „Pabuskite, miegantieji!" O virš visų viešpatavo Krispo šauksmas: „Budėkite! Budėkite!"

Tačiau tarpais stodavo tyla, tarsi visi, sulaikę krūtinėje kvapą, laukė, kas bus. Tuo metu pasigirsdavo tolimas trenksmas — griuvo ištisi kvartalai, o paskui vėl aidėjo dejonės, maldos, šauksmai ir prašymai: „Pasigailėk, Atpirkėjau!" Kada ne kada atsiliepdavo Krispas šaukdamas: „Išsižadėkite žemiškų gėrybių, nes netrukus nebejausite žemės po kojomis! Išsižadėkite žemiškos meilės, nes Viešpats sunaikins tuos, kurie žmonas ir vaikus mylėjo labiau negu Jį. Vargas tam, kuris tvarinius mylėjo labiau negu Sutvėrėją! Vargas turtuoliams! Vargas lupikautojams! Vargas ištvirkėliams! Vargas vyrui, žmonai ir vaikui!"

Staiga akmens laužyklą sukrėtė stipresnis negu ligi tol griausmas. Visi puolė ant žemės, išskėtė rankas kryžiumi, kad šituo ženklu apsigintų nuo piktųjų dvasių. Stojo tyla, kurioje buvo girdėti tik tankus alsavimas, išgąstingas šnibždesys: „Jėzau, Jėzau, Jėzau!" ir

šen bei ten vaiko verksmas. Ir tada virš to gulinčio žmonių knibždėlyno prabilo kažkoks taikus balsas:

— Ramybė jums!

Tai buvo balsas Apaštalo Petro, ką tik įėjusio į olą. Suskambėjus jo žodžiams, baimė akimoju išnyko — taip nusiramina kaimenė pasirodžius piemeniui. Žmonės kilo nuo žemės, artimesnieji ėmė glaustis prie kelių, tarsi ieškodami po jo sparnu prieglobsčio, o jis ištiesęs virš jų rankas kalbėjo:

— Ko nerimauja širdys jūsų? Kuris iš jūsų gali pasakyti, kas jam atsitiks, kol išmuš valanda? Viešpats nubaudė ugnimi Babiloną, bet su jumis, kuriuos apiplovė krikštas, kurių nuodėmes atpirko Avinėlio kraujas, bus Jo gailiaširdystė, ir numirsite jūs su Jo vardu lūpose. Ramybė jums!

Po rūsčių ir nepermaldaujamų Krispo žodžių Petro kalba susirinkusiems buvo it balzamas. Vietoj Dievo baimės širdis užplūdo Dievo meilė. Žmonės surado tokį Kristų, kurį buvo pamilę iš apaštalų pasakojimų — ne neatlaidų teisėją, bet švelnų ir kantrų Avinėlį, kurio gailestingumas šimtą kartų pranoko žmonių piktybę. Palengvėjimas apėmė susirinkusius, viltis ir dėkingumas Apaštalui pripildė širdis. Iš visų pusių ėmė šaukti balsai: „Mes tavo avelės, ganyk mus!“ Artimesnieji kalbėjo: „Neapleisk mūsų pražūties valandą!“ Ir klaupėsi prie jo kelių, tada Vinicijus, tai regėdamas, taip pat prisiartino, suėmė jo apsiautalo kraštą ir nulenkęs galvą tarė:

— Pagelbėk man, tėve! Ieškojau jos gaisro dūmuose ir žmonių miniose ir niekur rasti negalėjau, bet tikiu, kad tu gali ją man sugrąžinti.

Petras uždėjo ranką jam ant galvos.

— Pasitikėk,— tarė,— ir sek paskui mane.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT ŠEŠTAS

Miestas tebedegė. Didysis cirkas pavirto griuvėsiais, paskui kvartaluose, kurie pirmiausia pradėjo degti, ištisos gatvelės ir gatvės tapo sąvartų krūvomis. Statiniams griūvant, kiekvieną kartą liepsnos stulpai šaudavo ligi pat dangaus. Vėjas pasikeitė ir dabar pūtė nežmoniškai smarkiai nuo jūros pusės, nešdamas į Celiją, Eskviliną

ir Viminalį ugnies, nuodėgulių ir žarijų bangas. Pagaliau imta galvoti apie gesinimą. Įsakius Tigelinui, kuris užvakar atlėkė iš Ancijaus, pradėta griauti namai Eskviline, kad patekusi į tuščią vietą ugnis pati savaime užgestų. Tačiau tai buvo apgailėtinos pastangos apsaugoti likusį miestą, nes saugoti, kas jau degė, niekam nė į galvą neatėjo. Tiktai reikėjo užkirsti kelią tolesnėms nelaimės pasekmėms. Kartu su Roma žuvo neapsakomi lobiai, žuvo visas jos gyventojų turtas, tad palei sienas klajojo dabar šimtai tūkstančių skurdžių. Jau antrą dieną alkis ėmė riesti tą žmonių knibždėlyną, nes didžiulės mieste sukauptos maisto atsargos sudegė taip pat, o visuotinėje sumaištyje ir valdžios suirutėje niekas ligi šiol nepagalvojo atgabenti naujų. Tik atvykus Tigelinui, į Ostiją buvo pasiųsti reikalingi įsakymai, bet žmonės tuo metu darėsi vis grėsmingesni.

Namą prie Aqua Appia*, kur laikinai apsistojo Tigelinas, apsupo minios moterų, šaukdamos nuo ryto ligi vėlaus vakaro: „Duonos ir pastogės!“ Iš didelės stovyklos tarp Via Salaria ir Nomentana atvesti pretorionai bergždžiai stengėsi palaikyti šiokią tokią tvarką. Šen bei ten jiems atvirai pasipriešinta ginklu, kai kur beginkliai būriai, rodydami į degantį miestą, šaukė: „Žudykite mus, jeigu jums dar maža gaisro!“ Žmonės keikė cezarį, augustionus, pretorionų kareivius, ir pasipiktinimas taip stiprėjo kas valanda, kad Tigelinas, naktį žiūrėdamas į degančius aplink miestą tūkstančius laužų, tikino save, jog tai priešo stovyklos laužai. Jo įsakymu buvo atgabenta ne tik miltų, bet ir kuo daugiau iškeptos duonos ne tik iš Ostijos — iš visų aplinkinių miestų ir kaimų, o kai pirmos siuntos naktį pasiekė Emporijų, minios išgriovė pagrindinius vartus iš Aventino pusės ir akies mirksniu išgrobstė atsargas, sukeldamos siaubingą sumaištį. Mėnesienoje grūmėsi dėl kepaliuko, kurių tūkstančius sumynė į žemę. Iš praplėštų maišų miltai kaip sniegu užklojo visą plotą nuo sandėlių iki pat Drūzo ir Germaniko arkos, suirutė truko tol, kol kareiviai užėmė visus pastatus ir ėmė vaikyti žmones, laidydami strėles ir akmenis.

Nuo tų laikų, kai buvo užplūdę Breno vadovaujami galai, Roma niekada nebuvo patyrusi tokios nelaimės. Daug kas susikrimtę lygino tuos gaisrus. Tačiau tada išliko bent Kapitolijus. Dabar ir Kapitolijus apsuptas baisiu ugnies vainiku. Marmuras, teisybė, neliepsnojo, bet naktimis, kai vėjas trumpam prablaškydavo ugnį, būdavo matyti aukštutinės Jupiterio šventyklos kolonų eilės, įkaitintos ir rausvai

* Apijaus akvedukas (*lot.*).

švytinčios it žaižaruojančios žarijos. Pagaliau Breno laikais Romoje gyveno drausmingi, vieningesni, prisirišę prie miesto ir altorių žmonės, o dabar aplink degančios sostinės sienas bastėsi įvairiakalbės minios, daugiausia vergai ir atleistiniai, nesutramdomi, nežaboti ir pasiryžę skurdo spaudžiami atsisukti prieš valdžią ir miestą.

Tačiau pats gaisro mastas, širdis pripildydamas siaubo, iš dalies tramdė minią. Paskui gaisrą galėjo ateiti badas ir ligos, nes prie šios nelaimės dar prisidėjo baisūs liepos karščiai. Ugnies ir saulės įkaitintu oru buvo neįmanoma alsuoti. Naktys ne tik neatnešdavo palengvėjimo, bet virsdavo pragaru. Dieną atsiverdavo šiurpus ir grėsmingas reginys. Viduryje — ant kalvų didžiulis miestas, pavirtęs kliokiančiu vulkanu, o aplinkui, net iki Albano kalnų — ištisa neaprėpiama klajoklių stovykla, pilna lūšnelių, palapinių, pašiūrių, vežimų, karučių, neštuvų, sankrovų, laužų, apgaubta dūmų ir dulkių, apšviesta per gaisro pašvaistę prasismelkusių rudų saulės spindulių, pilna klegesio, riksmų, grasinimų, neapykantos ir baimės — klaikus vyrų, moterų ir vaikų skruzdėlynas. Tarp kviritų — graikai, garbanoti šviesiaakiai šiaurės žmonės, afrikiečiai ir azijatai, tarp piliečių — vergai, atleistiniai, gladiatoriai, prekijai, amatininkai, kaimiečiai ir kareiviai, tikra žmonių jūra, supanti ugnies salą.

Įvairios žinios siūbavo tą jūrą kaip vėjas tikrą bangą. Buvo jos palankios ir nepalankios. Skelbė apie neišsemiamas grūdų ir rūbų atsargas, kurios atkeliausiančios į Emporijų ir būsiančios išdalintos veltui. Taip pat sklido gandas, kad cezario įsakymu Azijos ir Afrikos provincijose būsią išplėšti visi turtai ir šitaip sukauptas lobis būsiąs paskirstytas Romos gyventojams, kad kiekvienas galėtų pasistatyti namą. Tačiau tuo pat metu buvo paleisti ir tokie girdai, jog akvedukų vanduo esąs užnuodytas, jog Neronas norįs sunaikinti miestą, pražudyti visus iki vieno jo gyventojus, kad galėtų persikelti į Graikiją arba Egiptą ir iš ten valdyti pasaulį. Kiekvienas gandas sklido žaibo greitumu, ir kiekvienas rasdavo minioje patiklių klausytojų, sukeldamas vilčių arba pykčio, baimės arba įniršio protrūkius. Be to, dar kažkokia karštligė buvo apėmusi visus tuos klajoklius. Krikščionių tikėjimas, kad pasaulio pabaiga su ugnimi jau netoli, plito ir tarp kitų dievų išpažintojų kasdien vis plačiau. Žmonės vaikščiojo apkvaitę arba įsiutę. Mėnesienoje tarp debesų jiems vaidenosi žemės pražūtį stebintys dievai, todėl kėlė aukštyn rankas, maldaudami pasigailėjimo arba keikdami.

Tuo tarpu kariai, padedami būrelių miesto gyventojų, vis griovė

namus Eskviline, Celijuje, taip pat Užtibrėje, ir dėl to didžioji dalis šių kvartalų išliko. Tačiau pačiame mieste degė nesuskaičiuojami, pergalių amžiais sukaupti lobiai, neįkainojami meno kūriniai, nuostabios šventyklos ir brangiausi Romos praeities bei Romos šlovės paminklai. Buvo spėjama, kad iš viso miesto gaisras nesunaikinsiąs vos keleto pakraščių kvartalų ir šimtai tūkstančių galvų liksią be pastogės. Tačiau kiti skleidė paskalą, kad kariai griauną namus ne ugnį tramdydami, o tik norėdami, kad iš miesto nieko nebeliktų. Tigelinas kiekviename laiške maldavo cezarį sugrįžti ir pačiam nuraminti nevilties apimtus žmones. O Neronas išsijudino tik tada, kai liepsnos apėmė „domus transitoria", ir skubėjo, kad nepraleistų valandos, kada gaisras pasieks didžiausią galybę.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT SEPTINTAS

Tuo tarpu ugnis atūžė iki Via Nomentana, o nuo jo, kartu su vėjo permaina, pasuko į Via Lata* ir Tibrą, aplenkusi Kapitolijų, išsiliejo Forum Boarium ir, naikindama viską, ką pirmu šuoru buvo palikusi, vėl priartėjo prie Palatino. Tigelinas, sutelkęs visas pretorionų pajėgas, siuntė vieną po kito žygūnus pas parvykstantį cezarį su pranešimais, kad reginys nė kiek ne menkesnis, nes gaisras dar sustiprėjęs. Tačiau Neronas norėjo Romą pasiekti naktį, kad kuo labiau galėtų pasotinti akis žūstančio miesto vaizdu. Todėl sustojo Aqua Albana** apylinkėse ir, pasišaukęs į pavėnę tragiką Aliturą, jo padedamas rinkosi pozą, mimiką, žvilgsnį ir mokėsi atitinkamų mostų, karštai ginčydamasis, ar tariant žodžius: „O mieste šventas, atrodęs tvaresnis už Idą", reikia iškelti aukštyn abi rankas, ar tiktai vieną, o kitą su forminga nuleisti žemyn prie šono. Šis klausimas dabar jam rodėsi svarbesnis už visus kitus. Temstant pagaliau iškeliavo, dar paklausęs Petronijų patarimo, ar nelaimei skirtose eilėse neįterpti keleto šmaikščių piktžodžiavimų prieš dievus ir ar tie užsipuolimai, meno požiūriu, neturėtų tokiu atveju savaime išsiveržti iš lūpų tėvynę prarandančiam žmogui.

Apie vidunaktį pasiekė pagaliau miesto sienas drauge su savo gausinga palyda, susidedančia iš didžiulių būrių dvariškių, senatorių,

* Platusis kelias (*lot.*).

** Albano akvedukas (*lot.*).

raitelių, atleistinių, vergų, moterų ir vaikų. Šešiolika tūkstančių pretorionų, sustatytų palei kelią kovine rikiuote, budriai sergėjo jo atvykimo tvarką ir saugumą, kartu deramu atstumu laikydami nerimstančią minią. Teisybė, žmonės pasitikdami eiseną keikė, rėkė ir švilpė, bet užpulti nedrįso. Tačiau daug kur pasigirdo ir plojimai — plojo dažniausiai plikšiai, kurie nieko neturėjo, taigi nieko ir neprarado per gaisrą, o dabar tikėjosi dosnesnio grūdų, alyvos, rūbų ir pinigų dalijimo. Pagaliau ir šauksmus, ir švilpimą, taip pat plojimus nustelbė Tigelino įsakytas trimitų ir ragų skambesys. Įžengęs pro Ostijos vartus, Neronas valandėlę stabtelėjo ir tarė: „Benamis valdovas benamių žmonių, kur naktį priglausiu varganą galvą!", paskui perėjęs Clivus Delphini* užkopė tam tyčia jam įtaisytais laiptais į Apijaus akveduką, įkandin jo — augustionai ir giesmininkų choras su citromis, liutniomis ir kitais muzikos instrumentais.

Visi užgniaužę kvapą laukė, ar cezaris neištars kokių didžių žodžių, kuriuos savo saugumui būtina įsiminti. Tačiau jis stovėjo iškilmingas, nebylus, užsimetęs purpurinį apsiautalą, užsidėjęs auksinį laurų vainiką, ir susikaupęs žiūrėjo į siautėjančią ugnies galybę. Kai Terpnas jam padavė auksinę liutnią, jis pakėlė akis į pašvaistės nutviekstą dangų tarsi laukdamas įkvėpimo.

Žmonės iš atokiau rankomis rodė į jį, nušviestą kruvinų gaisų. Tolumoje šnypštė liepsnų gyvatės ir degė švenčiausi senovės paminklai: ugnyje skendo Herkulio šventykla, statyta Euandro, ir Jupiterio Statoro šventykla, ir Mėnulio šventykla, išmūryta dar Servijaus Tulijaus, ir Numos Pompilijaus rūmai, ir Vestos maldykla su romėnų penatais, liepsnų karčiuose tarpais šmėsčiojo Kapitolijus — degė Romos praeitis ir siela, o jis, cezaris, stovėjo su liutnia rankoje aktoriaus tragiko veidu ir galvojo ne apie žūstančią tėvynę, bet apie pozą ir patetiškus žodžius, kuriais geriausiai galėtų išreikšti nelaimės didybę, sukelti visuotinį nusistebėjimą ir susilaukti karščiausių plojimų.

Jis neapkentė šio miesto, neapkentė jo gyventojų, mylėjo tik savo giesmes ir eiles, tad džiaugėsi širdyje, kad pagaliau išvydo tragediją, panašią į tą, kurią vaizdavo. Eiliakalys jautėsi laimingas, deklamatorius — pilnas įkvėpimo, stiprių pojūčių ieškotojas svaigulingai žavėjosi siaubingu reginiu ir su malonumu galvojo, kad net Trojos žlugimas — vieni niekai palyginti su šio milžiniško miesto žūtimi. Ko gi dar daugiau norėti? Štai Roma, pasaulio valdytoja Roma, dega,

* Delfino kalva (*lot.*).

o jis stovi ant akveduko arkų su auksine liutnia rankoje, visų matomas, purpurinis, stulbinantis, puikus ir poetiškas. Kažkur ten žemai, tamsoje, bruzda ir piktinasi minia! Tegu sau bruzda. Prabėgs amžiai, nuplauks tūkstantmečiai, o žmonės atsimins ir šlovins poetą, kuris tokią naktį apdainavo Trojos žūtį ir gaisrą. Kas prieš jį Homeras? Kas pats Apolonas su savo skobtine forminga? Jis dabar iškėlė rankas ir užgavęs stygas prabilo Priamo žodžiais:

— O gūžta mano tėvų, o lopšy tu brangiausias!..

Jo balsas atvirame ore, šniokščiant gaisrui ir tolumoje klegant tūkstantinėms minioms, atrodė keistai menkas, virpantis ir silpnas, o liutnia pritardama zyzė it musė. Tačiau senatoriai, valdžios vyrai ir augustionai, susirinkę ant akveduko, palenkę galvas, susižavėję klausėsi be žado. O jis giedojo ilgai ir vis graudžiau. Tarpais, kai stabtelėdavo atgauti kvapą, giesmininkų choras kartodavo paskutinę eilutę, po to vėl Neronas nusimesdavo nuo peties Alituro išmokytu judesiu tragikų sirmą[156], užgaudavo stygas ir giedodavo toliau. Pagaliau baigęs iš anksto sukurtą giesmę, ėmė improvizuoti, ieškodamas prieš jį plytinčiam reginiui didingų palyginimų. Ir jo veidas ėmė keistis. Teisybė, Nerono nejaudino gimtojo miesto žūtis, bet jis tiek apsvaigo ir įsijautė į savo paties žodžių patosą, kad staiga su brazdesiu nuleido liutnią prie kojų ir susisiautęs sirma liko stovėti it suakmenėjęs, panašus į vieną tų Niobidų statulų, kurios puošė Palatino kiemą.

Po trumpos pauzės sugriaudėjo plojimų audra. Tačiau iš tolumos jiems atsiliepė minios kauksmas. Dabar ten jau niekas neabejojo, jog cezaris įsakė sudeginti miestą, kad surengtų sau reginį ir jį apgiedotų himnais. Išgirdęs tą šimtų tūkstančių balsų riksmą, cezaris atsisuko į augustionus su liūdnai atlaidžia skriaudžiamo žmogaus šypsena ir tarė:

— Štai kaip kviritai sugeba vertinti mane ir poeziją.

— Niekšai! — atsakė Vatinijus,— leisk, valdove, kad pretorionai jiems smogtų.

Neronas kreipėsi į Tigeliną:

— Ar galiu pasikliauti kareivių ištikimybe?

— Taip, dieviškasai! — atsakė prefektas.

Tačiau Petronijus gūžtelėjo pečiais.

— Jų ištikimybe, bet ne jų skaičiumi,— tarė.— Pasilik tuo tarpu, kur stovi, nes čia saugiausia, o tuos žmones reikia nuraminti.

Tokios pat nuomonės buvo ir Seneka, ir konsulas Licinijus.

Tuo tarpu slėnyje pasipiktinimas didėjo. Minia ginklavosi akmenimis, pašiūrių kartimis, vežimų ir karučių lentomis, įvairiais geležgaliais. Po kiek laiko atėjo keli kohortų vadai su pranešimais, kad minių spaudžiami pretorionai tik vargais negalais atlaiko kovos liniją ir, neturėdami įsakymo pulti, nežino, ką daryti.

— O dievai! — sušuko Neronas.— Kokia naktis! Iš vienos pusės gaisras, iš kitos — įsisiautusi žmonių jūra.

Ir vėl ėmė rinkti posakius, taikliausiai išreiškiančius šios valandos pavojų, bet, matydamas aplinkui išblyškusius veidus ir neramius žvilgsnius, taip pat išsigando.

— Duokite man tamsų apsiautalą su gaubtu! — sušuko.— Negi iš tikrųjų prasidės kautynės?

— Valdove,— atsakė netvirtu balsu Tigelinas,— aš padariau viską, ką galėjau, bet pavojus grėsmingas... Prabilk, valdove, į žmones ir pažadėk kai ką.

— Cezaris kalbės šiems plikšiams? Tegu tai padaro kas kitas mano vardu. Kas ryšis?

— Aš! — ramiai atsakė Petronijus.

— Eik, bičiuli! Tu man ištikimiausias visame kame. Eik ir nešykštėk pažadų.

Petronijus atsisuko į palydą nerūpestingu ir pašaipiu veidu.

— Čia esantys senatoriai,— tarė,— taip pat Pizonas, Nerva ir Senecionas jos su manimi.

Paskui lėtai nulipo nuo akveduko, o jo suminėtieji sekė įkandin vis dėlto graužiami abejonių, ir tik jo ramybė juos drąsino. Sustojęs arkadų papėdėje, Petronijus liepė paduoti baltą žirgą ir užsėdęs nujojo viso būrio priešakyje tarp gausingų pretorionų gretų į juodą, klykiančią minią, beginklis, rankoje laikydamas tik ploną dramblio kaulo lazdelę, kuria paprastai pasiramsčiuodavo.

Prijojęs žmonių knibždėlyną, įsibrovė su žirgu į jį. Aplinkui gaisro pašvaistės šviesoje buvo matyti iškeltos rankos su visokiausiais ginklais, degančios akys, suprakaitavę veidai ir riaumojančios, apsiputojusios burnos. Įsisiautėjusi banga beregint apsupo jį ir palydą, už jos šmėžavo visa jūra galvų — judri, kunkuliuojanti, baisi.

Šauksmai dar sustiprėjo ir virto tiesiog nežmonišku kauksmu, kartys, šakės ir net kardai švysčiojo virš Petronijaus galvos, plėšrios rankos tiesėsi į jo žirgo pavadžius ir į jį patį, bet jis brovėsi vis tolyn, šaltas, abejingas, pilnas paniekos. Tarpais sukirsdavo lazdele per įžūliausias galvas, lyg būtų skynęsis kelią paprasčiausioje spūstyje,

ir tas jo pasitikėjimas, ta ramybė vis dėlto stulbino įsitriukšmavusią tamsią minią. Pagaliau žmonės jį pažino, ir daugelis balsų ėmė šaukti:

— Petronijus! Arbiter elegantiarum! Petronijus!..

— Petronijus! — griaudėjo iš visų pusių.

Tolydžio kartojant šį vardą, veidai aplinkui darėsi vis mažiau grėsmingi, o klyksmai ne tokie įtūžę, nes šis rafinuotas patricijus, nors niekada nesivaikė minios palankumo, vis dėlto buvo jos numylėtinis. Garsėjo kaip geraširdis ir dosnus žmogus, o jo populiarumas išaugo ypač po Pedanijaus Sekundo bylos, kai jis kalbėjo, kad reikią sušvelninti žiaurią bausmę, nusmerkusią myriop visus prefekto vergus. Apskritai gausybė vergų nuo to laiko jį taip karštai pamilo, kaip tik engiamieji ir nelaimingieji tesugeba mylėti tuos, kurie parodo jiems bent lašelį užuojautos. Be to, šią valandą prisidėjo ir smalsumas, ką pasakys cezario pasiuntinys, nes niekas neabejojo, kad jis cezario tam tyčia siųstas.

O jis nusitraukė nuo savęs baltą, su purpuro apvadais togą, iškėlė ją virš galvos ir ėmė mosuoti ore, duodamas ženklą, kad nori kalbėti.

— Tylos! Tylos! — nuaidėjo iš visų pusių.

Netrukus iš tikrųjų visi nutilo. Tada Petronijus atsitiesė ant žirgo ir prabilo skardžiu, ramiu balsu:

— Piliečiai! Tegu tie, kurie išgirs mano žodžius, pakartos juos toliau stovintiems, o visi būkite kaip žmonės, o ne kaip žvėrys arenoje.

— Klausome! Klausome!..

— Tai klausykite. Miestas bus atstatytas. Lukulo, Mecenato, Cezario ir Agripinos sodai bus jums atviri! Rytoj bus pradėta dalyti grūdai, vynas ir alyva, kad kiekvienas galėtų prisikimšti pilvą iki soties! Paskui cezaris surengs jums žaidynes, kokių pasaulis ligi šiol nėra matęs, jų metu jūsų laukia vaišės ir dovanos. Po gaisro būsite turtingesni negu prieš gaisrą!

Atsakymas buvo minios murmėjimas, sklindantis nuo vidurio į visas puses, kaip bangos vandenyje, kam nors įmetus akmenį: artimesnieji pakartojo atokesniesiems jo žodžius. Paskui šen ten suskambėjo pikti arba pritariantys balsai ir susiliejo palengva į vieną didžiulį bendrą šauksmą:

— Panem et circenses!..*

Petronijus susisiautė toga ir kiek laiko klausėsi nejudėdamas, su

* Duonos ir reginių! (*Lot.*)

savo baltu apdaru panašus į statulą. Klyksmas stiprėjo, stelbė gaisro šniokštimą, aidėjo iš visų pusių ir vis tolimesnių kampų, bet pasiuntinys, matyt, norėjo dar kažką pasakyti, nes laukė.

Pagaliau vėl pakelta ranka pareikalavo tylos, riktelėjo:

— Pažadu jums panem et circenses, o dabar surikite šūkį cezario garbei, kuris jus maitina ir rengia, po to — miegoti, driskiai, nes netrukus pradės švisti.

Taip taręs, apgręžė žirgą, lengvai sudrožė per galvas ir veidus tiems, kurie stovėjo jam ant kelio, ir palengva nujojo į pretorionų gretas.

Netrukus jau buvo po akveduku. Viršuje rado nemažą sumišimą. Ten niekas nesuprato šauksmo: „Panem et circenses!" — ir manė, kad tai naujas įtūžio prasiveržimas. Net nesitikėta, kad pats Petronijus galės išsigelbėti, todėl jį pamatęs Neronas pribėgo prie pat laiptų ir išbalusiu iš susijaudinimo veidu ėmė klausinėti:

— Na, kaip? Kas ten darosi? Ar jau kaujasi?

Petronijus įkvėpė į krūtinę oro, giliai atsiduso ir atsakė:

— Prisiekiu Poluksu! Prakaituoja ir dvokia! Paduokite kas nors epilimos[157], nes apalpsiu.

Paskui atsigręžė į cezarį.

— Pažadėjau jiems,— tarė,— grūdų, alyvos, žaidimų ir atverti sodus. Jie vėl tave dievina ir klykia sukepusiomis lūpomis tavo garbei. O dievai, koks nemalonus tų plebėjų kvapas!

— Mano pretorionai buvo pasirengę,— sušuko Tigelinas,— ir jeigu nebūtum nuraminęs, rėksniai būtų nutilę amžiams. Gaila, cezari, kad neleidai man panaudoti jėgos.

Petronijus pasižiūrėjo į jį, gūžtelėjo pečiais ir tarė:

— Dar niekas neprarasta. Gal turėsi ją panaudoti rytoj.

— Ne, ne! — sudraudė cezaris.— Įsakyk atidaryti jiems sodus ir dalyti grūdus. Dėkui tau, Petronijau! Žaidynes surengsiu, o tą giesmę, kurią jums šiandien giedojau, pagiedosiu viešai.

Taip pasakęs, uždėjo ranką Petronijui ant peties, valandėlę patylėjo ir paskui atvėsęs paklausė:

— Pasakyk atvirai: kaip aš tau atrodžiau, kai giedojau?

— Buvai vertas to reginio, kaip ir reginys vertas tavęs,— atsakė Petronijus.

Tada atsigręžė į gaisrą.

— Tačiau dar pasižiūrėkime,— tarė,— ir atsisveikinkime su senąja Roma.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT AŠTUNTAS

Apaštalo žodžiai įliejo pasitikėjimo į krikščionių širdis. Pasaulio pabaiga jiems visada rodėsi arti, bet dabar pradėjo tikėti, kad baisusis teismas neateisiąs staiga, kad prieš tai gal dar pamatysią, kaip baigsis Nerono viešpatavimas, kurį laikė Antikristo išmone, ir išvysią Dievo bausmę už dangaus kerštо šaukiančias jo piktadarybes. Taip sustiprintomis širdimis jie pradėjo skirstytis po maldų iš požemio ir traukti į savo laikinus prieglobsčius, net ir į Užtibrę, nes gavo žinių, kad ugnis, įsiplieskusi keliolikoje vietų, vėjui pasikeitus vėl sugrįžo prie upės ir, pakeliui suniokojusi, kas tik galima suniokoti, nustojo plėstis.

Apaštalas, lydimas Vinicijaus ir įkandin sekančio Chilono, taip pat paliko požemį. Jaunasis tribūnas nedrįso pertraukti jo maldos, tad valandėlę ėjo tylėdamas, tik akimis melsdamas pasigailėjimo ir virpėdamas iš nerimo. Tačiau daug žmonių prisiartinę dar siekė bučiuoti Apaštalo ranką ir rūbo kraštą, motinos tiesė į jį vaikus, kiti klūpojo tamsiame ilgame koridoriuje ir, iškėlę aukštyn žibintuvėlius, prašė palaiminimo, dar kiti, žengdami greta, giedojo — taigi neatsirado patogios valandėlės nei paklausti, nei atsakyti. Taip buvo ir dauboje. Tik išėjus į laisvesnį plotą, iš kur jau galėjai matyti degantį miestą, Apaštalas, tris kartus peržegnojęs žmones, kreipėsi į Vinicijų tardamas:

— Nurimk. Čia netoli yra fosoriaus lūšnelė, kur rasime Ligiją su Linu ir jos ištikimu tarnu. Kristus, tau ją paskyręs, ir išsaugojo.

Vinicijus susverdėjo ir atsirėmė ranka į uolą. Kelionė iš Ancijaus, susikirtimai prie miesto sienų, Ligijos ieškojimas karštuose dūmuose, nemiga ir baisus nerimas dėl jos išsėmė daug jėgų, o likusias pribaigė žinia, kad ta jam brangiausia pasaulyje būtybė yra arti ir netrukus ją pamatysiąs. Jį staiga apėmė toks didelis silpnumas, kad susmuko prie Apaštalo kojų ir taip pasiliko, nepajėgdamas ištarti žodžio.

O Apaštalas, gindamasis nuo padėkos ir pagarbos, tarė:

— Ne man, ne man, o Kristui dėkok!

— Koksai šaunus dievas! — atsiliepė už nugaros Chilono balsas.— Tačiau nežinau, ką daryti su mulais, kurie antai laukia tolėliau.

— Kelkis ir eik su manimi,— tarė Petras, imdamas jaunuolį už rankos.

Vinicijus atsikėlė. Mėnesienoje buvo matyti ašaros, riedančios jo nublyškusiais iš susijaudinimo skruostais. Lūpos drebėjo lyg meldžiantis.

— Eime,— tarė jis.

Tačiau Chilonas vėl pakartojo:

— Pone, ką man daryti su mulais, kurie laukia? Gal šis garbusis pranašas norėtų joti, o ne pėsčias eiti?

Vinicijus pats nežinojo, ką atsakyti, bet išgirdęs iš Apaštalo, kad žemkasio namelis čia pat, atsakė:

— Nuvesk mulus pas Makriną.

— Atleisk, pone, kad priminsiu namą Amerioloje. Per tą klaikų gaisrą lengva pamiršti tokias smulkmenas.

— Gausi jį.

— O Numos Pompilijaus vaikaiti, aš visada dėl to buvau tikras, bet dabar, kai pažadą išgirdo ir šis taurusis Apaštalas, jau net nebepriminsiu tau, kad esi pažadėjęs ir vynuogyną. Pax vobiscum. Aš tave susirasiu, pone. Pax vobiscum.

O jie atsakė:

— Ir tau taip pat.

Paskui abu pasuko į dešinę, kalvų link. Pakeliui Vinicijus kalbėjo:

— Tėve! Apmazgok mane krikšto vandeniu, kad galėčiau vadintis tikru Kristaus pasekėju, nes myliu Jį visomis savo sielos galiomis. Apmazgok mane greičiau, širdyje aš jau pasiruošęs. Ir kas bus liepta, įvykdysiu, bet tu man tark, ką dar galėčiau padaryti.

— Mylėk žmones kaip brolius savo,— atsakė Apaštalas,— nes tiktai meile gali Jam tarnauti.

— Taip! Aš jau tai supratau ir jaučiu. Vaikystėje tikėjau Romos dievus, bet jų nemylėjau, o šį Vienatinį myliu taip, kad mielai atiduočiau už Jį savo gyvybę.

Ir ėmė žiūrėti į dangų, džiaugsmingai kartodamas:

— Nes Jis yra vienas! Jis vienas geras ir gailestingas! Tad nors žūtų ne tik šis miestas, bet ir visas pasaulis, Jam vienam atsiduosiu ir Jį išpažinsiu!

— O Jis laimins tave ir tavo namus,— pabaigė Apaštalas.

Tuo metu įsuko į kitą daubą, kurios gale blausiai švietė žiburėlis. Petras parodė jį ranka ir tarė:

— Antai žemkasio lūšnelė, kur radome prieglobstį, kai grįždami su apsirgusiu Linu iš Ostriano negalėjome prasigauti į Užtibrę.

Netrukus jie atėjo prie to būsto. Lūšnelė — tai veikiau kalno plyšyje išskobta ola, kurios anga pridengta drėbtine molio ir nendrių siena. Duris rado uždarytas, bet pro skylę, atstojančią langą, buvo matyti židinio apšviestas vidus.

Kažkokia tamsi, didžiulė figūra pakilo sutikti atvykėlių ir paklausė:

— Kas ten?

— Kristaus tarnai,— atsakė Petras.— Ramybė tau, Ursai.

Ursas nusilenkė prie Apaštalo kojų, paskui, pažinęs Vinicijų, nugriebė per riešą jo ranką ir pakėlė prie lūpų.

— Ir tu, pone? — nustebo.— Tebūna palaimintas Avinėlio vardas, kad suteikė Kalinai tokį džiaugsmą.

Taip taręs, atidarė duris ir suleido atvykėlius. Susirgęs Linas gulėjo ant šiaudų glėbelio sulysusiu veidu ir išgeltusia kaip dramblio kaulas kakta. Prie židinio sėdėjo Ligija ir laikė rankoje pluoštą mažų, ant raištelio suvertų žuvyčių, matyt, skirtų vakarienei.

Įnikusi verti nuo raištelio žuvis ir manydama, kad čia vaikšto Ursas, ji nė nepakėlė akių. Tačiau Vinicijus priėjo ir, ištaręs jos vardą, ištiesė rankas. Tada ji skubiai pakilo: nuostaba ir džiaugsmas žaibu švystelėjo jos veide, ir be žodžių, kaip vaikas, po nerimo ir vargo dienų atradęs tėvą ar motiną, puolė į jo išskėstą glėbį.

Jis apkabino ją ir valandėlę laikė prispaudęs prie krūtinės, džiūgaudamas, lyg ji būtų stebuklingai išgelbėta. Paskui, paleidęs iš glėbio, suėmė delnais jos smilkinius, bučiavo kaktą, akis ir vėl glėbesčiavo, kartojo jos vardą, puolė prie kelių, prie rankų, sveikino, gerbė, garbino. Jo džiaugsmas tiesiog neturėjo ribų, kaip ir jo meilė, jo laimė.

Pagaliau ėmė jai pasakoti, kaip atlėkęs iš Ancijaus, kaip jos ieškojęs prie miesto sienų, dūmuose, Lino namuose, kiek patyręs kančių ir nerimo, kiek prisikamavęs, kol Apaštalas parodęs jos priebėgą.

— Tačiau dabar,— kalbėjo jis,— kai suradau, aš tavęs čia nepaliksiu tarp šitų gaisrų ir įšėlusios minios. Žmonės žudo vieni kitus prie miesto sienų, kelia riaušes ir plėšikauja vergai. Vienas Dievas težino, kokios dar nelaimės gali užgriūti Romą. Tačiau aš išsaugosiu tave ir jus visus. O mieliausieji mano!.. Ar norite keliauti su manimi į Ancijų? Ten sėsime į laivą ir plauksime į Siciliją. Mano žemė — tai jūsų žemė, mano namai — tai jūsų namai. Paklausyk! Sicilijoje rasi Aulus, sugrąžinsiu tave Pomponijai ir paskui paimsiu iš jos rankų. Juk tu, o carissima, jau nebebijai manęs. Krikštas dar

neapmazgojo manęs, bet dėl to pasiklausk Petrą, ar aš jam prieš valandėlę eidamas į čia nesakiau, kad noriu tapti tikru Kristaus pasekėju, ir ar nesiprašiau apkrikštijamas nors ir šitoje žemkasio lūšnelėje. Tikėk manimi, tikėkite manimi jūs visi.

Ligija klausėsi šių žodžių nušvitusiu veidu. Čia visi iš tiesų nuolatos gyveno pilni netikrumo ir nerimo: anksčiau žydų persekiojami, o dabar — dėl gaisro ir šios nelaimės sukeltos suirutės. Išvykus į Siciliją, pasibaigtų visi nerimai, kartu jų gyvenime atsivertų nauja laimės epocha. Jeigu Vinicijus į ten norėtų pasiimti vieną Ligiją, ji tikriausiai atsisakytų tos pagundos, nenorėdama mesti Apaštalo Petro ir Lino, bet juk Vinicijus siūlė jiems: „Keliaukite su manimi! Manų žemė — tai jūsų žemė, mano namai — tai jūsų namai!"

Tad pasilenkusi prie jo rankos, siekdama ją iš paklusnumo pabučiuoti, tarė:

— Tavo židinys — ir mano židinys.

Paskui susigėdusi, kad pasakė žodžius, kuriuos romėnų papročiu pakartoja tik nuotaka per jungtuves, visa nuraudo ir stovėjo židinio šviesoje nuleidusi galvą, sutrikusi, kad tai nebūtų blogai suprasta.

Tačiau Vinicijaus žvilgsnyje spindėjo tik begalinis susižavėjimas. Jis pagaliau kreipėsi į Petrą, vėl prašneko:

— Roma dega cezario įsakymu. Jau Ancijuje jis skundėsi, kad niekada nėra matęs didelio gaisro. Jeigu jis ryžosi tokiam nusikaltimui, tai pagalvokite, kas dar gali atsitikti. Kas žino, ar sutraukęs kariuomenę neįsakys iššudyti gyventojų. Kas žino, kokios proskripcijos[158] prasidės, kas žino, ar po gaisro nelaimės neužgrius ir kitos: vidaus karas, skerdynės ir badas? Tad saugokitės ir apsaugokite Ligiją. Ten ramiai sulauksite, kol pasibaigs audra, o po jos vėl sugrįšite sėti savo sėklą.

Lyg patvirtindami Vinicijaus nuogąstavimus, lauke, Ager Vaticanus pusėje, pratrūko kažkokie tolimi riksmai, pilni įniršio ir siaubo. Tuo metu parėjo taip pat žemkasys, lūšnelės šeimininkas, ir skubiai uždaręs duris sušuko:

— Žmonės žudo vieni kitus prie Nerono cirko. Vergai ir gladiatoriai užpuolė piliečius.

— Girdite? — paklausė Vinicijus.

— Prisipildė taurė,— tarė Apaštalas,— ir nelaimės užplūs kaip jūra be galo ir krašto.

Paskui kreipėsi į Vinicijų ir, rodydamas Ligiją, pasakė:

— Paimk tą mergelę, kurią tau Dievas skyrė, ir išsaugok, o pasi-

ligojęs Linas ir Ursas tegu taip pat keliauja su jumis.

Tačiau Vinicijus, pamilęs Apaštalą visa nesutramdoma savo širdimi, sušuko:

— Prisiekiu tau, mokytojau, kad nepaliksiu čia tavęs pražūčiai.

— Tepalaimina tave Viešpats už gerus norus,— atsakė Apaštalas,— bet argi nesi girdėjęs, kad Kristus pakartojo man prie ežero: „Ganyk mano aveles!"

Vinicijus nutilo.

— Juk jeigu tu, kuriam niekas nepavedė mane globoti, sakai, kad nepaliksi čia manęs pražūčiai, tai kaipgi gali norėti, kad aš pabėgčiau nuo savo kaimenės negandų valandą? Kai ežere siautė audra ir mes drebėjome širdyje, Jis mūsų nepaliko, tai kaipgi man, tarnui, nesekti savo Viešpaties pavyzdžiu?

Tuo metu Linas pakėlė savo liesą veidą ir paklausė:

— O kaipgi man, Viešpaties vietininke, nesekti tavo pavyzdžiu?

Vinicijus ėmė trintis delnu galvą, tarsi kovodamas su savimi, su savo mintimis, paskui nutvėrė Ligiją už rankos ir tarė tokiu balsu, kuriame skambėjo Romos kario energija:

— Klausykite manęs, Petrai, Linai ir tu, Ligija! Pasakiau, ką man liepė manasis žmogaus protas, bet jūs vadovaujatės kitu, kuris paiso ne savo paties saugumo, o Išganytojo įsakymų. Taip! Aš to nesupratau ir suklydau, nes nuo mano akių dar nepašalintas giedravalkis ir senoji prigimtis tebeatsiliepia. Tačiau aš myliu Kristų ir trokštu būti Jo tarnu, o kadangi man čia rūpi kai kas daugiau negu savo paties galva, tad klaupiuosi štai prieš jus ir prisiekiu: ir aš įvykdysiu meilės įsakymą ir savo brolių nepamesiu negandų valandą.

Taip pasakęs, parklupo, staiga jį pagavo ekstazė: akis ir rankas pakėlė aukštyn, ėmė šaukti:

— Negi aš jau suprantu Tave, o Kristau? Negi jau vertas esu?

Jo rankos drebėjo, akyse žibėjo ašaros, kūną purtė tikėjimo ir meilės virpulys, o Apaštalas Petras paėmė molinę amforą su vandeniu ir priėjęs iškilmingai tarė:

— Krikštiju tave vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Dvasios, amen!

Tuo metu religinė ekstazė pagavo visus čia esančius. Jiems rodėsi, kad lūšnelė darosi sklidina kažkokios nežemiškos šviesos, kad skamba kažkokia nežemiška muzika, kad uolos atsiveria virš jų galvų, kad iš dangaus sklendžia pulkai angelų, o tenai, aukštybėse, šviečia kryžius ir persmeigtos laiminančios rankos.

O tuo metu iš lauko skverbėsi kovojančių žmonių riksmai ir degančio miesto liepsnų šniokštimas.

PERSKYRIMAS KETURIASDEŠIMT DEVINTAS

Padegėlių stovyklos įsikūrė puikiuose cezario, senuose Domicijos ir Agripinos soduose, Marso lauke, taip pat Pompėjaus, Salustijaus ir Mecenato soduose. Buvo užimti portikai, sviedinio žaidimų pastatai, prabangūs vasarnamiai ir žvėrims skirtos pašiūrės. Povus, flamingus, gulbes ir stručius, Afrikos gazeles ir antilopes, sodų puošmenas elnius ir stirnas — viską minių peilis išpjovė. Valdžia iš Ostijos gabeno maistą taip gausiai, kad per plaustus ir visokiausius laivus galėjai pereiti nuo vieno Tibro kranto į kitą kaip tiltu. Grūdus dalijo neregėtai žema kaina — už tris sestercijus, o neturtingesniems — visai už dyką. Sutraukė begalines vyno, alyvos ir kaštonų atsargas, iš kalnų kasdien varė jaučių ir avių bandas. Plikšiai, prieš gaisrą lindėję Suburos užkampiuose ir paprastai badmiriavę, dabar gyveno geriau negu anksčiau. Bado grėsmė buvo ryžtingai pašalinta, užtat kur kas sunkiau sekėsi užkirsti kelią smurtui, plėšimams ir piktnaudžiavimui. Klajokliška buitis leido nebaudžiamai siausti galvažudžiams, tuo labiau kad jie skelbėsi esą cezario garbintojai ir nešykštėjo plojimų, kai šis pasirodydavo. Kadangi valdžia tokiomis aplinkybėmis buvo pakrikusi, be to, stigo ir deramų ginkluotų pajėgų, galinčių sutramdyti savivalę, tai mieste, kur buvo susispietusios viso tuometinio pasaulio padugnės, dėjosi žiaurybės, pranokstančios žmogaus vaizduotę. Kas naktį — susirėmimai, žudynės, moterų ir berniukų grobimas. Prie Porta Mugionis, kur stovėjo iš Kampanijos atgintos bandos, kildavo kautynės, kuriose žūdavo šimtai žmonių. Kas rytas Tibro pakraščiuose knibždėte knibždėjo skenduolių, kurių niekas nelaidojo, karštyje, dar sustiprintame gaisrų, jie greitai puvo ir skleidė ore baisų dvoką. Stovyklose plito ligos, ir dažnas būgštavo, kad kils didelė epidemija.

O miestas tebedegė. Tik šeštą dieną gaisras ėmė silpti, pasiekęs tuščius plotus Eskviline, kur tam tyčia buvo sugriauta daugybė namų. Tačiau krūvos nuodėgulių dar taip plieskė, kad žmonės nenorėjo tikėti, jog tai jau nelaimės pabaiga. O septintą naktį kilo didžiulis gaisras Tigelino pastatuose, bet truko neilgai, greitai viską surijęs. Tiktai sudegę namai šen bei ten dar griuvo, pažerdami aukštyn liepsnos liežuvius ir kibirkščių stulpus. Tačiau gilumoje smilkstantys degėsiai palengva iš viršaus ėmė juoduoti. Saulei nusileidus, danguje paliovė plieskę kruvini gaisai, ir tiktai naktį plačioje juodoje dykynėje šokinėjo melsvi liežuviai, prasimušę iš krūvų žarijų.

Iš keturiolikos Romos regionų išliko tiktai keturi, įskaičiuojant ir

Užtibrę, kitus prarijo ugnis. Kai pagaliau virto pelenais žarijų krūvos, buvo matyti, pradedant nuo Tibro iki Eskvilino, didžiulis plotas, pilkas, nykus, negyvas, kuriame stūksojo kaminų virtinės tarsi kapinių paminklinės kolonos. Tarp tų kolonų dieną slankiojo sielvartingi būreliai žmonių, ieškodami čia brangių jiems daiktų, čia brangių artimųjų kaulų. Naktimis gaisravietėse, tarp buvusių namų degėsių staugė šunys.

Visa cezario suteikta žmonėms pagalba ir parodytas dosnumas nesulaikė piktžodžiavimų ir pasipiktinimo. Patenkintos buvo tik galvažudžių, vagių ir benamių plikšių gaujos, kurios galėjo ligi valiai valgyti, gerti ir plėšikauti. Tačiau praradusiųjų artimiausius žmones ir turtą nepalenkė nei atidaryti sodai, nei dalijami grūdai, nei žaidimų ir dovanų pažadai. Nelaimė buvo per daug didelė ir neregėta. Kitiems, kurių širdyse dar ruseno šiokia tokia miesto-tėvynės meilės kibirkštėlė, neviltį varė gandas, kad senasis vardas „Roma" turįs išnykti nuo žemės paviršiaus, kad cezaris užsimojęs pakelti iš pelenų naują miestą ir pavadinti Neropoliu. Neapykantos banga kasdien vis augo ir stiprėjo, ir nepaisant augustionų pataikavimų, nepaisant Tigelino melagysčių, Neronas, geriau už visus ankstesnius cezarius jaučiantis minių palankumą, dabar su nerimu galvojo, kad nuožmioje žūtbūtinėje kovoje su patricijais ir senatu jam gali pritrūkti paramos. Patys augustionai buvo ne mažiau sunerimę, nes kiekvienas rytas galėjo atnešti jiems žūtį. Tigelinas rengėsi atvesti keletą legionų iš Mažosios Azijos, Vatinijus, kuris šypsodavosi net antausį gavęs, prarado gerą nuotaiką. Vitelijus neteko apetito.

Kiti tarėsi, kaip išvengti pavojaus, nes niekam nebuvo paslaptis: jeigu koks sprogimas nušluotų cezarį, tai joks augustionas neišneštų sveikos galvos, gal tiktai vienas Petronijus. Žmonių manymu, kaip tik augustionų veikiamas beprotiškai šėlo Neronas, jiems pakuždėjus pridarė tiek piktų darbų. Jų neapkentė beveik labiau negu cezario. Tad ir pradėjo jie sukti galvas, kaip atsikratyti atsakomybės už miesto sudeginimą. Tačiau norint jos atsikratyti, reikėjo išteisinti cezarį, nes kitaip niekas nepatikėtų, kad ne jie buvo nelaimės kaltininkai. Tigelinas tuo reikalu tarėsi su Domicijumi Afru ir net su Seneka, nors jo ir neapkentė. Popėja taip pat suprato, kad Nerono žlugimas būtų nuosprendis ir jai pačiai, todėl teiravosi nuomonės savo patikimų žmonių ir hebrajų kunigų, nes plačiausiai sklido žinia, kad jau kiek metų ji išpažįstanti Jehovos tikėjimą. Neronas graibstėsi jam būdingų priemonių, dažnai — baisių, dar dažniau —

juokdariškų ir čia drebėjo iš baimės, čia vėl džiūgavo it vaikas, bet dažniausiai skundėsi.

Vieną kartą išlikusiame po gaisro Tiberijaus name vyko ilgas ir bevaisis pasitarimas. Petronijaus nuomonė buvo tokia: reikia mesti visus rūpesčius ir keliauti į Graikiją, o paskui į Egiptą ir Mažąją Aziją. Jau kelionė seniai numatyta, tai kam atidėlioti, kai Romoje ir nyku, ir pavojinga.

Cezaris patarimą priėmė labai karštai, bet Seneka, valandėlę pagalvojęs, tarė:

— Iškeliauti lengva, bet paskui sugrįžti būtų sunku.

— Prisiekiu Herakliu! — atkirto Petronijus.— Sugrįžti būtų galima Azijos legionų priešakyje.

— Taip ir padarysiu! — sušuko Neronas.

Tačiau Tigelinas ėmė prieštarauti. Pats neįstengė nieko sumanyti, ir jeigu Petronijaus pasiūlymas būtų jam atėjęs į galvą, būtų neabejotinai jį paskelbęs kaip išsigelbėjimą, bet vis dėlto rūpėjo, kad Petronijus vėl nepasirodytų vienintelis žmogus, sunkią valandą sugebąs viską ir visus išgelbėti.

— Išklausyk manęs, dieviškasai,— tarė,— šis pasiūlymas pražūtingas! Tu dar nespėsi nuvažiuoti iki Ostijos, o jau prasidės vidaus karas; kas gali žinoti, ar kuris nors dar tebegyvenąs tolimas dieviškojo Augusto palikuonis nepasiskelbs cezariu, ir ką tada darysime, jeigu legionai stos į jo pusę?

— Padarysime,— atsakė Neronas,— štai kaip: pirmiausia pasistengsime, kad nebeliktų Augusto palikuonių. Nedaug jų jau yra, tad jais lengva atsikratyti.

— Galima taip padaryti, bet ar tik jie čia svarbu? Mano žmonės dar tik vakar girdėjo minioje, kad cezariu turėtų būti toks vyras kaip Trazėja.

Neronas prikando lūpą. Tačiau netrukus pakėlė akis aukštyn ir tarė:

— Nepasotinamieji ir nedėkingieji! Turi užtektinai grūdų ir anglių, ant kurių gali kepti paploščius, ko gi jie dar nori?

Tigelinas jam atsakė:

— Keršto.

Visi tylėjo. Staiga cezaris atsistojo, iškėlė ranką aukštyn ir pradėjo deklamuoti:

Širdis šaukia keršto, o kerštas — aukų.

Po to, viską užmiršęs, sušuko nušvitusiu veidu:

— Duokite man lentelę ir stilių šitoms eilėms užrašyti. Lukanas niekada tokių nesukurtų. Ar pastebėjote, kad jos dingtelėjo man akies mirksniu?

— O nepalyginamasai! — atsiliepė keli balsai.

Neronas užrašė eiles ir tarė:

— Taip! Kerštas nori aukų.

Paskui peržvelgė visus susirinkusius:

— O jeigu paleistume gandą, kad Vatinijus liepė padegti miestą, ir jį paaukotume žmonių įtūžiui?

— O dieviškasai! Kas gi aš toks? — sušuko Vatinijus.

— Teisybė! Reikia ką nors didesnį už tave... Vitelijų?..

Vitelijus išblyško, bet vis tiek nusijuokė.

— Mano taukai,— atsakė,— gal tik iš naujo užkurs gaisrą.

Tačiau Neronas ką kita turėjo mintyse, todėl širdyje ieškojo aukos, kuri iš tikrųjų galėtų numalšinti žmonių įniršį, ir ją atrado.

— Tigelinai,— tarė linktelėjęs,— tu sudeginai Romą!

Susirinkusius nukrėtė šiurpas. Suprato, kad šį kartą cezaris nebejuokauja ir artėja didelių įvykių valanda.

Tigelino veidas persikreipė kaip pasirengusio įkąsti šuns snukis.

— Sudeginau Romą tavo įsakymu,— atsakė.

Jie įsmeigė vienas į kitą akis kaip du demonai. Įsiviešpatavo tokia tyla, kad buvo girdėti, kaip zvimbia atrijuje skraidančios musės.

— Tigelinai,— atsiliepė Neronas,— ar tu mane myli?

— Tu žinai, valdove.

— Tai pasiaukok dėl manęs!

— Dieviškasai cezari,— atsakė Tigelinas,— kam tu man duodi šaltų gėrimą, kurio negalima pakelti prie lūpų? Žmonės niurna ir maištauja, ar nori, kad pradėtų maištauti ir pretorionai?

Grėsmės nuojauta sugniaužė susirinkusiųjų širdis. Tigelinas buvo pretorijos prefektas, ir jo žodžiai skambėjo tiesiog kaip grasinimas. Pats Neronas tai suprato, ir jo veidas išblyško.

Tuo metu įėjo Epafroditas, cezario atleistinis, ir pranešė, kad dieviškoji Augusta norinti matyti Tigeliną, nes pas ją yra žmonių, kuriuos prefektas privaląs išklausyti.

Tigelinas nusilenkė cezariui ir išėjo ramiu, arogantišku veidu. Štai jam norėjo kirsti smūgį, o jis parodė dantis, leido suprasti, kas esąs, ir, žinodamas Nerono bailumą, buvo įsitikinęs, kad šis pasaulio valdovas niekada neišdrįs prieš jį pakelti rankos.

O Neronas valandėlę sėdėjo ir tylėjo, bet matydamas, kad visi laukia iš jo kokio nors žodžio, tarė:

— Sušildžiau žaltį užantyje.

Petronijus gūžtelėjo pečiais, lyg norėdamas pasakyti, kad tokiam žalčiui nesunku nusukti galvą.

— Ką pasakysi? Kalbėk, patark! — sušuko Neronas, pastebėjęs jo judesį.— Tavimi vienu pasitikiu, nes turi proto daugiau už juos visus ir mane myli!

Petronijus buvo besakąs: „Paskirk mane pretorijos prefektu, aš atiduosiu žmonėms Tigeliną ir per vieną dieną nuraminsiu miestą". Tačiau įgimtas tingumas nugalėjo. Būti prefektu — tai reiškė ant savo pečių užsikrauti patį cezarį ir tūkstančius valstybės reikalų. O kam jam tas vargas? Argi ne maloniau skaityti prabangiojė bibliotekoje eiles, grožėtis vazomis ir statulomis arba pasisodinus ant kelių dievišką Eunikės kūną taršyti pirštais jos auksinius plaukus ir glausti lūpas prie jos koralinių lūpų.

Tad tarė:

— Aš patariu keliauti į Achają.

— Ak,— numojo Neronas,— laukiau iš tavęs kažko daugiau. Senatas manęs neapkenčia. Kai išvyksiu, kas užtikrins, kad jis nesukils prieš mane ir nepaskelbs cezariu ko nors kito? Anksčiau minia buvo man ištikima, bet dabar eis su juo... Prisiekiu Hadu! Kad taip senatas ir ta minia turėtų vieną galvą!..

— Leisk pasakyti tau, o dieviškasai, kad norint išsaugoti Romą, reikia išsaugoti bent kelis romėnus,— pašaipiai atsakė Petronijus.

Tačiau Neronas ėmė priekaištauti:

— Kas man Roma ir romėnai! Kad tik manęs klausytųsi Achaja. Čia aplinkui vien išdavystės. Visi mane palieka! Ir jūs pasirengę mane išduoti! Žinau, žinau... Jūs nė negalvojate, ką apie jus pasakys būsimi amžiai, jeigu pamesite tokį artistą kaip aš.

Čia staiga sudavė sau per kaktą ir sušuko:

— Teisybė!.. Per tuos rūpesčius ir pats užmirštu, kas aš.

Taip pasakęs, kreipėsi į Petronijų jau visai nusigiedrijusiu veidu.

— Petronijau,— tarė,— žmonės niurna, bet jeigu aš paimčiau liutnią ir išeičiau su ja į Marso lauką, užgiedočiau jiems tą giesmę, kurią traukiau jums gaisro metu, kaip manai, ar nepaveikčiau jų savo giedojimu, kaip kadaise Orfėjas paveikė laukinius žvėris?

Tada Tulijus Senecionas, kuriam knietėjo kuo greičiau sugrįžti

pas parsivežtas iš Ancijaus savo verges ir kuris jau seniai nekantravo, tarė:

— Žinoma, cezari, jeigu tik leistų tau pradėti.

— Keliaujame į Heladą! — sušuko suirzęs Neronas.

Tačiau tuo metu įėjo Popėja, o jai įkandin — Tigelinas. Visų akys nejučiomis nukrypo į jį, nes dar niekada nė vienas triumfatorius įvažiuodamas į Kapitoliją nestovėjo taip išdidžiai, kaip jis dabar prieš cezarį.

Paskui ėmė kalbėti lėtai, pabrėžtinai, o jo balsas lyg geležis žvangėjo:

— Išklausyk mane, cezari, nes galiu tau atsakyti: radau! Žmonėms reikia kerštо ir aukos, tik ne vienos, bet šimtų, tūkstančių. Gal kada girdėjai, valdove, kas buvo Kristus, tas Poncijaus Piloto nukryžiuotas? Ir ar žinai, kas yra krikščionys? Argi nesakiau tau apie jų nusikaltimus ir nedoras apeigas, apie pranašystes, kad ugnis atneš pasaulio pabaigą? Žmonės jų nekenčia ir žiūri įtariai. Niekas jų nėra matęs šventyklose, nes mūsų dievus jie laiko piktosiomis dvasiomis, nesirodo ir Stadione — jie niekina lenktynes. Niekada krikščionio delnai nepagerbė tavęs plojimais. Niekada nė vienas jų nepripažino tavęs dievu. Jie — žmonių padermės priešai, miesto ir tavo priešai. Žmonės niurna prieš tave, bet ne tu, cezari, įsakei man sudeginti Romą, ir ne aš ją sudeginau... Žmonės trokšta kerštо — tai duokime. Žmonės trokšta kraujo ir žaidimų — tai duokime. Žmonės įtaria tave — tai tegu tas įtarimas nusisuka į kitą pusę.

Neronas iš pradžių klausėsi nustebęs. Tačiau kuo toliau kalbėjo Tigelinas, tuo labiau vis mainėsi cezario veidas: jame šmėsčiojo čia rūstybė, čia sielvartas, užuojauta, pasipiktinimas. Paskui staiga atsistojo, nusimetė togą, kuri nuslinko jam prie kojų, iškėlė abi rankas aukštyn ir valandėlę taip stovėjo tylėdamas.

Pagaliau prabilo tragiko balsu:

— Dzeusai, Apolone, Hera, Atėne, Persefone ir jūs visi nemirtingieji dievai, kodėl neatėjote mums į pagalbą? Ką šis nelaimingas miestas padarė tiems žiauruoliams, kad jį taip negailestingai sudegino?

— Jie — žmonių padermės ir tavo priešai,— tarė Popėja.

O kiti ėmė šaukti:

— Teisingumo! Nubausk padegėjus! Patys dievai trokšta kerštо.

Tada jis atsisėdo, nuleido galvą ant krūtinės ir vėl tylėjo, tarsi niekšybė, apie kurią išgirdo, jį būtų apkvaitinusi. Tačiau netrukus pakratė kumščius ir prašneko:

— Kokios bausmės, kokių kančių jie nusipelnė už tokį nusikaltimą?.. Tačiau dievai atsiųs man įkvėpimo, ir, padedamas Tartaro galybių, ištaisysiu vargšams savo valdiniams tokį reginį, kad amžiais mane minės su dėkingumu.

Petronijaus veidas staiga apsiniaukė. Pagalvojo apie pavojų, iškilusį Ligijai, mylimam Vinicijui ir visiems tiems žmonėms, kurių mokslą atmetė, bet buvo įsitikinęs jų nekaltumu. Pagalvojo taip pat, kad prasidės viena iš tokių kruvinų orgijų, kurių nepakentė jo, esteto, akys. O visų pirma kalbėjo sau: „Reikia gelbėti Vinicijų, kuris išprotės, jeigu ta mergina žus",— ir ši mintis nusvėrė visas kitas, nes Petronijus gerai žinojo pradedąs pavojingiausią savo gyvenime žaidimą.

Vis dėlto prašneko laisvai ir nerūpestingai kaip visada, kai kritikuodavo ar išjuokdavo nelabai estetiškus cezario ir augustionų sumanymus.

— Tai radote aukas! Puiku! Galite jas pasiųsti į arenas arba aprengti „skausmo tunikomis"[159]. Taip pat puiku! Tačiau išklausykite manęs. Turite valdžią, turite pretorionų, turite galią, tai būkite nuoširdūs bent tada, kai niekas jūsų negirdi. Apgaudinėkite žmones, bet ne save pačius. Atiduokite žmonėms krikščionis, pasmerkite kokioms norite kančioms, bet turėkite drąsos sau pasakyti, kad ne jie sudegino Romą!.. Fe! Vadinate mane elegancijos arbitru, tad pareiškiu jums, kad nepakenčiu prastų komedijų. Fe! Ak, kaip čia viskas man primena teatrų pašiūres netoli Porta Asinaria, kur aktoriai priemiesčio plikšių pramogai vaidina dievus ir karalius, o po spektaklio užgeria svogūnus rūgščiu vynu arba gauna į kailį. Būkite iš tikrųjų dievai ir karaliai, nes sakau jums, kad galite sau tai leisti. O tu, cezari, grasinai mums vėlesnių amžių teismu, bet neužmiršk, kad jis paskelbs sprendimą tau. Prisiekiu dieviškąja Klijo! Neronas pasaulio valdovas, Neronas dievas sudegino Romą, nes buvo toks galingas žemėje kaip Dzeusas Olimpe. Neronas poetas taip mylėjo poeziją, kad jai paaukojo tėvynę! Nuo pasaulio pradžios niekas nieko panašaus nebuvo padaręs, nieko panašaus įvykdyti nebuvo drįsęs. Maldauju tave devynių Libetridžių vardu[160], neišsižadėk tokios šlovės, juk tada giesmės apie tave skambės per amžių amžius. Kas gi palyginti su tavimi bus Priamas, kas Agamemnonas, kas Achilas, kas patys dievai? Nesvarbu, ar Romos sudeginimas yra geras darbas, bet užtat — didis ir neregėtas! Ir dar sakau tau, kad žmonės nepakels prieš tave rankos! Tai neteisybė! Būk drąsus! Venk tavęs neverto žingsnio, nes tuomet tau gresia tokia

vėlesnių amžių nuomonė: „Neronas sudegino Romą, bet kaip silpnadvasis cezaris ir silpnadvasis poetas išsižadėjo šio didžio žygio iš baimės ir suvertė kaltę nekaltiems!“

Petronijaus žodžiai visada darė Neronui didelį įspūdį, bet šį kartą Petronijus neturėjo iliuzijų, nes suprato, kad griebėsi paskutinės priemonės, kuri laimingu atveju, aišku, galėjo išgelbėti krikščionis, bet dar labiau gali pražudyti jį patį. Tačiau nesuabejojo, nes rūpėjo ir Vinicijus, kurį mylėjo, ir viliojo žaidimo azartas. „Kauliukai mesti,— tarė sau,— ir pamatysime, ar beždžionės baimė dėl savo kailio nugalės šlovės troškimą“.

Ir širdyje neabejojo, kad vis dėlto nugalės baimė.

Tuo tarpu po jo žodžių tvyrojo tyla. Popėja ir visi kiti žiūrėjo kaip užkerėti Neronui į akis, o šis ėmė riesti lūpas, prispausdamas jas prie pat šnervių — visada taip darydavo, kai nežinodavo, ko griebtis. Pagaliau susirūpinimas ir nepasitenkinimas išryškėjo veide.

— Valdove,— sušuko tai matydamas Tigelinas,— leisk man išeiti, nes jei kas drįsta stumti į pražūtį tavo asmenį ir dar apšaukti silpnadvasiu poetu, padegėju ir komediantu, mano ausys negali pakęsti tokių žodžių.

„Pralošiau“,— pagalvojo Petronijus.

Tačiau atsisukęs į Tigeliną pasižiūrėjo į jį žvilgsniu, kuriame buvo didžiūno ir rafinuoto žmogaus panieka skurdžiui, paskui tarė:

— Tigelinai, tai tave pavadinau komediantu, nes toks esi ir dabar.

— Ar todėl, kad nenoriu klausytis tavo įžeidinėjimų?

— Todėl, kad apsimeti neapsakomai mylįs cezarį, o prieš valandėlę jam grasinai pretorionais, tai supratome mes visi ir jis taip pat.

Tigelinas nesitikėjo, kad Petronijus drįs mesti ant stalo tokius kauliukus, išblyško, sutriko ir neteko žado. Tačiau tai buvo paskutinė elegancijos arbitro pergalė prieš savo varžovą, nes tada įsiterpė Popėja:

— Valdove, kaip gali leisti, kad netgi tokia mintis kam ateitų į galvą, tuo labiau kad kas drįstų pasakyti ją balsiai tavo akivaizdoje.

— Nubausk akiplėšą! — sušuko Vitelijus.

Neronas vėl užrietė lūpas prie šnervių ir, atsukęs į Petronijų savo stiklines trumparegio akis, tarė:

— Tai šitaip tu man atsimoki už ligšiolinę bičiulystę?

— Jeigu klystu, įrodyk man,— atsakė Petronijus,— bet žinok, kad kalbu tai, ką man liepia meilė tau.

— Nubausk akiplėšą! — pakartojo Vitelijus.

— Padaryk taip! — pritarė keli balsai.

Atrijuje kilo murmesys ir sujudimas, nes žmonės ėmė trauktis nuo Petronijaus. Atšlijo net Tulijus Senecionas, jo nuolatinis draugas rūmuose, ir jaunasis Nerva, ligi šiol rodęs jam karščiausią bičiulystę. Netrukus Petronijus liko vienas kairėje atrijaus pusėje ir su pašaipa lūpose taisydamas delnu togos klostes dar laukė, ką pasakys ar darys cezaris.

O cezaris tarė:

— Norite, kad jį nubausčiau, bet juk jis mano draugas ir bičiulis, tad nors ir sužeidė man širdį, tegu žino, kad šitoje širdyje bičiuliams plasta tik... atleidimas.

„Pralošiau ir pražuvau“,— pagalvojo Petronijus.

Tuo metu cezaris atsistojo — pasitarimas buvo baigtas.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMTAS

Petronijus patraukė namo, o Neronas su Tigelinu perėjo į Popėjos atrijų, kur jų laukė žmonės, su kuriais prefektas prieš tai buvo kalbėjęsis.

Ten buvo du „rabbi“ iš Užtibrės, apsivilkę ilgais iškilmingais rūbais, su mitromis ant galvų, jaunas raštininkas, jų pagalbininkas, ir Chilonas. Pamatę cezarį, kunigai iš susijaudinimo išbalo ir, pakėlę sudėtas rankas sulig pečių aukščiu, nulenkė iki jų galvas.

— Būk pasveikintas, valdovų valdove ir karalių karaliau,— prabilo vyresnysis,— būk pasveikintas, žemės viešpatie, išrinktosios tautos globėjau ir cezari, liūte tarp žmonių, kurio viešpatavimas yra kaip saulės šviesa ir kaip Libano kedras, kaip šaltinis, kaip palmė, kaip Jericho balzamas!..

— O dievu manęs nevadinate? — paklausė cezaris.

Kunigai dar labiau išbalo, vyresnysis vėl prabilo:

— Tavo žodžiai, valdove, saldūs it vynuogių kekė, it prinokusi figa, nes Jehova pripildė tavo širdį gerumo. Tačiau tavo pirmtakas, cezaris Kajus, buvo žiaurus, ir vis tiek mūsų pasiuntiniai jo nevadino dievu, pasiryžę verčiau mirti negu pažeisti Įstatymą.

— Ir Kaligula liepė juos įmesti liūtams?

— Ne, valdove. Cezaris Kajus pabūgo Jehovos rūstybės.

Jie pakėlė galvas, nes galingo Jehovos vardas suteikė narsos. Pasikliovę jo stiprybe, jau drąsiau žvelgė Neronui į akis.

— Kaltinate krikščionis, kad sudegino Romą? — paklausė cezaris.

— Mes, valdove, juos kaltiname tik tuo, kad jie yra Įstatymo priešai, žmonių padermės priešai, Romos ir tavo priešai ir jau seniai grasino miestui ir pasauliui ugnimi. Daugiau tau pasakys šis žmogus, kurio lūpos nesusiteršia melu, nes jo motinos gyslomis tekėjo išrinktosios tautos kraujas.

Neronas kreipėsi į Chiloną:

— Kas tu toks?

— Tavo garbintojas, Ozyri, be to, vargingas stoikas...

— Nekenčiu stoikų,— tarė Neronas,— nekenčiu Trazėjos, nekenčiu Muzonijaus ir Kornuto. Man šlykščios jų kalbos, meno niekinimas, jų savanoriškas skurdas ir apsileidimas.

— Valdove, tavo mokytojas Seneka turi tūkstantį citrinmedžio stalų. Tereikia tau panorėti, ir aš turėsiu dukart daugiau. Aš — stoikas iš reikalo. Papuošk, o spindulingasis, mano stoicizmą rožių vainiku ir pastatyk prieš jį ąsotį vyno, ir aš dainuosiu Anakreontą taip, kad nustelbsiu visus epikūriečius.

Neronui patiko kreipinys „spindulingasis“, jis nusišypsojo ir tarė:

— Tu patinki man!

— Šis žmogus vertas tiek aukso, kiek pats sveria,— sušuko Tigelinas.

O Chilonas atsakė:

— Pridėk, pone, prie mano svorio savo dosnumą, nes kitaip vėjas nuneš atlyginimą.

— Kad jis iš tikrųjų nesvertų daugiau už Vitelijų,— įsiterpė cezaris.

— Eheu, Sidabralanki, mano nuovokumas ne alavinis.

— Matau, kad tavo Įstatymas tau nedraudžia mane vadinti dievu?

— O nemirtingasai! Mano Įstatymas įkūnytas tavyje: krikščionys burnoja prieš tą Įstatymą, todėl jų ir neapkenčiu.

— Ką tu žinai apie krikščionis?

— Ar leisi man verkti, o dieviškasai?

— Ne,— atsakė Neronas,— tai man gadina nuotaiką.

— Triskart teisybė byloja tavo lūpomis, nes akyse, kurios tave regėjo, turi amžiams išdžiūti ašaros. Valdove, gink mane nuo mano priešų.

— Pasakok apie krikščionis,— tarė Popėja kiek nekantraudama.

— Bus, kaip tu liepsi, o Izide,— atsakė Chilonas.— Taigi nuo

jaunų dienų aš atsidėjau filosofijai ir ieškojau tiesos. Ieškojau jos ir pas senovės dieviškuosius išminčius, ir Atėnų Akademijoje, ir Aleksandrijoje, Serapio šventykloje išgirdęs apie krikščionis, maniau, kad tai kokia nauja mokykla, kurioje galėsiu surasti bent kelis grūdus tiesos, ir susipažinau su jais, savo nelaimei! Pirmas krikščionis, su kuriuo mane pikta lemtis suartino, buvo Glaukas, gydytojas iš Neapolio. Iš jo ilgainiui sužinojau, kad jie garbiną kažkokį Kristų, kuris jiems pažadėjęs išnaikinti visus žmones ir nušluoti visus miestus žemėje, o juos palikti, jeigu jie padės išnaikinti Deukaliono vaikus[161]. Todėl jie, valdove, neapkenčia žmonių, todėl nuodija fontanus, todėl savo susirinkimuose svaido prakeiksmus Romai ir visoms šventykloms, kuriose atiduodama garbė mūsų dievams. Kristus buvęs nukryžiuotas, bet jiems pažadėjęs: kai Roma būsianti sunaikinta ugnimi, tada ateisiąs į pasaulį antrą kartą... ir atiduosiąs į jų rankas viešpatavimą žemėje...

— Dabar žmonės supras, kodėl Roma buvo sudeginta,— nutraukė Tigelinas.

— Daugelis jau supranta, valdove,— atsakė Chilonas,— nes aš vaikštau po sodus, po Marso lauką ir mokau. Tačiau jeigu teiksitės išklausyti mane iki galo, suprasite, kas skatina mano kerštą. Gydytojas Glaukas iš pradžių man neišsidavė, kad jų mokslas liepia neapkęsti žmonių. Atvirkščiai, jis kalbėjo, kad Kristus — gera dievybė ir jo mokslo pamatas esanti meilė. Jautri mano širdis negalėjo atsispirti tokioms tiesoms, tad pamilau Glauką ir juo patikėjau. Dalijausi su juo kiekvienu duonos kąsniu, kiekvienu skatiku, ir žinai, valdove, kaip jis atsimokėjo? Nagi keliaujant iš Neapolio į Romą dūrė man peiliu, o mano žmoną, mano gražią ir jauną Berenikę, pardavė vergų pirkliams. O, kad Sofoklis būtų žinojęs mano istoriją... Tačiau ką aš čia kalbu! Manęs klausosi didesnis talentas už Sofoklį.

— Vargšas žmogelis! — pagailėjo Popėja.

— Kas regėjo Afroditės veidą, nėra vargšas, ponia, o aš jį matau šią valandą. Tačiau tada ieškojau paguodos filosofijoje. Atvykęs į Romą, stengiausi patekti pas krikščionių vyresniuosius, kad Glaukas neišsisuktų nuo teisingumo. Maniau, kad priversiu jį grąžinti man žmoną... Pažinau jų vyriausiąjį kunigą, pažinau kitą, vardu Paulius, kuris čia sėdėjo kalėjime, bet buvo paleistas, pažinau taip pat Zebediejaus sūnų, pažinau Liną ir Kletą, ir daugelį kitų. Žinau, kur gyveno prieš gaisrą, žinau, kur susirenka, galiu parodyti vieną požemį Vatikano kalvoje ir vienas kapines už Nomento vartų, kur jie atlieka

savo begėdiškas apeigas. Mačiau ten Apaštalą Petrą, mačiau, kaip Glaukas žudė kūdikius, kad Apaštalas turėtų kuo šlakstyti susirinkusiųjų galvas, mačiau ir Ligiją, Pomponijos Grecinos augintinę, kuri gyrėsi: negalėdama atnešti kūdikio kraujo, atnešanti kūdikio mirtį, nes apžavėjusi mažąją Augustą, tavo dukrelę, o Ozyri, ir tavo, o Izide!

— Girdi, cezari! — tarė Popėja.

— Argi tai įmanomas daiktas? — sušuko Neronas.

— Aš galėjau atleisti savo nuoskaudas,— kalbėjo toliau Chilonas,— bet išgirdęs apie tavąsias norėjau perverti ją peiliu. Deja, man sukliudė taurusis Vinicijus, kuris ją myli.

— Vinicijus? Juk ji nuo jo pabėgo!

— Ji pabėgo, bet jis vis tiek ieškojo, nes nevaliojo be jos gyventi. Už elgetišką atlyginimą padėjau ieškoti, tai aš parodžiau jam namą, kur ji gyveno tarp krikščionių Užtibrėje. Nuėjome ten su juo, su mumis ir tavo imtynininkas Krotonas, kurį taurusis Vinicijus buvo nusisamdęs apsaugai. Tačiau Ursas, Ligijos vergas, pasmaugė Krotoną. Tas žmogus turi baisią jėgą, o valdove, jis jaučiams nusuka sprandą taip lengvai, kaip kiti nuskintų aguonos galvutę. Aulas ir Pomponija už tai jį mėgo.

— Prisiekiu Herkuliu! — tarė Neronas.— Mirtingasis, pasmaugęs Krotoną, yra vertas statulos Forume. Tačiau tu klysti arba meluoji, seni, kadangi Krotoną nudūrė peiliu Vinicijus.

— Šitaip žmonės apgaudinėja dievus. O valdove, aš pats mačiau, kaip Krotono šonkauliai traškėjo Urso rankose, jis paskui partrenkė ir Vinicijų. Būtų jį užmušęs, jeigu ne Ligija. Po to Vinicijus ilgai sirgo, bet jie slaugė, tikėdamiesi, kad iš meilės jis tapsiąs krikščioniu. Ir iš tikrųjų tapo.

— Vinicijus?

— Taip, jis.

— O gal ir Petronijus? — skubiai paklausė Tigelinas.

Chilonas ėmė muistytis, trinti rankas, pagaliau tarė:

— Stebiuosi tavo įžvalgumu, pone! O... gali būti! Labai gali būti!

— Dabar suprantu, kodėl jis taip gynė krikščionis.

Tačiau Neronas ėmė kvatotis:

— Petronijus — krikščionis?!. Petronijus — gyvenimo ir malonumų priešas?! Nebūkite kvailiai ir nenorėkite, kad tuo patikėčiau, nes aš galiu ir niekuo nepatikėti.

— Tačiau taurusis Vinicijus tapo krikščioniu, valdove. Prisiekiu tavo skleidžiama šviesa, kad sakau teisybę ir kad niekuo aš taip nesibjauriu kaip melu. Pomponija yra krikščionė, mažasis Aulas krikščionis, ir Ligija, ir Vinicijus. Tarnavau jam ištikimai, o jis gydytojo Glauko reikalavimu liepė mane nuplakti, nors aš jau senas, buvau pasiligojęs ir alkanas. Ir prisiekiau Hadu jam tai priminti. O valdove, atkeršyk jiems už mano skriaudas, ir aš jums išduosiu Apaštalą Petrą ir Liną, ir Kletą, ir Glauką, ir Krispą, pačius vyriausiuosius, ir Ligiją, ir Ursą, parodysiu jų šimtus, tūkstančius, parodysiu maldos namus, kapines, visuose jūsų kalėjimuose jie nesutilps!.. Be manęs jų nesurastumėte! Iki šiol savo varguose paguodos ieškojau tik filosofijoje, o dabar tesurasiu ją malonėse, kurios ant manęs pabirs... Senas esu, bet nemačiau gyvenimo, tegu bent pailsėsiu!..

— Nori būti stoiku prie pilno dubens,— tarė Neronas.

— Kas padaro tau paslaugą, drauge ir jį pripildo.

— Neklysti, filosofe.

Tačiau Popėjai nėjo iš galvos jos priešai. Teisybė, jos susiviliojimas Vinicijumi buvo akimirkos geismas, kilęs iš pavydo, pykčio ir įžeistos savimeilės. Ir vis dėlto jaunojo patricijaus šaltumas ją giliai užgavo ir pripildė širdį karčios nuoskaudos. Jau vien tai, kad jis drįso kitą vertinti labiau negu ją, jai atrodė keršto šaukiantis nusikaltimas. O Ligijos ji ėmė neapkęsti jau nuo pirmos akimirkos, kai jai sukėlė nerimą tos šiaurės lelijos grožis. Petronijus, kalbėjęs apie pernelyg siaurus merginos klubus, galėjo kuo norėdamas įtikinti cezarį, bet ne ją, Augustą. Žinovė Popėja iš vieno žvilgtelėjimo suprato, kad visoje Romoje tiktai Ligija įstengtų su ja varžytis ir net nugalėti. Ir nuo tos akimirkos prisiekė ją pražudyti.

— Valdove,— tarė,— atkeršyk už mūsų kūdikį!

— Paskubėkite! — sušuko Chilonas.— Paskubėkite. O jei ne, Vinicijus ją paslėps. Aš parodysiu namą, kur jie vėl sugrįžo po gaisro.

— Duosiu tau dešimt vyrų, ir eik tučtuojau,— tarė Tigelinas.

— Pone! Tu nematei Krotono Urso rankose; jeigu duosi penkias dešimtis, parodysiu tik iš tolo namą. Tačiau jei nesuimsite kartu ir Vinicijaus, aš pražuvęs.

Tigelinas pažvelgė į Neroną.

— Ar nebūtų gerai, o dieviškasai, sutvarkyti kartu ir dėdę su sūnėnu?

Neronas valandėlę pagalvojęs atsakė:

— Ne! Ne dabar!.. Žmonės nepatikėtų, jeigu kas bandytų jiems

įkalbėti, kad Petronijus, Vinicijus ar Pomponija Grecina padegė Romą. Pernelyg gražius rūmus turėjo... Šiandien reikia kitų aukų, o toms ateis eilė paskui.

— Tai duok man, valdove, kareivių, kad mane saugotų,— paprašė Chilonas.

— Tigelinas tuo pasirūpins.

— Kol kas pagyvensi pas mane,— tarė prefektas.

Džiaugsmas sušvito Chilono veide.

— Išduosiu visus! Tik paskubėkite! Paskubėkite! — šaukė kimiu balsu.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT PIRMAS

Išėjęs iš cezario, Petronijus liepė jį nešti namo, į Karinas, kur, iš trijų pusių apsupti sodo, o iš priekio užstoti mažojo Cecilijų forumo, stovėjo jo rūmai, vieninteliai čia išlikę per gaisrą.

Todėl kiti augustionai, netekę namų ir juose didžiulių turtų ir daugybės meno kūrinių, vadino Petronijų laimės kūdikiu. Beje, apie jį seniai buvo kalbama, kad jis — Fortūnos pirmagimis, o pastaruoju metu cezario rodoma bičiulystė lyg ir patvirtino tokią nuomonę.

Tačiau šis Fortūnos pirmagimis dabar galėjo galvoti nebent apie tos motinos nepastovumą, tikriau sakant — apie jos panašumą į Chroną, ryjantį savo vaikus[162].

„Jeigu mano namai būtų sudegę,— kalbėjo sau,— o su jais ir mano gemos, mano etruskų indai ir Aleksandrijos stiklas, ir Korinto varis, tai gal tada Neronas iš tikrųjų užmirštų nuoskaudą. Prisiekiu Poluksu! Tik pagalvokite — tereikėjo vieno mano žodžio, ir šiuo metu jau būčiau pretorionų prefektas. Tigeliną būčiau paskelbęs padegėju, toks jis, beje, ir yra, būčiau jį aprengęs „skausmo tunika“, atidavęs žmonėms, apsaugojęs krikščionis ir atstatęs Romą. Kas žino, gal doriems žmonėms būtų atėjęs geresnis gyvenimas. Reikėjo šitaip padaryti bent jau dėl Vinicijaus. O jeigu man būtų buvę pernelyg daug darbo, būčiau jam užleidęs prefekto vietą, ir Neronas būtų nė nebandęs prieštarauti... Ir paskui tegu sau būtų Vinicijus krikštijęs visus pretorionus, net patį cezarį — kas man darbo! Neronas dievobaimingas, Neronas doras ir gailestingas — tai būtų netgi komiškas reginys“.

Jis buvo toks nerūpestingas, kad net ėmė šypsotis. Tačiau netrukus mintys pakrypo kitur. Pasivaideno, kad jis esąs Ancijuje ir Paulius Tarsietis jam kalbąs:

„Mus vadinate gyvenimo priešais, bet atsakyk man, Petronijau: jeigu cezaris būtų krikščionis ir elgtųsi pagal mūsų mokslą, ar jūsų gyvenimas tada nebūtų tikresnis ir saugesnis?“

Ir prisiminęs tuos žodžius, kalbėjo sau toliau:

„Prisiekiu Kastoru! Kiek čia krikščionių bus iššudyta, tiek Paulius suras naujų, nes jeigu pasaulis negali remtis niekšyste, tai jo teisybė... Tačiau kas žino, ar gali, ar negali,— juk remiasi. Ir aš pats, nors nemažai ko išmokau, bet neišmokau būti dideliu niekšu, todėl reikės atverti sau venas... Tačiau vis tiek šitaip turėjo baigtis, o jeigu ir ne taip, tai kaip nors kitaip. Gaila man Eunikės ir mano muriniškos vazos, bet Eunikė laisva, o vaza iškeliaus su manimi. Ahenobarbas jos jokiu būdu negaus! Gaila man ir Vinicijaus. Ką gi, nors pastaruoju metu ir mažiau nuobodžiavau negu anksčiau, esu pasirengęs. Pasaulyje yra puikių dalykų, bet dauguma žmonių tokie menki, kad gyvenimo neverta gailėtis. Kas mokėjo gyventi, tas turi mokėti ir mirti. Nors priklausiau augustionams, vis tiek buvau laisvesnis, negu jiems atrodo“.

Jis gūžtelėjo pečiais:

„Jie ten gal mano, kad šiuo metu man dreba keliai ir iš baimės plaukai ant galvos šiaušiasi, o aš sugrįžęs namo išsimaudysiu našlaičių vandenyje, paskui mano Auksaplaukė pati mane išteps aliejais, ir po vaišių liepsime pagiedoti mums Apolono himną, kurį sukūrė Antemijas. Aš pats kadaise pasakiau: „Apie mirtį neverta galvoti, nes ji be mūsų pagalbos apie mus galvoja“. Tačiau būtų ko stebėtis, jeigu iš tikrųjų egzistuotų kažkokie Eliziejaus laukai, o juose šešėliai... Po kiek laiko ir Eunikė ateitų pas mane, ir klajotume abu asfodelių prižėlusiose lankose. Susirastume ir draugiją geresnę kaip čia. Kokie komediantai, kokie juokdariai, kokia menkystų šutvė be skonio ir be žvilgesio! Ir dešimt elegancijos arbitrų neperdirbtų šitų Trimalchionų į padorius žmones. Prisiekiu Persefone! Man jau jų iki soties!“

Tačiau paskui ėmė svarstyti padėtį. Savo įžvalgiu protu suvokė, kad staigi žūtis jam negresia. Juk Neronas pasinaudojo pasitaikiusia proga išsakytį kelis gražius, pakilius žodžius apie bičiulystę, atleidimą ir iš dalies tuo susisaistė. Dabar turės ieškoti dingsčių, o kol jų suras, gali prabėgti gerokai laiko. „Pirmiausia surengs žaidynes su

krikščionimis,— kalbėjo sau Petronijus,— tik paskui pagalvos apie mane, o jeigu taip, tada neverta dėl to sukti sau galvos ir keisti gyvenimo būdą. Greičiau pavojus gresia Vinicijui!..“

Nuo šiol galvojo tik apie Vinicijų, pasiryžęs jį gelbėti.

Vergai sparčiai nešė lektiką tarp griuvėsių, nuodėgulių ir kaminų, kurių dar buvo pilna Karinose, bet jis liepė jiems bėgti rizčia, kad kuo greičiau pasiektų namus. Vinicijus, kurio insula buvo sudegusi, gyveno pas jį ir, laimė, sėdėjo namie.

— Ar matei šiandien Ligiją? — paklausė įėjęs Petronijus.

— Iš jos sugrįžau.

— Tai klausyk, ką tau pasakysiu, ir negaišk laiko klausinėjimams. Šiandien pas cezarį nutarta už Romos padegimą suversti kaltę krikščionims. Jiems gresia persekiojimai ir kančios. Gaudynės prasidės tuojau pat. Imk Ligiją, ir bėkite tučtuojau nors ir už Alpių ar į Afriką. Ir paskubėk, nes iš Palatino į Užtibrę arčiau negu iš čia!

Vinicijus buvo visų pirma karys, tad negaišo laiko nereikalingiems kvotimams. Klausėsi suraukęs antakius, susikaupusiu ir rūsčiu veidu, tačiau be baimės. Matyt, pirmas jausmas, kilęs tokios prigimties vyrui pavojaus akivaizdoje, buvo noras kovoti ir gintis.

— Einu,— tarė.

— Dar žodelį: pasiimk kapšą aukso, pasiimk ginklą ir saujelę saviškių krikščionių. Jei prireiks, išplėšk ją jėga!

Vinicijus jau buvo atrijaus tarpduryje.

— Atsiųsk man žinią per vergą,— sušuko nueinančiajam Petronijus.

Pasilikęs vienas, ėmė vaikščioti palei kolonas, puošiančias atrijų, vis svarstydamas, kas bus. Žinojo, kad Ligija ir Linas po gaisro sugrįžo į senuosius namus, kurie išliko kaip ir dauguma namų Užtibrėje, bet ši aplinkybė buvo nepalanki, nes jeigu jie tebebūtų įsimaišę minioje, nelabai kas juos surastų. Tačiau vylėsi, kad ir dabar Palatine niekas nežino, kur jie gyvena, taigi Vinicijus, šiaip ar taip, pralenks pretorionus. Dar dingtelėjo mintis, kad Tigelinas, norėdamas vienu užsimojimu susemti kuo daugiau krikščionių, turi užmesti tinklą ant visos Romos, tai yra išskirstyti pretorionus mažais būreliais. „Jeigu atsiųs paimti Ligiją ne daugiau kaip dešimt žmonių,— galvojo jis,— tai vienas ligų milžinas sutraiškys jiems kaulus, o ką jau kalbėti, jeigu dar ateis jam į pagalbą Vinicijus!..“ Šios mintys jį padrąsino. Teisybė, ginklu pasipriešinti pretorionams — tai tolygu pradėti karą prieš cezarį. Petronijus taip pat žinojo, kad, Vinicijui

pasislėpus nuo Nerono keršto, tas kerštas galėtų kristi ant jo galvos, bet nelabai tuo rūpinosi. Atvirkščiai, galimybė sukliudyti Nerono ir Tigelino užmačias jį nugiedrijo. Pasiryžo tam nepagailėti nei pinigų, nei žmonių, o kadangi Paulius Tarsietis dar Ancijuje atvertė daugumą jo vergų, tai jis buvo įsitikinęs, kad ginant krikščionę galima kliautis jų ryžtu ir atsidavimu.

Įėjusi Eunikė nutraukė jo apmąstymus. Ją pamačius, visi rūpesčiai ir nerimavimai garuote išgaravo. Užmiršo ir cezarį, ir nemalonę, į kurią pateko, ir suniekšėjusius augustionus, ir krikščionims gresiančius persekiojimus, ir Vinicijų su Ligija — žiūrėjo tik į ją kaip estetas, susižavėjęs nuostabiomis formomis, ir meilužis, kuriam tos formos dvelkia meile. Ji, apsitaisiusi permatomu violetiniu rūbu, vadinamu Coa vestis, per kurį švietė jos rausvas kūnas, iš tikrųjų buvo graži kaip dievaitė. Ji jautė Petronijaus susižavėjimą ir, karščiausiai jį mylėdama, visada išsiilgusi jo glamonių, nukaito iš džiaugsmo, lyg būtų buvusi ne sugulovė, o nekalta mergelė.

— Ką man pasakysi, Charite? — prašneko Petronijus, tiesdamas į ją rankas.

O ji, palenkusi savo auksinę galvą, atsakė:

— Pone, atėjo Antemijas su dainininkais ir klausia, ar teiksiesi jų klausytis šiandien?

— Tegu palaukia. Pagiedos mums per pietus Apolono himną. Aplinkui dar nuodėguliai ir pelenai, o mes klausysimės Apolono himno! Prisiekiu Pafo giraitėmis! Kai regiu tave su šia Coa vestis, man atrodo, kad Afroditė, prisidengusi dangaus lopinėliu, stovi prieš mane.

— O pone! — atsakė Eunikė.

— Eik šen, Eunike, apkabink mane ir duok savo lūpas... Ar myli mane?

— Nė Dzeuso labiau nemylėčiau.

Taip tarusi, prispaudė savo lūpas prie jo lūpų, virpėdama jo glėbyje iš laimės.

Tačiau po valandėlės Petronijus tarė:

— O jeigu mums tektų išsiskirti?..

Eunikė išsigandusi pažvelgė jam į akis:

— Kaip išsiskirti, pone?..

— Nebijok!.. Matai, nežinia, ar nereikės man išsiruošti į tolimą kelionę.

— Paimk ir mane kartu...

Tačiau Petronijus staiga pakreipė kalbą kitur ir paklausė:

— Pasakyk man, ar sodo vejelėse yra asfodelių?

— Sode kiparisai ir vejelės parudo nuo gaisro, nukrito mirtų lapai, ir visas sodas atrodo it negyvas.

— Visa Roma atrodo it negyva, o netrukus virs tikromis kapinėmis. Ar žinai, kad bus paskelbtas ediktas prieš krikščionis ir prasidės persekiojimai, žus tūkstančiai žmonių?

— Už ką juos baus, pone? Jie geri ir ramūs žmonės.

— Kaip tik už tai.

— Tai keliaukime į pajūrį. Tavo dieviškos akys nemėgsta žiūrėti į kraują.

— Gerai, bet dabar noriu išsimaudyti. Ateik į eleotesijų aliejais ištrinti man pečių. Prisiekiu Kipridės juosta! Niekada man nebuvai tokia graži. Liepsiu tau padaryti maudyklę kriauklės pavidalo, o tu gulėsi joje tarsi perlas... Ateik, auksaplauke.

Ir išėjo, o po valandos abu su rožių vainikais ir miglotomis akimis ilsėjosi prie stalo, nukrauto auksiniais indais. Jiems patarnavo amūrais aprengti berniukai, o jie, gurkšnodami vyną iš gebenėmis apipintų taurių, klausėsi Apolono himno, kurį giedojo Antemijo vadovaujami vyrai, arfoms pritariant. Kas jiems rūpi, kad aplinkui dvarą iš degėsių stirkso namų kaminai ir vėjo gūsiai nešioja sudegusios Romos pelenus. Jautėsi laimingi ir galvojo tik apie meilę, kuri gyvenimą jiems pavertė tarsi dievišku sapnu.

Tačiau dar nebaigus himno į menę įėjo vergas, atrijaus tvarkytojas.

— Pone,— prabilo iš nerimo virpančiu balsu,— centurionas su būriu pretorionų stovi prie vartų ir cezario įsakymu nori pasimatyti su tavimi.

Giedojimas ir arfų garsai nutilo. Nerimas apėmė visus čia esančius, nes cezaris bendraudamas su bičiuliais paprastai nesinaudodavo pretorionais, tad jų atvykimas šiais laikais nieko gera nežadėjo. Tik vienas Petronijus neparodė nė menkiausio susijaudinimo ir pasakė kaip žmogus, kuriam įgriso nesibaigiantys kvietimai:

— Galėtų leisti man bent ramiai papietauti.

Paskui kreipėsi į atrijaus tvarkytoją:

— Įleisk.

Vergas dingo anapus užuolaidos, o netrukus tolumoje sudundėjo sunkūs žingsniai, ir į menę įžengė Petronijaus pažįstamas šimtininkas Apras pilna ginkluote, su geležiniu šalmu ant galvos.

— Kilnusai pone,— tarė,— štai cezario laiškas.

Petronijus tingiai ištiesė savo baltą ranką, paėmė lenteles ir, žvilgtelėjęs į jas, kuo ramiausiai atidavė Eunikei.

— Vakare deklamuos naują „Trojos likimo“ giesmę,— tarė,— ir kviečia mane atvykti.

— Man įsakyta tik įteikti laišką,— atsiliepė šimtininkas.

— Taip. Atsakymo nebus. O gal, šimtininke, kiek pailsėtum šalia mūsų ir išlenktum kraterį vyno?

— Dėkui, kilnusai pone. Kraterį vyno mielai išgersiu į tavo sveikatą, tačiau ilsėtis negaliu, esu tarnyboje.

— Kodėl gi laiškas įduotas tau, o ne pasiųstas per vergą?

— Nežinau, pone. Gal todėl, kad esu pasiųstas šia kryptimi su kitu reikalu.

— Žinau,— tarė Petronijus,— prieš krikščionis.

— Tikrai taip, pone.

— Ar gaudynės seniai prasidėjo?

— Kai kurie būriai išsiųsti į Užtibrę dar prieš vidudienį.

Taip pasakęs, šimtininkas nuliejo iš taurės truputį vyno Marso garbei, paskui ištuštino ją ir tarė:

— Teduoda dievai tau, pone, visa, ko trokšti.

— Pasiimk ir šį kraterį,— pasakė Petronijus.

Po to davė ženklą Antemijui baigti Apolono himną.

„Variabarzdis pradeda žaidimą su manimi ir Vinicijumi,— kalbėjo sau, kai vėl suskambo arfos.— Įžvelgiu jo kėslą! Norėjo mane išgąsdinti, atsiųsdamas kvietimą per centurioną. Vakare jie kvos šimtininką, kaip aš jį priėmiau. Ne, ne! Per daug nepasidžiaugsi, pikta ir žiauri marionete! Žinau, kad nuoskaudos neužmirši, žinau, kad pražūties neišvengsiu, bet jeigu tikiesi, kad maldaujamai žiūrėsiu tau į akis, kad išvysi mano veide baimę ir nuolankumą, tai apsirinki“.

— Cezaris rašo, pone: „Ateikite, jeigu turite noro“,— tarė Eunikė.— Ar eisi?

— Esu puikios nuotaikos ir galiu klausytis netgi jo eilių,— atsakė Petronijus,— taigi eisiu, tuo labiau kad Vinicijus negali dalyvauti.

Po pietų ir įprastinio pasivaikščiojimo atsidavė į vergių rankas: vienos šukavo plaukus, kitos dėstė klostes, ir po valandos, gražus kaip dievaitis, liepė nešti į Palatiną. Buvo jau vėlus metas, vakaras tylus, šiltas, mėnuo švietė taip skaisčiai, kad prieš lektiką einantys lampadarijai užgesino fakelus. Gatvėse ir tarp griuvėsių šlaistėsi apgirtę

nuo vyno žmonių būriai, apsikarstę gebenėmis ir sausmedžio atžalomis, rankose — mirtų ir laurų šakelės iš cezario sodų. Grūdų dosnus dalijimas ir didelių žaidynių viltis pripildė linksmybės žmonių širdis. Kai kas dainavo dainas, šlovinančias „dieviškąją naktį“ ir meilę, kai kas šoko mėnesienoje, ne kartą vergai turėjo šaukti, kad minia duotų kelią „kilniojo Petronijaus“ lektikai, tada ji prasiskirdavo, šūksmais sveikindama savo numylėtinį.

O jis galvojo apie Viniciją ir stebėjosi, kad iš jo nėra jokios žinios. Buvo epikūrietis ir egoistas, bet, bendraudamas čia su Pauliumi Tarsiečiu, čia su Vinicijumi ir kasdien girdėdamas apie krikščionis, šiek tiek pasikeitė, nors pats to nejautė. Nuo jų papūtė į jį kažkoks vėjas ir užnešė į jo sielą nežinomų sėklų. Jį ėmė dominti ne tik jo paties asmuo, bet ir kiti žmonės, o prie Vinicijaus buvo seniai prisirišęs, nes vaikystėje karštai mylėjo jo motiną, savo seserį, tad dabar, įsitraukęs į jo reikalus, sekė viską taip, lyg žiūrėtų kokią tragediją.

Neprarado vilties, kad Vinicijus pralenkė pretorionus ir pabėgo su Ligija arba blogiausiu atveju — jėga ją atsiėmė. Tačiau norėjo tikrų žinių, nes numanė, kad gali tekti atsakinėti į įvairius klausimus, o tada geriau būti pasiruošusiam.

Sustojęs prie Tiberijaus namų, išlipo iš lektikos ir netrukus įėjo į atrijų, kur jau buvo pilna augustionų. Vakarykščiai bičiuliai, nustebę, kad jis pakviestas, vis dėlto traukėsi šalin, o jis vaikštinėjo tarp jų, dailus, laisvas, nerūpestingas ir taip pasitikintis savimi, tarsi pats būtų dalijęs malones. Kai kurie, tai matydami, sunerimo širdyje, ar ne per anksti bus nusisukę.

Tačiau cezaris apsimetė jo nematąs, neatsakė į nusilenkimą, dėjosi įsitraukęs į pokalbį. O Tigelinas priėjęs tarė:

— Labas vakaras, elegancijos arbitre. Ar vis dar teigi, kad ne krikščionys sudegino Romą?

Petronijus gūžtelėjo pečiais ir, patapšnojęs jam per petį, lyg kokiam atleistiniam, atsakė:

— Tu taip pat gerai kaip ir aš žinai, ką apie tai galvoti.

— Nedrįstu lygintis su tavo išmintimi.

— Iš dalies teisybė, nes kai cezaris perskaitys mums naują giesmę iš „Trojos likimo“, užuot klykęs it povas, turėtum tada pasakyti savo išmaningą nuomonę.

Tigelinas prikando lūpą. Nelabai jis džiaugėsi, kad cezaris įsigeidė paskelbti šiandien naują giesmę, nes čia atsiveria laukas, kur jis bejėgis varžytis su Petronijumi. Ir tikrai Neronas deklamuodamas

nejučiomis iš įpratimo žvilgčiojo į Petronijų, akylai sekdamas jo veido išraišką. Šisai klausėsi kilnodamas antakius, tarpais pritardamas, tarpais suklusdamas, lyg būtų norėjęs pasitikrinti, ar gerai nugirdo. O po viskam ir pagyrė, ir pakritikavo, siūlydamas taisyti ar gludinti kai kurias eilutes. Ir Neronas jautė, kad kiti perdėtai liaupsindami rūpinasi vien savimi, tik Petronijus domisi poezija dėl pačios poezijos, jis vienintelis išmano ir jeigu ką pagiria, tai gali būti tikras, kad eilės vertos pagyrimo. Tad palengva ėmė su juo kalbėtis, ginčytis, o kai šis pagaliau suabejojo kažkokiu posakiu, tarė jam:

— Pamatysi paskutinėje giesmėje, kodėl jį panaudojau.

„Aha,— pagalvojo Petronijus,— vadinasi, sulauksiu paskutinės giesmės".

Ne vienas tai išgirdęs širdyje galvojo:

„Vargas man! Turėdamas tiek laiko, Petronijus dar gali atgauti malonę ir nuversti net Tigeliną".

Ir pradėjo vėl gretintis prie jo. Tačiau vakaro pabaiga buvo ne tokia sėkminga, nes Petronijui atsisveikinant cezaris staiga paklausė primerkęs akis, piktu ir kartu džiugiu veidu:

— O kodėl neatėjo Vinicijus?

Jeigu Petronijus būtų buvęs tikras, kad Vinicijus su Ligija jau anapus miesto vartų, būtų atsakęs: „Susituokė tau leidus ir išvyko". Tačiau matydamas keistą Nerono šypseną, atsakė:

— Jūsų kvietimas, dieviškasai, nerado jo namie.

— Pasakyk jam, kad mielai jį regėčiau,— atsakė Neronas,— ir pasakyk nuo manęs, kad nepraleistų žaidynių, kuriose pamatys krikščionis.

Petronijui sukėlė nerimą šie žodžiai — jam pasirodė, kad čia turėta galvoje Ligija. Įsėdęs į lektiką, įsakė nešti namo dar sparčiau negu rytą. Tačiau tai nebuvo taip lengva. Prie Tiberijaus namų grūdosi didelė ir rėksminga minia, girta kaip ir anksčiau, bet ne dainuojanti ir šokanti, o tarsi kažko įpykusi. Iš tolo sklido neaiškūs šūkavimai, kurių Petronijus iš karto nesuprato, bet jie darėsi vis galingesni, pagaliau susiliejo į vieną laukinį kauksmą:

— Krikščionis — liūtams!

Prabangios dvariškių lektikos nardė kaukiančioje minioje. Iš išdegusių gatvių gilumos bėgo vis nauji būriai, kurie, išgirdę šauksmus, juos kartojo. Iš lūpų į lūpas sklido žinia, kad gaudynės vyksta jau nuo vidudienio, kad sučiupta daugybė padegėjų, ir netrukus naujai nutiestomis ir senomis gatvėmis, griuvėsiais virtusiuose užkam-

piuose, aplink Palatiną, visose kalvose ir soduose nuo vieno Romos krašto iki kito skambėjo vis įnirtingesnis riksmas:

— Krikščionis — liūtams!

— Kaimenė! — niekinamai kartojo Petronijus.— Žmonės, verti savo cezario.

Ir susimąstė, kad pasaulis, pagrįstas smurtu, net barbarams neįmanomu žiaurumu, nusikaltimais ir nežmonišku ištvirkavimu, vis dėlto negali išsilaikyti. Roma buvo pasaulio viešpats, bet kartu ir pasaulio piktžaizdė. Nuo jos trenkė lavono dvokas. Ant supuvusio gyvenimo krito mirties šešėlis. Ne kartą apie tai kalbėta netgi tarp augustionų, bet Petronijus niekada taip aiškiai nematė tos tiesos, kad šis vainikuotas triumfo vežimas, kuriame stovi Roma, vilkdama paskui save supančiotą kaimenę, rieda į prarają. Pasaulyje viešpataujančio miesto gyvenimas jam atrodė it kažkoks komediantų šokis, kažkokia orgija, kuri vis dėlto turi baigtis.

Dabar suprato, kad tiktai krikščionys turi kažkokius naujus gyvenimo pagrindus, bet manė, kad netrukus jų neliks nė ženklo. O tada kas?

Komediantų šokis suksis toliau, vedamas Nerono, o jeigu Neronas pražus, atsiras kitas toks pat arba dar blogesnis, nes tokioje tautoje ir tarp tokių patricijų nėra jokios vilties iškilti geresniam. Bus nauja orgija, tiktai dar niekingesnė, dar šlykštesnė.

Tačiau orgija negali trukti amžiais, ir reikia po jos eiti miegoti, sakysime, kad ir iš nuovargio.

Mąstydamas apie tai, pats Petronijus jautėsi baisiai nuvargęs. Ar verta gyventi, ir dar nežinioje dėl rytojaus, tik dėl to, kad pamatytum šitokią pasaulio tvarką? Mirties genijus pagaliau nėra negražesnis už sapnų genijų, jis taip pat turi sparnus ant pečių.

Lektika sustojo prie namų durų, kurias budrus durininkas tučtuojau atidarė.

— Ar kilnusis Vinicijus sugrįžo? — paklausė jį Petronijus.

— Va ką tik, pone,— atsakė vergas.

„Vadinasi, jos neatsiėmė!“ — pagalvojo Petronijus.

Ir nusimetęs togą įbėgo į atrijų. Vinicijus sėdėjo ant trikojo, panarinęs galvą kone ligi kelių ir susidėjęs rankas ant galvos, bet, išgirdęs žingsnius, pakėlė suakmenėjusį veidą, kuriame tik akys karštligiškai degė.

— Per vėlai nuvykai? — paklausė Petronijus.

— Taip. Ją suėmė prieš vidudienį.

Stojo valandėlė tylos.

— Ar matei ją?

— Taip.

— Kur ji?

— Mamertinų kalėjime.

Petronijus krūptelėjo ir įsmeigė į Vinicijų klausiamą žvilgsnį. Šis suprato.

— Ne,— tarė.— Jos neįmetė į Tulianą*, netgi ne į vidurines kameras. Papirkau sargybą, kad užleistų jai savo kambarį. Ursas atsigulė tarpduryje ir budi prie jos.

— Kodėl Ursas jos neapgynė?

— Atsiuntė penkiasdešimt pretorionų. Be to, Linas jam uždraudė.

— O Linas?

— Linas miršta. Todėl jo neėmė.

— Ką ketini daryti?

— Išgelbėti ją arba mirti drauge. Aš taip pat tikiu Kristų.

Vinicijus kalbėjo lyg ir ramiai, bet jo balsas buvo kažkoks sukrečiantis, ir Petronijaus širdis sudrebėjo iš tikro gailesčio.

— Aš tave suprantu,— tarė,— bet kaip tu ją ketini gelbėti?

— Papirkau sargybą, pirmiausia, kad gintų ją nuo pasityčiojimų, o antra, kad nekliudytų pabėgti.

— Kada tai turi būti?

— Jie paaiškino negalį jos atiduoti tuojau pat, nes biją atsakomybės. Kai kalėjimas būsiąs prikimštas žmonių ir kai niekas jau nebevaliosiąs suskaičiuoti kalinių, tada ją man atiduosią. Tačiau tai jau paskutinė priemonė! Pirmiausia tu gelbėk ją ir mane! Tu cezario bičiulis. Jis pats ją man atidavė. Eik pas jį ir gelbėk mane!

Užuot atsakęs, Petronijus pašaukė vergą ir, liepęs jam atnešti du tamsius apsiautalus ir du kardus, kreipėsi į Vinicijų:

— Pakeliui tau atsakysiu,— tarė.— O dabar imk apsiautalą, imk ginklą, ir einam į kalėjimą. Ten duok sargybiniams tūkstantį sestercijų, duok dvigubai ir penkiagubai daugiau, kad tik išleistų Ligiją tučtuojau. O jei ne, bus per vėlu.

— Einam,— sutiko Vinicijus.

Po valandėlės abudu atsidūrė gatvėje.

---

* Žemiausia, požeminė kalėjimo dalis su vienintele anga lubose. Ten numirė iš bado Jugurta. (*Aut. pastaba*)

— O dabar klausyk manęs,— tarė Petronijus.— Nenorėjau gaišti laiko. Nuo šiandien aš cezario nemalonėje. Mano paties gyvybė kabo ant plauko, todėl nieko negaliu išgauti iš Nerono. Dar blogiau! Esu tikras, kad, man ko nors paprašius, jis pasielgtų priešingai. Jeigu ne tai, argi būčiau tau pataręs bėgti su Ligija arba ją atsiimti jėga? Beje, jeigu tau pavyktų ištrūkti, cezario rūstybė kristų ant mano galvos. O šiandien jis veikiau išpildytų kokį tavo prašymą negu mano. Tačiau tuo nepasikliauk. Ištrauk ją iš kalėjimo ir bėk! Nieko kita tau nelieka. Jeigu tai nepavyks, bus laiko griebtis kitų būdų. Tuo tarpu žinok, kad Ligija suimta ne tik už Kristaus tikėjimą. Ją ir tave persekioja Popėjos rūstybė. Ar prisimeni, kaip įžeidei Augustą, ją atstumdamas? Jinai žino, kad atstūmei dėl Ligijos, kurios ji neapkentė iš pirmo žvilgsnio. Juk ir anksčiau stengėsi Ligiją pražudyti, apkaltindama, kad nuo jos apžavų esą miręs jų kūdikis. Dabar, šiuose įvykiuose, jaučiama Popėjos ranka! Kuo gi paaiškinti, kad Ligija buvo suimta pirmiausia? Kas galėjo parodyti Lino namus? Aš tau sakau, kad ji buvo seniai sekama! Suprantu, kad draskau tau širdį ir atimu paskutines viltis, bet tyčia dėstau visa tai, kad žinotum: jeigu jos neišvaduosi, kol jie nesusiprato, kad tu mėginsi šitaip padaryti, tai žūsite abu.

— Taip, taip! Suprantu! — dusliai atsakė Vinicijus.

Buvo vėlus metas ir gatvės tuščios, bet jų šneką nutraukė sutiktas girtas gladiatorius, kuris susvirduliavęs griuvo ant Petronijaus ir atsirėmė ranka į jo petį, tvoksdamas į veidą vyno tvaiku ir šaukdamas kimiu balsu:

— Krikščionis — liūtams!

— Mirmilone[163],— ramiai atsiliepė Petronijus,— paklausyk gero patarimo ir trauk savo keliu.

Tada girtasis sugriebė jį ir kita ranka už peties:

— Rėk drauge su manimi, o jei ne — nusuksiu tau sprandą: krikščionis — liūtams!

Tačiau Petronijaus nervai jau nebeatlaikė šių riksmų. Kai išėjo iš Palatino, jie visą laiką jį kamavo tarsi košmaras ir draskė jam ausis, tad dabar, pamačius prieš save iškeltą milžino kumštį, kantrybės taurė persipildė.

— Bičiuli,— tarė,— dvoki vynu ir kliudai man.

Taip pasakęs, suvarė jam į krūtinę ligi rankenos trumpą kardą, kuriuo buvo apsiginklavęs išeidamas iš namų, po to paėmė už parankės Vinicijų ir pasakojo toliau lyg niekur nieko:

— Cezaris pasakė man šiandien: „Perduok nuo manęs Vinicijui, kad ateitų į žaidynes, kuriose pasirodys krikščionys“. Supranti, ką tai reiškia? Jie nori pasidaryti sau pramogą iš tavo skausmo. Jų viskas apgalvota. Gal dėl to nesuėmė kol kas tavęs ir manęs. Jei nesugebėsi jos tučtuojau išplėšti iš ten, tada... nežinau!.. Gal Aktė tave užstotų, bet ar ką laimės?.. Tavo žemės Sicilijoje taip pat galėtų sugundyti Tigeliną. Pamėgink.

— Atiduosiu jam viską, ką turiu,— atsakė Vinicijus.

Nuo Karinų iki Forumo buvo nelabai toli, taigi jie greitai atėjo. Naktis jau ėmė blykšti, ir tvirtovės mūrai aiškiai dunksojo prieblandoje.

Kai pasuko prie Mamertinų kalėjimo, Petronijus staiga sustojo ir tarė:

— Pretorionai!.. Per vėlu.

Kalėjimą jau supo dvigubos karių gretos. Apyaušris sidabravo geležinius jų šalmus ir iečių smaigalius.

Vinicijaus veidas išbalo kaip marmuras.

— Eime,— tarė.

Netrukus jie sustojo prie tų gretų. Petronijus, apdovanotas nepaprasta atmintimi ir pažinojęs ne tik vyresniuosius, bet ir kone visus pretorijos karius, dabar pamatė pažįstamą kohortos vadą ir mostelėjo jam.

— Ir tu čia, Nigeri? — tarė.— Įsakyta saugoti kalėjimą?

— Taip, kilnusis Petronijau. Prefektas bijo, kad kas nepamėgintų išvaduoti padegėjų.

— Ar duotas įsakymas nieko neįleisti? — paklausė Vinicijus.

— Ne, pone. Pažįstami lankys suimtuosius, šitokiu būdu sugaudysime daugiau krikščionių.

— Tai įleisk mane,— tarė Vinicijus.

Ir suspaudęs Petronijui ranką, jam tarė:

— Pasimatyk su Akte, o aš ateisiu sužinoti, ką ji atsakė.

— Ateik,— sutiko Petronijus.

Tuo metu po žeme ir už storų sienų pasigirdo giedojimas. Giesmė, iš pradžių dusli ir prislopinta, kaskart vis garsėjo. Vyrų, moterų ir vaikų balsai liejosi į vieną darnų chorą. Visas kalėjimas aušros tyloje ėmė skambėti kaip arfa. Tačiau tai nebuvo sielvarto ir nevilties balsai. Atvirkščiai, juose skambėjo džiaugsmas ir triumfas.

Kareiviai susižvalgė nustebę. Danguje sušvito pirmieji auksiniai ir rausvi aušros blyksniai.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT ANTRAS

Šauksmas: „Krikščionis — liūtams!“ vis tebeaidėjo visuose miesto kampuose. Iš pat pradžių ne tik niekas neabejojo, kad jie buvo nelaimės kaltininkai, bet niekas net nenorėjo abejoti, nes jų nubaudimas turėjo būti ir puiki pramoga žmonėms. Tačiau pasklido nuomonė, kad nelaimė nebūtų pasiekusi tokio baisaus masto, jeigu ne dievų rūstybė, todėl šventyklose įsakyta nešti piakulus, arba atgailos aukas. Sibilės knygų patarimu senatas surengė iškilmes ir viešas maldas į Vulkaną, Cererą ir Prozerpiną. Matronos dėjo atnašas Junonai, ištisa jų procesija nukeliavo net į pajūrį pasisemti vandens ir juo apšlakstyti deivės statulą. Ištekėjusios moterys ruošė dievams vaišes* ir budėjo naktimis. Visa Roma valėsi nuodėmes, nešė aukas ir stengėsi permaldauti Nemirtinguosius. O tuo metu per gaisravietes tiesėsi naujos plačios gatvės. Šen ten jau pakloti naujų puikių namų, rūmų ir šventyklų pamatai. Tačiau pirmiausia buvo statomi neregėta sparta didžiuliai mediniai amfiteatrai, kuriuose turėjo mirti krikščionys. Po pasitarimo Tiberijaus namuose tuojau buvo duoti įsakymai prokonsulams pristatyti laukinių žvėrių. Tigelinas ištuštino visų Italijos miestų vivariumus, net ir pačių mažųjų. Jo nurodymu Afrikoje buvo surengtos didžiulės medžioklės, kuriose privalėjo dalyvauti visi vietiniai gyventojai. Į Romą buvo gabenami drambliai ir tigrai iš Azijos, krokodilai ir hipopotamai iš Nilo, liūtai iš Atlanto, vilkai ir lokiai iš Pirėnų, niršiausi šunys iš Hibernijos, molosų šunys iš Egipto, buivolai ir didžiuliai žiaurūs taurai iš Germanijos. Suimtųjų buvo labai daug, ir todėl žaidynės turėjo toli pranokti visa, kas ligi šiol regėta. Cezaris įsigeidė gaisro atsiminimą paskandinti kraujyje ir nugirdyti juo Romą, taigi dar niekada nebuvo žadama tokio puikaus kraujo praliejimo.

Įsismaginusi minia padėjo vigilams ir pretorionams gaudyti krikščionis. Tai nebuvo sunku, nes ištisi jų pulkai dar tebebuvo su kitais žmonėmis soduose ir viešai išpažino savo tikėjimą. Apsupti jie klaupėsi ant kelių ir giedodami giesmes leidosi suimami be pasipriešinimo. Tačiau jų nuolankumas tik dar labiau siutino žmones, kurie, nežinodami jo šaltinio, laikė jį nusikaltėlių užsispyrimu ir užkietėjimu. Dėl to persekiotojai tiesiog niršo. Pasitaikė ne kartą, kad plikšiai grobė krikščionis pretorionams iš rankų ir čia pat draskė, moteris vilko

* Sellisternia arba Lectisternia. (*Aut. pastaba*)

už plaukų į kalėjimus, vaikų galvas daužė į akmenis. Tūkstančiai žmonių dieną naktį kaukdami lakstė gatvėmis. Ieškojo aukų gaisravietėse, kaminuose ir rūsiuose. Prieš kalėjimus prie laužų aplink vyno statines kėlė bakchiškas puotas ir šokius. Vakarais tiesiog apsvaigę klausėsi panašių į griaustinį riaumojimų, nuo kurių aidėjo visas miestas. Kalėjimuose buvo prigrūsta tūkstančiai žmonių, o minia ir pretorionai kasdien vis varė naujas aukas. Gailestingumas išnyko. Atrodė, kad žmonės užmiršo kalbėti ir laukiniame kvaitulyje įsiminė tik vieną šauksmą: „Krikščionis — liūtams!" Atėjo neapsakomai karštos dienos, o naktys tokios tvankios, kokių niekada anksčiau neregėta: pats oras tarsi buvo prisigėręs beprotystės, kraujo ir piktadarybių.

O šitą perpildytą žiaurybių taurę atitiko taip pat perpildyta kančių troškimo taurė. Kristaus pasekėjai savo noru ėjo į mirtį arba net jos ieškojo, kol sudraudė griežti vyresniųjų įsakymai. Šiųjų nurodymu, jie jau ėmė rinktis tik už miesto, požemiuose palei Apijaus kelią ir priemiesčių vynuogynuose, priklausančiuose patricijams krikščionims, iš kurių ligi šiol dar nebuvo suimtas nė vienas. Palatinas gerai žinojo, kad prie Kristaus pasekėjų priklauso ir Flavijus, ir Domitila, ir Pomponija Grecina, ir Kornelijus Pudentas, ir Vinicijus, bet pats cezaris bijojo, kad plikšiams nepavyks įteigti, jog štai tokie žmonės padegė Romą, taigi pirmiausia pasirūpinta įtikinti minias, o bausmė ir kerštas atidėta vėlesniam laikui. Kiti spėliojo, kad šiuos patricijus išgelbėjo Aktės įtaka. Tačiau jie klydo. Teisybė, išsiskyręs su Vinicijumi Petronijus nuvyko pas Aktę, kad pagelbėtų Ligijai, bet ji galėjo jam pasiūlyti vien savo ašaras, nes gyveno užmiršta ir susikrimtusi, pakenčiama tik todėl, kad slėpėsi ir nuo Popėjos, ir nuo cezario.

Vis dėlto ji aplankė Ligiją kalėjime, atnešė rūbų ir maisto, bet svarbiausia — ją apsaugojo nuo tegu ir papirktos sargybos pasityčiojimų.

O Petronijus negalėjo užmiršti, kad jeigu ne jis ir jo sumanymas pagrobti Ligiją iš Aulų namų, tai dabar tikriausiai ji nesėdėtų kalėjime, be to, jis norėjo laimėti žaidimą su Tigelinu, todėl negailėjo nei laiko, nei pastangų. Per šias kelias dienas pasimatė su Seneka, Domicijumi Afru, Krispinila, per kurią norėjo patekti pas Popėją, su Terpnu, Diodoru, gražuoliu Pitagoru, pagaliau su Alituru ir Pariu, kurių prašymus cezaris paprastai visada patenkindavo. Padedant Chrisotemidei, kuri dabar buvo Vatinijaus meilužė, stengėsi pasitelkti

net šį į pagalbą, nešykštėdamas ir jam, ir kitiems nei pažadų, nei pinigų.

Tačiau visos jo pastangos nedavė vaisių. Seneka, netikras dėl savo paties rytojaus, ėmė jam aiškinti, kad krikščionys, jeigu net ir nesudegino Romos, turi būti išnaikinti miesto labui, žodžiu tariant, teisino būsimas skerdynes valstybės interesais. Terpnas ir Diodoras paėmė pinigus ir nieko už juos nenuveikė. Vatinijus pranešė cezariui, kad jį bandė papirkti. Tiktai vienas Alituras, iš pradžių piktai nusiteikęs prieš krikščionis, dabar jų gailėjo ir išdrįso priminti cezariui įmestą į kalėjimą merginą ir ją užtarti, bet nieko daugiau nepešė, tik tokį atsakymą:

— Negi tu manai, kad aš silpnesnės dvasios už Brutą, kuris Romos labui nepagailėjo savo paties sūnų?

Kai Alituras pakartojo atsakymą Petronijui, šis tarė:

— Jeigu jau jis palygino save su Brutu, tai išsigelbėjimo nėra.

Tačiau jam buvo gaila Vinicijaus, ir nuogąstavo, kad jis nepasikėsintų į savo gyvybę. „Dabar,— svarstė,— jį dar palaiko jos gelbėjimo pastangos, jos vaizdas ir pati kančia, bet kai visi žygiai nieko neduos ir užges paskutinė vilties kibirkštėlė, tada — prisiekiu Kastoru! — jis neatlaikys ir kris ant kardo". Petronijui buvo netgi suprantamesnė tokia baigtis negu tokia meilė ir tokia kančia. O tuo tarpu Vinicijus, įtempęs protą, darė ką įmanydamas, kad tik išgelbėtų Ligiją. Aplankė augustionus ir, pats kadaise toks išdidus, dabar meldė jų pagalbos. Per Vitelijų siūlė Tigelinui savo Sicilijos žemes ir viską, ko tik panorėsiąs. Tačiau Tigelinas, matyt, bijodamas užrūstinti Augustą, atsisakė. Eiti pas patį cezarį, apkabinti jo kelius ir maldauti buvo tuščias darbas. Teisybė, Vinicijus baudėsi ir to griebtis, bet Petronijus, išgirdęs apie sumanymą, paklausė:

— O jeigu jis nesutiks, jeigu atsakys pokštu arba niekingu grasinimu, ką darysi?

Nuo šių žodžių Vinicijaus veidą perkreipė skausmas ir įtūžis, sukąsti dantys sugrikšėjo.

— Taip! — tarė Petronijus.— Todėl tau nepatariu. Užkirsi visus išgelbėjimo kelius!

Tačiau Vinicijus susitvardė ir, braukdamas delnu per išpiltą šaltu prakaitu kaktą, pasakė:

— Ne, ne! Juk aš krikščionis!..

— Ir užsimirši, kaip ką tik dabar buvai užsimiršęs. Turi teisę

pražudyti save, bet ne ją. Prisimink, ką patyrė prieš mirtį Sejano duktė.

Taip kalbėdamas, nebuvo visai nuoširdus, nes jam daugiau rūpėjo Vinicijus, o ne Ligija. Tačiau žinojo niekuo kitu neįstengsiąs sulaikyti jo nuo pavojingo žingsnio, tik įtikinimu, kad neišvengiamai pražudysiąs Ligiją. Beje, Petronijus neapsiriko, nes Palatine, laukiant jaunojo tribūno, imtasi atitinkamų atsargumo priemonių.

Tačiau Vinicijaus kančios prašoko visas žmogaus ištvermės ribas. Nuo to laiko, kai Ligija buvo uždaryta į kalėjimą ir ant jos krito būsimų kankinimų atšvaitai, jis ne tik pamilo ją šimtą kartų karščiau, bet tiesiog ėmė garbinti širdyje beveik kaip šventąją, tarsi nežemišką būtybę. O dabar, pagalvojus, kad tą būtybę — ir mylimą, ir kartu šventą — teks prarasti, kad ją gali užgriūti ne vien mirtis, bet ir kančios, dar baisesnės už pačią mirtį, kraujas jam stingo gyslose, širdis šaukė nesibaigiančia aimana, maišėsi protas. Tarpais vaidenosi, kad į galvą plūsta gyva ugnis, kuri ją sudegins arba susprogdins. Jau nebesuprato, kas dedasi, nebesuprato, kodėl Kristus, tas gailestingasis, tas Dievas, neateina į pagalbą savo pasekėjams, kodėl aprūkę Palatino mūrai neprasmenga skradžiai žemės, o su jais kartu Neronas, augustionai, pretorionų stovykla ir visas šis piktadarybių miestas. Jam atrodė, kad negali ir neturi būti kitaip ir kad viskas, ką regi jo akys, kas drasko jo sielą ir nuo ko plyšta širdis — tik sapnas. Tačiau žvėrių riaumojimas sakė — čia tikrovė, arenas kalančių kirvių pokšėjimas sakė — čia tikrovė, o ją patvirtino minių kauksmas ir perpildyti kalėjimai. Tada geso jo tikėjimas Kristumi, ir tas gesimas buvo nauja kančia, galbūt baisiausia iš visų.

O Petronijus kalbėjo jam:

— Atsimink, ką patyrė prieš mirtį Sejano duktė.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT TREČIAS

Ir viskas nuėjo perniek. Vinicijus taip nusižemino, kad ieškojo paramos tarp atleistinių ir vergių, tiek cezario, tiek Popėjos, dosniai mokėjo už jų tuščius pažadus, mėgindamas brangiomis dovanomis palenkti į savo pusę. Susirado pirmąjį Augustos vyrą Rufijų Kris-

piną ir išsirūpino jo laišką jai, padovanojo dvarą Ancijuje jos sūnui iš pirmosios santuokos Rufijui, bet šitaip tik užrūstino cezarį, kuris neapkentė posūnio. Per tam tyčia pasiųstą žygūną jis rašė antrajam Popėjos vyrui Otonui į Ispaniją, siūlė visą savo turtą ir save patį, kol pagaliau suprato, kad yra jiems tik žaisliukas ir jeigu būtų apsimetęs, jog Ligijos kalinimas mažai jam berūpi, būtų greičiau ją išvadavęs.

Tą pat suprato ir Petronijus. O dienos plaukė viena po kitos. Amfiteatrai jau pabaigti. Jau dalijamos teseros, tai yra ženklai įeiti į „ludus matutinus". Tačiau šį kartą šie „rytmečio žaidimai" dėl neregėtai didelio aukų skaičiaus turėjo trukti dienas, savaites ir mėnesius. Jau nebuvo nė kur dėti krikščionių. Kalėjimai prigrūsti, juose siautė karštligė. Putikulai, tai yra bendri kapai, kur laidojami vergai, jau darėsi perpildyti. Kilo pavojus, kad ligos gali paplisti visame mieste, tad nutarta paskubėti.

O šitos žinios siekė ir Vinicijaus ausis, gesindamos paskutines vilties prošvaistes. Kol buvo laiko, galėjo guostis iliuzijomis, kad kažką dar pasieks, bet dabar jau nebeliko ir laiko. Reginiai netrukus turėjo prasidėti. Ligija bet kurią dieną galėjo atsidurti cirko kunikule[164], o iš jos išėjimas tik į areną. Vinicijus, nežinodamas, kur ją nublokš likimas ir smurtininkų žiaurybė, ėmė vaikščioti po visus cirkus, papirkinėti sargus ir bestiarijus, keldamas tokius pageidavimus, kurių tie negalėjo įvykdyti. Tarpais susigriebdavo, kad rūpinasi tik tuo, kaip padaryti jai ne tokią baisią mirtį, ir tada būtent jausdavo, kad jo galvoje ne smegenys, o karštos žarijos.

Beje, neketino jos pergyventi ir nusprendė žūti drauge su ja. Tačiau manė, kad skausmas gali išdeginti jame gyvybę dar neatėjus baisiajai valandai. Bičiuliai ir Petronijus taip pat būgštavo, kad bet kurią dieną gali jam atsiverti šešėlių karalystė. Vinicijaus veidas pajuodavo ir pasidarė panašus į tas vaško kaukes, kurios laikomos lararijuose. Bruožuose sustingo nustebimas, tarsi būtų nesupratęs, kas atsitiko ir kas dar gali atsitikti. Kada kas į jį prašnekdavo, jis mechaniškai pakeldavo rankas prie galvos ir, suspaudęs delnais smilkinius, apstulbęs žiūrėdavo į kalbantįjį klausiamu žvilgsniu. Naktis leisdavo kartu su Ursu palei Ligijos duris kalėjime, o jeigu kas liepdavo eiti pailsėti, grįždavo pas Petronijų ir iki ryto vaikščiodavo po atrijų. Vergai dažnai jį rasdavo klūpantį iškeltomis rankomis arba gulintį kniūpsčią ant žemės. Melsdavosi į Kristų, nes Jis buvo jo paskutinė

viltis. Viskas perniek, Ligiją galėjo išgelbėti tik stebuklas, tad Vinicijus daužė kaktą į židinio plytas ir maldavo stebuklo.

Tačiau jam dar buvo likę tiek nuovokos, kad suprato, jog Petro malda daugiau reiškia negu jo. Petras jį krikštijo, Petras pats darė stebuklus, tad tegu dabar išgelbėja ir padeda.

Ir vieną naktį išėjo jo ieškoti. Krikščionys, kurių jau nedaug buvo bėlikę, stropiai slėpė jį dabar net vieni nuo kitų, kad kuris nors silpnadvasis neišduotų jo nejučiomis ar tyčia. Visuotinėje sumaištyje ir niokojime Vinicijus, užsiėmęs tiktai Ligijos gelbėjimu iš kalėjimo, pametė Apaštalą iš akių, beje, po savo krikšto buvo jį sutikęs vos vieną kartą, dar neprasidėjus persekiojimams. Tačiau nuvykęs pas tą fosorių, kurio lūšnelėje buvo pakrikštytas, sužinojo, kad Kornelijaus Pudento vynuogyne už Porta Salaria bus krikščionių susirinkimas. Fosorius pasišovė nuvesti į jį Vinicijų, tikindamas, kad ten surasią Petrą. Sutemus jie išėjo ir, palikę užnugaryje miesto sienas, paskui traukdami nendrių prižėlusiomis daubomis, nusigavo į vynuogyną, tokį sunkiai pasiekiamą ir nuošalų. Susirinkimas vyko pašiūrėje, kur paprastai būdavo spaudžiamas vynas. Įeinant Vinicijaus ausys nugirdo maldos šnabždesį, o įžengęs pamatė blausioje žibintų šviesoje keliasdešimt suklaupusių žmonių, pasinėrusių maldoje. Jie kalbėjo lyg ir litaniją, balsų choras, vyrai ir moterys, nuolatos kartojo: „Kristau, pasigailėk!“ Tuose balsuose virpėjo didis liūdesys ir širdgėla.

Petras buvo čia. Klūpojo priekyje prieš medinį kryžių, prikaltą prie pašiūrės sienos, ir meldėsi. Vinicijus iš tolo pažino jo baltus plaukus ir iškeltas rankas. Pirmiausia jaunajam patricijui šovė mintis prasibrauti pro žmones, pulti Apaštalui po kojų ir šaukti: „Gelbėk!“ Tačiau ar maldos iškilmingumas, ar jo paties nusilpimas pakirto kelius, ir, atsiklaupęs prie įėjimo, jis ėmė kartoti dejuodamas, užlaužęs rankas: „Kristau, pasigailėk!“ Jei būtų buvęs pilnos sąmonės, būtų supratęs, kad ne tik jo maldavime skamba aimana, ne tik jis atnešė čia savo skausmą, savo širdgėlą ir savo nerimą. Nebuvo šiame susirinkime nė vieno gyvo žmogaus, kuris nebūtų praradęs širdžiai brangių būtybių, o kai karščiausi ir drąsiausi pasekėjai jau sėdėjo kalėjimuose, kai vis sklido ir sklido naujos žinios apie tyčiojimąsi ten iš jų ir kankinimus, kai nelaimės mastas prašoko visas prielaidas, kai teliko tik ši saujelė,— ko gera, nebūtum radęs tarp jų nė vieno, kas nebūtų susvyravęs savo tikėjime ir apimtas abejonių klausęs: kur Kristus? ir kodėl Jis leidžia, kad blogis taptų galingesnis už Dievą?

Vis dėlto tuo tarpu susirūpinę jie dar maldavo Jo gailestingumo, nes kiekvieno širdyje ligi šiol ruseno vilties kibirkštėlė, kad Jis ateis, sutremps blogį, nublokš į bedugnę Neroną ir įsiviešpataus pasaulyje... Jie dar žvelgė į dangų, dar klausėsi, dar meldėsi su virpuliu. Ir Vinicijus, nuolat kartodamas: „Kristau, pasigailėk!“, ėmė nirti į tokią pat ekstazę kaip kadaise fosoriaus lūšnelėje. Štai jie šaukiasi Jo iš pačių savo skausmo versmių, iš gilumos, štai Jo šaukiasi Petras, tai galgi ims ir prasivers dangus, sudrebės žemė iš pamatų, ir nužengs Jis, neregėtame spindesyje, su žvaigždėmis po kojų, gailestingas, bet rūstus, ir išaukštins ištikimuosius savo, ir nutrenks bedugnėms praryti persekiotojus.

Vinicijus užsidengė rankomis veidą ir pripuolė prie žemės. Staiga jį apgaubė tyla, tarsi baimė būtų užčiaupusi lūpose šauksmus visiems čia susirinkusiems. Ir jam pasirodė, kad pagaliau turi kažkas įvykti, kad išmuš stebuklo valanda. Buvo įsitikinęs, kad vos tik pakils ir pravers akis, išvys šviesą, nuo kurios aks mirtingųjų vyzdžiai, ir išgirs balsą, nuo kurio apmiršta širdys.

Tačiau tebebuvo tyla. Sudrumstė ją pagaliau moters rauda.

Vinicijus pakilo ir padėrusiomis akimis ėmė žvalgytis.

Pašiūrėje vietoje nežemiško švytėjimo mirkčiojo blyškios žibintų liepsnelės, o pro stogo plyšius krintanti mėnesiena pripildė ją sidabrinės šviesos. Žmonės klūpojo šalia Vinicijaus, tylomis kėlė ašaromis patvinusias akis į kryžių, šen ten buvo girdėti raudos, o iš lauko aidėjo atsargūs stovinčių sargyboje švilpčiojimai. Štai pakilo Petras ir, atsisukęs į žmones, tarė:

— Vaikai, pakelkite širdis į Išganytoją mūsų ir paaukokite Jam savo ašaras.

Ir nutilo.

Staiga tarp susirinkusiųjų atsiliepė moters balsas, pilnas graudaus skundo ir begalinio sielvarto:

— Aš, našlė, turėjau vienatinį sūnų, kuris mane maitino... Sugrąžink jį man, tėve!

Vėl stojo tylos valandėlė. Petras stovėjo prieš klūpančius žmones, senas, susirūpinęs, ir jiems atrodė šią akimirką tikras karšinčius ir paliegėlis.

Tada ėmė skųstis kitas balsas:

— Budeliai išniekino mano dukteris, ir Kristus leido!

Paskui trečias:

— Likau viena su vaikais, o kai mane sugaus, kas jiems duos duonos ir vandens?

Paskui ketvirtas:

— Liną, kurį buvo palikę, dabar paėmė ir atidavė kankinti, tėve!

Paskui penktas:

— Kai sugrįšime namo, mus sučiups pretorionai. Mes nežinome, kur slėptis.

— Vargas mums! Kas mus užstos?

Taip nakties tyloje skambėjo skundas po skundo. Senas žvejys primerkė akis ir lingavo savo baltą galvą dėl tų žmonių skausmo ir nerimo. Vėl įsiviešpatavo tyla, tiktai stovintieji sargyboje tyliai švilpčiojo už pašiūrės.

Vinicijus dar kartą buvo bepuoląs veržtis per žmones prie Apaštalo ir paprašyti jį pagalbos, bet staiga jam pasivaideno tarsi praraja, kurios reginys pakirto jam kojas. Kas bus, jeigu Apaštalas prisipažins esąs bejėgis, jeigu patvirtins, kad Romos cezaris galingesnis už Kristų Nazarietį? Nuo šios minties iš siaubo jam plaukai pasišiaušė ant galvos, nes pajuto, kad tada į tą prarają nugarmės ne tik jo vilčių trupiniai, bet ir jis pats, ir jo Ligija, ir jo Kristaus meilė, ir jo tikėjimas — viskas, kuo gyveno, ir pasiliks tik mirtis ir naktis lyg jūra bekraštė.

O tuo metu Petras ėmė kalbėti iš pradžių tokiu tyliu balsu, kad vos buvo girdėti:

— Vaikai mano! Golgotos kalne regėjau, kaip Dievą kalė prie kryžiaus. Girdėjau plaktukų smūgius ir mačiau, kaip kryžių pakėlė aukštyn, kad minios žiūrėtų, kaip miršta žmogaus Sūnus...

.....

...Ir mačiau, kaip jam atvėrė šoną ir kaip numirė. Ir tada, eidamas tolyn nuo kryžiaus, šaukiau skausme, kaip ir jūs šaukiate: „Vargas! Vargas! Viešpatie! Tu gi Dievas! Kodėl šitaip leidai, kodėl numirei ir kodėl suspaudei širdis mums, kurie tikėjome, kad ateis Tavo karalystė?..“

...O Jis, mūsų Viešpats ir mūsų Dievas, trečią dieną prisikėlė iš numirusių ir buvo tarp mūsų, kol didžiausiame spindesyje įžengė į savo karalystę...

O mes, pamatę silpną tikėjimą savo, įgavome širdies stiprybės ir nuo tol sėjame Jo sėklą...

.....

Paskui, atsigręžęs į tą pusę, iš kur kilo pirmasis skundas, ėmė kalbėti jau stipresniu balsu:

— Ko skundžiatės?.. Dievas pats atsidavė kančioms ir mirčiai, o jūs norite, kad jus nuo jos užstotų? Silpno tikėjimo žmonės! Negi nesupratote Jo mokslo, negi Jis tik šitą gyvenimą jums pažadėjo? Štai Jis žengia pas jus ir sako: „Eikite mano keliu“, štai pakelia jus prie savęs, o jūs kabinatės rankomis už žemės šaukdami: „Viešpatie, gelbėk!“ Aš, tik dulkelė prieš Dievą, bet jums — Dievo Apaštalas ir vietininkas, sakau Kristaus vardu: ne mirtis jūsų laukia, o gyvenimas, ne kančios, o neišsenkanti palaima, ne ašaros ir dejonės, o giesmės, ne vergija, o viešpatavimas! Aš, Dievo Apaštalas, sakau tau, našle: sūnus tavo nemirs, tiktai atgims šlovėje amžinam gyvenimui, ir tu susijungsi su juo! Tau, tėve, kurio nekaltas dukteris suteršė budeliai, pažadu, kad atrasi jas baltesnes už Hebrono lelijas! Jums, motinos, kurios būsite atplėštos nuo našlaičių, jums, kurie neteksite tėvų, jums, kurie skundžiatės, jums, kurie regėsite mylimų žmonių mirtį, jums, susikrimtusiems, nelaimingiems, neramiems, ir jums, kurie turėsite mirti, Kristaus vardu sakau, kad pabusite kaip iš miego amžinam budėjimui ir pakilsite iš nakties į Dievo šviesą. Vardan Kristaus, tenukrinta giedravalkis nuo akių jūsų ir tesušyla širdys!

Taip taręs, iškėlė ranką lyg įsakydamas, o jie pajuto atgijusį kraują gyslose ir kartu virpulį visame kūne, nes prieš juos jau stovėjo ne karšinčius, ne galadienis senis, o valdovas, kuris ėmė jų sielas ir kėlė jas iš dulkių ir susikrimtimo.

— Amen! — sušuko keli balsai.

Iš Apaštalo akių tvieskė vis stipresnė šviesa, iš jo spinduliavo jėga, spinduliavo didybė, spinduliavo šventumas. Galvos palinko prieš jį, o jis, kai nutilo „amen“, kalbėjo toliau:

— Sėkite su ašaromis, kad pjautumėte linksmybėje. Kodėl bijote piktos galybės? Virš žemės, virš Romos, virš miesto mūrų yra Viešpats, kuris gyvena jumyse. Akmenys bus šlapi nuo ašarų, smėlis permirks kraujų, kapai bus pilni jūsų kūnų, o aš jums sakau: jūs nugalėtojai! Viešpats ateina nukariauti šito piktadarybių, priespaudos ir puikybės miesto, o jūs — Jo kariai! Ir kaip Jis pats savo kančiomis ir krauju yra atpirkęs pasaulio nuodėmes, lygiai taip nori, kad jūs savo kančiomis ir krauju atpirktumėte šį nedorybių lizdą!.. Štai Jis skelbia jums mano lūpomis!

Ir susiėmė rankas, akis pakėlė aukštyn, o klausytojams kone sus-

tojo plakusios širdys krūtinėje, nes pajuto, kad jis mato kažką, kas neskirta regėti jų mirtingiems vyzdžiams.

Jo veidas persimainė ir, skaisčiai nušvitęs, kiek laiko žiūrėjo tylėdamas, lyg žado netekęs iš susižavėjimo, bet po valandėlės vėl prabilo:

— Tu esi, Viešpatie, ir rodai man kelius, kur eiti!.. Kodėl gi taip, o Kristau!.. Ne Jeruzalėje, bet šitoje šėtono tvirtovėje nori įsteigti sostinę savo? Čia, iš šitų ašarų ir šito kraujo nori pastatyti savo bažnyčią? Čia, kur šiandien viešpatauja Neronas, turi įsikurti amžinoji Tavo karalystė? O Viešpatie, Viešpatie! Ir liepi šiems sielvarto prislėgtiesiems iš savo kaulų pakloti pamatus pasaulio Sionui, o mano dvasiai — valdyti juos ir visas žemės tautas?.. Ir įlieji iš šaltinio stiprybės silpniesiems, kad taptų stiprūs, ir liepi man ganyti Tavo avelių kaimenę iki amžių galo... O, būk pagarbintas savo sprendimais, Tu, kuris įsakai mums nugalėti. Hosanna! Hosanna!..

Tie, kurie buvo sielvarto prislėgti, atsitiesė, tuos, kurie abejojo, atgaivino vilties upelis. Vieni balsai ėmė iš karto šaukti: „Hosanna!“, kiti: „Dėl Kristaus!“, paskui stojo tyla. Ryškūs vasaros žaibai tvieskė pašiūrės vidų ir nublyškusius iš susijaudinimo veidus.

Įsmeigęs akis į savo reginį, Petras dar ilgai meldėsi, bet pagaliau pabudo, atgręžė į susirinkusius pilną įkvėpimo ir šviesos veidą ir tarė:

— Kaip Viešpats nugalėjo jumyse abejones, taip ir jūs eikite nugalėti Jo vardu!

Ir nors jau žinojo, kad jie nugalės, nors žinojo, kas išaugs iš jų ašarų ir kraujo, bet jo balsas sudrebėjo iš susijaudinimo, kai pradėjo juos laiminti žegnodamas ir kalbėjo:

— O dabar laiminu jus, vaikai mano, kančioms, mirčiai ir amžinybei!

Tačiau jie apspito jį ir šaukė: „Mes jau pasirengę, bet tu, šventas žmogau, saugokis, nes tu vietininkas, vykdai Kristaus valią!“ Taip kalbėdami, jie graibstė jo rūbą, o jis dėjo rankas jiems ant galvų ir laimino kiekvieną atskirai, kaip tėvas laimina vaikus, siunčiamus į tolimą kelionę.

Ir visi ėjo iš pašiūrės, nes skubėjo namo, o iš jų — į kalėjimus ir į areną. Jų mintys atitrūko nuo žemės, sielos skriejo į amžinybę, o jie žengė lyg per sapną arba ekstazėje stoti su savo vidine jėga prieš „bestijos“ jėgą ir žiaurumą.

Apaštalą paėmė Nerėjus, Pudento tarnas, ir vedė slaptu taku

per vynuogyną į savo namus. Tačiau šviesią naktį paskui juos sekė Vinicijus, ir kai tie pasiekė Nerėjaus namelį, jis puolė staiga Apaštalui po kojų.

O šis, jį pažinęs, paklausė:

— Ko nori, sūnau?

Tačiau Vinicijus po viso to, ką buvo girdėjęs pašiūrėje, nebedrįso nieko maldauti, tik abiem rankomis apkabinęs jo kojas kūkčiodamas prispaudė prie jų kaktą, šituo bežadžiu būdu šaukdamasis pasigailėjimo.

Apaštalas tarė:

— Žinau. Paėmė merginą, kurią mylėjai. Melskis už ją.

— Tėve! — sudejavo Vinicijus, dar stipriau apkabindamas Apaštalo kojas.— Tėve! Aš menkas kirminas, bet tu pažinojai Kristų, tu Jį maldauk, tu užstok ją.

Ir drebėjo iš skausmo it lapas, daužė kakta žemę, nes, patyręs Apaštalo galią, žinojo, kad jis vienintelis jam įstengtų ją sugrąžinti.

Petrą sujaudino tas sielvartas. Prisiminė, kaip kadaise Ligija, sugniuždyta Krispo, gulėjo va taip po jo kojų, melsdama pasigailėjimo. Prisiminė ją pakėlęs ir paguodęs, tad dabar pakėlė Vinicijų:

— Sūneli,— tarė,— aš melsiuosi už ją, bet tu prisimink, ką kalbėjau tiems abejojantiems: pats Dievas perėjo per kryžiaus kančią, ir prisimink, kad po šio gyvenimo prasideda kitas, amžinas.

— Aš žinau!.. Girdėjau,— atsakė Vinicijus, pabalusiomis lūpomis gaudydamas orą,— bet matai, tėve... negaliu! Jeigu reikia kraujo, prašyk Kristų, kad imtų mano... Aš karys. Tegu man padvigubina, tegu patrigubina kančias, skirtas jai, aš atlaikysiu, bet ją tegu išgelbėja! Ji dar kūdikis, tėve, o Jis galingesnis už cezarį, tikiu — galingesnis! Tu gi ir pats ją mylėjai. Tu gi mus palaiminai! Ji dar nekaltas kūdikis!..

Jis vėl pasilenkė ir priglaudęs veidą prie Petro kelių ėmė kartoti:

— Tu gi pažinojai Kristų, tėve, tu gi pažinojai, Jis tave išklausys! Užstok ją!

O Petras užmerkė akis ir karštai meldėsi.

Vasaros žaibai vėl pradėjo blykčioti padangėje. Jų šviesoje Vinicijus žiūrėjo į Apaštalo lūpas, laukdamas iš jų gyvenimo arba mirties nuosprendžio. Tyloje buvo girdėti vynuogynuose rykaujančios putpelės ir duslus, tolimas dundesys manieţuose palei Via Salaria.

— Vinicijau,— pagaliau paklausė Apaštalas,—ar tu tiki?

— Tėve, jei netikėčiau, argi būčiau į čia atėjęs? — atsakė Vinicijus.

— Tada tikėk iki galo, nes tikėjimas kalnus verčia. Taigi jeigu net matytum tą mergaitę po budelio kirviu arba liūto nasruose, vis tiek dar tikėk, kad Kristus ją gali išgelbėti. Tikėk ir melskis į Jį, o aš melsiuos kartu su tavimi.

Paskui pakėlė galvą į dangų ir balsiai prabilo:

— Kristau gailestingasai, pažvelk į šitą susopusią širdį ir paguosk ją! Kristau gailestingasai, padvelk švelniai į savo avinėlio vilnas! Kristau gailestingasai, kuris prašei Tėvą nukreipti kartybių taurę nuo lūpų Tavo, nukreipk ją nuo šito Tavo tarno lūpų! Amen!

O Vinicijus, tiesdamas rankas į žvaigždes, dejuodamas kalbėjo:

— O Kristau! Aš Tavo! Paimk mane vietoj jos!

Rytuose dangus pradėjo brėkšti.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT KETVIRTAS

Palikęs Apaštalą, Vinicijus ėjo į kalėjimą vilčių atgaivinta širdimi. Kažkur jos gelmėse dar šaukė sielvartas ir siaubas, bet jis slopino šiuos balsus. Atrodė neįmanoma, kad Dievo vietininko užtarimas ir jo maldos galia imtų ir liktų be pasekmių. Jis bijojo prarasti viltį, bijojo abejonių. „Tikėsiu Jo gailestingumu,— kalbėjo sau,— nors ją išvysčiau liūto nasruose“. Taip galvodamas, nors ir drebėjo širdis, o šaltas prakaitas pylė smilkinius, jis tikėjo. Dabar kiekvienas jo širdies dūžis buvo malda. Pradėjo suprasti, kad tikėjimas kalnus verčia, nes pajuto viduje kažkokią keistą jėgą, kurios nepažino anksčiau. Jam atrodė, kad su ja įstengs nuveikti tokius darbus, kurių dar vakar nebūtų valiojęs. Tarpais vaidenosi, kad blogybė lyg ir praslinko. Kai sielvartas atsiliepdavo širdyje dejone, jis prisimindavo tą naktį ir tą šventą žilagalvio veidą, su malda pakeltą į dangų. „Ne! Kristus neatsakys pirmajam savo mokiniui ir kaimenės ganytojui! Kristus jam neatsakys, aš tuo neabejoju!“

Ir bėgo į kalėjimą kaip geros naujienos skelbėjas.

Tačiau čia jo laukė netikėtumas.

Pretorionų sargybiniai, besikeičiantys prie Mamertinų kalėjimo, jau visi jį pažinojo ir paprastai nedarydavo jam jokių kliūčių, bet šį kartą grandinė nepakilo, užtat priėjo šimtininkas ir jam tarė:

— Atleisk, kilnusis tribūne, šiandien duotas įsakymas nieko neįleisti.

— Įsakymas? — pakartojo blykšdamas Vinicijus.

Karys užjaučiamai į jį pasižiūrėjo ir atsakė:

— Taip, pone. Cezario įsakymas. Kalėjime daug ligonių, ir galbūt valdžia bijo, kad lankytojai neišnešiotų ligų po miestą.

— Tačiau sakei, kad įsakymai tiktai šiai dienai?

— Vidudienį keičiasi sargyba.

Vinicijus nutilo ir nusidengė galvą, nes jam atrodė, kad ant jos užvožtas pileolas[165] yra alavinis.

Tuo metu karys priėjo arčiau ir prislopintu balsu tarė:

— Nusiramink, pone. Sargai ir Ursas budi prie jos.

Taip pasakęs, pasilenkė ir akimoju ant akmeninės plytos savo ilgu gališku kardu nubraižė žuvį.

Vinicijus greitai žvilgtelėjo į jį.

— ...Ir tu pretorionas?..

— Kol dar neatsidūriau ten...— atsakė karys, rodydamas į kalėjimą.

— Ir aš garbinu Kristų.

— Tegu bus pagarbintas vardas Jo! Žinau, pone. Negaliu tavęs įleisti į kalėjimą, bet jeigu parašysi laišką, aš jį atiduosiu sargams.

— Dėkui tau, broli.

Ir paspaudęs kariui ranką nuėjo. Pileolas jau nebeslėgė kaip alavinis. Ryto saulė pakilo virš kalėjimo mūrų, ir su jos spindesiu Vinicijaus širdis vėl ėmė atsigauti. Tas karys krikščionis jam buvo tarsi naujas Kristaus galybės paliudijimas. Po valandėlės sustojo ir, įsmeigęs akis į rausvus debesis, pakibusius ties Kapitolijumi ir Statoro šventykla, ištarė:

„Nemačiau jos šiandien, Viešpatie, bet tikiu Tavo gailestingumu".

Namie jo laukė Petronijus, kuris, kaip visada „naktį diena paversdamas", tik neseniai buvo sugrįžęs. Tačiau jau spėjo išsimaudyti ir įsitrinti kvepalais prieš miegą.

— Turiu tau naujienų,— tarė.— Buvau šiandien pas Tulijų Senecioną, ten buvo ir cezaris. Nežinau, kodėl Augustai šovė į galvą atsivesti drauge ir mažąjį Rufijų... Gal kad savo žavumu suminkštintų cezario širdį. Tačiau nelaimė, vaikas, marinamas miego, užsnūdo deklamacijos metu kaip kadaise Vespasianas, o tai pamatęs Ahenobarbas paleido į jį taurę ir sunkiai sužalojo. Popėja apalpo, bet visi

kiti girdėjo, kaip cezaris pasakė: „Įgriso man šitas pasturlakas!“, o tu pats žinai, kad tai reiškia mirtį!

— Virš Augustos pakibo Dievo bausmė,— atsiliepė Vinicijus,— bet kodėl tu man tai sakai?

— Sakau todėl, kad tave ir Ligiją persekiojo Popėjos rūstybė, o dabar ji, užsiėmusi savo nelaime, gal atsisakys keršto ir bus lengviau perkalbama. Matysiu ją šį vakarą ir pasikalbėsiu.

— Dėkui tau. Praneši man gerų naujienų.

— O tu išsimaudyk ir pailsėk. Tavo lūpos pamėlusios, iš tavęs likęs tik šešėlis.

Tačiau Vinicijus paklausė:

— O ar nebuvo kalbama, kada bus pirmas ludus matutinus*?

— Po dešimties dienų. Tačiau pirmiau ves iš kitų kalėjimų. Kuo daugiau mums liks laiko, tuo geriau. Dar ne viskas prarasta.

Taip sakydamas, jis jau pats nebetikėjo savo žodžiais, nes puikiai žinojo, kad jeigu cezaris, atsiliepdamas į Alituro prašymą, surado skambų posakį, kuriame save palygino su Brutu, tai Ligijai nebėra išsigelbėjimo. Iš gailesčio taip pat nuslėpė, ką girdėjo Seneciono namuose, būtent: cezaris ir Tigelinas sutarė atrinkti sau ir savo bičiuliams gražiausių krikščionių merginų ir išniekinti jas prieš kankinimus, o likusias atiduoti pačią žaidynių dieną pretorionams ir bestiarijams.

Žinodamas, kad Vinicijus jokiu būdu nepanorės pergyventi Ligijos, tuo tarpu sąmoningai stiprino jo širdyje viltį, iš dalies iš užuojautos, iš dalies todėl, jog šiam estetui buvo svarbu taip pat, kad Vinicijus, jeigu reikės mirti, numirtų gražus, nesunykusiu ir nepajuodusiu iš skausmo ir nemigos veidu.

— Pasakysiu šiandien Augustai,— aiškino jis,— maždaug taip: „Išgelbėk Ligiją Vinicijui, o aš tau išgelbėsiu Rufiją“. Aš apie tai tikrai galvosiu. Kalbantis su Ahenobarbu, tinkamu laiku ištartas vienas žodis gali ką nors išgelbėti arba pražudyti. Blogiausiu atveju bent laimėsime laiko.

— Dėkui tau,— pakartojo Vinicijus.

— Geriausiai man padėkosi, kai pasistiprinsi ir pailsėsi. Prisiekiu Atėne! Odisėjas ir didžiausioje nelaimėje galvojo apie miegą ir valgį. Juk tikriausiai visą naktį praleidai kalėjime.

— Ne,— atsakė Vinicijus.— Ketinau eiti į kalėjimą dabar, bet

* Rytinės žaidynės (*lot.*).

yra įsakymas nieko neįleisti. Sužinok, Petronijau, ar tas įsakymas duotas tik šiai dienai, ar iki pat žaidynių pradžios.

— Sužinosiu šią naktį, o rytoj rytą pasakysiu tau, ar ilgam ir kodėl toks įsakymas duotas. O dabar, nors ir Helijas susirūpinęs nusileistų į kimerų šalį, einu miegoti, o tu pasek manimi.

Ir abu išsiskyrė, bet Vinicijus nuėjo į biblioteką rašyti laiško Ligijai.

Pabaigęs pats nunešė ir įteikė krikščioniui šimtininkui, kuris tučtuojau su juo nuėjo į kalėjimą. Po valandėlės sugrįžo su Ligijos sveikinimais ir savo pažadu dar šiandien atnešti atsakymą.

Tačiau Vinicijus nebenorėjo eiti namo ir atsisėdęs ant akmens ėmė laukti Ligijos laiško. Saulė įkopė jau aukštai į padangę, ir per Clivus Argentarius* kaip paprastai plaukė žmonių minios į Forumą. Pardavėjai garsiai siūlė prekes, būrėjos piršo praeiviams savo paslaugas, piliečiai oriais žingsniais traukė prie rostrų[166] pasiklausyti atsitiktinių oratorių arba pasidalyti tarp savęs paskutinėmis naujienomis. Vis labiau svilinant kaitrai, dykūnų būriai slėpėsi po šventyklų portikais, iš po kurių be atvangos nardė, triukšmingai pliaukšėjo sparnais pulkai balandžių, švytruodami baltomis plunksnomis saulės spindesyje ir dangaus žydrynėje.

Nuo pernelyg ryškios šviesos, veikiant klegesiui, šilumai ir nežmoniškam nuovargiui, Vinicijui ėmė lipti akys. Monotoniški čia pat morą žaidžiančių vaikinų šūksniai, ritmingi kareivių žingsniai liūliuote liūliavo. Kelis kartus dar pakėlė galvą, vedė akimis per kalėjimą, paskui atrėmė ją į akmeninės sienos iškyšulį, atsiduso kaip vaikas po ilgo verksmo ir užmigo.

Ir tučtuojau jį apniko reginiai. Jam vaidenosi, kad naktį neša ant rankų Ligiją per nepažįstamą vynuogyną, o priešakyje eina Pomponija Grecina su žiburiu rankoje ir šviečia. Kažkoks balsas, tarsi Petronijaus, šaukė jam iš tolo: „Grįžk!“ Tačiau jis neklausė to šauksmo ir žengė toliau paskui Pomponiją, kol priėjo namelį, kur tarpduryje stovėjo Apaštalas Petras. Tada jis parodė jam Ligiją ir tarė: „Mes einame iš arenos, tėve, tik negalime jos pažadinti, pažadink tu“. Tačiau Petras atsakė: „Kristus pats ateis jos pažadinti!“

Paskui vaizdai ėmė maišytis. Matė per sapną Neroną ir Popėją, laikančią ant rankų mažąjį Rufijų su kruvina kakta, kurią plovė Petronijus, ir Tigeliną, barstantį pelenais stalą su brangiais patiekalais, ir Vitelijų, ryjantį tuos patiekalus, ir daugybę kitų besivai-

* Sidabrinė kalva (*lot.*).

šinančių augustionų. Jis pats gulėjo šalia Ligijos, bet tarp stalų vaikščiojo liūtai, jiems iš gelsvų barzdų tekėjo kraujas. Ligija prašėsi išvedama, o jį apėmė toks baisus silpnumas, kad negalėjo nė pasijudinti. Paskui tuose reginiuose jam užėjo dar didesnis bejėgiškumas, ir pagaliau viskas paskendo juodžiausioje tamsoje.

Iš gilaus miego jį pagaliau pažadino kaitra ir šauksmai šalia tos vietos, kur jis sėdėjo. Vinicijus pasitrynė akis: gatvėje knibždėte knibždėjo žmonių, bet du bėgikai, apsitaisę geltonomis tunikomis, ilgomis kartimis sklaidė minią, šaukdami ir darydami taką puošniai lektikai, kurią nešė keturi stiprūs vergai egiptiečiai.

Lektikoje sėdėjo kažkoks žmogus baltais apdarais, jo veido nebuvo gerai matyti, nes prie akių laikė prisikišęs papiruso ritinį ir kažką atidžiai skaitė.

— Kelią tauriajam augustionui! — šaukė bėgikai.

Tačiau gatvė buvo taip prisigrūdusi, kad lektika turėjo valandėlę sustoti. Tada augustionas nekantriai nuleido papiruso ritinį, iškišo galvą ir šūktelėjo:

— Išvaikykite tuos niekšus! Greičiau!

Staiga pamatęs Vinicijų, įtraukė galvą atgal ir greitai pakėlė prie akių papirusą.

O Vinicijus perbraukė sau ranka per kaktą, manydamas, kad tebesapnuoja.

Lektikoje sėdėjo Chilonas.

Tuo tarpu bėgikai skynė kelią, ir egiptiečiai jau buvo bežengią toliau, bet ūmai jaunasis tribūnas, kuriam vienu akimoju nušvito daugelis anksčiau nesuprantamų dalykų, priėjo prie lektikos.

— Sveikinu tave, Chilonai! — tarė.

— Sveikas, jaunuoli,— oriai ir išdidžiai atsakė graikas, stengdamasis išlaikyti ramų veidą, nors širdyje tos ramybės nebuvo,— bet netrukdyk man, nes skubu pas savo bičiulį, taurųjį Tigeliną.

O Vinicijus, įsikibęs į lektikos kraštą, pasilenkė prie jo ir, žiūrėdamas tiesiai į akis, tarė prislopintu balsu:

— Tu išdavei Ligiją?..

— O Memnono kolose! — sušuko išsigandęs Chilonas.

Tačiau Vinicijaus akyse nebuvo grasinimo, tad graiko baimė beregint išgaravo. Pagalvojo, kad jis vis dėlto yra Tigelino ir paties cezario globoje, atseit tokių galybių, prieš kurias visi dreba, be to, jį saugo stiprūs vergai, o Vinicijus štai stovi beginklis, iškankintu veidu ir palinkęs nuo skausmo.

Ši mintis jį padrąsino. Jis įsmeigė į Vinicijų akis su paraudusiais ratilais aplinkui ir atsakydamas sušnibždėjo:

— O tu, kai aš miriau iš bado, liepei mane nuplakti.

Valandėlę abu nutilo, paskui vėl atsiliepė duslus Vinicijaus balsas:

— Nuskriaudžiau tave, Chilonai!..

Tada graikas pakėlė galvą ir spragtelėjęs pirštais, o Romoje tai buvo nevertinimo ir paniekos ženklas, atsakė taip garsiai, kad visi galėtų girdėti:

— Bičiuli, jeigu turi kokį prašymą, ateik į mano namus Eskviline rytą, kai išsimaudęs aš priiminėju svečius ir klientus.

Ir mostelėjo ranka, o gavę šį ženklą egiptiečiai toliau nešė lektiką, ir geltonomis tunikomis apsitaisę vergai vėl ėmė šaukti mosuodami kartimis:

— Kelią tauriojo Chilono Chilonido lektikai! Kelią! Kelią!..

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT PENKTAS

Ligija greitosiomis parašytame ilgame laiške amžinai atsisveikino Vinicijų. Ji jau žinojo, kad kalėjimo niekam nebeleidžiama lankyti ir Vinicijų galės pamatyti tiktai iš arenos. Todėl prašė sužinoti, kada ateisianti jų eilė, ir kad jis būtų žaidynėse, nes ji norinti dar bent kartą gyva jį pamatyti. Jos laiške nebuvo baimės. Rašė, kad ir ji, ir kiti jau trokštą patekti į areną, kur atrasią išsivadavimą iš kalėjimo. Vylėsi, kad parvažiuosianti Pomponija su Aulu, tad meldė, kad ir jie ateitų. Kiekviename jos žodyje švietė aiški ekstazė ir tas visų kalinių atitrūkimas nuo gyvenimo, o kartu nepalaužiamas tikėjimas, kad žadiniai išsipildys po mirties. „Ar Kristus dabar,— rašė ji,— ar po mirties mane išvaduos, Jis mane pažadėjo tau, taigi aš tavo“. Ir meldė jį negailauti jos ir nepasiduoti sielvartui. Mirtis jai nereiškė įžadų nutraukimo. Su vaikišku patiklumu ji teigė Vinicijui, kad netrukus po kančių arenoje pasakysianti Kristui, jog Romoje likęs jos sužieduotinis, Markas, pasiilgęs jos visa širdimi. Ir svajojo, kad Kristus gal leisiąs jos sielai sugrįžti valandėlę pas jį, kad galėtų pasakyti, jog ji gyvenanti, jog kančių neatsimenanti ir esanti laiminga. Visas jos laiškas alsavo laime ir didžiule viltimi. Jame tebuvo vienas prašymas, susijęs su žemiškais reikalais: kad Vinicijus paimtų jos kūną iš spo-

liarijaus[167] ir palaidotų kaip savo žmoną kriptoje, kurioje kada nors pats atgulsiąs.

Jis skaitė šį laišką plyštančia širdimi, bet drauge jam atrodė neįmanoma, kad Ligija turėtų žūti nuo laukinių žvėrių dantų ir kad Kristus jos nepasigailėtų. Tačiau kaip tik tuo rėmėsi jo viltis ir pasitikėjimas. Sugrįžęs namo parašė atsakymą, kad kasdien ateisiąs prie Tuliano mūrų laukti, kol Kristus sutrupinsiąs sienas ir ją atiduosiąs jam. Prašė tikėti, kad Jis galįs jam ją sugrąžinti netgi iš cirko, kad Didysis Apaštalas to maldaująs Jį, ir išvadavimo valanda arti. Atsivertėlis centurionas turėjo įduoti jai šį laišką rytoj.

Tačiau kai rytojaus dieną Vinicijus atėjo prie kalėjimo, palikęs rikiuotę šimtininkas pats prie jo prisiartino ir tarė:

— Paklausyk manęs, pone. Kristus, kuris tave bandė, parodė tau savo malonę. Šią naktį buvo atėję cezario ir prefekto atleistiniai atrinkti išniekinimui krikščionių merginų, teiravosi ir tavo mylimosios, bet Viešpats mūsų atsiuntė jai karštligę, nuo kurios Tuliane miršta krikščionys, ir ji liko. Vakar vakare jau gulėjo be sąmonės, ir tegu bus pagarbintas Išganytojo vardas, kadangi ta liga, ją išgelbėjusi nuo gėdos, gali išgelbėti ir nuo mirties.

Vinicijus atsirėmė ranka į kario antpetį, kad neparkristų, o tas kalbėjo toliau:

— Dėkok Viešpaties gailestingumui. Liną buvo pagrobę ir nutempę kankinti, bet matydami, kad merdi, atidavė atgal. Gal ir tau dabar ją atiduos, o Kristus grąžins jai sveikatą.

Jaunasis tribūnas dar valandėlę pastovėjo nuleidęs galvą, paskui pakėlė ją ir tyliai tarė:

— Taip, taip, šimtininke. Kristus, išgelbėjęs ją nuo gėdos, išgelbės ir nuo mirties.

Ir išsėdėjęs prie kalėjimo sienų iki vakaro, sugrįžo namo pasiųsti savo žmonių paimti Liną ir pernešti į vieną savo užmiesčio dvarų.

Tačiau Petronijus, viską sužinojęs, ryžosi dar veikti. Jau kartą buvo aplankęs Augustą, o dabar nuvyko antrą kartą. Rado ją prie mažojo Rufijaus patalo. Vaikas su pramušta galva karščiuodamas kliedėjo, motina stengėsi jį gelbėti susikrimtusi, plyštančia širdimi, nes jeigu ir išgelbės, tai gal tik tam, kad netrukus žūtų baisesne mirtimi.

Paskendusi vien savo skausme, ji net nenorėjo klausyti apie Viniciją ir Ligiją, bet Petronijus ją pagąsdino. „Įžeidei,— pasakė jai,— naują nežinomą dievybę. Tu, Augusta, rodos, garbini hebrajų

Jehovą, o krikščionys tvirtina, kad Kristus — jo sūnus, taigi pagalvok, ar neužsitraukei tėvo rūstybės. Ir nežinia, gal tai, kas įvyko, yra jų kerštas ir Rufijaus gyvybė priklauso nuo to, kaip tu pasielgsi".

— Ko tu nori iš manęs? — paklausė išsigandusi Popėja.

— Permaldauk užrūstintas dievybes.

— Kaip?

— Ligija serga. Paveik cezarį ar Tigeliną, kad ją atiduotų Vinicijui.

Ji nusiminusi paklausė:

— Tu manai, kad aš galiu?

— Tada gali ką kita. Jeigu Ligija pasveiks, ji turės žengti į mirtį. Eik į Vestos šventyklą ir paprašyk, kad virgo magna* lyg atsitiktinai atsidurtų prie Tuliano tuo metu, kai kaliniai bus vedami mirti, ir lieptų paleisti tą merginą. Didžioji vestalė tau neatsakys.

— O jeigu Ligija mirs nuo karštligės?

— Krikščionys teigia, kad Kristus kerštingas, bet teisingas, gal Jį permaldausi jau vien savo ketinimu.

— Tegu parodo man kokį ženklą, kad išgelbės Rufijų.

Petronijus gūžtelėjo pečiais.

— Aš atėjau ne kaip jo pasiuntinys, o dieviškoji, tik sakau tau: verčiau taikiai sugyvenk su visomis dievybėmis — ir Romos, ir svetimomis.

— Aš nueisiu! — ištarė palūžusiu balsu Popėja.

Petronijus giliai atsiduso.

„Pagaliau šio to pasiekiau!" — pagalvojo.

Sugrįžęs namo, pasakė Vinicijui:

— Melsk savo dievą, kad Ligija nenumirtų nuo karštligės, nes jeigu nenumirs, tai didžioji vestalė lieps ją paleisti. Pati Augusta ją šito prašys.

Vinicijus pasižiūrėjo į jį karštligiškai žvilgančiomis akimis ir atsakė:

— Ją paleis į laisvę Kristus.

O Popėja, dėl Rufijaus išgelbėjimo pasiryžusi deginti hekatombes visiems pasaulio dievams, dar tą patį vakarą nuvyko į Forumą pas vestales, sergantį vaiką patikėjusi slaugyti ištikimai nešiotei Silvijai, kuri ir ją pačią užaugino.

Tačiau Palatine nuosprendis vaikui jau buvo padarytas. Vos tik valdovės lektika dingo už Didžiųjų vartų, į kambarį, kur gulėjo

* Didžioji mergelė (*lot.*).

mažasis Rufijus, įėjo du cezario atleistiniai, vienas jų puolė senąją Silviją ir užgniaužė jai burną, o kitas, pagriebęs varinę Sfinkso statulėlę, vienu smūgiu ją apsvaigino.

Tada priėjo prie Rufijaus. Iškamuotas karštligės, be sąmonės berniukas nesuvokė, kas aplink jį darosi, šypsojosi jiems ir merkė savo gražias akutes, tarsi stengdamasis juos pažinti. Tačiau jie, nurišę auklei juostą, vadinamą cingulu, apvyniojo jam ant kaklo ir ėmė smaugti. Vaikas, vos kartą šūktelėjęs motiną, lengvai užgeso. Po to, įvynioję kūnelį į paklodę ir sėdę ant laukiančių žirgų, išskubėjo į Ostiją, kur įmetė lavoną į jūrą.

Popėja, nesulaukusi virgo magna, kuri su kitomis vestalėmis buvo pas Vatinijų, netrukus sugrįžo į Palatiną. Radusi tuščią patalą ir sustingusį Silvijos kūną, apalpo, o atsitokėjusi ėmė rėkti, ir paklaikęs jos riksmas aidėjo visą naktį ir dar rytojaus dieną.

Tačiau trečią dieną cezaris jai liepė dalyvauti puotoje, tad, apsitaisiusi ametisto spalvos tunika, atėjo ir sėdėjo akmeniniu veidu, auksaplaukė, nebyli, nuostabiai graži ir grėsminga kaip mirties angelas.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT ŠEŠTAS

Kol Flavijai nebuvo pastatę Koliziejaus, Romos amfiteatrai buvo renčiami daugiausia iš medžio, tad beveik visi jie sudegė per gaisrą. Tačiau ruošdamasis pažadėtoms žaidynėms Neronas įsakė pastatyti keletą, tarp jų vieną didžiulį, kuriam tuoj po ugnies užgesinimo pradėta plukdyti jūra ir Tibru galingi rąstai, nukirsti Atlanto šlaituose. Kadangi žaidynės savo puikumu ir aukų skaičiumi turėjo pranokti visas ankstesnes, papildomai buvo rengiamos patalpos žmonėms ir žvėrims. Tūkstančiai meistrų dirbo statyboje dieną naktį. Statė, puošė be atokvėpio. Žmonės pasakojo apie nepaprastus atlošus, inkrustuotus variu, gintaru, dramblio kaulu, perlamutru ir užjūrio vėžlių šarvais. Palei sėdynių eiles nutiesti kanalai su šaltu kalnų vandeniu turėjo pastate palaikyti malonią vėsą netgi per didžiausias kaitras. Milžiniškas purpurinis velarijus saugojo nuo saulės spindulių. Tarp sėdynių eilių sustatyti smilkytuvai su arabiškais kvepalais, palubėje įtaisyti įrenginiai šlakstyti žiūrovams šafrano ir verbenų rasa. Garsūs architektai Severas ir Celeris parodė visą savo

išmanymą, kad sukurtų amfiteatrą, su niekuo nepalyginamą ir kartu talpinantį tokį skaičių smalsuolių, kokio ligi šiol nė vienas žinomas statinys nebuvo priglobęs.

Todėl tą dieną, kada turėjo prasidėti ludus matutinus, žioplių minios nuo aušros laukė vartų atidarymo, su pasimėgavimu klausėsi liūtų riaumojimo, kimaus panterų staugsmo ir šunų kaukimo. Dvi dienas žvėrių niekas nešėrė, tiktai iš tolo kaišiojo kruvinus mėsos gabalus, kad kuo labiau sužadintų jų įniršį ir alkį. Tarpais pratrūkdavo tokia laukinių balsų audra, kad žmonės palei cirką negalėdavo susikalbėti, o jautresni blykšdavo iš baimės. Tačiau su saulės patekėjimu cirko viduje suskambėjo skardžios, bet ramios giesmės, kurių susirinkusieji klausėsi nustebę, kartodami vieni kitiems: „Krikščionys! Krikščionys!“ Suimtųjų būrius sargybos atvedė į amfiteatrą dar naktį, ir ne iš vieno kalėjimo, kaip buvo ketinta iš pradžių, o iš visų po truputį. Minios žinojo, kad reginiai truks ištisas savaites ir mėnesius, bet ginčijosi, ar šiam kartui skirtas krikščionių skaičius bus sudorotas per vieną dieną. Traukiančių rytmečio giesmę vyrų, moterų ir vaikų buvo tiek daug, kad, žinovų manymu, nors ir po šimtą, po du šimtus aukų būtų išvaroma iš karto, žvėrys pavargs, prisisotins ir iki vakaro neįstengs visų sudraskyti. Kiti tvirtino, kad pernelyg didelis vienu metu arenoje pasirodančių aukų pulkas išblaškys dėmesį ir neleis deramai pasigrožėti reginiu. Vis labiau artėjant valandai, kada turėjo būti atidaryti į vidų vedantys koridoriai, vadinamieji vomitorijai, publika darėsi žvalesnė, linksmesnė, karščiau ginčijosi apie įvairius reginio reikalus. Ėmė burtis grupės, vieni labiau gyrė liūtų, kiti tigrų smarkumą draskant žmones. Šen bei ten žiūrovai ėjo lažybų. Tačiau daug kas aptarinėjo gladiatorius, kurie iššygiuos į areną iki krikščionių — ir vėl spietėsi čia samnitų, čia galų, čia mirmilonų, čia trakų ar retiarijų[168] šalininkų būriai. Anksti rytą didesni ar mažesni gladiatorių pulkeliai, vadovaujami globotojų, vadinamų lanistomis, pradėjo plaukti į amfiteatrą. Nenorėdami prieš laiką pervargti, jie ėjo be ginklų, dažnai visai nuogi, daug kas su žaliomis šakelėmis rankoje arba su gėlių vainikais, jauni, tokie gražūs ryto šviesoje, pilni gyvasties. Jų kūnai, žvilgantys alyva, galingi, tarsi iškalti iš marmuro, kėlė gražias formas mėgstančios minios susižavėjimą. Ji daugelį jų pažinojo, ir be paliovos skambėjo šūkiai: „Sveikas, Furnijau! Sveikas, Leo! Sveikas, Maksimai! Sveikas, Diomedai!“ Jaunos merginos sekė juos meilės pilnomis akimis, o jie dairėsi, kuri gražiausia, ir svaidė joms šmaikščius žodžius, tarsi jokie rūpesčiai jų

nebūtų slėgę, siuntė bučinius ir šaukė: „Apkabink, kol mirtis neapkabino!“ Paskui dingdavo už vartų, pro kuriuos daugeliui jau nebebus lemta išeiti. Tačiau vis nauji būriai blaškė minios dėmesį. Įkandin gladiatorių žengė ginkluoti rimbais mastigoforai, jų pareiga — pliekti ir skatinti kovotojus. Paskui mulai tempė į spoliarijų virtines vežimų su rietuvėmis medinių grabų. Juos pamačiusios, minios džiūgavo, iš jų skaičiaus spręsdamos apie reginio mastus. Toliau traukė vyrai, kurių pareiga — pribaigti sužeistuosius, ir aprengti jie buvo taip, kad kiekvienas būtų panašus į Charoną arba Merkurijų, po jų — cirko tvarkdariai, sėdynių dalytojai, paskui — vergai, valgių ir vėsinančių gėrimų išnešiotojai ir galiausiai — pretorionai, kuriuos kiekvienas cezaris amfiteatre visada laikė po ranka.

Pagaliau atsivėrė vomitorijai, ir minios griuvo į vidų. Tačiau susirinko tokia daugybė, kad plaukė ir plaukė ilgas valandas, net nuostabu, kad amfiteatras galėjo tokią aibę publikos sutalpinti. Pajutę žmonių kvapą, žvėrys ėmė dar įnirtingiau kaukti. Užimdama vietas minia gaudė cirke kaip bangos per audrą.

Apsuptas vigilų, pagaliau atvyko prefektas, o po jo jau nesibaigiančia virtine traukė lektikos su senatoriais, konsulais, pretoriais, edilais, viešųjų reikalų ir rūmų pareigūnais, pretorionų viršininkais, patricijais ir įžymiomis moterimis. Prieš kai kurias lektikas žengė liktoriai su kirviais rykščių ryšuliuose, kitas lydėjo vergų pulkai. Saulėje raibuliavo lektikų paauksinimai, balti ir įvairiaspalviai apdarai, plunksnos, auskarai, brangenybės, kirvių plienas. Iš cirko sklido šūksniai — tai minia sveikino įtakingus pareigūnus. Tarpais dar žengė nedideli būriai pretorionų.

Tačiau įvairių šventyklų žyniai pasirodė kiek vėliau, tik po jų buvo atneštos Vestos šventos mergelės, o jų priekyje ėjo liktoriai. Reginį buvo galima ir pradėti, visi laukė tik cezario, kuris taip pat nenorėjo erzinti senokai laukiančių žmonių ir, trokšdamas juos palenkti savo punktualumu, netrukus atvyko lydimas Augustos ir augustionų.

Petronijus atvyko su augustionais, kartu paėmęs į lektiką ir Vinicijų. Šis žinojo, kad Ligija serga ir guli be sąmonės, bet kadangi paskutinėmis dienomis įėjimas į kalėjimą buvo griežčiausiai saugomas ir seni sargybiniai pakeisti naujais, kuriems uždrausta kalbėtis su prižiūrėtojais bei teikti nors ir menkiausias žinias tiems, kas ateidavo teirautis apie kalinius, todėl Vinicijus nebuvo tikras, ar jos nėra tarp pirmos dienos reginiui skirtų aukų. Liūtams galėjo pasiųsti ir sergančią, ir be sąmonės. Tačiau kadangi aukos turėjo būti ap-

temptos žvėrių kailiais ir pulkais išvaromos į areną, tai joks žiūrovas negalėjo nei pažinti, nei pasitikrinti, ar viena jų daugiau, ar mažiau yra būryje. Sargai ir visi amfiteatro prižiūrėtojai buvo Vinicijaus papirkti, su bestiarijais susitarta, kad jie paslėpsią Ligiją kokioje tamsioje amfiteatro kertėje, o naktį perduosią jaunojo patricijaus patikėtiniui, kuris tuojau pat išvešiąs ją į Albano kalnus. Paslaptis buvo atskleista Petronijui, ir jis patarė Vinicijui viešai vykti kartu į amfiteatrą ir tik prie įėjimo įsimaišyti į minią, nuskubėti prie požemių ir ten, kad neatsitiktų klaida, pats parodyti sargams Ligiją.

Sargai įleido jį pro mažas dureles, pro kurias vaikščiojo patys. Vienas jų, vardu Siras, tučtuojau jį nuvedė pas krikščionis. Eidamas tarė:

— Nežinau, pone, ar rasi, ko ieškai. Mes klausinėjome merginos, vardu Ligija, bet niekas mums neatsakė, nors gali būti, kad jie mumis nepasitiki.

— Ar daug jų? — paklausė Vinicijus.

— Didelė dalis, pone, turės likti rytdienai.

— Ar yra tarp jų ligonių?

— Tokių, kurie nebepastovi, nėra.

Taip pasakęs, Siras atidarė duris, ir jie įžengė į didžiulę patalpą, bet žemą ir tamsią, nes šviesa į ją krito vien pro grotuotas angas, išeinančias į areną. Vinicijus iš pradžių nieko neįžiūrėjo, tik girdėjo aplinkui balsų gaudesį ir minios šauksmus amfiteatre. Tačiau po valandėlės, kai akys apsiprato tamsoje, pamatė pulkus keisčiausių padarų, panašių į vilkus ir lokius. Tai buvo krikščionys, aptempti žvėrių kailiais. Vieni jų stovėjo, kiti meldėsi klūpodami. Vienur kitur iš ilgų, ant kailių užkritusių aukos plaukų galėjai spėti esant moterį. Į vilkes panašios motinos nešiojo ant rankų taip pat gaurais aptemptus vaikus. Tačiau iš kailių kyšojo giedri veidai, akys tamsoje karštligiškai žibėjo džiaugsmu. Buvo matyti, kad daugumą šių žmonių pagavo viena mintis, viena vienintelė ir nežemiška, kuri dar gyvus padarė juos abejingus viskam, kas dėjosi aplinkui ir kas galėjo ištikti juos pačius. Kai kurie, Vinicijaus paklausti apie Ligiją, žiūrėjo į jį tokiomis akimis, tarsi būtų pažadinti iš miego, ir nieko neatsakė, kiti šypsojosi jam, spausdami pirštą prie lūpų arba rodydami geležines grotas, pro kurias veržėsi ryškūs šviesos pluoštai. Tiktai vaikai kur ne kur verkė, išgąsdinti žvėrių riaumojimo, šunų kaukimo, žmonių rėkavimų ir į žvėris panašios savo tėvų išvaizdos. Eidamas šalia sargo Siro, Vinicijus žvelgė į veidus, ieškojo, klausinėjo, tarpais

klupdamas ant kūnų, apalpusių nuo spūsties, tvankumos bei karščio, ir spraudėsi tolyn į tamsią gilumą šios niūrios patalpos, kuri, ko gera, buvo tokia pat erdvi kaip ir amfiteatras.

Tačiau staiga sustojo, nes jam pasirodė, kad palei grotas suskambėjo kažkoks jam pažįstamas balsas. Kiek pasiklausęs, pasuko į tą pusę ir, prasibrovęs per minią, sustojo arčiau. Spindulių pluoštas krito ant kalbėtojo galvos, ir toje šviesoje Vinicijus pažino po vilko kailiu išdžiūvusį nepermaldaujamą Krispo veidą.

— Atgailaukite už nuodėmes savo,— kalbėjo Krispas,— nes tuojau išmuš valanda. Tačiau kas mano vien mirtimi kaltes savo išpirksiąs, tas naują nuodėmę papildo ir nutemptas bus į ugnį amžiną. Kiekviena savo nuodėme, kurią gyvendami padarėte, atnaujindavote Viešpaties kančią, tad kaipgi drįstate tikėtis, kad toji kančia, kuri jūsų laukia, galėtų anąją atpirkti? Vienoda mirtimi numirs šiandien ir teisieji, ir nusidėjėliai, bet Viešpats pažins savuosius. Vargas jums, nes liūtų iltys sudraskys jūsų kūnus, bet nesudraskys jūsų kalčių nė jūsų sąskaitos su Dievu. Viešpats parodė didį gailestingumą ir leidosi prikalamas prie kryžiaus, bet dabar bus tik teisėjas, kuris jokios kaltės nepaliks nenubaudęs. Tad kurie manėte, kad kančia užlyginsite nuodėmes savo, piktžodžiaujate prieš Dievo teisingumą ir tuo giliau būsite nugramzdinti. Baigėsi gailestingumas, atėjo Dievo rūstybės valanda. Štai netrukus stosite prieš paskutinį teismą, kuris nebent dorybinguosius išteisins. Atgailaukite už nuodėmes, nes jau atsivėrė pragaro nasrai, ir vargas jums, vyrai ir žmonos, vargas jums, gimdytojai ir vaikai!

Ir iškėlęs kaulėtas rankas, kratė jas virš palinkusių galvų, bebaimis, tačiau ir nepermaldaujamas net susidūręs su mirtimi, į kurią tuojau turėjo žengti visi šie pasmerktieji. Po jo kalbos atsiliepė balsai: „Atgailaujame už nuodėmes savo!“, paskui visi nutilo, tiktai buvo girdėti, kaip verkė vaikai ir žmonės kumščiais mušėsi į krūtinę. Vinicijui net kraujas sustingo gyslose. Jis, kuris visas viltis sudėjo į Kristaus gailestingumą, dabar išgirdo, kad atėjo rūstybės diena ir pasigailėjimo nepelnysi net mirdamas arenoje. Teisybė, galvoje jam šmėstelėjo ir greita kaip žaibas mintis, kad Apaštalas Petras kitaip prašnektų šiems einantiems mirti, bet vis dėlto rūstūs, pilni fanatizmo Krispo žodžiai ir ši tamsi patalpa su grotomis, už kurių plytėjo kančių laukas, ir tų kančių artumas, ir aibė mirčiai jau aprengtų aukų pripildė jo širdį siaubo ir baimės. Visa tai atrodė jam baisiau ir šimtą kartų kraupiau negu kruviniausi mūšiai, kuriuose buvo

dalyvavęs. Tvankuma ir karštis jį ėmė dusinti. Šaltas prakaitas išpylė kaktą. Jis išsigando, kad neapalptų kaip tie, ant kurių kūnų klupo smelkdamasis į patalpos gilumą, o dar pagalvojęs, jog kiekvieną akimirką gali atsiverti grotos, ėmė garsiai šaukti Ligiją ir Ursą, vildamasis, kad jeigu ne jie, tai gal kuris nors jų pažįstamas atsilieps.

Ir iš tikrųjų netrukus kažkoks lokio kailiu aptemptas žmogus truktelėjo jį už togos ir tarė:

— Pone, jie liko kalėjime. Mane išvedė paskutinį, ir mačiau ją gulint ligos patale.

— Kas tu toks? — paklausė Vinicijus.

— Fosorius, kurio lūšnelėje Apaštalas tave krikštijo, pone. Mane suėmė prieš tris dienas, o šiandien jau turiu mirti.

Vinicijus atsiduso. Įeidamas tikėjosi surasti Ligiją, o dabar buvo pasiryžęs dėkoti Kristui, kad jos čia nėra — tai jam atrodė Išganytojo malonės ženklas.

Tuo tarpu fosorius vėl timptelėjo už togos ir tarė:

— Atsimeni, pone, kad aš jus tada nuvedžiau į Kornelijaus vynuogyną, kur pašiūrėje mokė Apaštalas?

— Atsimenu,— atsakė Vinicijus.

— Vėliau mačiau jį dieną prieš mano suėmimą. Palaimino mane ir sakė ateisiąs į amfiteatrą peržegnoti žūstančiųjų. Norėčiau žiūrėti į jį mirties valandą ir matyti kryžiaus ženklą, tada lengviau būtų mirti, tad jeigu žinai, pone, kur jis yra, pasakyk man.

Vinicijus prislopintu balsu atsakė:

— Jis yra tarp Petronijaus žmonių, persirengęs vergu. Nežinau, kur jie išsirinko vietą, bet netrukus grįšiu į cirką ir pamatysiu. Tu išėjęs į areną žiūrėk į mane, o aš atsistosiu ir pasuksiu galvą į jų pusę. Tada tavo akys suras jį.

— Dėkoju, pone, ir ramybė tau.

— Tebūna Atpirkėjas tau maloningas.

— Amen.

Vinicijus išėjo iš kunikulo ir pasuko į amfiteatrą, kur turėjo vietą šalia Petronijaus, tarp kitų augustionų.

— Yra? — paklausė jį Petronijus.

— Nėra jos. Liko kalėjime.

— Klausyk, kas man dar atėjo į galvą, bet klausydamasis žiūrėk nors ir į Nigidiją, kad atrodytų, jog kalbamės apie jos šukuoseną... Tigelinas ir Chilonas dabar žvelgia į mus... Taigi klausyk: tegu Ligiją

naktį paguldo į grabą ir išneša iš kalėjimo kaip mirusią, o toliau jau pats sugalvosi.

— Taip,— atsakė Vinicijus.

Kalbą jiems pertraukė Tulijus Senecionas, kuris pasilenkęs prie jų tarė:

— Nežinote, ar krikščionims duos ginklą?

— Nežinome,— atsakė Petronijus.

— Norėčiau, kad duotų,— kalbėjo Tulijus,— kitaip arena per greitai liks panaši į mėsinę. Tačiau koks vis dėlto puošnus amfiteatras!

Iš tikrųjų vaizdas buvo puikus. Žemutinės eilės, pilnutėlės togų, baltavo kaip sniegas. Ant nuauksuotos pakylos sėdėjo cezaris su deimantų vėriniu ant kaklo ir aukso vainiku ant galvos, šalia jo — graži ir niūri Augusta, abipus jų — vestalės, aukšti pareigūnai, senatoriai su apvedžiotais apsiautalais, kariuomenės viršininkai su blizgančiais šarvais, žodžiu tariant, visi Romos galiūnai, įžymybės ir turčiai. Tolimesnėse eilėse sėdėjo raiteliai, o dar aukščiau aplinkui juodavo jūra žmonių galvų, virš kurių nuo vieno stulpo iki kito kabojo vainikai, nupinti iš rožių, lelijų, šilagėlių, gebenių ir vynuogienojų.

Žiūrovai garsiai klegėjo, šūkavo vieni kitiems, dainavo, tarpais pliūpsėjo juokas po kokio šmaikštaus žodžio, perduodamo iš vienos eilės į kitą, jie trypė iš nekantrumo, ragindami greičiau pradėti.

Pagaliau trypimas virto kone griaudėjimu be pertrūkio. Tada miesto prefektas, kuris prieš tai su šaunia palyda jau buvo apjojęs areną, davė skepetaite ženklą, į kurį amfiteatras atsakė visuotiniu „Aaa!..", išsiveržusiu iš tūkstančių krūtinių.

Paprastai reginys prasidėdavo laukinių žvėrių medžiokle, kurios metu varžydavosi visokie barbarai iš šiaurės ir pietų, bet šį kartą žvėrių buvo per akis, tad pradėta nuo andabatų, tai yra nuo vyrų, užsidėjusių šalmus be plyšių akims ir besikaunančių apgraibomis. Kelios dešimtys jų būriu išėjo į areną, ėmė švaistytis kardais ore, o mastigoforai ilgakotėmis šakėmis stumdė juos vienus prie kitų, kad galėtų susikauti. Rafinuotesni žiūrovai tokius reginius sekė abejingai, niekinamai, tačiau pilka minia smaginosi nerangiais kardininkų judesiais, o kai šiems pasitaikydavo susidurti nugaromis, pratrūkę griausmingu kvatojimu šaukdavo: „Į dešinę!", „Į kairę!", „Tiesiai!", dažnai tyčia klaidindami priešininkus. Vis dėlto kelios poros susirėmė, ir kova darėsi kruvina. Karštesni kovotojai metė skydus ir susikibę kairiosiomis rankomis, kad jau nebeišsiskirtų, dešiniosiomis grūmėsi

žūtbūtinai. Kas krisdavo, pakeldavo pirštus aukštyn, šitaip maldaudamas pasigailėti, tačiau žaidynių pradžioje minia paprastai reikalaudavo sužeistųjų mirties, ypač andabatų, kurie su uždengtais veidais likdavo niekam nežinomi. Palengva kovotojų vis mažėjo, o kai galų gale liko tik du, mastigoforai juos taip pastūmė, kad susidūrę jie abu nugriuvo ant smėlio ir jau gulėdami nusmeigė vienas kitą. Tada, skambant šauksmams: „Baigta!"* — tarnautojai pašalino lavonus, o berniukai paaugliai grėbliais užžarstė kraujo pėdsakus arenoje ir pabarstė ją šafrano lapeliais.

Dabar turėjo prasidėti rimtesnė kova, dominanti ne tik kokius valkatas, bet ir rafinuotesnius žmones, jos metu jaunieji patricijai kartais kirsdavo stambių lažybų, dažnai prasilošdami iki paskutinio siūlelio. Iš karto ėmė keliauti iš rankų į rankas lentelės su užrašytais favoritų vardais ir sestercijų suma, kurią kiekvienas statė už savo pasirinktinį. Spectati, tai yra kovotojai, jau anksčiau grūmęsi arenoje ir pasiekę pergalių, susilaukė daugiausia šalininkų, bet tarp lošėjų buvo ir tokių, kurie statė nemažas sumas už naujus, visai nežinomus gladiatorius, vildamiesi jiems laimėjus susižerti didžiules pajamas. Kirto lažybų pats cezaris ir žyniai, ir vestalės, ir senatoriai, ir raiteliai, ir skurdžiai. Mažaturčiai, pritrūkę pinigų, dažnai užstatydavo savo laisvę. Taigi visi plakančiomis širdimis, net su nerimu laukė pasirodant kovotojų, ir ne vienas balsiai bėrė dievams įžadus, kad tik pelnytų jų globą savo favoritui.

Pagaliau šaižiai suskambėjo trimitai, amfiteatre įsigalėjo laukimo tyla. Tūkstančiai akių nukrypo į užsklęstus didžiuosius vartus, prie kurių priėjo Charonu persirengęs žmogus ir visiems tylint tris kartus sudavė per juos kūju, tarsi šaukdamas į mirtį tuos, kurie buvo už jų uždaryti. Tada atsivėrė abi vartų pusės, pražiodamos juodus nasrus, iš kurių ėmė piltis į apšviestą areną gladiatoriai. Žengė būriais po dvidešimt penkis vyrus, atskirai trakai, atskirai mirmilonai, samnitai[169], galai, visi sunkia ginkluote, o pabaigoje — retiarijai, laikydami vienoje rankoje tinklą, kitoje trišakę. Jiems pasirodžius, šen ten suoluose pratrūko plojimai, kurie netrukus pavirto vientisa galinga, nesibaigiančia audra. Nuo viršaus iki apačios mirgavo įkaitę veidai, plojantys delnai ir pračiauptos lūpos, pro kurias veržėsi šūksniai. O gladiatoriai apėjo ratu visą areną ritmingu, stamantriu žingsniu, žvilgėdami ginklais ir turtingais šarvais, paskui sustojo prieš cezario

* Peractum est! (*Aut. pastaba*)

pakylą, išdidūs, ramūs ir šaunūs. Veriantis rago garsas nutildė plojimus, tada kovotojai ištiesė aukštyn dešiniąsias rankas ir, pakėlę galvas ir akis į cezarį, ėmė šaukti, tikriau sakant, pratisai dainuoti:

Ave, caesar imperator!
*Morituri te salutant!**

Paskui greitai išsisklaidė ir sustojo kiekvienas tam tikroje vietoje. Turėjo susiremti būrys prieš būrį, bet pirmiausia buvo leista įžymiausiems kardininkams surengti individualias dvikovas, kuriose labiausiai išryškėja priešininkų jėga, vikrumas ir drąsa. Štai tarp „galų" išėjo į priekį kovotojas, amfiteatro mėgėjams gerai žinomas pravarde „Mėsininkas" (Lanio), daugelio žaidynių nugalėtojas. Su dideliu šalmu ant galvos ir šarvais, iš priekio ir užpakalio dengiančiais jo galingą krūtinę, ryškiai apšviestoje geltonoje arenoje atrodė kaip milžiniškas žvilgantis vabalas. Prieš jį išėjo ne mažiau garsus retiarijus Kalendionas.

Žiūrovai ėmė kirsti lažybų:

— Penki šimtai sestercijų už galą!

— Penki šimtai už Kalendioną!

— Prisiekiu Herkuliu! Tūkstantis!

— Du tūkstančiai!

Tuo metu galas, priėjęs arenos vidurį, pradėjo vėl trauktis su atkištu kardu ir nuleidęs galvą atidžiai sekė pro antveidžio plyšius varžovą, lengvas, gražaus skulptūriško stoto retiarijus, nuogutėlis, tik persijuosęs strėnas, mikliai sukosi aplink gremėzdišką priešą, grakščiai mosuodamas tinklu, čia nuleisdamas, čia pakeldamas trišakę ir dainuodamas įprastinę „tinklininkų" dainą:

Ne tavęs — žuvies aš ieškau,
*Ko sprunki tu, gale!***

Tačiau galas nespruko, po valandėlės sustojo ir įsispyręs ėmė nežymiai sukiotis vietoje, kad priešą visada turėtų prieš akis. Jo figūra ir bjauriai didelė galva dabar atrodė klaikiai. Žiūrovai puikiai suprato, kad šis sunkus, variu apkaustytas kūnas rengiasi staigiam šuoliui;

---

* Būk sveikas, cezari imperatoriau!
Mirsiantieji tave sveikina! (*Lot.*)

** Non te peto, piscem peto,
Quid me fugis, Galle? (*Aut. pastaba*)

kuris gali nulemti kovą. O retiarijus čia prišokdavo prie jo, čia atšokdavo, savo tridantėmis šakėmis taip greitai mosuodamas, kad žmogaus akys vos suspėjo sekti. Trišakė kelis kartus džergžtelėjo į skydą, bet galas nė nekrustelėjo, tuo parodydamas didžiulę savo jėgą. Visas jo dėmesys atrodė sukauptas ne ties trišake, o ties tinklu, kuris nuolatos sukosi aplink jo galvą it pikta lemiantis paukštis. Sulaikę krūtinėje kvapą, žiūrovai sekė mitrų gladiatorių žaismą. Nutaikęs akimirką Lanionas pagaliau puolė staiga priešininką, o šis taip pat vikriai išnėrė iš po jo kardo ir pakeltos rankos, išsitiesė ir metė tinklą.

Pasisukęs vietoje galas jį sulaikė skydu, paskui abudu atšoko atgal. Amfiteatre sugriaudėjo šauksmai: „Macte!" — o žemutinėse eilėse vėl prasidėjo lažybos. Pats cezaris, kuris iš pradžių kalbėjosi su vestale Rubrija ir nelabai sekė reginį, atgręžė veidą į areną.

Gladiatoriai vėl ėmė kovoti, taip vikriai, taip tiksliai judėdami, kad tarpais galėjai pagalvoti, jog jie ne žūtbūtinai kaujasi, o tik rodo savo miklumą. Lanionas, dar du kartus išsisukęs nuo tinklo, vėl ėmė trauktis į arenos kraštą. Tačiau tada tie, kurie lažinosi prieš jį, nenorėdami, kad jis pailsėtų, ėmė rėkti: „Pulk!" Galas paklausė ir šoko į priekį. Retiarijaus ranka staiga apsiliejo krauju, ir jo tinklas nudribo. Lanionas susikūprinęs puolė smogti paskutinį smūgį. Tačiau tą akimirką Kalendionas, tyčia apsimetęs, kad nebegali valdyti tinklo, kryptelėjo į šalį, išvengė dūrio ir, įspraudęs trišakę priešininkui tarp kelių, parvertė jį ant žemės.

Galas mėgino atsistoti, tačiau vienu akimoju jį apraizgė lemtingos virvelės, kurios su kiekvienu judesiu vis tvirčiau veržė rankas ir kojas. O trišakės smūgiai tuo metu vertė ir vertė ant žemės. Dar kartą įtempęs jėgas, galas įsirėmė ranka, išsitempė, stengdamasis atsistoti — bergždžiai! Dar pakėlė prie galvos silpstančią ranką, kuri jau nepajėgė išlaikyti kardo, ir krito aukštielninkas. Kalendionas trišakės dantimis prispaudė jo kaklą prie žemės ir, abiem rankomis įsirėmęs į kotą, atsigręžė į cezario ložę.

Visas cirkas drebėjo nuo plojimų ir žmonių klyksmo. Tiems, kurie lažybose statė už Kalendioną, šią akimirką jis buvo didesnis už cezarį, bet kaip tik dėl to jų širdyse išnyko ir nusistatymas prieš Lanioną, kuris savo kraujo kaina pripildė jiems kišenes. Tad publikos pageidavimai suskilo pusiau. Visose eilėse pusė žiūrovų parodė mirties ženklą, pusė — pasigailėjimo, bet retiarijus žiūrėjo tik į cezario ir vestalių ložę ir laukė, ką jie nuspręs.

pakylą, išdidūs, ramūs ir šaunūs. Veriantis rago garsas nutildė plojimus, tada kovotojai ištiesė aukštyn dešiniąsias rankas ir, pakėlę galvas ir akis į cezarį, ėmė šaukti, tikriau sakant, pratisai dainuoti:

Ave, caesar imperator!
*Morituri te salutant!**

Paskui greitai išsisklaidė ir sustojo kiekvienas tam tikroje vietoje. Turėjo susiremti būrys prieš būrį, bet pirmiausia buvo leista įžymiausiems kardininkams surengti individualias dvikovas, kuriose labiausiai išryškėja priešininkų jėga, vikrumas ir drąsa. Štai tarp „galų" išėjo į priekį kovotojas, amfiteatro mėgėjams gerai žinomas pravarde „Mėsininkas" (Lanio), daugelio žaidynių nugalėtojas. Su dideliu šalmu ant galvos ir šarvais, iš priekio ir užpakalio dengiančiais jo galingą krūtinę, ryškiai apšviestoje geltonoje arenoje atrodė kaip milžiniškas žvilgantis vabalas. Prieš jį išėjo ne mažiau garsus retiarijus Kalendionas.

Žiūrovai ėmė kirsti lažybų:

— Penki šimtai sestercijų už galą!

— Penki šimtai už Kalendioną!

— Prisiekiu Herkuliu! Tūkstantis!

— Du tūkstančiai!

Tuo metu galas, priėjęs arenos vidurį, pradėjo vėl trauktis su atkištu kardu ir nuleidęs galvą atidžiai sekė pro antveidžio plyšius varžovą, lengvas, gražaus skulptūriško stoto retiarijus, nuogutėlis, tik persijuosęs strėnas, mikliai sukosi aplink gremėzdišką priešą, grakščiai mosuodamas tinklu, čia nuleisdamas, čia pakeldamas trišakę ir dainuodamas įprastinę „tinklininkų" dainą:

Ne tavęs — žuvies aš ieškau,
*Ko sprunki tu, gale!***

Tačiau galas nespruko, po valandėlės sustojo ir įsispyręs ėmė nežymiai sukiotis vietoje, kad priešą visada turėtų prieš akis. Jo figūra ir bjauriai didelė galva dabar atrodė klaikiai. Žiūrovai puikiai suprato, kad šis sunkus, variu apkaustytas kūnas rengiasi staigiam šuoliui,

* Būk sveikas, cezari imperatoriau!
Mirsiantieji tave sveikina! (*Lot.*)

** Non te peto, piscem peto,
Quid me fugis, Galle? (*Aut. pastaba*)

kuris gali nulemti kovą. O retiarijus čia prišokdavo prie jo, čia atšokdavo, savo tridantėmis šakėmis taip greitai mosuodamas, kad žmogaus akys vos suspėjo sekti. Trišakė kelis kartus džergžtelėjo į skydą, bet galas nė nekrustelėjo, tuo parodydamas didžiulę savo jėgą. Visas jo dėmesys atrodė sukauptas ne ties trišake, o ties tinklu, kuris nuolatos sukosi aplink jo galvą it pikta lemiantis paukštis. Sulaikę krūtinėje kvapą, žiūrovai sekė mitrų gladiatorių žaismą. Nutaikęs akimirką Lanionas pagaliau puolė staiga priešininką, o šis taip pat vikriai išnėrė iš po jo kardo ir pakeltos rankos, išsitiesė ir metė tinklą.

Pasisukęs vietoje galas jį sulaikė skydu, paskui abudu atšoko atgal. Amfiteatre sugriaudėjo šauksmai: „Macte!" — o žemutinėse eilėse vėl prasidėjo lažybos. Pats cezaris, kuris iš pradžių kalbėjosi su vestale Rubrija ir nelabai sekė reginį, atgręžė veidą į areną.

Gladiatoriai vėl ėmė kovoti, taip vikriai, taip tiksliai judėdami, kad tarpais galėjai pagalvoti, jog jie ne žūtbūtinai kaujasi, o tik rodo savo miklumą. Lanionas, dar du kartus išsisukęs nuo tinklo, vėl ėmė trauktis į arenos kraštą. Tačiau tada tie, kurie lažinosi prieš jį, nenorėdami, kad jis pailsėtų, ėmė rėkti: „Pulk!" Galas paklausė ir šoko į priekį. Retiarijaus ranka staiga apsiliejo krauju, ir jo tinklas nudribo. Lanionas susikūprinęs puolė smogti paskutinį smūgį. Tačiau tą akimirką Kalendionas, tyčia apsimetęs, kad nebegali valdyti tinklo, kryptelėjo į šalį, išvengė dūrio ir, įspraudęs trišakę priešininkui tarp kelių, parvertė jį ant žemės.

Galas mėgino atsistoti, tačiau vienu akimoju jį apraizgė lemtingos virvelės, kurios su kiekvienu judesiu vis tvirčiau veržė rankas ir kojas. O trišakės smūgiai tuo metu vertė ir vertė ant žemės. Dar kartą įtempęs jėgas, galas įsirėmė ranka, išsitempė, stengdamasis atsistoti — bergždžiai! Dar pakėlė prie galvos silpstančią ranką, kuri jau nepajėgė išlaikyti kardo, ir krito aukštielninkas. Kalendionas trišakės dantimis prispaudė jo kaklą prie žemės ir, abiem rankomis įsirėmęs į kotą, atsigręžė į cezario ložę.

Visas cirkas drebėjo nuo plojimų ir žmonių klyksmo. Tiems, kurie lažybose statė už Kalendioną, šią akimirką jis buvo didesnis už cezarį, bet kaip tik dėl to jų širdyse išnyko ir nusistatymas prieš Lanioną, kuris savo kraujo kaina pripildė jiems kišenes. Tad publikos pageidavimai suskilo pusiau. Visose eilėse pusė žiūrovų parodė mirties ženklą, pusė — pasigailėjimo, bet retiarijus žiūrėjo tik į cezario ir vestalių ložę ir laukė, ką jie nuspręs.

Deja, cezaris nemėgo Laniono, nes paskutinėse žaidynėse prieš gaisrą, lažybose pastatęs už jo priešininką, jis pralošė Licinijui stambią sumą, tad dabar pakyloje ištiesė į priekį ranką ir nulenkė nykštį žemyn.

Vestalės tučtuojau pakartojo šį ženklą. Tada Kalendionas priklaupė ant galo krūtinės, išsitraukė trumpą peilį iš už juostos ir pakėlęs šarvus palei priešininko kaklą suvarė jam į gerklę iki koto trikampę geležtę.

— Peractum est! — suskambėjo balsai amfiteatre.

Lanionas dar kiek pasitampė it papjautas jautis, kojomis paspardė smėlį, paskui išsitiesė ir sustingo.

Merkurijui nė nereikėjo įkaitinta geležimi tikrinti, ar dar gyvas. Lavonas tučtuojau buvo išneštas, į kovą stojo kitos poros, ir tik po jų užvirė ištisų būrių grumtynės. Minia įsitraukė į jas visa siela, visa širdimi ir akimis: klykė, riaumojo, švilpė, plojo, kvatojo, ragino kovojančius, šėlo. Arenoje gladiatoriai, padalyti į dvi komandas, kovėsi įsiutę kaip laukiniai žvėrys: krūtinė trenkėsi į krūtinę, kūnai pynėsi mirtiname glėbyje, traškėjo tvirtų galūnių sąnariai, kardai niro į krūtines ir pilvus, pro išbalusias lūpas pliūpsėjo kraujas ant smėlio. Keliolika naujokų į pabaigą pagavo toks baisus siaubas, kad ištrūkę iš grūsties ėmė bėgti, bet mastigoforai, kapodami rimbais su pririštais alavo gabalais, vėl subruko juos atgal į kautynes. Ant smėlio susidarė didelės tamsios dėmės, vis daugiau nuogų ir šarvuotų kūnų tysojo vienas šalia kito it pėdai. Gyvieji kovojo ant lavonų, klupo ant šarvų, ant skydų, kruvinai žeidėsi kojas į sulaužytus ginklus ir krito. Minia nesitvėrė džiaugsmu, svaiginosi mirtimi, ja alsavo, sotino akis jos reginiu ir palaimingai traukė į krūtinę jos kvapus.

Pagaliau kone visi nugalėtieji žuvo. Tiktai keletas sužeistųjų klūpojo viduryje arenos ir svyruodami tiesė į žiūrovus rankas, maldaudami pasigailėti. Laimėtojams buvo išdalytos dovanos, vainikai, alyvos šakelės, atėjo atokvėpio valandėlė, kuri visagalio cezario įsakymu pavirto vaišėmis. Vazose uždegti kvepalai. Šlakstytuvai purškė į publiką šafrano ir našlaičių lietų. Buvo nešiojami vėsinantys gėrimai, mėsos kepsniai, saldūs pyragaičiai, vynas, alyva ir vaisiai. Žmonės valgė, šnekučiavo, skelbė šūkius cezario garbei, kad paskatintų jį dar dosniau apdovanoti. Kada žiūrovai jau numalšino alkį ir troškulį, šimtai vergų atnešė dovanų prikrautas pintines, iš kurių amūrais perrengti berniukai ėmė visokius daiktus ir abiem

rankomis mėtė publikai. Kai buvo dalijamos loterijos teseros, kilo peštynės: žmonės grūdosi, vertė, trypė vieni kitus, šaukėsi pagalbos, šokinėjo per sėdynių eiles ir duso baisioje spūstyje, juk kas gavo laimingą skaičių, galėjo laimėti netgi namą su sodu, vergą, puošnų rūbą arba retą laukinį žvėrį, kurį vėliau parduos amfiteatrui. Todėl darėsi tokia sumaištis, kad turėjo tvarką daryti pretorionai, o po kiekvieno dalijimo reikėjo iš amfiteatro išnešti žmones sulaužytomis rankomis, kojomis arba net mirtinai grūstyje sutryptus.

Tačiau turtingesnieji nedalyvavo kovoje dėl teserų. Augustionai tuo metu smaginosi žiūrėdami į Chiloną ir šaipydamiesi iš jo tuščių pastangų pasirodyti žmonėms, kad į kovas ir kraujo praliejimą gali taip pat drąsiai žiūrėti kaip ir visi kiti. Tačiau bergždžiai nelaimingas graikas raukė antakius, krimto lūpas ir taip gniaužė kumščius, kad nagai smigo į delnus. Ir jo graikiška prigimtis, ir dvasios bailumas nepakėlė tokių reginių. Veidas išbalo, ant kaktos sužvilgo prakaito lašai, lūpos pamėlo, akys įdubo, dantys ėmė kalenti, kūną krėtė drebulys. Pasibaigus kovoms, jis šiek tiek atsigavo, bet kai kiti pradėjo plakti liežuviais, staiga jam pašoko pyktis, jis ėmė desperatiškai atsikirtinėti.

— Ei graike! Tu negali žiūrėti į sudraskytą žmogaus odą,— kalbėjo tampydamas jį už barzdos Vatinijus.

Chilonas tik iššiepė į jį du paskutinius pageltusius dantis ir atsikirto:

— Mano tėvas nebuvo kurpius, taigi nemoku jos lopyti.

— Macte! Habet! — sušuko keli balsai.

Tačiau kiti tyčiojosi toliau.

— Jis nekaltas, kad vietoj širdies turi gabalą sūrio! — šūktelėjo Senecionas.

— Ir tu nekaltas, kad vietoj galvos turi šlapimo pūslę,— vėl atkirto Chilonas.

— Gal būsi gladiatoriumi! Gražiai atrodytum su tinklu arenoje.

— Jeigu tave juo sugaučiau, turėčiau smirdantį mulkį.

— O ką darytum su krikščionimis? — klausė Festas Ligurietis.— Ar nenorėtum pasiversti šunimi ir juos kandžioti?

— Nenorėčiau būti tavo broliu.

— Tu meotų cholera![170]

— O tu ligurų mulas!

— Matyt, tau niežti kailis, bet nepatarčiau prašyti, kad aš jį pakasyčiau.

— Pasikasyk pats sau. Jei kasydamasis nusidraskysi spuogus — neteksi to, ką turi vertingiausia.

Šitaip jie puolė jį, o jis kandžiai atsikirtinėjo visiems kvatojant. Cezaris plojo rankomis ir, kartodamas: „Macte!“, juos kurstė. Tačiau netrukus priėjo Petronijus ir palietęs raižyta dramblio kaulo lazdele graiko petį, šaltai tarė:

— Gerai, filosofe, bet tu padarei vieną klaidą: dievai tave sutvėrė vagišiumi, o tu tapai demonu, todėl ir neišlaikysi!

Senis pasižiūrėjo į jį paraudusiomis akimis, bet šį kartą nesurado kokio įžeidžiančio atkirčio. Valandėlę nutilo, o paskui atsakė lyg prisiversdamas:

— Išlaikysiu!..

Tuo metu trimitai paskelbė, kad reginio pertrauka pasibaigė. Žmonės ėmė trauktis iš tarpų, kur buvo susispietę pamankštinti kojas ir pasišnekėti. Prasidėjo visuotinis sambrūzdis ir įprastiniai kivirčai dėl užimtos ankstesnės sėdynės. Senatoriai ir patricijai ėjo į savo vietas. Šurmulys palengva tilo, amfiteatre nusistovėjo tvarka. Arenoje pasirodė būrys žmonių supurenti šen ten sukrešėjusio kraujo sulipintus smėlio gumulus.

Artėjo krikščionių eilė. Tai buvo miniai naujas reginys, niekas nežinojo, kaip jie elgsis, todėl visi smalsiai laukė. Publika sėdėjo susikaupusi, tikėjosi nepaprastų scenų, bet nuotaika buvo priešiška. Juk tie žmonės, kurie netrukus turėjo pasirodyti, sudegino Romą ir amžiais sukrautus jos lobius. Juk jie gėrė kūdikių kraują, nuodijo vandenis, keikė visą žmonių padermę ir darė pavojingiausius nusikaltimus. Sužadintos neapykantos nebūtų pajėgusios užgesinti nė didžiausios bausmės, o jeigu kas ir dilgino širdis, tai tik būgštavimai, kad kančios gali būti nepakankamas atpildas tiems nuožmiems pasmerktiesiems už jų piktadarybes.

Tuo tarpu saulė pakilo aukštai, ir jos spinduliai, perkošti per purpurinį velarijų, pripildė amfiteatrą kruvinos šviesos. Smėlis įgavo ugninį atspalvį, ir tame švytėjime, žmonių veiduose, kaip ir tuščioje arenoje, kuri netrukus turėjo prisipildyti žmonių kančios ir žvėrių įniršio, slypėjo kažkokia kraupuma. Atrodė, kad ore sklando siaubas ir mirtis. Minia, paprastai linksma, dabar, kupina neapykantos, atšiauriai tylėjo. Veidai buvo pikti.

Pagaliau prefektas davė ženklą: tada pasirodė tas pats Charonu persirengęs senis, kuris anksčiau šaukė į mirtį gladiatorius, perėjo

lėtu žingsniu visą areną ir visuotinėje tyloje vėl triskart kūju pabeldė į vartus.

Per visą amfiteatrą nuvilnijo niurnesys:

— Krikščionys! Krikščionys!

Sugirgždėjo tamsių angų geležinės grotos, nuskardėjo įprasti mastigoforų šūksniai: „Į areną!“, ir beregint arena prigužėjo tarsi silvanų[171], apsidengusių kailiais. Visi bėgo greitai, kiek karštligiškai ir atskubėję į rato vidurį klaupėsi vienas šalia kito, iškėlę aukštyn rankas. Publika manė, kad jie prašo pasigailėti, ir pasipiktinusi tokiu bailumu ėmė trypti, švilpti, mėtyti tuščius indus nuo vyno, nugraužtus kaulus ir klykti: „Žvėris! Žvėris!..“ Tačiau staiga įvyko netikėtas dalykas. Štai iš tų gauruotų būrių vidurio pakilo balsai, ir nuaidėjo giesmė, pirmą kartą tokia Romos cirke:

*Christus regnat!..**

Žiūrovai apstulbo. Pasmerktieji giedojo pakėlę akis į velarijų, išbalusiais veidais, bet su įkvėpimu. Visi suprato, kad šitie žmonės neprašo pasigailėjimo, atrodo, jie nemato nei cirko, nei publikos, nei senato, nei cezario. „Christus regnat!“ aidėjo vis garsiau, o suoluose, iki pat viršaus, žiūrovų eilėse ne vienas save klausė: kas čia dedasi ir kas tas Kristus, karaliaujantis šių nuodėmingų lūpose? Tačiau tuo metu atsivėrė naujos grotos, ir į areną pasiutusiu greičiu lodama įsiveržė didžiulė gauja šunų: rusvi molosų veislės milžinai iš Peloponeso, dryžuoti Pirėnų šunys ir į vilkus panašūs gauruočiai iš Hibernijos, tyčia laikyti alkani, įkritusiais šonais ir krauju pasrūvusiomis akimis. Kauksmai ir urzgesys užtvino visą amfiteatrą. Baigę giesmę, krikščionys klūpojo nejudėdami it suakmenėję, tik kartojo vientisu aimanų choru: „Pro Christo! Pro Christo!“** Šunys, užuodę po žvėrių kailiais žmones ir suglumę, kad jie nė kiek nejuda, nedrįso iš karto pulti. Vieni korėsi ant ložių sienų, lyg norėdami pasiekti žiūrovus, kiti lakstė aplinkui ir įnirtingai lojo, lyg vydami kokį nematomą žvėrį. Publika įsiuto. Sugriaudėjo tūkstančiai balsų: kai kurie žiūrovai mėgdžiojo žvėrių riaumojimą, kiti lojo kaip šunys, dar kiti siundė visokiausiomis kalbomis. Amfiteatras drebėjo nuo riksmų. Įerzinti šunys ėmė čia puldinėti prie klūpančiųjų, čia vėl trauktis,

* Kristus viešpatauja! (*Lot.*)

** Už Kristų! (*Lot.*)

kalendami dantimis, kol pagaliau vienas molosas suleido iltis priekyje klūpančiai moteriai į petį ir parsigriovė po savimi.

Tada dešimtys jų puolė į vidurį, lyg pro pralaužtą spragą. Minia paliovė staugusi, kad galėtų geriau viską įsižiūrėti. Per kauksmą ir urzgimą dar buvo girdėti graudūs vyrų ir moterų balsai: „Pro Christo! Pro Christo!", bet arenoje jau raičiojosi trūkčiojantys šunų ir žmonių kūnų kamuoliai. Iš draskomų kūnų kraujas dabar upeliais pliaupė. Šunys plėšė vieni kitiems iš nasrų kruvinus žmonių gabalus. Kraujo ir išdraskytų vidurių tvaikas nustelbė arabų kvepalus ir užliejo visą cirką. Pagaliau tik kur ne kur liko pavienės klūpančios figūros, ant kurių tučtuojau griuvo siaučianti, kaukianti ruja.

Vos tik įbėgo krikščionys, Vinicijus pakilo ir atsigręžė, kad, kaip buvo sutaręs, parodytų fosoriui, kur tarp Petronijaus žmonių buvo užsislėpęs Apaštalas, paskui vėl atsisėdo ir sėdėjo negyvėlio veidu, stiklinėmis akimis žvelgdamas į klaikų reginį. Iš pradžių jis buvo visai pastiręs iš baimės, kad fosorius gal apsiriko ir Ligija yra čia tarp aukų, bet kada išgirdo balsus: „Pro Christo!", pamatė, kaip kenčia šitiek žmonių, kurie mirdami liudija savo tiesą ir savo Dievą, jį nusmelkė kitas, neįveikiamas jausmas, deginantis kaip baisiausias sopulys: kai Kristus pats numirė kančiose ir už jį štai žūsta tūkstančiai, kai liejasi marios kraujo, tai dar vienas jo lašas nieko nereiškia, ir maldauti pasigailėjimo netgi nuodėmė. Ši mintis plaukė į jį iš arenos, smelkėsi gilyn kartu su mirštančiųjų dejonėmis, kartu su jų kraujo kvapu. Ir vis dėlto jis meldėsi ir kartojo sukepusiomis lūpomis: „Kristau, Kristau, ir Tavo Apaštalas meldžiasi už jį!" Paskui aptemo sąmonė, jis prarado nuovoką, kur esąs, tik vaidenosi, kad arenoje kraujo tvenkiasi vis daugiau ir daugiau, tas kraujas kyla ir išsilies iš cirko per visą Romą. Daugiau nieko negirdėjo — nei šunų kauksmo, nei žmonių riksmų, nei augustionų balsų, kurie staiga ėmė šaukti:

— Chilonas apalpo!

— Chilonas apalpo! — pakartojo Petronijus, atsisukdamas į graiko pusę.

Šiam iš tikrųjų pasidarė bloga, jis sėdėjo baltas kaip drobė, užvertęs galvą, plačiai išsižiojęs, panašus į lavoną.

Tuo pačiu metu pradėjo stumti į areną naujas aukas, aptemptas kailiais.

Jie, kaip ir pirmieji, tučtuojau suklaupė, bet nuvargę šunys nenorėjo jų draskyti. Vos keletas puolė arčiau klūpančius, o kiti, sugulę ir iškėlę kruvinus snukius, plakė šonais ir plačiai žiovavo.

Tada apsvaigusi nuo kraujo, įšėlusi minia sunerimo ir pradėjo klaikiai šaukti:

— Liūtus! Liūtus! Išleisti liūtus!..

Liūtai buvo laikomi kitai dienai, bet amfiteatruose minia primesdavo savo valią visiems, net ir cezariui. Tik vienas Kaligula, nieko nepaisantis ir nepastovus su savo užgaidomis, išdrįsdavo priešintis, kartais net įsakydavo apkulti minią lazdomis, bet ir jis dažniausiai nusileisdavo. O Neronas, kuriam plojimai buvo visų brangiausia pasaulyje, nesipriešino niekada, tuo labiau dabar, kai rūpėjo apraminti po gaisro įpykusius žmones ir norėjo suversti kaltę už nelaimę krikščionims.

Taigi jis davė ženklą atidaryti kunikulą, ir žmonės, tai pamatę, tuojau nurimo. Sugirgždėjo grotos, už kurių buvo liūtai. Juos pamatę šunys susimetė į vieną krūvą priešingoje rato pusėje ir tyliai inkštė, o tie vienas po kito žengė į areną, milžiniški, rusvi, didelėmis gauruotomis galvomis. Pats cezaris atgręžė į juos nuobodžiaujantį veidą ir prisidėjo prie akies smaragdą, kad geriau matytų. Augustionai juos pasveikino plojimais, minia skaičiavo ant pirštų, kartu smalsiai sekdama, kokį įspūdį žvėrys daro viduryje klūpantiems krikščionims, kurie vėl ėmė kartoti daugeliui nesuprantamus ir visus erzinančius žodžius: „Pro Christo! Pro Christo!.."

Tačiau liūtai, nors ir išbadėję, neskubėjo prie aukų. Rausva šviesa arenoje juos baidė, jie markstėsi lyg apakinti, kai kurie tingiai rąžėsi ištempdami auksaspalvius liemenis, kiti plačiai atvėrę nasrus žiovavo, tarsi norėdami parodyti žiūrovams baisias iltis. Tačiau paskui sudraskytų kūnų, kurių daugybė gulėjo arenoje, ir kraujo kvapas ėmė juos veikti. Netrukus jų judesiai pasidarė neramūs, karčiai šiaušėsi, šnervės šnarpšdamos traukė orą. Vienas liūtas prišoko prie moters lavono sudraskytu veidu ir, uždėjęs ant jo priekines letenas, šiurkščiu liežuviu pradėjo laižyti sukepusius krešulius, kitas prisiartino prie krikščionio, laikančio ant rankų elniuko kailiu aptemptą vaiką.

Vaikas drebėdamas klykė ir verkė, konvulsiškai apkabinęs tėvo kaklą, o šis, norėdamas nors valandėlę pratęsti jam gyvenimą, stengėsi atplėšti nuo kaklo ir paduoti toliau klūpantiems. Tačiau klyksmas ir judėjimas suerzino liūtą. Staiga trumpai, kapotai suriaumojęs, jis vienu letenos smūgiu suknežino vaiką ir nutvėręs nasrais tėvo galvą akimoju sutriuškino.

Tai pamatę, visi kiti liūtai puolė krikščionių pulką. Kelios moterys nesusilaikė nesuklikusios iš siaubo, bet minia jas nustelbė plojimais,

kurie vis dėlto greitai nutilo — noras žiūrėti buvo stipresnis. O matė jie baisius vaizdus: nasruose visai dingstančios galvos, vienu ilčių dryksteléjimu kiaurai perskrostos krūtinės, išplėštos širdys ir plaučiai, kaulų traškėjimas dantyse. Kai kurie liūtai, nugriebę aukas už šono ar strėnų, pasiutusiais šuoliais lakstė po areną, tarsi ieškodami nuošalios vietos, kur galėtų jas suėsti, kiti riedamiesi šoko piestu, apsiglėbdami letenomis kaip imtynininkai ir drebindami amfiteatrą riaumojimu. Žmonės kilo iš vietų. Kai kas, palikę sėdynes, leidosi tarpais žemyn, kad geriau matytų, ir grūstyje ne vienas buvo sutryptas. Atrodė, kad įsikarščiavusios minios galų gale puls į pačią areną ir ims draskyti aukas kartu su liūtais. Skardėjo čia nežmoniškas klyksmas, čia plojimai, čia riaumojimas, niurnėjimas, ilčių kaukšėjimas, molosų staugsmas, čia vėl tik dejavimas.

Cezaris laikė smaragdą prie akies ir atidžiai žiūrėjo. Petronijaus veide sustingo pasidygėjimas ir panieka. Chilonas jau anksčiau buvo išneštas iš cirko.

O iš kunikulų grūdamos vis plūdo naujos aukos.

Iš aukščiausios amfiteatro eilės į juos žvelgė Apaštalas Petras. Niekas į jį nežiūrėjo, nes visų galvos buvo atgręžtos į areną, o jis atsistojo ir, kaip kadaise Kornelijaus vynuogyne laimino mirčiai ir amžinybei tuos, kurie bus sugauti, taip dabar žegnojo žūstančius žvėrių nasruose, žegnojo jų kraują, jų kančią, negyvus kūnus, paverstus sumaitotais gniužulais, ir sielas, kylančias aukštyn nuo kruvino smėlio. Kai kurie kėlė į jį akis, ir tada šviesėjo jų veidai, šypsojosi, kad antai ten, aukštai, regi kryžiaus ženklą. O Apaštalui plyšo širdis, jis kalbėjo: „O Viešpatie! Tebūna valia Tavo, nes Tavo garbei, liudydamos tiesą, žūsta šios mano avelės! Tu gi jas man ganyti liepei, tad atiduodu jas Tau, o Tu suskaičiuok jas, Viešpatie, paimk jas, užgydyk žaizdas jų, numalšink sopulį ir duok joms palaimą, didesnę už čia patirtą kančią".

Ir laimino vienus po kitų, būrį po būrio, su tokia didele meile, lyg jie būtų buvę jo vaikai, o jis atiduoda juos tiesiai į Kristaus rankas. Tuo metu cezaris ar per išsiblaškymą, ar norėdamas, kad žaidynės pranoktų visus ligšiolinius Romos reginius, sukuždėjo kelis žodžius miesto prefektui, o šis nulipęs nuo pakylos tučtuojau nuėjo į kunikulus. Net ir minia apstulbo, pamačiusi netrukus vėl atsiveriančias grotas. Dabar išbėgo išleisti į areną visokiausi žvėrys: tigrai iš Eufrato pakrančių, Numidijos panteros, lokiai, vilkai, hienos, šakalai. Visa arena tarsi subangavo įvairiausiais kailiais — dryžuotais, geltonais, rusvais, tamsiais, kaštoniniais ir šlakuotais. Kilo tokia sumaištis,

kad akys nieko negalėjo atskirti — tik siaubingai vertėsi, raitėsi žvėrių keteros. Reginys prarado tikrovės pavidalą, pavirto tarsi kruvina orgija, tarsi klaikiu sapnu ar kraupia pamišusio proto haliucinacija. Riba buvo peržengta. Tarp riaumojimų, kauksmų ir inkštimo kai kur žiūrovų eilėse pliūpsėjo šaižus, spazmiškas moterų juokas — jų jėgos pagaliau išseko. Žmonėms pasidarė baisu. Veidai paniuro. Įvairūs balsai ėmė šaukti: „Užteks! Užteks!"

Tačiau žvėris buvo lengviau įleisti negu išvaryti. Vis dėlto cezaris rado būdą, kaip juos pašalinti iš arenos ir dar suteikti žiūrovams naują pramogą. Visuose tarpuose tarp suolų pasirodė būreliai juodų, plunksnomis ir auskarais pasipuošusių numidiečių su lankais rankose. Minia atspėjo, kas bus, ir pasveikino juos pasitenkinimo šauksmu, o jie priėjo prie arenos aptvaro ir, įrėmę strėles į lankų timples, ėmė šaudyti į žvėrių pulkus. Tai buvo tikrai naujas reginys. Liauni juodi kūnai atsilošdami tempė standžius lankus ir leido strėlę po strėlės. Templių brunzgimas ir ilgų plunksnuotų strėlių švilpesys maišėsi su žvėrių kauksmais ir nustebusių žiūrovų šūksniais. Vilkai, lokiai, panteros ir dar likę gyvi žmonės krito vienas šalia kito. Kai kurie liūtai, pajutę strėlę šone, staigiai pasukdami iš įsiutimo perkreiptą snukį, bandė sugriebti medkotį ir sutraiškyti. Kiti inkštė iš skausmo. Smulkūs žvėrys išsigandę lyg apduję blaškėsi po areną arba daužė galvomis grotas, o strėlės vis švilpė ir švilpė, kol visa, kas gyva, krito mėšlungiškose agonijose.

Tada į areną išbėgo šimtai cirko vergų su lopetomis, semtuvais, šluotomis, karučiais, pintinėmis viduriams išnešti ir smėlio maišais. Jie plaukė vieni po kitų, ir visame plote užvirė darbas. Greitai iš jo buvo pašalinta lavonai, kraujas, mėšlas, viskas supurenta, išlyginta ir pabarstyta storu sluoksniu smėlio. Paskui išbėgo amūriukai, barstydami rožių, lelijų ir visokių gėlių žiedlapius. Vėl buvo užkurti smilkytuvai ir nuimtas velarijus, nes saulė jau gerokai pakrypo vakarop.

Žiūrovai žvalgėsi vieni į kitus ir klausinėjo, koks reginys jų dar laukia šiandien.

O laukė toks, kokio niekas nesitikėjo. Štai cezaris, prieš kiek laiko palikęs savo ložę, staiga pasirodė gėlėmis nubarstytoje arenoje su purpuriniu apsiautalu ir aukso vainiku. Dvylika giesmininkų su citromis sekė iš paskos, o jis, laikydamas sidabrinę liutnią, nužygiavo iškilmingu žingsniu į vidurį ir, kelis kartus nusilenkęs žiūrovams, pakėlė į dangų akis ir valandėlę taip stovėjo tarsi laukdamas įkvėpimo.

Paskui užgavo stygas ir ėmė giedoti:

O spindulingas Letonos sūnau,
Chrisos, Tenedo ir Kilos valdove,
Kaip Iliono šventąjį miestą
Priešams galėjai tu atiduoti,
Achilo pykčiui leidai nusiaubti,
Kaip tu galėjai šventuosius aukurus,
Vien tavo garbei kurstomus nuolat,
Leisti trojiečių krauju užlieti?
Sidabralanki, šauly taiklusis,
Drebančios rankos į dangų kelias,
Motinų aimanos veržias tavęspi,
Meldžia raudodamos tavo malonės,
Idant jų kūdikių pasigailėtum;
Uolą tos aimanos būtų pravirkdžiusios,
O tujen stovi šaltesnis už akmenį,
Sielvartui kurčias esi, Smintėjau!..

Giesmė palengva virto graudžia, kupina skausmo elegija. Cirkas nuščiuvo. Cezaris pats susijaudino ir luktelėjęs traukė toliau:

Tu dieviškosios formingos balsais
Galėjai aimanas, šauksmus nustelbti.
Tačiau ir šiandien akys srūva ašarom
Tartum žiedai gailiosiom rasomis,
Vos pasigirdus sielvartingai giesmei,
Kuri iš pelenų ir dulkių vėlei prikelia
Tą prapulties, gaisrų, nelaimių dieną...
*— O, kurgi tu buvai tada, Smintejau?**

Čia jo balsas sudrebėjo, sudrėko akys. Ant vestalių blakstienų pakibo ašaros, publika klausėsi tyliai, o paskui pratrūko ilgai netilstanti plojimų audra.

Tuo metu pro atidarytus vėdinimui vomitorijus buvo girdėti, kaip girgžda vežimai, prikrauti krikščionių kruvinų palaikų — vyrų, moterų, vaikučių, išgabenamų į baisias duobes, vadinamas putikulais.

O Apaštalas Petras susiėmė rankomis savo baltą kretančią galvą ir širdyje šaukė:

„Viešpatie! Viešpatie! Į kieno rankas Tu atidavei galią valdyti pasaulį? Ir kodėl nori įkurti savo sostinę šitame mieste?“

* Vertė Henrikas Bakanas.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT SEPTINTAS

Tuo tarpu saulė buvo jau arti laidos ir, atrodė, ištirps vakaro gaisuose. Reginys pasibaigė. Minios ėmė eiti iš amfiteatro ir plūsti koridoriais, vadinamais vomitorijais, į miestą. Tik augustionai delsė, laukdami, kol nuplauks banga. Jų visas būrys, palikę savo vietas, susirinko prie pakylos, kur cezaris vėl pasirodė išklausyti pagyrimų. Nors žiūrovai nešykštėjo plojimų vos tik pabaigus giesmę, jam vis dar neužteko, jis tikėjosi, kad jie žavėsis iki apkvaitimo. Veltui dabar skambėjo pagyrimo himnai, veltui vestalės bučiavo jo „dieviškas" rankas, o Rubrija pasilenkė taip žemai, kad net ruda jos galva palietė jo krūtinę. Neronas buvo nepatenkintas ir nemokėjo to slėpti. Jį taip pat stebino ir kėlė nerimą, kad Petronijus vis tyli. Jo lūpų ištartas pagiriamas žodis, taikliai iškeliantis giesmės vertybes, šią valandą jam būtų didelė paguoda. Pagaliau neištvėręs pamojo jam, o kai šis pakilo į ložę, tarė:

— Na, sakyk...

Petronijus šaltai atsakė:

— Tyliu, nes negaliu rasti žodžių. Pranokai pats save.

— Taip ir man atrodė, tačiau kodėl tie žmonės?..

— Argi gali reikalauti iš tos margos minios, kad ji išmanytų poeziją?

— Tai ir tu pastebėjai, kad man neatsidėkojo taip, kaip nusipelniau?

— Tu pasirinkai blogą metą.

— Kodėl?

— Todėl, kad kraujo tvaiko apkvaišintos galvos negali įdėmiai klausytis.

Neronas sugniaužęs kumščius atsakė:

— Ak, tie krikščionys! Sudegino Romą, o dabar ir mane skriaudžia. Kokią dar bausmę jiems išgalvoti?

Petronijus pamatė einąs blogu keliu, jo žodžiai duoda tiesiog priešingų vaisių, jis siekė visai ne to, tad, norėdamas pakreipti cezario mintis kitur, pasilenkė prie jo ir sukuždėjo:

— Tavo giesmė nuostabi, tiktai turiu vieną pastabą: trečiojo posmo ketvirtoje eilutėje metras galėtų būti geresnis.

Neronas susigėdęs paraudo lyg užkluptas darant blogą darbą, pasižiūrėjo išsigandęs ir taip pat tyliai atsakė:

— Viską tu pastebi!.. Žinau!.. Perdirbsiu! O daugiau niekas ne-

pastebėjo? Teisybė? Dėl dievų meilės, tik niekam nesakyk... jeigu... tau gyvenimas mielas...

Petronijus suraukė antakius ir atsakė jam, lyg išliedamas nuobodulį ir apmaudą:

— Gali, o dieviškasai, mane nubausti mirtimi, jeigu tau kliudau, bet ja negąsdink manęs, nes dievai geriausiai žino, ar aš jos bijau.

Taip kalbėdamas, žvelgė cezariui tiesiai į akis, ir šis kiek palaukęs atsakė:

— Nepyk... Juk žinai, kad tave myliu...

„Blogas ženklas“,— pagalvojo Petronijus.

— Norėjau šiandien jus sukviesti į puotą,— kalbėjo toliau Neronas,— bet dabar verčiau užsidaryti ir gludinti tą prakeiktą trečio posmo eilutę. Mano klaidą, be tavęs, dar galėjo pastebėti Seneka, gal ir Sekundas Karinas, bet aš jais greit nusikratysiu.

Taip taręs, pasišaukė Seneką ir jam paskelbė, kad drauge su Akratu ir Sekundu Karinu siunčiąs jį į Italiją ir visas provincijas pinigų, kuriuos turį surinkti iš miestų, kaimų, garsių šventyklų, žodžiu sakant, iš visur, kur tik įmanoma jų surasti arba išspausti. Tačiau Seneka, supratęs, kad jam pavedamas grobuonio, šventvagio ir plėšiko darbas, griežtai atsisakė.

— Man reikia važiuoti į kaimą,— tarė,— ir ten laukti mirties, nes jau esu senas ir nervai pakrikę.

Iberiški Senekos nervai, stipresni už Chilono, gal ir nebuvo pakrikę, bet apskritai jo sveikata šlubavo, jis atrodė it šešėlis, o galva pastaruoju metu visai pražilo.

Pasižiūrėjęs į jį, Neronas taip pat pagalvojo, kad gal iš tikrųjų jau nebeilgai liko laukti jo mirties, ir atsakė:

— Nenoriu tau kenkti ir varyti į kelionę, jeigu sergi, bet iš meilės, kurią tau jaučiu, noriu tave turėti arti, todėl, užuot vykęs į kaimą, užsidarysi namuose ir niekur iš jų neisi.

Paskui nusijuokęs pridūrė:

— Pasiųsti Akratą su Karinu vienus — tai tolygu paleisti vilką avių ganyti. Ką siūlyti jų vyresniuoju?

— Siūlyk mane, valdove! — tarė Domicijus Afras.

— Ne! Nenoriu užtraukti Romai Merkurijaus rūstybės — jūs sugėdytumėte jį savo vagystėmis. Man reikia stoiko, tokio kaip Seneka arba mano naujas bičiulis filosofas Chilonas.

Taip pasakęs, ėmė dairytis ir paklausė:

— O kas gi atsitiko Chilonui?

Chilonas, jau atsipeikėjęs gryname ore ir sugrįžęs į amfiteatrą klausytis cezario giesmės, prislinkęs artyn atsiliepė:

— Aš čia, spindintis saulės ir mėnulio kūdiki. Buvau sunegalavęs, bet tavo giesmė mane pagydė.

— Pasiųsiu tave į Achają,— tarė Neronas.— Tu tenai tikriausiai iki paskutinio skatiko žinai, kiek jų yra kiekvienoje šventykloje.

— Padaryk taip, o Dzeuse, ir dievai sudės tau tokią duoklę, kokios dar niekam ligi šiol nėra sudėję.

— Padaryčiau taip, bet nenoriu iš tavęs atimti žaidynių reginio.

— O Baali! — tarė Chilonas.

Tačiau augustionai, nudžiugę, kad cezario nuotaika pasitaisė, pradėjo kvatoti ir šaukti:

— Ne, valdove! Neatimk iš šito narsaus graiko žaidynių reginio.

— Tačiau atimk man iš po akių, valdove, šiuos rėksmingus Kapitolijaus žąsiukus, kurių visų smegenys neužpildytų ąžuolo gilės kaušelio,— atsikirto Chilonas.— O pirmagimi Apolono sūnau, aš rašau graikiškai himną tavo garbei, todėl norėčiau praleisti kelias dienas mūzų šventovėje, maldaudamas įkvėpimo.

— O ne! — sušuko Neronas.— Tu nori išsisukti nuo artimiausių reginių! Nieko nebus!

— Prisiekiu, valdove, kad rašau himną.

— Tai rašysi jį naktį. Maldauk Dianą įkvėpimo, juk ji Apolono sesuo.

Chilonas nuleido galvą, piktai šnairuodamas į augustionus, kurie vėl ėmė kvatoti. O cezaris kreipėsi į Senecioną ir Suilijų Neruliną, tardamas:

— Tik pagalvokite, šiai dienai skirtų krikščionių vos pusę įstengėme sudoroti.

Tada senasis Akvilas Regulas, didelis amfiteatro reikalų žinovas, valandėlę pagalvojęs atsiliepė:

— Tie reginiai, kuriuose pasirodo žmonės sine armis et sine arte*, trunka beveik tiek pat, bet jie daug neįdomesni.

— Liepsiu jiems duoti ginklų,— atsakė Neronas.

Tačiau prietaringas Vestinas staiga pabudo iš susimąstymo ir paslaptingu balsu paklausė:

— Ar pastebėjote, kad mirdami jie kažką regi? Žiūri į viršų ir miršta lyg be kančių. Esu tikras, kad jie kažką regi...

---

* Be ginklo ir be išmanymo (*lot.*).

Taip pasakęs, pakėlė akis į amfiteatro angą viršuje, virš kurios naktis jau ėmė tiesti žvaigždėmis nusagstytą velarijų. Tačiau kiti atsakė juoku ir šmaikščiais spėliojimais, ką gali krikščionys regėti mirties valandą. Tuo metu cezaris davė ženklą vergams fakelininkams ir paliko cirką, o paskui jį patraukė vestalės, senatoriai, pareigūnai ir augustionai.

Naktis buvo giedra, šilta. Palei cirką dar stumdėsi minios, trokštančios pamatyti, kaip iškeliauja cezaris, bet buvo kažkokios rūškanos ir bežadės. Vienur kitur pasigirdo plojimai, bet tuojau vėl nuščiuvo. Iš spoliarijaus girgždėdami vežimai tebegabeno kruvinus krikščionių palaikus.

Petronijus ir Vinicijus keliavo namo tylėdami. Tik prie rūmų Petronijus paklausė:

— Ar galvojai apie tai, ką aš tau minėjau?

— Taip, taip,— atsakė Vinicijus.

— Ar patikėsi, kad dabar šis reikalas ir man nepaprastai svarbus? Turiu ją išvaduoti nepaisydamas cezario ir Tigelino. Čia tarsi karas, kuriame aš pasiryžęs nugalėti, tarsi lošimas, kuriame noriu laimėti nors ir įkišdamas savo paties kailį... Ši diena dar labiau sutvirtino mano užsimojimą.

— Teatlygina tau Kristus!

— Pamatysi.

Taip kalbėdamiesi, sustojo prie vilos durų ir išlipo iš lektikos. Tuo metu prie jų priėjo kažkokia tamsi figūra ir paklausė:

— Ar čia kilnusis Vinicijus?

— Taip,— atsakė tribūnas,— ko nori?

— Aš Nazarijus, Miriam sūnus, einu iš kalėjimo ir atnešiau tau žinią apie Ligiją.

Vinicijus uždėjo ranką jam ant peties ir fakelo šviesoje žiūrėjo į akis, negalėdamas ištarti nė žodžio, bet Nazarijus atspėjo jo lūpose sustingusį klausimą ir atsakė:

— Dar gyva. Ursas atsiuntė mane pas tave, pone, pasakyti, kad ji karščiuodama meldžiasi ir kartoja tavo vardą.

Vinicijus jam pasakė:

— Garbė Kristui, kuris gali ją man sugrąžinti.

Paskui paėmęs nusivedė Nazarijų į biblioteką. Tačiau netrukus įėjo ir Petronijus pasiklausyti, ką jie šnekės.

— Liga ją išgelbėjo nuo gėdos, nes budeliai bijo,— kalbėjo jaunuolis.— Ursas ir gydytojas Glaukas budi prie jos dieną naktį.

— Ar sargai liko tie patys?

— Taip, pone, ir ji guli jų kambaryje. Kaliniai, kurie buvo požemiuose, visi išmirė nuo karštligės arba užtroško tvankumoje.

— Kas tu toks? — paklausė Petronijus.

— Kilnusis Vinicijus mane pažįsta. Aš sūnus tos našlės, pas kurią gyveno Ligija.

— Tu krikščionis?

Jaunuolis klausiamu žvilgsniu pasižiūrėjo į Vinicijų, bet pamatęs, kad šią akimirką jis meldžiasi, pakėlė galvą ir tarė:

— Taip.

— Kokiu būdu tu gali laisvai įeiti į kalėjimą?

— Aš parsisamdžiau, pone, išnešioti mirusiųjų kūnus, tyčia taip padariau, kad galėčiau pagelbėti savo broliams ir atnešti jiems žinių iš miesto.

Petronijus įdėmiau nužvelgė dailų jaunuolio veidą, jo mėlynas akis ir juodus, vešlius plaukus, tada paklausė:

— Iš kokio krašto būsi, berniuk?

— Aš galilėjietis, pone.

— Ar norėtum, kad Ligija būtų laisva?

Jaunuolis pakėlė akis aukštyn:

— Nors ir man pačiam paskui tektų numirti.

Vinicijus jau paliovė meldęsis ir tarė:

— Pasakyk sargams, kad ją paguldytų į grabą kaip numirėlę. Tu pasitelk pagalbininkų, kurie padėtų tau naktį ją išnešti. Netoli Dvokiančių duobių rasite laukiančius su lektika žmones, jiems atiduosite grabą. Sargams pažadėk mano vardu, kad duosiu tiek aukso, kiek jo kiekvienas galės panešti savo apsiautale.

Taip kalbant, iš jo veido išnyko įprastinė negyva išraiška, jame pabudo karys, kuriam viltis sugrąžino ankstesnę energiją.

O Nazarijus užkaito iš džiaugsmo ir iškėlęs rankas sušuko:

— Tepagydo ją Kristus, juk ji bus laisva!

— Manai, kad sargai sutiks? — paklausė Petronijus.

— Jie, pone? Kad tik žinotų, jog už tai nekris ant jų galvų bausmė ir kančios!

— Taip, taip! — tarė Vinicijus.— Sargai net buvo besutinką leisti jai pabėgti, taigi tuo labiau nesipriešins išnešti kaip numirėlę.

— Teisybė, yra žmogus,— pasakė Nazarijus,— kuris karšta geležimi tikrina, ar išnešami kūnai yra mirę. Tačiau tam užtenka ir

kelių sestercijų, kad neliestų geležimi numirėlio veido. Už vieną aurėjų jis palies ne kūną, o grabą.

— Pasakyk jam, kad gaus pilną kapšą aurėjų,— tarė Petronijus. — Tačiau ar sugebėsi parinkti patikimų talkininkų?

— Parinksiu tokius, kurie už pinigus parduotų net savo žmoną ir vaikus.

— Kur juos rasi?

— Pačiame kalėjime arba mieste. Sargai, kai bus papirkti, įleis, ką tik panorėsiu.

— Jeigu taip, tai įvesk kaip samdytą nešiką mane,— tarė Vinicijus.

Tačiau Petronijus labai atkakliai ėmė atkalbinėti taip nedaryti. Pretorionai galėtų jį pažinti net persirengusį, ir tada viskas nueitų perniek. „Nei kalėjime, nei prie Dvokiančių duobių! — kalbėjo.— Reikia, kad visi — ir cezaris, ir Tigelinas — būtų įsitikinę, kad ji numirė, nes kitaip nedelsiant įsakytų ją vytis. Įtarimus išsklaidyti galima tik tokiu atveju, jei mes liksime Romoje tada, kai ji bus išvežta į Albano kalnus ar toliau, į Siciliją. Tik po savaitės ar dviejų tu susirgsi ir išsikviesi Nerono gydytoją, kuris tau patars išvažiuoti į kalnus. Tada judu susitiksite, o paskui...

Jis valandėlę susimąstė, luktelėjęs numojo ranką ir pasakė:

— Paskui gal ateis kiti laikai.

— Tepasigaili jos Kristus,— tarė Vinicijus.— Tu čia kalbi apie Siciliją, o juk Ligija serga ir gali numirti...

— Apgyvendinsime ją kol kas arčiau. Išgydys pats oras, kad tik ištrauktume iš kalėjimo. Argi neturi kur nors kalnuose kokio nuomininko, kuriuo galėtum pasikliauti?

— Taip! Turiu! Iš tikrųjų! — skubiai atsakė Vinicijus.— Netoli Koriolų kalnuose yra patikimas žmogus, kuris mane dar vaiką ant rankų nešiojo ir myli ligi šiol.

Petronijus padavė Vinicijui lenteles.

— Parašyk jam, kad rytoj čia atvyktų. Žygūną išsiųsiu tuojau pat.

Taip pasakęs, pasišaukė atrijaus prižiūrėtoją ir davė atitinkamus nurodymus. Neilgai laukus, raitas vergas išjojo nakties tamsoje į Koriolus.

— Norėčiau,— prašneko Vinicijus.— kad Ursas ją lydėtų kelionėje... Man būtų ramiau...

— Pone,— pasakė Nazarijus,— tas vyras nežmoniškos jėgos, jis išlauš grotas ir seks paskui ją. Yra vienas langas aukštai stačioje

sienoje, ten sargyba nestovi. Atnešiu Ursui virvę, o visa kita jis pats padarys.

— Prisiekiu Herkuliu! — tarė Petronijus.— Tegu išsiveržia kaip jam patinka, tik ne kartu su ja ir ne po dviejų ar trijų dienų, nes jie sektų jo pėdomis ir atrastų jos slėptuvę. Prisiekiu Herkuliu! Negi norite pražudyti save ir ją? Draudžiu jums užsiminti jam apie Koriolus, o jei ne — aš nusiplaunu rankas.

Abu pripažino, kad Petronijaus perspėjimas pagrįstas, ir nutilo. Paskui Nazarijus pakilo atsisveikinti, pažadėjęs ateiti rytoj auštant.

Su sargais vylėsi susitarti dar šią naktį, bet pirmiau norėjo užsukti pas motiną, kuri šiais nepastoviais ir baisiais laikais neturėjo dėl jo nė valandėlės ramybės. Pasvarstęs nusprendė pagalbininko neieškoti mieste, o surasti ir papirkti vieną tų, kurie drauge su juo nešioja lavonus iš kalėjimo.

Prieš pat išeidamas dar stabtelėjo ir pasivedėjęs Vinicijų į šalį ėmė kuždėti:

— Pone, apie mūsų ketinimus aš niekam neužsiminsiu, net motinai, bet Apaštalas Petras žadėjo ateiti pas mus iš amfiteatro, o jam pasakysiu viską.

— Gali šituose namuose kalbėti garsiai,— atsakė Vinicijus.— Apaštalas Petras buvo amfiteatre su Petronijaus žmonėmis. Pagaliau aš pats eisiu su tavimi.

Jis liepė paduoti jam vergo apsiautalą, paskui abu išėjo.

Petronijus giliai atsiduso.

„Anksčiau norėjau, kad ji numirtų nuo tos karštligės, nes Vinicijui tai būtų dar ne taip baisu. Tačiau dabar pasiryžęs paaukoti Eskulapui auksinį trikojį, kad tik ji pasveiktų... Ak tu, Ahenobarbe, nori sau pasidaryti pramogą iš įsimylėjusio žmogaus skausmo! Tu, Augusta, pirma ėmei pavydėti merginai grožio, o dabar įmanytum ją gyvą suėsti už tai, kad žuvo tavo Rufijus... Tu, Tigelinai, nori ją sunaikinti man ant piktumo!.. Pasižiūrėsime. Sakau jums, jūsų akys neregės jos arenoje, nes aš arba numirsiu, arba ją išplėšiu jums kaip iš šunų nasrų... Ir išplėšiu taip, kad jūs nė nežinosite, o paskui, kai tik pažvelgsiu į jus, vis pagalvosiu: štai kvailiai, kuriuos Petronijus apmulkino...“

Patenkintas savimi, perėjo į triklinijų, kur drauge su Eunike sėdo vakarieniauti. Lektorius per tą laiką skaitė Teokrito idiles. Lauke vėjas atginė debesų iš Soraktės pusės, ir staigi audra sudrumstė giedros vasaros nakties tylą. Tarpais griaustinis nudundėdavo virš

septynių kalvų, o Petronijus su Eunike, sugulę prie stalo, klausėsi kaimo poeto, kuris melodinga dorėnų tarme apdainavo piemenėlio meilę, o paskui nurimę ruošėsi saldžiam poilsiui.

Tačiau prieš tai dar sugrįžo Vinicijus. Sužinojęs apie jo sugrįžimą, Petronijus išėjo ir paklausė:

— Na kaip?.. Ar nesugalvojote nieko nauja, o Nazarijus ar jau nuėjo į kalėjimą?

— Taip,— atsakė jaunuolis, glostydamas sulytus plaukus,— Nazarijus nuėjo tartis su sargais, o aš mačiau Petrą, kuris man liepė melstis ir tikėti.

— Tai gerai. Jeigu viskas vyks sklandžiai, kitą naktį jau bus galima ją išnešti...

— Nuomininkas su savo žmonėmis turi pasirodyti auštant.

— Kelias netolimas. Dabar pailsėk.

Tačiau Vinicijus atsiklaupė savo kubikule ir ėmė melstis.

Apie saulėtekį atvyko iš Koriolų nuomininkas Nigras ir atsigabeno, kaip buvo nurodęs Vinicijus, lektiką, taip pat keturis patikimus vyrus, parinktus iš vergų britų, bet juos apdairiai paliko užeigoje Subure.

Visą naktį budėjęs Vinicijus išėjo jo pasitikti, o šis, pamatęs jauną jį šeimininką, susijaudino ir bučiuodamas jam rankas ir akis tarė:

— Brangusis mano, ar sergi, o gal rūpesčiai taip iščiulpė tau iš veido kraują, kad iš pradžių vos tave pažinau?

Vinicijus jį nusivedė į vidinę kolonadą, vadinamąjį ksistą, ir ten atskleidė paslaptį. Nigras klausėsi susikaupęs, įdėmiai, ir jo šiurkščiame, įdegusiame veide buvo matyti didelis susijaudinimas, kurio nė nesistengė tramdyti.

— Tai ji krikščionė? — sušuko.

Ir ėmė tiriamai žiūrėti Viniciui į veidą, o šis, matyt, atspėjo, ko klausia kaimiečio žvilgsnis, nes atsakė:

— Ir aš krikščionis...

Tada Nigro akyse sublizgo ašaros, kiek patylėjęs jis iškėlė aukštyn rankas ir tarė:

— O, dėkui Tau, Kristau, kad nuėmei giedravalkį nuo man brangiausių pasaulyje akių.

Paskui apkabino Vinicijaus galvą ir verkdamas iš laimės ėmė bučiuoti jo kaktą.

Po valandėlės atėjo Petronijus, Nazarijumi vedinas.

— Geros žinios! — sušuko iš tolo.

Žinios iš tikrųjų buvo geros. Pirmiausia — gydytojas Glaukas užtikrino, kad Ligijos gyvybei pavojus negresia, nors ji sirgo ta pačia kalėjimo karštlige, nuo kurios ir Tuliane, ir kituose kalėjimuose kasdien mirė šimtai žmonių. O dėl sargų ir žmogaus, karšta geležimi tikrinančio numirėlius, nebuvo nė mažiausių sunkumų. Su padėjėju, vardu Atis, taip pat susitarta.

— Grabe padarėme skyles, kad ligonė galėtų kvėpuoti,— kalbėjo Nazarijus.— Visas pavojus tik tas, kad ji nesudejuotų arba neprašnektų tada, kai eisime pro pretorionus. Tačiau ji labai nusilpusi ir nuo ryto guli užsimerkusi. Be to, Glaukas jai duos migdančio gėrimo, jį pats sutaisė iš vaistų, kuriuos aš atnešiau iš miesto. Grabo dangtis nebus užkaltas. Jį lengvai nukelsite ir paimsite ligonę į lektiką, o mes įdėsime į grabą pailgą maišą su smėliu, jūs tik paruoškite.

Vinicijus klausėsi šių žodžių baltas kaip drobė, bet klausėsi taip įdėmiai, tarsi iš anksto būtų žinojęs, ką Nazarijus pasakys.

— Ar kitų kokių numirėlių nenešite iš kalėjimo? — pasiteiravo Petronijus.

— Šiąnakt numirė apie dvidešimt žmonių, o iki vakaro bus dar keliolika,— atsakė jaunuolis,— nešikai turi eiti vora, visi kartu, bet mes padelsime, kad atliktume pabaigoje. Jau pirmame posūkyje mano draugas ims tyčia šlubuoti. Tokiu būdu gerokai atsiliksime nuo kitų. Jūs laukite mūsų prie mažosios Libitinos šventyklos. Kad tik Dievas duotų kuo tamsesnę naktį.

— Duos Dievas,— tarė Nigras.— Vakar vakare buvo giedra, o paskui staiga pratrūko audra. Šiandien dangus vėl grynas, bet šutina nuo pat ryto. Dabar kas naktį bus lietūs ir perkūnijos.

— Ar einate be šviesų? — paklausė Vinicijus.

— Tik priešakyje nešami fakelai. Dėl visa pikta jūs būkite prie Libitinos šventyklos, kai tik sutems, nors mes paprastai išnešame lavonus prieš pat vidunaktį.

Visi nutilo, buvo girdėti vien Vinicijaus alsavimas.

Petronijus kreipėsi į jį.

— Sakiau vakar,— tarė jis,— jog būtų geriausia, kad abu pasiliktume namie. Tačiau dabar matau — ir aš nenusėdėsiu... Aišku, jeigu ji pati bėgtų, reikėtų didesnio atsargumo, bet jeigu ji bus išnešta kaip numirėlė, tai manau, kad niekam nešaus į galvą nė mažiausias įtarimas.

— Taip! Taip! — patvirtino Vinicijus.— Aš turiu ten būti. Pats iškelsiu ją iš grabo.

— O kai bus mano namuose prie Koriolų, aš atsakysiu už ją,— tarė Nigras.

Tuo ir baigėsi kalba. Nigras skubėjo į užeigą, pas savo žmones. Nazarijus, pasikišęs po tunika kapšą su auksu, patraukė į kalėjimą. Vinicijui prasidėjo didžio nerimo, karštinės, nuogąstavimų ir laukimo diena.

— Žygis turėtų pasisekti, nes gerai apgalvotas,— kalbėjo jam Petronijus.— Geriau neįmanoma buvo sutvarkyti. Tu turi apsimesti nuliūdęs ir vaikščioti su tamsia toga. Tačiau cirko vis dėlto neatsisakyk. Tegu tave mato... Viskas taip apgalvota, kad negali sužlugti. Beje, ar tu visiškai pasitiki tuo savo nuomininku?

— Jis krikščionis,— atsakė Vinicijus.

Petronijus nustebęs pasižiūrėjo į jį, paskui gūžtelėjo pečiais ir prašneko lyg pats sau:

— Prisiekiu Poluksu! Kaip vis dėlto tai plinta! Kaip pagauna žmonių širdis!.. Kai gresia toks pavojus, kiti iš karto atsisakytų visų dievų — ir romėnų, ir graikų, ir egiptiečių. Keista vis dėlto... Prisiekiu Poluksu!.. Jeigu tikėčiau, kad pasaulyje dar kas nors nuo mūsų dievų priklauso, pažadėčiau dabar kiekvienam po šešis baltus jaučius, o Kapitolijaus Jupiteriui — dvylika... Tačiau ir tu negailėk pažadų savo Kristui...

— Aš Jam atidaviau savo sielą,— atsakė Vinicijus.

Ir kiekvienas nuėjo sau. Petronijus sugrįžo į kubikulą. O Vinicijus patraukė iš tolo pasižiūrėti į kalėjimą, iš ten pasuko į Vatikano kalvos šlaitą, į tą fosoriaus lūšną, kur iš Apaštalo rankų priėmė krikštą. Jam atrodė, kad toje lūšnoje Kristus jį išklausys greičiau negu kitur, tad, ją suradęs ir parpuolęs ant žemės, visas savo susopusias širdies galias sudėjo į pasigailėjimo maldą ir taip į ją pasinėrė, kad užmiršo, kur esąs ir kas jam darosi.

Jau po vidudienio jį pažadino trimitų aidai, plaukiantys nuo Nerono cirko. Tada išėjo iš lūšnos ir ėmė dairytis aplinkui tokiomis akimis, tarsi ką tik pabudęs iš miego. Lauke buvo karšta ir tylu, tiktai kada ne kada ramybę drumstė bronzos žvangesys ir nesiliaujantis įnirtingas žiogų čirškimas. Oras pasidarė tvankus, dangus virš miesto buvo dar žydras, bet Sabinų kalnų pusėje žemai prie pat horizonto tvenkėsi tamsūs debesys.

Vinicijus sugrįžo namo. Atrijuje jo laukė Petronijus.

— Buvau Palatine,— tarė.— Tyčia ten pasirodžiau ir prisėdęs palošiau kauliukais. Anicijus vakare kelia puotą, pažadėjau, kad

ateisime, bet tik po vidunakčio, nes prieš tai man reikia išsimiegoti. Kaip nors nuvyksiu, ir gerai būtų, kad ir tu apsilankytum.

— Ar nebuvo jokių žinių iš Nigro arba Nazarijaus? — pasiteiravo Vinicijus.

— Ne. Juos pamatysime tik apie vidunaktį. Ar pastebėjai, kad kyla audra?

— Taip.

— Rytoj turi būti krikščionių nukryžiavimo reginys, bet gal sukliudys lietus.

Taip taręs, priėjo prie Vinicijaus, palietė jo petį ir pasakė:

— Tačiau jos nepamatysi ant kryžiaus, tiktai Korioluose. Prisiekiu Kastoru! Jos išvadavimo valandos nemainyčiau į visas Romos gemas. Vakaras jau netoli...

Teisybė, artėjo naktis, ir sutemos ėmė gaubti miestą anksčiau negu paprastai — užslinko debesys, uždengdami visą padangę. Atėjus vakarui, prapliupo smarkus lietus, kuris, garuodamas ant įkaitusių per karštą dieną akmenų, užklojo migla miesto gatves. Paskui pakaitomis čia rimo, čia vėl pliaupė trumpos liūtys.

— Paskubėkime,— pagaliau tarė Vinicijus.— Dėl audros gali anksčiau išnešti lavonus iš kalėjimo.

— Metas! — atsakė Petronijus.

Ir apsivilkę gališkais apsiautalais su gaubtais per sodo vartelius išėjo į gatvę. Petronijus dar apsiginklavo trumpu romėnišku durklu, vadinamu sika, kurį visada pasiimdavo į savo naktines išvykas.

Dėl audros miestas buvo tuščias. Tarpais žaibas perskrosdavo debesis, žėrinčia šviesa nuplieksdamas neseniai išmūrytų arba dar tebestatomų namų sienas ir šlapias akmenines plytas, kuriomis buvo išgrįstos gatvės. Tokioje šviesoje ilgokai ėję, jie pagaliau pamatė kalvelę, ant kurios stovėjo maža Libitinos šventyklėlė, o papėdėje — pulkelį mulų ir arklių.

— Nigrai! — tyliai šūktelėjo Vinicijus.

— Aš čia, pone! — atsiliepė balsas per lietų.

— Viskas parengta?

— Taip, mano brangusis. Vos sutemus, mes jau buvome vietoje. Tačiau slėpkitės po skardžiu, jei ne — permirksite kiaurai. Kokia audra! Manau, kad užeis ir kruša.

Nigro nuogąstavimai pasitvirtino, nes netrukus pasipylė kruša, iš pradžių smulki, paskui vis stambesnė ir tankesnė. Oras beregint atšalo.

O jie stovėjo po skardžiu, apsaugoti nuo vėjo ir ledokšnių, ir šnekėjosi prislopintais balsais.

— Jeigu kas ir pamatytų mus,— kalbėjo Nigras,— nesukeltume jokių įtarimų, nes atrodome lyg pasislėpę nuo audros. Tačiau bijau, kad lavonų išnešimas nebūtų atidėtas rytdienai.

— Kruša neilgai kris,— tarė Petronijus.— Reikia laukti nors ir iki aušros.

Ir suklusę laukė, ar neišgirs ateinant grabnešių. Kruša iš tikrųjų liovėsi, bet tučtuojau sušniokštė liūtis. Tarpais smarkus vėjas nešė nuo Dvokiančių duobių pusės baisią smarvę, ji sklido iš irstančių, negiliai ir atsainiai palaidotų lavonų.

Staiga Nigras tarė:

— Matau per miglą žiburėlį... Vieną, du, tris... tai fakelai!

Ir atsisuko į savo žmones:

— Žiūrėkite, kad mulai neprunkštų!..

— Ateina! — tarė Petronijus.

Žiburiai darėsi vis ryškesni. Netrukus jau buvo galima atskirti vėjo gūsių plaikstomas fakelų liepsnas.

Nigras ėmė žegnotis ir melstis. Tuo metu niūri procesija priartėjo ir pagaliau priėjusi Libitinos šventyklėlę sustojo. Petronijus, Vinicijus ir Nigras tylėdami prisispaudė prie skardžio, nesuprasdami, ką tai reiškia. Tačiau nešikai sustojo tiktai apsirišti veidus ir burnas skudurais, kad apsisaugotų nuo dusinančios smarvės, kuri prie pat putikulų buvo tiesiog nepakenčiama; paskui jie vėl pakėlė grabus ir nuėjo toliau.

Tik vienas grabas užtruko prie šventyklėlės.

Vinicijus šoko lėkti, o jam įkandin — Petronijus, Nigras ir du vergai britai su lektika.

Tačiau dar nepribėgę išgirdo tamsoje širdgėlos kupiną Nazarijaus balsą:

— Pone, ją su Ursu perkėlė į Eskvilino kalėjimą... Mes nešame kitą lavoną! O ją paėmė prieš vidunaktį!

Grįždamas namo, Petronijus buvo apsiniaukęs kaip debesys ir nė nebandė guosti Vinicijaus. Suprato, kad ištraukti Ligiją iš Eskvilino požemių nėra ko nė svajoti. Spėjo, kad veikiausiai ji buvo perkelta iš Tuliano, kad nenumirtų nuo karštligės ir neišvengtų jai skirto amfiteatro. Tačiau tai kaip tik liudijo, kad Ligija buvo sekama ir sau-

goma budriau negu kiti. Petronijus nuoširdžiausiai gailėjo ir jos, ir Vinicijaus, be to, dar graužė mintis, kad pirmą kartą gyvenime jam nepasisekė ir pirmą kartą liko nugalėtas kovoje.

„Atrodo, kad Fortūna mane apleidžia,— kalbėjo sau,— bet dievai klysta, jeigu mano, kad aš susitaikysiu su tokiu, sakysime, gyvenimu kaip jo".

Ir pažvelgė į Vinicijų, kuris taip pat į jį žiūrėjo išplėtęs akis.

— Kas tau? Tu karščiuoji? — paklausė Petronijus.

Šis atsakė kažkokiu keistu, palūžusiu, pratisu balsu it sergantis vaikas.

— O aš tikiu, kad Jis gali man ją sugrąžinti.

Virš miesto tilo paskutiniai audros griaustiniai.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT AŠTUNTAS

Trys lietingos dienos, išimtinis reiškinys vasarą Romoje, ir kruša, krintanti, priešingai gamtos tvarkai, ne tik dieną ir vakare, bet net vidunaktį, nutraukė reginius. Žmonės ėmė nerimauti. Kai kas pranašavo menką vynuogių derlių, o kai vieną popietę žaibas išlydė Kapitolijuje bronzinę Cereros statulą, buvo liepta nešti aukas į Jupiterio Salvatoro šventyklą. Cereros žyniai paskleidė gandą, kad dievų rūstybė krito ant miesto, nes per ilgai delsiama nubausti krikščionis, todėl minios ėmė reikalauti, kad nieko nelaukus bet kokiu oru žaidynės būtų tęsiamos, ir nudžiugo visa Roma, pagaliau išgirdusi, kad po trijų dienų pertraukos reginiai vėl prasidės.

Tuo metu nusistovėjo ir gražus oras. Į amfiteatrą nuo aušros iki nakties buvo sugužėję tūkstančiai žiūrovų, cezaris taip pat atvyko anksti su vestalėmis ir dvariškiais. Reginys turėjo prasidėti krikščionių tarpusavio kautynėmis, todėl jie buvo aprengti kaip gladiatoriai, gavo visokiausių ginklų, kuriuos naudojo kovotojai profesionalai ir puolimui, ir gynybai. Tačiau publika nusivylė. Krikščionys metė ant smėlio tinklus, šakes, ietis, kardus ir tuojau pat ėmė glėbesčiuotis, skatinti vienas kitą ištvermingai pakelti kančias ir mirtį. Tada didžiausia nuoskauda ir pasipiktinimas apėmė minių širdis. Vieni juos kaltino silpnadvasiškumu ir bailumu, kiti tvirtino, jog jie atsisaką kautis tyčia, iš neapykantos žmonėms ir nenorėdami suteikti džiaugsmo, kurį paprastai kelia parodyta narsa. Pagaliau cezario įsa-

kymu prieš juos paleido tikrus gladiatorius, ir šie vienu akimoju iššudė klūpančius ir beginklius krikščionis.

Tačiau pašalinus lavonus žiūrovai vietoj kovų pamatė virtinę mitologinių vaizdų, sugalvotų paties cezario. Jie išvydo ant Etos kalno gyvą degantį Herkulį. Vinicijus krūptelėjo pagalvojęs, kad Herkulio vaidmeniui galėjo būti parinktas Ursas, bet, matyt, ištikimam Ligijos tarnui eilė dar neatėjo, nes ant laužo sudegė kažkoks kitas, Vinicijui visai nepažįstamas krikščionis. Užtat vėlesniame reginyje Chilonas, kurio cezaris nenorėjo atleisti nuo cirko lankymo, pamatė pažįstamus žmones. Buvo rodoma Dedalo* ir Ikaro mirtis. Dedalą vaidino Euricijus, tas pats senolis, kuris kadaise parodė Chilonui žuvies ženklą, o Ikarą — jo sūnus Kvartas. Abudu juos išradinga mašina iškėlė į viršų, paskui iš didžiulio aukščio staiga metė į areną, ir jaunasis Kvartas nukrito taip arti cezario pakylos, kad aptaškė kraujais ne tik išorines puošmenas, bet ir purpuru aptrauktus turėklus. Chilonas kritimo nematė, nes buvo užmerkęs akis, tiktai girdėjo duslų kūno dunkstelėjimą, o kai netrukus išvydo čia pat kraują, vos neapalpo antrą kartą. Tačiau vaizdai greitai keitėsi. Skaisčias mergeles prieš mirtį begėdiškai prievartavo žvėrimis persirengę gladiatoriai, ir jų kančios pradžiugino minios širdis. Žiūrovai matė Kibelės ir Cereros žynes, matė Danaides, matė Dirkę ir Pasifaję, matė galiausiai paaugles, perplėšiamas laukinių žirgų. Minia plojo vis naujoms cezario išmonėms, o jis, išdidus ir laimingas dėl tokių plojimų, dabar nė valandėlės neatitraukė nuo akies smaragdo ir žiūrėjo į geležimi draskomus baltus kūnus ir konvulsišką aukų raitymąsi. Tačiau buvo parodyta ir vaizdų iš miesto istorijos. Po merginų žiūrovai išvydo Mucijų Scevolą, kurio ranka, pririšta prie degančio trikojo, paskleidė skrudančios mėsos dvoką po visą amfiteatrą, bet jis kaip tikras Scevola stovėjo be aimanų, akis pakėlęs aukštyn, ir šnibždėjo maldą pajuodusiomis lūpomis. Kai jis buvo pribaigtas ir lavonas išvilktas į spoliarijų, prasidėjo įprasta vidudienio pertrauka. Cezaris su vestalėmis ir augustionais paliko amfiteatrą ir nuėjo į tam tyčia pastatytą didžiulę purpurinę pavėnę, kur jam ir jo svečiams buvo paruošta puiki užkanda. Dauguma publikos taip pat pasekė jo pavyzdžiu ir paplūdo lauk, susispietė smagiais būreliais palei pavėnę, leido pailsėti nuo ilgo sėdėjimo pavargusiems sąnariams ir vaišinosi

* Dedalas, kuris, pasak kitų legendų, įstengė atskristi iš Kretos į Siciliją, Romos amfiteatruose žūdavo ta pačia mirtimi kaip ir Ikaras. (*Aut. pastaba*)

patiekalais, kuriuos iš cezario malonės gausiai nešiojo vergai. Tik visų smalsiausi, palikę suolus, išėjo į areną ir, čiupinėdami kraujo prisigėrusį lipnų smėlį, postringavo kaip žinovai ir mėgėjai, kas jau parodyta ir kas dar bus. Netrukus išėjo ir postringautojai, kad nepavėluotų į puotą; liko vos keli žmonės, kuriuos sulaikė ne smalsumas, o užuojauta būsimoms aukoms.

Šie prisiglaudė tarpuose arba ant žemesnių suolų, o tuo metu vergai išlygino areną ir ėmė kasti joje duobes, vieną šalia kitos, eilėmis per visą plotą nuo vieno krašto iki kito taip, kad paskutinė atsidūrė per keliolika žingsnių nuo cezario pakylos. Anapus cirko arenos sklido minios klegesys, šauksmai ir plojimai, o čia karštligišku skubotumu buvo ruošiamos naujos kančios. Staiga atsivėrė kunikulai, ir iš visų į areną prižiūrėtojai ėmė varyti pulkus krikščionių, nuogų, tempiančių kryžius ant pečių. Arenoje jų knibždėte knibždėjo. Bėgo seniai, sulinkę po medinių rąstų našta, šalia jų — vyrai pačiame žydėjime, moterys išsitaršiusiais plaukais, kuriais stengėsi pridengti savo nuogumą, paaugliai ir visai maži vaikai. Dauguma kryžių kaip ir pačios aukos buvo apipinti gėlėmis. Cirko prižiūrėtojai, pliekdami nelaiminguosius rimbais, vertė guldyti kryžius šalia iškastų duobių ir sustoti prie jų eilėmis. Šitaip turėjo žūti tie, kurių pirmą žaidynių dieną rengėjai nesuspėjo mesti į šunų ir laukinių žvėrių nasrus. Dabar juos griebė juodukai vergai ir, paguldę aukštielninkus ant kryžių, kalė prie skersinių jų rankas taip uoliai ir sparčiai, kad po pertraukos sugrįžusi minia rastų visus kryžius jau pastatytus. Visame amfiteatre bildėjo plaktukai, tas garsas aidėjo viršutinėse eilėse, pasiekė net aikštę aplink amfiteatrą ir pavėnę, kur cezaris vaišino vestales ir bičiulius. Ten susirinkusieji gėrė vyną, šaipėsi iš Chilono ir kuždėjo į ausį malonius žodžius Vestos žynėms, o arenoje virė darbas, vinys smigo į krikščionių delnus ir pėdas, čežėjo lopetos, užversdamos žeme duobes su įstatytais kryžiais.

Tarp aukų, kurioms netrukus turėjo ateiti eilė, buvo ir Krispas. Liūtams pristigo laiko jį sudraskyti, tad jam atiteko kryžius, ir jis, visada pasirengęs mirti, džiaugėsi, kad artėja jo valanda. Atrodė jis šiandien kitaip, nes išdžiūvęs kūnas buvo visai nuogas, tik strėnas dengė iš gebenių supinta juosta, o ant galvos uždėtas rožių vainikas. Tačiau akyse kaip visada spindėjo ta pati neišsenkanti energija, o iš po vainiko kyšojo tas pats rūstus ir fanatiškas veidas. Nepasikeitė ir jo širdis: kaip anksčiau kunikule gąsdino Dievo rūstybe kailiais aptemptus savo brolius, taip ir šiandien svaidė žaibus, užuot guodęs.

— Dėkokite Atpirkėjui,— kalbėjo,— kad leidžia mums mirti tokia mirtimi, kokia pats numirė. Gal dalis jūsų kalčių bus už tai jums atleista, bet vis tiek drebėkite, nes teisybė turi nugalėti, ir negali būti vienodo atpildo ir blogiesiems, ir geriesiems.

Ir jo žodžius lydėjo plaktukų dunksėjimas — vergai kalė aukų rankas ir kojas. Vis daugiau kryžių kilo arenoje, o Krispas, kreipdamasis į tuos, kurie dar stovėjo kiekvienas prie savo kančių medžio, kalbėjo toliau:

— Regiu atvertą dangų, bet regiu ir atvertą prarają... Pats nežinau, kokią ataskaitą duosiu Viešpačiui iš gyvenimo savo, nors tikėjau ir neapkenčiau blogio, ir ne mirties bijau, bet prisikėlimo, ne kančios, bet teismo, nes ateina diena rūstybės.

Staiga tarp artimų eilių suskambo kažkoks balsas, ramus ir iškilmingas:

— Ne rūstybės, o gailestingumo diena, atpirkimo ir palaimos diena, nes sakau jums, Kristus priglobs jus, paguos ir pasodins savo dešinėje. Turėkite vilties, nes štai dangus atsiveria jums.

Sulig tais žodžiais akys atsisuko į suolus, netgi tie, kurie jau kabojo ant kryžių, pakėlė nublyškusias, iškankintas galvas ir žiūrėjo į to kalbėtojo pusę.

O jis priėjo visai prie areną supančio aptvaro ir ėmė juos žegnoti kryžiaus ženklu.

Krispas ištiesė į jį ranką, lyg norėdamas kirsti, bet, pamatęs veidą, nuleido delną, keliai sulinko, o lūpos sukuždėjo:

— Apaštalas Paulius!..

Didžiausiam cirko tarnų nustebimui, suklaupė visi, kurių dar nesuspėta prikalti, o Paulius Tarsietis kreipėsi į Krispą tardamas:

— Krispai, negrasink jiems, nes dar šiandien jie su tavimi bus rojuje. Tu manai, kad jie gali būti pasmerkti? Tačiau kas gi juos pasmerks? Negi Dievas, kuris už juos atidavė Sūnų savo? Negi Kristus, kuris numirė dėl jų atpirkimo, kaip ir jie miršta dėlei vardo Jo? Kaipgi gali pasmerkti Tas, kuris myli? Kas gi kaltins Dievo išrinktuosius? Kas ištars apie tą kraują: „Prakeiktas"?..

— Tėve, aš neapkenčiau blogio,— atsakė senas kunigas.

— Kristus labiau liepė mylėti žmones negu neapkęsti blogio, nes Jo mokslas yra meilė, o ne neapykanta.

— Nusidėjau mirties valandą,— atsakė Krispas.

Ir ėmė muštis į krūtinę.

Tuo metu prie Apaštalo priėjo suolų tvarkdarys ir paklausė:

— Kas tu toks, kad kalbi pasmerktiesiems?

— Romos pilietis,— ramiai atsakė Paulius.

Paskui atsisukęs į Krispą tarė:

— Turėk vilties, nes šiandien — malonės diena, ir mirk ramybėje, Dievo tarne.

Du negrai tuo metu priėjo prie Krispo paguldyti jį ant kryžiaus, bet jis dar kartą apsidairė aplinkui ir sušuko:

— Broliai mano, melskitės už mane!

Iš jo veido išnyko įprasta rūstybė, akmeniniai bruožai pasidarė ramūs ir malonūs. Pats ištiesė rankas ant kryžiaus skersinio, kad palengvintų kalėjams darbą, ir žiūrėdamas tiesiai į dangų ėmė karštai melstis. Atrodė, kad jis nieko nejunta, nes kai vinys smigo gilyn į delnus, jo kūnas nė nevirptelėjo, veido neiškreipė nė mažiausia skausmo raukšlelė: jis meldėsi, kai negrai kalė jo kojas, meldėsi, kai kėlė kryžių ir trypė aplinkui žemę. Tiktai tada, kai minios kvatodamos ir šūkaudamos ėmė plūsti į amfiteatrą, senolis kiek suraukė antakius, lyg būtų piktinęsis, kad pagonys drumsčia jam tylą ir saldžios mirties ramybę.

Tačiau dar prieš tai jau buvo pakelti visi kryžiai, ir arenoje stūksojo tarsi miškas su kabančiais ant medžių žmonėmis. Ant kryžių skersinių ir kankinių galvų krito saulės spinduliai, o ant arenos — platūs šešėliai, sudarydami lyg juodas supintas grotas, tarp kurių švietė geltonas smėlis. Šiame reginyje publikai didžiausias malonumas buvo žiūrėti į lėtą agoniją. Tačiau niekada ligi šiol niekas nebuvo matęs tokio kryžių tankumyno. Arenoje jų buvo tiek vienas prie kito pristatyta, kad cirko tarnai vos galėjo tarp jų prasisprausti. Pakraščiuose daugiausia kabojo moterys, bet Krispą, kaip vyresnįjį, iškėlė tiesiai prieš cezario ložę ant didžiulio kryžiaus, iš apačių apipinto sausmedžio šakelėmis. Nė viena auka dar nebuvo numirusi, bet kai kurie anksčiau iškeltieji jau alpėjo. Niekas nedejavo ir nemaldavo pasigailėti. Kai kurie kabojo palinkusia ant peties arba nukniubusia ant krūtinės galva, tarsi būtų miegoję, kiti tarsi susimąstę, dar kiti tebežiūrėdami į dangų tyliai krutino lūpas. Tačiau šiame baisiame kryžių miške, šiuose nukryžiuotuose kūnuose, šiose bežadėse aukose tvylojo kažkokia kraupi grėsmė. Minia, kuri po puotos soti ir įsilinksminusi šūkaudama rinkosi į cirką, dabar pritilo, nežinodama, kur įsmeigti žvilgsnį ir ką galvoti. Ištemptų moterų kūnų nuogumas jau nebedirgino jos geidulių. Niekas net nekirto lažybų, kurios paprastai užvirdavo, kai išeidavo mažiau pasmerktųjų. Atrodė, kad ir cezaris nuo-

bodžiauja, nes pakreipęs galvą tingiu judesiu taisėsi vėrinį, o veidas buvo apsiblausęs ir mieguistas.

Staiga priekyje kabantis Krispas, kuris prieš valandėlę dar buvo užmerkęs akis kaip nualpęs ar merdintis žmogus, dabar pravėrė jas ir įsmeigė į cezarį.

Jo veidas vėl pasidarė toks nepermaldaujamas, o žvilgsnis užsiplieskė tokia ugnimi, kad augustionai ėmė šnibždėtis, rodydami į jį pirštais, pagaliau ir pats cezaris juo susidomėjo ir vangiai prisidėjo prie akies smaragdą.

Įsiviešpatavo didžiausia tyla. Žiūrovų akys buvo prikaustytos prie Krispo, o šis mėgino pajudinti dešinę ranką, tarsi norėdamas ją atplėšti nuo medžio.

Netrukus jo krūtinė išsitempė, šonkauliai išsišovė, jis pradėjo šaukti:

— Motinžudys! Vargas tau!

Išgirdę mirtiną įžeidimą, sviestą pasaulio viešpačiui tūkstantinių minių akivaizdoje, augustionai nedrįso nė kvėptelėti. Chilonas pastėro. Cezaris krūptelėjęs paleido iš rankų smaragdą.

Žmonės taip pat užgniaužė krūtinėje kvapą. Krispo balsas aidėjo vis galingiau visame amfiteatre:

— Vargas tau, žmonos ir brolio žudike, vargas tau, antikriste! Bedugnė prasiveria po tavo kojomis, mirtis tiesia į tave rankas, ir kapo duobė tavęs laukia. Vargas tau, gyvas lavone, nes mirsi siaube ir pasmerktas būsi per amžių amžius!..

Ir negalėdamas nuo medžio atplėšti prikalto delno, klaikiai išsitempęs, baisus, dar gyvas pąnašus į griaučius, nepermaldaujamas it lemtis, kratė žilą barzdą ties Nerono pakyla, kartu barstydamas žiedlapius iš rožių vainiko, uždėto ant galvos.

— Vargas tau, žmogžudy! Perpildytas tavo saikas, ir tavo valanda artėja!..

Tada dar kartą įsiręžė: akimirką atrodė, kad atplėš dešinę nuo kryžiaus ir išties ją rūsčiai į cezarį, tačiau liesos jo rankos staiga dar labiau ištįso, kūnas sudribo, galva nusviro ant krūtinės, ir jis atidavė dvasią.

Kryžių miške silpnesnieji taip pat pradėjo migti amžinu miegu.

PERSKYRIMAS PENKIASDEŠIMT DEVINTAS

— Valdove,— kalbėjo Chilonas,— dabar jūra kaip alyva, ir bangos, atrodo, miega... Plaukime į Achają. Ten tavęs laukia Apolono šlovė, ten tavęs laukia vainikai, triumfas, ten žmonės tave dievina, o dievai priims kaip sau lygų svečią, o šičia, valdove...

Ir nutraukė, nes apatinė lūpa pradėjo taip drebėti, kad žodžiai virto nesuprantamu lemenimu.

— Plauksime pasibaigus žaidynėms,— atsakė Neronas.— Žinau, kad ir šiaip kai kas vadina krikščionis innoxia corpora*. Jeigu išvykčiau, tai imtų kartoti visi. Ko gi tu bijai, grybe susmukęs?

Taip pasakęs, suraukė antakius, bet tiriamu žvilgsniu ėmė žiūrėti į Chiloną, tarsi laukdamas iš jo paaiškinimų, nes tik apsimetė esąs šaltakraujis. Per paskutinį reginį pats išsigando Krispo žodžių ir sugrįžęs namo negalėjo užmigti iš įniršio, gėdos, taip pat ir baimės. Tada tyliai klausęsis jų pokalbio prietaringas Vestinas apsidairęs tarė slaptingu balsu:

— Paklausyk, valdove, šito senio: tuose krikščionyse yra kažkas keista... Jų dievybė duoda jiems lengvą mirtį, bet gali būti kerštinga.

Neronas atsakė nieko nelaukęs:

— Juk ne aš rengiu žaidynes. Rengia Tigelinas.

— Taip, taip! Aš,— paskubėjo Tigelinas, nugirdęs cezario atsakymą.— Tai aš, ir man nusispjauti į visus krikščionių dievus. Vestinas, valdove, tai prietarų pripūsta pūslė, o šis karingas graikas numirtų iš baimės, pamatęs ginančią viščiukus pasišiaušusią perekšlę.

— Na gerai,— tarė Neronas,— bet liepk nuo šiol krikščionims nupjauti liežuvius arba užsiūti burnas.

— Jiems užsiūs jas ugnis, o dieviškasai.

— Vargas man! — sudejavo graikas.

Tačiau cezarį padrąsino akiplėšiškas Tigelino pasitikėjimas savimi, jis ėmė juoktis ir tarė, rodydamas į seną graiką:

— Žiūrėkite, kaip atrodo Achilo palikuonis!

Iš tikrųjų Chilonas atrodė baisiai. Plaukų likučiai ant galvos visai pabalo, veide sustingo kažkoks begalinis nerimas, panika ir nusiminimas. Tarpais buvo tarsi apsvaigęs ir puskvaitis. Dažnai net neatsakinėjo į klausimus, o kai kada įtūžęs darėsi toks akiplėša, kad augustionai stengėsi jo neužkabinti.

Toks nusiteikimas užėjo jam ir dabar.

---

* Nekalti kūnai (*lot.*).

— Darykite man, ką norite, bet į žaidynes aš daugiau kojos nekelsiu! — sušuko sielvartingai, spragtelėjęs pirštais.

Neronas, valandėlę į jį pažiūrėjęs, kreipdamasis į Tigeliną, tarė:

— Pasirūpink, kad soduose šitas stoikas būtų arti manęs. Noriu pamatyti, kokį jam įspūdį padarys mūsų fakelai.

Chiloną vis dėlto išgąsdino cezario balse suskambėjęs grasinimas.

— Valdove,— teisinosi,— aš nieko neįžiūrėsiu, nes naktį nematau.

O cezaris atsakė kraupiai nusijuokęs:

— Naktį bus šviesu kaip dieną.

Paskui kreipėsi į kitus augustionus, ėmė kalbėtis su jais apie lenktynes, kurias ketino surengti žaidynių pabaigoje.

Prie Chilono priėjo Petronijus ir, palietęs jo petį, tarė:

— Argi aš tau nesakiau? Neišlaikysi.

O šis atsiliepė:

— Noriu nusigerti...

Ir ištiesė drebančią ranką į kraterį su vynu, bet neįstengė jo prinešti prie lūpų, o Vestinas, visa tai pamatęs, atėmė iš jo indą, paskui, prisislinkęs arčiau, smalsiai paklausė išgąstingu veidu:

— Ar tave persekioja furijos? Ką?..

Senis kurį laiką prasižiojęs žiūrėjo, lyg nesuprasdamas klausimo, ir ėmė mirkčioti akimis.

Vestinas pakartojo:

— Ar tave persekioja furijos?

— Ne,— atsakė Chilonas,— bet man prieš akis naktis.

— Kokia naktis?.. Tebūna dievai tau maloningi! Kokia naktis?

— Klaiki, neperregima naktis, kur kažkas juda, kažkas slenka prie manęs. Tačiau aš nežinau kas ir bijau.

— Aš visada buvau įsitikinęs, kad tai burtininkai. Ar tu ką nors sapnuoji?

— Ne, nes nemiegu. Aš nemaniau, kad juos taip pasmerks.

— Ar tau jų gaila?

— Kam jūs liejate šitiek kraujo? Girdėjai, ką kalbėjo tas nuo kryžiaus? Vargas mums!

— Girdėjau,— tyliai atsakė Vestinas.— Tačiau jie gi padegėjai.

— Neteisybė!

— Ir žmonių padermės priešai.

— Neteisybė!

— Ir vandens nuodytojai.

— Neteisybė!

— Ir vaikų žudikai.

— Neteisybė!

— Tai kaipgi čia? — paklausė nustebęs Vestinas.— Tu juk pats taip kalbėjai ir išdavei juos į Tigelino rankas!

— Jau apglobė mane naktis, ir mirtis eina vis artyn... Tarpais man atrodo, kad aš jau miręs ir jūs taip pat.

— Ne! Tai jie miršta, o mes gyvi. Tačiau pasakyk man: ką jie regi mirdami?

— Kristų...

— Tai jų dievas? Ar jis galingas?

Tačiau Chilonas atsakė taip pat klausimu:

— Kokie ten fakelai liepsnos soduose? Ar girdėjai, ką sakė cezaris?

— Girdėjau ir žinau. Tai vadinamieji sarmenticii ir semaxii... Jie aprengiami sakų primirkytomis mirtininkų tunikomis, pririšami prie stulpų ir padegami... Kad tik jų dievas neatsiųstų miestui kokios nelaimės... Semaxii! Tai baisi mirties bausmė.

— Jau geriau tokia, nes nebus kraujo,— atsakė Chilonas.— Liepk vergui, kad pakeltų man kraterį prie lūpų. Noriu gerti, bet išlieju vyną — ranka man dreba iš senatvės...

Ir kiti tuo metu kalbėjo apie krikščionis. Senasis Domicijus Afras tyčiojosi iš jų.

— Jų tokia daugybė,— kalbėjo jis,— kad galėjo sukelti vidaus karą, ir prisimenate, kai kas nuogąstavo, kad jie nesumanytų gintis. O jie miršta kaip avelės.

— Pamėgintų kitaip! — tarė Tigelinas.

O Petronijus atsiliepė:

— Klystate. Jie ginasi.

— Kokiu gi būdu?

— Kantrybe.

— Tai naujas būdas.

— Be abejonės. Tačiau ar galite pasakyti, kad jie miršta kaip paprasčiausi nusikaltėliai? Ne! Jie miršta taip, tarsi nusikaltėliai būtų tie, kurie juos pasmerkia mirti — tai yra mes ir visi Romos žmonės.

— Kokie paistalai! — sušuko Tigelinas.

— Hic abdera!* — atsakė Petronijus.

Kiti, paveikti jo įžvalgaus pastabumo, dairėsi vieni į kitus nustebę ir kartojo:

---

* Patarle virtęs posakis, reiškiąs: štai kvailiausias iš kvailių. (*Aut. pastaba*)

— Teisybė! Jų mirtis kažkokia skirtinga, nepaprasta.

— Sakau jums, kad jie regi savo dievybę! — sušuko iš šalies Vestinas.

Tada keli augustionai kreipėsi į Chiloną:

— Ei seni, tu juos gerai pažįsti: pasakyk mums, ką jie regi?

Graikas pliūptelėjo iš burnos vyną ant tunikos ir atsakė:

— Prisikėlimą!..

Ir ėmė taip drebėti, kad arčiau sėdintys svečiai pratrūko kvatoti.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMTAS

Jau kelintą naktį Vinicijus praleidžia ne namie. Petronijus spėjo, kad jis gal vėl sumanė kokį naują planą ir stengiasi išvaduoti Ligiją iš Eskvilino kalėjimo, bet nebenorėjo nieko klausinėti, kad neužtrauktų nelaimės tam darbui. Šis rafinuotas skeptikas kai kur taip pat pasidarė prietaringas, tiksliau sakant, nuo to laiko, kai jam nepavyko išplėšti merginos iš Mamertinų požemio, paliovė tikėjęs savo žvaigžde.

Tarp kitko, ir dabar nelabai turėjo vilties, kad Vinicijaus pastangos gerai baigsis. Eskvilino kalėjimas, paskubomis įrengtas rūsiuose tų namų, kurie buvo sugriauti bandant užkirsti kelią gaisrui, buvo, po teisybei, ne toks baisus kaip senasis Tulianas šalia Kapitolijaus, bet užtat šimtą kartų budriau saugomas. Petronijus puikiai suprato, kad Ligija ten perkelta todėl, kad nenumirtų ir neišvengtų amfiteatro, tad jam nesunku buvo suvokti, kad kaip tik dėl tos priežasties ji turi būti saugoma kaip akies vyzdys.

„Matyt,— kalbėjo sau,— cezaris su Tigelinu numatę ją kažkokiam ypatingam, visų baisiausiam reginiui, ir Vinicijus greičiau pats žus negu sugebės ją ištraukti".

Tačiau ir Vinicijus jau prarado viltį Ligiją išgelbėti. Šį kartą tai padaryti gali vien Kristus. Jaunajam tribūnui dabar rūpėjo tik galimybė ją pamatyti kalėjime.

Jau kiek laiko jam nedavė ramybės mintis, kad Nazarijus vis dėlto prasiskverbė į Mamertinų kalėjimą kaip samdytas lavonų nešėjas, taigi ir jis pasiryžo išmėginti šį kelią.

Už didžiulę sumą papirktas Dvokiančių duobių prižiūrėtojas pagaliau jį priėmė į savo būrį, kasnakt siunčiamą į kalėjimus išnešti lavonų. Didelio pavojaus, kad Vinicijų kas nors pažins, tikrai nebuvo. Nuo to saugojo: naktis, vergo apdaras ir prastas kalėjimų apšvie-

timas. Pagaliau kam galėjo ateiti į galvą mintis, kad patricijus, konsulų anūkas ir sūnus, gali atsidurti laidotojų būryje, pasmerktame kęsti kalėjimų bei Dvokiančių duobių smarvę, ir stoti į darbą, kurio griebtis žmones verčia tik nelaisvė arba didžiausias skurdas.

Tačiau atėjus lauktam vakarui Vinicijus su džiaugsmu susijuosė strėnas, apsivyniojo galvą terpentino primirkytu skuduru ir plakančia širdimi kartu su pulkeliu kitų laidotojų nuėjo į Eskviliną.

Pretorionų sargyba nedarė jiems kliūčių, nes visi turėjo atitinkamas teseras, kurias centurionas patikrino žibinto šviesoje. Netrukus didelės geležinės durys atsivėrė, ir jie suėjo į vidų.

Vinicijus išvydo erdvų, skliautuotą rūsį, iš kurio galėjai pereiti į kitus. Blausūs žiburėliai apšvietė žmonių prigrūstą patalpą. Kai kurie jų gulėjo pasieniais įmigę, o gal numirę. Kiti, apspitę viduryje stovintį didelį indą su vandeniu, gėrė kaip karštligės kamuojami, dar kiti sėdėjo ant žemės, alkūnes įrėmę į kelius ir rankomis susiėmę galvas, kur ne kur miegojo prie motinų prisispaudę vaikai. Aplinkui buvo girdėti čia dejonės ir garsus, tankus ligonių alsavimas, čia verksmas, čia maldos šnibždesys, čia pusbalsiu traukiamos giesmės, čia prižiūrėtojų keiksmai. Požemyje buvo lavonų tvaikas ir kamšatis. Niūriose pakampėse krutėjo tamsios figūros, o arčiau, mirkčiojančių spingsulių šviesoje, buvo matyti nublyškę, išgąsdinti, sublogę ir išbadėję veidai užgesusiomis arba karštligiškai degančiomis akimis, pamėlusiomis lūpomis, prakaitu pažliugusiomis kaktomis ir sulipusiais plaukais. Kertėse garsiai klejojo ligoniai, kiti šaukėsi vandens, dar kiti — kad greičiau vestų mirti. Nors čia buvo ne toks baisus kalėjimas kaip Tulianas, bet Vinicijui pakirto kelius šis vaizdas, užgniaužė kvapą. Vien pagalvojus, kad Ligija yra patekusi į tokį skurdą ir nedalią, plaukai jam pasišiaušė ant galvos, o krūtinėje sustingo nevilties šauksmas. Amfiteatras, laukinių žvėrių iltys, kryžiai — viskas buvo ne taip baisu, kaip šie siaubingi, pilni lavonų tvaiko požemiai, kur iš visų kampų žmonės maldavo:

— Veskite mus mirti!

Vinicijus suleido nagus į delnus, nes jautė silpstąs ir netenkąs sąmonės. Viskas, ką ligi šiol buvo patyręs, ir meilė, ir skausmas dabar pavirto jame vieninteliu mirties troškimu.

Tuo metu šalia suskambėjo Dvokiančių duobių prižiūrėtojo balsas:

— Kiek šiandien turite lavonų?

— Bus koks tuzinas,— atsakė kalėjimo sargas,— bet iki ryto atsiras daugiau, nes ten pasieniuose kai kurie jau gargaliuoja.

Ir pradėjo skųstis moterimis, jog slepia numirusius vaikus, kad tik ilgiau juos pasilaikytų prie savęs ir neatiduotų, kol galima, į Dvokiančias duobes. Lavonų tenka ieškoti pagal kvapą, todėl oras, ir šiaip jau baisus, genda dar labiau. „Jau geriau,— kalbėjo jis,— būti vergu kaimo ergastule negu saugoti šiuos gyvus pūvančius šunis". Duobių prižiūrėtojas jį guodė sakydamas, kad jo tarnyba nė kiek ne lengvesnė. Per tą laiką Vinicijus atsitokėjo ir ėmė dairytis požemyje, tačiau bergždžiai akimis ieškojo Ligijos, nuogąstaudamas, kad gali visai jos gyvos nebepamatyti. Rūsių buvo keliolika, jie sujungti neseniai prakastomis angomis, o laidotojų būrys ėjo tik į tuos, iš kurių reikėjo išnešti mirusiųjų kūnus, tad jį apėmė baimė, kad visos tiek vargo pareikalavusios jo pastangos gali nieko gera neduoti.

Laimė, kad į pagalbą atėjo jo viršininkas.

— Numirėlius reikia kuo greičiau išnešti,— tarė jis,— nes ligos labiausiai plinta per lavonus. Jei nepaskubėsite, išmirsite ir jūs, ir kaliniai.

— Čia visuose rūsiuose mūsų tėra dešimt,— atsakė sargas,— o juk turime ir pamiegoti.

— Tai aš tau paliksiu keturis savo žmones, kurie naktį vaikščios po rūsius ir žiūrės, ar kas nenumirė.

— Rytą išgersime, jeigu taip padarysi. Kiekvieną lavoną jie tegu atneša patikrinti, nes gautas įsakymas kiekvienam numirėliui perdurti kaklą, o paskui tučtuojau į duobes!

— Gerai, bet išgersime būtinai! — atsiliepė prižiūrėtojas.

Tada paskyrė keturis vyrus, tarp jų ir Vinicijų, o su kitais ėmė guldyti lavonus ant neštuvų.

Vinicijus lengviau atsiduso. Dabar bent buvo tikras atrasiąs Ligiją.

Ir nieko nelaukęs ėmė stropiai tikrinti pirmąjį požemį. Apžiūrėjo visas tamsiausias kertes, apžiūrėjo pasieniuose miegančius, palomis užsiklojusius žmones, apžiūrėjo sunkiausius ligonius, sutemptus į atskirą kampą, bet Ligijos niekur nerado. Antrajame ir trečiajame rūsiuose jo ieškojimai taip pat nedavė vaisių.

Pagaliau atėjo vėlus metas, numirėliai išnešti. Rūsius jungiančiuose koridoriuose sumigo sargai, verksmo nukamuoti vaikai nutilo, požemiuose buvo girdėti vien išvargintų krūtinių alsavimas ir šen ten maldų šnibždesys.

Vinicijus su spingsule įėjo į ketvirtąjį iš eilės rūsį, daug mažesnį, ir, iškėlęs žiburį aukštyn, ėmė žvalgytis.

Ir staiga krūptelėjo, nes jam pasirodė, kad prie sienos su grotuota anga mato milžino Urso figūrą.

Tučtuojau užpūtęs spingsulę, priėjo artyn ir paklausė:

— Ursai, ar čia tu?

Milžinas atgręžė galvą:

— Kas tu toks?

— Nepažįsti manęs? — paklausė jaunuolis.

— Užpūtei spingsulę, tai kaipgi aš tave pažinsiu?

Tačiau tuo metu pamatė pasienyje ant apsiautalo gulinčią Ligiją ir nieko daugiau nesakęs atsiklaupė prie jos.

Pagaliau jį pažinęs, Ursas tarė:

— Garbė Kristui! Tik nežadink jos, pone.

Vinicijus klūpodamas pro ašaras žvelgė į ją. Nors buvo tamsu, bet jis įžiūrėjo liesas jos rankas ir veidą, kuris jam atrodė blyškus kaip alebastras. Nuo šito reginio širdį užplūdo meilė, panaši į draskantį skausmą, sukrečianti sielą iki pačių gelmių ir kartu tokia kupina gailesčio, pagarbos ir susižavėjimo, kad sukniubęs jis spaudė prie lūpų kraštą apsiautalo, ant kurio gulėjo ši jam visų brangiausia būtybė.

Ursas tylėdamas ilgai žiūrėjo į jį, bet pagaliau truktelėjo už tunikos.

— Pone,— paklausė,— kaip čia patekai ir ar atėjai jos išgelbėti?

Vinicijus pakilo ir valandėlę dar tramdė susijaudinimą.

— Pasakyk, kaip išgelbėti! — tarė.

— Maniau, kad tu atrasi kaip, pone. Man tik viena mintis lindo į galvą...

Jis nukreipė žvilgsnį į grotuotą angą, paskui, lyg atsakydamas pats sau, pridūrė:

— Taip!.. Tačiau ten kariai...

— Šimtinė pretorionų,— atsakė Vinicijus.

— Vadinas, nepraeisime!

— Ne!

Ligas pasitrynė delnu kaktą ir vėl paklausė:

— Kaip čia įėjai?

— Turiu Dvokiančių duobių prižiūrėtojo duotą teserą.

Ir staiga nutilo, tarsi galvoje būtų švystelėjusi netikėta mintis:

— Prisiekiu Išganytojo kančiomis! — pradėjo skubiai berti žodžius: — Aš pasiliksiu čia, o ji tegu paima mano teserą, apsivynioja galvą skudurais, pečius prisidengia apsiautalu ir išeina. Tarp laido-

tojų vergų yra keletas paauglių, tai pretorionai jos nepažins, o jeigu ji pasieks Petronijaus namus, jis ją išgelbės!

Tačiau ligas nuleido galvą ant krūtinės ir atsakė:

— Ji nesutiktų taip padaryti, kadangi tave myli, be to, serga ir pati atsikelti negali.— Kiek palaukęs dar pridūrė: — Jeigu jau tu, pone, ir kilnusis Petronijus negalėjote jos iš kalėjimo ištraukti, tai kas gali ją išgelbėti?

— Tiktai Kristus!..

Ir abu nutilo. Ligas savo naiviu protu svarstė: „Juk jis turbūt galėjo visus išvaduoti, bet jeigu to nedaro, tai, matyt, atėjo kančių ir mirties metas". Pats jis su tuo susitaikstė, tik neapsakomai jam buvo gaila šito vaiko, kuris užaugo ant jo rankų ir kurį mylėjo labiau už savo gyvybę.

Vinicijus vėl atsiklaupė prie Ligijos. Pro grotuotą angą prasiskverbė į požemį mėnulio spinduliai ir apšvietė geriau už tą vienintelę spingsulę, kuri dar pleveno virš durų.

Staiga Ligija pravėrė akis ir, uždėjusi savo karštus delnus ant Vinicijaus rankų, prašneko:

— Matau tave, žinojau, kad ateisi.

O jis puolė prie jos rankų, glaudė jas sau prie kaktos ir širdies, paskui kiek pakėlė ją nuo guolio ir prispaudė prie krūtinės.

— Atėjau, brangioji,— tarė.— Tesergsti ir tegelbsti tave Kristus, o Ligija mylimiausioji!..

Daugiau nebegalėjo kalbėti, nes širdį ėmė gelti krūtinėje iš skausmo ir meilės, o jis nenorėjo jai parodyti savo skausmo.

— Aš sergu, Markai,— atsakė Ligija,— ir ar ten, arenoje, ar čia, kalėjime, turiu mirti... Tačiau meldžiausi, kad prieš tai tave pamatyčiau, ir tu atėjai: Kristus mane išklausė!

Kadangi Vinicijus vis dar neįstengė ištarti žodžio, tiktai spaudė ją prie krūtinės, ji kalbėjo toliau:

— Mačiau tave pro langą iš Tuliano, žinojau, kad norėjai ateiti. O dabar Išganytojas suteikė man pragiedrulio valandėlę, kad galėtume atsisveikinti. Aš jau einu pas Jį, Markai, bet myliu tave ir visada mylėsiu.

Vinicijus susitvardė, užgniaužė viduje skausmą ir pradėjo kalbėti kiek galėdamas ramesniu balsu:

— Ne, brangioji. Tu nemirsi. Apaštalas liepė tikėti ir pažadėjo melstis už tave, o jis pažinojo Kristų, Kristus jį mylėjo ir niekada neatsako pagalbos. Jeigu turėtum numirti, Petras nebūtų liepęs man

pasitikėti, o jis sakė: „Tikėk!“ Ne, Ligija! Kristus manęs pasigailės... Jis netrokšta tavo mirties. Jis jos neleis... Prisiekiu tau Išganytojo vardu, kad Petras meldžiasi už tave!

Stojo tyla. Vienintelė virš durų kabanti spingsulė užgeso, užtat mėnesiena srūte sruvo į vidų per angą. Priešingoje požemio kertėje suknerkė vaikas ir vėl nutilo. Tik lauke šūkavo pretorionai, kurie, atbudėję savo eilę, dabar pasienyje lošė scriptae duodecim.

— O Markai,— atsakė Ligija,— Kristus pats šaukėsi tėvo: „Nutolink nuo manęs šitą taurę kartybės“, bet vis tiek ją išgėrė. Pats Kristus numirė ant kryžiaus, o dabar už Jį žūsta tūkstančiai, tai kodėl manęs vienos reikia pasigailėti? Kas gi aš, Markai? Girdėjau Petrą kalbant, kad ir jis mirs nukankintas, o kas gi aš prieš jį? Kai pas mus atėjo pretorionai, bijojau mirties ir kančių, bet dabar jau nebebijau. Pažiūrėk, koks baisus šis kalėjimas, o aš einu į dangų. Pagalvok: čia yra cezaris, o ten — Išganytojas, geras ir gailestingas. Ir nėra mirties. Tu mane myli, tai galvok, kokia aš būsiu laiminga. O Markai brangusis, galvok, kad ir tu ten ateisi pas mane!

Ji nutilo įtraukti oro į ligotą krūtinę, paskui pakėlė jo ranką sau prie lūpų:

— Markai!

— Ką, brangioji?

— Neverk manęs ir atmink, kad tu ten ateisi pas mane. Trumpai tegyvenau, bet Dievas padovanojo man tavo sielą. Todėl trokštu pasakyti Kristui: nors ir numiriau, nors regėjai mano mirtį, nors likai sielvarte, bet neburnojai prieš Jo valią ir visada Jį myli. Juk tu Jį mylėsi ir kantriai pakelsi mano mirtį?.. Nes tada Jis mus sujungs, o aš tave myliu ir noriu būti su tavimi...

Čia ji vėl pritrūko kvapo ir vos girdimu balsu pabaigė:

— Pažadėk man tai, Markai!..

Vinicijus apkabino ją drebančiomis rankomis ir atsakė:

— Prisiekdamas tavo šventa galva — pažadu!..

Tuo metu blanki mėnesiena nušvietė jos veidą. Ji dar kartą pakėlė prie savo lūpų jo ranką ir sukuždėjo:

— Aš tavo žmona!..

Už sienos scriptae duodecim lošiantys pretorionai ėmė garsiai ginčytis, bet Ligija ir Vinicijus užmiršo kalėjimą, užmiršo sargybinius, užmiršo žemę visą ir, jausdami vienas kito angeliškas sielas, pradėjo melstis.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT PIRMAS

Tris dienas, tikriau sakant, tris naktis niekas netrikdė jiems ramybės. Kai įprastinis kalėjimo darbas — numirėlių atskyrimas nuo gyvųjų ir sunkių ligonių nuo sveikųjų — būdavo baigtas ir kai nuvargę sargai koridoriuose suvirsdavo miegoti, Vinicijus nueidavo į požemį, kur gulėjo Ligija, ir pasilikdavo ten, kol aušra imdavo žvelgti pro langų grotas. Ji padėdavo galvą jam ant krūtinės, ir jie tyliais balsais kalbėdavosi apie meilę ir mirtį. Abudu nejučiomis, mintyse ir pašnekesiuose, netgi troškimuose ir viltyse vis labiau tolo nuo gyvenimo, prarasdami tikrovės jausmą. Abudu buvo it keleiviai, tolstantys nuo žemyno, jau nebematantys kranto ir palengva pasineriantys į begalybę. Abudu pamažu tarsi virto liūdnomis dvasiomis, įsimylėjusiomis vienas kitą ir Kristų ir pasiruošusiomis išskristi. Tiktai kartais jam į širdį dar įsiveržda vo skausmas lyg viesulas, kartais švystelėdavo lyg žaibas viltis, gimusi iš meilės ir tikėjimo nukryžiuoto Dievo gailestingumu, bet ir jis kasdien vis labiau ir labiau tolo nuo žemės į mirties valdas. Rytą išėjęs iš kalėjimo žvelgdavo į pasaulį, į miestą, į pažįstamus, į gyvenimo reikalus lyg per sapną. Viskas jam atrodė svetima, tolima, tuščia ir menka. Paliovė jį gąsdinusios net gresiančios kančios, nes jautė, kad jas galima pakelti paskendus apmąstymuose, įsmeigus akis į ką kita. Abiem atrodė, kad juos jau ima globti amžinybė. Kalbėjosi apie meilę, apie tai, kaip mylėsis ir gyvens drauge, bet tiktai anapus kapo, ir jeigu kartais jų mintys dar sugrįždavo prie žemiškų reikalų, tai tik kaip žmonių, kurie, susiruošę į didelę kelionę, šnekasi apie pasirengimą žygiui. Be to, juos supo tyla kaip dvi užmirštas kolonas, stūksančias kažkur tyruose. Dabar jiems tiktai rūpėjo, kad Kristus jų neišskirtų, o kadangi kiekviena valandėlė stiprino tą įsitikinimą, jie karštai pamilo Jį kaip saitą, kuris juos sujungs, kaip begalinę laimę ir begalinę ramybę. Dar čia, žemėje, jie purtėsi žemės dulkes. Jų sielos darėsi tyros kaip ašara. Gresiant mirčiai, skurde ir kančiose, kalėjimo irštvoje jiems prasidėjo dangus, nes ji ėmė jį už rankos ir, tarsi jau išganyta ir šventa, vedė prie amžinosios gyvenimo versmės.

O Petronijus stebėjosi, matydamas vis ramesnį Vinicijaus veidą ir kažkokį keistą spindėjimą, kurio nebuvo pastebėjęs anksčiau. Tarpais jam net lindo į galvą įtarimas, kad Vinicijus surado kažkokį išgelbėjimo kelią, ir buvo nemalonu, kad tas jam neatskleidžia savo vilčių.

Pagaliau neištvėręs tarė jam:

— Dabar tu atrodai kitaip, taigi nesislapstyk nuo manęs, nes aš noriu ir galiu tau pagelbėti: ką gi sumanei?

— Sumaniau,— atsakė Vinicijus,— bet tu jau nebegali man pagelbėti. Po jos mirties paskelbsiu, kad aš krikščionis, ir eisiu jos pėdomis.

— Tai neturi vilties?

— Atvirkščiai, turiu. Kristus ją man atiduos, ir jau niekada su ja nesiskirsiu.

Petronijus ėmė vaikščioti po atrijų nusivylusiu ir suirzusiu veidu, paskui tarė:

— Tam nereikia nė jūsų Kristaus, nes tą pačią paslaugą tau gali padaryti mūsų Tanatas*.

O Vinicijus liūdnai nusišypsojęs pasakė:

— Ne, brangusis, tačiau tu šito nenori suprasti.

— Nenoriu ir negaliu,— atsakė Petronijus.— Dabar ne metas ginčytis, bet ar atsimeni, ką kalbėjai, kai mums nepavyko jos išplėšti iš Tuliano? Aš netekau mažiausios vilties, o tu parėjęs namo pasakei: „O aš tikiu, kad Kristus man gali ją sugrąžinti". Tai tegu sugrąžina. Jeigu aš įmesiu brangią taurę į jūrą, nė vienas mūsų dievas neįstengs jos man sugrąžinti, o jeigu ir jūsiškis ne geresnis, tai kodėl aš jį turiu labiau garbinti negu anuos.

— Jis gi ją man atiduos,— pasakė Vinicijus.

Petronijus gūžtelėjo pečiais.

— Ar žinai,— paklausė,— kad krikščionys rytoj turės apšviesti cezario sodus?

— Rytoj? — pakartojo Vinicijus.

Artima baisi tikrovė sukrėtė širdį didžiu skausmu ir siaubu. Pagalvojęs, kad ši naktis gal bus paskutinė praleista drauge su Ligija, atsisveikino Petronijų ir nuskubėjo pas putikulų prižiūrėtoją pasiimti savo teseros.

Tačiau jo čia laukė nusivylimas, nes prižiūrėtojas nenorėjo duoti ženklo.

— Atleisk, pone,— tarė.— Padariau tau, ką įmanydamas, bet negaliu statyti į pavojų savo gyvybės. Šiąnakt krikščionis ketinama išvesti į cezario sodus. Kalėjime bus pilna karių ir pareigūnų. Jeigu jie tave pažintų, pražūčiau aš ir mano vaikai.

* Mirties genijus. (*Aut. pastaba*)

Vinicijus suprato, kad tuščias reikalas būtų spirtis. Tačiau jam švystelėjo viltis, kad kariai, matę jį anksčiau, gal įleis ir be ženklo, tad sutemus, kaip visada apsitaisęs šiurkščia tunika ir apsimuturiavęs skuduru galvą, nuėjo prie kalėjimo vartų.

Tačiau tą dieną sargyba dar stropiau negu paprastai tikrino teseras, o blogiausia, kad šimtininkas Scevinas, griežtas ir visa širdimi atsidavęs cezariui karys, pažino Vinicijų.

Vis dėlto, matyt, ir jo geležimi apkaustytoje krūtinėje ruseno kažkokios žmonių nedalios gailėjimo kibirkštėlės, nes užuot sukirtęs ietimi į skydą ir šitaip davęs aliarmo signalą, jis pasivedėjo Vinicijų į šalį ir pasakė jam:

— Pone, grįžk namo. Pažinau tave, bet tylėsiu, nenoriu pražudyti. Įleisti negaliu, grįžk sau, ir teatsiunčia tau dievai nusiraminimą.

— Įleisti negali,— tarė Vinicijus,— bet nedrausk man čia pasilikti ir pamatyti išvedamus kalinius.

— Man duotas įsakymas tam neprieštarauja,— atsakė Scevinas.

Vinicijus atsistojo prie vartų ir laukė, kol pradės vesti pasmerktuosius. Pagaliau apie vidunaktį kalėjimo vartai plačiai atsidarė, ir pasirodė ilgos voros kalinių: vyrai, moterys ir vaikai, apsupti ginkluotų pretorionų būrių. Naktis buvo šviesi labai, pilnatis, tad galėjai įžiūrėti ne tik nelaimingųjų figūras, bet net ir veidus. Jie ėjo poromis, ilga niūria virtine, tyloje, kurią drumstė tiktai karių ginklų žvangčiojimas. Jų išvedė tiek daug, kad atrodė, jog visi rūsiai liks tušti.

Eisenos gale Vinicijus aiškiai pamatė gydytoją Glauką, bet nei Ligijos, nei Urso tarp pasmerktųjų nebuvo.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT ANTRAS

Dar buvo nesutemę, o jau pirmosios žmonių bangos pradėjo plaukti į cezario sodus. Šventiškai apsitaisiusios minios, vainikuotos, juokaudamos ir dainuodamos, daugelis girti, ėjo pasižiūrėti naujo puikaus reginio. Šūkiai: „Semaxii! Sarmenticii!“ — skambėjo Via Tecta*, ant Emilijaus tilto ir anapus Tibro, Triumfo kelyje, prie Nerono tilto iki pat Vatikano kalvos. Jau ir anksčiau Roma matė ant stulpų degančius žmones, bet dar niekada neregėjo tiek daug pas-

* Dengtoji gatvė (*lot.*).

merktųjų. Cezaris ir Tigelinas norėjo pribaigti krikščionis ir kartu užkirsti kelią epidemijai, kuri iš kalėjimų vis toliau plito mieste, todėl įsakė ištuštinti visus požemius, ir juose beliko vos kelios dešimtys žmonių, skirtų žaidynių pabaigai. Minios, įėjusios pro sodų vartus, iš nustebimo neteko žado. Visos pagrindinės ir šalutinės alėjos, nutiestos tarp tankių medžių, aplink vejas, krūmus, tvenkinius ir tvenkinėlius tarp gėlynų, abipus buvo apstatytos dervuotais stulpais su pririštais krikščionimis. Nuo aukštumėlių, kur reginio neužstojo medžiai, galima buvo matyti ištisas eiles stulpų ir kūnų, apkaišytų gėlėmis, mirtų šakelėmis ir gebenėmis — tos eilės ėjo į sodų gilumą, per pakilumus ir klonius taip toli, kad artimesni buvo it laivų stiebai, o tolimiausieji akims atrodė tarsi spalvotos, į žemę susmeigtos lazdos ir ietys. Jų gausybė prašoko visus minios lūkesčius. Galima buvo pagalvoti, kad kažkokia visa tauta pririšta prie stulpų Romos ir cezario pramogai. Būriai žiūrovų stabčiojo prie kai kurių baslių, susidomėję kabančiais kūnais, aukų amžiumi ar lytimi, apžiūrinėjo veidus, vainikus, gebenių pynes, paskui ėjo toliau ir nustebę klausė save: „Argi galėjo būti šitiek kaltų, arba kaip galėjo padegti Romą vaikai, dar vos tepradėję vaikščioti?“ Ir nuostaba palengva virto nerimu.

Tuo tarpu sutemo, ir danguje sužibo žvaigždės. Tada prie kiekvieno pasmerktojo atsistojo vergas su degančiu fakelu rankoje, o kai visuose sodų kampuose nuaidėjo trimitų garsas, duodamas ženklą pradėti reginį, visi prikišo ugnį prie stulpų apačios.

Apkaišyti gėlėmis ir apipilti derva šiaudai bematant užsiplieskė ryškia liepsna, kuri kas akimirka stiprėdama vyniojosi gebenių pynėmis, kilo aukštyn ir laižė aukų kojas. Minia nutilo, per sodus nuskardėjo baisios dejonės ir skausmo klyksmai. Tačiau kai kurios aukos, pakėlusios galvas aukštyn į žvaigždėtą dangų, pradėjo giedoti Kristaus garbei. Minios klausėsi. Net kiečiausias širdis pagavo siaubas, kai nuo žemesnių stiebų ėmė šaukti kraupūs vaikų balsai: „Mama! Mama!“, ir šiurpuliai nukrėtė net girtus žiūrovus, pamačius tas galvutes ir nekaltus veidukus, perkreiptus skausmo ar alpstančius nuo dūmų, kurie ėmė dusinti aukas. O liepsna lipo ir lipo aukštyn ir degino vis naujus rožių ir gebenių vainikus. Suliepsnojo pagrindinės ir šalutinės alėjos, suliepsnojo medžių guotai ir vejos, ir gėlynai, suspindo vanduo tvenkiniuose ir tvenkinėliuose, paraudo virpantys medžių lapai, pasidarė šviesu kaip dieną. Degančių kūnų tvaikas užtvino sodus, bet tuo metu vergai ėmė pilti į tam tyčia pastatytus tarp stulpų smilkytuvus mirą ir alaviją. Minioje ir šen, ir ten kilo

šūksniai, nežinia, ar iš užuojautos, ar iš susižavėjimo ir džiaugsmo, jie vis stiprėjo kartu su ugnimi, kuri kilo stulpais, graibė aukų krūtines, deginančiu alsavimu raitė plaukus joms ant galvų, dangstė pajuodusius veidus ir paskui šovė dar aukščiau, lyg liudydama pergalę ir triumfą tos galybės, kuri liepė ją įžiebti.

Dar tik prasidėjus reginiui, tarp žiūrovų pasirodė cezaris puošnioje, keturių baltų žirgų traukiamoje cirko kvadrigoje, apsitaisęs važnyčiotojo apdarais, o jų spalva — Žaliųjų partijos, kuriai ir jis, ir jo dvariškiai priklausė. Įkandin sekė kiti vežimai, pilni išsipuošusių rūmų žmonių, senatorių, žynių ir nuogų bakchančių su vainikais ant galvų ir vyno ąsočiais rankose, jau įgėrusių ir klykaujančių laukiniais balsais. Šalia jų — faunais ir satyrais persirengę muzikantai skambino citromis, formingomis, pūtė švilpynes ir ragus. Kituose vežimuose važiavo Romos matronos ir merginos, taip pat girtos ir pusnuogės. Aplink kvadrigas šokėjai purtė kaspinais papuoštus tirsus, kiti mušė būgnelius, dar kiti barstė gėles. Visa ta prašmatni procesija, skambant šūkiams: „Evoe!", judėjo į priekį plačiausiu sodų keliu per dūmus, tarp žmonių-fakelų. Cezaris, lydimas Tigelino ir Chilono, kurio išgąsčiu norėjo pasismaginti, pats valdė koja už kojos ženginančius žirgus ir dairėsi į degančius kūnus, kartu klausydamas minios šūkavimų. Stovėdamas aukštoje aukso kvadrigoje, apsuptas žmonių jūros, kuri lankstėsi jam į kojas, ugnies pašvaistėse, su auksiniu cirko nugalėtojo vainiku, jis visa galva prašoko dvariškius, minią ir atrodė it milžinas. Ištiestos bjaurios jo rankos laikė vadeles ir tarsi laimino žmones. Veidas ir primerktos akys šypsojosi, jis spindėjo virš žiūrovų lyg saulė arba dievybė, nors baisi, bet puiki ir galinga.

Tarpais jis stabčiojo, atidžiau žiūrinėjo kokią merginą, kurios krūtinė jau skrudo liepsnose, arba stebėjo konvulsijų iškreiptą vaiko veiduką ir vėl važiavo toliau, iš paskos tempdamas visą šėlstančią, įsisiautėjusią vilkstinę. Tarpais linkčiojo žmonėms arba atsilošęs ir įtempęs aukso vadeles kalbėjosi su Tigelinu. Pagaliau privažiavęs didįjį fontaną dviejų alėjų sankryžos viduryje, išlipo iš kvadrigos ir mostelėjęs abiem bičiuliams įsimaišė į minią.

Svečiai jį sutiko šauksmais ir plojimais. Bakchantės, nimfos, senatoriai, augustionai, žyniai, faunai, satyrai ir kariai jį tučtuojau apsupo dūkstančiu ratu, o jis, lydimas iš vienos pusės Tigelino, iš kitos Chilono, apėjo fontaną, aplinkui kurį liepsnojo kelios dešimtys gyvų fakelų, stabčiojo prie kiekvieno ir žarstė pastabas apie aukas

arba tyčiojosi iš senojo graiko, kurio veide atsispindėjo baisiausia neviltis.

Pagaliau visi sustojo prie aukšto stulpo, apkaišyto mirtomis ir apipinto vijokliais. Raudoni ugnies liežuviai čia jau siekė aukos kelius, bet veido iš karto nebuvo galima pažinti, nes žalios liepsnojančios šakelės jį apgaubė dūmais. Tačiau netrukus lengvas nakties vėjelis išsklaidė dūmus ir atidengė senolio galvą su žila, ant krūtinės krintančia barzda.

Nuo šio reginio Chilonas staiga susirietė į kamuolį kaip sužeista angis, pro lūpas prasiveržė riksmas, labiau panašus į kranksėjimą negu į žmogaus balsą:

— Glaukas! Glaukas!..

Nuo degančio stulpo iš tikrųjų į jį žiūrėjo gydytojas Glaukas.

Buvo dar gyvas. Veidas sopulingas ir nuleistas, tarsi būtų norėjęs paskutinį kartą pažiūrėti į savo kankintoją, kuris jį išdavė, atėmė žmoną, vaikus, užsiundė plėšikus, o kai viskas Kristaus vardu buvo atleista, dar kartą jį išdavė į budelių rankas. Niekada žmogus žmogui nėra padaręs baisesnių ir kruvinesnių skriaudų. Ir štai dabar auka degė ant dervuoto stulpo, o budelis stovėjo po jo kojų. Glauko akys nesitraukė nuo graiko veido. Tarpais jas uždengdavo dūmai, bet pūstelėjus vėjeliui Chilonas vėl matė tuos į jį įsmeigtus vyzdžius. Jis atsitiesė ir norėjo bėgti, bet nepajėgė. Staiga pajuto, kad kojos tarsi alavinės ir tarsi kažkokia nematoma ranka nežmoniška jėga laiko jį prie šio stulpo. Ir sustingo. Tik jautė, kad kažkas liejasi viduje per kraštus, kažkas veržiasi lauk, jautė, kad gana kančių ir kraujo, kad ateina gyvenimo galas ir viskas nyksta aplinkui: ir cezaris, ir dvariškiai, ir minios, supa tik bedugnė, baisi ir juoda tuštuma, o joje žiba vien tos kankinio akys, šaukiančios jį į teismą. O pasmerktojo galva vis žemiau sviro, bet akys žiūrėjo neatsiplėšdamos. Aplinkiniai suprato, kad tarp tų žmonių kažkas dedasi, tačiau juokas jiems apmirė lūpose, nes Chilono veidas buvo kažkoks klaikus: jį iškreipė toks išgąstis ir toks skausmas, tarsi tie ugnies liežuviai būtų deginę jo paties kūną. Staiga jis susvirduliavo ir iškėlęs aukštyn rankas suriko šiurpiu, sukrečiančiu balsu:

— Glaukai! Dėl Viešpaties Kristaus! Atleisk!

Aplink įsiviešpatavo tyla: šiurpas nukrėtė visus, ir akys nejučiomis pakilo aukštyn.

O kankinio galva truputį sujudėjo, paskui nuo stulpo viršūnės pasigirdo į dejonę panašus jo balsas:

— Atleidžiu!..

Chilonas puolė kniūpsčias staugdamas it laukinis žvėris ir, pasisėmęs abi saujas žemių, ėmė jas berti sau ant galvos. Tuo metu liepsna šovė aukštyn, apėmė Glauko krūtinę ir veidą, išpynė mirtų vainiką ant galvos, užsiplieskė kaspinai stulpo viršūnėje — visas jis nušvito didžia, skaisčia šviesa.

Chilonas po kiek laiko pakilo tokiu pasikeitusiu veidu, kad augustionams pasivaideno, jog jie regi kitą žmogų. Akys žėrėjo nepaprastu spindesiu, iš raukšlėtos kaktos švietė ekstazė; prieš valandėlę sukriošęs, graikas dabar atrodė tarsi žynys, kuris, dieviškos rankos vedamas, nori atverti nežinomas tiesas.

— Kas jam yra? Pamišo? — atsiliepė keli balsai.

O jis atsisuko į minią ir, iškėlęs dešinę ranką, ėmė šaukti, tikriau sakant, rėkti taip smarkiai, kad ne tik augustionai, bet ir plikšiai galėjo girdėti jo balsą:

— Romos žmonės! Prisiekiu savo mirtimi, kad štai čia žūsta nekalti, o padegėjas — jis!..

Ir parodė pirštu į Neroną.

Stojo valandėlė tylos. Dvariškiai nustėro. Chilonas tebestovėjo ištiesęs drebančią ranką, pirštą nukreipęs į cezarį. Staiga kilo sumaištis. Žmonės lyg ūmaus vėjo pavaryta banga puolė prie senio, norėdama geriau įsižiūrėti. Vienur suskambėjo šūksniai: „Laikyk!“, kitur: „Vargas mums!“ Minia ėmė švilpti, rėkti: „Ahenobarbas! Motinžudys! Padegėjas!“ Suirutė beregint didėjo. Bakchantės, visa gerkle klykdamos, ėmė slėptis vežimuose. Staiga keli nudegę stulpai nuvirto, aplinkui pažerdami kibirkštis, ir dar labiau padidino chaosą. Akla susigrūdusių žmonių banga pagriebė Chiloną ir nunešė į sodo gilumą.

Nudegę stulpai jau visur ėmė griūti skersai alėjų, užtvindydami jas dūmais, kibirkštimis ir žmonių kūnų tvaiku. Geso šviesos toli ir arti. Soduose pasidarė tamsu. Sunerimusios, rūškanos ir įsibauginusios minios spraudėsi link vartų. Žinia apie tai, kas įvyko, ėjo iš lūpų į lūpas, pakeista ir išpūsta. Vieni pasakojo, kad cezaris apalpęs, kiti — kad pats prisipažinęs, jog liepęs padegti Romą, treti — kad sunkiai susirgęs, o dar kai kas — kad jį išgabeno vežimu kaip numirėlį. Šen ir ten kilo balsai, užjaučiantys krikščionis: „Ne jie sudegino Romą, tai kam tiek kraujo, kančių ir neteisybės? Ar dievai nekeršys už nekaltuosius, ir kokiomis atgailos aukomis tada bus galima juos vėl permaldauti?“ Žodžius „innoxia corpora!“ minia kartojo vis dažniau. Moterys garsiai gailėjosi vaikų, kurių tiek buvo numesta

laukiniams žvėrims, prikalta prie kryžių arba sudeginta šituose prakeiktuose soduose! Pagaliau tie gailavimai virto cezario ir Tigelino prakeiksmais. Tačiau buvo ir tokių, kurie staigiai sustoję klausė save arba kitus: „Kokia ta dievybė, kuri suteikia tiek jėgų kančiose ir mirties valandą?“ Ir grįžo namo susimąstę...

Chilonas vis dar klajojo po sodus, nežinodamas, kur eiti, kur pasukti. Dabar vėl pasijuto esąs bejėgis, sukriošęs ir palieęs senis. Tarpais suklupdavo ant nesudegusių kūnų, kliudė nuodėgulius, kurie žėrė įkandin spiečius kibirkščių, tarpais vėl atsisėdęs dairėsi aplinkui beprasmiu žvilgsniu. Soduose pasidarė jau beveik visai tamsu, tarp medžių slinko tik blyškus mėnuo, blausiai apšviesdamas alėjas, skersai nugriuvusius pajuodusius stulpus ir beformiais gumulais pavirtusias apanglėjusias aukas. Tačiau senajam graikui mėnulyje vaidenosi Glauko veidas ir į jį vis dar tebeįsmeigtos akys, todėl slėpėsi nuo šviesos. Pagaliau vis dėlto išėjo iš šešėlių ir nejučiomis, tarsi stumiamas kažkokios nežinomos galios, pasuko prie fontano, kur atidavė dvasią Glaukas.

Staiga kažkieno ranka palietė jo petį.

Senis atsisuko ir, pamatęs nepažįstamą žmogų, išsigandęs suriko:

— Kas čia? Kas tu toks?

— Apaštalas, Paulius iš Tarso.

— Aš prakeiktas!.. Ko nori?

Apaštalas atsakė:

— Noriu tave išganyti.

Chilonas atsišliejo į medį.

Jo kojos drebėjo, o rankos nukaro žemyn.

— Man nėra išganymo! — dusliai tarė.

— Argi negirdėjai, kad Dievas atleido atgailaujančiam ant kryžiaus piktadariui? — paklausė Paulius.

— Argi nežinai, ką aš padariau?

— Mačiau tavo skausmą ir girdėjau, kaip liudijai tiesą.

— O tėve!..

— Jeigu Kristaus tarnas tau atleido kančių ir mirties valandą, tai argi Kristus neatleis?

Chilonas susiėmė rankomis galvą it pamišęs:

— Atleis? Man atleis?

— Mūsų Dievas — Gailestingumo Dievas,— atsakė Apaštalas.

— Man? — pakartojo Chilonas.

Ir ėmė dejuoti kaip žmogus, nepajėgiantis užgniaužti savo skausmo ir kančios. O Paulius tarė:

— Atsiremk į mane, ir eime kartu.

Ir paėmęs jį nusivedė per susikryžiuojančias alėjas ten, kur girdėjo čiurlenant fontaną, tarsi verkiantį nakties tylumoje prie nukankintųjų kūnų.

— Mūsų Dievas — Gailestingumo Dievas,— pakartojo Apaštalas.— Jeigu stovėčiau prie jūros ir mėtyčiau į ją akmenis, tai argi užverščiau jais jūrų gelmes? O aš tau sakau, kad Kristaus gailestingumas yra it jūra, o nuodėmės ir kaltės žmonių nuskęs joje it akmenys bedugnėje. Ir sakau tau, kad jis tarsi dangus, kuris gaubia kalnus, žemynus ir jūras, nes yra visur ir nėra jam nei galo, nei krašto. Tu kentėjai prie Glauko stulpo, ir Kristus matė tavo kančias. Tu pasakei, nepaisydamas, kas rytoj gali ištikti: „Jis padegėjas!“, ir Kristus įsiminė tavo žodžius. Nes sudilo tavo piktybė ir melas, o širdyje liko vien nenumaldomas gailesys... Eik su manimi ir klausyk, ką tau pasakysiu: aš juk taip pat Jo neapkenčiau ir persekiojau Jo išrinktuosius. Aš Jo nenorėjau ir netikėjau Juo, kol Jis pasirodė ir pašaukė mane. Štai nuo tada Jis yra mano meilė. O dabar tave aplankė susigraužimu, nerimu ir sopuliu, kad pasišauktų savęsp. Tu Jo neapkentei, o Jis tave mylėjo. Tu išdavinėjai kančioms Jo pasekėjus, o Jis trokšta tau atleisti ir tave išganyti.

Vargšo krūtinę sukrėtė graudžiausia rauda, draskyte draskanti jo širdį, o Paulius jį apglėbė, užvaldė ir vedė, kaip kareivis veda belaisvį.

Po valandėlės Apaštalas vėl prabilo:

— Eik paskui mane, ir aš tave nuvesiu pas Jį. Ko gi kito aš būčiau atėjęs pas tave? Tačiau Jis liepė man rinkti žmonių sielas meilės vardu, ir aš vykdau Jo paliepimą. Tu galvoji, kad esi prakeiktas, o aš tau sakau: įtikėk Jį, ir tavęs laukia išganymas. Tu manai, kad esi nekenčiamas, o aš tau kartoju, kad Jis tave myli. Pasižiūrėk į mane! Kai Jo neturėjau, nieko neturėjau, tiktai pyktį, kuris gyveno mano širdyje, o dabar Jo meilė atstoja man tėvą ir motiną, turtus ir karaliavimą. Jis vienintelis mūsų prieglobstis. Tik Jis įvertins tavo gailestį, atkreips žvilgsnį į tavo skurdą, nuims nuo tavęs nerimą ir pakels tave savęsp.

Taip kalbėdamas, atsivedė Chiloną prie fontano, kurio sidabrinė čiurkšlė iš tolo žvilguliavo mėnesienoje. Aplinkui buvo tylu ir tuščia, nes valytojai vergai jau buvo pašalinę iš čia stulpų nuodėgulius ir kankinių kūnus.

Chilonas aimanuodamas puolė ant kelių ir prisidengęs veidą delnais sustingo, o Paulius pakėlė galvą į žvaigždes ir pradėjo melstis:

— Viešpatie, pažvelk į šitą nelaimingąjį, į jo sielvartą, į ašaras ir kančią! Viešpatie gailestingasai, kuris praliejai kraują už kaltes mūsų, per savo kančią, per mirtį ir prisikėlimą — atleisk jam!

Paskui nutilo, bet dar ilgai žiūrėjo į žvaigždes ir meldėsi.

Staiga prie jo kojų suskambėjo į aimaną panašus šauksmas:

— Kristau!.. Kristau!.. Atleisk man!..

Tada Paulius priėjo prie fontano ir rieškutėmis pasisėmęs vandens sugrįžo prie klūpančio nelaimingojo:

— Chilonai! Aš krikštiju tave vardan Tėvo ir Sūnaus, ir Dvasios! Amen!

Chilonas pakėlė galvą, išskėtė rankas ir liko taip sustingęs. Mėnulio pilnatis apšvietė jo nubalusius plaukus ir tokį pat baltą, nejudrų tarsi numirėlio ar iš akmens iškaltą veidą. O laikas vis slinko, dideliuose Domicijos sodų paukštynuose pragydo gaidžiai, o jis tebeklūpojo it antkapio statula.

Pagaliau atsipeikėjo, pakilo ir kreipdamasis į Apaštalą paklausė:

— Ką turiu padaryti prieš mirtį, tėve?

Paulius taip pat pabudo iš susimąstymo apie tą neišmatuojamą galybę, kuriai nepajėgė atsispirti net tokių žmonių sielos kaip šito graiko, ir atsakė:

— Tikėk ir liudyk tiesą!

Paskui abu išėjo. Prie sodų vartų Apaštalas dar kartą palaimino senį, ir jie išsiskyrė, šito paprašė Chilonas, numatęs, kad po to, kas įvyko, cezaris ir Tigelinas įsakys jį persekioti.

Ir neapsiriko. Parėjęs rado namus jau apsuptus pretorionų, kurie jį sučiupo ir, Scevino vadovaujami, nusivarė į Palatiną.

Cezaris jau buvo nuėjęs ilsėtis, o Tigelinas laukė ir pamatęs nelaimingąjį graiką pasitiko ramiu, bet grėsmingu veidu.

— Padarei nusikaltimą — įžeidei jo didybę,— pasakė jam,— ir bausmės neišvengsi. Tačiau jeigu rytoj paskelbsi amfiteatre, kad buvai girtas ir praradęs protą ir kad gaisro kaltininkai yra krikščionys, tavo bausmė apsiribos nuplakimu ir tremtimi.

— Negaliu, pone! — tyliai atsakė Chilonas.

Tigelinas lėtu žingsniu priėjo artyn ir taip pat pritildytu, bet baisiu balsu paklausė:

— Kaip tu negali, graikų šunie! Negi nebuvai girtas ir negi nesupranti, kas tavęs laukia? Pasižiūrėk ten!

Taip pasakęs, parodė į atrijaus kampą, kur šalia ilgo medinio suolo nejudėdami stovėjo tamsoje keturi vergai trakai su virvėmis ir replėmis rankose.

Chilonas vėl atsakė:

— Negaliu, pone!

Tigelinas jau pradėjo siusti, bet dar tvardėsi.

— Ar matei,— paklausė,— kaip miršta krikščionys? Ar nori taip mirti?

Senis pakėlė aukštyn išbalusį veidą, kurį laiką jo lūpos tyliai krutėjo, paskui ištarė:

— Ir aš tikiu Kristų!..

Tigelinas pažvelgė į jį apstulbęs:

— Šunie, tu iš tikrųjų išprotėjai!

Ir staiga jo krūtinėje susikaupęs įniršis pralaužė užtvarą. Prišokęs prie Chilono, abiem rankomis sugriebė jį už barzdos, parvertė žemėn ir ėmė trypti, vis kartodamas apsiputojusiomis lūpomis:

— Atšauksi? Atšauksi?..

— Negaliu! — atsakė jam nuo grindų Chilonas.

— Kankinti jį!

Išgirdę šį įsakymą, trakai čiupo senį, paguldė ant suolo, paskui, stipriai pririšę virvėmis, pradėjo replėmis gniaužti jo liesus blauzdikaulius. Bet jis rišamas nuolankiai bučiavo jiems rankas, o paskui užsimerkė ir gulėjo tarsi numiręs.

Tačiau buvo gyvas, nes kai Tigelinas ties juo pasilenkė ir dar kartą paklausė: „Atšauksi?“, jo nubalusios lūpos krustelėjo, ir pro jas išsprūdo vos girdimas šnibždesys:

— Ne... galiu!..

Tigelinas įsakė nutraukti kankinimus ir ėmė vaikščioti po atrijų iš įniršio persimainiusiu ir kartu sutrikusiu veidu. Pagaliau jam, matyt, šovė į galvą kažkokia nauja mintis, nes atsisukęs į trakus tarė:

— Išrauti jam liežuvį.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT TREČIAS

Drama „Laureolas“ paprastai buvo vaidinama taip įrengtuose teatruose arba amfiteatruose, kur galima perskirti ir padaryti lyg dvi atskiras scenas. Tačiau po reginių cezario soduose buvo atsisakyta įprasto būdo, nes norėta, kad kuo daugiau žmonių pamatytų,

kaip miršta prikaltas prie kryžiaus vergas, kurį dramoje ėda lokys. Teatruose lokio vaidmenį atlikdavo kailiu aptemptas aktorius, bet šį kartą spektaklis turėjo būti „tikras". Tai buvo naujas Tigelino sumanymas. Cezaris iš pradžių pasakė neatvyksiąs, bet favorito prikalbintas pakeitė nuomonę. Tigelinas jam išaiškino, kad po to, kas įvyko soduose, jis tuo labiau turįs pasirodyti žmonėms, ir kartu užtikrino, kad nukryžiuotas vergas jo neįžeis kaip Krispas. Žmonės jau buvo kiek persisotinę ir nuvarginti kraujo praliejimo, tad buvo pažadėta vėl dalyti loterijos bilietus, dovanas ir iškelti vakaro puotą, nes vaidinimas turėjo vykti vakare, ryškiausiai apšviestame amfiteatre.

Dar temstant amfiteatras jau buvo pilnutėlis. Augustionai su Tigelinu priešakyje atvyko visi ne tiek dėl paties vaidinimo, kiek iš troškimo po paskutinio įvykio parodyti cezariui savo ištikimybę ir pasišnekėti apie Chiloną, nes apie jį kalbėjo visa Roma.

Ir pasakojo vienas kitam į ausį, kad sugrįžęs iš sodų cezaris tiesiog įsiutęs ir negalėjęs užmigti, jį apnikusi baimė ir keisti reginiai, dėl to rytojaus dieną pasiskelbęs skubiai išvykstąs į Achają. Kiti griežtai prieštaravo, tikindami, kad dabar jis būsiąs dar negailestingesnis krikščionims. Tačiau nestigo ir bailių, kurie nuogąstavo, kad minių akivaizdoje cezariui į veidą Chilono sviestas įžeidimas galįs duoti sunkiausių padarinių. Buvo, beje, ir tokių, kurie dėl žmoniškumo prašė Tigeliną nutraukti persekiojimus.

— Žiūrėkite, kur einate,— kalbėjo Barkas Soranas.— Norėjote patenkinti minios kerštо troškimą ir ją įtikinti, kad bausmė krinta ant kaltųjų, o išėjo viskas atvirkščiai.

— Teisybė! — pridūrė Antiscijus Vetas,— dabar visi šnibžda, kad krikščionys nekalti. Šmaikščiai kalbant, gerai sakė Chilonas, kad jūsų smegenys neužpildytų nė gilės kaušelio.

O Tigelinas kreipdamasis į juos tarė:

— Žmonės taip pat šnibžda, kad tavo duktė Servilija, Barkai Soranai, ir tavo žmona, Antiscijau, suslėpė savo vergus krikščionis nuo cezario teisingumo.

— Neteisybė! — sušuko sunerimęs Barkas.

— Mano žmoną nori pražudyti jūsų išsiskyrėlės, pavydėdamos jai dorumo! — tarė ne mažiau sunerimęs Antiscijus Vetas.

Tačiau kiti šnekėjo apie Chiloną.

— Kas jam atsitiko? — kalbėjo Eprijus Marcelas.— Pats juos išdavinėjo į Tigelino rankas, iš skurdžiaus tapo turtuoliu, galėjo ramiai baigti sau amžių, pelnyti gražias laidotuves ir antkapį, bet kur tau!

Staiga užsigeidė visko atsisakyti ir pats žūti. Gal iš tiesų išprotėjo.

— Neišprotėjo, o tapo krikščioniu,— atsakė Tigelinas.

— Negali būti,— nustebo Vitelijus.

— Ar aš jums nesakiau! — įsiterpė Vestinas.— Žudykite sau krikščionis, bet patikėkite manimi — nekariaukite su jų dievybe. Čia nėra ko juokauti!.. Žiūrėkite, kas darosi! Aš Romos nedeginau, bet jei cezaris leistų, tuojau pat paaukočiau hekatombę jų dievybei. Ir visi turi taip padaryti, nes, kartoju, su juo nėra ko juokauti! Paminėsite mano žodį.

— O aš kalbėjau ką kita,— prašneko Petronijus.— Tigelinas juokėsi, kai tikinau, kad jie ginasi, o dabar pasakysiu daugiau: jie nugali!

— Kaip? Kaip nugali? — klausė keli balsai.

— Prisiekiu Poluksu!.. Jeigu jau toks Chilonas jiems neatsispyrė, tai kas atsispirs? Jeigu manote, kad po kiekvieno reginio nepadaugėja krikščionių, tai jūs tiek tepažįstate Romą, kad jums tiktai katilus šveisti arba barzdas skusti, tada bent geriau žinotumėte, ką žmonės galvoja ir kas mieste dedasi.

— Gryną teisybę kalba, prisiekiu šventu Dianos peplumu! — sušuko Vestinas.

Tačiau Barkas kreipėsi į Petronijų:

— Ką tu turi galvoje?

— Baigsiu tuo, kuo jūs pradėjote: jau gana kraujo!

Tigelinas pašaipiai į jį pažvelgė ir tarė:

— O ne, dar truputį!

— Jeigu tau neužtenka galvos, gali pasiimti dar kitą — mano lazdos bumbulą! — atkirto Petronijus.

Kalbas nutraukė atvykęs cezaris ir užėmęs savo vietą su Pitagoru. Tuojau prasidėjo „Laureolo" spektaklis, kurį nelabai kas sekė, nes visų mintys sukosi apie Chiloną. Pripratę prie kančių ir kraujo, žiūrovai taip pat nuobodžiavo, niurnėjo, laidė rūmų žmonėms nepriderančius posakius ir reikalavo greičiau duoti sceną su lokiu, tik jos jie ir telaukė. Jeigu ne viltis pamatyti pasmerktą senį ir gauti dovanų, pats vaidinimas nebūtų pritraukęs žiūrovų.

Pagaliau atėjo lauktoji valanda. Cirko patarnautojai pirmiausia atnešė medinį kryžių, gana žemą, kad lokys pasistiepęs pasiektų kankinio krūtinę, paskui du vyrai atvedė, tikriau sakant, atvilko Chiloną, nes jis pats sutraiškytais kojų kaulais paeiti nebegalėjo. Pagulde prikalė prie medžio taip greitai, kad smalsuoliai augustionai nesuspėjo dorai įsižiūrėti, ir tik tada, kai kryžius buvo įtvirtintas tam

tyčia paruoštoje duobėje, visų akys nukrypo į jį. Tačiau mažai kas galėjo pažinti, kad šis nuogas senis — tai ankstesnis Chilonas. Po Tigelino įsakytų kankinimų pasmerktojo veide neliko nė lašelio kraujo, tik baltoje barzdoje raudonavo kruvinas pėdsakas, susidaręs išrovus liežuvį. Per permatomą odą beveik galėjai matyti kaulus. Atrodė daug senesnis, beveik sukriošėlis. Kadaise jo akys svaidė pilnus nerimo ir pykčio žvilgsnius, judrus veidas rodė nuolatinį pavojų ir netikrumą, o dabar jo bruožai buvo sopulingi, bet kartu švelnūs ir romūs kaip miegančio ar mirusio žmogaus. Gal pasitikėjimo jam teikė mintis apie nukryžiuotą piktadarį, kuriam Kristus atleido, o gal širdyje kalbėjo gailestingajam Dievui: „Viešpatie, aš gėliau kaip nuodingas kirminas, bet juk visą amžių buvau vargeta, badmiriavau, žmonės trypė mane, daužė ir tyčiojosi iš manęs. Buvau, Viešpatie, skurdžius ir labai nelaimingas, o štai dabar pasmerkė mane kančioms ir prikalė prie kryžiaus, tad Tu, Gailestingasai, neatstumk manęs mirties valandą!" Ir ramybė įžengė į jo sugeltą širdį. Niekas nesijuokė, iš šio nukryžiuotojo dvelkė kažkokia romybė, jis atrodė toks senas, bejėgis, silpnas, savo nuolankumu taip šaukiantis užuojautos, kad nejučiomis kiekvienas save klausė: kaip galima kankinti ir kalti prie kryžiaus žmogų, kuris jau ir šiaip merdi. Minia tylėjo. Tarp augustionų Vestinas, lankstydamasis čia į dešinę, čia į kairę, persigandęs šnibždėjo: „Žiūrėkite, kaip jie miršta!" Kiti laukė pasirodant lokio, širdyje trokšdami, kad reginys kuo greičiau baigtųsi.

Pagaliau lokys įvirto į areną ir mataruodamas žemai panarinta galva į abi puses, dairėsi iš padilbų, lyg būtų ką svarstęs ar ko laukęs. Pamatęs kryžių, o ant jo nuogą kūną, prisiartino, net pakilo ant pasturgalinių kojų, bet tuoj vėl nusileido ir atsitūpęs po kryžiumi ėmė niurgzti, tarsi ir jo širdžiai būtų pagailę šitų žmogaus griuvenų.

Cirko patarnautojai ėmė šūksniais jį raginti, bet žiūrovai tylėjo. O tuo laiku Chilonas iš lėto pakėlė galvą ir kiek laiko akimis klaidžiojo po amfiteatrą. Pagaliau jo žvilgsnis sustojo kažkur ties viršutinėmis eilėmis, krūtinė ėmė tankiau kilnotis, ir tada atsitiko tai, kas nustebino ir apstulbino publiką. Jo veide nušvito šypsena, galvą tarsi apgaubė spinduliai, akys prieš mirtį pakilo aukštyn, o paskui dvi stambios, po vokais susitvenkusios ašaros palengva nuriedėjo skruostais.

Ir numirė.

Staiga kažkoks skardus balsas sušuko aukštai po velarijumi:

— Ramybė kankiniams!

Amfiteatre tvyrojo gūdi tyla.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT KETVIRTAS

Po cezario sodų reginio kalėjimai gerokai aptuštėjo. Teisybė, gaudytojai dar graibė ir sodino aukas, įtartas Rytų prietarų išpažinimu, bet jų vis mažėjo, liko tiek, kiek reikėjo būsimiems reginiams, kurie, beje, taip pat ėjo į pabaigą. Persisotinę krauju žiūrovai darėsi vis abejingesni ir vis labiau nerimo dėl ligi šiol neregėto pasmerktųjų elgesio. Prietaringojo Vestino nuogąstavimai pagavo tūkstančius žmonių. Minioje sklido keisčiausi gandai apie krikščionių dievybės kerštingumą. Mieste paplitusi kalėjimo šiltinė tik padidino visuotinę baimę. Miestiečiai dažnai matė laidotuves ir kartojo vienas kitam į ausį, kad reikia naujų aukų nežinomam dievui permaldauti. Šventyklose žmonės aukojo Jupiteriui ir Libitinai. Nors ir labai stengėsi Tigelinas ir jo bendrininkai, vis tiek plačiau ir plačiau sklido nuomonė, kad miestas sudegintas cezario įsakymu ir krikščionys kenčia nekaltai.

Tačiau kaip tik dėl to ir Neronas, ir Tigelinas nenutraukė persekiojimų. Norėdami nuraminti žmones, jie leido naujus potvarkius dėl grūdų, vyno ir alyvos dalijimo, skelbė įsakus, skatinančius namų atstatymą su visokiomis lengvatomis savininkams, taip pat kitus nutarimus, nurodančius gatvių plotį ir medžiagas, iš kurių reikia statyti, kad ateityje neatsitiktų tokių gaisro nelaimių. Pats cezaris dalyvavo senato posėdžiuose ir svarstė kartu su „tėvais" žmonių ir miesto gerovės klausimus, bet nė trupinėlis malonės nenubiro pasmerktiesiems. Pasaulio valdovui pirmiausia rūpėjo įskiepyti žmonėms įsitikinimą, kad tokios nepermaldaujamos bausmės gali kristi tik ant kaltųjų. Senate taip pat nė vienas balsas neužtarė krikščionių, nes niekas nenorėjo užsitraukti cezario rūstybės, o be to, įžvalgesni žmonės tvirtino, kad įsivyravus naujam tikėjimui nebeišliktų nė Romos valstybės pamatų.

Šeimoms buvo atiduodami tik merdintys ir lavonai, nes Romos teisė nekeršijo mirusiems. Vinicijų šiek tiek guodė viltis: jeigu Ligija numirsianti, jis palaidosiąs ją šeimos kriptoje ir pats atgulsiąs šalia jos. Jau visiškai nebesitikėjo išgelbėti ją nuo mirties, ir pats, pusiau atitrūkęs nuo gyvenimo, visas atsidavęs Kristui, jau nebesvajojo kitur su ja susitikti, tik amžinybėje. Jo tikėjimas pasidarė tiesiog begalinis, ir todėl toji amžinybė atrodė nepalyginamai realesnė ir tikresnė už laikiną ligšiolinį gyvenimą. Širdis buvo kupina didžiausio pakilumo. Dar gyvas būdamas jis virto mažne bekūne būtybe, kuri, ilgėdamasi visiško išsivadavimo, to paties troško ir kitai mylimai sie-

lai. Jis svajojo, kad tada jie su Ligija susikibsią rankomis ir nueisią į dangų, ten Kristus juos palaiminsiąs ir leisiąs jiems gyventi tokioje ramioje ir didžioje šviesybėje kaip dangaus žaros. Tik meldė Kristų, kad apsaugotų Ligiją nuo cirko kančių ir leistų jai ramiai užmigti kalėjime, nes buvo tvirtai įsitikinęs, kad ir pats numirsiąs drauge su ja. Kai pralieta tokios marios kraujo, jo manymu, nereikėjo turėti jokios vilties, kad ji viena liks išgelbėta. Girdėjo iš Petro ir Pauliaus, kad ir jie numirsią kaip kankiniai. Pamatęs ant kryžiaus Chiloną, įsitikino, kad mirtis, net ir kankinio, gali būti šviesi, tad linkėjo sau, kad ji ateitų jiems abiem kaip trokštamas piktos, liūdnos ir sunkios dalios pakeitimas geresne.

Tarpais jis jau mėgavosi pomirtiniu gyvenimu. Iš to liūdesio, kuris gobė jų abiejų sielas, vis labiau nyko deginantis kartėlis ir palengva virto kažkokiu nežemišku, nuolankiu atsidavimu Dievo valiai. Anksčiau Vinicijus iš visų jėgų plaukė prieš srovę, kovojo ir kankinosi, dabar pasidavė bangos nešamas, tikėdamas, kad ji plukdo jį į amžiną ramybę. Jis numanė, kad Ligija kaip ir jis rengiasi mirčiai, kad juos skiriančios kalėjimo sienos nekliudo jiems eiti kartu, ir šypsojosi nuo šios minties it laimės sulaukęs.

Ir iš tikrųjų jie ėjo taip sutartinai, lyg būtų kasdien viską smulkiai aptarę. Ligija taip pat neturėjo kitų troškimų ir kitų lūkesčių, tiktai pomirtinio gyvenimo viltį. Mirtis jai atrodė ne tik išsivadavimas iš baisių kalėjimo mūrų, iš cezario, Tigelino rankų, ne tik išganymas, bet ir jungtuvių su Vinicijumi metas. Prieš šitą nepajudinamą įsitikinimą visa kita buvo nesvarbu. Po mirties jai prasidės net ir žemiškoji laimė, tad jos laukė kaip nuotaka vestuvių dienos.

Tas galingas tikėjimo srautas, atplėšiantis nuo gyvenimo ir nešantis anapus tūkstančius pirmųjų krikščionių, pagavo ir Ursą. Ir jis ilgai negalėjo susitaikyti širdyje su mintimi, kad Ligija mirs, bet kai kasdien pro mūro sienas skverbėsi žinios, kas dedasi amfiteatruose ir soduose, kai mirtis darėsi bendra, neišvengiama visų krikščionių dalia, bet kartu ir gėriu, pranokstančiu visas įsivaizduojamas žemiškas palaimas, ir jis pagaliau nebedrįso melsti Kristų, kad atimtų šią palaimą iš Ligijos arba atidėtų ją ilgiems metams. Savo naiviu barbaro protu galvojo, kad ligų vado dukra verta geresnės dalios ir ji gaus daugiau dangiškų malonumų negu pulkai tokių pat prastuolių kaip ir jis, ir amžinoje šlovėje ji sėdės arčiau Avinėlio negu kiti. Teisybė, girdėjo, kad Dievui visi žmonės lygūs, tačiau širdies gilumoje glūdėjo įsitikinimas, kad vado duktė, ir dar visų ligų vado,

tai ne kokia nors vergė. Vylėsi taip pat, kad Kristus leis jam ir toliau jai tarnauti. Na o dėl savęs, tai turėjo tik vieną slaptą troškimą: numirti taip kaip Avinėlis — ant kryžiaus. Tačiau tai jam atrodė tokia didelė laimė, ir nors žinojo, kad Romoje nukryžiuojami ir didžiausi nusikaltėliai, nedrįso net melsti sau tokios mirties. Numanė, kad jam veikiausiai teks žūti nuo laukinių žvėrių ilčių, ir dėl to širdis labai nerimavo. Nuo mažų dienų augo neįžengiamose giriose, nesibaigiančiose medžioklėse, kuriose dėl savo nepaprastos jėgos, dar neiškopęs į vyrus, jau išgarsėjo tarp ligų. Jis taip pamėgo medžiokles, kad vėliau, atsidūręs Romoje ir turėjęs jų išsižadėti, lankė vivariumus ir amfiteatrus, kad gautų nors pasižiūrėti į žinomus ir nežinomus žvėris. Į juos žvelgiant, jam kildavo nenugalimas noras kovoti ir žudyti, taigi dabar širdyje būgštavo, kad susidūręs su jais amfiteatre pasiduos polinkiams, nederantiems krikščioniui, kuris turi mirti dievobaimingai ir kantriai. Bet ir čia pasikliovė Kristumi, guosdamasis kitomis, malonesnėmis mintimis. Jis girdėjo, kad Avinėlis paskelbęs karą pragaro galybėms ir piktosioms dvasioms, prie kurių krikščionių tikėjimas skyrė visas pagonių dievybes, tad manė, kad tame kare vis dėlto jis galįs Avinėliui labai praversti ir pasitarnauti geriau už kitus, nes jam taip pat netilpo galvoje, kad jo siela nebus tvirtesnė už kitų kankinių. O kol kas meldėsi kiauras dienas, patarnavo kaliniams, padėjo sargams ir guodė savo karalaitę, kuri tarpais skundėsi, kad per savo trumpą gyvenimą nepajėgė padaryti tiek gerų darbų, kiek garsioji Tabita, apie kurią kadaise jai papasakojo Apaštalas Petras. Sargai, kuriuos net kalėjime gąsdino baisinga šito milžino jėga, nes prieš ją nebūtų atlaikę pančiai nei grotos, pagaliau jį pamėgo dėl jo gerumo. Ne kartą nustebinti jo romumo, jie bandė iškvosti priežastį, o jis pasakojo jiems taip nepalenkiamai įsitikinęs, koks gyvenimas jo laukiąs po mirties, kad jie klausėsi apstulbę, pirmą kartą pamatę, kad į požemį, kur neprasiveržia saulė, gali prasiveržti laimė. Ir kai kalbindavo juos įtikėti Avinėlį, ne vienam ateidavo į galvą, kad jo darbas — vergo darbas, o gyvenimas — skurdžiaus, ir ne vienas susimąstydavo apie savo nedalią, kurią užbaigs tiktai mirtis.

Tačiau mirtis jiems kėlė naują baimę, jie nieko po jos nesitikėjo, o štai šis ligų milžinas ir ta mergina, it gėlė numesta ant kalėjimo šiaudų, ėjo mirti su džiaugsmu, kaip prie laimės vartų.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT PENKTAS

Vieną vakarą Petronijų aplankė senatorius Scevinas ir pradėjo ilgą šneką apie sunkius dabar gyvenamus laikus ir cezarį. Ir kalbėjo taip atvirai, kad Petronijus, nors ir bičiuliavosi su svečiu, vis dėlto pasidarė atsargesnis. Senatorius skundėsi, kad pasaulis eina kreivais keliais ir kraustosi iš proto, kad visa tai baigsis kokia nors nelaime, dar baisesne negu Romos gaisras. Kalbėjo, kad net augustionai nepatenkinti, kad Fenijus Rufas, antras pretorionų prefektas, vos bepakenčia šlykščią Tigelino valdžią ir kad visa Senekos giminė baisiausiai pasipiktinusi tuo, kaip cezaris elgiasi ir su senu mokytoju, ir su Lukanu. Į pabaigą užsiminė, kad žmonės yra nepatenkinti, net ir pretorionai, kurių žymią dalį Fenijus Rufas sugebėjo patraukti į savo pusę.

— Kodėl tu tai kalbi? — paklausė jį Petronijus.

— Aš susirūpinęs cezariu,— atsakė Scevinas.— Turiu tolimą giminaitį pretorioną, taip pat Sceviną, iš jo ir žinau, kas darosi stovykloje... Nepasitenkinimas didėja ir ten... Kaligula taip pat buvo beprotis, ir žiūrėk, kas atsitiko! Atsirado tada Kasijus Cherėja... Tai buvo baisus darbas, ir tikriausiai nerasi tarp mūsų nė vieno, kas jį pagirtų, bet vis dėlto Cherėja išvadavo pasaulį nuo pabaisos.

— Vadinasi, nori pasakyti: „Aš Cherėjos negiriu, bet jis buvo puikus vyras, ir teduoda mums dievai kuo daugiau tokių“,— tarė Petronijus.

Tačiau Scevinas kalbą pakreipė kitur ir staiga ėmė girti Pizoną. Šlovino jo giminę, jo kilnumą, jo ištikimybę žmonai, pagaliau protą, ramumą ir retą talentą pritraukti žmones.

— Cezaris yra bevaikis,— kalbėjo,— ir visi jo įpėdiniu laiko Pizoną. Be abejonės, visi jam mielai padėtų paimti valdžią. Jį myli Fenijus Rufas, Anėjų giminė visiškai jam atsidavusi. Plaucijus Lateranas ir Tulijus Senecionas už jį į ugnį šoktų. Taip pat Natalis ir Subrijus Plavijus, ir Sulpicijus Aspras, ir Afranijus Kvincianas, ir net Vestinas.

— Iš pastarojo Pizonui bus maža naudos,— atsakė Petronijus.— Vestinas bijo net savo šešėlio.

— Vestinas bijo sapnų ir dvasių,— pridūrė Scevinas,— bet jis veiklus žmogus, visai pagrįstai numatytas konsulu. Kad jis širdyje nepritaria krikščionių persekiojimams, už tai jo neturėtum smerkti, nes ir tu norėtum, kad tas pamišimas liautųsi.

— Ne aš, o Vinicijus,— tarė Petronijus.— Dėl Vinicijaus norė-

čiau išgelbėti vieną merginą, bet negaliu, nes praradau Ahenobarbo malonę.

— Kaip? Argi nepastebėjai, kad cezaris vėl linksta prie tavęs ir pradeda kalbėtis? Ir pasakysiu tau kodėl. Nagi jis vėl taisosi į Achają, kur graikiškai giedos savo sukurtas giesmes. Veržiasi į tą kelionę, bet kartu dreba, pagalvojęs apie graikų pašaipūnišką būdą. Jis įsivaizduoja, kad ten gali susilaukti arba didžiausio triumfo, arba didžiausios nesėkmės. Jam reikia gero patarimo, ir žino, kad puikiau už tave niekas to nepadarys. Štai kodėl atgauni jo malonę.

— Lukanas galėtų mane pakeisti.

— Variabarzdis jo neapkenčia ir širdyje jau paskelbė jam mirties nuosprendį. Ieško tik dingsties, nes jis visada ieško dingsčių. Lukanas supranta, kad reikia skubėti.

— Prisiekiu Kastoru! — tarė Petronijus.— Galbūt. Tačiau galėčiau išmėginti dar vieną būdą greitai atgauti jo malonę.

— Kokį?

— Nagi pakartoti Variabarzdžiui, ką čia neseniai man kalbėjai.

— Aš nieko nekalbėjau,— sušuko sunerimęs Scevinas.

Petronijus uždėjo ranką jam ant peties:

— Pavadinai cezarį pamišėliu, numatei jo įpėdiniu Pizoną ir pasakei: „Lukanas supranta, kad reikia skubėti". Ką jis turi paskubėti, carissime?

Scevinas išblyško, ir valandėlę jie žiūrėjo vienas kitam į akis.

— Tu nepakartosi!

— Prisiekiu Kipridės šlaunimis! Kaip gerai tu mane pažįsti! Ne! Nepakartosiu. Aš nieko negirdėjau ir nenoriu girdėti... Supratai? Gyvenimas yra per trumpas, kad būtų verta ko nors griebtis. Tiktai prašau tave šiandien aplankyti Tigeliną ir pasikalbėti su juo apie ką nori tiek pat ilgai kaip ir su manimi.

— Kodėl?

— Todėl, kad jeigu kada nors Tigelinas pasakys: „Scevinas buvo pas tave", aš galėčiau jam atsakyti: „Tą pačią dieną jis buvo ir pas tave".

Tai išgirdęs Scevinas perlaužė dramblio kaulo lazdą, kurią laikė rankoje, ir atsakė:

— Tekrinta pikti burtai ant šios lazdos. Šiandien būsiu pas Tigeliną, o paskui Nervos puotoje. Juk ir tu būsi. Šiaip ar taip — iki susitikimo poryt amfiteatre, kur pasirodys krikščionių likučiai!.. Iki susitikimo!

— Poryt! — pakartojo likęs vienas Petronijus.— Taigi nėra ko gaišti. Ahenobarbui tikriausiai manęs reikia Achajoje, tai gal nenumos ranka į mano nuomonę.

Ir nusprendė išbandyti paskutinę priemonę.

Puotoje pas Nervą cezaris panoro, kad Petronijus prigultų priešais jį, nes panūdo su juo pasikalbėti apie Achają ir miestus, kur galėtų viltis sėkmingiausių pasirodymų. Jam labiausiai rūpėjo atėniečiai, kurių bijojo. Kiti augustionai susikaupę klausėsi pokalbio, kad, pasigavę Petronijaus nuomonės nuotrupas, vėliau galėtų jas skelbti kaip savas.

— Man atrodo, kad aš ligi šiol nė negyvenau,— tarė Neronas,— ir gimsiu tiktai Graikijoje.

— Gimsi naujai šlovei ir nemirtingumui,— atsakė Petronijus.

— Tikiuosi, kad taip ir bus, ir Apolonas nepavydės man. Jeigu grįšiu su triumfu, paaukosiu jam tokią hekatombę, kokios nė vienas dievas ligi šiol nėra gavęs.

Scevinas ėmė kartoti Horacijaus eiles:

Sic te diva potens Cypri,
sic fratres Helenae, lucida sidera
*ventorumque regat pater...**

— Laivas jau stovi Neapolyje,— tarė cezaris.— Norėčiau iškeliauti nors ir rytoj.

Tada Petronijus pakilo ir, žiūrėdamas Neronui tiesiai į akis, pasakė:

— Leisk man, dieviškasai, prieš kelionę iškelti vestuvių puotą, į kurią visų pirma kviečiu tave.

— Vestuvių puotą? Kokią? — paklausė Neronas.

— Vinicijaus su ligų karaliaus dukra, tavo įkaite. Teisybė, dabar ji yra kalėjime, bet, pirma, kaip įkaitė negali būti kalinama, antra — pats leidai Vinicijui ją vesti, o tavo sprendimai kaip ir Dzeuso yra nepakeičiami, todėl įsakyk merginą paleisti iš kalėjimo, o aš ją atiduosiu sužadėtiniui.

Petronijaus šaltakraujiškumas ir ramus pasitikėjimas savimi kalbos metu išmušė iš vėžių Neroną, kuris visada sutrikdavo, kada kas nors dėstydavo jam šitokiu būdu.

— Žinau,— atsakė nuleidęs akis.— Galvojau apie ją ir tą milžiną, kuris pasmaugė Krotoną.

---

* Tegu tave veda galinga Kipro deivė,
Helenos broliai — šviesios žvaigždės
ir vėjų tėvas... (*Pažod. vertimas*)

— Na, tada abu jie išgelbėti,— ramiai pasakė Petronijus.

Tačiau Tigelinas atėjo į pagalbą savo valdovui.

— Ji sėdi kalėjime cezario valia, juk tu pats, Petronijau, sakei, kad jo sprendimai nepakeičiami.

Visi susirinkusieji žinojo Vinicijaus ir Ligijos istoriją ir puikiai suprato, apie ką čia kalbama, todėl nutilo, susidomėję, kuo baigsis pokalbis.

— Ji sėdi kalėjime per tavo klaidą ir tautų teisės neišmanymą, prieš cezario valią,— griežtai atkirto Petronijus.— Tu, Tigelinai, naivus žmogus, bet ir tu nepasakysi, kad ji padegė Romą, o jeigu net ir sakytum, cezaris vis tiek tavimi nepatikėtų.

Tačiau Neronas jau atsikvošėjo ir primerkė savo trumpareges akis, pilnas neapsakomo įniršio.

— Petronijus teisus,— tarė po valandėlės.

Tigelinas pažvelgė į jį nustebęs.

— Petronijus teisus,— pakartojo Neronas.— Rytoj jai atsivers kalėjimo vartai, o apie vestuvių puotą pasikalbėsime amfiteatre poryt.

„Vėl pralošiau",— pagalvojo Petronijus.

Grįždamas namo buvo taip įsitikinęs, jog atėjo Ligijos gyvenimo pabaiga, kad rytojaus dieną išsiuntė į amfiteatrą patikimą atleistinį susitarti su spoliarijaus prižiūrėtoju, kaip atsiimti jos kūną, nes norėjo jį atiduoti Vinicijui.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT ŠEŠTAS

Anksčiau retai ir tik išimtinais atvejais buvo rodomi vakaro vaidinimai, o Nerono laikais jie tapo įprasti ir cirke, ir amfiteatruose. Augustionai juos mėgo, nes dažnai po to trukdavo iki ryto puotos ir girtuokliavimai. Nors žmonės jau buvo persisotinę kraujo praliejimu, bet kai pasklido žinia, jog ateina žaidynių pabaiga ir paskutiniai krikščionys mirs vakaro reginyje, nesuskaičiuojamos minios suplaukė į amfiteatrą. Augustionai susirinko visi kaip vienas, kadangi numanė, kad čia bus nepaprastas reginys, kad cezaris nusprendė pasidaryti sau tragišką spektaklį iš Vinicijaus kančių. Tigelinas laikė paslaptyje, kokios kančios skirtos jaunojo tribūno sužadėtinei, bet tai tik kurstė visų smalsumą. Tie, kas buvo matęs kadaise Ligiją Plaucijų namuose, dabar pasakojo stebuklus apie jos grožį. Kitus labiausiai domino,

ar tikrai ją pamatys šiandien arenoje, nes daugelis, kurie girdėjo, ką cezaris atsakė Petronijui pas Nervą, aiškinosi tą atsakymą dvejopai. Kai kurie netgi manė, kad Neronas atiduosiąs, o gal jau ir atidavęs merginą Vinicijui: jie prisiminė, kad ji įkaitė, todėl gali garbinti kokias tik nori dievybes, ir tautų teisė neleidžia jos bausti.

Dvejonės, laukimas ir smalsumas buvo pagavęs visus žiūrovus. Cezaris atvyko anksčiau negu visada, ir dabar žmonės vėl ėmė šnibždėti, kad, matyt, bus kažkas nepaprasta, nes Neroną lydėjo ne tik Tigelinas ir Vatinijus, bet dar ir Kasijus, milžiniško ūgio ir milžiniškos jėgos centurionas, kurį cezaris imdavosi tik tada, kai norėdavo prie šalies turėti gynėją, sakysime, kai užsigeisdavo naktį pasibastyti po Suburą, kur surengdavo sau pramogą, vadinamąją „sagatio" — vyrai mėtydavo aukštyn ant kariško apsiautalo pakeliui sutiktas merginas. Žiūrovai pastebėjo, kad ir pačiame amfiteatre imtasi kai kurių atsargumo priemonių. Pretorionų sargyba padidinta, jai vadovavo ne centurionas, o tribūnas Subrijus Flavijus, ligi šiol žinomas savo akla ištikimybe Neronui. Publika suprato, kad cezaris turbūt nori dėl visa pikta apsisaugoti nuo Vinicijaus sielvarto protrūkio, ir jos smalsumas dar labiau padidėjo.

Visų žvilgsniai buvo kaustyte prikaustyti prie tos vietos, kur sėdėjo nelaimingas sužadėtinis. O jis, baisiausiai išblyškęs, prakaito lašais išpilta kakta, buvo pilnas dvejonių kaip ir visi žiūrovai, bet sunerimęs iki pačios širdies gilumos. Petronijus, tiksliai nežinodamas, kas dėsis, nieko jam nepasakė, tik paklausė sugrįžęs iš Nervos, ar jis viskam pasirengęs, o paskui — ar būsiąs amfiteatre. Į abu klausimus Vinicijus atsakė: „Taip!", bet tada šiurpuliai perbėgo jam nugara, nes numanė, kad Petronijus klausia ne šiaip sau. Pats jis jau kuris laikas jautėsi pusgyvis, pats buvo pasinėręs į mirtį ir susitaikęs su Ligijos mirtimi, kuri turėjo būti jiems abiem ir išsivadavimas, ir jungtuvės, bet dabar suprato, kad viena — mąstyti iš tolo apie paskutinę valandą kaip apie ramų užmigimą, o visai kas kita — eiti žiūrėti, kaip kankinsis būtybė, brangesnė už gyvenimą. Visi anksčiau jo iškentėti sielvartai vėl atsinaujino. Numaldyta širdgėla vėl ėmė šaukti sieloje, vėl jis užsiplieskė senu troškimu žūtbūt gelbėti Ligiją. Nuo pat ryto norėjo patekti į kunikulus ir įsitikinti, ar Ligija ten yra, bet pretorionų sargyba saugojo visus įėjimus, įsakymai buvo tokie griežti, kad kariai, netgi pažįstami, nesileido palenkiami nei prašymais, nei auksu. Vinicijui atrodė, kad toji nežinia pribaigs jį dar nė nepamačius reginio. Kažkur tolimoje širdies kertelėje dar ruseno viltis, kad Ligijos gal

nėra amfiteatre ir visi nuogąstavimai be pamato. Tarpais jis kabinosi į šią viltį iš paskutiniųjų. Tikino save, kad Kristus juk galėjęs ją pasiimti iš kalėjimo ir neleisti jai kankintis cirke. Anksčiau buvo susitaikęs su viskuo — tebūna Jo valia, o dabar, kai atstumtas nuo kunikulų durų grįžo į savo vietą amfiteatre ir iš smalsių jį veriančių žvilgsnių suprato, kad gali įvykti ir siaubingiausios prielaidos, pradėjo Jį širdyje karštai maldauti, kone grasinti, kad gelbėtų. „Tu gali!" — kartojo konvulsiškai gniauždamas kumščius. „Tu gali!" Prieš tai nė nepagalvojo, kad ta akimirka, virsdama tikrove, bus tokia baisi. Dabar, nesusigaudydamas, kas jam darosi, vis dėlto pajuto: jeigu pamatys Ligijos kančias, tai jo meilė pavirs neapykanta, o tikėjimas — neviltimi. Ir iš karto išsigando šito jausmo, nes bijojo įskaudinti Kristų, kurį maldavo pasigailėjimo ir stebuklo. Jau nebeprašė palikti ją gyvą, tik norėjo, kad ji numirtų dar neišvesta į areną, ir iš bedugnės skausmo gelmės širdyje kartojo: „Nors šito man neatsakyk, o aš Tave pamilsiu dar karščiau negu mylėjau ligi šiol". Pagaliau jo mintys susimaišė kaip viesulo draskomos bangos. Pabudo kerštо ir kraujo troškimas. Jį pagavo beprotiškas noras pulti Neroną ir pasmaugti visų akivaizdoje, bet kartu jautė, kad tas noras vėl skaudina Kristų ir laužo Jo įsakymus. Tarpais jo galvoje kaip žaibas blykčiojo viltys, kad viską, dėl ko drebėjo jo širdis, dar nukreips visagalė ir gailestinga ranka, bet tos viltys tučtuojau geso, jam didžiai apgailestaujant, kad Tas, kuris vienu žodžiu galėjo sugriauti šį cirką ir išgelbėti Ligiją, ją vis dėlto apleido, nors ji Juo tikėjo ir Jį mylėjo visomis savo tyros širdies galiomis. Jis dar galvojo, kad štai guli ji ten, tamsiame kunikule, silpna, bejėgė, apleista, atiduota sužvėrėjusių sargų malonei ir nemalonei, galbūt išleidžianti paskutinį kvapą, o jis čia nieko neveikia ir turi laukti šiame baisiame amfiteatre, nežinodamas, kokia kančia jai sumanyta ir ką jis po valandėlės išvys. Žmogus, krisdamas į bedugnę, griebiasi už bet ko, kas auga ant jos krašto, taip pagaliau ir jis abiem rankomis nusitvėrė minties, kad vis dėlto tik tikėjimas ją pajėgtų išgelbėti. Beliko šis vienas kelias! Juk Petras kalbėjo, kad tikėjimas galįs ir žemę perversti!

Tad susikaupė, užgniaužė savo abejones, visas jėgas sutelkė į vieną žodį: „Tikiu!" — ir laukė stebuklo.

Tačiau kaip pertempta styga turi trūkti, taip ir jį palaužė tos pastangos. Lavoniškas blyškumas nubalino veidą, kūnas ėmė stingti. Tada pagalvojo, kad jo maldos tapo išklausytos, nes jis štai miršta. Jam rodėsi, kad Ligija be abejonių taip pat jau turėtų būti mirusi, ir

Kristus šitaip juos pasiima pas save. Arena, baltos nesuskaičiuojamų žiūrovų togos, tūkstančių lempų ir fakelų šviesa — viskas staiga išnyko jam iš akių.

Tačiau šis nusilpimas greit praėjo. Po valandėlės pabudo, tikriau sakant, jį pažadino nekantraujančios minios trypimas.

— Tu sergi,— tarė jam Petronijus.— Liepk nunešti namo!

Ir nepaisydamas, ką dėl to pasakys cezaris, jis atsistojo prilaikyti ir išvesti Vinicijų. Gailestis suspaudė jam širdį, nepakenčiamai erzino ir tai, kad cezaris žiūrėjo per smaragdą į Vinicijų, patenkintas tyrinėjo jo skausmą, gal ketindamas vėliau aprašyti jį patetiškais posmais ir susilaukti klausytojų plojimų.

Vinicijus papurtė galvą. Jis galėjo numirti šiame amfiteatre, bet negalėjo iš jo išeiti. Juk tučtuojau turėjo prasidėti vaidinimas.

Beveik tą pačią akimirką miesto prefektas mostelėjo raudona skepetaite — davė ženklą, sugirgždėjo atidaromi vartai prieš cezario pakylą, ir iš tamsių nasrų į ryškiai apšviestą areną įžengė Ursas.

Milžinas markstėsi turbūt apžlibintas arenos šviesos, paskui išėjo į jos vidurį dairydamasis aplinkui, lyg norėdamas pamatyti, su kuo teks susitikti. Visi augustionai ir dauguma publikos žinojo, kad čia žmogus, kuris pasmaugė Krotoną, tad jam pasirodžius gaudesys nusirito per visus suolus. Romoje nestigo gladiatorių, savo stambumu toli prašokančių vidutinį žmogų, tačiau šitokio dar nebuvo regėjusios kviritų akys. Pakyloje už cezario stovintis Kasijus palyginti su šiuo ligu atrodė menkas žmogelis. Senatoriai, vestalės, cezaris, augustionai ir paprasta publika susižavėję kaip tikri žinovai ir mėgėjai žiūrėjo į jo galingas, stambias it medžio kamienas šlaunis, į krūtinę, panašią į du sujungtus skydus, ir į herkuliškas rankas. Tribūnų gaudesys vis stiprėjo. Šiai publikai nebuvo didesnio malonumo, kaip žiūrėti į tokius raumenis žaidimo, įtampos ir kovos metu. Gaudesys virto šūksniais ir klausimais, kur gyvena tokia gentis, gimdanti šitokius gigantus, o Ursas stovėjo amfiteatro viduryje, nuogas, labiau panašus į akmeninį kolosą negu į žmogų, susikaupusiu ir kartu liūdnu barbaro veidu, ir, matydamas tuščią areną, nustebęs žvalgėsi žydromis vaiko akimis čia į žiūrovus, čia į cezarį, čia į kunikulų grotas, iš kur laukė budelių.

Išeinant į areną, naivioje jo širdyje paskutinį kartą suvirpėjo viltis, kad galbūt jo laukiąs kryžius, bet neišvydęs nei kryžiaus, nei iškastos duobės pagalvojo, kad nevertas esąs tos malonės ir reikės mirti kitaip, tikriausiai nuo žvėrių dantų. Buvo beginklis ir pasiryžo

mirti, kaip dera Avinėlio pasekėjui — ramiai ir kantriai. O tuo tarpu dar panūdo pasimelsti Išganytojui, todėl atsiklaupė arenoje, susiėmė rankas ir pakėlė akis į žvaigždes, mirgančias ties viršutine cirko anga.

Toks elgesys nepatiko miniai. Jau įgriso jiems tie krikščionys, miršlantys kaip avys. Suprato: jeigu milžinas nepanorės gintis, visas reginys nueis perniek. Vienur kitur pasigirdo švilpimas. Kai kas pradėjo šaukti mastigoforus, kurių uždavinys — plakti nenorinčius kovoti gladiatorius. Tačiau netrukus viskas nutilo, nes niekas nežinojo, kas laukia milžino ir ar nešoks jis grumtis akis į akį susidūręs su mirtimi.

Ilgai laukti neteko. Staiga šaižiai nuskardėjo trimitai, sulig šiuo ženklu atsivėrė grotos priešais cezario pakylą, ir bestiarijų leliojamas išbėgo baisūnas germanų tauras su nuogos moters kūnu ant sprando.

— Ligija! Ligija! — sušuko Vinicijus.

Paskui įsikibo pirštais į plaukus ties smilkiniais, susirietė kaip žmogus, pajutęs savo kūne ieties smaigalį, ir dusliu, nežmogišku balsu ėmė kartoti:

— Tikiu! Tikiu... Kristau, stebuklą!

Ir nė nejuto, kad tuo metu Petronijus toga uždengė jam galvą. Vinicijui pasivaideno, kad mirtis ar skausmas aptemdė akis. Nežiūrėjo, nematė. Jį apgaubė kažkokia baisi tuštuma. Galvoje neliko jokios minties, tik lūpos lyg pamišėlio kartojo:

— Tikiu! Tikiu! Tikiu!..

Dabar amfiteatras nuščiuvo. Augustionai visi kaip vienas pakilo iš vietų, nes arenoje vyko kažkas nepaprasta. Nuolankus ir pasirengęs mirti ligas, pamatęs ant laukinės bestijos ragų savo karalaitę, pašoko lyg ugnies nutvilkintas ir palenkęs sprandą pasileido tiesiai prie įsiutusio žvėries.

Iš visų krūtinių išsiveržė trumpas nuostabos šūksnis, paskui stojo gūdi tyla. O ligas per tą laiką vienu akimoju pripuolė prie šėlstančio buliaus ir sugriebė už ragų.

— Žiūrėk! — sušuko Petronijus, nutraukdamas togą Vinicijui nuo galvos.

Šis atsistojo, atlošė baltą kaip drobė veidą ir ėmė žiūrėti į areną stikliniu apdujusiu žvilgsniu.

Visa publika sulaikė kvapą. Amfiteatre galėjai girdėti skrendant musę. Žmonės netikėjo savo akimis. Nuo tos dienos, kai stovi Roma, niekas nieko panašaus nėra regėjęs.

Ligas laikė laukinį žvėrį už ragų. Jo pėdos aukščiau kulkšnelių

įsirausė į smėlį, nugara išlinko tarsi įtemptas lankas, galva įsmuko tarp pečių, rankų raumenys taip išpampo, kad nuo įtampos kone sprogo oda, bet taurą lyg įkasė į žemę. Ir žmogus, ir žvėris stovėjo taip sustingę, kad žiūrovams jie atrodė lyg koks Heraklio ar Tesėjo žygių paveikslas arba iš akmens iškalta skulptūra. Tačiau šioje tariamoje ramybėje buvo jaučiama baisi dviejų besigalynėjančių jėgų įtampa. Tauras kaip ir žmogus įsikasė kojomis į smėlį, o tamsus, gauruotas jo kūnas taip išsirietė, kad atrodė tarsi milžiniškas rutulys. Katras pirmas nusilps, katras pirmas kris — štai klausimas, kuris kovas pamėgusiems žiūrovams šią valandėlę buvo svarbesnis negu jų pačių likimas, negu pati Roma ir jos viešpatavimas pasaulyje. Šis ligas jiems dabar buvo vertas pagarbinimų ir statulų. Pats cezaris taip pat atsistojo. Jis su Tigelinu žinojo Urso stiprybę, jie tyčia surengė šį reginį ir su pašaipa kalbėjo: „Tegu tas Krotono žudikas nugali mūsų parinktą taurą", o dabar žiūrėjo apstulbę į vaizdą arenoje, tarsi netikėdami, kad čia gali būti tikrovė. Amfiteatre kai kurie žmonės iškėlę rankas taip ir liko stovėti. Kitiems prakaitas išpylė kaktas, lyg patys būtų galynėjęsi su žvėrimi. Cirke tiktai šnypštė lempų liepsnos ir šiugždėjo iš fakelų krintantys suodžiai. Balsai apmirė žiūrovų lūpose, o širdys daužėsi, tarsi ims tuojau ir išsprogdins krūtinę. Visiems atrodė, kad grumtynės trunka amžinybę.

O žmogus ir žvėris tebestovėjo siaubingai įsiręžę, sakytum įkasti į žemę.

Staiga duslus, panašus į dejonę maurojimas suskambėjo arenoje, po to iš visų krūtinių išsiveržė šūksnis — ir vėl stojo tyla. Žmonės manė sapnuoją: štai klaiki tauro galva ėmė krypti geležinėse barbaro rankose.

O ligo veidas, sprandas ir petys paraudo it purpuras, nugara išlinko dar labiau. Aiškiai buvo matyti, kad yra sukaupęs visas savo antžmogiškų jėgų atsargas, bet jau neilgai jų užteks.

Kas kartą vis duslesnis, vis skausmingesnis tauro maurojimas susimaišė su švilpiančiu milžino krūtinės alsavimu. Žvėries galva labiau ir labiau krypo į šoną, o iš snukio nukaro ilgas, putotas liežuvis.

Dar valandėlė — ir arčiau sėdinčiųjų ausis pasiekė lyg laužomų kaulų traškesys, po to žvėris krito paslikas ant žemės su nusuktu sprandu.

Tada milžinas vienu akimoju numovė virves nuo jo ragų ir, paėmęs merginą ant rankų, tankiai alsavo.

Jo veidas išbalo, plaukai sulipo prakaitu, pečiai ir rankos atrodė

lyg vandeniu aplieta. Kiek pastovėjo tarsi apkvaitęs, paskui pakėlė akis ir ėmė žvalgytis į žiūrovus.

O amfiteatras šėlo.

Pastato sienos drebėjo nuo kelių dešimčių tūkstančių žiūrovų šauksmų. Nuo pat reginių pradžios niekas neatsiminė tokio entuziazmo. Sėdėjusieji viršutinėse eilėse pakilo iš vietų ir grūsdamiesi suolų tarpais pradėjo leistis žemyn iš arčiau pasižiūrėti į galiūną. Iš visur suskambėjo malonės reikalaujantys balsai, karšti, atkaklūs, jie netrukus susiliejo į vieną bendrą šauksmą. Milžinas šiai fizinę jėgą garbinančiai miniai dabar pasidarė brangus, pirmasis Romos asmuo.

O Ursas suprato, kad minia reikalauja dovanoti jam gyvybę ir grąžinti laisvę, bet jis, matyt, nerimavo ne tik dėl savęs. Valandėlę dairėsi aplinkui, paskui atėjo prie cezario pakylos ir, supdamas merginos kūną ant ištiestų rankų, maldaujamai pakėlė akis, lyg norėdamas pasakyti:

— Jos pasigailėkite! Ją išgelbėkite! Aš dėl jos taip padariau!

Žiūrovai puikiai suprato, ko jis prašo. Apalpusi mergina, šalia tokio stambaus ligo kūno atrodanti lyg mažas vaikas, sujaudino minią, raitelius ir senatorius. Jos smulki figūra, baltutėlė it nukalta iš alebastro, nuoalpis, kraupus pavojus, iš kurio išvadavo milžinas, pagaliau jos grožis ir jo prisirišimas sukrėtė širdis. Kai kas manė, kad čia tėvas maldauja pasigailėti vaiko. Gailestis plykstelėjo staiga kaip liepsna. Jau gana kraujo, gana mirties, gana kančių. Pro ašaras šaukiantys balsai prašė malonės abiem.

Ursas tuo metu ėjo aplink areną ir, tebesupdamas merginą ant rankų, šituo judesiu ir akimis maldavo dovanoti jai gyvybę. Netikėtai Vinicijus pašoko iš vietos, stryktelėjo per aptvarą, skiriančią pirmąsias eiles nuo arenos, ir, pribėgęs prie Ligijos, užklojo toga jos nuogą kūną.

Paskui persiplėšė tuniką, atidengė randus, likusius po žaizdų Armėnijos kare, ir ištiesė rankas į žiūrovus.

Tada minią pagavo toks siautulys, kokio dar niekas nebuvo regėjęs amfiteatruose. Ji trypė, kaukė. Malonės reikalaujantys balsai pasidarė tiesiog grėsmingi. Žmonės jau užstojo ne tik atletą, bet puolė ginti merginą, karį ir jų meilę. Tūkstančiai žiūrovų atsisuko į cezarį pykčiu degančiomis akimis ir sugniaužę kumščius. O šis visaip delsė ir svyravo. Vinicijui jis, teisybė, nejautė neapykantos ir Ligijos mirties netroško, bet vis dėlto norėjo pamatyti merginos kūną subadytą tauro ragų arba sudraskytą žvėrių ilčių. Ir jo žiaurumas, ir išsigimėliška vaizduotė bei iškrypėliški geismai turėdavo kažkokį malo-

numą iš panašių reginių. O dabar žmonės nori tą malonumą atimti. Nuo tokios minties įtūžis iškreipė jo aptukusį veidą. Ir savimeilė neleido jam pasiduoti minios valiai, bet dėl savo įgimto bailumo taip pat nedrįso jai priešintis.

Jis ėmė žiūrėti į augustionus, gal bent tarp jų pamatys žemyn nukreiptus nykščius — mirties ženklą. Tačiau Petronijus laikė aukštyn iškeltą ranką ir kone įžūliai žiūrėjo jam į veidą. Prietaringas, bet linkęs į ekstazę Vestinas, nuolatos bijąs dvasių, bet ne žmonių, rodė malonės ženklą. Tą pat darė senatorius Scevinas, tą pat Nerva, tą pat Tulijus Senecionas, tą pat seniausias, įžymusis vadas Ostorijus Skapula, tą pat Antistijus, tą pat Pizonas ir Vetas, ir Krispinas, ir Minucijus Termas, ir Poncijus Telezinas ir įtakingiausias tarp jų, žmonių šlovinamas Trazėja. Tai pamatęs, cezaris atitraukė nuo akies smaragdą, pilnas paniekos ir nuoskaudos, o tuo metu Tigelinas, kuriam rūpėjo įpykinti Petronijų, pasilenkęs tarė:

— Nenusileisk, dieviškasai, mes turime pretorionų.

Tada Neronas atsisuko į tą pusę, kur pretorionams vadovavo griežtas ir visa širdimi ligi šiol jam atsidavęs Subrijus Flavijus, ir išvydo nepaprastą reginį. Senojo tribūno veidas buvo rūstus, bet apsipylęs ašaromis, jis laikė iškėlęs aukštyn ranką — malonės ženklą.

Minia tuo metu jau ėmė siusti. Iš po trypiančių kojų kylančios dulkės uždengė amfiteatrą. Tarp riksmų buvo girdėti šūksniai: „Ahenobarbas! Motinžudys! Padegėjas!“

Neronas išsigando. Minia cirke buvo visagalė valdovė. Ankstesni cezariai, o ypač Kaligula, kartais leisdavo sau eiti prieš jos valią, nors tai, beje, visada sukeldavo sumaištis, virstančias kraujo praliejimu. Tačiau Nerono būklė buvo kitokia. Visų pirma, kaip komediantui ir giesmininkui, jam reikėjo žmonių palankumo, antra, norėjo, kad jie remtų jį prieš senatą bei patricijus, ir pagaliau po Romos gaisro visokiais būdais stengėsi prisigerinti jiems ir nukreipti jų pyktį prieš krikščionis. Vis dėlto jis suprato, kad ilgiau spirtis tiesiog pavojinga. Cirke prasidėjęs subruzdimas galėjo apimti visą miestą ir duoti netikėčiausių pasekmių.

Tad dar kartą pažvelgė į Subrijų Flavijų, į centurioną Sceviną, senatoriaus gentainį, į karius ir, visur matydamas surauktus antakius, susijaudinusius veidus ir į jį įsmeigtas akis, parodė malonės ženklą.

Plojimų audra nuvilnijo nuo viršaus iki apačių. Minia jau buvo rami dėl pasmerktųjų gyvybės, nes nuo šios akimirkos jie atsidūrė jos globoje ir net cezaris nebūtų drįsęs jų toliau kerštingai persekioti.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT SEPTINTAS

Keturi bitinai atsargiai nešė Ligiją į Petronijaus namus, o Vinicijus su Ursu žengė greta, skubėdami kuo greičiau atiduoti ją į graiko gydytojo rankas. Ėjo tylėdami, nes po šios dienos įvykių sunku buvo kalbėti. Vinicijus vis dar tebesijautė lyg apkvaitęs. Kartojo sau, kad Ligija išgelbėta, kad jai nebegresiąs nei kalėjimas, nei mirtis cirke, kad jų kankynės pasibaigusios visiems laikams ir jis pasiimsiąs ją į namus ir daugiau niekada nebesiskirsiąs. Ir jam atrodė, kad čia ne tikrovė, o kažkokio naujo gyvenimo pradžia. Tarpais jis lenkėsi prie atviros lektikos pasižiūrėti į tą mylimą veidą, kuris mėnesienoje atrodė lyg miegantis, ir mintyse kartojo: „Tai ji! Kristus ją išgelbėjo!" Prisiminė taip pat, kad į spoliarijų, kur jis su Ursu atnešė Ligiją, atėjo kažkoks jam nepažįstamas gydytojas ir užtikrino, kad mergina gyva ir gyvens. Nuo šios minties toks džiaugsmas plūdo į krūtinę, kad tarpais jis silpo ir rėmėsi į Urso petį, nebepajėgdamas vienas eiti. O Ursas žiūrėjo į žvaigždėmis nusėtą dangų ir meldėsi.

Žengė sparčiai gatvėmis, kur naujai pastatyti balti namai aiškiai švietė mėnesienoje. Miestas buvo tuščias. Tiktai kur ne kur gebenių vainikais pasipuošusių žmonių būreliai dainavo ir šoko prieš portikus grojant fleitoms, džiaugdamiesi nuostabia naktimi ir švente, trunkančia nuo žaidynių pradžios. Tik tada, kai jau buvo netoli namų, Ursas liovėsi meldęsis, ėmė tyliai kalbėti, tarsi bijodamas pažadinti Ligiją:

— Pone, tai Išganytojas ją išgelbėjo nuo mirties. Kai pamačiau ją ant tauro ragų, sieloje išgirdau balsą: „Gink ją!" — tai buvo aiškiai Avinėlio balsas. Kalėjimas išsunkė mano jėgas, bet Jis tą valandėlę jas man sugrąžino ir įkvėpė aną rūsčią mirią užstoti auką. Tebūna Jo valia!

O Vinicijus atsakė:

— Teesie pašlovintas Jo vardas!..

Tačiau toliau kalbėti neįstengė, nes pajuto, kad skaudi rauda tvenkiasi krūtinėje. Užėjo nesutramdomas noras pulti ant žemės ir dėkoti Išganytojui už stebuklą ir gailestingumą.

Pagaliau jie pasiekė namus. Tarnai, iš anksto perspėti pasiųsto vergo, pabiro jų pasitikti. Paulius Tarsietis dar Ancijuje atvertė daugumą šių žmonių. Vinicijaus nelaimes jie gerai žinojo, tad jų džiaugsmas pamačius iš Nerono piktų rankų išplėštas aukas buvo begalinis, ir jis dar padidėjo, kai apžiūrėjęs Ligiją gydytojas Teoklis

paskelbė, kad ji nepatyrė jokių sunkių sužeidimų ir, praėjus silpnumui po kalėjimo karštligės, vėl bus sveika.

Sąmonę ji atgavo dar tą pačią naktį. Pabudusi puošniame, verbenomis pakvipusiame kubikule, apšviestame korintiškomis lempomis, ji nesusigaudė, kur esanti ir kas su ja dedasi. Atmintyje išliko akimirkos, kai buvo rišama prie grandinėmis surakinto tauro ragų, o dabar, matydama švelnioje spalvotoje šviesoje ties ja palinkusį Vinicijaus veidą, pagalvojo, kad jie jau turbūt ne žemėje. Mintys dar pynėsi nusilpusioje galvoje, jai atrodė visai natūralu, kad dėl jos nusikamavimo ir silpnumo jie sustojo kažkur kelyje į dangų. Tačiau nejautė jokio skausmo ir, nusišypsojusi sužadėtiniui, norėjo jį dar paklausti, kur jie, bet pro lūpas prasiveržė vien tylus šnibždesys, kuriame Vinicijus vos įstengė nugirsti savo vardą.

Tad atsiklaupęs šalia lengvai uždėjo ranką jai ant kaktos ir tarė:

— Kristus tave išgelbėjo ir grąžino man!

Jos lūpos vėl sukrutėjo, kažką nesuprantamo šnibždėdamos, bet netrukus vokai užsimerkė, krūtinė pakilo nuo lengvo atsidusimo, ir ji užmigo kietu miegu, kurio laukė gydytojas Teoklis ir po jo žadėjo pasveikimą.

O Vinicijus liko prie jos klūpoti, paskendęs maldoje. Širdis tirpo nuo tokios begalinės meilės, kad visa kita jam išdilo. Teoklis kelis kartus buvo įėjęs į kubikulą, kelis kartus pro praskleistą užuolaidą kyštelėjo auksaplaukė Eunikės galva, pagaliau sode laikomos gervės pradėjo krykti skelbdamos dieną, o jis mintyse vis dar globstė Kristaus kojas, nematė ir negirdėjo, kas dedasi aplinkui, tik širdis degė padėkos aukos liepsna; paskendęs ekstazėje, jis dar gyvas jau buvo pusiau pakilęs į dangų.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT AŠTUNTAS

Išvadavus Ligiją, Petronijus nenorėjo erzinti cezario ir kartu su kitais augustionais nuvyko paskui jį į Palatiną. Norėjo pasiklausyti, kas ten bus kalbama, o ypač įsitikinti, ar Tigelinas dar ko nors nesumanęs merginos pražūčiai. Teisybė, ir ji, ir Ursas pateko lyg ir į minios globą, ir be suiručių dabar niekas negalėjo pakelti prieš juos rankos, bet Petronijus žinojo, kokia neapykanta jam dega visagalis pretorijos prefektas, ir manė, kad, negalėdamas jam pačiam pakenkti, stengsis

kaip nors išlieti kerštą ant sūnėno.

Neronas buvo piktas ir suirzęs, nes vaidinimas pasibaigė visai kitaip, negu jis buvo numatęs. Į Petronijų iš pradžių nenorėjo nė žiūrėti, bet šis, nepraradęs šalto kraujo, laisvai kaip elegancijos arbitras prisiartino ir tarė jam:

— Žinai, dieviškasai, kas man atėjo į galvą? Parašyk giesmę apie merginą, kuri pasaulio valdovo įsakymu išvaduota nuo laukinio tauro ragų ir atiduodama mylimajam. Graikų širdys jautrios, ir esu tikras, kad juos sužavės tokia giesmė.

Neronui, nors ir labai susierzinusiam, ši mintis patiko, ir patiko dvigubai: pirmiausia, kaip giesmės tema, o antra, joje galėjo išliaupsinti save kaip didžiadvasį pasaulio valdovą. Tad valandėlę pasižiūrėjo į Petronijų, paskui tarė:

— Taip, taip! Gal ir teisybę sakai! Tačiau ar pridera man apdainuoti savo paties gerą širdį?

— Nereikia minėti savo vardo. Romoje kiekvienas ir taip susiprotės, apie ką kalbama, o iš Romos žinios pasklinda po visą pasaulį.

— Ir esi tikras, kad tai patiks achajams?

— Prisiekiu Poluksu! — sušuko Petronijus.

Ir pasitraukė patenkintas, nes dabar jautėsi tikras, kad Neronas, kurio visas gyvenimas buvo bandymas tikrovę derinti prie literatūrinių išmonių, nepanorės sau gadinti temos ir tokiu būdu suriš rankas Tigelinui. Tačiau tai nepakeitė jo ketinimo išsiųsti Vinicijų iš Romos, kai tik leis Ligijos sveikata. Todėl pamatęs jį rytojaus dieną tarė:

— Išvežk ją į Siciliją. Po to, kas įvyko, iš cezario jums niekas negresia, bet Tigelinas gali panaudoti net nuodus, iš neapykantos jeigu ne jums, tai man.

Vinicijus tik nusišypsojo ir atsakė:

— Ji buvo ant laukinio tauro ragų, o Kristus vis tiek ją išgelbėjo.

— Tai tu atsidėkok jam hekatombe,— patarė pyktelėjęs Petronijus,— bet neversk jo gelbėti ją antrą kartą... Atsimeni, kaip Eolas priėmė Odisėją, antrą kartą atėjusį prašyti palankių vėjų? Dievybės nemėgsta kartotis.

— Kai ji pasveiks,— atsakė Vinicijus,— nuvešiu pas Pomponiją Greciną.

— Tuo geriau, nes Pomponija guli ligos patale. Man sakė Aulų giminaitis Antistijus. O čia prasidės tokie dalykai, kad žmonės jus užmirš, o šiais laikais laimingiausi yra užmirštieji. Tegu Fortūna būna jums saulė žiemą, o paunksnė — vasarą!

Taip pasakęs, paliko Vinicijų su jo laime, o pats nuėjo pasiteirauti Teoklį, kaip laikosi Ligija, kaip jos sveikata.

Jai jau nebegrėsė pavojus. Požemiuose, sunykusią po kalėjimo karštligės, būtų pribaigęs puvėsių oras ir nepatogumai, o dabar ją supo jautriausia slauga ir ne šiaip ištekliai, bet prabanga. Teoklio paliepimu po dviejų dienų jie išnešdavo ją į dvaro sodus, ten ji išgulėdavo ilgas valandas. Vinicijus kaišė jos lektiką anemonomis, o ypač irisais, kad primintų atrijų Aulų namuose. Ne kartą pasislėpę išsikerojusių medžių paunksnėje jie kalbėjosi, susikibę rankomis, apie buvusius skausmus ir pavojus. Ligija jam sakė, jog Kristus tyčia vedė jį per kančias, kad pakeistų jo sielą ir pakeltų ją savęsp, o jis jautė, kad tai tikra teisybė ir kad nieko nebeliko jame iš ankstesnio patricijaus, kuris nepripažino jokių įstatymų, tik savo geismus. Tačiau tuose atsiminimuose visai nebuvo kartėlio. Abiem vaidenosi, kad metų metai persirito per jų galvas, ir ta baisi praeitis jau liko toli užnugaryje. O dabar jų širdis apėmė niekada ligi šiol nepatirta ramybė. Kažkoks naujas gyvenimas, didžiulė palaima žengė į juos ir traukė savęsp. Romoje galėjo sau šėlti cezaris ir sėti pasaulyje nerimą, o jie, jausdami šimtą kartų galingesnę globą, jau nebebijojo nei jo pykčio, nei beprotysčių, tarsi jis jau nebebūtų jų gyvenimo ar mirties viešpats. Kartą prieš saulėlydį jie išgirdo iš tolimų vivariumų liūtų ir kitų laukinių žvėrių riaumojimą. Kažkada šie garsai nusmelkė Vinicijų nerimu it pikta lemtis. Dabar jie abu tik susižvalgė su šypsena ir pakėlė akis į vakaro gaisus. Tarpais Ligija, dar labai nusilpusi ir negalinti viena vaikščioti, užmigdavo sodo tyloje, o jis budėdavo šalia ir, žiūrėdamas į jos miegantį veidą, nejučiomis pagalvodavo, kad čia ne toji Ligija, kurią kadaise sutiko Aulų namuose. Teisybė, kalėjimas ir liga kiek nublankino jos grožį. Anuomet, kai matė ją Aulų prieglobstyje, ir vėliau, kai buvo atėjęs į Miriam namus jos grobti, ji buvo nuostabi tarsi statula, tarsi gėlė, o dabar veidas pasidarė beveik perregimas, rankos sulyso, liga išsekino kūną, lūpos nublyško, net akys lyg ne tokios mėlynos kaip kadaise. Auksaplaukė Eunikė, kuri jai nešiojo gėlių ir brangių audeklų kojoms prisidengti, šalia jos atrodė it Kipro deivė. Estetas Petronijus tuščiai stengėsi atsekti jos ankstesnius žavesius ir gūžčiodamas pečiais mąstė, kad šis Eliziejaus laukų šešėlis nebuvo vertas tų žygių, tų skausmų ir kančių, kurios vos neatėmė Vinicijui gyvybės. Tačiau Vinicijus, pamilęs dabar jos sielą, tuo labiau ją brangino ir, saugodamas miegančią, jautėsi lyg saugojąs visą pasaulį.

PERSKYRIMAS ŠEŠIASDEŠIMT DEVINTAS

Žinia apie stebuklingą Ligijos išgelbėjimą greitai pasklido tarp krikščionių, išlikusių gyvų po tokio pogromo. Bendratikiai ėmė lankytis pasižiūrėti tos, kurią aiškiai palietė Kristaus malonė. Pirmiausia atėjo jaunasis Nazarijus su Miriam, pas kuriuos ligi šiol slapstėsi Apaštalas Petras, o paskui juos patraukė ir kiti. Susibūrę kartu, ir Vinicijus, ir Ligija, ir Petronijaus vergai krikščionys klausėsi susikaupę Urso pasakojimo apie balsą, kuris prabilęs jo širdyje ir liepęs jam grumtis su laukiniu žvėrimi, ir visi klausytojai skirstėsi su palengvėjimu ir viltimi, kad Kristus vis dėlto neleis išniokoti žemėje savo pasekėjų ligi vieno, kol pats ateis į paskutinį teismą. Ir ta viltis stiprino jų širdis, nes persekiojimai vis dar nesiliovė. Jeigu tik kieno balsas viešai nurodė kokį krikščionį, tą miesto vigilai tuojau čiupo ir grūdo į kalėjimą. Teisybė, aukų buvo mažiau, nes daug išpažintojų jau sugaudyta ir nukankinta, o išlikusieji arba pasitraukė iš Romos į nuošalias provincijas pralaukti audros, arba slapstėsi kuo stropiausiai, išdrįsdami rinktis į bendras maldas tiktai užmiesčio arenarijose. Vis dėlto valdžia krikščionis tebesekė ir, nors pačios žudynės jau buvo pasibaigusios, juos laikė vėlesniems reginiams arba čia pat teisė. Romos gyventojai jau nebetikėjo, kad krikščionys buvo miesto gaisro kaltininkai, bet vis tiek jie liko apšaukti žmonijos ir valstybės priešais, ir išleistas prieš juos ediktas tebegaliojo.

Apaštalas Petras ilgai nedrįso rodytis Petronijaus namuose, bet pagaliau vieną vakarą Nazarijus pranešė, kad jis ateisiąs. Ligija, jau pati pradėjusi vaikščioti, ir Vinicijus išbėgo pasitikti, puolė globstyti jo kojas, o jis sveikino juos didžiai susijaudinęs, nes nedaug beliko avelių kaimenėje, kurią Kristus jam buvo pavedęs ganyti ir dėl kurios likimo dabar verkė jo jautri širdis. Tad kai Vinicijus jam tarė: „Tėve! Tai tavo dėka Išganytojas ją sugrąžino man“,— jis atsakė: „Sugrąžino ją tau dėl tavo tikėjimo ir dėl to, kad nenutiltų visos lūpos, garbinančios vardą Jo“. Ir turbūt galvojo tada apie tuos tūkstančius savo vaikų, sudraskytų laukinių žvėrių, apie tuos kryžius, kurių buvo pristatytos pilnos arenos, ir apie tuos ugninius stulpus „Bestijos“ soduose, nes kalbėjo su didžia gailysta. Vinicijus ir Ligija taip pat pastebėjo, kad jo plaukai jau pasidarė baltutėliai, stuomuo palinko, o veide tiek liūdesio ir kentėjimo, tarsi pats būtų perėjęs tuos skausmus ir kančias, kurias perėjo Nerono įniršio ir beprotybės aukos. Tačiau abu suprato: jeigu Kristus leidosi atiduodamas kančioms ir mirčiai,

tai niekas jų neturi vengti. Tačiau jiems plyšo širdis matant, kaip prislėgė Apaštalą metų, darbų ir skausmų našta. Todėl Vinicijus, po kelių dienų užsimojęs išvežti Ligiją į Neapolį, kur jie turėjo susitikti su Pomponija, o paskui išplaukti į Siciliją, dabar ėmė maldauti Petrą, kad su jais paliktų Romą.

Tačiau Apaštalas uždėjo ranką jam ant galvos ir atsakė:

— Girdžiu štai sieloje žodžius Viešpaties, kuris prie Tiberiados ežero man tarė: „Kai buvai jaunas, pats susijuosdavai ir vaikščiojai, kur norėjai. O pasenęs tu ištiesi rankas,— kitas tave perjuos ir ves, kur nenori". Todėl man dera sekti paskui savo kaimenę.

O kai jie nutilo, nesuprasdami, ką jis kalba, pridūrė:

— Eina į pabaigą darbai mano, bet svetingumą ir poilsį rasiu tik Viešpaties namuose.

Paskui kreipėsi į juos šiais žodžiais: „Prisiminkite mane, nes jus mylėjau, kaip tėvas myli vaikus savo, o ką tiktai gyvenime darysite, darykite Viešpaties garbei".

Taip kalbėdamas, iškėlė virš jų savo senas virpančias rankas ir laimino, o jie glaudėsi prie jo, jausdami, kad čia gal paskutinis palaiminimas, suteikiamas jo rankų.

Vis dėlto jiems buvo lemta dar kartą jį pamatyti. Po kelių dienų Petronijus parnešė kraupių žinių iš Palatino. Ten atskleista, kad vienas cezario atleistinis — krikščionis, ir pas jį rasta apaštalų Petro ir Pauliaus Tarsiečio laiškų, taip pat Jokūbo, Judo ir Jono laiškų. Kad Petras yra Romoje, Tigelinas jau žinojo anksčiau, bet buvo įsitikinęs, kad jis žuvo su tūkstančiais kitų pasekėjų. Dabar išaiškėjo, kad du vyriausi naujo tikėjimo vadai tebėra gyvi ir slepiasi sostinėje, tad nutarta juos surasti ir žūtbūt suimti, nes manyta, kad tik su jų mirtimi nekenčiamos sektos paskutinės šaknys bus išrautos. Petronijus išgirdo iš Vestino, jog pats cezaris davęs įsakymą, kad per tris dienas ir Petras, ir Paulius Tarsietis jau būtų Mamertinų kalėjime, ir būriai pretorionų pasiųsti iškrėsti visus namus Užtibrėje.

Tai išgirdęs, Vinicijus nusprendė eiti perspėti Apaštalą. Vakare su Ursu, užsimetę gališkus apsiautalus, pridengiančius ir veidą, išsileido pas Petrą, į Miriam namus, pačiame Užtibrės kvartalų pakraštyje, Janikulo kalvos papėdėje. Pakelėse matė namus, apsuptus karių, kuriems vadovavo nepažįstami žmonės. Priemiestyje buvo neramu, šen bei ten būriavosi pulkeliai smalsuolių. Vienur kitur centurionai kvotė suimtuosius, klausinėdami apie Petrą Simoną ir Paulių Tarsietį.

Ursas ir Vinicijus, pralenkę kareivius, vis dėlto laimingai pasiekė

Miriam būstą, ten rado Petrą, apsuptą būrelio tikinčiųjų. Timotiejus, Pauliaus Tarsiečio pagalbininkas, ir Linas taip pat buvo šalia Apaštalo.

Išgirdęs apie artėjantį pavojų, Nazarijus visus slaptu išėjimu išvedė pro sodo vartelius, paskui į apleistas akmens laužyklas už kelių šimtų žingsnių nuo Janikulo vartų. Ursas eidamas turėjo nešti ir Liną, kurio kaulai, sulaužyti kankinimų metu, dar nebuvo suaugę. Tačiau atsidūrę požemyje pasijuto saugūs ir Nazarijaus uždegtos spingsulės šviesoje pradėjo tyliai tartis, kaip gelbėti jiems brangią Apaštalo gyvybę.

— Tėve,— kreipėsi į jį Vinicijus,— rytoj auštant tegu Nazarijus tave išveda iš miesto prie Albano kalnų. Ten mes tave surasime ir paimsime į Ancijų, kur mūsų abiejų laukia laivas ir perkels į Neapolį ir Siciliją. Laiminga bus ta diena ir valanda, kada įžengsi į mano namus ir palaiminsi mano židinį.

Kiti džiaugsmingai klausėsi ir ragino Apaštalą kalbėdami:

— Slėpkis, ganytojau mūsų, nes Romoje neišliksi. Išsaugok gyvą tiesą, kad ji nežūtų kartu su mumis ir tavimi. Išklausyk mus, maldaujame tave kaip tėvą.

— Padaryk taip dėl Kristaus! — šaukė kiti, graibstydami jo apdarą.

O jis atsakė:

— Vaikai mano! Nežinia, kada Viešpats paskirs man gyvenimo galą.

Tačiau nesakė, kad nepaliks Romos, pats abejojo, ką daryti, nes jau seniai į širdį įsismelkė netikrumas, net nerimas. Štai jo kaimenė išsklaidyta, darbai pražudyti. Bažnyčią, prieš miesto gaisrą suvešėjusią kaip kuplus medis, pavertė dulkėmis „Bestijos“ galybė. Nieko nebeliko, tik ašaros, tik prisiminimai, kančios ir mirtis. Sėja davė gausų derlių, bet šėtonas jį sutrempė į žemę. Angelų pulkai neatėjo į pagalbą žūstantiems, ir Neronas štai šlovinamas sėdi ir valdo pasaulį, baisus, galingas kaip niekada, visų jūrų ir sausumų viešpats. Jau ne kartą Dievo žvejys vienumoje kėlė į dangų rankas ir klausė: „Viešpatie! Ką man daryti? Kaip išlikti? Ir kaip aš, bejėgis senis, kovosiu su ta neišsenkama Blogio galybe, kuriai leidai viešpatauti ir nugalėti?“

Ir šaukėsi iš neapsakomo skausmo gilybės, širdyje kartodamas: „Jau nebėra tų avelių, kurias man ganyti buvai liepęs, nebėra Tavo Bažnyčios, tuštuma ir gedulas Tavo sostinėje, tai ką dabar man įsakysi? Ar čia pasilikti, ar išvesti kaimenės likučius, kad kur nors už jūrų slapta šlovintume vardą Tavo?“

Jis abejojo. Tikėjo, kad gyvoji tiesa nepražus ir turi paimti viršų, bet tarpais galvojo, kad dar neatėjęs metas, jis ateis tik tada, kai Viešpats nužengs į žemę teismo dieną šlovėje ir galybėje, šimtą kartų didesnėje kaip Nerono.

Dažnai jam rodėsi: va jis paliksiąs Romą, tikintieji nuseksią paskui jį, ir jis nuvesiąs juos tada toli į ūksmingas Galilėjos giraites, prie tykių Tiberiados ežero sietuvų, pas piemenis, romius it balandžiai arba avelės, kurios ganosi tarp dašių ir briedgaurių. Ir kaskart didesnis ramybės ir atilsio troškimas, kaskart didesnis ežero ir Galilėjos ilgesys gobė žvejo širdį, kaskart dažniau tvino ašaros senolio akyse.

Tačiau kai akimirką jis pagaliau apsisprendė, staiga jį apėmė baimė ir nerimas. Kaip jis paliks šį miestą, kur žemė sugėrė tiek kankinių kraujo, kur tiek mirštančiųjų lūpų liudijo tiesą? Negi jis vienas dabar nusišalins nuo to? Ir ką atsakys Viešpačiui, kai išgirs žodžius: „Štai jie numirė už savo tikėjimą, o tu pabėgai?"

Jo naktys ir dienos slinko rūpesčiuose ir graužatyje. Kiti, sudraskyti liūtų, prikalti prie kryžių, sudeginti cezario soduose, pasikankinę užmigo Viešpatyje, o jis negalėjo miegoti ir kentė kančias, baisesnes už visas tas, kurias budeliai buvo sugalvoję savo aukoms. Aušra dažnai jau nubalindavo namų stogus, o jis dar šaukdavo iš gilumos susopusios širdies:

— Viešpatie, kam liepei man ateiti čia ir šiame Bestijos guolyje įkurti sostinę Tavo?

Trisdešimt ketverius metus po savo Viešpaties mirties jis neturėjo poilsio. Su lazda rankoje klajojo po pasaulį, skelbdamas „gerąją naujieną". Jo jėgos išseko kelionėse ir darbuose, ir kai pagaliau šiame mieste, pasaulio motinoje, įtvirtino Mokytojo tikėjimą, vienas ugninis Piktybės pūstelėjimas jį sudegino, ir dabar aišku, kad kovą reikia pradėti iš naujo. Ir kokią kovą! Vienoje pusėje — cezaris, senatas, tauta, legionai, geležiniu žiedu apjuosę visą pasaulį, nesuskaičiuojamos tvirtovės, nesuskaičiuojamos šalys, galybė, kokios žmogaus akys nėra regėjusios, o kitoje pusėje — jis, taip sulenktas amžiaus ir darbų, kad drebančios rankos vos bepanešė kelionės lazdą.

Tad tarpais kalbėjo sau, kad ne jam galynėtis su Romos cezariu, ir šitą darbą tegali įveikti pats Kristus.

Visos šios mintys šmėsčiojo dabar jo susikrimtusioje galvoje, klausantis paskutinės saujelės savo ištikimųjų, kurie, supdami jį vis glaudesniu ratu, kartojo maldaujamais balsais:

— Slėpkis, Rabbi, ir mus išvesk iš Bestijos valdžios.

Pagaliau ir Linas nulenkė prieš jį iškankintą savo galvą.

— Tėve! — prabilo.— Atpirkėjas tau liepė ganyti Jo avis, bet čia jų jau nebėra arba rytoj nebebus, tad eik ten, kur dar gali jų rasti. Juk dar gyvas Dievo žodis ir Jeruzalėje, ir Antiochijoje, ir Efese, ir kituose miestuose. Ką nuveiksi likęs Romoje? Kritęs tik padidinsi Bestijos triumfą. Jonui Viešpats nenužymėjo gyvenimo galo, Paulius — Romos pilietis, ir be teismo jo bausti negali, bet jeigu ant tavęs, Mokytojau, užgrius pragaro galybė, tada tie, kurių dvasia jau palūžo, klaus: „Kas gi įveiks Neroną?“ Tu uola, ant kurios pastatyta Dievo Bažnyčia. Duok mums numirti, bet neleisk Antikristui nugalėti Dievo Vietininko ir negrįžk čia, kol Viešpats nesutriuškins to, kuris praliejo nekaltą kraują.

— Pažvelk į mūsų ašaras! — kalbėjo visi aplinkui.

Ašaros tekėjo ir Petro veidu. Tačiau po valandėlės jis pakilo ir, ištiesęs virš suklaupusiųjų rankas, tarė:

— Tebūna pagarbintas Viešpaties vardas, ir teesie Jo valia!

PERSKYRIMAS SEPTYNIASDEŠIMTAS

Rytojaus dieną apyaušriu dvi tamsios figūros traukė Apijaus keliu į Kampanijos lygumą.

Viena jų buvo Nazarijus, antra — Apaštalas Petras, palikęs Romą ir joje kankinamus jo tikėjimo brolius. Rytuose dangus jau dažėsi žalsvai, o apačioje palengva ryškėjo šafrano spalvos apvadas. Sambrėškose vis labiau aiškėjo medžiai sidabriniais lapais, balto marmuro dvarai ir per lygumą nusitiesusių į miestą akvedukų arkos. Pamažu švito dangaus žalsvumas, prisisodrindamas aukso. Paskui rytai ėmė rausti ir apšvietė Albano kalnus, kurie atrodė nuostabūs, violetiniai, lyg iš vieno spindesio.

Aušra žėrėjo ant medžių lapų virpančiuose rasos lašuose. Rūkas skydo, atskleisdamas vis platesnius lygumos vaizdus, joje stūksančius namus, kapines, miestelius ir medžių guotus, tarp kurių baltavo šventyklų kolonos.

Kelias buvo tuščias. Kaimiečiai, gabenantys į miestą daržoves, matyt, dar nesuspėjo pakinkyti mulų į vežimėlius. Ant akmens plytų, kuriomis buvo išgrįstas vieškelis ligi pat kalnų, tyloje kaukšėjo mediniai sandalai, kuriais avėjo keliautojai.

Pagaliau pro kalnagūbrius iškilo saulė, ir kelmas reginys iš karto krito Apaštalui į akis. Jam pasirodė, kad auksinis skritulys, užuot kilęs vis aukščiau ir aukščiau padange, nuslinko nuo kalnų ir ritosi vieškeliu.

Petras sustojo ir tarė:

— Matai tą šviesybę, kuri artėja prie mūsų?

— Nieko nematau,— atsakė Nazarijus.

Po valandėlės Petras vėl prašneko, prisidengęs akis delnu:

— Kažkas ten eina link mūsų saulės spinduliuose.

Tačiau jų ausų nepasiekė joks žingsnių aidas. Aplinkui buvo visiškai tylu. Nazarijus tiktai matė, kaip tolumoje siūbuoja medžiai, tarsi kažkieno purtomi, o šviesa vis labiau užtvinsta lygumą. Ir apstulbęs įsmeigė akis į Apaštalą.

— Rabbi! Kas tau? — sušuko neramiai.

Kelionės lazda iš Petro rankų nukrito ant žemės, akys sustingusios žvelgė tolyn, lūpos buvo pračiauptos, veide nuostaba, džiaugsmas, susižavėjimas.

Jis staiga puolė ant kelių ištiesęs rankas, iš lūpų išsiveržė šūksnis:

— Kristus! Kristus!

Ir prispaudė galvą prie žemės, lyg bučiuodamas kieno kojas.

Ilgai niekas nieko netarė, tik po kiek laiko tyloje pasigirdo raudos pertraukiami senolio žodžiai:

— Quo vadis, Domine?..*

Nazarijus negirdėjo atsakymo, bet Petro ausis pasiekė balsas, liūdnas ir švelnus:

— Jei tu palieki mano žmones, į Romą einu, kad mane nukryžiuotų antrą kartą.

Apaštalas gulėjo ant žemės, veidą įkniaubęs į dulkes, nejudėdamas, be žado. Nazarijui jau pasirodė, kad jis apalpo ar numirė, bet Petras atsistojo pagaliau, drebančiomis rankomis pakėlė piligrimo lazdą ir nieko nesakydamas pasuko į septynių kalvų miestą. Tai matydamas, jaunuolis pakartojo kaip aidas:

— Quo vadis, Domine?..

— Į Romą,— tyliai atsakė Apaštalas.

Ir sugrįžo.

.....

Paulius, Jonas, Linas ir visi tikintieji sutiko jį nustebę ir sunerimę, tuo labiau kad kaip tik apyaušriu, vos jam išėjus, pretorionai apsupo

* Kur eini, Viešpatie?.. (*Lot.*)

Miriam namus ir ieškojo Apaštalo. Tačiau į visus klausimus jis atsakinėjo džiaugsmingai ir ramiai:

— Viešpatį regėjau!

Ir dar tą patį vakarą išėjo į Ostriano kapines mokyti ir krikštyti tų, kurie norėjo apsiplauti gyvuoju vandeniu.

Ir nuo šiol jis lankėsi ten kasdien, o paskui jį sekė kasdien vis didesnės minios. Atrodė, kad kiekviena kankinio ašara gimdo naujus pasekėjus ir kiekviena aimana arenoje kaip aidas atsiliepia tūkstančiuose krūtinių. Cezaris maudėsi kraujuose, Roma ir visas pagonių pasaulis beprotiškai šėlo. Tačiau tie, kuriems atsipyko nusikaltimai ir beprotybės, tie, kurie buvo trypiami, tie, kurių gyvenimas buvo vien priespauda ir nedalia, visi engiamieji, visi nuliūdusieji, visi nelaimingieji ėjo klausytis nuostabaus pasakojimo apie Dievą, kuris iš žmonių meilės leidosi nukryžiuojamas, kad atpirktų jų kaltes.

O atrasdami Dievą, kurį galėjo mylėti, atrasdavo tai, ko negalėjo ligi tol niekam duoti ano meto pasaulis — laimę ir meilę.

Ir Petras suprato, kad nei cezaris, nei visi jo legionai neįveiks gyvosios tiesos, kad neužlies jos nei ašaros, nei kraujas ir kad tik dabar prasideda jos pergalė. Suprato taip pat, kodėl Viešpats jį sugrąžino iš kelio: štai šis puikybės, piktadarybių, ištvirkimo ir smurto miestas ėmė virsti jo miestu ir dviguba sostine, iš kurios sklido per pasaulį kūnų ir sielų valdžia.

PERSKYRIMAS SEPTYNIASDEŠIMT PIRMAS

Pagaliau atėjo metas ir abiem Apaštalams. Tačiau lyg tarnybos pabaigai dar buvo leista Dievo žvejui dvi sielas sužvejoti net kalėjime. Kariai Procesas ir Martinianas, saugoję jį Mamertinų kalėjime, priėmė krikštą. Po to išmušė kančių valanda. Nerono tada nebuvo Romoje. Nuosprendį paskelbė Helijus ir Politetas, du atleistiniai, kuriems cezaris buvo pavedęs valdyti Romą, kol jis sugrįš. Nukaršusį Apaštalą pirmiausia, kaip reikalauja įstatymas, nuplakė, o rytojaus dieną išvedė už miesto sienų, prie Vatikano kalvos, kur turėjo būti įvykdyta jam skirta bausmė — mirtis ant kryžiaus. Kareivius stebino prie kalėjimo susirinkusi minia, nes, jų manymu, prastuolio ir dar svetimšalio mirtis neturėjo tiek dominti, bet jie nesuprato, kad šie būriai — tai ne smalsuoliai, o pasekėjai, susirinkę palydėti į mirties vietą Didįjį Apaštalą. Po vidudienio pagaliau prasivėrė kalėjimo

vartai, ir pasirodė Petras, apsuptas pretorionų. Saulė jau buvo kiek pakrypusi į Ostiją, diena rami ir giedra. Petrui dėl jo senyvo amžiaus nereikėjo nešti kryžiaus, nes manyta, jog nepakels, o kad nekliudytų žengti, nepakabino po kaklu ir brūklio. Ėjo laisvas, ir tikintieji galėjo jį gerai matyti. Vos tarp geležinių kareivių šalmų pasirodė jo balta galva, minia pratrūko verksmu, bet beveik tučtuojau nutilo, nes senolio veide buvo tiek ramybės, jis taip spindėjo džiaugsmu, kad visi suprato, jog čia ne auka eina žūti, o nugalėtojas atlieka triumfo žygį.

Taip ir buvo. Žvejys, šiaip jau romus ir sulinkęs, dabar ėjo išsitiesęs, ūgiu aukštesnis už kareivius, pilnas orumo. Niekada jo povyza nebuvo tokia didinga. Galėjai pamanyti, kad čia žengia karalius minios ir karių būryje. Aplinkui pasigirdo balsai: „Štai Petras eina pas Viešpatį". Visi tarsi pamiršo, kad jo laukia kančios ir mirtis. Žmonės ėjo iškilmingai susikaupę, bet ramiai, suvokdami, kad po mirties ant Golgotos kalno ligi šiol niekas negali prilygti jos didybei, ir kaip toji atpirko visą pasaulį, taip ši turi atpirkti jų miestą.

Kelyje sutikti žmonės sustoję žiūrėjo į šitą senolį, o pasekėjai, uždėję ranką jiems ant peties, ramiai kalbėjo: „Žiūrėkite, kaip miršta teisuolis, pažinojęs Kristų ir skelbęs pasaulyje meilę". O tie susimąstydavo ir pasitraukdami kalbėdavo sau: „Iš tikrųjų šitas negalėjo būti neteisus".

Toliau einant tilo triukšmas ir gatvės šūkavimai. Vilkstinė traukė tarp naujai pastatytų namų, tarp baltų kolonų, remiančių šventyklas, virš kurių kraigų kabojo dangus, aukštas, nedrumsčiamas ir mėlynas. Ėjo tyloje, tik kai kada žvangtelėdavo kareivių ginklai ar sušnarėdavo maldos. Petras jų klausėsi, ir jo veidas vis džiaugsmingiau spindėjo, nes akys vos aprėpė šiuos tūkstančius pasekėjų. Jautėsi darbą atlikęs ir jau žinojo, kad toji Tiesa, kurią visą gyvenimą skelbė, užlies visus it banga ir niekas jos užtvenkti nebeįstengs. Taip mąstydamas, pakėlė akis aukštyn ir kalbėjo: „Viešpatie, liepei man užkariauti šį miestą, pasaulio valdovą, ir aš jį užkariavau. Liepei man įkurti jame savo sostinę, ir aš ją įkūriau. Čia tavo miestas dabar, Viešpatie, ir aš einu pas Tave, nes labai pavargau dirbdamas".

O eidamas pro šventyklas, joms kalbėjo: „Kristaus šventyklos būsite". Žiūrėdamas į žmonių knibždėlyną, slenkantį pro akis, jiems kalbėjo: „Kristaus tarnai bus vaikai jūsų". Ir žengė, jausdamas pasiekęs pergalę, suvokdamas savo nuopelnus, savo galią, nurimęs ir didis. Kariai jį nulydėjo per Triumfo tiltą*, lyg netyčia paliudyda-

* Pons Triumphalis. (*Aut. pastaba*)

mi jo triumfą, ir toliau vedė link Naumachijos ir cirko. Užtibrės tikintieji prisidėjo prie eisenos, ir susidarė toks žmonių knibždėlynas, kad centurionas, pretorionų vadas, pagaliau susigriebęs, jog čia yra tikinčiųjų apsuptas kažkoks vyriausias žynys, sunerimo dėl mažo kareivių skaičiaus. Tačiau nė menkiausias pasipiktinimo ar įniršio šūksnis nenuskambėjo iš minios. Visi veidai buvo įsijautę į šios valandos didybę, iškilmingi ir kartu kupini laukimo, nes kai kurie pasekėjai prisiminė, kad po Viešpaties mirties žemė prasivėrusi iš siaubo, o numirėliai pakilę iš kapų, taigi ir dabar jie manė, gal pasirodys kokie aiškūs ženklai, po kurių amžiais neišdils iš atminties Apaštalo mirtis. Kiti netgi kalbėjo sau: „O gal Viešpats pasirinks Petro žūties valandą nužengti iš dangaus, kaip buvo žadėjęs, ir teisti pasaulį". Su šia mintimi jie atsidavė Išganytojo gailestingumui.

Tačiau aplinkui buvo ramu. Kalvos tarsi šildėsi ir ilsėjosi saulėje. Eisena pagaliau sustojo tarp cirko ir Vatikano kalvos. Kareiviai ėmė kasti duobę, kiti paguldė ant žemės kryžių, padėjo plaktukus ir vinis, laukdami, kol pasiruošimas bus baigtas, o minia, vis tokia pat tyli ir susikaupusi, klūpojo aplinkui.

Apaštalas spindulių ir auksinių blyksnių nutvieksta galva atsisuko paskutinį kartą į miestą. Tolumoje, kiek žemiau, žvilgėjo Tibras, anapus jo — Marso laukas, aukščiau — Augusto mauzoliejus, žemiau — Nerono pradėtos statyti milžiniškos termos, dar žemiau — Pompėjaus teatras, o už jų, vietomis aiškiai matomos, vietomis kitų statinių uždengtos — Saepta Julia[172], daugybė portikų, šventyklų, kolonų, keliaaukščių namų ir pagaliau štai ten, horizonte — aplipusios namais kalvos, didžiulis žmonių skruzdėlynas, kurio kraštas nyko žydrame ūke, piktadarybių lizdas, bet ir galios buveinė, beprotystės versmė, bet ir tvarkos šaltinis, miestas, tapęs pasaulio sostine, jo engėju, bet kartu teisės, rimties nešėju, visagalis, nenugalimas, amžinas.

O Petras, apsuptas karių, žiūrėjo į miestą nelyginant valdovas ir karalius į savo žemes. Ir kalbėjo: „Tu atpirktas, tu mano esi". Ir niekas ne tik iš karių, kasančių duobę kryžiui įstatyti, bet net iš pasekėjų nenumanė, kad štai stovi tarp jų tikrasis šio miesto valdovas, ir nueis cezariai, nuplauks barbarų bangos, praeis amžiai, o šis senolis čia viešpataus nuolatos.

Saulė vis labiau krypo į Ostiją, pasidarė didelė ir raudona. Visa vakarinė dangaus pusė sužėro skaisčiausia šviesa. Kariai priėjo Petro nurengti.

Tačiau jis melsdamasis staiga atsitiesė ir aukštai iškėlė ranką.

Kankintojai sustojo lyg sutramdyti jo povyzos, tikintieji taip pat sulaikė kvapą krūtinėje, manydami, kad jis nori kalbėti, ir stojo bežadė tyla.

O jis, stovėdamas ant aukštumos, ištiesta dešine ėmė daryti kryžiaus ženklą, mirties valandą laimindamas:

— Urbi et orbi!*

.....

Tą patį nuostabų vakarą kitas kareivių būrys Ostijos keliu vedė Paulių Tarsietį į vietovę, vadinamą Aquae Salvia**. Ir paskui jį ėjo pulkas jo atverstų tikinčiųjų, o jis, pažinęs artimesniuosius, kalbėjosi sustojęs, nes, kaip Romos piliečiui, sargyba jam buvo atlaidesnė. Už vadinamųjų Trigubų vartų jis susitiko Plautilę, prefekto Flavijaus Sabino dukterį, ir, matydamas jos apsiašarojusį veidą, tarė: „Plautile, amžino Išganymo dukra, eik ramybėje. Paskolink man tik skarelę užsirišti akims, kai keliausiu pas Viešpatį". Ir paėmęs skarelę ėjo toliau tokiu džiaugsmingu veidu, lyg grįžtantis namo visą dieną triūsęs darbininkas. Jo mintys, panašios kaip ir Petro, buvo ramios ir giedros kaip šitas vakaro dangus. Akys susimąsčiusios žiūrėjo į priekyje plytinčią lygumą ir į nušvitusius Albano kalnus. Prisiminė savo keliones, darbus ir žygius, laimėtas kovas ir visose žemėse, už visų jūrų įsteigtas bažnyčias ir galvojo, kad tikrai nusipelnė atilsio. Jis taip pat baigė savo darbus. Jautė, kad jo sėjos jau neišpustys piktybės vėjas. Ėjo iš šios žemės įsitikinęs, kad jo Tiesos paskelbtą pasauliui karą ji laimės, ir neapsakoma giedra nusileido į sielą.

Kelias į mirties vietą buvo tolimas, jau ir vakarėti ėmė. Kalnai pasidarė purpuriniai, o papėdėse palengva gulė šešėliai. Kaimenės grįžo namo. Vienur kitur ėjo būreliai vergų su darbo įrankiais ant peties. Prie namų ant kelio žaidė vaikai ir smalsiai žiūrėjo į praeinantį būrį kareivių. Šis vakaras, šis skaidrus auksinis oras alsavo ne tik taika ir nusiraminimu, bet ir kažkokia harmonija, rodos, kylančia nuo žemės iki pat dangaus. O Paulius ją girdėjo, ir širdyje netilpo džiaugsmas pagalvojus, kad prie šios pasaulio muzikos ir jis pridėjo vieną garsą, kurio nebuvo ligi šiol ir be kurio žemė visa būtų „žvangantis varis ir skambantys cimbolai".

Ir prisiminė, kaip mokė žmones meilės, kaip jiems kalbėjo, kad nors išdalytų turtus vargšams, nors perprastų visas kalbas, visas paslaptis, visus mokslus — jie niekas būtų be meilės, kuri yra ma-

* Miestui ir pasauliui! (*Lot.*)

** Šalavijų šaltiniai (*lot.*).

loninga, kantri, kuri nedaro bloga, netrokšta garbės, viską pakelia, viskuo tiki, visko viliasi, viską ištveria.

Štai ir prabėgo jo gyvenimas mokant žmones tokios Tiesos. Ir dabar jis kalbėjo širdyje: „Kokia galybė ją įveiks ir kas ją nugalės? Negi cezariui pavyktų ją nuslopinti, nors jis turėtų dvigubai daugiau regionų, dvigubai daugiau miestų ir jūrų, ir žemių, ir tautų?"

Ir ėjo atpildo kaip nugalėtojas.

Eisena pagaliau išsuko iš vieškelio ir patraukė rytų pusėn siauru takeliu į Šalavijų šaltinius. Ant viržių gulė raudona saulė. Prie šaltinio centurionas sustabdė kareivius, nes išmušė valanda.

Tačiau Paulius, užsimetęs ant peties Plautilės skarelę akims užsirišti, paskutinį kartą pakėlė pilną neapsakomos ramybės žvilgsnį į amžinas vakaro žaras ir ėmė melstis. Taip! Išmušė valanda, tačiau jis matė priekyje ilgą žaromis švytintį kelią, vedantį į dangų, ir širdyje kalbėjo sau tuos pačius žodžius, kuriuos anksčiau, jausdamas atlikęs tarnybą ir matydamas netolimą galą, parašė: „Žygiuose didžiuose grūmiausi, tikėjimą išsaugojau, varžybas atlaikiau, o dabar man skirtas tiesos vainikas".

PERSKYRIMAS SEPTYNIASDEŠIMT ANTRAS

O Roma kraustėsi iš proto po senovei, ir atrodė, kad miestas, nukariavęs pasaulį, neturėdamas gerų vadų, pradeda irti iš vidaus. Dar neišmušus Apaštalų paskutinei valandai, kilo Pizono sąmokslas, o po jo imta taip negailestingai kirsti aukščiausias Romos galvas, kad net tiems, kurie Neroną laikė dievu, jis virto galų gale mirties dievu. Gedulas apgobė miestą, baimė persmelkė namus ir širdis, bet portikai vis tiek puošėsi gebenių ir gėlių vainikais, mirusiųjų gedėti buvo uždrausta. Žmonės, pabudę rytą, klausė save, kam šiandien ateis eilė. Šmėklų voros, sekančios paskui cezarį, ilgėjo kiekvieną dieną.

Pizonas už sąmokslą užmokėjo savo galva, o įkandin jo ėjo Seneka ir Lukanas, Fenijus Rufas ir Plaucijus Lateranas, ir Flavijus Scevinas, ir Afranijus Kvincianas, ir ištvirkęs cezario dūkimų bendrininkas Tulijus Senecionas, ir Prokulas, ir Ararikas, ir Tugurinas, ir Gratas, ir Silanas, ir Proksimas, ir Subrijus Flavijus, kadaise visa širdimi atsidavęs Neronui, ir Sulpicijus Aspras. Vienus pražudė jų pačių menkybė, kitus baimė, dar kitus turtai arba narsa. Cezaris, pritrenktas sąmokslininkų gausybės, apstatė miestą kariais ir laikė

jį lyg apsuptyje ir kasdien siuntinėjo centurionus su mirties nuosprendžiais į įtariamųjų namus. Pasmerktieji dar žeminosi, perduodami laiškus, pilnus liaupsių, padėkų cezariui už nuosprendį, ir užrašydami jam dalį turto, kad likusį išsaugotų vaikams. Netgi atrodė, jog Neronas tyčia viršija bet kokį saiką, norėdamas įsitikinti, kokie menkystos yra žmonės ir kiek ilgai jie kęs kruviną valdžią. Po sąmokslininkų išnaikino ir jų gimines, bičiulius ir net paprasčiausius pažįstamus. Puikių, po gaisro pastatytų naujų namų gyventojai, eidami į gatvę, buvo tikri, kad pamatys ištisas virtines laidotuvių. Pompėjus, Kornelijus Marcialis, Flavijus Nepotas ir Stacijus Domicijus žuvo, apkaltinti cezario meilės stoka, Novijus Priskas — kaip Senekos bičiulis, Rufrijui Krispinui atėmė teisę naudotis ugnimi ir vandeniu dėl to, kad kadaise buvo Popėjos vyras. Didįjį Trazėją pražudė dorumas, daugelis užmokėjo gyvybe už aukštą kilmę, net Popėja tapo cezario trumpalaikio siautulio auka.

O senatas šliaužiojo prieš siaubingą valdovą, statė jo garbei šventyklas, davė įžadus už jo balsą, puošė vainikais jo statulas ir skyrė jam žynius kaip dievui. Senatoriai drebančiomis širdimis ėjo į Palatiną liaupsinti jį, giedodami „Periodonikiją“, ir šėlti su juo nuogų kūnų, vyno ir gėlių orgijose.

O tuo tarpu žemumose, kraujo ir ašarų prisigėrusioje dirvoje, tyliai, bet kasdien vis tvirčiau dygo Petro pasėtas grūdas.

PERSKYRIMAS SEPTYNIASDEŠIMT TREČIAS

Vinicijus — Petronijui:

„Žinome ir čia, carissime, kas dedasi Romoje, o ko nežinome, mums pasakoja tavo laiškai. Kai įmeti į vandenį akmenį, bangos sklinda aplinkui kaskart vis plačiau ir plačiau, taigi tokia beprotystės ir pykčio banga atsirito iš Palatino iki mūsų. Keliaudamas į Graikiją čia apsilankė cezario siųstas Karinas, kuris apiplėšė miestus ir šventyklas, kad papildytų tuščią iždą. Žmonių prakaitu ir ašaromis Romoje statomas Domus Aurea*. Galbūt pasaulis dar nėra regėjęs tokių rūmų, bet nėra regėjęs ir tokių skriaudų. Juk tu pažįsti Kariną. Panašus į jį buvo Chilonas, kol mirtimi atpirko savo gyvenimą. Tačiau netoli mūsų esančių miestelių nepasiekė jo žmonės, gal todėl, kad nėra juose

* Aukso rūmai (*lot.*).

šventyklų ir lobių. Klausi, ar mes saugūs? Atsakysiu tik tiek, kad mus užmiršo, ir tokio atsakymo tegu tau užtenka. Štai ir dabar iš portiko, po kuriuo rašau, matau mūsų ramų užutekį ir Ursą, iš valties metantį tinklą į skaidrias gelmes. Žmona mano verpia šalimais raudoną vilną, o soduose migdolų medžių paunksnėje dainuoja mūsų vergai. O, kokia ramybė, carissime, koks buvusių pavojų ir skausmų užsimiršimas! Tačiau tai ne parkos, kaip rašai, verpia tokią saldžią mūsų gyvenimo giją, tai laimina mus Kristus, mūsų numylėtas Dievas ir Išganytojas. Mums nesvetimas gailestis ir ašaros, nes mūsų Tiesa liepia mums apverkti kitų nedalią, bet net ir šiose ašarose glūdi jums nepažįstama paguoda, jog kada nors, kai užges paskutinės dienos gyvenimo mūsų, atrasime tuos visus brangius žmones, kurie žuvo ir už Dievo mokslą dar žus. Mums Petras ir Paulius nenumirė, bet užgimė šlovėje. Sielos mūsų juos regi, ir nors akys verkia, širdys linksminasi jų linksmybe. O taip, brangusai, mes laimingi ta laime, kurios niekas sutrempti nepajėgs, nes mirtis jums yra visa ko pabaiga, o mums bus tik perėjimas į dar didesnę ramybę, didesnę meilę, didesnį džiaugsmą.

Taip ir plaukia mums čia dienos širdžių sandoroje. Mūsų tarnai ir vergai kaip ir mes tiki Kristų, o kadangi Jis mylėti prisakė, tai ir mylimės visi. Neretai, kai saulė leidžiasi arba mėnulis jau žėri vandenyje, kalbamės su Ligija apie senus laikus, kurie šiandien mums kaip sapnas atrodo, o kai pamąstau, kad ši brangi galva, kurią dabar kasdien sūpuoju ant krūtinės, buvo prie pat kančių ir pražūties, tada visa širdimi garbinu savo Viešpatį, nes iš tų rankų Jis vienas ją tegalėjo išplėšti, išgelbėti arenoje ir grąžinti man visiems laikams. O Petronijau, juk matei, kiek šis mokslas teikia paguodos ir ištvermės negandose, kiek kantrybės ir narsos mirties akivaizdoje, tai atvažiuok, pasižiūrėk, kiek jis teikia palaimos paprastame kasdieniame gyvenime. Matai, žmonės ligi šiol nepažinojo Dievo, kurį galima mylėti, todėl nemylėjo ir vienas kito, iš to kilo jų nedalia, nes kaip šviesa iš saulės, taip laimė iš meilės kyla. Neišmokė jų šitos tiesos nei įstatymdaviai, nei filosofai, ir nebuvo jos nei Graikijoje, nei Romoje, o kai sakau „nei Romoje", tai reiškia — visoje žemėje. Sausas ir šaltas stoikų mokslas, prie kurio linksta dorybingi žmonės, grūdina širdis it kardus, bet daro juos veikiau abejingus negu geresnius. Tačiau kam aš sakau tau — tu labiau mokytas ir daugiau supranti už mane. Juk tu pažinojai ir Paulių Tarsietį ir ne kartą su juo ilgai kalbėjaisi, taigi puikiai žinai, kad palyginti su jo skelbta tiesa visi jūsų filosofų ir retorių mokslai tėra tušti burbulai ir tuščias bereikšmių

žodžių tarškėjimas. Prisimeni, kaip jis tave paklausė: „O jeigu cezaris būtų krikščionis, argi nesijaustumėte saugesni, ramesni dėl viso to, ką turite, bijotumėte pavojų, argi nebūtumėte tikresni dėl savo rytojaus?“ Tačiau tu jam kalbėjai, kad mūsų tiesa esanti gyvenimo priešė, o aš dabar tau atsakau: jeigu nuo pat laiško pradžios būčiau kartojęs tik du žodžius — „esu laimingas!“, vis tiek nebūčiau išreiškęs visos savo laimės. Tu man atsakysi, kad mano laimė — tai Ligija! Taip, brangusai! Todėl, kad myliu jos nemirtingą sielą ir abu mylimės Kristuje, o tokioje meilėje nėra nei išsiskyrimų, nei išdavysčių, nei permainų, nei senatvės, nei mirties. Nes kai praeis jaunystė ir grožis, kai nuvys kūnai mūsų ir mirtis ateis, meilė vis tiek išliks, nes išliks sielos. Kol mano akys atsivėrė ir išvydau šviesą, buvau pasiryžęs dėl Ligijos net savo paties namus padegti, o dabar sakau tau: nemylėjau jos tada, nes mylėti mane tiktai Kristus išmokė. Jis — laimės ir ramybės šaltinis. Tai ne aš kalbu, tai kalba pats gyvenimas. Palygink tuos jūsų nerimo pritvinkusius malonumus, jūsų netikrumą dėl svaigulių rytdienos, jūsų orgijas, panašias į šermenis, su krikščionių gyvenimu, ir rasi aiškų atsakymą. Tačiau kad galėtum geriau palyginti, atvažiuok į čiobreliais kvepiančius mūsų kalnus, į mūsų ūksmingas alyvmedžių giraites, į gebenėmis apaugusį mūsų pajūrį. Čia tavęs laukia ramybė, kokią seniai beturėjai, ir širdys, kurios tave tikrai myli. Tavo siela kilni ir dora, tu turėtum būti laimingas. Tavo guvus protas mokės pažinti tiesą, o pažinęs ją ir pamilsi, nes gal ir galima būti jos priešu kaip cezaris ir Tigelinas, bet abejingas likti niekas neįstengs. O mano Petronijau, mudu su Ligija puoselėjame viltį netrukus tave pamatyti. Būk sveikas, laimingas ir atvažiuok“.

Petronijus Vinicijaus laišką gavo Kumuose, kur buvo atvykęs su kitais cezarį lydinčiais augustionais. Ilgametė jo kova su Tigelinu artėjo prie pabaigos. Petronijus jau žinojo, kad joje turės kristi, ir suprato kodėl. Cezariui kasdien vis labiau smunkant iki komedianto, juokdario ir važnyčiotojo vaidmens, vis giliau klimpstant į liguistą, begėdišką ir kartu vulgarią paleistuvystę, rafinuotas arbiter elegantiae pasidarė tik našta. Petronijui net tylint, Neronas toje tyloje matė priekaištą, net kai gyrė, įžiūrėjo pasityčiojimą. Šviesus patricijus erzino jo savimeilę ir kėlė pavydą. Jo turtai ir puikūs meno kūriniai žadino ir valdovo, ir jo visagalio ministro gobšumą. Kol kas jį dar kentė dėl kelionės į Achają, kur jo skonis, Graikijos reikalų išmanymas galėjo praversti. Tačiau Tigelinas palengva pradėjo cezariui vis aiškinti, kad Karinas netgi pranoksta Petronijų skoniu

bei žiniomis ir geriau už jį sugebės surengti Achajoje žaidynes, priėmimus ir triumfus. Nuo tada Petronijus jau buvo pasmerktas. Tačiau jie nesiryžo jam pasiųsti nuosprendį Romoje. Ir cezaris, ir Tigelinas prisiminė, kad tas tariamai išlepęs estetas, „naktį paverčiantis diena", užsiėmęs tik malonumais, menu ir puotomis, būdamas prokonsulu Bitinijoje, o paskui konsulu sostinėje, parodė stulbinantį darbštumą ir energiją. Jie numanė, kad iš jo galima visko tikėtis, ir žinojo, kad Romoje jį myli ne tik pilkos minios, bet net ir pretorionai. Niekas iš cezario patikėtinių nesiryžo numatyti, kaip šį kartą Petronijus pasielgs, todėl atrodė būsią išmintingiau išvilioti jį iš miesto ir smogti jau provincijoje.

Tuo tikslu Petronijus gavo kvietimą drauge su kitais augustionais atvykti į Kumus, ir jis, nors nutuokė klastą, vis tiek išvyko, gal dėl to, kad nenorėjo atvirai priešintis, o gal pasišovė dar kartą parodyti cezariui ir augustionams linksmą, be jokių rūpesčių veidą ir laimėti paskučiausią, priešmirtinę savo pergalę prieš Tigeliną.

Tuo tarpu šis nedelsdamas jį apkaltino bičiulyste su senatoriumi Scevinu, kuris buvo Pizono sąmokslo siela. Romoje pasilikę Petronijaus žmonės buvo suimti, namus apsupo pretorionų sargyba. Tačiau jis, sužinojęs apie tai, neparodė jokio nerimo, netgi jokio susirūpinimo ir šypsodamasis kalbėjo augustionams, kuriuos vaišino savo puikioje viloje Kumuose:

— Ahenobarbas nemėgsta tiesių klausimų, tad pamatysite, kaip jis sutriks, kai paklausiu, ar jis įsakė suimti mano familiją sostinėje.

Paskui pažadėjo jiems puotą „prieš tolimą kelionę" ir kaip tik jai ruošėsi, kai atėjo Vinicijaus laiškas.

Jį gavęs, Petronijus kiek susimąstė, bet netrukus jo veidas vėl nusigiedrijo, ir tos pačios dienos vakarą parašė tokį atsakymą:

„Džiaugiuosi jūsų laime ir stebiuosi jūsų širdimis, carissime, nes nemaniau, kad du įsimylėjusieji galėtų ką nors trečią ir tolimą prisiminti. O jūs ne tik manęs neužmiršote, bet dar norite atvilioti į Siciliją ir ten pasidalyti su manimi savo duona ir savo Kristumi, kuris, kaip rašai, taip dosniai jums laimės teikia.

Jeigu taip yra, garbinkite jį. O aš manau, brangusis, kad prie Ligijos sugrąžinimo tau truputį dar prisidėjo Ursas, truputį Romos žmonės. Jeigu cezaris būtų kitoks žmogus, tai netgi manyčiau, kad jis nutraukė persekiojimus atsižvelgdamas į tavo ir jo tolimą giminystę su ta anūke, kurią kadaise Tiberijus išleido už vieno iš Vinicijų. Tačiau jeigu tu manai, kad tai Kristaus valia, nesiginčysiu. Taip!

Nešykštėkite jam aukų. Prometėjas taip pat pasiaukojo už žmones, bet deja! Prometėjas turbūt yra tik poetų išmonė, o pasitikėjimo verti vyrai man kalbėjo savo akimis regėję Kristų. Aš kaip ir jūs manau, kad jis — padoriausias iš dievų.

Pauliaus Tarsiečio klausimą atsimenu ir sutinku — jeigu, sakysime, Ahenobarbas gyventų pagal Kristaus mokslą, tai gal turėčiau laiko atvažiuoti pas jus į Siciliją. Tada medžių paunksnėje, prie šaltinių, pasikalbėtume apie visus dievus ir visas tiesas, kaip kadaise graikų filosofai. O šiandien turiu tau atsakyti trumpai.

Aš pripažįstu tik du filosofus: vienas jų — Pironas, antras — Anakreontas. O kitus galiu tau pigiai perleisti kartu su visa graikų ir mūsų stoikų mokykla. Tiesa gyvena kažkur taip aukštai, kad patys dievai negali jos įžiūrėti nuo Olimpo viršūnės. Tau, carissime, atrodo, kad jūsų Olimpas dar aukštesnis, ir stovėdamas ant jo šauki man: „Kopk čia ir išvysi tokius vaizdus, kokių ligi šiol nesi regėjęs!" Galbūt. Tačiau aš tau atsakau: „Bičiuli, neturiu kojų!" Ir kai perskaitysi šį laišką iki galo, manau, kad pripažinsi mano teisybę.

Ne, laimingasai karalienės-aušros vyre! Jūsų mokslas ne man. Argi aš turiu mylėti bitinus, nešančius mano lektiką, egiptiečius, kūrenančius mano pirtis, Ahenobarbą ir Tigeliną? Prisiekiu tau baltais charičių keliais, kad ir norėdamas nesugebėčiau. Romoje yra mažų mažiausia šimtas tūkstančių žmonių, kurių arba išsišovusios mentės, arba stori keliai, arba liesos blauzdos, arba apvalios akys, arba per didelės galvos. Negi liepsi man ir juos mylėti? Kurgi rasti tą meilę, jeigu jos širdyje nejauti? O jeigu jūsų Dievas nori, kad juos visus mylėčiau, kodėl jis, toks visagalis, nesuteikė jiems tokio pavidalo kaip, sakysime, Niobės vaikų, kuriuos matei Palatine? Kas myli grožį, jau vien dėl to negali mylėti bjaurumo. Kitas dalykas — netikėti mūsų dievų, bet mylėti juos galima, kaip mylėjo Fidijas ir Praksitelis, ir Mironas, ir Skopas, ir Lisipas.

Jeigu net ir norėčiau eiti ten, kur mane vedi, negaliu. O kai nenoriu, tai dvigubai negaliu. Tu tiki kaip Paulius Tarsietis, jog kada nors anapus Stikso, kažkokiuose Eliziejaus laukuose, pamatysite savo Kristų. Gerai! Tada tegu jis pats tau pasako, ar priimtų mane su mano gemomis, su mano murėniška vaza ir Sosijų leidiniais, ir su mano Auksaplauke. Vien pagalvojus apie tai mane juokas ima, brangusai, nes man dar Paulius Tarsietis sakė, kad dėl Kristaus reikia išsižadėti rožių vainikų, puotų ir malonumų. Teisybė, žadėjo man kitokią laimę, bet aš atsisakiau, nes tai kitokiai jau per senas, o rožėmis visa-

da grožėsis mano akys, ir našlaičių kvapas taip pat man visada bus malonesnis už dvoką nešvaraus „artimo“ iš Suburos.

Štai priežastys, dėl kurių jūsų laimė — ne man. Tačiau šalia jų yra dar viena, kurią tau patausojau pabaigai. Taigi — mane šaukia Tanatas. Jums prasideda gyvenimo aušra, o man saulė jau nusileido, ir sutemos gobia galvą. Kitaip tariant, aš turiu mirti, carissime.

Neverta apie tai ilgai kalbėti. Taip turėjo baigtis. Tu pažįsti Ahenobarbą ir lengvai viską suprasi. Tigelinas mane nugalėjo, tikriau sakant — ne! Tiktai mano pergalėms atėjo galas. Gyvenau, kaip norėjau, ir numirsiu, kaip man patiks.

Neimkite to į širdį. Nė vienas dievas nežadėjo man nemirtingumo, taigi nieko netikėta neįvyks. Be to, klysti, Vinicijau, sąkydamas, kad tik jūsų dievybė moko numirti ramiai. Ne. Mūsų pasaulis žinojo ir prieš jus: kai išgerta paskutinė taurė, metas iškeliauti, pailsėti, ir jis moka tai atlikti oriai. Platonas sako, kad dorybė yra muzika, o išminčiaus gyvenimas — harmonija. Jeigu taip, aš numirsiu, kaip gyvenau — dorybingai.

Norėčiau tavo dieviškąją žmoną dar atsisveikinti žodžiais, kuriais ją kadaise pasveikinau Aulų namuose: „Įvairių įvairiausių tautų prisižiūrėjau, bet tau lygios nemačiau“.

Taigi jei siela yra kažkas daugiau, negu teigia Pironas, tai manoji, skrisdama į Okeano pakraščius, užlėks pas jus ir nusileis prie jūsų namo drugelio arba, kaip tiki egiptiečiai, vanago pavidalu.

Kitaip atvykti negaliu.

O tuo tarpu tegu Sicilija jums virsta Hesperidžių sodu, tegu laukų, girių ir šaltinių deivės barsto jums kelią gebenėmis, o visuose jūsų namų kolonų akantuose tegu suka lizdus balti balandžiai“.

PERSKYRIMAS SEPTYNIASDEŠIMT KETVIRTAS

Petronijus neapsiriko. Dviem dienomis vėliau jaunasis Nerva, visada jam palankus ir ištikimas, atsiuntė į Kumus savo atleistinį su žiniomis apie viską, kas dėjosi cezario rūmuose.

Petronijaus žūtis jau buvo nuspręsta. Rytoj vakare numatyta nusiųsti pas jį centurioną su įsakymu, kad pasiliktų Kumuose ir lauktų tolesnių nurodymų. Antras pasiuntinys, išleistas keliomis dienomis vėliau, atneš jam mirties nuosprendį.

Petronijus atleistinio žinias išklausė labai ramiai, paskui tarė:

— Nunėši savo šeimininkui vieną mano vazą, kurią tau įduosiu prieš kelionę. Pasakyk jam taip pat nuo manęs, kad iš visos širdies dėkoju, nes dabar galėsiu nuosprendžiui užbėgti už akių.

Ir staiga ėmė juoktis kaip žmogus, kuriam šovė į galvą puikus sumanymas ir kuris dabar iš anksto džiaugiasi jo įvykdymu.

Dar tą patį vakarą Petronijaus pasiųsti vergai bėgiojo kviesdami visus Kumuose esančius augustionus ir augustiones į puotą prabangiame elegancijos arbitro dvare.

O jis pats popietės valandomis rašė bibliotekoje, paskui išsimaudė, po to liepė vestiplikoms jį aprengti ir šaunus, puošnus, panašus į dievus užsuko į triklinijų žinovo akimi įvertinti pasiruošimą, o vėliau nuėjo į sodus, kur tarnai ir jaunos salų graikės pynė rožių vainikus vakarienei.

Jo veide nebuvo nė šešėlio nusiminimo. Tarnai suprato, jog puota bus kažkokia nepaprasta, jau vien iš to, kad jis įsakė išdalyti ypatingas dovanas tiems, kuriais buvo patenkintas, ir nuplakti visus, kurių darbas jam nepatiko arba kurie anksčiau buvo nusipelnę papeikimo ir bausmės. Citristams ir dainininkams liepęs iš anksto dosniai sumokėti, pagaliau atsisėdo sode po bukmedžiu, pro kurio lapus prasiskverbę saulės spinduliai išmargino žemę ryškiomis dėmėmis, ir pasišaukė Eunikę.

Ši atėjo baltai apsitaisiusi, su mirtos šakele plaukuose, nuostabi kaip charitė, o jis pasisodino ją greta ir, švelniai palietęs pirštais jos smilkinius, ėmė taip meiliai į ją žiūrėti, kaip žinovai žiūri į dievo skulptūrą, sukurtą meistro kalto.

— Eunike,— tarė jai,— ar žinai, kad tu jau seniai ne vergė.

Ji pakėlė į jį ramias, žydras kaip dangus akis ir ėmė protestuoti purtydama galvą.

— Aš, pone, visada tavo,— atsakė.

— Tu gal nežinai,— kalbėjo toliau Petronijus,— kad šitas dvaras ir šitie vergai, kurie antai pina vainikus, ir viskas, kas jame yra, taip pat laukai ir kaimenės nuo šiandien priklauso tau.

Tai išgirdusi, Eunikė staiga atsitraukė nuo jo ir paklausė su nerimo atspalviu balse:

— Kodėl man taip kalbi, pone?

Paskui vėl prisiglaudė ir ėmė žiūrėti į jį, iš nuostabos mirkčiodama akimis. Netrukus jos veidas išbalo kaip drobė, o jis vis šypsojosi ir galų gale pasakė tik vieną žodį:

— Taip!

Stojo tyla, tik lengvas vėjelis šlamino bukmedžio lapus.

Petronijus tikrai galėjo pagalvoti, kad prieš jį iš balto marmuro iškalta skulptūra.

— Eunike! — tarė.— Aš noriu numirti gražiai.

O mergina, pažvelgusi į jį su širdį sukrečiančia šypsena, sukuždėjo:

— Klausau tavęs, pone.

Vakare svečiai, ne kartą buvę Petronijaus pokyliuose, žinoję, kad palyginti su jais net cezario puotos atrodo nuobodžios ir barbariškos, ėmė rinktis būriais, ir niekam nė į galvą neatėjo, kad čia galėtų būti paskutinis „symposion"*. Teisybė, daugelis žinojo, kad virš rafinuoto arbitro pakibo cezario nemalonės debesys, bet šitaip juk yra buvę tiek kartų, ir tiek kartų Petronijus sugebėjo juos išsklaidyti kokiu vienu sumaniu poelgiu arba vienu drąsiu žodžiu, kad iš tiesų niekas nemanė, jog jam gali grėsti rimtas pavojus. Jo linksmas veidas ir įprastinė nerūpestinga šypsena galutinai patvirtino tokią nuomonę. Žaviajai Eunikei buvo pasakęs, kad norįs numirti gražiai, o jai kiekvienas jo žodis buvo tarsi šventas, tad dabar jos dieviškų bruožų veidas buvo visiškai ramus, vyzdžiuose — kažkoks keistas spindesys, kurį galėjai palaikyti džiaugsmu. Triklinijaus tarpduryje tarnai, plaukus apsitempę auksiniais tinkleliais, dėjo rožių vainikus atvykusiems svečiams ant galvų, kartu senu papročiu perspėdami, kad slenkstį peržengtų dešine koja. Salėje sklido silpnas našlaičių kvapas, įvairiaspalviuose Aleksandrijos stiklo žibintuose degė šviesos. Prie suolų stovėjo graikės merginos, kurios turėjo kvepalais tepti svečių pėdas. Pasieniais citristai ir Atėnų dainininkai tik laukė savo chorvedžio ženklo.

Stalai švietė prabanga, tačiau toji prabanga nerėžė akies, nieko neslėgė, atrodė savaime spindinti. Linksmybė ir laisvumas liejosi menėje kartu su našlaičių aromatu. Įeidami svečiai jautė, kad čia jiems negresia nei prievarta, nei grūmojimai kaip cezario rūmuose, kur už nepakankamai pompastiškus, netgi nepakankamai taiklius giesmių ar eilių pagyrimus galėjai užmokėti gyvybe. Išvydus šitas šviesas, šituos gebenėmis apipintus ąsočius, sniego patale vėstančius vynus ir rinktinius patiekalus, linksmėjo puotautojų širdys. Netrukus gyvai sudūzgė kalbos,— taip dūzgia bitės apie žiedais nubertą obelį. Tik tarpais pratrūkdavo čia linksmas juokas, čia pagyrimų gaudesys, čia pernelyg garsus bučinys, prispaustas prie baltos rankos.

Gerdami vyną, svečiai iš taurių po kelis lašus nuliedavo nemirtin-

* Puota (*gr.*).

giems dievams, kad pelnytų jų globą ir palankumą šeimininkui. Nesvarbu, kad daugelis netikėjo dievų. Taip daryti liepė paprotys ir prietarai. Petronijus gulėjo šalia Eunikės, kalbėjosi apie Romos naujienas, apie paskutines skyrybas, apie meilę ir simpatijas, apie lenktynes, apie Spikulą, kuris pastaruoju metu garsėjo arenoje, ir apie naujausias knygas, pasirodžiusias Atrakto ir Sosijų krautuvėse. Nuliedamas vyną, kalbėjo, kad nušlaksto vien Kipro Valdovės garbei, tos, kuri yra vyresnė ir didesnė už visus dievus, vienintelė nemirtinga, amžina ir visagalė.

Jo pokalbis buvo it saulės spindulys, apšviečiantis vis kitą daiktą, arba it vasaros vėjelis, šiurenantis sodo gėles. Pagaliau linktelėjo chorui, ir sulig šiuo ženklu lengvai subrunzgė citros, o jauni balsai tučtuojau joms pritarė. Paskui Koso šokėjos, Eunikės gentainės, pradėjo švysčioti rausvais kūnais po perregimais apdarais. Pabaigoje Egipto būrėjas ėmė pranašauti svečiams ateitį iš vaivorykštinių auratų judėjimo krištolo inde.

O kai tų pramogų jau visi buvo sotūs, Petronijus kiek pakilo ant savo siriško galvūgalio ir lyg nenoromis tarė:

— Bičiuliai! Atleiskite man, kad puotoje su prašymu į jus kreipiuosi: kiekvienas tepriima iš manęs dovanų tą taurę, iš kurios pirmiausia nuliejo dievų garbei ir mano sėkmei.

Petronijaus taurės spindėjo auksu, brangakmeniais ir dailiais raižiniais, ir nors dovanų dalijimas buvo įprastas dalykas Romoje, džiaugsmas užliejo puotautojų širdis. Vieni ėmė jam dėkoti ir garsiai liaupsinti, kiti kalbėjo, kad net pats Jupiteris Olimpe niekada nepagerbė dievų panašia dovana, o buvo ir tokių, kurie abejojo, ar priimti taurę — tiek daug ji viršijo įprastą saiką.

O jis iškėlė tiesiog neįkainojamą murenišką taurę, žėrinčią it vaivorykštė, ir tarė:

— Štai ji, iš kurios nuliejau Kipro Valdovės garbei. Nuo šiol prie jos teneprisiliečia niekieno lūpos, ir niekieno rankos kitos deivės garbei iš jos tenenulieja.

Ir metė brangų indą ant violetiniais šafrano žiedais nubarstytų grindų, o kai šis sudužo į smulkias šukeles, jis, matydamas svečių nustebusius žvilgsnius, ištarė:

— Brangieji mano, linksminkitės ir nesistebėkite. Senatvė, bejėgiškumas — liūdni paskutinių gyvenimo metų palydovai. Tačiau aš jums parodysiu gerą pavyzdį ir duosiu gerą patarimą: matote, galima nelaukti, kol ji ateis, o pasitraukti savo valia, kaip aš pasitraukiu.

— Ką tu nori daryti? — neramiai paklausė keli balsai.

— Noriu linksmintis, gerti vyną, klausytis muzikos, žiūrėti į štai šitas dieviškas formas, kurias matote šalia manęs, o paskui užmigti vainikuota galva. Jau atsisveikinau su cezariu, ir gal norite pasiklausyti, ką jam atsisveikindamas parašiau?

Taip taręs, išsitraukė iš po purpurinio galvūgalio lapą ir ėmė skaityti štai ką:

„Žinau, o cezari, kad nekantriai lauki manęs atvykstant ir kad tavo ištikima bičiulio širdis dieną naktį ilgisi manęs. Žinau, kad apipiltum mane dovanomis, patikėtum man pretorijos prefektūrą, o Tigelinui įsakytum būti tuo, kuo jį sutvėrė dievai: mulų prievaizdu tose tavo žemėse, kurias paveldėjai nunuodijęs Domiciją. Tačiau atleisk man, nes prisiekiu Hadu, o jame — tavo motinos, žmonos, brolio ir Senekos šešėliais, kad atvykti pas tave negaliu. Gyvenimas, brangusai mano, tai didžiulis lobis, ir iš to lobio aš sugebėjau išsirinkti verčiausias brangenybes. Tačiau gyvenime yra ir tokių dalykų, kurių ilgiau kęsti nepajėgiu. Oi, prašau tave — nemanyk, jog man pasidarė atgrasu, kad tu nužudei motiną ir žmoną, ir brolį, kad sudeginai Romą ir pasiuntei į Erebą[173] visus dorus savo valstybės žmones. Nę, Krono proanūki. Mirtis yra žmonių bandos dalia, o iš tavęs kitokių darbų nebuvo ko nė tikėtis. Tačiau žaloti šitiek metų sau ausis tavo giedojimais, žiūrėti į tavo laibas domicijiškas kojas, žargstomas pirėniškame šokyje, klausytis tavo skambinimo, tavo deklamavimų ir tavo poemų, vargšas miesto pašalių poete, štai kas viršijo mano jėgas ir sužadino norą mirti. Roma, tavęs klausydamasi, užsikemša ausis, pasaulis juokiasi iš tavęs, o aš jau ilgiau dėl tavęs raudonuoti nenoriu, negaliu. Cerberio kauksmas, mano mielas, nors ir panašus į tavo giedojimą, mažiau mane žeis, nes niekada nesu buvęs jo bičiulis ir gėdytis dėl jo balso neprivalau. Lik sveikas, bet negiedok, žudyk, bet nerašyk eilių, nuodyk, bet nešok, padeginėk, bet neskambink citra — to tau linki ir šį paskutinį draugišką patarimą siunčia Arbiter elegantiae".

Puotautojai išsigando, nes žinojo, kad Neronui valstybės praradimas būtų mažesnis smūgis. Suprato taip pat, kad žmogus, tokį laišką parašęs, turi mirti, o tada ir juos pačius apėmė paniškas siaubas, kad tokio laiško klausėsi.

Tačiau Petronijus taip nuoširdžiai ir linksmai nusijuokė, lyg būtų nekalčiausią pokštą iškrėtęs, paskui peržvelgė visus susirinkusiuosius ir patarė:

— Linksminkitės ir vykite šalin baimę. Nereikia niekam girtis, kad klausėtės šito laiško, o aš pasigirsiu nebent Charonui, kai jis mane kels per upę.

Paskui pamojo gydytojui graikui ir ištiesė jam ranką. Patyręs graikas akimoju suveržė ją auksine juosta ir atvėrė veną ties linkiu. Kraujas trykštelėjo ant galvūgalio ir apliejo Eunikę, kuri, prilaikydama Petronijaus galvą, pasilenkė prie jo ir tarė:

— Pone, negi tu manei, kad aš tave paliksiu? Jeigu dievai man žadėtų nemirtingumą, o cezaris — pasaulio valdžią, aš vis tiek eičiau paskui tave.

Petronijus nusišypsojo, kiek pakilo, priglaudė savo lūpas prie jos lūpų ir atsakė:

— Eime kartu.— O paskui pridūrė: — Tu mane tikrai mylėjai, dieviškoji mano!..

Ji ištiesė gydytojui savo rausvą ranką, ir netrukus jos kraujas ėmė tekėti ir maišytis su jo krauju.

Tačiau jis davė ženklą chorui, ir vėl suskambo citros ir balsai: iš pradžių nuaidėjo „Harmodijas", o paskui — Anakreonto daina, kurioje poetas skundžiasi, kad radęs kartą po durimis sušalusį ir užsiverkusį Afroditės kūdikį — paėmęs jį, sušildęs, išdžiovinęs sparnelius, o jis, nedėkingasis, atsilygindamas pervėręs jam širdį savo strėle, ir nuo to laiko jis nebeturįs ramybės...

O jie abu, atsirėmę vienas į kitą, gražūs kaip dievai, klausėsi šypsodamiesi ir vis labiau blykšdami. Pasibaigus dainai, Petronijus liepė dar atnešti vyno ir valgių, paskui ėmė kalbėtis su arčiau įsitaisiusiais puotautojais apie tuščius, bet malonius dalykus, kaip paprastai esti pokyliuose. Pagaliau jis pasišaukė graiką, kad valandėlei jam užveržtų venas, nes sakė, kad jį marinąs miegas, o kol Tanatas užmigdysiąs amžinai, jis dar norėtų atsiduoti Hipnui[174].

Ir jis užsnūdo. Kai pabudo, merginos galva jau gulėjo it baltas žiedas ant jo krūtinės. Tada atrėmė ją į galvūgalį, kad dar kartą galėtų pasižiūrėti. Po to gydytojas vėl jam atleido venas.

Jis mostelėjo, ir dainininkai užtraukė naują Anakreonto dainą, o citros jiems pritarė tyliai, kad nenustelbtų žodžių. Petronijus vis labiau balo, bet, nutilus paskutiniams garsams, dar kartą kreipėsi į puotautojus tardamas:

— Bičiuliai, pripažinkite, kad kartu su mumis žūsta...

Tačiau neįstengė baigti, ranka paskutiniu judesiu apkabino Eunikę, galva nusviro ant galvūgalio — ir jis numirė.

O puotautojai, žiūrėdami į šiuos du baltus tarsi dvi nuostabios skulptūros kūnus, gerai suprato, kad su jais žūsta tie vieninteliai jų pasauliui dar likę šviesuliai — poezija ir grožis.

EPILOGAS

Iš pradžių Vindiko vadovaujamas Galijos legionų maištas neatrodė labai grėsmingas. Cezariui tebuvo trisdešimt pirmi metai, ir niekas nedrįso tikėtis, kad pasaulis netrukus gali išsivaduoti nuo smaugiančio košmaro. Žmonės atsiminė, kad legionuose, dar valdant ankstesniems cezariams, ne kartą buvo kilę riaušių, kurios vis dėlto geso, neatnešusios valdžios permainų. Taip Tiberijaus laikais Drūzas numalšino Paonijos, o Germanikas — Reino legionų maištus. „Kas gi pagaliau,— kalbėjo žmonės,— gali po Nerono paimti valdžią, kai beveik visi dieviškojo Augusto palikuonys žuvo jo metais?“ Kiti, žiūrėdami į kolosus, vaizduojančius jį kaip Herkulį, nejučiomis galvojo, kad jokia jėga tokios galybės nepalauš. O kai kas, jam išplaukus į Achają, jo net ilgėjosi, nes Helijus ir Poliktetas, kuriems buvo palikta valdyti Romą ir Italiją, darbavosi net kruviniau už jį.

Niekas nebuvo tikras dėl savo gyvybės ir turto. Įstatymai nebegynė. Išnyko žmonių garbė ir dora, iširo šeimos ryšiai, o sumenkusios širdys nedrįso net puoselėti vilčių. Iš Graikijos plaukė atbalsiai apie neregėtus cezario triumfus, apie tūkstančius užkariautų vainikų ir tūkstančius nugalėtų varžovų. Pasaulis atrodė tarsi ištisa orgija, kruvina ir juokdariška, bet kartu prigijo nuomonė, kad jau galas dorybei ir rimtiems dalykams, kad atėjo šokių, muzikos, paleistuvystės, kraujo laikai ir kad dabar taip ir turi plaukti gyvenimas. Pats cezaris, kuriam maištas davė dingstį naujiems grobimams, nelabai suko galvą dėl sukilusių legionų ir Vindiko, o dažnai išsiduodavo, kad tuo net džiaugiasi. Ir iš Achajos nenorėjo išvykti, tiktai kai Helijus pranešė, kad toliau vilkindamas gali ir valdžios netekti, iškeliavo į Neapolį.

Ten taip pat grojo ir dainavo, praleisdamas negirdomis žinias apie vis grėsmingesnius įvykius. Bergždžiai Tigelinas jam aiškino, kad ankstesni legionų maištai neturėjo vadų, o dabar priešakyje stovi vyras iš senos Akvitanijos karalių giminės, be to, garsus ir patyręs karys. „Čia,— atsakinėjo Neronas,— manęs klausosi graikai, kurie vieninteliai moka klausytis ir vieninteliai verti mano dainavimo“. Kal-

bėjo, kad pirmutinė jo pareiga — tarnauti menui ir šlovei. Tačiau kai pagaliau jam atėjo žinia, kad Vindikas apskelbė jį prastu artistu, jis įtūžo ir išvyko į Romą. Petronijaus jam padarytos žaizdos, užgijusios viešint Graikijoje, vėl atsivėrė širdyje, ir jis norėjo senate ieškoti teisybės dėl tokios negirdėtos skriaudos.

Pakeliui pamatęs iš bronzos nulietą skulptūrą, vaizduojančią Romos raitelio nugalėtą galų karį, palaikė tai geru ženklu ir nuo šiol jeigu ir prisimindavo sukilusius legionus ir Vindiką, tai tik su pašaipa. Įžengimas į miestą pranoko viską, kas ligi šiol buvo regėta. Įvažiavo jis tuo pačiu vežimu, kuriuo kadaise triumfavo Augustas. Buvo sugriauta net viena cirko arka, kad pasidarytų laisvas kelias eisenai. Senatas, raiteliai ir nesuskaičiuojamos minios suplūdo jo pasitikti. Sienos drebėjo nuo šauksmų: „Sveikas, Augustai, sveikas, Herkuli! Sveikas, dieviškasai, vienatini, olimpieti, pitieti, nemirtingasai!" Paskui jį buvo nešami laimėti vainikai, miestų pavadinimai, kur jis triumfavo, ir ant lentelių išrašyti nugalėtų meistrų vardai. Pats Neronas tiesiog svaigo nuo to ir susijaudinęs klausinėjo aplinkinius augustionus, ar gali Cezario triumfas lygintis su jo triumfu? Jam net galvoje netilpo mintis, kad kas nors iš mirtingųjų išdrįstų pakelti ranką prieš tokį pusdievį meistrą. Jautėsi esąs tikras olimpietis ir todėl saugus. Minių susižavėjimas ir beprotiški džiūgavimai kurstė jo paties beprotystę. Šio triumfo dieną galėjo atrodyti, kad ne tik cezaris ir miestas, bet visas pasaulis iš galvos išsikraustė.

Per gėles ir kalnus vainikų niekas nepamatė prarajos. Tačiau dar tą patį vakarą šventyklų kolonos ir sienos sumirgėjo užrašais, smerkiančiais cezario piktadarybes, grasinančiais greitai atkeršyti ir išjuokiančiais jį kaip artistą. Iš lūpų į lūpas ėjo posakis: „Dainavo dainavo, kol gaidžius (galus) pažadino". Neramios žinios ėmė sklisti po miestą ir pūstis iki baisiausių mastų. Sunerimo augustionai. Žmonės, netikri dėl rytdienos, nedrįso ištarti vilties žodžio, beveik nedrįso jausti ir protauti!

O Neronas tebegyveno vien teatru ir muzika. Jį sudomino neseniai išrasti muzikos instrumentai ir nauji Palatine bandomi vandens vargonai. Suvaikėjusiu ir nesugebančiu bent ką spręsti ar veikti protu jis įsivaizdavo, kad, sumanęs toli į ateitį vaidinimus ir reginius, savaime nukreipė pavojų. Patikimiausi jo žmonės, matydami, kad jis, užuot telkęs lėšas ir kariuomenę, tik rūpinasi taikliais posakiais siaubui reikšti, visai pametė galvas. Kiti manė, kad cezaris, širdyje jausdamas pavojų ir nerimą, citatomis stengiasi tik apkvaitinti save ir

kitus. Jo veiksmai pasidarė karštligiški. Kasdien tūkstančiai vis kitokių sumanymų jam šmėsčiojo galvoje. Tarpais puldavo ruoštis pasitikti pavojų, įsakinėjo krauti į vežimus citras ir liutnias, ginkluoti jaunas verges kaip amazones ir kartu partraukti legionus iš Rytų. Tarpais vėl manė, kad ne ginklu, o dainavimu numalšinsiąs Galijos legionų maištą. Ir džiaugėsi jo siela reginiu, kuris būsiąs po to, kai jis daina palenksiąs karius: štai legionieriai apsupa jį su ašaromis akyse, jis uždainuoja jiems epinikiją[175], o po to jam ir Romai prasideda aukso epocha. O kitą kartą vėl šaukėsi kraujo arba vėl skelbė, kad pasitenkinsiąs Egipto valdymu, minėjo būrėjus, kurie jam pranašavę sostą Jeruzalėje, arba susigraudinęs svajojo, kad užsidirbsiąs kasdieninę duoną kaip klajojantis dainininkas, o miestai ir šalys pagerbsią jį jau ne kaip cezarį, šios žemės viešpatį, bet kaip dainų kūrėją, kokio ligi šiol nėra pagimdžiusi žmonija.

Šitaip blaškėsi, šėlo, grojo, dainavo, keitė sumanymus, keitė citatas, vertė savo ir pasaulio gyvenimą kažkokiu absurdišku, fantastišku ir kartu klaikiu sapnu, triukšmingu farsu, sudarytu iš pompastiškų frazių, silpnų eilių, aimanų, ašarų ir kraujo, o tuo metu Vakaruose debesys kasdien augo ir sunkėjo. Saikas buvo viršytas, juokdariška komedija, matyt, artėjo prie galo.

Kai žinios apie Galbą ir Ispanijos prisidėjimą prie maišto pasiekė jo ausis, jis siuto ir kraustėsi iš proto. Daužė taures, apvertė stalą per puotą ir davė tokius įsakymus, kurių nei Helijus, nei pats Tigelinas nedrįso vykdyti. Iššudyti Romoje gyvenančius galus, paskui dar kartą uždegti miestą, išleisti iš arenarijų žvėris, o sostinę perkelti į Aleksandriją jam atrodė didis, nuostabus ir lengvas darbas. Tačiau jo visagalybės dienos jau praėjo, ir net ankstesnių piktadaryščių bendrininkai ėmė į jį žiūrėti kaip į pamišėlį.

Tačiau Vindiko mirtis ir sukilusių legionų kivirčai, atrodė, nusvers ir šį kartą svarstykles jo naudai. Jau vėl buvo žadamos naujos puotos, nauji triumfai ir nauji nuosprendžiai Romoje, bet vieną naktį iš pretorionų stovyklos putotu žirgu atjojo žygūnas ir pranešė, kad pačiame mieste kariai pakėlė maišto vėliavą ir paskelbė Galbą cezariu.

Kai atvyko žygūnas, cezaris miegojo, o pabudęs bergždžiai šaukė rūmų sargybą, naktimis budinčią prie kambarių durų. Rūmuose jau buvo tuščia. Tiktai vergai nuošaliausiuose užkampiuose grobė, ką tik buvo galima greitosiomis nutverti. Tačiau pamatę Neroną išsigando, o jis vienas klaidžiojo po namus, skardendamas juos nerimo ir nevilties šauksmais.

Pagaliau atleistiniai Faonas, Sporas ir Epafroditas atėjo jam į pagalbą. Jie ragino jį bėgti, sakydami, kad negalima gaišti nė valandėlės, bet jis vis dar kažko vylėsi. O jeigu jis gedulingai apsirengęs prabiltų į senatą, argi senatas atsispirtų jo ašaroms ir iškalbai? O jeigu jis panaudotų visą gražbylystės meną, visą iškalbą ir aktoriaus talentą, argi kas pasaulyje galėtų prieš jį atsilaikyti. Argi jam neduotų bent Egipto prefektūros?

O jie, įpratę vien liaupsinti, dar nedrįso prieštarauti, tiktai perspėjo: kol nueisiąs iki Forumo, žmonės jį sudraskysią į kąsnelius, ir pagrasino, kad jeigu tučtuojau nesėsiąs ant žirgo, jie taip pat jį paliksią.

Faonas pasiūlė jam prieglobstį savo dvare už Nomento vartų. Netrukus jie sėdo ant žirgų ir prisidengę galvas apsiautalais pasileido į miesto pakraštį. Naktis jau blyško. Tačiau gatvėse dar zujo žmonės, iš to galėjai spręsti, kad metas ypatingas. Kariai buvo pasklidę mieste čia pavieniui, čia būreliais. Nebetoli stovyklos cezario žirgas staiga metėsi į šalį, išsigandęs lavono. Tada apsiautalas nusmuko raiteliui nuo galvos, ir tą akimirką pro šalį ėjęs kareivis pažino valdovą, tačiau sutrikęs dėl tokio netikėto susitikimo atidavė jam karišką pagarbą. Jodami pro pretorionų stovyklą, išgirdo griaudėjant šūkius Galbos garbei. Pagaliau Neronas suprato, kad artėja mirties valanda. Jis pajuto baimę ir sąžinės priekaištus. Kalbėjo, kad priekyje matąs tamsą juodo debesio pavidalu, o iš to debesio į jį žiūrį veidai — jis pažino motiną, žmoną ir brolį. Jo dantys barškėjo iš siaubo, bet komedianto siela atrado net šioje grėsmingoje valandoje lyg ir kažkokį žavesį. Būti visagaliu žemės valdovu ir viską staiga prarasti — jam atrodė tragedijos viršūnė. Ir būdamas ištikimas sau, vaidino joje pagrindinį vaidmenį iki galo. Jį pagavo citatų karštligė ir didis troškimas, kad amžininkai įsidėmėtų jas vėlesnėms kartoms. Tarpais klykė, kad norįs mirti, ir šaukėsi Spikulą, kuris nužudydavo mikliau už kitus gladiatorius. Tarpais vėl deklamavo: „Motina, tėvas, žmona mirti šiandieną man liepia!" Tačiau retkarčiais jam blyksėjo vilties prošvaistės, tuščios ir vaikiškos. Žinojo, kad eina mirti, ir kartu netikėjo tuo.

Nomento vartus rado atvirus. Toliau prajojo Ostrianą, kur mokė ir krikštijo Petras. Švintant pasiekė Faono dvarą.

Ten atleistiniai jau nebeslėpė nuo jo, kad metas mirti, tad jis liepė kasti jam duobę ir pats atsigulė ant žemės, kad būtų tikslūs matmenys. Tačiau pamatęs iškastas žemes išsigando. Aptukęs jo veidas išblyško,

o kaktą išpylė prakaito lašai lyg rytmečio rasa. Jis ėmė delsti. Ir drebančiu, bet aktorišku balsu paskelbė, kad dar neatėjusi valanda, o paskui vėl pradėjo cituoti. Pagaliau paprašė jį sudeginti. „Koksai artistas žūsta!“ — kartojo lyg nustebęs.

Tuo tarpu atvyko žygūnas su pranešimu, kad senatas jau paskelbė nuosprendį ir kad parricida[176] turi būti nubaustas senovės papročiu.

— Koks tas paprotys? — pabalusiomis lūpomis paklausė Neronas.

— Tavo kaklą sugniauš dvišake ir mirtinai užplaks, o kūną įmes į Tibrą! — šiurkščiai atsakė Epafroditas.

Tada Neronas praskleidė apsiautalą ant krūtinės.

— Ką gi, metas! — tarė pažvelgęs į dangų.

Ir dar pakartojo:

— Koksai artistas žūsta!

Tuo metu sudundėjo žirgų kanopos. Tai centurionas su kariais atjojo Ahenobarbo galvos.

— Paskubėk! — sušuko atleistiniai.

Neronas įrėmė peilį sau į kaklą, bet dūrė iš baimės drebančia ranka, ir buvo aišku, kad niekada neišdrįs suvaryti ašmenų. Tada Epafroditas netikėtai spustelėjo jo ranką, ir peilis įsmigo ligi pat koto, o Nerono akys išsprogo — baisios, didžiulės, išsigandusios.

— Atnešu tau išgelbėtą gyvybę! — sušuko įeidamas centurionas.

— Per vėlu,— gargiančiu balsu atsakė Neronas.

Paskui pridūrė:

— Štai kur ištikimybė!

Vienu akimoju mirtis ėmė gobti jam galvą. Kraujas iš storo kaklo juodu srautu tekėjo ant sodo gėlių. Jis pradėjo kojomis spardyti žemę — ir numirė.

Ištikimoji Aktė rytojaus dieną jį suvyniojo į brangius audeklus ir sudegino ant laužo, gausiai prisodrinto kvepalų.

.....

Taip praėjo Neronas, kaip praeina viesulas, audra, gaisras arba maras, o Petro bazilika nuo Vatikano kalvos ligi šiol viešpatauja mieste ir pasaulyje.

O prie senųjų Kapenos vartų šiandien stovi maža koplytėlė su apsitrynusiu užrašu: „Quo vadis, Domine?“

Pabaiga

ROMANAS APIE ŽLUNGANČIĄ IMPERIJĄ

XIX a. pabaigos lenkų literatūroje kaip niekad anksčiau susipynė įvairios meninės tendencijos: sparčiai savo valdas plečiantis modernizmas (ekspresionizmas, simbolizmas), dar labai autoritetingas ir nemažą dalį visuomenės aistrinantis romantizmas, taip pat — jau išgyvenęs didžiausią savo pakilimą, bet tebeturįs daug pajėgų pozityvizmas. Būtent šiame sintetiškame, įvairių tradicijų suformuotame kontekste labiau suprantamas ir Henriko Senkevičiaus kūrybos fenomenas.

Pirmasis Nobelio premijos laureatas lenkų literatūroje (o apskritai pasaulio literatūroje — šeštasis) gimė 1846 m. gegužės 5 d. Volia Okšejskojėje (Lenkijos rytinėje dalyje, dabartinėje Sedlcų vaivadijoje). Tėvai — ne itin turtingi šlėktos, tačiau palyginti išsilavinę, besididžiuojantys giminės tradicijomis (rašytojo senelis buvo Napoleono armijos karininkas) ir ryšiais su to meto šviesuomene (motina giminiavosi su garsiuoju istoriku Joachimu Lelevelių bei žinoma poete Deotima — Jadvyga Luščevska). Guvus berniukas anksti pamėgo knygas, kurių nestigo senelės bibliotekoje. Nuo 1855 m. jis gyveno daugiausia Varšuvoje (ten 1863 m. persikėlė ir tėvai, nusipirkę namą Prahos rajone), mokėsi realinėje gimnazijoje, o vėliau — Varšuvos Vyriausiojoje mokykloje (Szkoła Główna), peraugusioje į Varšuvos universitetą. Iš pradžių studijavo mediciną, bet netrukus pasipriešino tėvų valiai ir perėjo į istorijos bei filologijos specialybę. 1872 m. nusprendė mokslus nutraukti, net nebelaikė baigiamųjų egzaminų ir metėsi į žurnalistinio bei literatūrinio darbo sūkurius.

Debiutas literatūrinėje spaudoje — 1869 m. savaitraštyje „Przegląd Tygodniowy" išspausdinta nedidelė teatro recenzija — nebuvo kuo nors išsiskiriantis. Reikšmingesnis H. Senkevičiaus kūrybinei biografijai yra faktas, jog tais pačiais metais jis pradėjo rašyti romaną „Nuėjo niekais" („Na marne") ir noveles, vėliau įėjusias į rinkinį „Humoreskos iš Voršilos aplanko" („Humoreski z teki Worszyłły", 1872). Šie kūriniai, atspindėję iš esmės pozityvistines idėjas, buvo rimtas rašytojo jėgų išbandymas, leidęs jam įtikėti savo talentu bei pasirinkto kelio teisingumu.

Lygia greta H. Senkevičius aktyviai bendradarbiavo spaudoje, skelbė recenzijas, diskusinius straipsnius, rašė feljetonus ir greit pelnė populiaraus Varšuvos publicisto vardą. Pasiskolinęs pinigų, tapo netgi vienu iš pozityvistų dvisavaitinio leidinio „Niwa" savininkų (1874—1875), po to redagavo konservatyvų dienraštį „Słowo" (1882—1887), o 1876—1877 m. kaip laikraščio „Gazeta Polska" korespondentas lankėsi JAV. Beje, šiame leidinyje

skelbiamas savo korespondencijas H. Senkevičius nuo 1873 m. pasirašinėjo pseudonimu „Litwos", liudijančiu tam tikrus sentimentus kraštui, iš kur buvo kilusi jo žmona Marija Šetkevičiūtė (Szetkiewiczówna). Gausių kelionių įspūdžiai (H. Senkevičius ne kartą lankėsi Prancūzijoje, Italijoje, keliavo po Graikiją, Ispaniją ir kitas Europos šalis), taip pat jais pagrįsti kūriniai (daugiausia novelės, škicai) sudaro labai didelę rašytojo palikimo dalį. Būtent jie, prieš tai daugiausia skelbti periodinėje spaudoje, įėjo į dvitomį, pirmą H. Senkevičiaus „Raštų" leidimą 1879 m. Smulkiosios prozos ir eseistikos žanrus rašytojas kultivavo visą gyvenimą. Lenkų klasikos fondui priskiriami tokie jo kūriniai kaip „Škicai anglimi" („Szkice węglem"), „Sachemas" („Sachem"), „Švyturio sargas" („Latarnik"), „Duonos ieškotojai" („Za chlebem"), „Janekas Muzikantas" („Janko Muzykant"), „Bartekas Nugalėtojas" („Bartek Zwycięzca") ir kt. Tačiau rašytojo sugebėjimai bei epiko talentas geriausiai atsiskleidė romanuose, visų pirma — istoriniuose.

Ligi pat šių dienų tarp lenkų skaitytojų nepaprastai populiari tebėra daugiatomė H. Senkevičiaus „Trilogija": romanai „Ugnimi ir kalaviju" („Ogniem i mieczem", 1884), „Tvanas" („Potop", 1886) ir „Ponas Volodijovskis" („Pan Wołodyjowski", 1888). Šiuose panoraminiuose pasakojimuose H. Senkevičius stengėsi atkurti „svarbiausius karinius XVII amžiaus antrosios pusės įvykius: Chmelnickio sukilimą, švedų antplūdį, kovas su turkais. Remdamasis kruopščiai išstudijuotais šaltiniais bei istoriniais veikalais /.../, jis vis dėlto atskiras vietas traktavo laisvai, o pirmiausia — atitinkamai atrinko ir įvertino šią medžiagą. Į pirmąjį planą jis iškėlė tuos epizodus, kurie liudijo karinę ar bent moralinę lenkų ginklo pergalę"[1]. Šios žymaus lenkų literatūrologo H. Markevičiaus išvados kartu palyginti aiškiai parodo „Trilogijos" tendencingumo priežastis, juoba kad ir autorius neslėpė savo nuostatos, tvirtindamas, jog kūriniais norėjęs „sustiprinti" tėvynainių širdis. Ne itin išradingą, nuotykiais išpintą fabulą (kertinis motyvas — riterio ir jo mylimosios peripetijos) H. Senkevičius perkelia į visai Lenkijos—Lietuvos Respublikai lemtingų įvykių plotmę. Šitokiu būdu tiesiogiai apeliuojama į patriotinius suvokėjo jausmus, ugdoma jo tautinė savimonė, o teigiamų herojų išgyvenimai, idealai ir išpažįstamos vertybės įgauna universalesnę simbolinę prasmę.

Be abejo, tokias „Trilogijos" idėjas labiausiai lėmė valstybingumą praradusios tautos likimas. H. Senkevičius, kaip ir kiti to meto lenkų šviesuomenės atstovai, skelbę pozityvistinius „organiško darbo", liaudies švietimo ir pan. šūkius, stengėsi diegti tikėjimą gražesne tautos ateitimi. Ir vienas iš svarbiausių tos vilties šaltinių jam buvo šlovinga valstybės istorija, praeities karžygių kilnumas ir krikščioniškasis riterio garbės kodeksas (jam bene geriausiai atstovauja Skšetuskis su Volodijovskiu). Šios H. Senkevičiaus romanų ypatybės tiek amžininkams, tiek vėlesnėms kartoms darė labai didelį įspūdį. Antai garsus rašytojas S. Žeromskis savo dienoraščiuose taip rašė: „Tvanas" — tai didi giesmė apie mūsų praeitį, jame atsispindi visas mūsų politinės egzistencijos turinys"[2]. „Trilogijos" autoriaus požiūris jam primena A. Mickevičiaus santykį su praeitimi.

[1] *Markiewicz H.* Pozytywizm.— Warszawa, 1978.— S. 195—196.
[2] *Żeromski S.* Dzienniki. T. II.— Warszawa, 1954.— S. 441.

Kita vertus, H. Senkevičius susilaukė ir nemaža priekaištų. Bene labiausiai jį atakavo B. Prusas, kaltindamas dėl istorinės tiesos iškraipymų[3]. Greta šių „nuodėmių", kurias nenuginčijamai įrodė ir istorikai, rašytojas buvo kritikuojamas už primityvokus personažų portretus, sekimą V. Skoto bei A. Diuma siužetiniais modeliais, taip pat už romantinį „tautos migdymą" (esą besaikis praeities šlovinimas gimdo nepasitikėjimą dabartinėmis pajėgomis). Įdėmesni skaitytojai bei H. Senkevičiaus kūrybos tyrinėtojai aptiko ir nemaža autoriaus paliktų netikslumų (supainioti kai kurie vardai, vietovės, realijos). Mat savo kūrinius H. Senkevičius rašė labai skubėdamas, stengdamasis suspėti su periodikos tempais (visi jo romanai pirmiausia buvo publikuojami laikraščiuose ir žurnaluose).

„Trilogijos" sėkmė leido jos autoriui įsitvirtinti žymiausių lenkų kūrėjų gretose, užtikrino neblogą materialinę padėtį ir kartu paliudijo, kad jo meninė programa atitinka skaitytojų poreikius. Iš tiesų, H. Senkevičius ypač jautriai pagaudavo visuomenės nuotaikas, mokėjo išreikšti brėstančias idėjas. Tai patvirtina ir „aktualios problematikos" romanai — „Be dogmos" („Bez dogmatu", 1891) bei „Polaneckių šeima" („Rodzina Połanieckich", 1895). Tiek pirmasis romanas, pasakojantis apie dekadento Leono Plošovskio psichologinius-erotinius klaidžiojimus, tiek antrasis kūrinys, gvildenantis dvarininko-bankininko fenomeną, literatūriniuose sluoksniuose sukėlė daug diskusijų, teigiamų ir neigiamų atsiliepimų. Tačiau to meto aktualijos, sparčiai buržuazėjančios Lenkijos gyvenimo reiškiniai neilgai atitraukė rašytoją nuo jo pamėgtos istorinės tematikos.

*

Interviu, paskelbtame laikraštyje „Kraj" 1894 m., H. Senkevičius šitaip kalba apie sumanytą naują kūrinį — romaną: „Romanui ruošiuosi labai sąžiningai. Iki smulkmenų pažįstu Romą. Tiesa, iš pradžių buvau numatęs kūrinio veiksmą perkelti į Palestiną, tačiau anų, man nepažįstamų vietų lankymas pareikalautų daug laiko ir lėšų. Roma, beje, visiškai tinka mano tikslams /.../, jau perverčiau bemaž visą biblioteką veikalų, skirtų pirmajam mūsų eros šimtmečiui". O laiške prancūzų archeologui ir kritikui Ž. A. Bojė d'Ažanui (Jean Auguste Boyer d'Agen) 1912 m. H. Senkevičius rašė: „Quo vadis" idėja man gimė skaitant Tacito analus (jis yra vienas iš mėgstamiausių mano rašytojų), taip pat — ilgėliau pabuvus Romoje. Garsus lenkų tapytojas Semiradskis, kuris tuo laiku gyveno Romoje, buvo mano vadovas vaikštinėjant po „amžinąjį miestą" ir vieną kartą parodė man koplytėlę „Quo vadis". Būtent tada ir sumaniau parašyti romaną apie tą epochą, o šią mintį galėjau paversti tikrove gerai pažindamas katalikų bažnyčios istoriją". Čia minimo lankymosi Romoje data — 1893 m. pavasaris. Dailininko H. Semiradskio drobės — ypač „Nerono fakelai", „Nerono puota" — inspiravo atskiras romano scenas. O miniatiūra su Romos priemies-

[3] *Prus B.* „Ogniem i mieczem", powieść z lat dawnych Henryka Sienkiewicza // „Kraj".— 1884, Nr. 28—30.

tyje stūksančia koplytėle ir dabar kabo H. Senkevičiaus muziejuje Oblengoreke.

Rašytojo laiškuose artimiesiems ir pažįstamiems užfiksuota nemaža romano „Quo vadis" kūrimo stadijų, o jau 1896 m. vasario 18 d. laiške literatui A. Krekoveckiui, pasiųstame iš Nicos viešbučio, pranešama: „Vakar užbaigiau „Quo vadis" — ir vos alsuoju". Tų pačių metų kovo 26 d. laikraštis „Gazeta Polska" išspausdino pirmąjį romano fragmentą. Verta pridurti, jog šį romaną beveik vienu metu skelbė dar du lenkų laikraščiai — „Czas" ir „Dziennik Poznański", ėję skirtinguose padalintos Lenkijos regionuose. Šis faktas daug pasako apie tuometinį H. Senkevičiaus populiarumą.

Romaną subrandino daug veiksnių. H. Senkevičiaus kūrybos tyrinėtojai apie tai yra pareiškę įvairių nuomonių. Kai kas net linkęs pabrėžti psichologinius asmenybės faktorius: būdamas mažo ūgio, gležnoko kūno sudėjimo, H. Senkevičius, kaip šių dalykų sublimaciją, ypač mėgęs monumentalius reginius, milžiniškos jėgos ir didelių aistrų herojus. Tačiau, šiaip ar taip, viena iš svarbiausių aplinkybių, paskatinusių rašytoją atsigręžti į imperatoriaus Nerono (37—68 m.) laikų Romą — tai, be abejonės, rašytojo žavėjimasis didingais praeities žmonių žygiais. Istorija H. Senkevičiui buvo ne bejausmis žmonijos nueito kelio liudijimas, o vaizduotę ir jausmus audrinantis paslaptingų ženklų ornamentas, kurį reikia atgaivinti ir iššifruoti. „Pažiūrėkime net į tokius tolimus laikus, kada sprendėsi Rytų, Graikijos, Romos likimai. Tai neišsenkančios liudijimų marios! Kas nors valandą užkops į Akropolį, išsyk paregės, kiek ten graikiškos dvasios apraiškų",— sakė rašytojas savo programinėje studijoje „Apie istorinį romaną" (1889 m.). Smalsaus jo proto negalėjo nejaudinti krikščionybės aušros mįslingumas, į nebūties ūkanas slenkančios Romos imperijos konfliktai.

Antras dalykas, akinęs H. Senkevičių,— tai tam tikra analogija tarp Nerono epochoje išplitusio dekadentinio estetizmo ir XIX a. pabaigos kultūros reiškinių. Jau romane „Be dogmos" rašytojas stengėsi įsigilinti į rafinuoto individo psichiką, jo keblius santykius su aplinka. Kaip žinome, artėjant XX a. pradžiai, buvo tikimasi tam tikro dvasinio lūžio, todėl daug intelektualų, menininkų, pasinėrusių į „fin de siècle" atmosferą, skausmingai išgyveno susidūrimus su bejausme merkantiliška tikrove, priešindami jai krikščioniškos meilės ir dorovės idealus. H. Senkevičius taip pat jautė šių idealų ilgesį ir išreiškė jį atskiruose romano „Quo vadis" fragmentuose, vaizduojančiuose pirmųjų krikščionių gyvenimą.

Neabejotiną vaidmenį suvaidino ir mesianizmo idėjos, nuo romantizmo laikų gyvos lenkų kultūroje. Vienos iš svarbiausių romano herojų — Ligijos — gimtinė yra kažkur šiaurėje, o ligų tautos vardas kildinamas iš „lechitų", tai yra lenkų. Taip pat manoma, jog Ursas (lotyniškai — „lokys") sietinas su Mešku, pirmuoju lenkų kunigaikščiu, įvedusiu krikščionybę, o stebuklingas Ligijos išsigelbėjimas — su būsimu Lenkijos valstybės atsikūrimu. Lenkų tautai pirmiausia turįs padėti gilus religingumas ir Dievo palankumas. Šiame tautinių idėjų kontekste svarbi dar viena kūrinio interpretatorių iškelta paralelė: „Ursas, Silezijos (Šlionsko) stipruolis, gelbėdamas savo karalaitę Kaliną-Ligiją, nusuka germanų taurui sprandą. /.../ Šitaip „Nerono laikų romanas" autoriaus akyse automatiškai tapo romanu apie Bismarko

laikus“[4]. Tokios ezopinės aliuzijos — itin būdingos XIX a. lenkų literatūrai — teikė tam tikrų galimybių išreikšti mintis, kurios dėl cenzūros negalėjo būti išsakomos atvirai.

Dar kai „Quo vadis“ buvo skelbiamas periodikoje, pasigirdo balsų, jog H. Senkevičiaus kūrinys daug kuo panašus į E. Renano, J. I. Kraševskio bei kitų rašytojų romanus. Tokios mintys (net kaltinimai plagijavimu) buvo kartojamos ir vėliau; jų ypač pagausėjo pasirodžius romano vertimams į prancūzų, italų ir kitas Europos kalbas, taip pat H. Senkevičiui gavus Nobelio premiją. Buvo minimos net konkrečios detalės, scenos iš E. Renano „Antikristo“, iš A. Diuma dramos „Aktė“, L. Voleso (Wallace) „Ben Huro“, J. I. Kraševskio „Nerono laikų Romos“. Pats autorius tokias nuomones griežtai neigė. O į garsiojo prancūzų literatūros mokslininko F. Briunetjero (Brunetière) kaltinimus, jog jis sekęs R. Šatobriano „Kankiniais“, H. Senkevičius Paryžiaus dienraštyje „Figaro“ (1901 m. gegužės 7 d.) tiesiog atsakė, kad šio kūrinio jis apskritai neskaitęs; be to, pažymėjo, jog esą labai daug įvairių istorinių veikalų anglų, prancūzų, lenkų kalbomis ir rašytojas turįs teisę jais naudotis. Tad nors tiesioginio plagiato šešėlis išsisklaidė, tačiau iki mūsų dienų teberašomos mokslinės studijos, kuriose atrandama vis naujų pėdsakų bei analogijų, liudijančių išties milžinišką H. Senkevičiaus apsiskaitymą, romane panaudotų šaltinių gausumą.

Naujasis kūrinys buvo labai palankiai priimtas ir skaitytojų, ir literatūros žinovų. Antai žymus literatūros kritikas I. Matuševskis 1897 m. rašė: „Kas mus pirmiausia (romane — *A. K.*) patraukia? Neprilygstamas originalumas, aprašymų spalvingumas ir sodrumas, veikėjų realumas, išraiškingumas ir gyvumas bei nepaprastas grupinių scenų dinamiškumas“[5]. Romanas, išleistas 1896 m. Varšuvoje (tritomis leidinys), netrukus tapo tikru bestseleriu ir išgarsėjo visoje Europoje. „Per dešimt metų „Quo vadis“ buvo, ko gero, išverstas į daugiau kalbų negu visi kiti romanai“,— konstatavo pats autorius ir ne be pasitenkinimo išvardijo 18 kalbų, tarp jų tokias egzotiškas kaip arabų, portugalų, japonų. 1909 m. Prancūzijoje (Nicoje) šio kūrinio pagrindu buvo pastatyta opera (kompozitorius — Žanas Nugė (Nougué), 1913 m. — du filmai, italų ir prancūzų. Suprantama, tokiai sėkmingai recepcijai didelę reikšmę turėjo 1905 m. paskirta Nobelio premija.

Kokios romano ypatybės lėmė tokį platų jo rezonansą? Kaip autorius pasiekia meninį efektą? Ir pagaliau — kokias vertybes iškelia, o kokias neigia kūrinio herojai?

Romanas „Quo vadis“, kaip ir daug kitų H. Senkevičiaus kūrinių, grindžiamas iš esmės paprastomis, „amžinosiomis“ žmogaus būties kategorijomis. Gėris ir blogis, meilė ir neapykanta, pasiaukojimas ir smurtas, dora ir cinizmas — šios priešpriešinės universalijos, užfiksuotos jau archetipiniuose mitų kloduose, kartojasi ir klasikiniuose literatūros kūriniuose. Jos vairuoja ir H. Senkevičiaus veikėjų likimus, lemia jų elgseną, pažiūras. Todėl, nors tie

[4] *Krzyżanowski J.* Twórczość Henryka Sienkiewicza.— Warszawa, 1976.— S. 163.

[5] *Matuszewski I.* Prus i Sienkiewicz.— Kn.: Henryk Sienkiewicz. Warszawa, 1966. — S. 241.

herojai „gyvena" kitame istoriniame kontekste, jų siekimai, išpažįstamos vertybės nesunkiai peržengia laiko barjerą ir tampa tiltu tarp tos tolimos epochos ir mūsų dienų žmogaus.

Paklusęs menininko intuicijai, H. Senkevičius romane „Quo vadis" (kaip, beje, ir „Trilogijoje", ir „Kryžiuočiuose") į reikšmingų politinių, visuomeninių procesų panoramą įrėžia trapią meilės (Ligija — Vinicijus) liniją. Toks kontrastas, kada globalinio masto įvykiai susipina su gležnų jausmų virpesiais, ypač veikia skaitytoją. Vietoje tradiciniuose meilės romanuose įprasto „trikampio" čia susiklosto sudėtingesnė meninė struktūra: jaunuolių meilei kliudo pasaulėžiūrų, vertybių neatitikimas, politinės ir net transcendentinės jėgos. Nors iš pažiūros veiksmas plėtojamas pagal tradicinius nuotykių romano dėsnius (personažas ieško pagrobtos mylimosios), tačiau tiek herojų elgsenos motyvacija, tiek pati siužeto eiga (kūrinyje bemaž nėra nuotykių literatūrai „privalomų" nutrūktgalviškų dvikovų) grindžiama kiek kitokiais kriterijais.

Romano pradžia,— jaunasis tribūnas Markas Vinicijus savo dėdei Petronijui prisipažįsta iš pirmo žvilgsnio įsimylėjęs nepažįstamą merginą,— tarsi liudytų, kad autorius pasakos paprastą meilės istoriją. Bet jau kai kurios užuominos (Petronijaus pastabos apie poeziją, Ligijos nupiešta smėlyje žuvis — krikščionybės simbolis) skaitytojo smalsą kreipia ir kitomis linkmėmis. Tolesnis veiksmas, palengva įtraukiantis vis naujus personažus, leidžia autoriui individualius herojų pojūčius pakylėti į aukštesnį — apibendrinimų — lygmenį. Atskleisdamas Nerono dvaro intrigas bei didikų pomėgius (įsimenanti septintame perskyrime aprašyta puotos scena), H. Senkevičius nejučiomis paruošia skaitytoją visai kitokiems pirmųjų krikščionių gyvenimo vaizdams. Vienur vyrauja klasta, neapykanta, ištvirkimas, kitur — santūrumas, broliška meilė artimui, pasiryžimas aukotis. Atstovaudami skirtingiems pasauliams, Ligija ir Vinicijus privalo, sakytum, išspręsti istorinę dilemą — katras iš jų yra galingesnis. Todėl ir mažai įtikėtinas happy end'as tampa tiesiog būtinas: nors Nerono pusėje šiuo metu — karinės, smurto jėgos persvara, tačiau krikščionių pusėje — ateitis, istorija.

Literatūrologai, interpretuodami „Quo vadis", didelę reikšmę teikia Petronijaus—Nerono santykiams, kadangi šie veikėjai, iš esmės atstovaudami toms pačioms vertybėms, romane atlieka visiškai skirtingas funkcijas. Dar daugiau — Petronijus neretai tiesiogiai išreiškia paties autoriaus požiūrį, yra vadinamasis autoriaus rezonierius. Kaip tvirtina šią problemą gvildendamas J. Kšižanovskis, H. Senkevičius labai originaliai įteigia skaitytojui autoriaus nuostatą. „Rašytojas moralistas, analizuodamas monstriško valdovo — nusikaltėlio temą, iš sielvarto grąžytų rankas ir atitinkamais pamokymais nuteiktų skaitytoją, kaip jis turįs šį reiškinį vertinti. Rašytojas natūralistas vengtų komentarų ir leistų objektyviai kalbėti patiems pavaizduotiems faktams. Senkevičius pasirinko kitą kelią — diskretiškus Nerono bei jo palydos poelgių komentarus jis išreiškė Petronijaus, kritiškai stebinčio cezarį bei jo šalininkus, lūpomis. Didelis ironistas ir sąmojo meistras, jis savo pastabomis sušvelnina dvaro santykių siaubą ir padeda skaitytojui susidaryti apie juos tinkamą nuomonę"[6]. Petronijaus skepticizmas, tiesa, nukreiptas ne tik Nerono,

[6] *Krzyżanowski J.* Twórczość Henryka Sienkiewicza, s. 170—171.

bet ir krikščionių adresu. Nuoseklus estetas (šiuo atžvilgiu itin būdinga jo mirties scena), suvokiantis pasaulio tuštybę bei laikinumą, nesupranta, o ir nenori suprasti naujosios religijos iškeltų humanistinių idealų. Pašiepdamas ir gaižiai ironizuodamas cezarį („variabarzdė beždžionė"), Petronijus labiau už viską vertina rafinuotus malonumus bei abstraktų grožį. Šio veikėjo pažiūrose labai aiškiai skamba XIX a. pabaigos modernistų idėjos, H. Senkevičiaus analizuotos ankstesniame romane „Be dogmos". Tačiau meniniame „Quo vadis" pasaulyje Petronijaus portretas yra daug sudėtingesnis nei „eilinio" dekadento Plošovskio.

Itin įtaigiai ir sumaniai rašytojas parodo „elegancijos arbitro" panieką Nerono pastangoms tapti talentingu menininku. Prieš nusižudydamas laiške Petronijus rašo: „Oi, prašau tave — nemanyk, jog man pasidarė atgrasu, kad tu nužudei motiną ir žmoną, ir brolį, kad sudeginai Romą ir pasiuntei į Erebą visus dorus savo valstybės žmones. Ne, Krono proanūki. Mirtis yra žmonių bandos dalia, o iš tavęs kitokių darbų nebuvo ko nė tikėtis. Tačiau žaloti šitiek metų sau ausis tavo giedojimais, žiūrėti į tavo laibas domicijiškas kojas, žargstomas pirėniškame šokyje, klausytis tavo skambinimo, tavo deklamavimų ir tavo poemų, vargšas miesto pašalių poete, štai kas viršijo mano jėgas ir sužadino norą mirti". Petronijui svetimas cezario garbintojų, ypač Tigelino, sumaniusio apkaltinti krikščionis dėl Romos gaisro, niekšiškumas. Nors jis pernelyg tingus, kad aktyviau pasipriešintų išsikerojusiam blogiui, tačiau jo simpatijos — skriaudžiamųjų pusėje. Palyginti šiltai Petronijus žiūri ir į Vinicijaus—Ligijos meilę, labiausiai, žinoma, rūpindamasis „estetine" jų santykių forma: „O mano Vinicijau! Tebūna tavo mokytoja auksinė Kipro deivė /.../. Neužtenka vien mylėti, reikia mokėti mylėti ir sugebėti išmokyti meilės. Juk malonumą jaučia ir plebėjas, ir net gyvuliai, bet tikras žmogus tuo ir skiriasi nuo jų, kad jį lyg paverčia tauriu menu ir mėgaudamasis juo tai žino, visą jo dieviškąją vertę mintyse suvokia, tokiu būdu ne vien kūną, bet ir sielą pasotina". Petronijus, daugelio tyrinėtojų manymu, yra labiausiai pavykęs romano personažas. Pirmiausia dėl to, kad H. Senkevičius (beje, taip pat didelis meno žinovas) šį veikėją psichologizuoja, tai yra stengiasi parodyti jo reakciją į įvairius reiškinius, palyginti daug vietos skiria tiesioginėms išpažintims (dažnai pasinaudodamas laiško forma), svarstymams, kaitalioja herojaus kalbos tonaciją. Todėl, esant ganėtinai schematiškai romano struktūrai (veikėjai aiškiai skirstomi į teigiamus ir neigiamus), Petronijaus portretas tampa vienu iš svarbiausių kūrinio meninės gyvybės šaltinių.

Greta kitų temų ir motyvų romane bene šviesiausias — asmenybės dvasinio atgimimo, atsinaujinimo motyvas. Niūriame žemų aistrų, ciniško ir net sadistiško elgesio (krikščionių žudynių epizodai) fone autorius pabrėžtinai išskiria laipsnišką Vinicijaus atsivertimą, kiek hipertrofuotai vaizduoja užkietėjusio niekšo Chilono atgailą: „Akys žėrėjo nepaprastu spindesiu, iš raukšlėtos kaktos švietė ekstazė, prieš valandėlę sukriošęs, graikas dabar atrodė tarsi žynys, kuris, dieviškos rankos vedamas, nori atverti nežinomas tiesas". Jaunuolio evoliucija įtikinamesnė, ji motyvuojama visagale meile; tuo tarpu Chilono atsivertimas priklauso iš esmės metafizinei stebuklų sferai, kuri „Quo vadis" struktūroje nėra itin akcentuojama. (Sakysim, Ursas bemaž

neįtikėtinai išgelbsti Ligiją; tačiau šis nutikimas vis dėlto motyvuojamas be galo didele, bet grynai žmogiška fizine jėga.) Vaizduodamas krikščionis, Apaštalus Petrą ir Paulių, rašytojas daugiausia dėmesio skiria jų taurumui, žmoniškumui, ir tik retais atvejais (Apaštalo Petro vizijos) peržengiama riba tarp žemiškojo ir anapusinio pasaulio. Todėl krikščionybės galia ir patrauklumas H. Senkevičiaus romane (skirtingai negu grynai hagiografiniuose pasakojimuose) įgauna humanistinę, individualią prasmę.

Transcendentiniai potyriai, dieviškosios malonės ir meilės pasireiškimai yra tarytum savotiška „Quo vadis" aureolė, bet ji pastebima tik išimtiniais atvejais, reikšmingiausiose kūrinio vietose, pavyzdžiui, finale. Ketindamas palikti Romą, Apaštalas Petras išvysta Kristų: „Petro ausis pasiekė balsas, liūdnas ir švelnus: — Jei tu palieki mano žmones, į Romą einu, kad mane nukryžiuotų antrą kartą".

Šis prasmingas fragmentas (jame tarsi ir išaiškinamas romano pavadinimas, nes apaštalas Kristų klausia: „Quo vadis, Domine?" — „Kur eini, Viešpatie?") yra turbūt atviriausiai pasireiškiąs žemiškos tikrovės ir dievybės sąlytis. Kitose religinės ekstazės scenose (mistinės vizijos, įkvėpti Apaštalo Petro pasakojimai, personažų išgyvenimai) pasakojimas iš esmės plėtojamas tikroviškumo konvencijos ribose, o Dievo esamybė ir anapusinis pasaulis yra veikiau suvokiama kaip tikėjimo, malonės ir vilties sfera. Toks diskretiškumas kalbant apie sakralinius dalykus bei iš potekstės vos juntamas metafizinis nuojautos dvelkimas — labai svarbi romano įtaigumo prielaida.

H. Senkevičius pagrįstai laikomas monumentalių scenų ir panoramiškų vaizdų meistru. Rašytojo sugebėjimai įtaigiai aprašyti įsimenančius reginius atsiskleidė ir šiame kūrinyje. Skaitytojams bei kritikams ypač didelį įspūdį darė ir tebedaro per kelis „Quo vadis" skyrius pavaizduotas septynias dienas trukęs istorinis Romos gaisras, nuo kurio prasidėjo krikščionių persekiojimai. Plastiškus vaizdus, „stambius planus" čia keičia it nuotraukose priartinti atskiri grupiniai epizodai, graudūs nelaimingų, paniškai bėgančių romėnų veidai. Tiesiog sukrečia žiaurios krikščionių žudynės arenose ir Romos parkuose („Nerono fakelai"). Anot K. Vikos, H. Senkevičius sugebėjo labai konkrečiai perkelti į kūrinį įsivaizduotus, laike ir erdvėje nutolusius reginius[7],— ši jo talento ypatybė ryški ir romane „Quo vadis".

„Nerono laikų romanas", o ir ankstesnieji kūriniai pelnė rašytojui didžiulę šlovę, skatinusią jį aktyviau įsijungti į politinę ir visuomeninę veiklą. Jis ypač karštai kovojo prieš germanizacijos politiką, aktyviai veikė įvairiuose komitetuose bei organizacijose. Galbūt šios priežastys kliudė spartesniam darbui rašant „Kryžiuočius" (pirmuosius kūrinio fragmentus autorius savo bičiuliams skaitė 1894 m., o knyga išėjo tik 1900 m.). Vaizduodamas lenkų ir lietuvių kovą su kryžiuočių ordinu, H. Senkevičius ir vėl panaudojo sėkmingai išbandytą būdą: meilės nuotykių istoriją išvinguriavo tarp reikšmingų epochos įvykių, sudėtingų politinių reiškinių. Tolesnė rašytojo kūryba — romanas „Sūkuriai" („Wiry", 1910), satyriškai piešiantis 1905 m. revoliuciją, taip pat romanas jaunimui „Dykumose ir giriose" („W pustyni i w

[7] *Wyka K.* O sztuce pisarskiej Sienkiewicza.— Kn.: Henryk Sienkiewicz. Twórczość i recepcja światowa.— Kraków, 1968.— S. 21.

puszczy", 1911) irgi susilaukė nemažo dėmesio, bet neprilygo istoriniams romanams.

1916 m. gegužės mėnesį visoje Lenkijoje buvo entuziastingai minimas rašytojo septyniasdešimtmetis, o tų pačių metų lapkričio 15 d. jis mirė Šveicarijoje Vevė (Vevey) miestuke prie Lemano ežero. 1924 m. H. Senkevičiaus palaikai buvo perkelti į šv. Jono katedros požemius Varšuvoje.

*

Galima drąsiai teigti, jog H. Senkevičius buvo vienas populiariausių autorių ne tik Lenkijoje, bet ir XIX a. pabaigos—XX a. pradžios Lietuvoje. Tai suprantama: juk jo kūriniai vaizdavo bendrą lietuvių ir lenkų istoriją, pasakojo apie įvykius, tiesiogiai paveikusius mūsų tautos likimą. Užtenka prisiminti kad ir „Tvaną", kurio veiksmas apima daugelį Lietuvos vietovių, arba „Kryžiuočius", vaizduojančius lemtingą Žalgirio mūšį. Tačiau tiek istorijos procesų interpretacija, tiek daugelio lietuvių didikų (ypač Radvilų) vertinimas H. Senkevičiaus kūryboje yra aiškiai tendencingas, kadangi autoriui labiausiai rūpėjo iškelti būtent lenkų bajorijos reikšmę (už tokį „pagyrūniškumą" H. Senkevičių neigiamai vertina kitas Nobelio premijos laureatas — Č. Milošas). Atskiri herojai lietuviai (antai „Trilogijoje" išsiskiria didinga Liongino Podbipientos figūra) patraukia savo drąsa, jėga, tačiau rašytojas juos laiko tik tam tikro Lenkijos regiono atstovais. Čia minėtina ir paties autoriaus pastaba apie vieną svarbiausių „Quo vadis" veikėjų — Ligiją: „Malonu man galvoti, kad Ligija buvo lenkė, ir jeigu ne lietuvė, tai bent didžialenkė („wielkopolanka", tai yra kilusi iš vakarinės Lenkijos — *A. K.*). Šita giminė irgi garbinga"[8].

Pirmieji H. Senkevičiaus kūrybos vertimai į lietuvių kalbą pasirodė jau XIX a. pabaigoje („Duonos ieškotojai" — 1880 m., „Švyturio sargas" — 1881 m.). Vėliau imta versti ir stambesnius kūrinius: „Kryžiuočių" fragmentai pasirodė 1902 m., „Quo vadis" — 1904 m., „Dykumose ir giriose" lietuviškai išėjo 1921 m., „Ugnimi ir kalaviju" — 1931—1932 m. Į lietuvių kalbą H. Senkevičiaus kūrinius vertė didokas būrys mūsų literatų: A. Vėgėlė, J. Margevičius, M. Pečkauskaitė-Šatrijos Ragana, P. Žaldokas, S. Zareckas, J. Sužiedėlis, A. Liobytė, T. Černiauskas, Vyt. Visockas ir kt. Keturtomis „Quo vadis" leidinys išėjo 1927—1929 m., romaną išvertė K. Puida.

H. Senkevičiaus kūryba vertinga tiek pažintine prasme (kaip kaimyninės tautos kultūros ir literatūros fenomenas), tiek menine. Būtent šiuo atžvilgiu išsiskiria „Quo vadis" — romanas, patraukiantis skaitytoją savo istoriniu koloritu, herojų sielų mįslingumu ir žavesiu.

ALGIS KALĖDA

[8] *Sienkiewicz H.* Dzieła. T. IV.— Warszawa, 1951.— S. 498.

PAAIŠKINIMAI

[1] *efebija* — 18—20 metų amžiaus jaunuolių karo prievolininkų mokykla, kurioje daugiausia dėmesio buvo skiriama mankštai, karybos pratimams.

[2] *insula* — keliaaukštis namas arba grupė namų su išnuomojamais kambariais arba butais.

[3] *Severas ir Celeris* — senovės Romos architektai, prabangių Nerono rūmų projektuotojai.

[4] *Vatinijus* Titas — buvęs kurpius, vėliau Nerono įsiteikėlis ir favoritas. *Lukanas* Markas Anėjus (39—65) — Romos poetas, Nerono bičiulis, vėliau dalyvavęs sąmoksle prieš jį. *Senecionas* — vienas Nerono favoritų, vėliau taip pat įsitraukęs į sąmokslą prieš jį.

[5] *balneatorius* — vergas pirtininkas.

[6] *bisas* — baltos (kartais purpurinės) labai plonos medvilnės audinys.

[7] *lakonikas* — pirties skyrius su dideliu sekliu karšto vandens baseinu.

[8] *gema* — nedidelis graviruotas brangakmenis arba pusiau brangakmenis, pritaikytas amuletams, papuošalams ar antspaudams.

[9] *tepidarijus* — nedidelė drungna patalpa, per kurią iš šalto baseino buvo einama į karštą pirtį.

[10] *nomenklatorius* — vergas, kurio pareiga buvo skelbti šeimininkui įeinančius svečius, taip pat paduodamus valgius, o gatvėje įvardyti sutiktus piliečius.

[11] *Asklepijas* — graikų mitologijos gydymo dievas. *Kipridė* — vienas iš graikų deivės Afroditės, gimusios Kipro saloje, vardų.

[12] *Bitinija* — Romos provincija, Mažosios Azijos šiaurės vakarų dalis, prieinanti prie Juodosios jūros.

[13] *Heraklėja* — Bitinijos uostamiestis prie Juodosios jūros.

[14] *... tie Vologezai, Tiridatai, Tigranai...*— Vologezas I — partų karalius (apie 57—76). Tiridatas — Vologezo brolis, 66 m. Nerono pasodintas į Armėnijos sostą. Tigranas IV — Armėnijos karalius (60—62).

[15] *...jaunasis Arulanas...*— Matyt, turimas galvoje Lucijus Junijus Arulenas Rustikas, filosofas stoikas, imperatoriaus Domiciano įsakymu nužudytas apie 93 m.

[16] *Pironas* — graikų filosofas, gyvenęs IV—III a. pr. m. e., skepticizmo filosofijos kūrėjas, dalyvavo Aleksandro Didžiojo žygiuose į Rytus.

[17] *...kieno sūnus buvo tas Asklepijas — ar Arsinojės, ar Koronidės...*— Yra dvi graikų mito versijos: viena sako, kad jis — Apolono ir Mesenos karaliaus Leukipo dukters Arsinojės sūnus, kita — kad Apolono ir nimfos Koronidės sūnus.

[18] *Epidauras* — graikų pajūrio miestas Peloponeso pusiasalio šiaurės rytuose.

[19] *inkubacija* — apeiginis nakvojimas Asklepijo (arba Apolono ar Serapio) šventykloje, kad per sapną ten būtų išgirstas dievo patarimas, kaip sustiprinti sveikatą.

[20] *hipokaustas* — namų šildymo sistema, kai šiluma vamzdžiais iš rūsio kyla į viršutines patalpas.

[21] *stadijas* — graikų ilgio matas, apie 185 m.

[22] *charitės* — graikų mitologijoje — trys Dzeuso dukterys, grožio deivės (Aglaja, Eufrosinė, Talija), žaidimų ir puotų globėjos.

[23] *epilatoriai* — vergai masažuotojai, gyvaplaukių šalintojai.

[24] *Lisipas* — graikų skulptorius (IV a. pr. m. e.).

[25] *Agripa* Markas Vipsanijus (63—12 m. pr. m. e.) — žymus karvedys, pastatęs taip pat pirmąsias termas Romoje.

[26] *...paskaityti vargšo Fabricijaus Vejentono „Testamentą"*.— Fabricijus Vejentonas, pagarsėjęs skundikas, parašė knygą „Testamentas", pilną išpuolių prieš savo priešininkus. Neronas už tai jį ištrėmė, o knygą liepė sudeginti.

[27] *Seneka, Muzonijus ir Trazėja* — žymūs Romos filosofai stoikai ir rašytojai. Gajus Muzonijus Rufas 65 m. Nerono buvo ištremtas iš Romos už dalyvavimą sąmoksle, Trazėja Petas 66 m. pasmerktas mirti už antiimperatoriškus įsitikinimus.

[28] *Variabarzdis* (lot. Ahenobarbus) — Domicijų giminės pravardė. Iš šios giminės ir Neronas.

[29] *frigidarijus* — Romos pirčių patalpa su šalto vandens baseinu.

[30] *unktorijus* — pirties patalpa, kurioje masažuojama ir įtrinama aliejais.

[31] *vestiplika* — vergė rūbininkė.

[32] *...tylu kaip Subiako giraitėse*.— Ten, Subiake (Sublakvėjoje), netoli Romos, buvo Nerono dvaras.

[33] *Pasitėja* — viena iš charičių, Aglaja; Hera, norėdama užmigdyti Dzeusą, pasiūlė ją kaip nuotaką Sapnui.

[34] *hermandurai* — germanų gentis, gyvenanti šių dienų Bavarijos ir Tiuringijos plotuose.

[35] *jazigai* — sarmatų gentis, gyvenusi teritorijoje tarp Dunojaus ir Tisos.

[36] *katai* (chatai) — germanų gentis, gyvenusi dabartinėse Heseno ir Tiuringijos žemėse.

[37] *...šalia Hesperidžių obuolio*.— Hesperidės — graikų mitologijos nimfos, toli ant Okeano kranto saugančios auksinius amžinos jaunystės obuolius, kuriuos Hera gavusi iš Žemės.

[38] *Mopsas* — legendinis pranašautojas.

[39] *stola* — ilgas, klostėtas vilnonis Romos matronų rūbas, dėvimas viršum tunikos.

[40] *...vaikščiotų asfodelių prižėlusioje lankoje*.— Asfodelė — lelijinių šeimos augalas, mituose minimas kaip būdingas mirusiųjų karalystės atributas.

[41] *triklinijus* — čia — valgomasis, puotų menė.

[42] *larai* — romėnų dievai — namų židinio saugotojai, šeimos globėjai, taip pat jų statulos. Patalpa, kur tos statulos sustatytos — lararijus.

[43] *...Jei „dieviškasis" Aleksandras buvo panašus į tave, tai aš nesistebiu Elena*.— Dieviškuoju Aleksandru mituose buvo pramintas Paris, Trojos karaliaus Priamo sūnus. Dzeuso duktė, karaliaus Menelajo žmona gražioji Elena, susižavėjusi Pariu, pabėgo su juo į Troją, dėl ko ir kilo Trojos karas.

[44] *atrijus* — turtinguose romėnų namuose — erdvus kambarys centrinėje namų dalyje prieš gyvenamas patalpas, priemenė.

[45] *kubikulas* — miegamasis, kartais ir gyvenamasis kambarys.

[46] *lektika* — dengti neštuvai.

[47] *Licinijus Stolonas* — karo tribūnas, kilęs iš plebėjų, 367 m. pr. m. e. išleidęs įstatymus, palankius plebėjams ir paprastiems kaimiečiams.

[48] *manipulas* — Romos kariuomenės dalinys, susidedąs iš dviejų šimtinių (centurijų).

[49] *bulė* — apvalus ant kaklo pasikabinamas amuletas, dažniausiai auksinis, nešiojamas laisvų piliečių vaikų iki sulaukiant pilnametystės.

[50] *hamadriadė* — nimfa, simbolizuojanti gyvybę to medžio, kuriame gyvena ir kartu su juo miršta.

[51] *Archipelago jūra* — Egėjo jūra.

[52] *...sužydę po architravais akanto žiedais...*— Architravas — apatinė perdangos dalis virš kolonos kapitelio. Akantas — stilizuotas akanto augalo lapų ir žiedų formos architektūrinis puošybinis elementas.

[53] *...švytėjo spalvingi triglifai, nuo timpanų stiepėsi dievų skulptūros...*— Triglifas — dorėninio orderio frizo dalis: keturkampė plokštė su dviem arba trimis vertikaliais grioveliais. Timpanas — trikampis frontono plotas, be jį aprėminančių karnizų, dažnai puošiamas reljefais ar skulptūromis.

[54] *Kastoras ir Poluksas* — graikų mitologijoje — broliai dvyniai, Dzeuso sūnūs, karių ir jūreivių globėjai.

[55] *kviritas* — pilnateisis Romos pilietis; taip pat — iškilmingas romėno pavadinimas.

[56] *Serikas* — tolimas Rytų kraštas (pagal Ptolomėją, esantis tarp Skitijos, Indijos ir Kinijos), garsus savo šilkais („šilkas" — mongol. „sirkek").

[57] *peristilis* — keturkampis vidaus kiemas arba sodas, apjuostas dengta kolonada.

[58] *...nenoriu sekti Rufino pėdomis...*— Romos raitelis Vinicijus Rufinas 61 m. buvo ištremtas už testamento suklastojimą.

[59] *janitorius* — durininkas, sargas.

[60] *Norikas* — kalnuota Romos provincija, maždaug dabartinės Austrijos teritorija.

[61] *...vergas velarijus atitraukė užuolaidą, skiriančią atrijų nuo tablino...*— Velarijus — vergas, atitraukiantis užuolaidas. Tablinas — pagrindinė gyvenamoji patalpa tarp atrijaus ir peristilio; gali būti ir galerija arba dengta terasa.

[62] *...tanagriškų formų merginoje...*— Tanagros miestas Graikijoje garsėjo terakotinių statulų meistrais. Statulėlės pasižymėjo grakštumu ir precizija.

[63] *preteksta* — purpuru apvedžiota toga, kuria vilki vaikai iki 17 metų.

[64] *Libitina* — romėnų laidotuvių deivė.

[65] *...palydėti nueinantį Febą.*— Febu (šviečiančiuoju, spindinčiuoju) buvo vadinamas Apolonas kaip šviesos ir saulės dievas, priešprieša tamsybių dievams.

[66] *Selenė* — graikų mitologijoje — Mėnulio deivė.

[67] *...kaip kadaise šunys sudraskė Akteoną.*— Graikų mitologijoje garsus medžiotojas, atsitiktinai pamatęs besimaudančią Artemidę ir jos paverstas elniu, buvo sudraskytas jo paties šunų.

[68] *...apskelbė karaliaus Atalos dukterimi.*— Panorėjęs vesti sugulovę Aktę, Neronas privertė kelis senatorius melagingai prisiekti, kad ji esanti kilusi iš Pergamo karalių Atalidų giminės.

[69] *...Ligija tavo namuose valgys Demetros grūdus.*— Demetra — graikų derlingumo ir žemdirbystės deivė.

[70] *...pasirodė centurionas su keliolika kareivių pretorionų.*— Centurionas — šimtininkas. Pretorionas — imperatoriaus gvardijos karys.

[71] *Kadaise Virginijus perdūrė dukters krūtinę, ...o dar seniau Lukrecija sumokėjo gyvybe už gėdą.*— Kaip rašė istorikas Tacitas, senos plebėjų giminės atstovas Vir-

ginijus nužudė dukrą, kurią norėjo paversti savo sugulove Romos valstybės veikėjas Apijus Klaudijus (V a. pr. m. e.). Kaip sako padavimas, Romos valdovas Tarkvinijus Išdidusis išniekino savo giminaičio žmoną Lukreciją, ir ši nusižudė.

[72] *peplumas* — ilgas, dukslus viršutinis berankovis moters drabužis iš plono audeklo.

[73] *pinakoteka* — paveikslų galerija.

[74] *lanista* — gladiatorių mokytojas ir viršininkas.

[75] *stilius* — rašyklė, lazdelė, kurios vienas galas aštrus — brėžti vaškuotoje lentelėje, o antras bukas — nutrinti, kas parašyta.

[76] *lupanarijus* — viešnamis.

[77] *Lokusta* — garsi tų laikų nuodų gamintoja.

[78] *...Protagoro, Prodiko ir Gorgijo šešėliams.*— Tai V a. pr. m. e. filosofai, sofistikos pradininkai. Protagoras iš Abderų (Vid. Graikijos miestas), Prodikas iš Kėjo (sala ties Vid. Graikija), Gorgijas iš Leotinų (Pietų Italijos miestas).

[79] *...Aristidas ...turėtų ateiti ir ...aukoti man šimtą minų...*— Aristidas (apie 540—468 m. pr. m. e.) — Atėnų valstybės veikėjas, pagarsėjęs sąžiningumu ir nepaperkamumu. Mina — graikų stambus auksinis arba sidabrinis piniginis vienetas (maždaug nuo 400 g iki 1000 g).

[80] *ergastulas* — grasos kalėjimas vergams ir skolininkams.

[81] *Praksitelis* (IV a. pr. m. e.) — įžymus graikų skulptorius.

[82] *vestalė* — romėnų namų židinio deivės Vestos šventyklos žynė (vaidilutė), sauganti šventyklos amžinąją ugnį ir davusi skaistybės įžadą.

[83] *krateris* — dviąsė taurė.

[84] *Masinisa* — Numidijos karalius, iš pradžių Romos priešas, paskui sąjungininkas kare su Kartagina.

[85] *nablijus* — arfos variantas.

[86] *koribantai* — dievų motinos deivės Kibelės garbintojai, jos šlovei per puotas ir iškilmes šokantys orgijų šokius; aktoriai komikai.

[87] *...jeigu Ksenofano Sferos yra apvalus...*— Iš Mažosios Azijos kilęs graikų filosofas Ksenofanas (VI—V a. pr. m. e.) teigė, kad vienatinė ir tapati Visatai dievybė yra panaši į rutulį (gr. sfera).

[88] *lemurijos* — apeiginės šventės gegužės mėn. permaldauti mirusiųjų vėlėms, kad jos nedarytų nieko pikta.

[89] *augustionai* — Nerono suorganizuotas Romos raitelių aukštuomenės būrys plojimams per teatralizuotus jo pasirodymus.

[90] *Būsiu tavo Kasijus Cherėja!* — Kasijus Cherėja — karo tribūnas, 41 m. suvaidinęs pagrindinį vaidmenį nužudant Kaligulą. Po to Klaudijaus įsakymu nužudytas.

[91] *O galingoji Kipro valdove!* — Turima galvoje graikų meilės ir grožio deivė Afroditė, gimusi iš jūrų putų prie Kipro krantų.

[92] *...prisieks Dzeuso egida...*— Egida — ožkos oda, užtraukta ant skydo ar šarvų magikos tikslais. Dzeuso egida — dievų globos ir rūstybės simbolis.

[93] *hekatombė* — šimto jaučių aukojimas; vėliau — bet kokia didelė auka.

[94] *lacerna* — romėnų viršutinis drabužis — trumpa pelerina su gaubtuvu.

[95] *Skopas* — įžymus graikų skulptorius ir architektas (IV a. pr. m. e.).

[96] *pretorius* — aukščiausias teismo ir teisėtvarkos pareigūnas Romoje. Nerono laikais jų buvo keliolika.

[97] *...dieviškasai Tersite! Kaip tie tavo gumbai, kuriuos gavai prie Trojos iš Uliso...*— Tersitas — nežymus vaidingas karys Homero „Iliadoje". Ulisu romėnai vadino Odisėją.

[98] *Eliziejaus laukai* — palaiminga vieta požemių Hade, kur gyvena didvyrių ir teisuolių vėlės.

[99] *Pontus Euxinus* — „Svetingoji jūra" — Juodoji jūra.

[100] *Puteolai* — uostas ir kurortinis miestas Kampanijoje. Čia turėjo dvarą Neronas.

[101] *arenarijos* — smėlio arba uolienų laužyklų karjerai. Ten burdavosi persekiojami krikščionys.

[102] *obolas* — smulki sidabrinė moneta.

[103] *Atlantas* — mitinis Mauritanijos karalius titanas, paverstas kalnu ir laikantis ant savo pečių kolonas, skiriančias dangų nuo žemės (prie jūros dabartinio Gibraltaro rajone).

[104] *...nuo Herkulio stulpų iki Aršakidų sienos.*— Nuo Gibraltaro iki Partų karalystės, plytėjusios į rytus nuo Kaspijos iki Indijos. Herkulio (Heraklio) stulpai — dvi akmeninės stelos, Herkulio pastatytos prie sąsiaurio, skiriančio Europą nuo Afrikos. Aršakidai — partų valdovų dinastija (250 m. pr. m. e.— 225 m. e. m.).

[105] *asas* — varinė mažavertė moneta.

[106] *mamona* — gobšumas, savanaudiškumas (pavadinimas kilęs iš sen. sirų turto ir pelno dievo Mamonos).

[107] *...žiūrėjau į ją* [mirtį] *taip pat ramiai kaip Sokratas.*— Graikų filosofas (apie 470—399 m. pr. m. e.), pasmerktas mirti, ramiai išgėrė kalėjime nuodų, nors bičiuliai ragino jį bėgti.

[108] *Orestas* — senovės graikų mitologijos personažas, karaliaus Agamemnono ir Klitemnestros sūnus. Kai Klitemnestra nužudė Agamemnoną, Orestas, keršydamas už tėvą, nužudė motiną. Už tai jį persekiojo kerštо deivės furijos (erinijos). Mirė įgeltas gyvatės. Mitas plačiai naudotas graikų tragedijose.

[109] *...dieviškųjų Elenos brolių globojami...*— Dzeuso dukters Elenos broliai — dvyniai Kastoras ir Poluksas.

[110] *dieviškasis Majos sūnus* — Hermis (Merkurijus), gimęs iš Dzeuso ir kalnų nimfos Majos.

[111] *kantaras* — didelis pilvotas bokalas.

[112] *...Argo nugalėtojau!* — Daugiaakę graikų mitologijos pabaisą nužudė Hermis.

[113] *Kakas* — romėnų mitologinis klaikus milžinas, ugnies dievo Vulkano sūnus.

[114] *fosorius* — duobkasys, žemkasys.

[115] *flaminas* — Romos žynys, tarnaująs tik vienai kuriai dievybei.

[116] *demiurgas* — talentingas meistras, kūrėjas.

[117] *lotofagai* — graikų mitologijoje — svetinga tautelė, mintanti lotosu, stiprinančiu jėgas ir teikiančiu užsimiršimą. Šį lotoso poveikį patyrė savo klajonėse Odisėjas, vargais negalais ištrūkęs iš tų kerų.

[118] *...pasielgtų kaip Enėjas...*— Kaip sako mitas, Trojos žlugimo išvakarėse Enėjas ant pečių išnešė savo tėvą iš degančio miesto.

[119] *Danubijus* — Dunojus.

[120] *semnonai* — germanų svebų gentis.

[121] *markomanai* — germanų svebų gentis.

[122] *vandalai, kvadai* — germanų gentys.

[123] *bestiarijus* — cirko kovotojas, kuris arenoje grumiasi su žvėrimis.

[124] *...dar ne Jupiteris, o Saturnas valdė pasaulį.*— Romėnų mitologijoje Saturnas — Jupiterio tėvas. Jo valdymo laikas vadintas „aukso amžiumi".

[125] *...užmušant Steponą akmenimis...*— Kaip liudija Naujasis Testamentas (Apaštalų darbai), Paulius (tada dar vadinosi Saulius) jaunystėje kovojo prieš krikščionis ir

dalyvavo užmušant akmenimis diakoną Steponą.

126 *...uždusino... kaip Kaledonijos šuo vilką Hibernijos tarpekliuose.*— Kaledonija — Škotijos šiaurės vakarų dalis, Hibernija — Airija.

127 *teurgas* — dvasių iššaukėjas, stebukladarys, magas.

128 *klientas* — kilmingo Romos piliečio globojamas ir nuo jo priklausomas laisvas asmuo.

129 *molosai* — graikų gentis šiaurės vakarų Epire, savo protėviu laikiusi Molosą, Piro ir Andromachės sūnų.

130 *karuka* — romėnų didelis dvikinkis, atviras, keturratis kelionės vežimas.

131 *Pafo giraičių gyventoja* — Afroditė, kurios šventykla buvo Kretos saloje Pafe.

132 *...nenupirksi už visus Verio lobius.*— Kajus Veris (mirė 43 m. pr. m. e.) sukaupė didžiulius lobius plėšdamas savo valdomą Siciliją.

133 *kolosas* — didžiulė bronzinė dievo Helijo statula Rodo saloje, to pat vardo mieste, pastatyta III a. pr. m. e. Buvo laikoma vienu iš pasaulio stebuklų.

134 *Ar matei... Spartoje Ledos padėtus kiaušinius...*— Leda — mitologinė Dzeuso mylimoji spartietė. Dzeusas mylėjosi su ja pasivertęs gulbinu, o iš jos padėtų kiaušinių išsiritusi Gražioji Elena (tas kiaušinio lukštas Spartoje buvęs rodomas dar ir II m. e. a.).

135 *Ar girdėjai Memnono dejavimą?* — Memnonas — graikų mitologijoje — Etiopijos karalius, trojėnų sąjungininkas. XV a. pr. m. e. Egipte buvo pastatyta jį vaizduojanti didžiulė bronzinė skulptūra, vėliau nukentėjusi per žemės drebėjimą, dėl to auštant skleisdavusi garsą, kuriuo sveikindavo savo motiną deivę Eos. Ši skulptūra taip pat buvo vienas iš pasaulio stebuklų.

136 *Apis* — egiptiečių šventasis jautis, garbintas kaip dievo Ptacho įsikūnijimas.

137 *Arėjas* — graikų mitologijoje karo dievas.

138 *...vaizdavo... driades ir hamadriades...*— Driadė – nemirtinga miškų nimfa, nemirtingumu skiriasi nuo hamadriadės, mirštančios kartu su medžiu, kuriame gyveno.

139 *tirsas* — graikų mitologijoje — ilga lazda, apipinta gebenėmis, vynuogienojais, su pušies kankorėžiu viršūnėje; dievo Dioniso ir jo palydovų atributas.

140 *dispensatorius* — vergas ūkvedys, valdytojas, ekonomas.

141 *...kaip kad padarė Harmodijas ir Aristogitonas...*— Jie, 514 m. pr. m. e. nužudę Atėnų tirono brolį, tapo kovos prieš tironiją simboliu.

142 *...vienoje salelėje Briarėjas laikė užmigusį Saturną...*— Briarėjas — graikų mitologijoje šimtarankė pabaisa su penkiasdešimčia galvų. Padėjo Dzeusui kovoje su titanais ir Kronu (romėnai Kroną tapatino su Saturnu), kurį užklupo miegantį vienoje Britanijos jūros saloje.

143 *hiperborėjų kraštas* — mitinė hiperborėjų šalis šiaurėje.

144 *Alkmeonas* — graikų mitologijoje — herojus, iš keršto nužudęs savo motiną už tai, kad ši papirkta įstūmusi į nelaimę jo tėvą.

145 *...iš Deukaliono akmenų atsirado skirtingos... žmonių rūšys...*— Graikų mitologijoje Prometėjo sūnus Deukalionas ir jo žmona Pira, su savo arka išsigelbėję nuo Dzeuso siųsto tvano, davė pradžią žmonių giminei, mėtydami akmenis: iš Deukaliono mestų akmenų radosi vyrai, iš Piros — moterys.

146 *...ryto „Liuciferis" šviečia vis ryškiau.*— Liuciferis — planeta Venera (Aušrinė).

147 *Pandatarija* — maža vulkaninės kilmės sala Tirėnų jūroje. Romos imperatoriai ten trėmė nepageidaujamus žmones.

148 *Prisiekiu šlubu Veneros vyru...*— Šlubas Veneros vyras — Hefaistas.

[149] *...kaip Jupiteris Amonas...*— Amonas — egiptiečių saulės dievas, Romos imperijos laikais dažnai tapatintas su Jupiteriu.

[150] *...įsimylėjęs kaip Troilas Kresidę...*— Graikų mitologijoje Troilas — Trojos karaliaus Priamo (ar Apolono) sūnus. Legenda apie jo meilę susiklostė ne antikoje, o viduramžiais.

[151] *Euterpė* — mitinė lyrinės poezijos mūza.

[152] *batavai* — germanų gentis, gyvenusi kairiajame Reino žemupio krante.

[153] *Naumachia Augusta* — dirbtinis ežeras už Tibro, įrengtas Augusto įsakymu.

[154] *...ėmė jį deginti kaip Neso chitonas...*— Mitinis klastingas kentauras Nesas kėsinosi į Heraklio žmoną Dejaneirą ir buvo šio sužeistas. Prieš mirtį Nesas iš keršto Herakliui pasiūlė Dejaneirai savo kraują, kuris esą padės išsaugoti vyro meilę. Dejaneira tame kraujyje pamirkė Heraklio chitoną. Neso kraujas virto nuodais, nuo jų Heraklis baisiose kančiose mirė.

[155] *Midas* — mitinis Frigijos karalius, kuriam Dionisas suteikė galią, kad viskas, prie ko jis tik prisilies, virstų auksu.

[156] *sirma* — ilgas tragikų nešiojamas apdaras su šleifu.

[157] *epilima* — stipraus aromato pigios kvapiosios medžiagos.

[158] *proskripcija* — iš pradžių — skolininko turto varžytynių paskelbimas, vėliau — visos bausmės su ištrėmimu, turto konfiskacija ir išpardavimu.

[159] *„skausmo tunika“* — dervos primirkusi tunika, kuria būdavo apvelkamas nuteistasis, pasmerktas sudeginti.

[160] *...devynių Libetridžių vardu...*— Prie Libetro miesto netoli Olimpo buvo garsus devynių mūzų šaltinis.

[161] *Deukaliono vaikai* — žmonija (žr. 145 paaiškinimą).

[162] *...Chroną, ryjantį savo vaikus.*— Pasak legendos, iš laiko dievo Chrono (Krono) turėjo atimti valdžią jo paties sūnus. Todėl Chronas rijo vos gimusius savo vaikus. Motina išgelbėjo tik vieną sūnų — Dzeusą.

[163] *mirmilonai* — „žuvelės“ — gladiatoriai, kurie kaudavosi su sunkia ginkluote.

[164] *kunikulas* — arenos požemiai.

[165] *pileolas* — apvali kepuraitė.

[166] *rostras* — kalbėtojo tribūna.

[167] *spoliarijus* — vieta, kur buvo pribaigiami sunkiai sužeisti ir nurengiami užmušti gladiatoriai.

[168] *retiarijus* — „žvejys“ — gladiatorius, kovojantis su mirmilonais be šarvų, ginkluotas tiktai tinklu ir šakėmis.

[169] *samnitai* — viena seniausių ir karingiausių italų genčių, gyvenusi Samnijos žemėse. Paskui samnitais buvo vadinami ir gladiatoriai, ginkluoti samnitiškais ginklais bei šarvais.

[170] *Tu meotų cholera!* — Meotų gyvenamos apylinkės (prie Azovo jūros) buvo laikomos nepalankiomis sveikatai, daugelio ligų židiniu.

[171] *Silvanas* — romėnų miškų, laukų ir kaimenių dievas, girinis.

[172] *Saepta Julija* — balsavimo patalpos šiauriniame Kapitolijaus šlaite.

[173] *Erebas* — požemių tamsybių karalystė, mirusiųjų buveinė.

[174] *Hipnas* — graikų mitinis sapnų, miego dievas.

[175] *epinikijus* — daina karo ir varžybų nugalėtojo garbei.

[176] *parricida* — tėvo, motinos, vaikų, artimo giminaičio žudikas, piktadarys.

Parengė VYTAUTAS VISOCKAS

TURINYS

QUO VADIS

5

Romanas apie žlugančią imperiją
Algis Kalėda

463

Paaiškinimai
Parengė Vytautas Visockas

472

PASAULINĖS LITERATŪROS BIBLIOTEKA

64 KNYGA

HENRIKAS SENKEVIČIUS

QUO VADIS

Tituliniame puslapyje:
Henriko Semiradskio (1843—1902) paveikslo
„Krikščioniškoji Dirkė" (1896) fragmentas
Parengė dailininkas *Linas Spurga*

Redaktorė *A. Baliulienė*. Meninis redaktorius *R. Tumasonis*
Techninė redaktorė *B. Šlivinskienė*. Korektorė *L. Abramavičienė*

Duota rinkti 1990 12 21. Pasirašyta spaudai 1991 07 04. S. L. Nr. 257. Leidinys 12601
Formatas 60×90/16. Ofsetinis popierius
Garnitūra „Taims", 10 punktų. Fotorinkimas. Ofsetinė spauda
30 sąl. sp. l. 31,25 sąl. spalv. atsp. 32,06 apsk. leid. l.
Užsakymas 1547 Tiražas 88 850 egz. Kaina sutartinė.

„Vagos" leidykla, 232600 Vilnius, Gedimino pr. 50
Rinko „Spindulio" spaustuvė, 233000 Kaunas, Gedimino 10
Spausdino „Vilties" spaustuvė, 232600 Vilnius, Strazdelio 1

Senkevičius H.

Se84 Quo vadis: Romanas / Iš lenkų k. vertė V. Visockas; [Baig. str. „Romanas apie žlungančią imperiją", p. 463—471, A. Kalėdos].— V.: Vaga, 1991.— 479 p.— (Pasaul. literatūros b-ka /Red. komis.: G. Baužytė-Čepinskienė ir kt.; Kn. 64. XIXa. literatūra).

ISBN 5-415-00876-4

Tai vienas iš pačių geriausių lenkų literatūros klasiko H. Senkevičiaus (1846—1916) istorinių romanų, už kurį autoriui 1905 m. paskirta Nobelio premija. Knyga pasakoja apie Nerono laikų Romą. Žlungančios imperijos gyvenimo vaizdai ir į juos įpinta didiko Vinicijaus ir krikščionės Ligijos meilės istorija atspindi amžinąjį blogio ir gėrio konfliktą, parodo krikščioniškų vertybių triumfą smurto, netiesos, aklo pykčio kupiname pasaulyje.

4703010100—055 UDK 884-31
S ——————— Neskelbta
M852(08)—91